ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
1
ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI
1er JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10345 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.345

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԻՆՉ ԵՂԱԾ Է ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ

Կը թուի թէ Ալժերիա կը ճգտի ապրիլ քաղաքականութեան կառավարութիւն մը կազմել, բանակին հովանաւորութեան ներքեւ :

Կարգ մը զրոյցներու համաձայն, Ցե – զափոխութեան Ապր· Մորհուրդի անդամներու թիւը 15 է եւ անոր մաս կը կազմեն Գումախիէի կողքին Պութեֆլիքա, Շէ – րիֆ Պելքասէմ եւ Մեհերզիւ : Իրենց կողմը առած են նաեւ Գումաղա որ Պէն Պելլայի դահլիճին ճարտարարուեստագործի նախարարն էր : Կ'ըսուի նաեւ թէ միւս անդամներն են Վիլլայի երեք նախկին պետեր, երբեմնի «ԱՀԱԿ»ի Պարպուզնեպու պետը, պինուորական չրջաններու հինգ պետեր ինչպէս նաեւ հրամանատար Սիման Հոֆման : Նոյն ապրելուներու համաձայն, դահլիճը պիտի ընդլայնուի եւ իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերէն նաեւ Ֆերհաթ Ապպաս եւ Քրիմ Պելքասէմ, քսիլ մը որ երկու տարի մոռացութեան տրուած էր, նաեւ Պուտիաֆ , ինչ որ ապելի զարմանալի կը թուի : Բայց այս տեղեկութիւնները ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական հանդամանք ունին :

Միջազգային յարաբերութեանց դեսպանին վրայ, երկու կարեւոր դէպքեր կան : Գումախիէն, յանուն Յեղափոխութեան Մորհուրդին, ընդունած է Արաբ Մ· Հանրապետութեան նախագահութեան քարտուղարը՝ Ֆարիս խէվ Մատանի որ յատուկ պաշտօն ունի արաբական երկիրներու մօտ, Գահիրէէն Ալժէ մեկնած է : Նոր վարչակարգը չատ մտահոգուած է Նասրի հետ յարաբերութիւններով : Լուրերը իրենց նշանախօսք առնուած էր՝ « Ալժերիան Ալժերացիներուն » եւ եր – կար ճառեր արտասանուած եղիպտական « դաղափարականացման» դէմ, ներկայիս ջանք կը թափուի որ չատ կարեւորութիւն չտրուի այդ ուղղութեամբ, ի չահ արագ աշխարհի միասնականութեան :

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ Ֆրանքեւ – ալժերական քարիւղային բանակցութիւնները, որոնք վերսկսած են Փարիզի մէջ եւ քան ալժերական պաշտօնական ապրիւրներու, լաւ ճամբու մէջ են :

X Լիբանանեան Ալ Անուար թերթը խմբագրականով մը իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Պէն Պելլայի մասին : «Պետական հարուածին հեղինակները, կ'ըսէ թերթը, առաւ կը խօսին երբ կ'ըսեն թէ Պէն Պելլա ողջ – առողջ է » :

Մանրամասնութիւնները ալ կը հրատա – րակէ Պէն Պելլայի ձերբակալութեան մասին : Կոպիա կէրպով վարուած են հետը, երկու ժամնոց ընթացքին ոչ մէկ պաշտօնական հանդամանք ունենալու» :

Լիբանանեան թերթը կը նախատեսէ նաեւ թէ Նասր կրնայ պայքար բանալ Գումախիէի վարչակարգին դէմ, այն ձեւով որ կը պայքարի Սուրիոյ պատասխան վարչակարգին դէմ :

« Օռռո»ի Ալժէրի թղթակիցը՝ Սերժ Կոլսան կը գրէ սակայն թէ Նասր այն – քան ալ կողմնակից չէր Պէն Պելլայի : Կը յիշէ թէ 1963ին, Պել Պելլա մեկնած էր որ երկերը մաս կազմէ Արաբ Մ· Հանրապետութեան : Գահիրէ մտահոգ էր նաեւ տեսնելով Պէն Պելլայի եւ Մոսկուայի սերտացնութիւնը : Չկարենալով հանդերձ նոքա է Գումախիէի եղիպտական պատրաստութեան եւ հատանական է որ երկու զինուածները մօտէնան իրարու երբ Գումախիէի դիրքը աւելի հաստատուն թնայ մը ստանայ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՆԻ՞ ՏԵՍԱԿ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կը թուի թէ աւէնտ մը կայ Լոնտոնի Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին գմբէթին տակ պահուրտած :

Բրիտանական մայրաքաղաքին հայ համայնքը իր սեփական եկեղեցին չունէր մինչեւ 1923 : Տարին բանի մը անգամ , բահանայ մը կամ վարդապետ մը պատարագ կը մատուցանէր Անգլիխան եկեղեցիի մը մէջ՝ բարեպաշտները մխիթարելու համար :

Չինադադարէն մէկ , երկու տարի ետք , Լոնտոնի հովիւ յանձնարարուած էր կարմիր մօրուքով , շփացած վարդապետ մը :

Ո՞վ էր յանձնարարողը — նոյն իսկ այն բարի մարդը , Ներսէս Կիւլպէնկեանը , որուն ընտանեկան բոյնը պիտի բանդէր չվարդապետը , 1923ին :

Այս մարդը , զգուելի մը , ասդին անդին ինկաւ եւ բանի մը ուխտաւորներու նուէր – ներով գնեց հող մը , որուն վրայ , օր մը , եկեղեցի մը շինել պիտի տար :

Գաղութը , այդ օրերուն , հազիւ 3–400 հոգի , հողը գնեց , բայց չկրցաւ եկեղեցիին շինութեան գումարն ալ հայթայթել :

Չվարդապետը , որ կը մտնէր , կ'ելլէր ամէն տուն , ուր առատ սթերլին , ճոխ սեղան ու գեղանի կին կար , ափ առաւ Գալուստին դուռը·

— Հողը , պատրաստ է , եկեղեցին մի – այն դուն կրնաս շինել՝ հօրդ , մօրդ յի – շատակին ...

Գալուստ Կիւլպէնկեան — բարիւղի արքան — իրաւ ալ շինեց եկեղեցին իր դրամով եւ նշանակեց , ըստ երկրին օ – րէնքներուն , խնամակալ մարմին մը , ո – րուն մէջ տիրական ձայն ունէին , բնականաբար , իր որդին , իր փեսան և «Գալուստին վերարկուն բռնող » բանի մը մար – դիկ :

Հայազգի կրեսոսը ծախսեց 30·000 սթերլին ու եկեղեցին օծուեցաւ իր հօրը , Սարգիս Կիւլպէնկեանի անունով : Չմոռնամ յիշեցնելու որ բարեխնամ նուիրատուն պայման դրած էր որ գաղութը ո՛չ իսկ մէկ սէնթ վճարէր եկեղեցիին մատակարարութեան համար : Նոյնիսկ , արգի – լեց պնակ պտըտցնելու կամ կնուիրի , հարսնիքի կամ յուղարկաւորութեան համար բանի մը շիլին նուիրելու սովորու – թիւնը : Ամէն ծախք իւիք պիտի վճարէր : Եւ վճարեց :

Փոքրաթիւ գաղութին ուզածը «մէկ աչք էր , Գալուստը տուաւ անոր երկու աչք» :

Բայց , ազդարարեց .

— Եկեղեցիին ներքին կարգադրու – թեան չխառնուիք··· Ես իմ ուզած բա – հանաս կամ վարդապետս կը բերեմ՝ ձեր գլխուն հովիւ կը կարգեմ ...

Գաղութը համակերպեցաւ այս խիստ պայմանին : Բացառութիւն էր միայն իր , Գալուստին , մեծահարուստ զարմիկը , Ներսէս Կիւլպէնկեան , որ մինչեւ իր մա – հը , չհանդուրժեց որ «ազգին դրամով գնուած հողին վրայ եւ Գալուստին դրա – մով շինուած եկեղեցիին տէրն ու տիրա – կանը ըլլար Գալուստ պէյը , իւիք» :

Բանի՞ անգամ վէճ ունեցած եմ հետը : Կը հեռաձայնէր : Կ'երթայի իր գրասեն – եակը : Կը սկսէր .

— Ե՞րբ պիտի երթաս այս մարդուն հասկցնես որ մենք Ազգային Սահմանա – դրութիւն ունինք··· Եկեղեցին ազգին կը պատկանի ··· Թող հողին դրամը ետ տայ ···

Ի զուր կ'աշխատէի բացատրել թէ Լոն – տոնի պզտիկ համայնքին համար «ասկէ աւելի լաւ կարգադրութիւն չըլլար ··· Մենք փեսին ծախսած չունինք ու եկեղե – ցին մեզի տրամադրուած է ··· Թող վար – դապետն ալ իւիք բերել տայ , ի՞նչ կ'ըլ – լայ եղեր ...» :

Ողբացեալ Ներսէսը չհամոզուեցաւ : Եկեղեցին ոտք չկոխեց եւ նոյնիսկ , երբ իր երկրորդ ամուսնութիւնը կը կնքէր 1929ին , օտարուհիի մը հետ , Հալէպէն օ – դաթուով Լոնտոն բերել տուաւ Սիւրմէ – եան եպիսկոպոսը՝ իր խաչով , աւետա – բանով եւ շուրջառով եւ պսակը կատա – րել տուաւ Էնկըմ պանդոկին մէջ :

×

Նիւթէս բանի մը բայլ հեռացայ , բայց կը ներէք :

Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին օծումը կա – տարուեցաւ 1923ի Փետրուարին : Գա – լուստ Կիւլպէնկեան ներկայ չէր :

Օծումէն բանի մը օր ետք , չվարդապե – տը , Աբէլ Նազարեան , առեւանգեց Ներ – սէս Կիւլպէնկեանի , իր բարեխօսին , կի – նը , Սաթենիկը :

Այդ օրերուն Լոնտոնի մէջ կը պէտար տասնամեակ մը ետք , Նիւ Եորքի մէջ ըս – պանուած եկեղեցականը , որ կը պահան – ջէր Գալուստէն որ գինքը հովիւ նշանա – կէր Ս· Սարգիս եկեղեցիին :

Մեծահարուստը , որ , անշուշտ , բաներ մը իմացեր էր յիշեալին մասին , կտրուկ կերպով մերժած էր :

Տակաւին ականջիս մէջ է եռազոյնը վար առնողին սպառնալիքը՝ ժողովի մը մէջ·

— Գո՛վես ալ կտրէք , ես Լոնտոն պի – տի մնամ եւ հովիւ պիտի ըլլամ···

Այս սպառնալիքին վրայ էր որ կիրակի առտու մըն ալ , եկեղեցիին դուռը տե – սաւ ··· գոյգ մը ոստիկան : Հերոսը Լոնտոն չմնաց՝ շնորհիւ Մէնչէսթրրի հովիւ ողբացեալ Պալաճեան եպիսկոպո – սի , որ լուր ղրկեց իրեն :

— Ես պիտի մեկնիմ , եկո՛ւր ,իմ աթո – ռը բեզի ···

Աբէլի պատմութիւնը «քիւ մէկ» խայ – տառակութիւնն էր :

×

Յաջորդ երկու տարիներուն Լոնտոնի մէջ ունէինք վահան բահանայ Խոյեանը , բարի , անուշիկ Տէրտէր մը :

Է՛ , Լոնտոնը գիւղ չէ : Տէրտէրէն ա – ւելին կ'ուզէ : Գրոց – բրոց մէկը , որ գո – նէ բանի մը բառ անգլերէն գիտնայ :

Ուրեմն , Գալուստ պէյը բերել տուաւ Գուսան վարդապետ անունով ուրիշ հա – յած – վարած մը , որ 1926ին , գլխէ հա – նեց հայ մանչուկ մը , որուն հայերէնի դաս կուտար ···

Այս սարսափելի ոճիրին արձագանգը , ծնողքին միջոցաւ , հասաւ Գալուստ պէ – յին ականջը : Եւ առտու մըն ալդ Գուսա – նը վոնտուեցաւ Լոնտոնէն — ամիսներ ետք Պալիս անցնելու եւ այնտեղ ··· ե – պիսկոպոս ձեռնադրուելու համար :

Ի՜նչպէս համբերես ու չբսես .

— Ո՞ր ինկար՝ հայ հոգեւորականու – թիւն ···

Ասիկա «քիւ երկու» խայտառակութի – նըն էր :

Ու հիմա , մթնոլորտը նորէն ապակա – ներ է Այվըրնա Կարտրնգի հրապարակը՝ շնորհիւ քրմաբարոյ հայորդիի մը , որ առանց խղճահարու – թեան կը նախատէ ե՛ւ վերապրող Հայու – թիւնը , ե՛ւ նահատակեալ բազմութիւնը մեր եղբայրներուն , մեր հոյներուն ու մեր զաւակներուն :

Այս «քիւ երեք » խայտառակութիւնը յաւելեալ եւ ճոխացեալ բնոյթ պիտի ըս – տանայ , եթէ Լոնտոնի գաղութը ստիպ – ուած ըլլայ նոր եկեղեցի մը կառուցանե – լու՝ այս անգամ ազգին տասնոցներով :

Ու ահա պիտի սկսի խայտառակութեան չորրորդը , որովհետեւ Նուպարը այդ պա – րագային Ս· Սարգիս եկեղեցին պիտի նուիրէ ··· քրմական դեսպանատան , որ – պէսզի մզկիթի վերածէ զայն :

Ապրիլեան եղեռնին ոգեկոչումը արգի – լող մէկը կրնայ մինչեւ այդտեղ տանիլը հասցնել իր գերադրական յիմարութի – ւնը :

Այս պատմութեան մէջ դատապարտելի են նեամակալութեան կազմին մէջ տա – կաւին Նուպարի կողքին նստող եւ «անուր վերարկուն » բռնողները , իսկ ծափի ար – ժանի են էֆէրենեանն ու Ապաճեանը :

Այո , աւէնտ մը կը սաւառնի Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին վրայ :

Եթէ ազգին ձեռքը մնայ , պէտք է նո – րէն օծել տալ ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

—*—

Դ.

« Հայկական Հարցը Եւրոպայի առջեւ չի դրուիր որպէս մարդասիրական հարց մը: Ան բնական չարունակութիւնն է Անատոլուի մէջ Պարսկաստանի սա հարցին, ուր Ռուսիա, Անգլիա, Գերմանիա իրար կը լրտեսեն :

« Հայաստան կոչուած լեռնային հատուածը կը ներկայացնէ հողամասի մը, որ կ'երկարի դէպի Պարսից Ծոց, արեւմուտքէն՝ Միջերկրական, մէկ կողմէն Պաղտատ եւ Պասրա է, միւս կողմէ՝ Մերսին եւ Ադեքանդրիա, երկու ծայրերը խիստ կարեւոր ճամբու մը, որ կ'անցնի հողամասէ մը, իր բեղնաւորութեամբ հռչակաւոր: Ինչ որ ալ ըլլայ այդ հողամասին վերապահուած ապագան, հայ բնակչութիւնը հոն միեւ կատարէ կարեւոր դեր մը, որովհետեւ քաղաքները Թուխեան եւ կարպի միակ տարրն է, որուն վրայ կարելի է վստահիլ: Հակառակ Թուրքիոյ, որ այդ տարրին բնաջնջումին ձեռնարկեց եւ Եւրոպայի, որ լքեց զայն, ահա աւելի կենդանի քան երբեք, վճռած է պաշտպանելու իր դոյութիւնը : Շատ արիւն թափեց եւ իրաւունք ունի խնդրելու որ քաղաքական չահադիտութիւնները դինք չլքեն աւելի երկար կոտորածներու եւ հալածանքներու ենթարկելու մը :

« Ոչ մէկը պիտի չահի արդէն, Թուրքիա հոն պիտի դանէ իր վախճանը, վերջապէս պիտի ուզէ՞ բանալ աչքերը, կարելի չէ յուսալ: Հայերը միշտ հաւատարիմ քիմ հպատակներ եղան, ամէն անգամ որ կառավարութիւնն դոյդն բարեացակամութիւն մը ցոյց տուաւ իրենց հանդէպ, ամբողջ անձնանուիրութեամբ ծառայեցին, իրենց պարտականութենէն աւելին կատարեցին: Կ'արժէ խորհրդածել Պարսկաստանի մէջ իրենց տուած օրինակին վրայ : Բուռ մը Հայեր իրենց մարմինը պատնէշ ըրին այդ երկրին: Թուրքիոյ մէջ, վերջին պատերազմին կրակի մէջ նետուեցան անվարան, թէեւ Առանայի կոտորածը կրկնին, իրենց կրօնակիցները հազար տեսակ հալածանքներու ենթակայ էին : Մինչդեռ հայ դինուորները կը կռուէին առաջին դիծերու վրայ, Քիւրտերը կառավարութեան օժանդակու-թեամբ կը վերցնէին իրենց կիներն ու աղջիկները իսլամացնելու համար: Թուրքերը հասկնալու են որ այս կացութիւնը վերջ դնելու է եւ իրենց չահուն համար Հայերուն կեանքը ապահովելու են: 1878ին Թուրքիան աւելի ներչնչուած դանուեցաւ՝ երբ պահ մը մտածեց այս փոքր ժողովուրդը իր արեւելեան սահմանին պահակ հաստատել :

« Ռուսիան ալ պիտի սխալէր , եթէ կ'արծէր թէ Թուրքիոյ Հայերուն վիճակը բարւոքելու նպաստելով Կովկասի Հայերուն քաղաքական յոյսեր ներչնչած կ'ըլլայ : Հայերու պաշտպանութիւնը ապահովեց Ս. Սթեֆանոյի դաշնագրով , բայց անապարհը մնաց 1895ի կոտորածները : Զդալիօրէն անհանդիստ ըլած էին դինք հայ յեղափոխական կուսակցութեանց չարժումները : Ռուս կառավարութիւնը կը վախնար որ հրդեհը կը ծաւալէր Կովկասի մէջ ալ : Որպէս հայ, երբեք անուղղամիտ չդանուեցան Ռուսիոյ հանդէպ: Երբեք չունեցան անջատողական դաղափարներ: Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ Հայերը չբնակատուած են բազմաթիւ մահմեդական բնակիչներով: Հայերը կրնան հակակչռել զանոնք, անխոհեմութիւն պիտի ըլլար անհետացնել այնքան թանկագին տարր մը, որ հաւատարակրօնութիւն տարր մըն է :

« Այսօր ալ Ռուսիան է որ կը ստանձնէ Հայերու պաշտպանութիւնը, որուն համար երախտապարտ են, մոռնալ կուտայ Լոպանովի « Հայաստանն ատանց Հայերու » տարագը :

« Անատարակոյս Ֆրանսա, Գերմանիա, Անգլիա անկեղծօրէն կը փափաքին բարենորոգումներու իրագործումը Թուրք Հայաստանի մէջ, բայց Գերմանիա եւ Անգլիա կը վախնան որ ռուս ազդեցութիւնը աւելի զերակչիռ կը դառնայ այդ հատուածին վրայ բարենորոգումներու կիրարկումով : Այս երկու պետութիւնները կը վարանին իրենց ազդեցութիւնը բանեցընելու դրան վրայ եւրոպական վալի մը անուանել տալու համար : Երկար ատեն չանցած Թուրքիան պիտի դանուի նոր խռովութեանց առջեւ, դաղտնի պիտի կատարուի անդիծօրէն Թուրքերու կողմէ, ինչ որ ալ ըլլայ պատճառ պիտի տայ Ռուսիոյ դինուած միջամտութեան եւ վերջնական կցումին : Անգլիա եւ Գերմանիա արդիլել ուզելով ռուս ազդեցութեան զերակչռութիւնը, ծառայած պիտի ըլլան հայ նահանդներուն ռուս տիրապետութեան տակ անցնելուն: Գալով Թուրքիոյ , կարելի է հարցնել թէ ուր կանդ պիտի առնեն, այդ վայրկեանին, կրելիք կորուստները:

« Համոզուած ենք որ պետութիւնները հեչտիւ պիտի յաջողին Դրան հասկնալ, թէ բարենորոգումներու գործադրութիւնը աւելի իր չահուն համար է քան Հայերուն չահուն համար :

« Հայ նահանդներու համար եւրոպական վալի մը անուանելու հաւանելով՝ Թուրք կառավարութիւնը վերապետական ոչ մէկ նուաստացում պիտի կրէ, ընտրութեան ձեւին դալով, դիւրին պիտի ըլլայ խնայելու Դրան դիւրադգածութիւնները :

« Սոյն միջոցին չնորհիւ Թուրքիա պիտի խուսափի ցնցումներէ, որոնք կրնան պատահիլ արեւելեան սահմաններուն վրայ եւ որոնց հետեւանքները ոչ մէկ անձ կրնայ նախատեսել, եթէ հայկական նահանդներու ներկայ վիճակը քանի մը տարի ալ տեւէ դեռ: Այս դեղեցիկ հողամասին արժեւորումը, արդի վարչութեան մը բարիքները , բարգաւաճումը Անատոլուի այս մասին բոլոր բնակիչներուն համար անխտիր , իր սահմանին համար ապահովութիւնը , ահա օդուտները ,զորս Թուրքիա կրնար ստանալ՝ եթէ ուղէր Եւրոպայի խորհուրդներուն հետեւիլ եւ մտիկ ընել բանականութեան ձայնին » :

Այնուհետեւ հեղինակը կ'արտադրէ Ս. Սթեֆանոյի դաշնագրին 16րդ յօդուածը, Պերլինի Վեհաժողովին ներկայացուած կազմական կանոնադրութիւնը, դաշնագրին 61րդ յօդուածը, Ապեհին փաչայի 1880 Յունիս 5 Թուակիր նամակը անդլիական դեսպան Կոչէնի, վեց դեսպաններու հաւաքական ծանուցագիրը, 1880 Սեպտ. 7 Թուակիրը , երեք դեսպաններու Մարտ-Ապրիլ Թուակիր յուչագիրը, Մայիսեան ծրագիրը, Թուրք կառավարութեան 1895 Հոկտեմբեր 20 Թուակիր բարենորոգման ծրագիրը, երեք դեսպաններու հաւաքական ծանուցագիրը Սայիտ Փաչայի ուղղուած 1895 Հոկտեմբեր 12ին, վերջապէս վիճակագրական տախտակները (էջեր՝ 59 – 69), հատատելու համար բնագիրը :

ՅՈՐԻՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(4 Շար.)

ԹՈՒՐՔԸ ՅԵՂԱՍՊԱՆ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչո՞ւ դեղասպան է Թուրքը
Պատմական զօրաւոր փաստեր
Սելճուք, Օսմանցի , Եէնի – Չէրի, Պաշըպոզուք , Թիւրք

Սելճուքները խառնուրդ մըն են Թաթարներու, Թուրքմէններու եւ Մոնկոլներու :

Այս խառնուրդէն դուրս եկած է Թուրք ցեղը, որոնք 1025 Թուին եւ մինչեւ 13րդ դար իշխեցին Պարսկաստանի, իրենց ու – նեցած Թուական առաւելութեամբ :

Շարունակելով իրենց արշաւանքը, հասնելով յառաջացան եւ 1300 Թուին հաստատուեցան Փոքր Ասիոյ մինչեւ ափերմտեան նահանգները : Տէր ու տիրացան, բոլոր այն քաղաքները, դիւղերը, եւ ամենայատին աւանները, ուր ոտք դրին, անխիղ կողոպտեցին , չարդեցին եւ սարսափ սփռեցին : Թուրք արքայատոհմ անունով կարդ մը ինքնակոչ սուլթան Օսմաններ իշխու յաջորդեցին :

Կազմակերպեցին կանոնաւոր բանակներ, ինչպէս նաեւ սուլթանին անձնապահ դունդերը կազմուած՝ Եէնի – Չէրիներէ, որ կը նշանակէ Նոր զօրք :

Սկզբնական չրջանին՝ 14րդ դարուն դինուորագրել սկսան պատանիներ՝ մինչեւ քսան տարեկան երիտասարդութիւնը: Ասոնք կը ծառայէին իբրեւ ասպարէզ ինչպէս նաեւ լրացուցիչները կանոնաւոր բանակին :

Ենթակայ անկարգէա եւ խստութիւն պատանիներու, իրենց պատանեկան հասակին եւ բնազդօրէն սկսան ատելութիւն բռնել կամ լէշէրներ դառնալ (վատ-դաւոր եւ անխիղճ դինուոր) : Օսմանեան պատմութիւնը առելութեամբ կը խօսի այս լէշէրներուն մասին, որոնք անխղճօրէն եւ անդթութեամբ կը սպանդին նոյնիսկ իսլամ ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեան պատկանող ազդերը :

Հակառակ անոր որ կը կերակրէին կանոնաւոր դինուորներու խոշանգին, սակայն իրենց տրուած անսահման արտօնութիւնները եւ դիրքերը կը կողոպտէին, առեւանգումներ եւ չրչկրին ոճիրներ սովորական դարձած էին երկրին մէջ :

1622ին սուլթան Օսման Բ., ուղղանձնել եւ վերջ տալ անոնց հրոսակային կեանքին՝ հրամարտակներով : Եէնի – Չէրիները զբոսատանալով՝ չուզեցին հնազանդիլ եւ ապստամբութեան դիմելով սպաննեցին սուլթան Օսմանը : Դարեր տեւեցին Թուրք Եէնի – Չէրիներու բարբարոսութիւնները, սակայն 1826 Թուին, Սուլթան Մահմուտ Բ.ի օրով, այլ եւս անհանդուրժելի դարձած էին այլեկիները, դադաթնակէտին հասած էր անոնց անիշխանական ընթացքը, որ անխափ եւ առնձարձակ կերպով կը սպաննէին Թուրքը, Հայը, Յոյնը, Պուլկարը եւ բոլոր ոչ – իսլամ ժողովուրդը : Մղուած անբարոյականութեան՝ անհարապատներ կը թափառէին քաղաքները եւ դիւղերը, վրնկուած վնասակար ախտերով : Սուլթան Մահմուտ Բ., աւելի վճռական, հրամայեց կանոնաւոր բանակին, որ Եէնի – Չէրիները դէնքնկեց ընել եւ առանց բացառութեան բոլորն ալ սպաննեն:

Սուլթան Մահմուտ հրամանը դարձագրուեցաւ Պոլսոյ հրապարակներն միոյն վրայ եւ մնաց կանոնաւոր բանակը : Եգիպտոսի մէջ ալ մեմլուքներու օրով՝ դոյութիւն ունէին Թուրք եւ մեմլուք այս էշէրները, զորս Պոնափարթ բնաջնջեց :

Նկատելի է , որ 11րդ դարէն սկսալ Թուրքերու բարբարոսութիւնները՝ մինչեւ քսաներորդ դար, յաջորդական կերպով չարունակուած է, ահաւոր չարքով, որուն չամախակի կերպով դոհ դացած է մեր դժբախտ ազգը :

Սակայն միամիտ պէտք չէ ըլլալ հատատու համար, թէ արդարեւ բարբարոս եւ վայրենաբարոյ այս ժողովուրդը կատարելապէս ջնջուած է , ինչու որ Օսմանեան պատմութեան համաձայն, Սուլթան Մահմուտ չկարողացաւ ամբողջովին արմատախիլ ընել զանոնք :

Արդ, Թուրքերը կ'ըսեն . — Ասլընը իճիեար իտէն հարամզատէ տիր — նախահայրը ուրացողը՝ անհարատատ մարդ է : Մեկնելով այս ճչմարտութենէն, կ'ընդունին ուրեմն փաստացի թէ իրենք

(Շար. – 2)

—o—

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱԻՈՐԻՆ

– ՍՈՒՐԸ –

ՎԵՐՑԻՇՈՒՄՆԵՐ

— Զէ՛, ճչմարիտ է, կը պատասխանէ մէջերնին մէկը, ես չատ անդամ մաքսէն ապրանք բերած եմ հոս, Միւսի ճոնսընին սենեակն է ասիկա : Անոր համար ըսի որ պարապ տեղը դուռը կը կոտրենք կոր, օդուտ չկայ մեզի այս տեղէն :

— Ինչ որ է, այս Հայը սատկեցնենք : Ա՛ս ալ բան մըն է :

Ու սոփայի հարուածները կը սկսին դաւառացիին դլխին մինչեւ որ չնչասպառ կը մնայ :

Ցետոյ, իրենցմէ մէկը, դրամարկղին քովէն անցած աեղը կը տեսնէ Վարդանը եւ ուրախութեան ճիչ մը կ'արձակէ :

Բայց յանկարծ խռհուէճի Վարդան կը յարձակի մարդուն վրայ, դետին կը տապալէ դայն ու կը սկսի հարուածները տեղալ : Վարդան կռուելով հանդերձ յուսահատօրէն կը դոչէ .

— Ա՛խ, դէ՛նք մը, դէ՛նք մը, դմելի մը ըլլար քովս... փայտի կտո՛ր մը... բան մը չկայ :

Միւսները բնականաբար կը խուժեն եւ կ'ուզեն ազատել իրենց ընկերը Վարդանի ճանկերէն : Վարդան որ հուժկու եւ յաղթանդամ դաւառացի մըն է եղեր, դիւրաւ ետ չի տար իր որսը, կատաղի, անլուր կռիւ մը կը մղէ խեղճը ութ հոդիի դէմ :

— Ա՛խ, դէնք մը, դէ՛նք մը ըլլար քովս :

Վերջապէս ուժասպառ կ'ըլլայ ամէն կողմէ տեղացող սուրհանդակներու հարուածներուն տակ : Մէյ մըն ալ կը կրկնէ խեղդուկ ձայնով .

— Ա՛խ, դէ՛նք, դէ՛նք մը...

Ու հոդին կը փչէ :

Ոճրագործները դուրս կ'ելլեն դիակը սենեակին մէջ թողլով :

Եւ մինչդեռ Գալուստ, իր ծակին մէջէն, ակնապիշ կը նայի եղբօրը դիակին, ատոնց տեղէն չարժիլ համարձակելու, ատոնց ճիչ մը, հեծկլտանք մը հանելու :

×

Առտուն դրասենեակին տէրը կուտայ դեսպանատան Թարդմանի մը եւ խաւարի մը ընկերակցութեամբ : Այն ատեն միայն Գալուստ կը համարձակի ծակէն դուրս ելլել : Անգլիացիին ոտքը կ'իյնայ դոչելով դրեթէ խելայեղ .

— Ազատէ դիս ասոնց ձեռքէն :

Ու հետեւեալ օրը օտապաշիին եւ ուրիշ խումբ մը Հայերու հետ, Թարդմանի մը առաջնորդութեամբ չոդենաւ կը մտնէ, դրպանը 200 ոսկիով — իր եղբօրը ժառանգութիւնը որ բարեբախտաբար Պ. Ճոնսընի քով պահ դրուած է եղեր :

Փիրէ հասնելէն քանի մը օր ետքը տեսայ դինքը : Այն քամնելի տեսարանը ուրուն ներկայ դտնուած էր ալ խանգարեր էր իր իմացականութիւնը : Ապուշ, սարսափահար նայուածք մը ունէր խեղճը, տեղ տեղ անխորհուրդ երկիւղ մը կուդար կը պաչարէր դինքը ու կը դոչէր դողդողահար .

— Կուգա՞ն կոր... :

Եւ այս վիճակը կը տեւէր չարունակ : Ի դո՛ւր ամէնքս ալ դինքը համոզել կը ջանայինք որ վախնալու բան մը չունէր, ազատ երկրի մէջ կը դտնուէր : Ձինքը տարած էին բժիշկներու, սակայն իրենց պատուէրները եւ դեղերը անպօր մնացած էին, ու ալ կամաց կամաց սկսած էինք դայն հիւանդ մը չնկատել, այլ վախկոտ փախուկ մը :

Շատ անդամ ներկայ դտնուած եմ երբ օտապաշին կը պատմէր իրենց եղերական պատմութիւնը նոր անձի մը, գոց ըլած պէս, դրեթէ միշտ նոյն բառերով ու նոյն ձեւերով : Գալուստ քովը նստած մտիկ կ'ընէր անմռունչ, բերանը կիսաբաց, օտապաշիին չրթունքներէն կախուած, իբր թէ առաջին անդամ կը լսէր այդ պատմութիւնը, առանց երբեք խօսքի խառնուելու : Միայն, եւ ասիկա ամէն անդամ, առանց բացառութեան, երբ պատմողը կ'ըսէր .

«Լոյսը մարած՝ մութին մէջ կ'արթննք, դէնք մը չկար քովերնիս», Գալուստ՝ հապշտապ՝ աչքերը խոյր բացած, կը միջամտէր .

— Հա՛, իրա՛ւ է, դէնք մը չկար քովերնիս...

Ցետոյ նորէն կ'իյնար լռութեան մէջ :

Փիրէ դալէն ետքը, սկսած էր հայհոյել եւ անոր ազեցութենէն իր վրայ կը տեսնուէր : Մենք դրեթէ կը քաջալերէինք դինքը իր մոլութեանը մէջ որովհետեւ խեղճ տղան դոնէ հայհոյելով միջոցին կը մոռնար իր մղձաւանջը :

Հաչիչամոլի ամէնէն յատկապէս նշանաւոր էր իր աչքերուն տարտամ նայուածքը եւ ապուշ, անդիտակից, ջղային ծիծաղը, հա՛, հա՛, հա՛, որ ամէն տեսիլ, արտասանած ամէն մէկ խօսքին վերջը կը դնէր :

— Գա՛լուստ, ուրկէ՞ կուգաս :

— Միջոցին սրճարանէն, հա՛, հա՛, հա՛:

— Գալուստ, կերակուր ուտելու կ'երթա՞նք :

— Երթա՛նք հապա, հա՛, հա՛, հա՛:

Եւ տխուր բան մըն էր ամէն օր նկատել տղուն այդ իմացականութեան հաչիչ մութերուն մէջ կամաց կամաց չինուիլը :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

բարբարոսներու զաւակները են: Հետեւաբար միամտութիւն պիտի չէ ունենալ նաեւ, թէ թուրքիոյ մէջ անդորրութիւնը կատարեալ է:

Որքան ատեն որ կը վխտան եկեղ – Զէյթունլու այս մնացորդները, ինչպէս թուքիներու եւ բոլոր իժի ծնունդ գործակիցները չառաւիղը, որոնք ցեղասպան կիցներու մեթոտիկ կերպով կատմակերպութիւնը պելով գործադրեցին, Դամասկեան սուրի հաներ աշխարհի վրայ:

Կը տեսնեն ապրելու յառաջդիմութիւնը նը եւ կ'ախտան, փախանակ այդ ուղղութեան հետեւելու՝ տակաւին կը սպասեն ջարդել եւ աւերատիպել ամէն կողմ: Ներկայիս թալէաթի բոլոր համակիրը եւ զաղարակիցները, ամէն օր կ'ներթան անոր հոգեկոյտին վրայ, ծնրադիր իրենց յարգանքը կ'ըսյանեն եկեղ – Զէյթունի – րու անհարազատ եւ այլասերած զաւակին:

Թուրքին այսօրուան յանկերգն է զոմիթաճին, իրենց մղձաւանջն է այս բառը: Դաւերու ընթացքին չկային զոմիթեաճի – ներ: Իրենց հայահալած քաղաքականութիւնը, ջարդերը եւ բարբարոսութիւններու, մղկին Հայութիւնը ապատամբութեան եւ ինքնապաշտպանութեան: Թուրքը մղկ, որ ազդովին զոմիթաճի դառնանք: Թագրիրները եւ բարենորոգում – ներու ծրագիրները ծաղրի առարկայ են – դան, եւ այս բոլորէն հաք բարբարոսութեան իրենց վհատապակը եղաւ 1915 Ապրիլ 24ի ցեղասպանութիւնը:

Հայութիւնը կը մնայ միշտ զոմիթաճի այնքան ատեն, որ չունի կեանքի ապահովութիւն եւ ապաստութիւն, որքան ատեն, որ չընդատնուած կը մնայ դինեալ եւ բարբարոս Թուրքերէ:

Միտքերը թափանցելու համար կուտանք Պէյրի Մուսթաֆայի ապառնական դրութիւնը Հայերուն ուղղուած (Յառաջ, 1947 Մայիս 25):

ԱՐԻՒՆԵՐԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

«Նաւագնալու փոխարէն ամէն օր ասոնցմէ մը եւս կ'աւելնայ ձգտումը, որ դիւթին ունի Ռուսիոյ եւ մեր կառավարութեան մէջեւ: Ապրովին սոսկացած ենք ամէն առենէ աւելի սեզմել մեր չարքերը: Օրուան պայմանները կը պահանջեն որ մոռնանք մեր տարակարծութիւնները: Բաւական չէ սակայն մեր ակնարկները ուղղել միայն սահմաններուն: Մեր մէջ կան կարգ մը փոքրամասնութիւններ, որոնք կը սպասեն որ սակի մեր ոտքը: Պարտաւոր ենք մեր աչքը երբեք չհեռացնել անոնց վրայէն: Բոլորս ալ գիտենք թէ որն է այդ փոքրամասնութիւնը, որ հակառակ այսքան դառն փորձերու, տակաւին ապատարար կը նըկատէ Ռուսիան եւ չի կրնար իր ականջները հեռացնել Մոսկուայի ձայնէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԻՒՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԻՒՅԼ, (Յառաջ) .— Հայաստանի անկախութեան 47րդ տարեդարձի ոչ – կոչումը արժանավայել չուքով կատար – ուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Յունիս 12ին, նախաձեռնութեամբը Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին ու մասնակցութեամբը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բոլոր խումբերուն:

Շարաթ մը առաջ կազմակերպիչ յանձնախումբը տալեի գաղափարը ունեցած էր տեղական Ֆրանսատառ մամուլին մէջ լոյս ընծայելու մասնաւոր յօդուածներ, որոնք կը բացատրեն Մայիս 28ի խմասան ու անոր ունեցած պատմական դերը մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ:

Յայտարարուած ժամուն հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ Նոր Սերընդականներու կողմէ երգուած Փրան – սական վտառերգով ու Մեր հայրենիքով, որմէ հաք օրուան յայտագիրը վարող ընկերուհի Մարի Սաղրեան քեմ հրաւիրեց նախագահ ընկ. Տ. Դաթոյեանը:

Նախագահը ամփոփ դիմերու մէջ ներկայացուց այդ բախտորոշ չրջանի ընկերային, քաղաքական կացութիւնը, չեչ – որ դնելով ներկայ Հայաստանի դոյութեան մէջ Մայիս 28ի ունեցած ճակատագրական դերին վրայ:

Գեղարուեստական յայտագրի դործա – դրութեան ընթացքին հանդիսականները այս անգամ ալ ուրախութեամբ նշմարեցին նոր դէմքեր, այսպէս ընկեր Սահեան Սարոյեան արտասանեց Մ. Իշխանի «Հայ լեզուն տունն է Հայուն» քերթուածը եւ ընկերուհի Անի Զէօրէքճեան երգեց «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն ու «Տաւիղը», ընկերուհին դաշնակով կ'ընկերակցէր իր քոյրը:

Բնական էր, որ այս հանդիսութեան իր յարդանքի խօսքը բերէր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը: Շրջ. Վարչութեան անունով ընկեր Կարօ Յովսէփեան ունէր այս հանգիստը պարտականութիւնը:

Ընկեր Կարոյի փրանսերէն լեզուով արտասանուած խօսքը ջերմ էր ու վարպետ – կիչ: Հաստատում մրն էր տէր կենալու մեր բարոյական ժառանգութիւններուն եւ խոստում մը միաժամանակ չարունակելու մեր նախնիքներուն կէս ձգած գործը: Երիտասարդ ընկերը իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ ձեւով, «Բռնութեամբ պարտադրուած վարչակարգ մը յաւիտենական չէ, ու թափուած ծով արիւնը պիտի դանէ իր արդար վճռատուութիւնը»:

Ընկերուհի Վերժինէ Նազարեան փրանսերէն լեզուով արտասանեց Ա. Զօպան – եանի, «Բուր նօթը մէր լ'Արմէնի» քերթուածը, ու Քրիստափոր խումբի պարերու ներկայացումով վերջացաւ յայտագրին առաջին բաժինը:

Փոքր դադարէ մը եաք սկսաւ յայտագրին երկրորդ բաժինը՝ լուսարձակումը այս բախտորոշ չրջանին ճակատագրական դեր խաղացած անձերու նկարներուն, որոնց մասին կենսագրական ծանօթութիւններ տուողը եղաւ ընկեր Վահրամ Ճարայեան:

Քեմ հրաւիրուեցաւ Լիոնէն հրաւիրուած երգչուհի Լիւսի Քէօմիւրճեան: Շրջնորհալի երգչուհիին հրամցուցած երգերու պեղեցիկ փունջը մեծապէս դնահատուեցաւ ներկաներէն: Երգչուհիին դաշնակով կ'ընկերանար ընկեր Բաֆֆի Ա՛ր – զումանեան:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Ա. Մկրտիչեան: Երէց ընկերոջ խօսքը կը ներկայացնէր կրկնակի արժէք, նկատի առնելով որ ան եղած է այդ չրջանը ապրողներէն մէկը ու բերած էր բաժին – մասնակցութիւնը յիշեալ թուականի կերտումին մէջ:

Ընկերը նախ ներկայացուց 1914 թուականի մեր ժողովուրդին ընկերային քաղաքական կացութիւնը ու ապա ռուսական բանակի «Դէպի ռուն» վերադարձով ստեղծուած խուճապն ու քաոսը, որ մեր ժողովուրդը կը դնէր ճգնաժամային կացութեան մը առջեւ: Դիմադրութեան համար այս բացառիկ կացութիւնը հայ քաղաքական ու զինուորական միտքը սերտ – օրէն կը դործակցէր:

Ընկ. Ա. Մկրտիչեան դիտել տուաւ, թէ այս ինքնապաշտպանութիւնն ու կազմակերպութիւնը կը տառնան կրկնակի արժէք, երբ նկատի առնենք, որ այս դոհողութիւնը ընդդը եղաւ հիւծած ժողովուրդ մը:

Ընկեր բանախօսը եդրակացուց իր խօսքը ըսելով թէ «մեղի փոխանցուած բարոյական ժառանգին վրայ կը դուրգուրանք, ու ուրախութեամբ կը հաստատենք, թէ հայրենիքի մէջ ալ երկար ատեն անտեսելէ եաք այս թուականին կարեւորութիւնը, այսօր կուգան յայտարարել, թէ Աւարայրը տանող կամուրջը կ'անցնի Սարտարապատէն»:

Ու Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բոլոր խումբերէն կազմուած պարախումբը փակումը կատարեց այս ոգեկոչումի հանդիսութեան:

Մինչեւ լուսաբաց չարունակուեցաւ ե – բեկոյթը «Խոր Թուրնէլ»ի նուագախումբով:

Գ. Պ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՑՐՈՒԹի արուարձաններէն Հայաչէնի մէջ, Յունիս 20ին, հանդիսաւորապէս բացումը կատարուեցաւ Հ. Յ. Դ. Ռոսամ կամիւհութեան սեփական նոր չէնքին: Յանուն Լիբանանի կեդր. կոմիտէին խօսեցաւ ընկեր Եղիկ Գոնեան, որ յայտարարեց ի մէջ այլոց: «Այսօր կը բացուի Դաշնակցութեան նոր ակումբ մը, զաղափարական նոր բերդ մը, ուր պիտի պայ հաղորդուիլ Դաշնակցական երիտասարդութիւնը, ներչնչուելու մեր կուսակցութեան մեծանուն դէմքերու եւ փէտայիներու օրինակէն:

ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ մեռաւ հաւատաւոր Դաշնակցական եւ կրթական անճնուէր մշակ ընկեր Կարօ Գանթարճեան: Վերջին չրջանին կ'աշխատակցէր «Մշակ» պար – բերականին, մանկավարժական պրու – թիւններով:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի Դեմոնիկ սրահին մէջ երկու հազար հանդիսականներու ներկայութեան, 15րդ անդամ ըլլալով Յակոբ Կիւլոյեան արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Անվռեի դանպակատուները»:

Յունիսի ընթացքին Պէյրութարնակ տաղանդաւոր ասմունքողը «Յուսաբեր»ի սրահին մէջ արտասանեց դանազան քերթուածներ:

ՊԻՑՐՈՒԹի Համազգայինի Թատերա – խումբին դեկավարը՝ Ժորժ Սարգիսեան, ի դնահատութիւն իր կատարած աշխատանքին, Թատերական մարդին մէջ, ըստացաւ Մայրիներու Ազգային կարգի ասպետի չքանշան:

ԿԱՐԴԱՑԻՔ ՏԱՐԱԾԵՑԻՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թուրքերը դիչերը չարունակեցին փայտ ու հող կրել:

Լուսինը բաւական լոյս կուտար իրենց: Բերդէն երբեմն երբեմն վրանին կը կրակէին:

— Մի՛ կրակէք, — ըսաւ Տոպոյ:

Ու քանի որ բերդիններէն կրակողները քիչնուազեցան, Թուրքերն ալ դադրեցան: Տոպոյ բոլոր հրացանաւորները չորս պատուաստած քներուն քով չարել տուաւ. առջին կարգ դինուորները՝ պառկած, անոնց ետեւ կարգ մը ծունր դրած, անոնց ետեւէն ալ կարգ մը ոտքի կեցած: Լամպարները մարած էին:

Թուրքերը երթալով կը չտանային ու անպաշտպան կը չարժէին. ձեռքի մանր կանթեղները լոյս կուտային անոնց՝ գործի ժամանակ:

Երբ խումբը միչտ աւելի բարձրանալով արդէն պատուաստած քներուն առջեւ կը չարժէր, Տոպոյ հրամայեց կրակել:

Կրակին յաջորդեց աղաղակ ու չփոթութիւն: Սրարչաւ փախչող խումբերը գոյց կուտային թէ դուր տեղ չէին կրակած: Քանի մը թիւֆէնկճիներ պատասխանեցին, բայց ոչ մէկուն վնաս հասաւ: Անկէ վերջ գործը միայն պարիսպին տորուքը չարունակեցին ու խոհեմութեամբ միչտ ծածկելով իրենք զիրենք:

Ժ.Ա.

Զարացքը դիչեր ցերեկ կը ճռնչէր. տաներկու տաչտ ապրտակ եւ ածուխ կ'տպար աչխոյժ ամանով: Թարմ սեւ վառօդը կը հոսէր տաչտին մէջ: Բերդիններու վատահութիւնը կը վերադառնար:

Թուրքերը նոր խրամներ փորեցին, ու հապա թէ լուսցաւ երեք զարզուպանները որոտացին եպիսկոպոսարանի մեծ պատերուն քովէն: Հոն դժուար էր յարձակում սկսիլ, սակայն Թուրքերը դուցէ կ'ուղէին միւս կողմերու ուժերը ապին քաչել:

Թնդանօթի սեւ մեծ դնդակները աչտարակին քովերէն կ'անցնէին:

Թնդանօթներու ուղղութեան վրայ էին նաեւ հետեւակազօրին բնակարանները, դէպի քաղաք նայող պարիսպին երկայնքին, եւ աւելի նուազ ուժով գացող զընդակները անոնց վրայ կ'իյնային:

Բերդակալի պալատին արեւմտեան կողմը սկսաւ ճեղքուիլ:

Տիկին Պալոկ սարսափած վազեց այն սենեակը ուր Տոպոյին անկողինը պատրաստուած էր:

Բերդակալը անկողնին քով նստած էր բազկաթոռի մը մէջ, ղրահ հագած ինչպէս դուրսը, միայն սաղաւարտ չէր ղրած: Ձեռքերը բազկաթոռին երկու բազրիքներու վրայ հանգչեցուցած անոյչ անոյչ կը քնանար. մոմը վառ մնացած էր: Գլխուն վերեւ մթագնած իւղանկար մը կար, Ս. Սահակնոս Թագաւորը կը նայկայցնէր մինչ Թագը Տիրամօր կը նուիրէր: Ամբողջ փոխուած եկեղեցիէն բերած պիտի ըլլար բարեպաչտ հոգի մը, թէեւ նկարը այնքան դունատած էր արդէն որ դէմքերուն վրայ աչքերու տեղ թուխ բիծեր միայն կ'երեւէին:

Տոպոյ հոն քնանալու սովորութիւն ըրած էր:

Այն օր արչալոյսին մօտերը տուն դարձած էր. դուչ լուսնալուն յարձակումի կը սպասէր, որովհետեւ չէր հանուած:

Իր քնացած կողմը կը հարուածէին. դնդակները այնպէս կը ցնցէին տունը՝ որ ղերանները կը ճարճատէին. սենեակին պատերէն մէկուն վրայ չորս մատ ճեղք բացուեցաւ, այնպէս որ կարելի էր անկէ ցանկապատնէչը տեսնել:

— Տիար բերդակալ, — ճչաց տիկին Պալոկ:

Նոր դնդակի մը հարուածէն ծեփը կնոջ դլխուն վրայ թափեցաւ:

Բերդակալին քով ցատկեց ու ցնցեց.

— Էհ, ի՞նչ կայ. — բացաւ աչքերը Տոպոյ:

— Պալատը կը հարուածեն. Աստուծոյ սիրոյն, ելէք:

Տոպոյ չուրջը նայեցաւ, ճեղքուածքը տեսնելով ոտքի ելաւ:

— Այն ատեն անկողինս վար տանիլ պիտի տամ, — ըսաւ, վարի սենեակներէն մէկուն մէջ, որ դրան մօտ ըլլայ: Ամբողջապէս կուգամ:

Այս «անմիջապէս կուգամ»ը Տոպոյին երբեք չկատարած խօսքն էր, այնքան որ տիկին Պալոկ այդ վտանգի ժամանակին ալ սկսաւ ժպտիլ:

— Գէթ սպասեցէք որ քիչ մը դինի տաքցնեմ:

— Ա՛խ, չատ լաւ պիտի ըլլայ, չնորհակալ եմ, — պատասխանեց Տոպոյ ծեփը մաքրելով դլխուն վրայէն, — սակայն քիչ մը խանգարուած է: Մէջը քանի մը մեխակ ալ դրէք:

— Ո՞ւր դրկեմ:

— Ես կուգամ:

— Դուք գալիք չունիք, սիար բերդակալ, տղուս ձեռքով ձեղի կը դրկեմ:

ԿԵՋԱՆ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահան Աչրքկէօղկան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աչրքկէօղեան եւ զաւակը՝ Արեւալոյս, Տէր եւ Տիկին Մուշմուլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Քէֆէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ փեսին

ՎԱՀԱԳՆ ԱՉԸՔԿԷՕՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Յուլիս 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Շնորհիկ Ֆրէնկեան (ծընեալ Ֆէրմանեան) քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Յուլիս 4ին, Կիրակի, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

եւ հօրը ողբմացեալ ՄԻՀՐԱՆ ՖԷՐՄԱՆԵԱՆԻ Դ. տարելիցի առթիւ, ինչպէս նաեւ Ֆրէնկեան եւ Ֆէրմանեան գերդաստաններու հին եւ նոր ննչեցելոց հոգւոյն ի հանդիստ :

Յիշեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

×

Քոչարեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի (Յուլիս 4) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն տը Շէրիւիի Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ազգ. Տան համար : Պ. Յ. Կիւրինեան հազար Ֆրանք: Ապրիլ 11–24ի հանդէսէն գոյացած 5600 Ֆրանք, Լիոնէն Պ. Միսաք Միրզէ երեսուն, Պատուելի Վէքիլեան քսան, Տիկին Մարի Տէտէեան յիսուն, Վիէնէն Չօրպէքեան Եղիշէ 20 :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկեր Հայկ Սարգսեանի Հայաստան այցելութեան առթիւ քաշած գունաւոր լուսանկարներու ցուցադրութիւն:

Տեղի կ'ունենայ 2 Յուլիս ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին մէջ:

Կը ցուցադրուի նաեւ Ապրիլեան Յիսնամեայ Եղեռնին առթիւ Հայաստանի օփերային մէջ տեղի ունեցած ողեկոչումը:

Մուտքը ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլի դպրոցին ամավերջի հանդէսը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը :

Ճոխ յայտագիր: Երկու թատերախաղեր, երգ, արտասանութիւն:

Հայկական պար :

Ծնողքներէն եւ հասարակութենէն կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ քաջալերել հայ դպրոցը :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ ժամը 21ին, տեղի պիտի ունենայ Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ դպրոցին ամավերջի հանդէսը :

Արտասանութիւններ, երգեր, հայկական պարեր, ներկայացում մը աշակերտներու կողմէ : Թաղիս արենուշները պիտի մասնակցին իրենց հայկական պարերով :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ
ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ իրիկուն, ժամը 23·15ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն: Տեսակցութիւն Պ. Է. Իւթիւճեանի եւ Օր. Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի հետ, նիւթ՝ հայկական արուեստը :

ԿԻՐԱԿԻ, առաւօտ, ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն «Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը», կը խօսին.— Փրոֆ. Արփիարեան, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Նիկողոս Քէհեայեան, եւ Փրոֆ. Ֆէյտի :

ԿՈՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Ժողովուրդ Հայոց Հարաւային Ֆրանսայի,

Թեմիս Երեսփոխանական Ընտրութեանց նախօրեակին, անգամ մը եւս կոչ կ'ընենք քեզի՝ դիտակից պարտաճանաչութեամբ քուէարկելու անպայման յառաջիկայ Յուլիս 4ին :

Ընտրութեան այն ձեւը, զոր որդեգրած ենք համերաշխաբար, յանձնարարուած նոյնինքն Կաթողիկոսական Պատուիրակէն եւ Ս. Էջմիածնէն, միակ նպատակ ունի դաղութիս համերաշխութիւնն ու խաղաղութիւնը :

Եղած կարգադրութեան մէջ ոչինչ կայ հակօրինական, հակականոնադրային. ոչինչ՝ տեղական օրէնքներուն հակասող : Հետեւաբար, նուազագոյն կարեւորութիւնը չընծայես յառաջացած աղմուկին, հրապարակուած թռուցիկին ու ամբոխավար արարքներու, որոնք ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր եթէ ոչ կատարուած համերաշխութիւնը ձախողութեան մատնել:

Համերաշխութիւն ու խաղաղութիւն ուզողը անոնց ի նպաստ կ'աշխատի դրապէս՝ խօսքով, դիրով թէ գործով : Ազգին ու Եկեղեցիին բարին կամեցողը բարին կը գործէ խղճմտօրէն եւ միայն բարին, մէկդի դնելով ամէն անձնականութիւն :

Ահա ճիշդ այս է ինչ որ ըրած ենք եւ կ'ուզենք որ ամէն հայ ընէ, գործակցելով մեղի, առաջին հերթին՝ իր դրական քուէն տալով նախանձախնդրօրէն, առանց թերացումի :

Արդիւնքը, վստահ եղիր, պիտի ըլլայ բարի՝ եւ դաղութիս եւ Ս. Էջմիածնի :

Ժողովուրդ Հայոց Հարաւային Ֆրանսայի, ընտրէ բարին՝ ի սէր ազգային համերաշխութեան ու խաղաղութեան :

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Վ. Սահաթճեան, Կ. Ճանիկեան, Ա. Թէքէեան, Յ. Ստեփանեան, Յ. Պապիկեան, Վ. Պանտիկեան, Ժ. Տէրվարդանեան :

ԿՈՉ ՎԻԷՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ԱՌԹԻՒ

Վարչութիւնը իր Յունիս 11ի նիստին խորհրդակցելէ յետոյ, որոշեց հետեւեալ ձեւով կարգարգել կազմուած վարչութեան շուրջ տարաձայնութիւնները լուծելու եւ ըսի – ըսաւները վերջնականապէս հարթելու համար :

Մօտերս տեղի պիտի ունենայ ընդհ. անդամական ժողով, եւ նոր վարչութիւն պիտի ընտրուի, առանց մասնաւոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ նշանակելու վարչական կազմին մէջ :

Ընդհանուր ժողովին ընտրուած վարչութիւնը օրինաւոր եւ բոլորին բաղձանքին համաձայն ըլլայ, ու նաեւ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունենան, կոչ կ'ընենք անխտիր Վիէնի բոլոր ազգայիններուն, որպէսզի զան եւ անմիջապէս արձանագրուին հետեւեալ ազգայիններուն մօտ: Ահարոն Գալայճեան (Քրուա Բուժի շրջան), Մեսրոպ Ճիվէրճիեան (Փոնթէվէք), Պենոն Ճիհանշահեան (Սէն Մարթէն), Մուշեղ Մուրատեան, Յովակիմ Դանիէլեան (քաղաքիս կեդրոնը), Արմէն Մինասեան, Գրիգոր Կարապետեան (Էսթրէզէն), Հրանդ Թորոսեան (Շան տը Մարս – Լիլ):

ԾԱՆՕԹ.— Կը յուսանք որ ձեր ազգային գիտակցութեամբ կը յարգէք մեր յայտարարութեան ոգին :

(ԿՆԻՔ)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման զրկել հին հասցէն եւ՝ 3 Ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 Ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային :

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր :

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այս կիրակի, Հայ Ազգ. Միութիւնը, հանդիսաւոր շուքով պիտի նշէ Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ օծման երկրորդ տարեդարձի յիշատակը:

Օրուան արարողութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ, Արեւմըտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

(Պատարագը պիտի երգէ տեղւոյն Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը):

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Հոգեհանգիստ ժամը 12ին:

Յաւարտ պատարագի ճաշ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ազգ. Տան դրասենեակը հեռաձայն՝ 60–47–18:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյս բարերար Կ. Յակոբեանի ծնողաց յիշատակին, նոյնպէս իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոց համար :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ : Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին :

Մանրամասնութիւնները շուտով :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1965 – 1966
Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝
Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հ. Կար. Խաչի Օդափ. կայանը կը բացուի Յուլիս երեքին, Շաբաթ օր : Մանուկներու Ա. խումբը կը մեկնի նոյն օրը, ժամը 16ին, Բընօ Օթօքարերու կայանէն, Փորթ Մայօ :

Հ. Յ. Դ.

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (2 Յուլիս), ժամը 20·30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: (Շար. նախորդ ժողովին):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ
Կիրակի, Յուլիս 4ին, Խրիմեան սրահը:

×

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդ «Խանասոր» խումբի եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ եւ մասնակցութեամբ Թառիստ Մուրատեանի :

Աւանդական ընկերահամակրական խնջոյք ջերմ մթնոլորտի մէջ :

Ճաշագին 10 ֆրանք :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բարձր հովանաւորութեամբ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Տարեվերջի դպրոցական հանդէսը Կիրակի, (4 Յուլիս) ժամը 3ին, Պանեէոյի Ֆրանս. դրպրոցի սրահին մէջ (69 Բիւ տ'Արքէօյ):

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր : Երկու կատակերգութիւններ պիտի ներկայացուին ուսուցչուհի Տիկ. Հ. Պալըգճեանի ղեկավարութեամբ :

Հաղորդ. Միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 197 թիւ օթօպիւս, իջնել Մարսէլ Պոնօ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ը, նախաձեռնութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի, կիրակի 25 Յուլիս: Դաշտահանդէս: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 18ին: Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պարսկաստանի համար 40 տարեկանէն վար, ամուրի այր մը որ առեւտրական լաւ պատրաստութիւն ունենայ, պատասխանատու տնօրէնութեան պաշտօնի մը համար :

Քուրիքուլում վիթէն զրկել հետեւեալ հասցէին.—

COMORIENT
65, Rue Montagne
Aux Herbes Potagères
BRUXELLES

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
2
ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI
2 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10346

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.346

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՅԵԱԼ ՅԱՆԿՈՎ

Այս կիրակի Մարսիլիոյ մէջ տեղի կ'ունենան Հարաւային Ֆրանսայի թեմին երեսփոխանական ընտրութիւնները :

Գիտի ընտրուի 31 հոգիէ բաղկացած գաւառական ժողով մը, որ պիտի ըլլայ քեմին օրէնսդիր վերադոյն մարմինը՝ ժառանգ բան կանոնադրի ճչդուած իրաւասութիւններով :

Կանոնադիրը ժամանակին՝ կաթոլիկական պատուիրակ եւ առաջնորդ Գրիվ – դորիս եպիսկ. Գալաքեանի օրով՝ կազմուած է բան Ազգային Սահմանադրու – քեան, օրինաւորապէս վաւերացուած եւ ներկայացուած է Ֆրանսական իշխանու – քեանց :

Երեսփոխանական կամ Գաւառական կոչուած ժողովը կ'ընտրէ Ազգային կեդրոնական Վարչութիւնը որ իրրեւ Գոր – ծադիր մարմին կը վարէ Առաջնորդարա – նի գործերը :

Այս մարմինն է նաեւ, որ կ'ընտրէ թեմին Առաջնորդը :

Կիրակի օրուան ընտրութիւնները կոչ – ուած են ստեղծելու թեմին համար օրի – նական մարմիններ — օրէնսդիր եւ դար – ձադիր — , վերջակէտ մը դնելով այն կացութեան, որ կը տիրէ այնտեղ տասը – նիէ ի վեր , իրրեւ հետեւանք վերջին աշխարհամարտին :

Վերին իշխանութեան անհոգութեան պատճառով, Մարսիլիոյ չրջանի եկեղե – ցիներու թաղական խորհուրդները 1963 Սեպտեմբեր 1ին ժողով դումարելով մե – ծամասնութեամբ նշանակած էին 11 հո – գինոց մարմին մը եւ ընտրած առաջնորդ մը, անձնականն կացութեան վերջ տալու եւ թեմին գործերը կարգի դնելու բարի նպատակով :

Ցեղապային բանակցութիւններով 15 հոգիի բարձրացաւ այս մարմինը, որուն մէջ ներկայացուած էին բոլոր հոսանքնե – րը եւ որ ճանչցուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ անոր պատուիրակին կողմէ իրրեւ «առժամեայ մարմին» մը, որուն պաշտօնն էր վարել ընթացիկ գոր – ծերը եւ մէկ տարիէն կատարել նոր ընտ – րութիւնները :

Ընտրական սին պայքարներով ժամա – նաճոռ չվատնելու եւ ուժերը չցրտելու համար կողմերը համերաշխական ոգիով ժողուած համաձայնած են թեկնա – ծուներու 32 հոգինոց ցանկի մը վրայ եւ « միացեալ ցանկով» մը ներկայանալու ընտրողներուն առջեւ :

« Ընտրողական Ցանձնախումբ»ը, ո – րուն մէջ ներկայացուած են բոլոր հո – սանքները, ամխանդիչ ի վեր աշխատանք տարած է այս արդիւնքին հասնելու հա – մար :

Ինչպէս ժողովուրդին ուղղուած իր կո – չով կը նշմարուի, ընտրութեան այն ձեւը, զոր որդեգրած են համերաշխաբար , յանձնարարուած է նոյնինքն կաթողիկո – սական պատուիրակին եւ Ս. Էջմիածնին, մեկ նպատակ ունենալով զգուշին հա – մերաշխութիւնն ու խաղաղութիւնը :

Նոյն կոչէն կը հասկցուի նաեւ, որ դժբախտաբար կարգ մը մութ տարրեր, որոնք երդուեալ թշնամիներ են համերաշ – խութեան եւ կը սիրեն պղտորել ջուրերը ձուկ որսալու համար, թուղթիկներով եւ « ամբոխավարական արարքներով» մրա – լով ձախողեցնել ընտրութիւնները :

Վտանգ կայ, որ ոմնմէ ժողովուրդը կարեւորութիւն չընծայէր խանգարիչին – րու եւ պատակիչներու յարուցած ան – տեղ աղմուկներուն եւ «օրինականու – թեան » պաշտպանի կեղծ պռոշուքին – բուն : Եւ յանուն համերաշխութեան ու ազգային պարտականութիւնը՝ զանգուա – ծօրէն քուէարկելով ներկայացուած միակ եւ միացեալ ցանկին :

Մենք Եղեռնի ցիռնամեակին առթիւ ըս – տեղծուած համերաշխութիւնը հայ քաղա – քական բոլոր հոսանքներուն միջեւ՝ իր պերճախօս արտայայտութիւնը պէտք է ունենայ կիրակի օր Մարսիլիոյ մէջ :

Ու միասնականութեան ոգին պէտք է յաւերժանայ, որպէսզի միացեալ ուժե – րով , ձեռք ձեռքի տուած, հետապնդենք մեր ազգային, քաղաքական Դատը, որ դեր ի վեր է տեղական, թեմական երկ – րորդական խնդիրներէ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

ՊՈՒՄԵՏԻՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՒՐ

Պումեդիէն իր առաջին ճառը արտասա – նեց , պետական հարուածէն ետք : Իր յայտարարութիւնները մասամբ կը հա – կասէին հրամանատար Սլիմանի բրած յայտարարութիւններուն , մամուլի առա – ւիսի ընթացքին : Արդարեւ , Պումեդիէն նախ եւ առաջ չէր ուզեր թէ Ալժերիոյ մէջ ոչ ռազմապաշտութիւն կայ , ոչ ֆաշիսա – նութիւն , ոչ ալ յետադիմութիւն մինչ Սլիման ծանրացած էր պինուորական հարցին վրայ :

« Երեք տարուան ընթացքին , յայտա – րարած է նոր պարադլուխը , մեր հայրե – նիքը ապականած էր արկածախնդիրնե – րու ձեռքը , որոնք իրենք դիրենք խոր – հըրդատու կը նկատէին եւ որոնց նպա – տակն էր Ալժերիան ծառայեցնել իրրեւ փորձադաշտ մը : Ոչ մէկ օտարէ խնդա – ունինք առնելիք ընկերվարութիւն կառու – ցանելու համար : Նոյեմբեր մէկի յեղա – փոխութիւնը ոչ մէկ խորհուրդ ստացաւ եւ այդ պատճառաւ է որ մենք եւ պիտի մնայ ժողովուրդին յեղափոխութիւնը եւ ոչ ոքի առջեւ պիտի ծնրադրէ » :

Պումեդիէն չուզեր որ Յունիս 19ին պատահածը նկատուի պետական հար – ուած մը կամ պինուորական չարժում մը. — « Այս բոլոր մեկնութիւններուն պիտի պատասխանենք որ չարքայլիներ ենք , տապնապներ եւ դէպքեր տեղի ունեցան մեր երկրին մէջ : Էֆ էլ. ընի ներքին հա – կասութիւնները ծնունդ տուին ընկերվա – րութեան : Յունիս 19ը յեղափոխութեան ամրապնդումը կը բերէ : Մեր փառաւոր յեղափոխութեան մէկ նոր հանդրուանն է» :

Մեւս կողմէ Արտաքին նախարարու – թեան մէկ լիազօր բանբերը յայտարարած է — « Ալժերիա վճռական կերպով հաս – տարիմ պիտի մնայ իր ընկերվարական սկզբունքներուն, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ : Հակառակ անցողակի ամպերու , օտար երկիրներու հետ կարգ մը յարաբերութեանց մէջ , ինչպէս Ֆի – ձէլ Քասթրօ , ոչ մէկ յարձակումի պի – տի պատասխանենք : Մեզի համար ընկեր – վարական երկիրներու հետ յարաբերու – թիւնները ժողովուրդէ ժողովուրդ են եւ ոչ մէկ դեկավարներու առաքինանին վր – րայ , ըլլայ Աբերիկէի , ըլլայ Ասիոյ , ըլլայ Լատին Ամերիկայի համար » :

Բանբերը մանաւանդ չեմմութեամբ ար – տայայտուած է Զինաստանի, Եուկոսա – վիոյ եւ Ինտոնեզիոյ մասին : Վատահու – թիւն յայտնած է նաեւ Ֆրանսայի հետ եղած բանակցութեան անտեսական հա – մաձայնութեան համար , համաձայնու – թիւն մը « որ ներշնչման տպրիւր մը պի – տի ըլլայ ուրիչ երկիրներու համար» :

ծօրէն քուէարկելով ներկայացուած միակ եւ միացեալ ցանկին :

Մեծ Եղեռնի ցիռնամեակին առթիւ ըս – տեղծուած համերաշխութիւնը հայ քաղա – քական բոլոր հոսանքներուն միջեւ՝ իր պերճախօս արտայայտութիւնը պէտք է ունենայ կիրակի օր Մարսիլիոյ մէջ :

Ու միասնականութեան ոգին պէտք է յաւերժանայ, որպէսզի միացեալ ուժե – րով , ձեռք ձեռքի տուած, հետապնդենք մեր ազգային, քաղաքական Դատը, որ դեր ի վեր է տեղական, թեմական երկ – րորդական խնդիրներէ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ

Պրիւքսէլի Հասարակաց Շուկայի բա – նակցութիւնները խղուեցան Հինգշաբթի առաւօտ, ծանր տագնապ մը առեղծելով : Արդարեւ դիւպատոհասական Եւրոպայի եզմտական չուկայի չուրջ ոչ մէկ համա – ձայնութիւն կարելի եղաւ գոյացնել : Իտալիա չատ սուղ կը դանէր «կանաչ Եւրոպայի» հաշուեցոյցը :

Կը թուի թէ տագնապը լուծուելու մօտ չէ : Պրիւքսէլէն վերադարձին Արտաքին նախարար Մօրիս Գուվ տը Միւրվիլ յայ – տարարած է թէ ոչ մէկ նոր ժամադրու – թիւն նչանակուած է անելէն զատ պալու համար : Շեչտած է թէ առաջին անգամ ըլլալով հանդիսաւոր յանձնառութիւններ – ը չեն յարդուած անգամ երկիրներուն կողմէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ՆԻՈՒԶՈՒԻՔ » ամերիկեան լաւա – տեսակ նկատուած պարբերականը կը դրէ թէ Ֆրանսայի համաչխարհ կու – սակցութիւնը Զախի նոր թեկնածու մը կը փնտռէ : Նոյն աղբիւրին համաձայն , համայնավար կուսակցութիւնը հրաժա – րած է պընուա Ֆրաչոնէն եւ Լուի Ապա – նոնի մերժումէն ետք, կը փորձէ համոզել Ժան – Փօլ Սարթր, որ կոլնի յաջորդելու համար :

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ նոր եւ խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ Միացեալ Նա – հանգներուն, Թիթոյի ի պատիւ արուած ընդունելութեան ընթացքին : Շեչտեց թէ Խորհ. Միութիւնը անհրաժեչտ օժանդա – կութիւնը պիտի բերէ Հիւսիսային Վիէթ – նամի եւս մղելու համար յարձակողը : Միկոյեան չէ ճչդած արուելիք օժանդա – կութեան տարողութիւնը, կեղծաւորու – թիւն վերագրած է Ամերիկացիներուն, ո – րոնք իրենց «դեղեցիկ նախատատութիւն – ներուն ետին, կը ծածկեն մահուան եւ բնաջնջման իրենց գործունէութիւնը » եւ « միջազգային ոստիկանի » դեր կ'ուզեն խաղալ : Միկոյեան միասնականութեան կոչ մըն ալ բրած է բոլոր անոնց «որոնք կը պայքարին աչխարհակալութեան դէմ» : Ամբաստանած է արեւմտեան Գեր – մանացիները որոնք հիւլէական դէնքեր կ'ուզեն ունենալ : Միկոյեան կ'ուզէ որ հաչտութեան դաչինք մը տեորակրուի Գերմանիոյ հետ , չեչտելով թէ պատե – րազմի վարպետներն ասհմաններն ան – ըոնաբարելի են :

Թիթօ , 12 օրուան այցելութենէ ետք, Խորհ. Միութիւն վերադար – ձած է :

ԳԱՀԻՐԻ փոքրիկ վեհաժողովը վերջա – ցած է առջի օր : Շուէյն Լայ, Սոքարնօ, Այուպ Խան եւ Նասր իրենց հանդիպումէն ետք, հասարակաց դեկոյց մը հրատարա – կած են, ուր կը չեչտեն թէ Ալժէի ժողո – վին յետագդումը նահանջ մը չէ համա – խոհութեան դեռնին վրայ :

ՖԻՏԻ ՔԱՍՏՐՕ որ բուռն ճառ մը ար – տասանած էր Ալժէի նոր դեկավարու – թեան դէմ, ետ կանչած է Ալժէի իր դես – պանը եւ դայն Պրազավիլ նչանակած :

ԱՐՄԱՆ ԻՒԹԻՃԵԱՆ , Յոյզ քուէար – կութենէ ետք, անդամ ընտրուած է Փա – րիզի փաստաբանական կամարի նոր խոր – հուրդին , 399 ձայնով (բացարձակ մե – ծամասնութիւն՝ 339 ձայն) :

ԻՐԱՔի հարաւ բախումներ կը չարու – նակուին կառավարական ուժերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ : Քոմպայի հրատա – րակած լուրերու համաձայն, քառասուն հազար Իրաքցի պինուրներ ձախոտու – թեան մատնուած են Քիւրտերուն կողմէ որոնք ներկայիս թեթեւ հրետանի ունին, դոր մատեչալ Արէֆի ձեռքէն առած են : Իրաքեան Քիւրտիստանի ուժերուն հազար քառակուսի քիլոմեթրին չրջուն հազարը արդէն իսկ Պարզանիի ձեռքն է : Նոյն ազ – բիւրին համաձայն Պաղտատի կառավա – րութիւնը վրէժ լուծած է ամբարոճելով

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Կիրակի, 4 Յուլիս

ՀԱՄԵՐԱՇԽԱՐՀ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵԱԼ ՑԱՆԿ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ

Արապեան Արամ
Արմաղանեան Արամ
Զարդարեան Երուանդ
Զարզաւաթեան Յակոբ
Թէֆեան Սարգիս
Թէրզիպաչեան Ժորժ
Թորամանեան Վահրամ
Խաչիկեան Միհայէլ
Հացագործեան Յովհաննէս
Ճանիկեան Կարապետ
Միհրանեան Եղիա
Մելիոնեան Աւետիս
Յովհաննէսեան Ժան
Նահապետեան Զաւէն
Շտոյեան Արամ
Ոսկեան Ժիրայր
Պաղտասարեան Գրիգոր
Պանտիկեան Վարդան
Պապիկեան Յակոբ
Պետրոսեան Յակոբ
Սահաթճեան Վահագն
Սամուէլեան Սեդրակ
Սարգիսեան Սերժ
Ստեփանեան Յարութիւն
Տէր – Զաքարեան Արսէն
Տէր – Խաչատուրեան Ռուբէն
Տէր – Միհրասեան Նուպար
Տէր – Վարդանեան Ժիրայր
Տէր – Վարդանեան Վաղարշակ
Տէրոյեան Գառնիկ
Տօնապետեան Կարօ
Փէօսէեան Ասատուր

Քուէարկութիւնը կը սկսի առաւօտեան ժամը 8ին եւ կը փակուի ժամը 20ին :

Քուէարկութեան վայրերը :—

Քաղաքին մէջ Ազգային Առաջնորդա – րանի սրահը , 3 Բիս Սէն Տոմինիք , Մար – սէյլ , իսկ չրջանները՝ եկեղեցիներու յա – րակից սրահներուն մէջ :

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
(ԿՆԻՔ)

Մարսէյլ

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Օդափոխութեան մեկնումի թուականը տես՝ 4րդ էջ :

քրատական դիւղեր, ուր հազար զոհեր կան :

ԹԻՔՄԻՔ – ՎԻՆԵԱՆՔՈՒՒՐ որ նախա – դահական աթոռին աչ թեկնածուն է, կը չարունակէ իր ընտրատարքերը : Շար – ժի մէջ, անդրադառնալով ՏՏՓՓուի ձա – խողութեան, բսած է :— «Փոխանակ ժո – ղովուրդին խօսելու, կասթռո ՏՏՓՓս ու – զեց ապատկոյտերու հետ միանալ : Ջյաջողեցաւ որովհետեւ մեռելները չէն դաչնակցիր : Ուրիչ ոչ մէկը կրնայ յա – ջողիլ նման ձեռնարկի մը մէջ » : Անդ – րադառնալով Ալժերիոյ դէպքերուն, թեկնածու – փաստաբանը բսած է :— « ցոյց տալու համար Ֆրանսացիներուն , ներկայ վարչակարգին դէմ ալ Արեւելք հա – կումը, կը բաւ յիչեցնել պէն Պելլայի պարագան : «Խորհ. Միութեան այս հե – րոսը » աւելի չքմեղ պաչտպան չունեցաւ քան որ կոլը : Կրցաւ անպատիժ ձերբա – կալել եւ կոտորել բազմաթիւ Ֆրանսա – ցիներ : Պէն Պելլայի տապալումին ցաւը միասնաբար զգացուեցաւ Իւմանիթէին եւ հետաեւելիին կողմէ » :

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

—*—

Ե.

Գրիգոր Զօհրապ կը ներկայացնէր «Հայկական Հարցը» վաւերապրելու համաձայն, ողբացեալ Յարութիւն Շահ-Բիւկեան, անդամ Ազգ. Ժողովի եւ կեդր. Վարչութեան Քաղաքականին, կը քննէ բարենորոգումներու ծրագիրները :

Օսմ. Կայսրութեան վարիչները երկու հարիւր տարիէ ի վեր փորձեցին բարեկարգել Թուրքիան, բայց անյաջող մնացին, աշխատեցան փրկել երկիրը քայքայումէ, փրկել դահը, բայց երկիրը անդամահատուեցաւ, արտաքին միջամտութիւններ հետզհետէ միջամուխ եղան ներքին գործերուն եւ բոլոր ջանքերը ապարդիւն եղան : Բարենորոգումներու պահանջը վերջն եկած է, ներքին բարեկարգութեան հարց մըն էր, ժողովուրդները պատրաստ չէին, հարցը զարձաւ միջազգային : « Անլոյծ մնաց հարցը չահակից կոմիտին լիովին պարզուած էջլլալուն համար եւ շահերու անհամակցողութեանց պատճառով » :

Շահրիկեանի համաձայն խնդիրը հա-մապետական, շրջանային եւ ազգային է : Այդ է պատճառը, որ մնացած է անլուծելի, որովհետեւ բարդ է : Պետութեանց պայքարն ալ այդ բարդութիւնը քակելուն չուրջ էր : « Հայկական բարենորոգումները մաս կը կազմեն շրջանային եւ ազգային բարեկարգութեանց : Այսօր այդ հարցը իր վրայ սեւեռած է Թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Իրանի, ամբողջ հայ ժողովուրդին աչքերը » :

Տարիներէ ի վեր բարենորոգումները կը պահանջէին ամէն կողմէ, բայց « մեր մէջ ցարդ դոյութիւն չունի հարցին բուն-նական, հիմնական ուղղութեան ուսումնասիրութիւն մը» : Հեղինակը կ'ուզէ պակաս մը լրացնել, ընդհանուրէն մասնաւորի անցնելով :

Մարդկութեան պատմական հոլովոյթը, տոհմերէն պետական կազմակերպութիւն, անցած է հանդրուաններէ, ուժեղներ տիրապետեր են տկարներուն, ըլլա-նուած են ճնշող եւ ճնշուող դասակարգեր, ուժեղներու եւ թոյլերու փոխյարաբերութիւն : « Ազգի մը մէջ ալ ուժեղ դասը ճնշելէ նոյն ազգի թոյլ եւ անզօր դասերը » : Պատմական անժխտելի իրողութիւն է որ ուժեղները կը յարձակին տկար ժողովուրդներու վրայ, տկարները կը ձուլուին եւ կը կազմուի նոր ազգութիւն :

Օսմ. կայսրութիւնն ալ հասաւ մեծութեան գագաթնակէտին, արշաւանքներով ծաւալեցաւ, ազգութիւն մը չկազմեց, անկումը փութացուց անդամահատումը : Ծաւալումը ստեղծեց դինուորական հոգատարութիւն, աւատականութիւն : Ներքին քայքայումին ընկերացան արտաքին վտանգները : « Սխալ է թէ կայսրութեան անկումին պատճառը հպատակ ժողովուրդներու երբեմնի ըմբոստութիւններն ու քրիստոնեայ պետութեանց միջամտութիւններն են : Իսկամ տարրերն են բաժնուողները, որոնց երկիրները ընդարձակածաւալ են : Պատճառը տիրող ազգի չգոյութիւն ու մահմետականներու ապազգայնացումն են : Մշակոյթ չունեցող տիրող տարրը, կանգ առնել տուաւ տիրապետած ժողովուրդներուն մշակոյթը, մեծ պետութիւններ բազմութեանց կը տիրեն, չնորհիւ մշակոյթի բարձրութեան, տնտեսական եւ դիտական գերազանցութեան » :

Կայսրութեան քայքայումին պատճառ նկատուեցաւ քրիստոնեայ պետութեանց միջամտութիւնը քրիստոնեայ հպատակներու համար եւ արդիլելու համար մի-ջամտութիւնը կոտորուեցան քրիստոնեաները : Իրական պատճառը միջամտութեան Ռուսիոյ ձգտումն էր նեղուցներուն, որոնց տիրելով հիւսիսի պետութիւնը սպառնալիք մը պիտի ըլլար եւրոպական պետութեանց դոյութեան, ուստի ձգտեցան պաշտպանել Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը Ռուսիոյ յառաջացումն արդիլելու համար, ո-րուն չուրջ կրնային համաձայնիլ, բայց անհամաձայն էին Թուրքիոյ բաժանման :

Թուրք բարենորոգիչները, Խուսրեւ, Րեշիտ, Ալի, Ֆուատ, միապետութեան պաշտպաններ էին եւ անկարող ըմբռնելու քաղաքական հաւասարութիւն, բա-րեկարգութիւններն եղան ձեւական : Միահատ ալ չարիքը կը դտնէր միապետութեան եւ ազգութեանց մէջ, ուստի հրատարակեց սահմանադրութիւն մը, չափաւորելու համար սուլթանին իշխանութիւնը, հաստատելու համար միեւնոյն օսմանեան աղգութիւն մը ստեղծել ձուլելով զանազան ազգութիւնները :

Համիտ ջնջեց սահմանադրութիւնը, բացարձակ ինքնակալութիւն հաստատեց, քրիստոնեայ տարրերու մօտ փոխադրեց մահմետական տարրեր, որոնք հայրենիքի գաղափար չունէին : Ոչ մէկ բարեկարգութեան ձեռնարկեց, անդամահատումը չարունակուեցաւ : Հայաստանի տառապանքը աւելի ծանրացաւ, չրջապատուած վաչկատուն ցեղերով, բաժնուած Եւրոպայէն աշխարհագրական դիրքով, լեռ-ուով, դաւանանքով : Աշխարհագրական դիրքով պիտի դառնար միջազգային չահերու առարկայ, որովհետեւ կը դտնուի Պարսից ծոցին եւ Միջերկրականի ճամբաներուն վրայ :

« Երիտեան բարենորոգումներ պահանջեց, Վարժապետեան մղուեցաւ Հայաստանի վիճակը դաշնագրութեան առարկայ դարձնել : « Ռուսական հայեացքներու ձեռնտու էր հայկական հարց ստեղծել, Ռուսիա պիտի առնէր Հայաստանէն որքան որ կարող էր, մէկ մասն ալ պիտի տար Յունաստանի, Վենետիկի, Կոյտի, Ցրտնց Հալեի արուեստաներուն :

Այդ թուականներուն կը հիմնուի եւ կը ծաղկի տպաւորապաշտութեան դպրոցը : Այս այն տարիներուն էր, երբ յառաջապահ արուեստագէտները կը բողոքէին կեանքէն կարուած, կենդանի բովանդակութենէ զուրկ, քարացած ասանդութիւններով զեկավարուող պետական ա-կադեմիային եւ պաշտօնական «Սալոնին» դէմ, որ երկրին գեղարուեստական կեանքը կեղրոնացնելով իրենց ձեռքին մէջ վտիտ էին «Սալոն»ին դուռնները իրապաշտ հակումներ ունեցող արուեստագէտներուն առջեւ : Տեղի տալով երիտասարդ արուեստագէտներուն բողոքներուն Նափոլէոն Գ. կը հրահանգէ պաշտօնական « Սալոն»ին կից բանալ «Ինկիսնե-րու սալոն»ը, որ սակայն չուտով կը զոդվի, որ երկրին գեղարուեստական կեանքի : Ծանօթ է Սեզանի անպատասխան նամակը արուեստներու նախարարին, որով ան կը պահանջէր ցուցադրութեան ազատութիւն բոլոր լուրջ նկարիչներուն գործերուն : Ծանօթ է նոյնպէս, որ Տոմիէ եւ Քուրպէ կը խզեն իրենց յարաբերութիւնները ակադեմիայի ներկայացուցիչներուն հետ եւ հրապարակով կը հրաժարին իրենց չքանչաններէն :

Առաջին գործերը մեծ ազմուկ հանեցին : Կեղծ դաղափարապաշտութեան ենթարկուած եւ դորշ չաղանակապոյտ կանադեղութեան ընտելացած հասարակութիւնը եւ քննադատները վայնասուն բարձրացուցին արուեստը «դեհկացնող» այդ նկարիչին դէմ : Մանէի «Նախաճաշը մարմանդի վրայ» եւ «Օլիմփիան» ծանր քննադատութիւններու ենթարկուեցան : Այս վերջինը, որ Ֆրանսական դեղանկարչութեան գլուխգործներէն մէկն է, հարկ եղաւ պաշտպանել ցուցասրահը խոնուած դայրացած ամբոխէն :

Այս անյաջողութիւնները եւ « Սալոնի» ժիւրիին կանոնաւոր մերժումները պատճառ դարձան, որ Մանէ կազմակերպէ իր սեփական ցուցահանդէսները :

Այդ չրջանին է, որ Մանէի չուրջը կը համախմբուին երիտասարդ նկարիչներ Քլօտ Մոնէ, Պազիլ, Ռընուար, Սիսլէյ, Փիսարօ, Սեզան, Պերթ Մօրիզօ : 1873ի ցուցահանդէսէն առ այս խումբը կոչուեցաւ տպաւորապաշտ :

Այս ուղղութիւնը մեծ աղմկութիւն ունեցաւ մեր դարու գեղանկարչութեան վրայ, հարստացուց գայնութեան աչքարը տեսնելու եւ վերարտադրելու գեղանկարչական կարելիութիւնները :

Մանէ, որ կը նկատուէր տպաւորապաշտ դպրոցին առաջնորդը, այդ ուղղութեան յարած էր ձեւական կերպով, քանի որ իր ստեղծագործական մղումներով գգալի կերպով կը տարբերէր այդ ուղղութեան իսկական ներկայացուցիչներէն (Քլօտ Մոնէ, Քամիլ Փիսարօ, Սիսլէյ, Սեզան) : Օրինակ, անոր ստեղծած գիմանկարներէն չատերը դուրս կուգան միայն տուեալ անձնաւորութեան նմանութենէն եւ կը վերարտադրեն տեսանողներէն եւ կը դառնան հաւաքական, կերպընկալ տիպարներ՝ օրինակ «Մրնդահարը», « Լօրէ Վալենսը», «Պերթ Մորիզօ »եւայլն : Իր կեանքին վերջին տարիներուն աւելի չեշտեց տպաւորապաշտ երիտասարդին տարրերը, սակայն Մանէի առարկաները չեն կազմալուծուիր օդային միջավայրին մէջ եւ չեն կորսնցներ իրենց նիւթական նուիթիւնը : Սքանչելի հմայք ունին բնութեան գիրկին մէջ ներկայացուած անոր դրկերը, մարդկային նուրբ յարաբերու-

(3 եւ վերջ)

ԷՏՈՒԱՌ ՄԱՆԷ

—o—

Դժուար կեանք մը ունեցած է Ֆրանսայի այս նկարիչը :

Նախ ծնողքը, որ հարուստ քաղքենիներու դասին կը պատկանէր եւ կ'արհամարհէր արուեստագէտները, կ'ընդխմա-նայ ապագայ նկարչին երազներուն : Այնուհետեւ քսան տարեկանին կը մտնէ պետական ակադեմիա, բայց չուտով տեսակէտներու չուրջ ընդհարումներ կ'ունենայ իր ուսուցչին՝ Քութիւրի հետ : Այնուամենայնիւ կը մնայ վեց տարի ծնողքին պնդումին վրայ :

Մանէ իր արուեստը կատարելագործելէ ինքնաչխատութեամբ, հետեւելով թէ-մնար բարենորոգումներու գործադրութեան համար » : Այդ պարագան պատճառ եղաւ անգլիական մրցումին : « Համիտ նուրբ դիւանագիտութեամբ քաղաքներէ պատրիարքը, Հայերու ձեռքով 16րդ յօդուածին վերաքննութեամբ ապատուիլ ռուս միջամտութենէն, փրկել Հայաստանը մահանկի դրաւումէ » :

Համիտի քաղաքականութիւնն եղաւ, կոտորել Հայերը, Քիւրտերուն յափըշտակել տալ Հայերուն ինչքերը, կովկասէն զաղթողները դետեղել հայ գիւղերու մօտ, վիլայէթներու նոր բաժանում կատարելով Հայերը թողուլ փոքրամասնութեանց մէջ, քաղաքներէ արտադաղթը, կարճ՝ դատարկել Հայաստանը հայ տարրէն :

Ռուսեւանգլիական հակամարտութիւնը արդելք էր համաձայնելու բարենորոգումներու գործադրութեան էութեան չուրջ :

Այս նկատողութիւններէն յետոյ կը քննէ միայն ծրագիրները : « Մայիսեան ծրագիրը նորութիւն մը չունի, կայսրութեան օրէնքներուն նման են : Այս ծրագիրը Մակեդոնիոյ համար մշակուած ծրագրին մօտ ոչնչութիւն է : Պետութիւնն ալ 1895 Հոկտեմբեր 20ին հրատարակեց օրէնք մը, ուր ոչ մէկ նահանգի մէջ հայ մեծամասնութիւն կոյս չէր տրուէր » : Լոպանովի յայտարարութիւնը, դերման կայսեր Պոլիս այցը քաջալերեցին Համիտը : Գերմանիոյ թափանցումէն սարսափած՝ Ռուսիա իրեն վերապահեց արեւելեան նահանգներու մէջ դիծերու չինութեան յանձնառութիւնը : Անգլիա զոր-ծակից չեղաւ դաւերուն, ձեռքերը լուաց Պիզմառոի նման « մարտանաւերս չեն կրնար բարձրանալ Մասիսի վրայ» ըսելով : Առաջարկեց բաժնել Թուրքիան, այս անգամ Ռուսիան մերժեց :

« Մակեդոնական եւ հայ կազմակերպութիւններ դինաթափ եղան սահմանադրութեան հռչակումով » :

ՅՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(5 Շար.)

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

— ՍՈՒՐԸ —

ՎԵՐՑԻՇՈՒՄՆԵՐ

×

Փաթիխային ճամբէն երբ կ'երթայինք դէպի անկախութեան պատերազմի թանգարանը, Գալուստ առջեւէն կը քալէր իր վարանոտ, դայթ ի դայթ քալուած քով եւ մէջերնէս մին կամ միւսը առնն առն կը կրնէր, հազարերորդ անդամ, միօրինակ կատակը.

— Ծօ՛, Գալուստ, սոփռնի մը կուզայ կոր եաեւնէս :

Ու Գալուստ, ահարեկ ցնցումով մը դլուխը կը դարձնէր, անասնական նայուածք մը պարտցնելով չուրջը եւ կը դոչէր.

— Մի՛ ընէք, եղբայրներ, մի՛ վախցնէք զիս, հա՛, հա՛, հա՛ :

Թանգարանին ամէն մասերը աչքէ անցընելէ ետքը, դուրս ելլելու ժամանակ, մէջերնէս մէկը առաջարկեց որ խնդրենք թանգարանի պաշտօնեայէն որպէսզի ցոյց տայ մեզի Լեւոնի սուրը որ իր սենեակը դարանի մը մէջ պահուած էր :

Այդ սուրը ուրիչ անդամ տեսած էի արդէն : Դաշոյն մըն էր, ոսկեզօծ նրբակերտ պատեանով մը որուն վրայ Լեւոն թագաւոր Հայոց բառերը փորագրուած էին, յետոյ թուական մը ի թվին ՌՐՒ Մի : Այդ դաշոյնը չինած էր, ինչպէս պատմեցին ինծի, Գալոյ չուկայի վար պետ հայ արհեստագէտ մը եւ յաղողած էր իրրեւ հարազատ բան մը կրկնօրինել հնութեան հաւաքիչ Անդրիացիի մը ու ծախել մեծկակ դումարի մը փոխարէն : Անդրիացին Աթէնք դտնուած միջոցին նըւէր առած էր թանգարանին, խարեբայութիւնը հասկնալէ ետքը : Հիմա հոն դարանի մը անկիւնը նետուած կը մնար :

Մեր մէջէն անոնք որ չէին տեսած այդ սուրը ու նաեւ չէին դիտեր անոր պատմութիւնը, հպարտութեամբ խառն ազգասիրայուզմով մը սկսան քննել, մինչ Գալուստ դուրս ելլելու դրան մօտ մեզի կը սպասէր, առանց դիտնալու թէ ինչու այդ սենեակը մտած էինք : Երբ տեսաւ որ կուշանանք՝ եկաւ մինչեւ սենեակին դուռը եւ բաւս .

— Ի՞նչ կ'ընէք հոդ, ինչու չէք ի գար :

— Եկուր որ տեսնաս : Հայկական զէնք մը կայ հոս , Լեւոն Թագաւորին սուրը :

— Մենք զէնք չունինք, բաւ Գալուստ անբացատրելի չեշտով մը եւ թեթեւաս ձեւով դլուխը երերցուց :

— Եկուր կ'ըսենք կոր :

Եւ թեւէն քաշելով ներս մտցուցին ու սուրը ներկայացուցին իրեն :

Նախ քիչ մը եա դնաց, առանց ձեռք դպցնել համարձակելու, յետոյ դաշոյնը առաւ եւ սկսաւ ձեռքին մէջ խաղցնել :

— Նայէ, վրան գրուածը կարդա :

Ու ցոյց տուին փորագրուած բառերը :

Կամաց կամաց արտասանելով կարդաց բարձրաձայն :

« Լեւոն Թագաւորին Հայոց ի Թվին ՌՐ. Ռ. Մ. Ի. :

Երբեք պիտի չմոռնամ այս տեսարանը : Դիմացը կեցած էինք ամէնքս : Երբ ընթերցումը աւարտեց, բերանը բաց, սմկնուս երեսը նայեցաւ, մարդու մը պէս որ կը կասկածի թէ արդեօք խա՞դ մը կը խաղան իրեն : Անդամ մըն ալ կարդաց արձանագրութիւնը եւ դոչեց.

— Իրաւ է... Հայ Թագաւորի սուր է . Լեւոն Թագաւորին սուրը... իրաւ է :

Ու այս բառերը արտասանած առն ալքերը կը բոցավառէին, դէմքը կը դունատուէր ու տարօրինակ այլափոխութիւն մը տեղի կ'ունենար իր մէջը :

— Հայ Թագաւորի սուր ... Հայ Թագաւորի սուր, կը կրկնէր :

Ամէնքս՝ յուզուած՝ դինքը կը դիտէինք :

Դաշոյնը հանեց պատեանէն ու սկսաւ համբուրել երկաթը : Ինչպէս փարած էր այդ երկաթին ... : Ինչպէ՞ մը պէս կը համբուրէր, չուտ չուտ, ապահաբար, մոլեդնաբար վախնալով որ ձեռքէն կ'առնենք դեռ կարօտը չյագեցուցած :

— Ախ, Լեւոն Թագաւոր, մեռնիմ, խուրպան ըլլամ :

Յանկարծ դոչեց .

— Եթէ դէնք մը ըլլար աղբարս չէր մեռներ... ապուչ էինք ... դէնք մը չէինք պահած քովերնիս... բայց ասկէ ետքը պահած քովերնիս... ամէնքս ալ, այս սուրին վրայ երդում կ'ընեմ որ առանց դէնքի պիտի չպարտիմ եւ երբ ...

— Ծօ, չատ լեզուիդ մի տար, սօփռնի ճիները դուրսը կեցեր են, ըսաւ մէկը մեր նէս մին՝ պաղ չուր մը լեցնելով յուզմունքին վրայ :

Այն առն Գալուստ չէր մը նայեցաւ խօսքը արտասանողին երեսը, յետոյ իրենց ներեւոյթ թշնամիներուն ուղղեց դէմ-լով .

— Ալ չեմ վախնար ...

Բժշկուած էր :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՋԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

—o—

Վիեն, (Յառաջ).— Անգամ մը եւս, Հայրենի հողերէն հեռու, Վիէնի Հայութիւնը, անչուշտ պիտակից եւ հաւատաւոր իր մասը միայն — պարտ ու պատշաճ կերպով տօնեց 1918, Մայիս 28ի — Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձը :

Հանդէսը տեղի ունեցաւ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Յունիս 13ին, Քեան մը ներկայութեան, Յունիս 13ին, Կրճակի, Սէրջէը Կաթոլիքի հանրածանօթ պրտիին մէջ:

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի կողմէ, հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի տղաքը, Ֆրանսահայ Կազմակերպութեան մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութիւնները :

Իր լսութեան մէջ, Նոր Սերունդի տղաքը, իրենց բազման քայլերգ, երգեցին «Մեր Հայրենիքը», յոտնկայս ընդունելութեան մը արժանացած սրահի բազմութեան կողմէ :

Իսկ տօնակատարութեան նախագահը՝ Գ. Ճիհանչահեան, ընդհանուր ամփոփ պատկերով մը, շատ դեղեցիկ կերպով պատկերացուց օրուան մեծ խմաւորը : Եւ առանց երկարելու, իր բացման խօսքը, մեր յարդելի նախագահը, իրրեւ վերջաբան իր արտայայտած մտքերուն, ըսաւ «Հայրենակիցներ, ուշ թէ կանուխ, այս տօնն ալ պիտի տօնուի, օր մը, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ դուրսը, արտասահմանի մէջ»:

Գեղարուեստական բաժինը, ճիշդ է, արտակարգ պիտակ մը չունէր, սակայն, շատերուն սիրայօժար եւ անվերապահ մասնակցութիւնը, բաւեց որ հանդէսը ճոխանայ եւ աւելի փայլ մը առնայ :

Այսպէս, իրրեւ առաջին, Օր. Թագուհի Մաջոյեան, շատ գեղարուեստական կերպով մեներգեց, ընկերակցութեամբ դաշնակի (Օր. Եւա Ռոսիքեան):

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու անունով, ուղերձ մը կարդայ Պ. Մկրտիչ Մարդարեան :

Յաջորդաբար բեմ բարձրացան Օր. Մարի Քէչէճեան մենեղերգելու (վալս — սէն), Օր. Եւա Ռոսիքեան, նուագելու դաշնակի վրայ, Պ. Աս. Մազաքեան (մենեղերգ), իսկ Տիկին Մարի Պասմաճեան կազդայ Յաչի կողմէ, ուղերձով մը իր յարգանքի տուրքը բերաւ Մայիս 28ը կերտող բոլոր մշակներուն եւ ազատութեան համար զոհաբերուած անհամար հերոսներուն :

Եւ այսպէս միշտ չարունակելով յայտագրի գործադրութիւնը, բեմ հրաւիրը ունեցան Օր. Օահէ Քէչէճեան (վալս — սէն) դեղեցկելու հայրենի երգ մը, եւ Օր. Ս. Սիսլեան, արտասանելու համար Աւետիք Իսահակեանի «Է՛յ Ջան հայրենիք»ը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով, Պ. Կ. Տէրմոյեան խօսք առնելով բաւ թէ Հայաստանի անկախութեան հռչակումով, հայ ժողովուրդը իր դարաւոր երազի իրականացումը տեսաւ, այո, բայց պէտք է դիտնանք նաեւ որ միեւնոյն տարին — 1918ին, քանի մը ամիսներու տարբերութեամբ, ծնունդ կ'առնէր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը Կ. Պոլսոյ մէջ: Ուրեմն յուսանք, որ երեք տարիէն տօնենք, չքեղօրէն եւ միասնաբար, երկու պանծալի 50ամեակներ » :

Ընկեր Ս. Զէյթունլեան (Լիոնէն) խոր դգացումով արտասանեց Վ. Նորենցի «Պատգամ»ը, իսկ ընկեր Պ. Շահնազեան (Լիոնէն) «Հայաստան երկիր դրախտա-վայր»ը վարպետօրէն հնչեցնելէ ետք, ներկաներու բուռն փափաքին վրայ եր-դեց, «Մխայն Թէ մայրս ...» շատ հաճելի եւ միեւնոյն ատեն մելամաղձիկ երգը:

Տօնակատարութեան կարգադիրը յանձնախումբը, դաղարի պահ մը ստեղծելով, ներկաներուն առաջարկեց կարճատեւ «մոմավառութիւն» մը — նուիրա-տուութեան աւելի դիւրին եւ համելի ձեւ մը, որուն հետ կը յիշուի նուիրատուին դիտաւորութիւնը եւ նուէրին քանակը : Այսպէս, կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ դնահատելի դումար մը 455 ֆրանք :

Ի վերջոյ, օրուան պաշտօնական բանախօսը ընկեր Ս. Սիսլեան (Կրընոպլէն) բեմ հրաւիրուեցաւ ըսելու իր խօսքը :

Նախապէս, մեր յարդելի բանախօսը, ուղեց մտքերը պատրաստել եւ ապա բացատրել Հայոց պատմութեան երկու մեծ դէպքերու՝ Եղեռնի եւ Հայաստանի անկախութեան տեսակ մը պատմական կապակցութիւնը :

Եթէ տեղի ունեցաւ տառապանքը եւ սպանդը — եղաւ նաեւ մեծ հրաչքը, յարութիւնը : Եւ այսպէս, ընկեր Սիսլեան եզրակացուց . « Հայրենակիցներ, Մայիս 28ը, կրնանք ըսել, կերպով մը, որ յաղթանակի օր չէ, այլ յարութեան, եւ եթէ Մայիս 28ը ուրիշներու համար խորթ թըւական մըն է, մեզի համար ազատ ապրելու իրաւունքն է: Մայիս 28ի մեծ խոր-հուրդն է որ կ'ապրի եւ ապրած է հայ ժողովուրդին հետ: Ապրիլ 11-24 եւ Մայիս 28, երկու թուականները, մէկը՝ միւսին լրացուցիչ եւ Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ անջնջելի տառերով արձանագրելու թուականները : Մենք, ամէն տարի, չըջապատուած հաւատաւոր բազմաներով, պիտի տօնենք, անպակաս, Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձը, այս տարի ան, 47րդ տարեդարձն է :

Տարեդարձը տօնելով, հայ ժողովուրդը ,հոգ չէ թէ ցրուած, արդէն պիտի որ դատ մը ունի, արդար եւ վճռական :

Այս իմաստով, անհրաժեշտ է որ մեզի աջակից ունենանք համերաշխութիւնը եւ միասնականութիւնը որպէսզի առանձնք մեր իրաւունքը » :

Բանախօսը , յոյս յայտնեց թ վերջոյ , որ օր մըն ալ պիտի դայ, Հայութիւնը , ամբողջ Հայութիւնը, փառաւորապէս պիտի տօնէ Մայիս 28ի տարեդարձը — ինչպէս պատահեցաւ, այս տարի Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակի առթիւ » :

Գեղարուեստական բաժինը տակաւին լրացած չըլլալով, Նոր Սերնդական Ց. Այտապիրեան արտասանեց Յովհ. Շիրազին : Արտասանեց նաեւ Մ. Գիւզէլեան (Սէնթ Էթիէնէն): Իսկ Վիէնի Նոր Սերունդի պարախումբը (ընկերուհիներ Եւա Ռոսիքեան, Օ. Մաղաքեան, Ժ. Կարապետեան եւ ընկերներ՝ Զ. Գալուստեան եւ Ց. Տէյիրմէնճեան) իրենց կով-կասեան պարերով վերջացուցին դեղարուեստական բաժինը — եւ ներկայ հայրենակիցները դղրդադին ծափերով դնահատեցին թէ մեր երիտասարդները եւ թէ տօնակատարութեան կազմակերպիչները :

×

ԿԱՊ. ՀԱՋԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ.— Իրրեւ եղանակի առաջին դաշտահանդէս, մեծ յաջողութեամբ, տեղի ունեցաւ, Մօտակայ Փոնթէվէքի պաղ ապրիւրի պուրակին մէջ :

Դեղեցիկ օդով օրը , Կիրակի Յունիս 20, հրապուրած էր Վիէնի մեր հայրենակիցները: Եկած էին բազմութեամբ, հիւրերով եւ բարեկամներով, — մեծով եւ պզտիկով :

Պուրակը կը թնդար, բարձրախօսը հայրենի քաղցր երգեր կ'արձակէր մին-չեւ հեռուները :

Ընկերուհի Վ. Ռոսիքեան, դրաւոր քանի մը խօսքով դաշտահանդէսի բացումը կատարեց ժամը 4ին, եւ ապա Յաչուհիները երգեցին ներդաշնակօրէն Կապ. Յաչի փառերգը :

Այլեւս բարձրախօսը յանձնուեցաւ պըլոցներու ուսուցչին Պ. Կ. Տէրմոյեանին, որուն հրաւէրին վրայ աշակերտներէն շատեր — աւելի յաջողակները — արտասանեցին հատընտիր հատուածներ — այսպէս յաջորդաբար ներկայացան բարձրախօսին առջեւ Ալիս Քղէլեան, Լիզ Սարգիսեան, Ս. Ռոսիքեան, Տոլմաճեան եւ Մանուկ Մերճոյեան :

Ներկայ բազմութեան մէջ, ունկնդիր հիւրեր Լիոնէն, Տէսինէն, Կրընոպլէն եւայլն, եւ շատեր իրենց չնորհները ի յայտ բերին, երգելով եւ արտասանելով :

Ընկերուհի Մարի Կարապետեան, օժանդակ մեղմանոյշ ձայնով, երգեց քանի մը անդամ —իրեն յաջորդեց ընկեր Վարդուհի Ռոսիկեան եւ Օր. Նազաչեան, իսկ Օր. Սէդա Կարապետեան (Լիոնէն) լսատոյն առողանութեամբ , արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի հանրածանօթ « Ասօք իմ որդւոյն...» քերթուածը: Բոլոր մասնակցողները մեր դեղարուեստական բաժինին, ջերմօրէն ծափահարուեցան ունընդիր հասարակութենէն :

Հանդէսի բանախօսը, ընկերուհի Հ. Իփէքեան վերջապէս ձեռք անցուց բարձրախօս դործիքը, եւ որուն միջոցաւ խօսք դործիքը, եւ որուն միջոցաւ խօսք ուղղեց ամէնջ կարած բազմութեան, ուսել, խմել, եւ կամ չարժում դալրած էր այլեւս :

Մեր բանախօսուհին հաղորդեց կարեւոր պատմական տեղեկութիւններ, պարդեց Կապ. Յաչի հիմնական դերը եւ կատարած դործունէութիւնը : Այսպէս , ունկընդիրները առիթն ունեցան իմանալու որ 18 հազար Կապ. Յաչուհիները անվարան եւ քաջարար կ'աշխատին հայապահպանման համար — Թէ Ֆրանսայի մէջ ունինք 23 մասնաճիւղեր, 16 հայերէնի դասընթացքներով :

Բաց աստի, Կապ. Յաչի վարչութիւնը ուսանողուհիներ պահելով բարձրադոյն հայ վարժարաններու մէջ, չէ անտեսած — ի մասնաւորի — աւելի կարեւոր ձեռնարկ մը — Օդափոխութեան կայանը Փիւռայի օդասուն բարձունքներուն վրայ, որուն ամբողջական նորոդութեան համար դերմարդկային ճիգեր թափուած են եւ կը թափուին տակաւին :

Մեր ընկերուհին , դառնալով տարէց ունկընդիր հատուածին, դոչեց չէյտակի. « Մեր նոր սերունդին, հասնող Հայութեան ուժ եւ կարողութիւն տուէք չարունակելու Հայութեան դոյութիւնը : Իսկ դուք երիտասարդներ, եթէ կարմիր արիւնը չէք տեսեր, ըսել չէ թէ ճերմակ ջարդ չկայ ... Գիտցէք, որ ուրիշներ մեզի պարտական են, մենք ոչ ոքի տալիք ունինք. յիշեցէք , թէ մենք չենք մոռնար, մենք արդար եւ սրբազան դատ մը ունինք... Ուրեմն, պէտք է անդրդուելի հաւատք ունենանք, ինչպէս նաեւ կամք եւ միասնականութիւն » :

Եւ իրրեւ վերջաբան իր չինչ խօսքին, աւելցուց . « Սիրելի հայրենակիցներ , այս միտքով եւ առաջադրութեամբ պատրաստենք մեր երիտասարդութիւնը Հայութեան մեծ ապադային համար : Ուրիշներ, զարկ տուէք, ուժ տուէք մեր այս սրբազան դործին , Հայ Կապ. Յաչի դործին » :

Բանախօսութիւնը լրացած , այս անդամ , ընկեր Մուշեղ Մուրատեան իր կարդին տիրացաւ բարձրախօսին, եւ ուրուն միջոցաւ հրաւիրեց ներկաները Օդափոխութեան կայանի նորոդութեան դործին նպաստել դրամական նուէրնե-րով : Եւ շատ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ, դոյացաւ 520 ֆրանք :

Ուշ ատեն, երբ մութը սկսած էր թափանցել պուրակին ներս ժողովուրդը եւ կապոյտ Յաչուհիները, իրենց օդնական-ներով եւ կամաւորներով, դոհունակ սիրտով մեկնեցան, ակամայ հեռացան հայաչունչ միջավայրէն :

Կ. Տ.

Վիէնի պատկերացնող այդ կառոյցները՝ «Նաւակին մէջ», « Ալժանթէ», «Լոզա – փին», «Մերուկ Լաթուիլի քով» եւն. :

Յամառ պայքարէ ետք 1874ին կը յաղթի «Վալոն»ին մէջ ցուցադրել Նկարիչ Գլոյի դիմանկարը, որ մեծ յաջողութիւն կը դտնէ : Սակայն չուտով կը վերսկսի հալածանքն ու թշնամութիւնը : Մինչեւ իսկ էմիլ Զոլան, որ այնքան բուռն կերպով կը պաշտպանէր Նկարիչը թղուածներով եւ հրապարակային ելոյթներով, կը թշնամանայ Մանէի հետ : Նոյն դիրքը կը բռնեն նաեւ տպաւորապաշտները նոյնպէս :

Հիանդ, մինակ մնացած իր կեանքին վերջին տարիներուն ստեղծեց (1881) իր լաւադոյն կտաւներէն մէկը՝ «Ֆոլի Պերժէրը» լոյսով եւ կենսախնդութեամբ լի պատկեր մը, ուր վաճառատեղանին հետ – ը կեցած սպասարկող աղջկան թիկունքին դանուող մեծ հայելիին մէջէն կ'արտացոլայ դիւերային սրճարանին ամբողջ պատկերը իր յաճախորդներով, լոյսերով եւ աղմուկով »:

Բ. ՔՈԼՈՋԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (258)

ՀԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թամբուած ձի մը միշտ պատրաստ կը կենար դրան առջեւ, ու ձիուն քով երբեմն երբեմն գինակիրներէն մէկը իր փոքրիկ ձիով: Տոպօ յաճախ ձիուն վրայ ու դնաց բերդին աչք մը նետու :

Չինուորներու մէկ մասը կէս մը հազուած՝ դուրս կը խուժէր գինուորանոցի փոքրիկ չէնքերու դռներէն, դէնքերնին ու վերնազգեստնին ուսի վրայ կամ անուէրի տակ առած, ոմանք տարատեսակ անգամ, ու կը հայհոյէին :

— Վանք գացէք, — ըսաւ Տոպօ,— հոն գնդականները չեն իյնար: Անկողիններն ալ հոն փոխադրեցէք. սրահներուն մէջ բաւական տեղ կայ :

Մեքչէի ուրիշ խումբի մը դլուխը անցած աճապարանքով կ'անցնէր հրապարակէն. գինուորները բահ ու բրիչ ունէին, իսկ Մեքչէի մեծ հրացան մը ունէր ձեռքին մէջ :Տեսնելով Տոպօն, հրացանը բարձրացուց ու նշան բրաւ անոր. Տոպօ քովը քշեց ձին :

— Արքայախտի կողմէն ակռան բանալու վրայ են ,— ըսաւ Մեքչէի , — անոնց դէմ կ'երթանք :

— Լաւ, հասատտեց Տոպօ,— դիրենք դործի առաջնորդէ որ սկսին փորել, յետոյ եկուր դիր դիս :

Եւ փութաց դէպի Պոյլքի ամրոցը : Անոր տակը, ախոռներուն առջեւ, հինդ մարդիկ նստած էին, դլուխնին սաղարտած, դէմքերնին կրակի լոյսէն կարմրած, յարդէ փոքրիկ պատկներ կը չինէին . քովերնին կաթսայի մէջ կուպրը կ'եռար :

Ամրոցին տակ տեսաւ Գրիդորն ալ մինչ թմբուկի մը վրայ ոտռնները կը դիզէր. Տոպօն տեսնելով եկաւ .

— Թուրքերը ակռան կը բանան. այսօր արդէն հատ մը որսացինք: Մեքչէի աղնոյ դէմ գնաց :

— Դիտեմ , — պատասխանեց Տոպօ :

— Թմբուկները բոլորն ալ թուլցած են ու անպործածելի դարձած, բայց ջուրի ծածանումը կը մատնէ դիրենք :

Տոպօ ցանկապատնէչին մօտենալով բացուածքէ մը ակնարկ մը ուաւ դէպի դուրս :

Փայտակներուն առջեւ, չուրջ դրկա-չափ մը բարձրացած էր թուրքերուն աչ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓ. ԿԱՅԱՆ

Ա. խումբը կը մեկնի այս Շաբաթ (Յուլիս 3) իրիկուն: Հաւաքուիլ ժամը 22·30-ին Կառ տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին (Օրլոժ) տակ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Քոչարեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի (Յուլիս 4) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

×

Այրի Տիկին Շնորհիկ Ֆրէնկեան (ծընեալ Ֆէրմանեան) քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Յուլիս 4ին, Կիրակի, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իր ողբացեալ ամուսնոյն՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

եւ հօրը ողբմացեալ ՄԻՀՐԱՆ ՖԷՐՄԱՆԵԱՆԻ Դ. տարելիցի առթիւ, ինչպէս նաեւ Ֆրէնկեան եւ Ֆէրմանեան դերդաստաններու հին եւ նոր ննչեցելոց հոգւոյն ի հանգիստ :

Յիշեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Միքայէլ Պետրոսեանէ տասը Ֆր. փոխան ծաղիկի Այրի Տիկին Ֆիլօռ Գարիպեանի մահուան առթիւ :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկեր Հայկ Սարգսեանի Հայաստան այցելութեան առթիւ քաշած զունաւոր լուսանկարներու ցուցադրութիւն:

Տեղի կ'ունենայ 2 Յուլիս ուրբաթ դիշեր ժամը 9ին Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին մէջ:

Կը ցուցադրուի նաեւ Ապրիլեան Յիսնամեայ Եղեռնին առթիւ Հայաստանի օփերային մէջ տեղի ունեցած ոգեկոչումը:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 4ին, Խրիմեան սրահը:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդ «Խանասոր» խումբի եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ եւ մասնակցութեամբ Թառիստ Մուրատեանի :

Աւանդական ընկերահամակրական խնջոյք ջերմ մթնոլորտի մէջ :

Ճաշագին 10 ֆրանք :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բարձր հովանաւորութեամբ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Տարեվերջի դպրոցական հանդէսը Կիրակի, (4 Յուլիս) ժամը 3ին, Պանեէոյի Ֆրանս. դպրոցի սրահին մէջ (69 Բիւ տ'Արքէօյ):

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր : Երկու կատակերգութիւններ պիտի ներկայացուին ուսուցչուհի Տիկ. Հ. Պալըգեանի ղեկավարութեամբ :

Հաղորդ. Միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 197 թիւ օթօպիւս, իջնել Մարսէլ Պոնօ :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ : Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին :

Մանրամասնութիւնները չուտով :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հ. Կար. Խաչի Օդափ. կայանը կը բացուի Յուլիս երեքին, Շաբաթ օր : Մանուկներու Ա. խումբը կը մեկնի նոյն օրը, ժամը 16ին, Բրնօ Օթօքարերու կայանէն, Փորթ Մայօ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ իրիկուն, ժամը 23·15ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն: Տեսակցութիւն Պ. Է. Իւթիւճեանի եւ Օր. Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի հետ, նիւթ՝ հայկական արուեստը :

ԿԻՐԱԿԻ, առաւօտ, ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն «Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը», կը խօսին.— Փրոֆ. Արփիարեան, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Նիկողոս Քէհեայեան, եւ Փրոֆ. Ֆէյտի :

ԿՈՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Ժողովուրդ Հայոց Հարաւային Ֆրանսայի,

Թեմիս Երեսփոխանական Ընտրութեանց նախօրեակին, անդամ մը եւս կոչ կ'ընենք քեզի՝ գիտակից պարտաճանաչութեամբ քուէարկելու անպայման յառաջիկայ Յուլիս 4ին :

Ընտրութեան այն ձեւը, զոր որդեգրած ենք համերաշխաբար, յանձնարարուած նոյնինքն Կաթողիկոսական Պատուիրակէն եւ Ս. Էջմիածնէն, միակ նպատակ ունի զաղութիս համերաշխութիւնն ու խաղաղութիւնը :

Եղած կարգադրութեան մէջ ոչինչ կայ հակօրինական, հակականոնադրային. ոչինչ՝ տեղական օրէնքներուն հակասող : Հետեւաբար, նուազագոյն կարեւորութիւնը չընծայես յառաջացած աղմուկին, հրապարակուած թռուցիկին ու ամբոխավար արարքներու, որոնք ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր եթէ ոչ կատարուած համերաշխութիւնը ձախողութեան մատնել:

Համերաշխութիւն ու խաղաղութիւն ուզողը անոնց ի նպաստ կ'աշխատի դրապէս՝ խօսքով, դիրով թէ գործով : Ազգին ու Եկեղեցիին բարին կամեցողը բարին կը գործէ խղճմտօրէն եւ միայն բարին, մէկդի դնելով ամէն անձնականութիւն :

Ահա ճիշդ այս է ինչ որ ըրած ենք եւ կ'ուզենք որ ամէն հայ ընէ, գործակցելով մեզի, առաջին հերթին՝ իր դրական քուէն տալով նախանձախնդրօրէն, առանց թերացումի :

Արդիւնքը, վստահ եղիր, պիտի ըլլայ բարի՝ եւ զաղութիս եւ Ս. Էջմիածնի :

Ժողովուրդ Հայոց Հարաւային Ֆրանսայի, ընտրէ բարին՝ ի սէր ազգային համերաշխութեան ու խաղաղութեան :

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վ. Սահաթճեան, Կ. Ճանիկեան, Ա. Թէքէեան, Յ. Ստեփանեան, Յ. Պապիկեան, Վ. Պանտիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեան :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PEGQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պարսկաստանի համար 40 տարեկանէն վար, ամուրի այր մը որ առեւտրական լաւ պատրաստութիւն ունենայ, պատասխանատու տնօրէնութեան պաշտօնի մը համար :

Քուրիքուլում վիթէն գրկել հետեւեալ հասցէին .—

COMORIENT
65, Rue Montagne
Aux Herbes Potagères
BRUXELLES

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Արմենակ Գասպարեան, ծնած 1906ին Ախտայի շրջանի Քաղսի գիւղը: Ունի հինգ եղբայրներ եւ հինգ զաւակով ընտանիք, որոնք Հայաստան են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին .—

TCHAKAMIAN K.
Quartier Patannet 13
GARDANNE (B. du R.)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին :

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այս կիրակի, Հայ Ազգ. Միութիւնը, հանդիսաւոր շուքով պիտի նշէ Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ օծման երկրորդ տարեդարձի յիշատակը:

Օրուան արարողութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ, Արեւմըտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

(Պատարագը պիտի երգէ տեղւոյն Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը):

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Հոգեհանգիստ ժամը 12ին:

Յաւարտ պատարագի ճաշ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ազգ. Տան դրասենեակը հեռաձայն՝ 60–47–18:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյս բարերար Կ. Յակոբեանի ծնողաց յիշատակին, նոյնպէս իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոց համար :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ ժամը 21ին, տեղի պիտի ունենայ Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ դպրոցին ամավերջի հանդէսը :

Արտասանութիւններ, երգեր, հայկական պարեր, ներկայացում մը աշակերտներու կողմէ : Թաղիս արենուշները պիտի մասնակցին իրենց հայկական պարերով :

Հ. Յ. Դ.

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (2 Յուլիս), ժամը 20·30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: (Շաբ. նախորդ ժողովին):

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլի դպրոցին ամավերջի հանդէսը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30-ին, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը :

Ճոխ յայտագիր: Երկու թատերախաղեր, երգ, արտասանութիւն:

Հայկական պար :

Ծնողքներէն եւ հասարակութենէն կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ քաջալերել հայ դպրոցը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
– ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ –

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Պր. ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՅՏ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէռօֆլոթի թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին Վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօֆ-քոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone: 20-63-45

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 3 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10347 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.347

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ՊԷՏՔ ՉԷ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՉԵՒ ՏԱՒ, Կ'ԸՍԷ ԷՐՀԱՐՏ

*Նախարարաց դարհուրդէն եաք, կառավարութեան բանբերը՝ փէյրքֆիթ խօսեր – յատ մանաւորաբար Պրիւսէլի բանակցութեանց ձախողութեան մասին : «Պրիւսէլի բանակցութեանց ձախողութենէն եաք, Նախարարաց Խորհուրդը նկատի առաւ, յաւելով հանդերձ, թէ երեք տարի առաջ առնուած յանձնառութիւն մը, չէր յար – գուած : Նկատեց որ եւրոպական տնտեսական Հաւաքականութիւնը լուրջ տագնապի մէջ էր, մանաւանդ այն պատճառով որ Ֆրանսական կառավարութիւնը, 1962 Յունուարին ընդունած էր Հռոմի դաշնագրին երկրորդ հանդրուանէն անց – նիլ եւ արմտիքի վերաբերեալ հոսարտ – կաց պիները, ճշդուած 1964 Դեկտեմբեր 15ին, որոշուած էին նկատի առնելով որ ապահովութիւն տրուած էր որ նիւթա – կան կարգադրութիւնը պիտի ամբողջա – նար 1965 Յունիս 30էն առաջ : Խորհուր – դը նկատի առաւ նաեւ միացեալ Համա – ձայնութիւնը որ դոյացած էր ինչ կը վե – բաբերի ժամանակացոյցին դոր առաջար – կած էր Ֆրանսական պատուիրակութիւ – նը: Այդ ժամանակացոյցը թոյլ կուտար նախատեսել, 1967 Յունուար 1ին, երկ – րորդական ապրանքներու ազատ շրջա – նառութիւնը Հաւաքականութենէն ներս, նոյն պիներու գործադրութիւնը եւ Հասարակաց Շուկայի սահմաններուն վր – այ համաձայն պաշտպանութիւն մը : Խորհուրդը նկատի առաւ նաեւ որ մինչ Ֆրանսայի ընկերները Հասարակաց Շու – կային ներս, կը միանային այս ժամանա – կացոյցին, միւս կողմէ քաղաքական եւ անտեսական նոր պայմաններ արմեղք հանդիսացած էին որ համաձայնութիւն դոյանայ Հասարակաց Նիւթական պա – տասխանատուութեան շուրջ: Այս առ – նպին ծնունդը չէր արդարանար, որը – ուած ըլլալով որ Ֆրանսական պատուի – րակութիւնը առաջարկներ ըրած էր, ա – պահովելու համար, որոշ անդամներու կողմէ ծանր նկատուած նիւթական չանձ – նառութեանց մէկ մասը եւ միւս կողմէ նպատակ ունենալով որ 1967 Յունուարին, Հարտաբարուս – տան ապրանքներուն համար: Նման պայմաններու մէջ, կառավարութիւնը ո – րոշեց, ինչ կը վերաբերի իրեն, առնչ – ուած կացութեան անտեսական, քաղա – քական եւ իրաւական հետեւանքները քա – ղել »:

Բազմաթիւ հարցումներ եղած են նա – խարարին այս յայտարարութեան առթիւ, բայց փէյրքֆիթ քիչ խօսած է, չէ՞ւելով միայն հետեւեալ եզած առներ, կ'ըսուի ճե – պի, հետեւաբար կառավարութեան բան – երին բերնով: Այս պահուս աւելի բան չեմ կրնար ըսել, կը կրկնեմ որ կառա – վարութիւնը պէտք եղած ուշադրութիւ – նները պիտի ընէ գնահատելու համար քննները, քաղաքական եւ իրաւական հետեւանքները դոր կ'ուզէ քաղել այս կացութենէն: Չեմ կրնար այդ հետեւանք – ները յայտնել, բայց կրնամ ըսել որ ա – յդն բան մեռեալ կէտի վրայ է: Նոր յա – ռաջիմութիւն չկայ սպասելիք, ինչ կը վերաբերի Հասարակաց Շուկային: Յու – նիսի Համար նոր ժամադրութեան հարց չկայ : Յարդ Հասարակաց Շուկան կը դադրէր, ասկէ եաք, ոչ մէկ նիւթ նախա – տեսուած է »:

Հասարակաց Շուկայի միւս հինգ ան – դամները այն կարծիքը չունին թէ Ֆրան – սա ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի դանակցութեանց խզումին մէջ: Փէյրը – քֆիթի յայտարարութիւնները չմեղմացած

Օր ը Օրէն

ՈՐՈՆՑ ՀԱՄՆ ՈՒ ՀՈՏԸ ՓԱԽԱՒ

—o—

Կղզեբնակ ժողովուրդ չըլլալով հան – դերձ, պէտք եղածէն աւելի կղզիացեր են մենք մեր արտին մէջ ու չենք ձգեր որ օտար ժողովուրդները մեզ ճանչնան : Մեր երեսը տեսնեն ու մեր արժէքներուն ծանօթանան :

են զերմանական չըլլանակները : Ցոյս կը յայտնեն, Պոնի մէջ, թէ Ֆրանսական դիրքը վերջնական չէ եւ թէ ի վերջոյ – « Իմաստութիւնը եւ եւրոպական ոգին պիտի մղեն Ֆրանսական կառավարութիւ – նը որ փոխէ իր դիրքը »: Յու կը յայտ – նուի Ֆրանսական դիրքին համար, մանա – ւանդ երբ նկատի կ'առնուի որ Հասարա – կաց Շուկայի միւս անդամները բարիկա – մէցպութիւն ցոյց կուտան անելէն դուրս դալու համար :

Վարչապետ Էրհարտ որ ճամբայ մը կ'փր – տտսանէր զերման Արհեստաւորներու Միութեան առջեւ, Փէյրքֆիթի խօսելէն առաջ, ըսած է թէ պէտք չէ եղերական ձեւ տալ Պրիւսէլի դէպքերուն :

Հռոմի մէջ պաշտօնական մեկնութիւն չի տրուիր, Ֆանֆանիի մամուլին ըրած յայտարարութիւններէն եաք :

Պրիւսէլի կառավարական տագնապը, անշուշտ չի դիւրացներ, եւրոպական տագնապին կարգադրութիւնը պէտք անձ – նաւորութեան մը կոմկ, ինչպէս Սփաք, որ ամէնէն ձեռնհասը կը նկատուի, բայց կրնայ Արտաքին Նախարար չըլլալ նոր կամուրջի կառավարութեան մէջ :

Իր անունը կրող յանձնախումբին նա – խագահը՝ Հալշթայն վստահ չէ որ կրնայ բանի մը հասնիլ, բայց բոլորովին չի հեռացներ դրական որոշումի մը կալե – լիութիւնը :

Հակառակ Ֆրանսական կառավարու – թեան տուած ապահովութեանց, Ֆրան – սայի երկրագործները չատ մտահոգ են եւ անմիջական ակտիւկութիւն մը ուզած են նախարար Փէյրանիի հետ :

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿԱՏԷն կը հաղորդէն թէ Խորհ· Միութիւն եւ Եւկոսլաւիա ամերիկեան ռմբակոծութեանց դադրումը կը պահան – ջեն Վիէթնամի մէջ, Թիթոյի Մոսկուա այցելութեան առթիւ, հրատարակուած Հասարակաց պիկոյին մէջ :

ՄԱՐՈՒի թաղուորը արտաքին առնւ – տուրի մանանկի ազդմնայում մը հրա – ւիրեց : Գլխաւոր առաջնորդները Ֆրանսա – յի են :

ԱԼԺԻՐի ոստիկանութիւնը փակեց քու – պական Փրենսա Լաթինա գործակալու – թեան գրասենեակը որ գրգռիչ թռուցիկ – ներ կը բաժնէր :

ԱՆԳԼԻԱ անուղղակի կերպով ճանչցաւ Ալժէրի նոր վարչակարգը, յայտարարելով թէ Ալժերիոյ հետ դիւանագիտական յա – րաբերութիւնները կը չարունակուին բր – նականոն կերպով : Հասարակապետու – թեան երկիրները սակայն չեն ճանչնար նոր կառավարութիւնը, ներկայիս :

ԳՐԱՆՍԱՑԻ նախագահական ընտրու – թեան թուական որոշուեցաւ Դեկտեմբեր 5, (և հարկին Բ· քուէարկութիւն Դեկ – տեմբեր 19):

ԹՈՒՉի փոքրի աշխարհի մրցանիշը կոտ – րեց Հելսինքիի մէջ, 5000 մեթր վազելով 13 վայրկեան 27 երիվայրկեան էն, եւրո – պայի իր իսկ մրցանիշը բարելաւելով :

ՊԵՐԼինի մեթրոյին մէջ խուճապ ըս – տեղծուած է առջի օր, երկու կառախում – բերու բախումով: 89 հոդի վիրաւորուած են որոնց 17ը ծանրօրէն :

Մեղքը չառնեմ Մեծն Տիգրանի, բայց կարծեմ մեր այս «հաշուածութիւնը» իր – մէ ժառանգ մնացեր է մեզի: Այս արեան չէ՞ր որ միջերկրականի ափունքը հասնելէ ետք, բեռները կապեց ու հետ Մասիսի բոլորտիքը վերադարձաւ, որ – պէսզի ծովէն անցնողները աչք մը չնետէ – ին մեր պարտէզը :

Ողբացեալ Արշակ Սափրաստեանը մե – ծագոր Արբայիս այս «ջրատեցութիւնը» առաքինութիւն կը սեպէր: Պատմութիւնը կը փաստէ թէ անոր գլխաւոր թերութի – ւնը էր : Անոր ամէնէն մեծ մեղքը, որուն հետեւանքները կը հաշնեմ հիմա :

Զարմանալի երեւոյթ է որ հայ անհա – տը — մանաւանդ կորկոտաւոր հայ ան – հատը — այսքան ալ ամչկոտ կամ հա – մեստ չէ : Ընդհակառակն, շա՜տ կը սիրէ իր ունեցածը — իր ոսկիները — ցու – ցադրել :

Անցեալները, կը պատմէին իմծի թէ կայ եղեր մեծահարուստ հայ փափկասուն մը, որուն ամէնէն սիրելի սովորութիւնն է եղեր իր աջ ձեռքը օդին մէջ պտըտ – ցընել, «սա՜նկ յառաջ նետել», ամէն ան – գամ որ ըսելիք մը, հարցում մը, ունե – նայ :

— Օփերայէն էքսուալ ի՞նչպէս կ'եր – թան ...

Ու այս «ինչպէս»ին հետ... մինչեւ է – քսուալ կ'երկնայ եղեր փափկասունին աջ ձեռքը, որուն վրայ կը փայլի եղեր տասը կարատնոց մատանի մը ...

— Այս տարի ձմեռը Մայեմի պիտի սնց – ցընենք ... Դո՞ւբ ...

Ու ադամանդակուռ ձեռքը կը գծէ ե – ղեր — օդին մէջ — Նիւ Եորէն Ֆլորիտա երկարող ճամբան ...

Հայոց ազգը քնա՛ւ այս կնոջ չի նմա – նիր, որովհետեւ իր ունեցածներուն վրայ ծածկոց հաշած է :

Այս պատճառաւ ալ, օտար մեծ ու պրգ – տիկ ժողովուրդներ գրեթէ քնա՛ւ բան չեն գիտեր մեր մասին: Գիտցող օտար ան – հատն ալ կամ Մատենադարանի մուկ է, կամ գաղտնի սպասարկութեան պաշտօն – եայ :

Եթէ մէկ կողմ դիզէք բանի մը բանա – սիրական կամ պատմական հազուագիւտ հատորներ մեր մասին — անգլերէնով, ֆրանսերէնով կամ գերմաներէնով — ո՛չ մէկ գրատան մէջ կը գտնէք մեր պատ – մութեան, մեր գրականութեան, մեր ար – ուեստին, մեր եկեղեցիին կամ մեր բար – եբերուն ու աւանդութեանց վերաբերեալ գիրքեր՝ զանգուածին համար մատչելի :

Փարիզի թէ Լոնտոնի մէջ, մտէք գրա – վաճառին խանութը եւ պաշտօնեային ու – գեցէք Հայոց պատմութիւնը : Կամ հայ հեղինակի մը մէկ գործը :

Պաշտօնեան չըսեր .

— Կեցէ՛ք նայիմ կա՞յ ...

Այլ, վստահօրէն կը պատասխանէ՝ հա – զիւ յաճախորդին խօսքը բերնէն ելած .

— Ո՛չ, չունիք, չկայ ...

Հարցուցէք նոյն պաշտօնեային թէ ի՛նչ ունի Հռոմի, Յունաստանի, Ռուսիոյ կամ Ֆրանսայի մասին: Այդ հարցումին վր – րայ, դարակներէն վար բերուած հատոր – ներուն տակ մնաք՝ շնչահեղձ կ'ըլլաք :

×

Ո՞վ է յանցաւորը այս «չունիք»ին, այս «չկայ»ին :

Հայ ժողովուրդը՝ իր գրագէտներով, իր լեզուագէտներով, իր տեսակ տեսակ մտաւորականներով : Իր բոլոր հոսանք – ներով, իր բոլոր հիմնարկութիւններով :

Օտարներու կը պարտիք թարգմանու – թիւնները Խորենացիին, Նարեկին, Եզնի – կին եւ ուրիշներու : Ամերիկուհի մըն էր որ հայ բանաստեղծութեանց փունջ մը հրատարակեց՝ իր թարգմանութեամբ : Ֆէյտին էր որ, վերջերս, թարգմանեց Սասնոյ Ծռերը : Կան ուրիշներ ալ, բր – նականաբար :

Բայց, եղածը չեղածը կաթիլ մը մեղր է՝ աման մը մեղրէն հաշուած :

Գիտեմ որ մենք ալ բաներ մը թարգ – մաներ ենք — օրինակ, ողբացեալ Արշակ Զօպանեանը եւ Զապէլ Պոյաճեանը Ֆը – րանսացիին ու Անգլիացիին հրամցուցեր են փշուր մը հայ գրականութիւն :

Գէորգ Ապեղը, Ադոնցը, Սաւտալճեա – նը, Փաստրմաճեանը եւ ուրիշներ ներկա – յացուցեր են Հայոց պատմութիւնը իր զանազան շրջաններով : Բայց, դարձեալ, ամբողջական չէ մեր կողմէ թափուած ճիգը: Բաղդատաբար, օտարները, մեր մասին աւելի բան գրած են — իրրեւ պատմական ուսումնասիրութիւն — քան մենք մեր մասին՝ անոնց մայրենի լեզու – ներով :

Գրականութեան կալուածին մէջ, շատ աւելի ետ մնացած ենք :

Երեւակայեցէք, որ Մուստաղի հերո – սամարտին պատմութիւնը գրեց գերմաս – հրեայ մը՝ իր լեզուով: Մենք, տակաւին, պիտի գրենք ուրիշ բաներ՝ անոնց լեզ – ուով: Կարծեմ, հայերէնին անգամ գրուած չէ, անհրաժեշտ տարողութեամբ :

Գարահիսարի, Բաշ Աբարանի, Սար – տարաբադի, Վանի, Ղարաբիլիսէի հերո – սամարտներուն մասին միայն մենք սա՜նկ, բաներ մը գիտենք, իսկ օտարնե – րը ո՛չ մէկ բան :

Ու այս տխուր կացութեան ի տես, կամայ թէ ակամայ կը հարցնես հայ մը – տաւորականներուն .

— Ի՞նչ կ'ընէք՝ ձեր ապրուստին յատ – կացուած ժամերէն ետք ...

×

Քաղաքական դատ ունինք: Պահանջներ ունինք: Աշխատանքներ կան, զորս պէտք է կատարենք՝ Արտասահմանի մէջ, հող, մեզի համար նպաստաւոր հող պատրաս – տելու համար :

Ո՛չ հիւլէաշարժ զէն ու զրահ ունինք մեր իրաւունքներուն տէր կանգնելու եւ զանոնք պաշտպանելու համար, ո՛չ ալ, ինչպէս դիտել կուտայի անցեալ օր, ազ – գական ու խնամի որ մեր ձեռքէն բռնէր՝ Նիւ Եորքի Արիսպագոսին մէջ :

Այդ նպաստաւոր հողը պատրաստելու համար պէտք է մենք զմեզ ծանօթացնենք: Եւ արժեցնենք, հիմնաւորենք մեր ի – րաւունքները՝ մեր արժանիքներով :

Աշխարհի ճակատագիրը վարող ազգե – րը, ի Նիւ Եորք, պէտք է ունենան ան – կասկածելի հաւատքը թէ իրենցմէ շատ շատերէն վար չենք մնար մշակոյթի մար – գին մէջ, իսկ իրենցմէ շատ շատերէն վեր ենք մեր տոհմիկ գանձերով: Միայն մեր լեզուին ծանրութիւնը չափեն, արդէն զա – դափար կը կազմեն մեր իմքնութեան մա – սին :

Ամէն յուշագիր ու աղերսագիր որ կը ներկայացուի օտարին, իմքնաբերաբար, անոր շրթունքը կը բերէ անխուսափելի հարցումը .

— Լա՛ւ, շատ լաւ, բայց ի՞նչ ունի այս ժողովուրդը «մարդու կարգ անցնելու համար »...

Պիտի չսպասենք որ օտարները հայերէն սորվին ու սորվելէ ետք մեր գրականու – թիւնը իրենց մայրենի լեզուին թարգմա – նեն :

Ո՛չ, այդ՝ան հետաքրքրական, այդ՝ան գրաւիչ, չենք, որ մեր ետեւէն վազեն :

Ընդհակառակն, մե՛նք իրենց ետեւէն պիտի վազենք՝ մեր իմքնութեան վկայա – կանը իրենց կարդացնելու համար :

Բայց, վազելու այդ արարողութեան ընթացքին շնչասպառ կ'ըլլանք, եթէ մեր շունչին երեք հառորդը յատկացնենք ա – մուլ ու սնամէջ բանավէններու, որոնց հա – մբոն ու հոտը փախաւ :

Եւ այն աստիճան որ խղդացնել անգամ չեն տար :

ԵՒՐՈՊԱՑի

ՍԷՕԼԷՕՋ ԳԻՒՂԻ
ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Պրուսայի վերաբերող երբեմնի զուտ հայաբնակ Սէօլէօզ գիւղի մնացորդաց պանդուխտ Հայորդիները կը ջանան յաւերժացնել յիշատակը իրենց հայրենի գիւղին: 1550ին Ակնի Ապուչեխ գիւղէն 5 – 6 հայ ընտանիք Սէօլէօզ փոխադրուելով՝ հիմնած էին իրենց համար մնայուն կայք մը եւ 1886ին եղած 700 տընուոր զուտ հայ գիւղ մը (Մասիս, Կ. Պ. 1886, էջ 30):

Պուլկարիա ունեցած էի —1928–1948— մտացի աշակերտներ Սէօլէօզցի, որոնց յիշատակին եւ «Յուշամատեան»ին կը ձօնեմ գրութիւն մը.—

1.— Ընկերութիւն (1849)

Սէօլէօզի հնագոյն եւ անդրանիկ Մշակ. ընկերութիւնը, հիմնուած 1849ին՝ չունի դժբախտաբար, յորջորջում մը: Իր յիշատակութիւնը ընողն է Պոլսոյ «Հայաստան» թերթը, որ 1849ին հիմնուած 12 հայ գիւղերու «նորահաստատ» ընկերութիւններու յիշատակութիւնն ըրած ատեն՝ անոնց սկիզբը կը դնէ Սէօլէօզի ընկերութիւնը, բայց ոչ մէկ ընկերութեան անունը կը յիշատակէ: Հայաստան կը գրէ 1849 Հոկտեմբեր 15ին.—

«Վեհափառ Պատրիարքը 12 հայ գիւղերու ազնիւ բնակչացը մեծ մեծ գործերը եւ ուսումնասիրութեան եռանդը տեսնելով՝ մասնաւոր օրհնութեան կոնդակներ կը պատրաստէ խաւրելու յանուն հետեւեալ տասներկու նորահաստատ ընկերութեանց:

Ընկերութիւն ի Սէօլէօզ գիւղ ... (Հայաստան, Կ. Պ. 1849, թիւ 16 – 173, Հոկտեմբեր 15):

Եթէ Պատրիարքը իրապէս զրկած է կոնդակ՝ անշուշտ յիշատակած է ընկերութիւններու անունները: Թերթը, սակայն, իր յաջորդ թիւերուն մէջ չի տար լուսաբանութիւն մը:

Սէօլէօզի այս անդրանիկ ընկերութեան յորջորջումը կը մնայ մեզի անծանօթ: 1849էն վերջ չի յիշուիր ընկերութիւնը:

2.— Կիրակնօրեայ Ընթերցասիրաց Ընկերութիւն (... 1886)

Մ. Ա. Կէօզիւմեան 1886 Օգոստոսին կը գրէ թէ Սէօլէօզ 700 – 720 զուտ հայ տուներէ կը բաղկանայ եւ ունի «երկու ընկերութիւն, մին Կիրակնօրեայ Ընթերցասիրաց, որք Կիրակի օրեր դպրոց կ'երթան իրենց ժամանակն ընթերցանութեամբ անցունելու համար» (Մասիս, Կ. Պ. 1886, էջ 30):

Թղթակիցը չի տար ընկերութեան հիմնումի թուականը: Նկատի առնելով որ «Կիրակնօրեայ ընթերցումներու» ընկերութիւններու ծագումը 1860 – 70ի ատեններէն է, կրնանք ենթադրել թէ Սէօլէօզի «Կիրակնօրեայ Ընթերցասիրաց Ընկերութեան» ծագումը զոնէ 1870ական տարիներէն ըլլայ: Չենք դիտեր թէ ունէ՞ր կանոնագիր: Անծանօթ կը մնայ նաեւ ընկերութեան վարչութիւնը, անդամներու թիւը եւ մինչեւ ե՞րբ տեւած ըլլալը:

3. Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն (1884–6)

Մ. Ա. Կէօզիւմեանի յիշած երկրորդ ընկերութիւնն է ասիկա, «որ գիւղին լուսամիտ երիտասարդներէն կը բաղկանայ եւ ըստ իւր ընկերական կանոնագրի՝ կէտ նպատակի ունի աջակցիլ դպրոցական մեծ եւ նուիրական գործին, (Մասիս, անդ):

Ինչպէս կը տեսնուի՝ «Ուսումնասիրաց»ը ունեցած է իր կանոնագիրը, հաւանօրէն՝ ձեռագիր: Հիմնադիրներն են գիւղին երիտասարդները: Այս պարագային ընկերութիւնը հին չի կրնար ըլլալ, գուցէ հիմնուած է 1884 – 1886ին:

Ուրիշ կողմէ ծանօթութիւն մը զտած չենք:

4.— «Արեւելք» Երիտասարդաց Միութիւն (1919)

Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթը կը տեղեկագրէ 1919 Յունիս 26ին. «Սէօլէօզի մէջ տարագրութենէ վերադարձող ժողովրդեան օգտին համար կազմուած է «Արեւելք» Երիտասարդաց Միութիւն»ը իրեն յատուկ ընթերցատունով (Ժամանակ, Կ. Պ. 1919, թիւ 3555, Յունիս 26): — Հիմնուած կ'երեւայ 1919 Ապրիլ – Մայիսին:

Միութեան գործունէութեան մասին հետեւեալը կը հաղորդէ նոյն թերթը 1919 Դեկտեմբերին. «Ազգային խնամատարութիւնը ստացած է Սէօլօզի «Արեւելք» Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ յօգուտ որբերու հաւաքուած 112 օխա ձէթը եւ 250 օխա ձիթապտուղը, զորս անձնուիրաբար հոս փոխադրած է նոյն գիւղացի Հ. Համբարեան, (Ժամանակ, Կ. Պ. 1919, թիւ 3726, Դեկտեմբեր 31):

Թղթակից մը Սէօլէօզէն գրելով՝ գովեստի խօզջանքներու մասին: Սա կը գրէ 1921ի աշնան ու «Տեղւոյս երիտասարդութիւնը մեծ մասամբ գիտակից ուժ մը կը ներկայացնէ եւ հիմնած է «Արեւելք» Երիտասարդաց Միութիւն մը, ունի ընթերցարան մը համեստ կահաւորումով եւ նպատակ ունի ժողովրդեան խաւերուն մէջ լոյս սփռել դասախօսութիւններու եւ ներկայացումներու միջոցաւ: Վերջապէս Սէօլէօզցին սկսած է իր տընտեսական եւ կրթական բարելաւման համար լուրջ ջանքեր նուիրել» (Ժողովուրդի Ձայն, Կ. Պ. 1921, թիւ 912):

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

—*—

Զ.

Փարիզի ժողովին մէջ որոշուած էր զահընկէց ընել սուլթանը, բայց Իթթիհատը սահմանադրութենէն վերջ պահեց սուլթանը: Զգուշացաւ նախարարական պաշտօններ ստանձնելէ, բայց մեծ ազդեցութիւն ունէր նախարարութեան վրայ: Հակառակ խոստումներուն՝ յառաջդիմութիւն մը չկատարեց: Պայքարի անցաւ թուրք կուսակցութեանց դէմ, մէկ կուսակցութեան, մէկ տիրապետութեան կողմնակից եղաւ, հալածանքի սկսաւ Մակեդոնիոյ եւ Հայերուն դէմ: Պալքանները շարժեցան, մեծերն ալ կրկին զբաղեցան Օսմ. կայսրութեան վիճակով, Իթթիհատ դիմեց սովորական խաղին՝ ընդհանուր բարեկարգութիւններ խոստանալով: «Աթոռներու կռիւ կար, ժողովուրդով զբաղող, բարենորոգումներու վրայ մտածող չկար, ժողովուրդն ալ հօտ մըն էր»:

Թուրքիոյ բարեկարգութիւններն ըլլալու էին ոչ թէ ընդհանուր, այլ շրջանային եւ ազգային, որովհետեւ կրօնքով, մշակոյթով, ընկերային հոլովոյթով տարբեր են ժողովուրդները: Այն ատեն Թուրքը պիտի մնար փոքրամասնութեան մէջ եւ պիտի դադրէր տիրող տարրն ըլլալէ:

Իթթիհատի քաղաքականութիւնն էր, Քրիստոնեայ տարրը խառնել մահմետական զանգուածին մէջ, ստեղծել թուրք մեծ ազգութիւն մը, զօրացնել կրօնի եւ խալիֆի ազդեցութիւնը իսլամ տարրին մէջ:

Այս քաղաքականութիւնը վտանգ մըն էր Հայութեան համար, բայց ի՞նչպէս պրծիլ վտանգէն, որովհետեւ Հայը կը գտնուի բացառիկ դիրքի մէջ, Յոյներուն նման չունի արենակից պետութիւն մը, խառնուած է պետութեանց եւ տարբեր տարրերու միջեւ, ուստի օսմանեան շրջանակին մէջ շրջանային բարեկարգութիւն պահանջելու էր: Տարբեր ձգտում մը վտանգաւոր պիտի ըլլար օսմանեան Հայութեան: «Խելակորոյս ինքնասպանութիւն պիտի ըլլար, եթէ յաւակնէր Անկախ Հայաստան ստեղծելու: Հայը Թուրքին անհրաժեշտ է, թուրք դերիշխանութեան պահպանումն ալ անհրաժեշտ է Հայուն»:

Իթթիհատը այդպէս չէր մտածեր, բարենորոգման որեւէ պահանջ անջատում կը նկատէր: Ողբացեալը ձուլումը, ապազգայնացումը, ջնջումը անկարելի կը նկատէր: Ծերենց ալ Քեամիլ փաշայի խօսքը յիշելէ յետոյ կը հաւատար, թէ անկարելի էր բնաջնջել, նոյնիսկ կոտորել հայ տարրը:

Ազգային բարենորոգումներ կը փափաքէին, զուիցերիական միութեան նման այլազան տարրերու միջեւ միութեան մը կարելիութիւնն ընդունելով: Թուրքիոյ ժողովուրդները, միշտ հակամարտ, հասուն չէին շահերու նոյնութեամբ միութիւն մը կազմելու: Թուրքն ալ բարենորոգումներու ձեռնարկելով ազատ կը մընար օտար միջամտութիւններէ, ներքնապէս ալ կը զօրանար:

Քեամիլ փաշայի դահլիճը բարեւորոգումներու ծրագիր մը կը մշակէ, հաւանական միջամտութիւն մը կանխելու համար, բայց Թուրքիան բաժնելու վտանգը չէր հեռացած, ահա Ռուսիա բարեկամներու հետ կը սկսի միջամտել եւ բարենորոգումներու պահանջին կ'ընկերանայ երկաթուղիներու շինութեան, Քուէյթի, Միջագետքի, Տիգրիսի նաւարկութեան, Պաղտատի գծին շինութեան, Օսմ. Հանրային Պարտուց վարչութեան հարցերը, ստեղծելով բարդութիւն եւ ուժեղ հակամարտութիւն, ուրկէ պիտի օգտուէր Իթթիհատի դիւանագիտութիւնը:

«Էջմիածին ստանձնեց բարենորոգումներու հարցը՝ թելադրուած ռուս կառավարութենէն»: Այնուհետեւ պաշտօնական միջամտութեան դիմեց Ռուսիան, բանակցելով մեծ պետութեանց հետ: «Դժբախտութիւնը հոն է, որ ոչ բարեկարգութիւն պահանջողը գիտէր թէ ինչ տեսակ բարեկարգութիւն կը փափաքի, ոչ ալ տուողը գիտէր թէ ինչ եւ որքան պիտի տայ»: Եւ սակայն Կովկասէն մինչեւ Ամերիկա, ուր որ Հայ կայ, սկսան զբաղիլ հարցով յանձնաժողովներ կազմելով»: «Բոլորը, բոլորը դիւանագէտներ դարձան»: Այդ բազմութեան մէջ ապահովաբար դիւանագէտ մը չի կար ջանքերուն ապարդիւնելքը նախատեսող եւ ապագայ աղէտը նշմարող, երբ թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէր Հայերու դէմ, Եւրոպայի դէմ:

Բարենորոգումները շրջանային եւ ազգային ըլլալու համար ջնջելու էր համիտեան կտրատումները,

1) Ընդհանուր Նահանգի վերածել վեց նահանգները.

2) Նոր բաշխումներ կատարել միատարր սանճագ, գաւառակ, գիւղախումբ կազմելու համար:

3) Մէկ նահանգի կազմութեամբ նշանակուելու է մէկ ընդհանուր նահանգապետ:

4) Նահանգապետին իրաւասութիւնները պիտի ըլլան տեղական, տնտեսական, վարչական եւ մշակութային եւ ոչ թէ քաղաքական:

Նախատեսելի են դժուարութիւնները, կան աւատապետներ, որոնց շահերը կը հակասեն պետութեան եւ ժողովուրդին շահերուն եւ բնականաբար պիտի անդամակցին նահանգային Ընդհ. Ժողովին:

Օրէնքները հրատարակուելու են տեղական լեզուներով, նահանգապետն ըլլալու է եւրոպացի, վաւերացուելու է սուլթանէն, պաշտօնավարութեան տեւողութիւնն ըլլալու է հինգէն տասը տարի:

Ծրագիրը կը նմանի Զօհրապի ծրա-

ԱՍՏՂԵՐԻՑ ԻՋԱԾ ԿԻՆԸ

—o—

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Հին ժամանակները, երբ դեռ Հնդկաստանում չէին երեւացել սիպտակ մարդիկ իրենց հրացաններով, երբ դեռ նրա ճոխ ու ընդարձակ հովիտներում խաղաղ արածում էին զոմէշների երամակները, երբ դեռ աստղերն էլ մօտ էին երկրին ու չքնաղ, կենդանի արարածներ էին եւ յաճախ իջնում էին մարդկանց մօտ, ահա էն ժամանակներից եմ պատմում:

Էն ժամանակները Կռուի գետի ափին ապրում էր մի ջահել որսկան: Նա սիրում էր կարմիր ծաղիկներն ու կապոյտ երկինքը: Եւ միչդեռ ուրիշները կաշուէ բաճկոններով էին որսի գնում, նա կարմիր յուլունքներով զարդարած կօշիկներ էր հագնում, երեսը նախշում էր կարմիր շերտերով ու շրջանակներով, ինքն էլ էնպէս վառ ու նախշուն զուքւում – զարդարւում, ինչպէս վառ ու նախշուն զուքուած են երկինքն ու երկիրը: Մազերի մէջ էլ միշտ կրում էր կարմիր կարապի փետուր, դրա համար էլ նրան կանչում էին Բարձր փետրաւոր:

Մի անգամ իր նետ ու աղեղով զինուած Բարձր փետրաւորը գնում էր անտառով: Մի կանաչ բացատում նկատեց մի հետքմանր ոտնատեղեր, որ երբեք չէր տեսել իր կեանքում: — ինչ արարած է սա արդեօք, ո՞րտեղից է եկել եւ ո՞ւր է գընացել, զարմացած հարց տուեց իրեն ջահել որսկանը: Էն հետքը բռնեց ու գնաց: Աւելի զարմանքը մեծացաւ, երբ տեսաւ հետքը շրջան անելով եկաւ էլի էնտեղ, որտեղից սկսել էր ու գնացել:

Ինչ ուզում է լինի, պէտք է իմանամ ինչ արարած է սա, վճռեց ու պառկեց էն շրջանի մէջ բարձր խոտերում ու ծաղիկներում եւ մտածում էր անյայտ արարածի ու նրա ոտատեղերի վրայ՝ հայեացքով խորասուզուած կապոյտ երկնքի մէջ:

Մին էլ նկատեց հէնց իր վերեւում, երկնքի խորքում, մի փոքրիկ կէտ: ըՍկըզբում մի արծուի տեղ ընդունեց, բայց հետզհետէ իջնելով, մեծացաւ կէտը, ու մին էլ տեսաւ՝ մի զամբիւղ իջաւ երկընքից: Թփերի ետեւից նայեց. զամբիւղից դուրս եկան տասներկու հրեղէն – փարեղէն աղջիկներ՝ հագած երկնակապոյտ ծփծփուն թափանցիկ հագուստներ: Զամբիւղից դուրս եկան մինը միւսի ետեւից եւ դալարի ու ծաղիկների մէջ սկսեցին պարել ու երգել, երգել էն տեսակ հրաշալի երգեր, որ Բարձր փետրաւորը իր օրում երբեք չէր լսել:

Էստեղ բարձր փետրաւորը էլ չկարաց համբերի, իր թագստոցից դուրս թռաւ, ընկաւ նրանց շրջանը ու բացականչեց.

— Թողէ՞ք, թողէքբ ես էլ երգեմ ու պարեմ ձեզ հետ ...

Աղջիկները վախից ճչացին, վազեցին դէպի իրենց զամբիւղը, իրար ետեւից թռան զամբիւղի մէջ, ու զամբիւղը արագութեամբ վերացաւ դէպի երկինքի խորքը ու հետզհետէ փոքրանալով, անհետացաւ, կորաւ երիտասարդ որսկանի աչքից:

Երիտասարդը վերադարձաւ իր խըրճիթը: Մէրը նրա համար զոմշի միս էր խորովել, բայց չկարաց ուտել. ուշք ու միտքը էն տասներկու աղջիկների հետ գնացել էր դէպի երկինք:

Շատ խնդրեց մէրը, որ պատմէ, թէ ինչ է պատահել: Սկզբում չէր ուզում, բայց վերջը պատմեց ամէն բան ու յայտնեց, որ չի հանգստանայ, մինչեւ էն աղջիկներից մինը կին չբերի իրեն:

— Դրանք անպատճառ աստղաբնակներից են, — ասաւ որսկանի մէրը, որ նշանաւոր կախարդ էր: Դու աւելի լաւ կ'անես՝ մեզանից մի հնդիկ աղջիկ ուզես քեզ համար կին: Էլ մի մտածիր աստղաբնակ աղջիկների վրայ, թէ չէ գլխիդ մի փորձանք կը բերես:

— Ոչ մի դժբախտութիւն ու ոչ մի դժուարութիւն ինձ չեն վախեցնում, միայն թէ կարենամ Աստղաբնակ աղջկանը ինձ կին առնեմ, — պատասխանեց որդին: Եւ ես պէտք է հասնեմ նրան, թէ կուզ էդ քաշի մինչեւ աշխարքի վերջը:

— Եթէ հաստատ էդպէս ես վճռել, թողքու ասածը լինի, — ասաւ մէրը ու միւս առաւօտը մի կտոր արջամկան մորթի կարեց տղի գլխի փետուրին, խրատ տուեց ու էնպէս խանապարհ դրեց դէպի կախարդական շրջանը:

Շրջանը մտնելու պէս երիտասարդը դարձաւ արջամուկն ու խոտերի մէջ տապ արաւ, սպասեց:

Մի ժամանակ դարձեալ նկատեց նոյն կէտը երկնքի խորքում: Հետզհետէ մեծացաւ կէտը, իջաւ, իջաւ, իջաւ ու վերջապէս իջաւ դետնին, էլի նոյն տեղը:

Աղջիկներից մեծը ուշադրութեամբ դիտեց չորս կողմը — արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս ու հարաւ:

— Կարծես էսօր մարդ չկայ, — ասաւ նա ու բոլորը զամբիւղից դուրս թռան: Հէնց ուզում էին սկսեն իրենց պարը, որ փոքր աղջիկը արջամկանը նկատեց ու ցոյց տուեց մեծին:

— Շուտ, շուտ, փախէք էստեղից, ճչաց մեծը, — հասարակ արջամուկը երբեք չէր համարձակուի մտնել մեր նուիրական շրջանը: .րջամկան կերպարանքի տակ անշուշտ մի կախարդ է թագնուած:

Բարձր փետրաւորը վրայ չհասցրեց գոնէ մի խօսք ասի կամ իրենից ձգի արջամկան մորթին, որ զամբիւղն արդէն թռչում էր երկնքում:

Երիտասարդը տուն վերադարձաւ սաստիկ տխուր ու կոտրուած:

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(1 Շար.)

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՎԱՆԻ ՄԷՋ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՃԵՄԻՇ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ ...

(ԹՈՒՐՔ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ)

Պոլսեյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.— Թուրք Բժիշկներու Միութեան համա-ժողովին պատուիրակները ուշի ուշով հետեւեցան Տոքթ. Օրհան Էրսէքի զեկուցումին: Այս երիտասարդ բժիշկը եկած էր արեւելեան նահանգներէն: Բայց կարծես տարբեր աշխարհէ մը եկած ըլլար: Էրսէք որ Վան, Հաքքեարի, Մուշ եւ Պիթլիս նահանգներուն կողմէ մասնակցած է համաժողովին, շեշտեց թէ բացի Մուշէ՝ կացութիւնը ողբերգական է այն շրջաններուն մէջ, ուր բժշկական սպասարկութիւնը ընկերվարականացած է:

Բժիշկը Էրզրումի Թէքման գաւառակին կարմրախտի համաճարակին ալ անդրադառնալով ըսաւ. «Թերթերուն գրածին պէս այստեղ մեռնողներուն թիւը ոչ թէ եօթը – ութ հարիւր, այլ 1500 հոգի է»:

Պատգամաւոր մը «Բաց խօսէ, ընկեր, խօսէ որ ամէն բան դիտնանք, մի վախնար»: Բժիշկը ըսաւ.

— Ժողովուրդին հետ մեր յարաբերութիւններն ալ դժուարացած են: Զոր օրինակ՝ Վանի մէջ ոմանք կը հաւատան թէ մեղք է ճեմիշ (արտաքնոց) մտնել: Մըզկիթի մը մէջ Ուրբաթի աղօթքին ընթացքին քարոզ խօսելով ըսի. «ճեմիշ մտնել ոչ թէ մեղք, այլ ընդհակառակն բարիք է ...»:

ԱՀԱՒՈՐ ՀԵՂԵՂ ԿԻՐԱՍՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրասոնէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թերթերուն.—

Ահաւոր հեղեղ մը, որ ստեղծուեցաւ տեղատարափ անձրեւէ մը ետք, իսկական աղէտ մը դարձաւ: Գիշերուան ժամը 9ին հեղեղին պատճառաւ 90 տուներ փլան, երկու հոգի խեղդուեցաւ, Թէրէ – Պոլուէսրիէ կամուրջը փլաւ եւ Տրապիզոն – Սամսոն ծովեզերեայ ճամբան փակուեցաւ: Դաշտերուն մէջ արածող մեծ ու փոքր բազմաթիւ անասուններ, անտառային վարչութեան պատկանող ծառի մեծաքանակ կոճղեր ու մօտ քսան տուն հեղեղը քշեց տարաւ, ծով թափեց: Տէրէլի, Աքսու, Ճամի Խան, Եազըլըտէրէ, Հարշիտ շրջաններուն մէջ հեղեղը կը շարունակուի: Ժողովուրդը տուներու տանիքներուն, ոմանք ծառերու վրայ կը դիշերէ: Անդարայէն ստիպողաբար պահանջուեցաւ ազատարար թռան (հելիքոփթէր):

Տէրէլի գաւառակին մէջ հեղեղը ծով քշեց տասը տուն, փլցուց 25 տուն եւ մէկ խանութ: Հեղեղներէ քշուած ժայռ մը Տէրէլիի մէջ ինկաւ տան մը վրայ, ու փլատակներուն տակ մեռան երկու մանուկներ:

Կաղինի բերքը փճացած է բոլորովին: Աւելի մեծ է վնասը Խուրշիտի շրջանին մէջ:

Կիրասոն – Թիրէպոլու ծովեզերեայ ճամբան ծածկուած է մեծ ու փոքր անասուններու դիակներով, արմատախիլ ծառի կոճղերով: Գիւղերու հետ հաղորդակցութիւնը խզուած է:

Տուներու տանիքներուն վրայ ապաստանած ժողովուրդը թռաններով փրկել չեն յաջողած:

Հեռաձայնի, հեռագրի թելերն ալ փրթած են, ձողերը ինկած ըլլալով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ 100 ԱՌ 100 ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երրորդ դասարանի չորս աշակերտները առաջին անգամ ըլլալով ներկայացան Պրէվէի պետական քննութեան եւ յաջողեցան չորսն ալ. Ասլանեան Համբարձում, Ասլանեան Պետրոս, Մալխասեան Ռուբէն, Կերկերեան Թորոս:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Անցեալ Կիրակի, Հայ Ազգ. Տան մէջ տեղի ունեցաւ Լիոնի Հայկազեան մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը:

Հակառակ հեղձուցիչ օդին, կրթասէր հասարակութիւն մը լեցուցած էր սրահը:

1964 – 1965 ուսումնական տարեշրջանին մանկապարտէզը ունեցաւ 92 երկու սեռէ փոքրիկներ, որոնք կանոնաւոր կերպով ամէն Հինգշաբթի, իսկ Կիրակի օրերն ալ մասնակի կերպով հետեւեցան հայերէնի դասընթացքներուն: Անշուշտ, այս պատկերը, հեռու է մխիթարական ըլլալէ, մանաւանդ երբ բազդատենք աշակերտութեան թիւը դաղութին թիւին հետ: Այս առընչութեամբ ցաւալի է դիտել տալ, որ կարգ մը ծնողքներ չափէն աւելի անտարբեր են այս խիստ կենսական հարցին նկատմամբ:

Այս տարի եւս, Լիոնի երաժշտական ակադեմիան, զեկավարութեամբ Տիկին Կորիգեանի, մասնակցեցաւ ամավերջի հանդէսին դաշնակով, թաւ ջութակով, արտասանութիւններով եւ հայկական պարերով:

Օրուան խօսնակ Կ. Յովակիմեանի հրաւէրով ներկաները յոտնկայս յարգեցին Մեծ Եղեռնի նահատակներուն յիշատակը:

Բացման խօսքը արտասանեց Դաւիթ Վրդ. Սահակեան: Ազգային ոգիի պահպանումին եւ հայերէն լեզուի ուսուցումին գործին մէջ ծնողքները, ուսուցիչներու կողքին, ունին մեծ պարտականութիւն մը, որ, միեւնոյն ատեն, առաքելութիւն մըն է: Արդարեւ տանը մէջ է, որ մանուկը կը սորվի իր մայրենի լեզուն եւ այս ձեւով կը ստանայ հայեցի նկարագիր:

Հոգեւոր հովիւը կոչ ըրաւ ներկաներուն, որ ամէն առթիւ եւ ամէն տեղ վառ ու կենդանի պահեն մեր ազգային նկարագիրն ու դիմագիծը:

Այս գրաւոր եւ յուսադրիչ ճառէն ետք, քանի մը տասնեակ աշակերտներ իրենց ուսուցչուհիներուն զեկավարութեամբ ամբողջ երեք ժամ պարեցին, երգեցին, արտասանեցին, մենախօսութիւններ եւ տրամախօսութիւններ ըրին:

Կրթական մարմնի կողմէ, Տիգրան Զէքեան կարդաց բարոյական եւ նիւթական զեկոյցը, որմէ պարզուեցաւ, թէ ելքը մուտքէն աւելի բարձր եղած է:

Այս առթիւ եղան նուիրատուութիւններ: Ինչպէս ամէն տարի Կապոյտ Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը ցանկը բացաւ յիսուն Ֆրանքի նուիրատուութիւնով մը: Կարճ ժամանակի ընթացքին գոյացաւ 1850 Ֆրանք:

Այս առթիւ հրապարակաւ կը շնորհաւորենք գպրոցասէր նուիրատուները եւ ուսուցչական կազմը (Օր. Ստեփանեան, Տիկին Գայթանճեան եւ Պ. Թրագօշ):

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն ոմանք, փայլուն եւ աշխոյժ գործունէութեան շրջան մը բոլորելէ ետք կը տկարանան, երբեմն նոյնիսկ կը կազմալուծուին եւ կը քաշուին ասպարէզէ:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ Արծիւ մարզական միութիւնը, որոնք անցեալին այնքան փայլուն շրջաններ բոլորած են, ունեցած են փառքի օրեր, վերջին տարիներուն զանազան դժուարութիւններու հանդիպելով տկարութեան նշաններ ցոյց տուին: Յաջող ելք մը գտնելու մտադրութեամբ, անցեալ տարի, երկու միութիւններուն զեկավարները քով – քովի գալով, որոշեցին միացնել զոյգ միութիւնները: Արդիւնքը եղաւ քաջալերական, քանի որ աւելցաւ անդամներու թիւը, մարզական ճիւղը արձանագրեց դասակարգի բարձրացում եւ, վերջապէս, ստեղծուեցաւ խանդավառութիւն:

Իրենց տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 23ին, ուր, այդ առթիւ կարդացուեցաւ միութեան վարչութեան բարոյական եւ նիւթական զեկոյցը: Միաձայնութեամբ վերընտրուեցաւ հրաժարեալ վարչութիւնը:

Յունիս 20ին տեղի ունեցաւ միութեան տարեկան դաշտահանդէսը սովորական դաշտավայրին՝ Թռուա Լիւքի մէջ: Մեծ թիւով հայրենակիցներ եկած էին շրջաններէն: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը:

Ձեռնարկը յաջողութիւն մը եղաւ՝ նիւթական եւ բարոյական զոյգ մարզերու մէջ:

Ուրախալի է դիտել տալ, որ հին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ եւ իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին այս ձեռնարկին յաջողութեան համար:

ԱԿՆԱՂԲԻՒՐ

ԾԻԾԱՂ

Թերթի մը խմբագրապետը, խմբագիրներէն մէկուն պարտականութիւն կու տայ, որ քաղաքին զանազան կողմերը շրջի եւ ամուսնացած քաղաքացիներուն միջեւ քննութիւն մը կատարէ՝ տեսնելու համար, թէ երջանիկ կը զգա՞ն ինքզինքին:

Խմբագիրը միջին տարիքով քաղաքացի մը դիմելով կը հարցնէ.

— Ներողութիւն, պարո՛ն, գո՞հ էք ձեր ամուսնական կեանքէն:

— Ահ, շա՛տ գոհ եմ, բարեկամ: Չորս ամիսէ ի վեր ինձմէ աւելի երջանիկ մարդ չկայ աշխարհի վրայ, կը պատասխանէ քաղաքացին:

— Ըսել է, չորս ամի՞ս է որ ամուսնացած էք, կը հարցնէ խմբագիրը:

— Ո՛չ, բարեկամ: Չորս ամիս է որ այրիացած եմ, կը յարէ քաղաքացին:

գրին, որ իւրացուած է ռուս դիւանագիտութենէն:

Այնուհետեւ բազդատութեան կը դնէ 1878ի կազմական ծրագիրը, կը քննէ Հայերու թիւը, կը հաստատէ թիւին նուազումը, Հայութեան նուազումը:

Պետութեան ներկայացուցիչներուն բանակցութեանց ընթացքին «Գերմանիոյ ներկայացուցիչը սկսաւ ընդդիմանալ: Ռուսիոյ դաշնակից Ֆրանսան եւ Անգլիան լռութեամբ կը քալէին անոր քովէն, արդիւնքը եղաւ թուրք կառավարութեան ներկայացուցած ծրագրին ընդունելութիւնը, ուրիշ ոչինչ, այնքան ժողովներէ եւ վիճաբանութիւններէ ետք»:

Շահրիկեան անուանական համաձայնութեան պատճառ կը գտնէ «աւարի բաշխման մէջ գոյացող անհամաձայնութիւնը»: Ատկէ օգտուած է Երիտ. Թուրք կառավարութիւնը, ինչպէս անցեալին սուլթանական կառավարութիւնները:

«Թող դիւանագիտութիւնն ալ խոստովանի մեղի հետ, թէ իթթիհատական կառավարութեան ամենանուրբ եւ ճարպիկ յաղթանակներէն մէկն է»:

Նախաբանին մէջ բացատրած էր ուժեղի եւ տկարի փոխյարաբերութիւնները, վերջաբանը կոչ մըն է «Ուժ քաղաքական հասունութեան, ո՛ւժ տնտեսական, ո՛ւժ դիտական պաշարի, ո՛ւժ քաղաքակրթական դերի, բայց ոչ անհատական, այլ հաւաքական ու կազմակերպուած նկարագրի եւ բարոյականի, ահա այն ամէնը, որոնցմէ կախուած են կայսրութեան եւ մասնաւորաբար Հայութեան փրկութիւնն ու ապագան»: (Բարենորոգումներու Հարցը, Պոլիս, 1914):

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(6 Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (259)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

ԺԲ.

Յաջորդ գիշերը իմացան թէ ենչէրիները ի՞նչ ըրած էին նախորդ օրը:

Անոնք այն տեսակ բաներ չինած էին, որուն տակ Ս. Հաղորդութեան թափօրներու ժամանակ քահանան կը քարէ, տեսակ մը ապհովանի. միայն թէ վրայի մասը զօրաւոր տախտակէ չինուած էր ու չորս անկիւններէն նիզակներով վեր բռնուած:

Այդպիսի շարժական տանիքներու տակ սկսան կրել փայտն ու հողը:

(Նոյն ատենները անոնց իր անունը կու տային):

Բարձրաստիճան սպաները նոյն օրը կէսօրէ վերջ աղուոր քուն մը քաշեցին: Ընդհանրապէս կէսօրէ վերջ կը քնանային, որովհետեւ յարձակումը առաւօտեան կարելի էր սպասել. ու նոյն օրը արդէն Թուրքերու ծրագիրը հասկցուեցաւ: Գիշերը նորէն կը հսկէին, եւ այն ատեն զինուորներուն կէսը կ՝երթար քընանալու:

Տոպօ յարմարած էր Մեքչէիին հետ որ կանոնաւոր ժամանակ պիտի չյատկացնէին քունի, այլ երբ մէկը հանգչած ըլլար արդէն, միւսը այն ատեն երթար քնանալու: Այսպէսով ոչ մէկը եւ ոչ միւսը կը քնանար. հաղիւ հոս կամ հոն, ամրոցի մը ծակը մտած. հողաբլուրի մը վրայ՝ կէս մը նստած կը քնանային մէկ մէկ ժամ. երբեմն կէսօրէն վերջ երկու ժամ ալ: Տոպոյի աչքերուն շուրջ կարծես կարմիր ներկած ըլլային:

Հրացանակիրները սաստիկ կատղած էին որ Թուրքերը իրերու տակ կը պահուրտէին: Որքան տախտակ որ մնացեր էր քաղաքին տանիքներու ձեղուններու վրայ, ցանկապատերէն ու խողնոցներէն, բոլորն ալ հաւաքած էին Թուրքերը: Տեսան թէ ուրիշ ճար չկար եթէ ոչ պարիսպ բարձրացնել:

Աղեքսանդրի ամրոցին քով արդէն այնքան բարձրացուցած էին որ մինչեւ փլատակը կը հասնէր. այսինքն թնդանօթի գնդակներուն բացած պատռուածքին տակ:

Իրերը կը ծածկէին Թուրքերը, ու բարձրացող փայտի խուրձերը կը ծածկէին անոնց գլուխները: Ծակին քով միշտ քըսան հրացանաւորներ պահակ կը կենային եւ պատրաստ թնդանօթ մը: Պարիսպէն ալ զէնքերը դէպի այն կողմը կ՝ուղղուէին: Բայց զուր տեղ, գիշերուան մութն ալ կ՝օգնէր Թուրքերը քօղարկելու համար:

Գրիգոր ինքն ալ ամենամեծ պատառուածքին քով կը հսկէր:

Յանկարծ քսանի չափ Թուրքեր բարձրացան. ամէնուն գլխուն վրայ որթատունկի ճիւղերու խուրձ մը. գիշերուան մթութեան մէջ ստուերներու կը նմանէին:

Գրիգոր ձայն տուաւ պարիսպէն վար:

— Կաշփարիչ:

— Հրամեցէք, — լսուեցաւ առնական ձայն մը:

— Ափերդ չե՞ն քերուըտիր:

— Ինչպէս թէ չէ, անիծածը: Թոյլ տուէք որ վրանին նետուինք, տիար գնդապետ:

— Զարկէք, անիծածներուն: Միայն զգոյշ եղէք, հարուածելուն պէս ետ ցատկեցէք:

— Հասկցայ, տիար գնդապետ:

Որմնագիրները պատառուածքին վրայ կ՝աշխատէին, սակայն անիկա դեռ այնքան մեծ էր, որ կրնար կառք մըն ալ մէջէն անցնիլ:

Գրիգորի խրախոյսին վրայ Կաշփարիչ դուրս նետուեցաւ, կուրծքէն խոցեց ենիչէրի մը որուն մէջքէն եաթաղաններ կը չողային ու ետ ցատկեց:

Թուրքը տապալեցաւ, միւսները շարունակեցին իրենց գործը:

Կաշփարիչի քաջութիւնը տեսնելով այս անգամ երեք հոգի դուրս նետուեցան, նիզակի հարուածներով պառկեցուցին նոյնքան թիւով Թուրքեր ու ետ ցատկեցին:

Թուրքերը սկսան հայհոյել ու շուարեցան, բայց վարէն նորեր կուգային:

Այս անգամ տասը հոգի դուրս խոյացան ծակէն, որը սուրով, որը նիզակով, կը ջարդէին, կը կոտորէին դէզերով բեռնաւորուած Թուրքերը. ապա մէկիկ մէկիկ վերադարձան ու ներս ցատկեցին պատառուածքէն:

Թուրքերը մէկդի նետեցին խուրձերը ու երեսուն հոգի ալ նետուեցան երեք ետ մնացողներու վրայ:

— Վայ պաշրնա խէնէֆ օղլի ...

Գրիգոր կրակ բանալ տուաւ պարիսպին վրայէն. Թիւրքերը մէկը միւսին ետեւէն տապալեցան. սակայն Ըղեմէս տասնապետը կուրծքէն խորապէս խոցուեցաւ:

— Դուք ալ կրակեցէք, — գոչեց Գրիգոր:

Միւս Թուրքերուն վրայ արդէն վարի ծակէն կը ցայտէր մահը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓ. ԿԱՅԱՆ

Ա. խումբը կը մեկնի այս Շաբաթ (Յուլիս 3) իրիկուն: Հաւաքուիլ ժամը 22·30-ին Կառ տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին (Օրլոժ) տակ :

ՆՈՒԷՐ

Մ. Պարսամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի Տէր եւ Տիկին Ետիքարտաշեան կը նուիրեն Համազգային Մշակոյթի ընկերութեան քսան Ֆրանք :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Կիւլխասեան եւ Յակոբեան ընտանիքներուն՝ Մարսէյլ, իրենց մօր, մեծ մօր եւ զոքանջին՝ Այրի Տիկին Մարիամ Կիւլխասեանի մահուան առթիւ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 4ին, Խրիմեան սրահը:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդ «Խանասոր» խումբի եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ եւ մասնակցութեամբ Թառիստ Մուրատեանի :

Աւանդական ընկերահամակրական խնջոյք ջերմ մթնոլորտի մէջ :

Ճաշագին 10 ֆրանք :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բարձր հովանաւորութեամբ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Տարեվերջի դպրոցական հանդէսը Կիրակի, (4 Յուլիս) ժամը 3ին, Պանեէոյի Ֆրանս. դըպրոցի սրահին մէջ (69 Բիւ տ'Արքէօյ) :

Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր : Երկու կատակերգութիւններ պիտի ներկայացուին ուսուցչուհի Տիկ. Հ. Պալըգճեանի ղեկավարութեամբ :

Հաղորդ. Միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 197 թիւ օթօպիւս, իջնել Մարսէլ Պոնօ :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ : Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ դետակի ափին :

Մանրամասնութիւնները չուտով :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ը, նախաձեռնութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի, կիրակի 25 Յուլիս: Դաշտահանդէս: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 18ին: Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը : Մանրամասնութիւնները յետագային :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պարսկաստանի համար 40 տարեկանէն վար, ամուրի այր մը որ առեւտրական լաւ պատրաստութիւն ունենայ, պատասխանատու անօրէնութեան պաշտօնի մը համար :

Քուրիքուլում վիթէն զրկել հետեւեալ հասցէին .—

COMORIENT
65, Rue Montagne
Aux Herbes Potagères
BRUXELLES

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Արմենակ Գասպարեան, ծնած 1906ին Ախտայի շրջանի Քաղսի գիւղը: Ունի հինգ եղբայրներ եւ հինգ զաւակով ընտանիք, որոնք Հայաստան են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին .—

TCHAKAMIAN K.
Quartier Payannet 13
GARDANNE (B. du R.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ իրիկուն, ժամը 23·15ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն: Տեսակցութիւն Պ. Է. Իւթիւճեանի եւ Օր. Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի հետ, նիւթ՝ հայկական արուեստը :

ԿԻՐԱԿԻ, առաւօտ, ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն «Ս. Մեսրոպի կեանքն ու գործը», կը խօսին.— Փրոֆ. Արփիարեան, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Նիկողոս Քէհեայեան, եւ Փրոֆ. Ֆէյտի :

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այս կիրակի, Հայ Ազգ. Միութիւնը, հանդիսաւոր շուքով պիտի նշէ Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ օծման երկրորդ տարեդարձի յիշատակը:

Օրուան արարողութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ, Արեւմըտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

(Պատարագը պիտի երգէ տեղւոյն Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբը) :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Հոգեհանգիստ ժամը 12ին:

Յաւարտ պատարագի ճաշ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ազգ. Տան դրասենեակը հեռաձայն՝ 60–47–18:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյս բարերար Կ. Յակոբեանի ծնողաց յիշատակին, նոյնպէս իրենց զերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոց համար :

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը ՕՍԹԱՆՏԻ ՄԷՋ

Մեկնում Յուլիս 14ին :

Հաւաքուիլ մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն ժամը 6·45ին, մեկնում ժամը 7ին: Ճաշ Տէնքերք: Ժամանում Օսթանտ 13·30ին, կէսօրէ ետք, ազատ պտոյտ, ծովեզերք, խաղեր: Երեկոյեան ճաշ լաւ ճաշարանի մը մէջ եւ փափաքողներուն համար այցելութիւն Քիւրսալ քաղինօն :

Մեկնում դիշերուան 23ին: Փարիզ ժամանում առաւօտեան 7ին:

Մասնակցութիւն 47 ֆրանք : Տեղերը սահմանափակ :

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈԳԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ ժամը 21ին, տեղի պիտի ունենայ Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ դպրոցին ամավերջի հանդէսը :

Արտասանութիւններ, երգեր, հայկական պարեր, ներկայացում մը աշակերտներու կողմէ : Թաղիս արենուշները պիտի մասնակցին իրենց հայկական պարերով :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: (Շար. նախորդ ժողովին) :

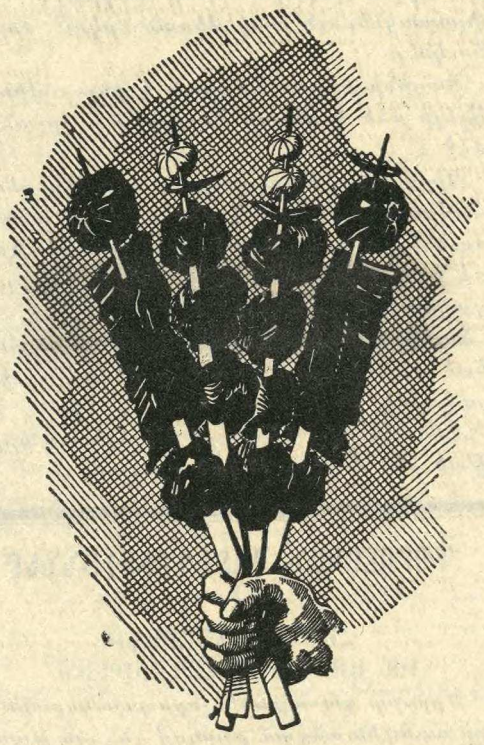

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

TRICOTS TERZIAN
la plus moderne
des
fabriques de tricots
de la
région parisienne
★
3, Rue Poissonnière PARIS-2 Tél. : CEN. 93-75
Haratch

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ
4
ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE
4 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10348 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.348

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

—o—

Հաւատարիմ տասնեակ տարիներու դպրեվանքի աւանդութեան, Անթիլիասի դպրեվանքն ու Պէյրութի Համազգայինի ճեմարանը ամէն տարի ղրաւոր մանրա – մասն տեղեկագիրներով հանրութեան հետ կուտան վերջացող ղպրոցական տարեշրջանի իրենց գործունէութեան մասին :

Փափաքելի էր, որ Սիսիւռքի մեր միւս վարժարաններն ալ հետեւէին անոնց օրի– նակին :

Վենետիկի մէջ ունինչ Մուրատ Ռա – փայէլեան վարժարանը ,— հիմնուած 1836ին,— որուն մրցանակարաշխութեան հանդէսին ներկայ եղանք Յունիս 20ին : Շուրջ 70 միջերթիկ աշակերտներ ունի այս ղպրոցը, մեծ մասամբ Արեւելքէն և– կած պատանիներ, որոնք իրենց ուսումը ստանձնած են վերջ Իտալիոյ մէջ կը հետե – լին մասնագիտական բարձրագոյն ուս – ման : Այս տարի չրջանաւարտ եղան տասնմէկ աշակերտներ եւ վկայական տուաւ : Մէկ հոգի վերաքննութեան մը – նաց :

Փարիզեան չրջանին մէջ ունինք Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը՝ 1928ին ի վեր, 110 աշակերտներով եւ իննսի Դպրոցասէր Տիկնանց դպրոցը՝ 55 աշակերտուհիներով : Երկու վարժա – րաններն ալ միջերթիկ են :

Կը յուսանք, որ իրենց տարեկան զոր– ծունէութեան եւ հունձքին մասին տեղե – կութիւններ կը հաղորդեն մամուլին :

×

Ստեփանոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ դպրե– վանքին 1964 – 65 տարեշրջանի տեղե – կագիրը :

Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոս իր թեմարութենէն (1902) քանի մը տարի վերջ՝ 1905ին աթոռանիստ Սիսի մէջ բա– ցած էր դպրեվանք մը, որ երկար կեանք չունեցաւ : 1909ի Կիլիկեան Ջարդերէն վերջ փակուեցաւ անխուսնակ կերպով : Աշակերտները ցրուեցան եւ անոնցմէ ոչ մէկը հոգեւորական ասպարէզը ընդունեց – կաց :

1930ին հողերնայ վեհափառ Անթիլիաս– ի մէջ բացաւ կիլիկեան նոր դպրեվանքը, որ այսօր 35 տարեկան է արդէն :

Երանաշնորհ Զարեհ կաթողիկոս դպրո– ցաւ ուելի ամուր հիմերու վրայ : Իր հայրապետութեան հօթը տարիներու կարճատեւ չրջանին դպրեվանքի հունձքը եղաւ շատ աւելի կարեւոր — ո՛չ միայն քանակով, այլ նաեւ որակով — քան մինչ որ եղած էր 1930էն մինչեւ 1956 :

Դպրեվանքի 35րդ տարեշրջանի ամա – վերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 25ին :

Տեսուչ Գարեգին եպիսկ· Սարգիսեանի տեղեկագրին համաձայն, վարժարանը 1964 Հոկտեմբեր 12ին բացուած է 57 ա – շակերտներով, որոնցմէ երեք հոգի տուն դարձած են տարուան ընթացքին :

Ընծայարանի երեք դասարանները ու – նեցած են 11 սարկաւագներ, որոնք հետե– ւած են Ս. Գրական, աստուածաբանա – կան, հայագիտական եւ փիլիսոփայա – կան դասընթացքներու :

Ժառանգաւորաց՝ երկրորդական ուս – ման՝ բաժինը ունեցած է չորս դասա – րաններ, 42 աշակերտներով , մէկը քա – հանայացու :

Աշակերտներէն 29 հոգի Սուրիայէն են, 19 Լիբանանէն, 4 Պարսկաստանէն եւ 1 Եգիպտոսէն :

Ուսուցչական կազմը բաղկացած է 19 հոգիէ, 6 հոգեւորական եւ 13 աշխար – հական :

Ջարկ արուած է արարիերէնի ուսուց – չել Հասարակաց Շուկայի արտաքին նա– խարարներու հերթական խորհուրդին որ կը դումարուի Յուլիս 26ին : Եւրոպական մայրաքաղաքները ընդունելով հանդերձ թէ ծանր տպնապ մը բացուած է չէն ու– զեր եղերական բնոյթ տալ եղածին :

ՊՐԻՒՍԷԼի մէջ բանակցութիւնները կը չարունակուին ընկերվարականներու եւ քրիստոնեայ – ընկերային ներու միջեւ , կառավարութիւն մը կազմելու համար :

—o—

ՊՐԻՒՍԷԼի բանակցութեանց խզումէն եւք, Ֆրանսա որոշեց նոյնիսկ չմասնակ– ցել 27ին : Ներկայիս Դպրեվանքի սարկաւագ– ներու թիւը բարձրացած է 15ի, ինչ որ աննախընթաց է :

Շրջանաւարտներէն միւս երեքը փափա– քած են աշխարհական վիճակի մէջ ծա – ռայել տպրին :

Ընծայարանի բաժինը աւարտած են եր– կու հոգի, որոնք մօտ ապագային սրբազ– պետի ձեռնադրութեն կ՚սպրն կաթողիկոսի կողմէ :

Տեսուչ Գարեգին եպիսկ· իր «Հուսկ բանք»ով չեշտած է թէ «դպրեվանքը սքեմ չի տար աշակերտներուն : Մարզուն հո – գեկան բովանդակութիւնն է, որ կը չինէ իմացական աշխարհն, դիտական պաշա – րի, ծառայութեան կամքի հայեցողու – մով ու մշակումով : Իւրաքանչիւր չրջա– նաւարտի կը մնայ տրուածը ներդաշնա – կել սքեմին հետ կեանքի փորձով » :

Այսպէս, տարուէ տարի վերելք կ՚տա – ճանապրէ Անթիլիասի դպրեվանքը, որուն կը մաղթենք նորանոր նուաճումներ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

ՆԱՍՐ ՊՈՒՄԵՏԻՆԻ ԿՈՂՔԻՆ

Գահընկէն Ալ Ահրամը Հէյքալի առտո– ղրութեամբ բուռն յարձակումի սկսած է Սուրիոյ դէմ , միաժամանակ բացատրե– լով Ալժէրի պետական հարուածը : Ցոդ – ուածագիրը որ բանրերը կը նկատուի Նասրի, կը քննէ պէն Պելլայի դէմ եղած ամբաստանութիւնները Սուրիոյ դեկա – վարին կողմէ եւ կը դրէ ·— « Բաւարար է՞ արդեօք ըսել թէ պէն Պելլայի դէմ իր յարձակումներուն մէջ, Զօր· Հաֆիզ Ալ– ժէի դէմ չէ որ կը խօսի այլ՝ Գահիրէի : Հարկ է՞ ըսել թէ Դամասկոսի աչքին, պէն Պելլայի միակ մեղքն էր Գահիրէի հետ ըլլալ : պէն Պելլա Գահիրէի հետ չէր, բայց յեղափոխական մըն էր եւ այդ պատճառաւ աւելի մօտ էր Գահիրէի : Պէտք է՞ որ ըսենք ասիկաՍփրիկէի, նոյն– իսկ եթէ ճշմարտութիւնն է : եթէ ըսենք ի՞նչ աչքով պիտի նայի մեղի : Արար դաղուածը իրաւունք ունի դիտնալու թէ ի՞նչ անցաւ – զարճաւ Ալժերիոյ մէջ , իրաւունք ունի ծանօթանալու իննդրին ներքին ծալքերուն : Ալժերիոյ դէպքերը կը պահանջէն քննութիւն մը եւ խորհրդ – դածութիւններ հիմնուած դէպքերու վը – րայ, առանց դդացողական ըմբռնումի կամ կիրքի : Ինդրին խորքը ոչ պէն պել – լայի հետ ըլլալն է, ոչ ալ դէմ » :

Նասրի բաներերը ապա հաչուեկչիռը կը պարդէ պէն Պելլայի գործունէութեան եւ կ՚եդրակացնէ «եթէ Ալժերիոյ նոր վար – չակարդը կարենայ առաջին հարց մը լու– ծել՝ յեղափոխութեան եւ պետութեան հարցը, ապա երկրորդ մը՝ պետութեան եւ բանակին հարցը, այն ատեն պէն Պել– լայի կորուստը կ՚ըլլայ միայն անհատի մը կորուստը կամ հերոսի մը ողերերգութիւ– նը» :

Միւս կողմէ, Ալժէի եղիպտական դես– պանատունը յայտարարեց ·— « Արար Մ. Հանրապետութիւնը զօրավիդ կը կե – նայ նոր վարչակարդին որուն հետեւ միչտ դօրավիդ կեցած է յեղափոխութեան » : Դեսպանատան բանրերը աւելցուցած է թէ անոնք որոնք լուրեր տարածած են ըստ որոնց լարուած էին Գահիրէի եւ Ալժէի յարաբերութիւնները, պետութիւններ է – ին որոնք կ՚ուզեն խզուած տեսնել Ալժե – րիան եւ եղիպտոսը միացնող կապերը :

—o—

ՊՐԻՒՍԷԼի բանակցութեանց խզումէն եւք, Ֆրանսա որոշեց նոյնիսկ չմասնակ– ցիլ Հասարակաց Շուկայի արտաքին նա– խարարներու հերթական խորհուրդին որ կը դումարուի Յուլիս 26ին : Եւրոպական մայրաքաղաքները ընդունելով հանդերձ թէ ծանր տպնապ մը բացուած է չէն ու– զեր եղերական բնոյթ տալ եղածին :

ՊՐԻՒՍԷԼի մէջ բանակցութիւնները կը չարունակուին ընկերվարականներու եւ քրիստոնեայ – ընկերայիններու միջեւ , կառավարութիւն մը կազմելու համար :

«ԵՍ ԿՐ ՊԱՇՏՊԱՆԵՄ ՊՍԱԿ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ»

ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ՓԵԹՐՊՐԻՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

—o—

Զորեքչաբթի, Յունիս 30ին, Լամպէթի պալատին մէջ հայկերոյթի մը ընթաց – քին, Քենթըպրիի Արքեպիսկոպոսը անդ – րադառնալով Ս· Սարգիս եկեղեցւոյ խը– նամակալութեան առեղծած տպնապին , ըսաւ· «այսօր հայ եւ անգլիքան եկեղե – ցիները իրար միացնող ամուր կապ մը գոյութիւն ունի, որուն մէջ մեծ դեր կատարած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկո– սին պատուիրակը, Պսակ Արք· Թումայ – եան, որ թէ Անգլիոյ Հայերուն հոգեւոր պետն է եւ թէ Նորին Սրբութեան ներ – կայացուցիչը Լամպէթի պալատին մօտ : Ես կը պաշտպանեմ Պսակ Սրբազանը : Վատահ եմ, ինք եւ ձեզմէ չատեր կը հասկնան թէ ի՞նչ բանի կ՚ակնարկեմ » : Արքեպիսկոպոսին սրտաբուխ խօսքերը բուռն ծափեր խլեցին աւելի քան 300 հիւ– րերէն, որոնց մէջ կը դանուէին Յունաց մետրապոլիտը , Ռուսաց արքեպիսկոպո– սը, Կաթողիկէ եւ այլ քրիստոնեայ եկե – ղեցիներու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ պետական բարձրաստիճան անձնա – ւորութիւններ : Հայ եկեղեցին կը ներ – կայացնէր Պսակ Արք· , իր հետ ունենա – լով Ներսէս Վրդ· Պողոսպալեանը :

Հայկերոյթի աւարտին , Քենթըպրիի Արքեպիսկոպոսը Յունաց Աթանադոսիս մետրապոլիտին չնորհեց Քենթըպրիի խաչ չքանչանը, առ ի դնահատութիւն եկեղե– ցիներու միջեւ բարեկամական կապը ամ– րացնելու կապակցութեամբ անոր կատա– րած աշխատանքին : Այնուհետեւ Արք – պիսկոպոսը Ներսէս Վր·ին յանձնեց Լամ– պէթի Աստուածաբանական Դպրոցի վկա– յական : Այս առթիւ մեծապէս դնահա – տեց Հայը Սուրբին ձեռք բերած յաջո – ղութիւնը Մրքիլլոի Աստուածաբանական ճեմարանին մէջ :

«ԱՐԵԳԱԿ» ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Լոնտոն, 1 Յուլիս, 1965

Ծ Շ Ա Կ Ա Ն

ՅՄՄՐ·— Յառաջիկայ Հինդչաբթի ոսկն է Հայոց երկնակամարին ամենափայլուն աստղերուն, անգերազանցելի տիտաննե – րուն, Սահակի եւ Մեսրոպի : Մեր բնաշ– խարհին մէջ, չրջաններ կային՝ ուր սո – վորութիւն էր երկու հսկայ ակրնատես վառել այդ օրը, ի յիչատակ այս սուրբ – բերուն :

Հետեւեալ քերթուածը գրուած է 12 Հոկտեմբեր 1913ին, դիրերու դիւտին մեծ յոբելեանին առթիւ, նուիրուած Օշակա– նի, ուր թաղուած է Մեսրոպ Մաշտոց :

ՕՇԱԿԱՆ ,

Քանիներ՞ր այսօր էեզ ուխտի եկան ···
Ու դեռ քանիներ՞ պիտի գան նորէն
Համբուրել այն Քարն՝ որ անշրճօրէն
Կը ծածկէ Տիրի փառքն յաիչտակող
Հայ Գիրի Հրսկան՝ իրրեւ լուռ կոթող :

ՕՇԱԿԱՆ ,

Բերդիդ բեկորներն՝ որ վաղուց իսկան՝
Եթէ իրար գան՝ չեն կրնար մրցիլ
Այն սուրբ Քարին հետ՝ որ իրր երփնածիլ
Անուրջի խորան՝ կայծ մ՚է Բեթելի ,
Սրբուած՝ հայ միտքի օծումովն աոլի :

ՕՇԱԿԱՆ ,

Հողերդ՝ ուր ոսկրեր փրտած են այնքան՝
Թէ ի կրշիռ գան հոծութեամբ ժայռի՝
Չե՛ն զօրեր շարժիլ մէտ մը նրժարի
Դէմ այն Անիւնին՝ ուր Հայ հոգւոյն պերճ
Կրակն է անթեղուած դարերով անվերջ :

ՕՇԱԿԱՆ ,

Թէ ֆու անուշակ յոյզերդ այգեկան
ՄԷ/կ հնճանի մէջ նմլրւին առատ՝
Չե՛ն կրնար ծորել կաթիլ մ՚անարատ
Դէպի խառնարա՛նը մեծ Մրշակին՝
Ուր խանդ ու լեզու կը պղպջակին :

ՕՇԱԿԱՆ ,

Ո՛վ Սուրբ Մեսրոպիս հանգիստ սիրական,
Եթէ օր մ՚երբեմ նոր հովիւ նոր հօտ
Հեշտ պաշտամունքի խունկով գան բեզ մօտ՝
Ու իրենց համար նո՛ր աստուած մ՚ուզեն,
Արթընցո՛ւր Հրսկան Գիրի երազէն ···

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ· ԴՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻՆԸ

Թ.

Տասը դար էր անցեր հանդամանակին ա-ռաջին խմբագրութենէն ի վեր, տիեզե-րական ժողովներու քանիերորդն էր որ կը գումարուէր Փլորենտիոյ մէջ, ու տա-կաւին չէր կազմուած «տիեզերական» հանդանակ մը, — քրիստոնէութեան վարդապետական կոմպենտիումը, արտա-ահելի՝ միաբերան :

Փլորենտիոյ ժողովը հավու թէ փակ-ուած, — Հայերը ժողովին հասեր էին վերջին օրը, երբ արդէն մեկնումի պատ-բաստութիւն կը տեսնէին Յոյները, — Ա-րեւելքի մէջ լոյս կը տեսնեն երկու դրը-քոյկներ՝ դատապարտելու համար Փլո-րենտիոյ ժողովը : Մարկոս Եփեսացին էր գործեալ, այն որ ճակատեցաւ արեւ-մըտեան վարդապետներուն դէմ՝ յայտա-րարելով թէ Հռոմ բռնաբարած է հանդա-նակը, եւ յանուն Բիւզանդիոնի ժողո-վուրդին՝ կը յարձակէր լատին եկեղեցա-կաններուն վրայ, դորս կ'անուանէր ... « հիպոկրենտաւրոս», ձիացուլ՝ եթէ թարգմանութիւնը կ'ուզէք, ինչպէս կը վկայէ Փիլիփիոս, (Արեւելեան Եկեղե-ցին, տպ· Հռոմ, 1855, էջ 54) : Այնուհե-տեւ կը սկսի նոր բանակռիւ մը,— Հռոմ « Եհիչէրիներու միաբանութիւն » կ'ան-ուանէ արեւելեան եկեղեցականութիւնը, կամ Գարա – Գազաններու ընկերակցու-թիւն (թարգմանի՝ Սեւ – Կաթսաներու կազմակերպութիւն՝ Եհիչէրիներու օրի – նակով), մինչ Արեւելցիք կը բազմապատ-կէին իրենց պարսաւագրութիւնները, ա-ւելի գայրացից, աւելի նախատալից «մին քան զմին», որոնց հեղինակներուն կար-դին՝ Դոսիթէոս, պատրիարք Երուսադէ-մի, կը տանայ փափուասթիոս (պապ – խարազանող) մականիը, — լուծեցէք մականիը՝ աչքի առջեւ բերելով պատկե-րը, մէկ կողմ՝ կենդանին, եաեւը՝ խա-բազան բռնողը : Բառերու ընտրութիւնը հասած էր ծայրայեղութեան վերջին աս-տիճանին, երբ պապը կը նմանցնէին «իշոյ կամ երիվարի՝ որ կոտորէ զերասանակ իւր», (յունարէն բնագրային բառով՝ ա-փենիասէն) :

Բայց դառնանք մեր արար :

Օրմանեան պատրիարքի եւ Կոդեան Եպիսկոպոսի միջեւ վէճի նիւթ դարձած է Հայոց մասնակցութիւնը Փլորենտիոյ ժո-ղովին : Ըստ պատրիարքին՝ համահայ-կական տարողութիւն չունէր այդ մաս-նակցութիւնը, որ կը բխէր յատկապէս Մրմիմ հայ առեւտրականներուն մտահո-գութիւններէն :

Արդարեւ, առեւտրական հայ գաղթա-կին կորիզ մը, լքելով Ախարան՝ կաս-պից ծովին ափերուն վրայ, ասկէ ուէք դար առաջ կը հաստատուէր Ազովի ծովին եղերքը, ուր ձենովացիները աւելի ապա-հովութիւն կը ներշնչէին՝ կեանքի պայ-մաններու եւ գործի բարգաւաճման առ-ակէտով : Տաւրեան կամ Պոնտական Քերսոնիսոն կոչուած այս թերակղզիին վրայ, այժմ Խրիմ, որ գործած էր նոր Փիւնիկէցիներուն (ձենովացիք) չահաս-տաններէն մին, Հայերը միջնորդ առեւ-տրականի իրենց տազանդով չատ չուտ հասան նախանձելի դիրքի մը : Անոնք գրե-խաւորաբար հաստատուած էին Կաֆա, ծանօթ իր պատմական անուամբ՝ Թէո-դոսիա, ըստ ռուսական արտասանու-թեան՝ Ֆէոդոսիա, (մօտիկը համանուն նեղուցին, այժմ Կերչ կոչուած, ուր ին-կան հաղարաւոր Հայեր՝ այս վերջին ա-խարհամարտին, ինչպէս աւելի կանուխ՝ երբ Թուրքերը գրաւեցին վայրապ կոիւ մը եւաքը) : Դժբախտ պատմութիւն մը ու-նի այս քաղաքը, հիմնուած՝ նախաքրիս-տոնէական Թուականներուն, երբեմն հրա-չակաւոր չոեմարան ցորենի, յաճախ ա-ւերուած, կործանած : Բայց դեղեցիկ է դիրքը, կլիման՝ ցանկալի, կեանքը՝ փարթամ,— Փոքր Պոլիս կամ Խրիմի Կ· Պոլիսը կոչուած այդ իսկ պատճառով :

Հայերը, այստեղ, կը զբաղէին ռուսա-կան կաշեղէնի, պարսկական մետաքս-ղէնի եւ հնդկական համեմի ու դահա-մունքի առուծախով :

Ձենովացիներու տիրապետութեան չըր-ջանին, անոնք իրենց առեւտուրը ներ-դաշնակեցին եկեղեցական կամ կրօնական տեղական գոյներուն հետ՝ ընդունելով որ ուրանալ չէ քրիստոնէութիւնը, եթէ վարդապետական թնճուղ դարձած հար-ցերուն ընծայեն ոչ թէ լուծում մը, որ պիտի յիշեցնէր ճուկը ծառ հանելու փորձ մը, այլ տանելի պայմաններ առեղ-ծելու ձեւ մը : Այս Հայերը չէին, ան-չուշտ, որ պիտի յաղողէին իրականացնել կեսարներու պատրանքը, «յերկիր խաղա-ղութիւն», կամ Քրիստոսի երազը, « ի մարդիկ հաճութիւն »,— ուստի ... չուր խառնեցին իրենց դինիին, ապահովաբար չատ բարկ համարելով Արարատեան գի-նին :

Աւելորդ է երկարել այս պատմութիւնը կամ կատարել գաղթային կեանքի ան-խուսափելի հետեւանքներուն վերլուծու-մը, կը բաւէ միայն ըսել թէ հաւանու-թեամբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, որ այն ժամանակ հաստատուած էր Կի-լիկիոյ մէջ, հայկական պատուիրակու-թիւն մը կը ներկայանայ Փլորենտիոյ ժո-ղովին, կրկնենք... փակումէն եառքը :

Պապին եւ հայ պատուիրակութեան մի-ջեւ դոյացած համաձայնութեան ճեռագիր պատճէնը, իրենց ստորագրութիւններ-ով, կը մնայ Փլորենտիոյ (այժմ Ֆիրեն-ցէ) Լաուրեատիանա մատենադարանին մէջ, — կը խնդրեմ Տոքթ· Ե· Արդու-մանեանէն եւ Տոքթ· Ա· Սրապեանէն (Միլան), որ ճարեն երկու փոթոռմփի, մէկը դրկելու համար ինձի, միւսը՝ Հա-յաստան, Մեսրոպ Մաշտոց ճեռագրա-տան : Փիլիփիոս (ապահովաբար ծած-կանուն) կուտայ բովանդակութիւնը, դոր ունիմ, բայց կ'ուզեմ ունենալ նաեւ պատ-կերը :

Այս վաւերաթուղթին արժէքին պիտի անդրադառնամ՝ երբ կարդը գայ խօսելու Եփեսոսի եւ Քաղկեդոնի ժողովներուն պատմութեան, պարզելու համար Հայոց մասնակցութիւնը եւ Հայոց Եկեղեցիին դիրքը, մանաւանդ լուծելու համար հար-ցը թէ Հայերը միաբնա՞կ են թէ երկա-բնակ, աւելի ճիշդ՝ քանդելու համար տե-սակէտ մը, որ դարձած է յանկերգ մը անհամ, կամ բերնի ծամոց,— իսկ ես ձիւթ ծամող չեմ :

Օ՛, միշտ այսպէս է գրուած պատմու-թիւնը : Վերջերս Պ· Վահան Փորթու-գալեան ինձի կը մատնանչէր դիրք մը, որ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչքան··· սուտ կայ Պատմութեան մէջ :

Այսպէս, եթէ գրուէր, նոյնիսկ Հայոց Եկեղեցիին պատմութեան լուսանցքին վրայ, թէ ի՛նչ խմբաւորումներ ունէինք, որոնք տարբեր դիրքեր կը գրաւէին կրօ-նական այս վէճերուն մէջ, պիտի չըլլուէր ոչ միայն Հայութեան ցեղային պատկե-րը, այլ եւ նոյնիսկ ... ինչ որ կը գրենք ու կը կրկնենք քնացող մարդու մը պէս :

Օրինակ, Մխիթար Ապարանեցի «սոնթ» կը կոչէ հայ խմբաւորում մը, «ըստ Սբ-սացոց կոչելոյն եւ բարբառոյն, որ ասի բաժանեալք կամ թափեալք, վասնդի բա-ժանեալ թափեցան ի Սբսոյ միաբանութի-նէն», — ոչ այս տուղարանութիւնը կը դոհացնէ զիս, ոչ ալ Ադոնցի բացատրու-թիւնը, բայց անցնինք : Ցետոյ «ծայթ» կը կոչէ այլ հայ խմբաւորում մը, որ «միայն լեզուով եւ գրով են Հայք, եւ այլով ամենայնիւ միաբան ընդ Յունաց», — նոյնպէս ոչ – գոհացուցիչ : Վերջա-պէս, յիշենք նաեւ «կաչեցի» կոչուած Հայերը, «գորգեցի» կոչուած Հայերը, «Արեւորդիները», «Թոնդրակեցիները », այլովքն հանդերձ :

Դարձեալ, Հայոց մէջ խմբաւորում մը կար, որ կ'ըսէր· »Մեք թլփատեալ Աստ-ուած ոչ հաւատամք»,— այսինքն Հին Կտակարանով ծանօթ Աստուածը չի կըր-նար ըլլալ մեր Աստուածը, այլ կը մնայ Հրեաներուն Աստուածը, քանի որ կը հր-րամայէ թլփատել ամէն արու զաւակ (Ծննդ· ԺԷ·12) : Ահա թէ ինչո՛ւ պատրիկ-եանները կը յարին Տարսոնցիին Նոր ուխ-տին : Ուրիչ հայ խմբաւորում մը կը մերժէ ճանչնալ Երրորդութիւնը, որու մէջ Քրիստոսը «ինքն է Հայր, ինքն Որ-դի, եւ ինքն Հոգին սուրբ» միանդամայն :

Բոլոր սոնք պատնդ կ'անուանէ եկեղե-ցին, արհամարհանքով, ու կը մերժէ պատմութիւն տալ անոնց : Բայց եթէ թը-ւական դերակշռութիւն ունենային, կը չըլլուէր անշուշտ պատկերը եւ պատնդը կը դառնար պաշտօնական կրօնական վարդապետութիւն : Ահա թէ ինչո՛ւ թը-ւական քիչ մը չատ բազմութիւն չհաւած դէմքեր, թէեւ «պատնդատուր» կոչուած, պատմութիւն ունին, փոյթ չէ թէ վրէժ-խնդրօրէն աղճատուած :

Ահա Ափրիկէյի եպիսկոպոս մը, Սա-բելլիոս, ճանչցուած «մխանձնականց ա-նունով, որովհետեւ «պիի անձն եւեթ դա-ւանի յԱստուած» ,— իր տեսակէտն այն է թէ Աստուած մէկ է եւ ուրիչ Աստուած չկայ, Որդի եւ Հոգի Աստուածները չեն, այլ տարադներ որ կը բացատրին Աստու-ծոյ գործունէութեան ձեւերը : Փելիոս-վայօրէն՝ կը հիմնուի մոնատի տեսու-թեան վրայ,– ըստ որոյ Եկեղեցին պատ-րաստուեցաւ մոնատը ընդունակ է ընդայ-նելու, կծկուելու, տարածուելու, կեղծ-նանալու : Կրօնապիտութեան պատմու-թեան տեսակէտով՝ կը հիմնուի Ս. Գրքի վկայութեանց վրայ· «Ցէր Աստուած մեր՝ Տէր մի է» (Բ· Օր· Զ· 4) :

Մեր հին մատենագրութիւնը ծանօթ է սաբելականութեան, ապահովաբար լսո-ւի, որ «կը միաւորէ» Երրորդութիւնը «հրէօրէն», երեքը վերածելով մէկի :

Ահա մէկ ուրիշը, Մանի, բան անու-նով Կուրբիկոս, որ կ'ընդունի երկու Աս-տուած, «երկուս ազբիւրս՝ բարոյ եւ չա-րի, եւ զայս՝ առանց ծնանելոյ» : Զարի-քին Աստուածը կը կոչէ սատանայ : Այս երկաստուածեան վարդապետութիւնը Մանի կը բացատրէ հետեւեալ հարց-պատասխանով .

— Ո՞վ է սատանային հայրը :

— Անշուշտ չէ Աստուած, որովհետեւ սուտ չի խօսիր Աստուած (Յովհ· Ը· 44) :

— Ո՞վ է ուրեմն :

Ու իրրեւ պատասխան՝ կը տրամա-բանի·

— Երկու եղանակ կայ հայրանալու, ծնունդ տալով կամ ստեղծելով : Եթէ Աստուած հայրն է սատանային, այսինքն ծնունդ տուած է սատանային, ուրեմն համադոյակից է Աստուծոյ, «յէութենէ Հօր», (fուսիպատքաւնսիէ՛= նիւթապէս նոյնը) :

Ու կ'եղրակացնէ·

— Ամբարշտութիւն է ընդունիլ այս տեսակէտը :

Ցետոյ կ'առնէ միւս թէզը·

— Իսկ եթէ Աստուած հայրն է սատա-նային՝ ստեղծագործելով եւ ոչ թէ ծը-նունդ տալով, ուրեմն սուտ կը խօսի Աստուած, (ըսել կ'ուզէ թէ չարագործ է) :

Ու կ'եղրակացնէ·

— Ընդունիլ այս տեսակէտը՝ կը նա-նակէ հայհոյել Աստուծոյ :

Կը մնայ, ուրեմն, մէկ լուծում·

— Սատանան, ծնունդ կամ ստեղծ-գործութիւն, որուած է ուրիշ Աստուծոյ մը կողմէ, որ բարի մեր Աստուածը չէ, այլ չարիքի ազբիւր Աստուծոյ մը գոր-ծըն է :

Կը նշանակէ թէ երկու Աստուած կայ :

Մանի, սակայն, կորնգուցած է իր կրօնական պատերազմը : Պարտութիւնը արժէքի ուրացում չէ, անշուշտ :

Պարտեալներ են նոյնպէս Արիոս, Նես-տոր եւ բազում ուրիշներ : Մենք չունինք այս պարտեալներուն գործերը իրենց ա-նեղծ եւ ամբողջական ձեւին մէջ : Պա-տուղներ էր քաղում ուտում, մին էլ բր-բինձ : Խպէս էր ապրում :

Մի անգամ էլ, երբ ջահել կինը գրաղ-ուած էր իր ձեռագործով եւ փեսուրեն բիչ ապաքրուբ ասդեր էր չինում իր ոտնաման գգեստի համար, իսկ որսկանի մէրը դիւղի միւս ծայրին գրոյց էր անում իր ծանօթների վրանում, որտեղից որ կարող ես նրանցից բռնել, թէ չէ՝ ուր որ է կը թռչին : Միայն կինդ չկարողացաւ կարմիր կարապները կանանց տանել չեն կարող : Ձեռաց հոտը կ'առնէն, թէկուզ մի մղոնի վրայ, ու կը թռչին :

Բարձր փետրաւորը ոչ թէ կարմիր կա-րապ չէր տեսել իր օրում, այլ չէր էլ մը-տածել, թէ կարմիր կարապ կը լինի : Իր գլխի կարապի կարմիր փետրուրն էլ ինքն էր ներկել : Մանկ արաւ, տեսաւ կինը գրաղուած է իր ձեռագործով ու գլուխը քաշ արած ասդեր է ասեղնագործում, կամաց դուրս սահեց, մտածելով թէ էն-պէս չուտ կը վերադառնայ, որ նա խոկի չի իմանալ, թէ երբ գնաց, երբ եկաւ :

Յ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(2 Շար·)

ԱՍՏՂԵՐԻՑ ԻՋԱԾ ԿԻՆԸ

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

— Մի յուսահատուիր, որդիս, — ասաւ մէրը : — Մանդէն մի ուսի, էդ չատ է վը-նասում մեզ ու փճացնում է մեր հմայք-ները : Գնա՛, եթէ սով դգաս, մսրի կեր միայն :

Ապա թէ մի մկան բեղի ծէր կարեց որ-դու գլխի կարմիր փետուրին ու ճանա-պարհ դրեց :

Սոված, ճանապարհին մսրի ուտելով հասաւ ու կախարդական չրջանը մտաւ երիտասարդը : Մտաւ թէ չէ — մուկ դարձաւ, բարեկամացաւ մի մկան ըն-տանիքի հետ ու իջաւ նրանց բոյնը : Մըկ-ների մէկը խոստացաւ ամէն բանում օգ-նել նրան :

Ահա նորից երկնքից իջաւ խորհրդաւոր դամբիւղը : Մեծ քոյրը դարձեալ դուրս մեկնուեց դամբիւղից ու սկսեց դիտել չորս կողմը, հարաւ նայեց, հիւսիս նա-յեց, արեւելք նայեց, արեւմուտք նայեց, ներքեւ — գետնին նայեց :

— Խոտեղ մարդ չկայ — ասաւ — ար-չամուկն էլ չեմ տեսնում, բայց դարձեալ պիտի դգոյշ լինենք :

Եւ ահա դուրս եկան նրանք ամէնքը, որսը բռնեցին ու սկսեցին երգել ու պար-կել փոքրիկ թմբուկները, որ օձի կաշ-ուից էին շինած : Խպէսով հասան հէնց մկան բնին. մեծ քոյրը ձեռքը վեր բար-ձրացրեց, բոլորը միասին կանգ առան ու չունչները պահեցին : Ապա թէ ասով գետնին զարկեց, ականջ ծրեց ու ասաւ·

— Խոտեղ առաջուայ նման խուլ չի հնչում : Երեւի էսօր օտար հիւր կայ մկների մօտ : — Նորից գետինը զոփեց ու կանչեց·

— Դուրս եկէք, երեւացէք դուք, փոք-րիկ դաւաճաններ, թէ չէ ձեր բունը կը քանդենք :

Բայց մեր մուկը արդէն անցք էր փո-րել, որ դուրս էլ գալիս ուղիղ հէնց չըր-ջանագծի միւս կողմը : Եւ մինչդեռ ազ-չիկները նրան չրջանի ներսն էին որս-նում, նա իր ճուտերով արդէն փախչում էր չրջանից դուրս մարդերում :

Աղջիկները վազեցին եաեւներից, որ սպանեն մկներին. ամէնքը վազեցին բացի փոքրը, որ չէր կարող սպանել՝ ինչ ու-դում էր լինէր : Ես ժամանակ բարձր փետրաւորը դուրս եկաւ մկան բնից, ա-ռաւ իր մարդկային կերպարանքը, մօտե-ցաւ աղջկանը, բռնեց նրա երկու ձեռքից ու ասաւ·

— Աբի գնանք մեր տունը, սիրուն ադ-չիկ, ու եղիր իմ կինը : Ինտեղ պար կը բռնես հնդիկ աղջիկների հետ, ես որս կ'անեմ, կը բերեմ քեզ համար, մէրս կ'ե-փի ու տունը կը կառավարի, եւ դու մեզ մօտ աւելի երջանիկ կը լինես, քան էնտեղ — երկնքում :

Աղջիկը համաւորւում էր :

Երկնային աղջիկները եկան հաւաք-ուեցին, չրջապատեցին իրենց քրոջը, սկսեցին աղաչել, որ էնպէս բան չանի, նորից իրենց հետ դնայ վերեւ երկինք — իրենց տունը : Բայց նա նայեց, նայեց ե-րիտասարդին ու ասաւ·

— Եկ քեզ հետ, գնանք, ուր որ ուզում ես :

Մնացած քոյրերը ցաւալի լացով ու սուգով բարձրացան դէպի երկինք, ան-հետացան կապուտակ երկնքում, իսկ Բարձր փետրաւորը իր Աստղ – կնոջը բե-րեց իրենց վրանը Կուսի գետի ափերին : Իր երկնային հարսին տեսնելով, չատ ու-րախացաւ երիտասարդ որսկանի մէրը, բայց որդու ականջին չչնջաց·

— Երբեք չհետանաս քո կնոջից, եթէ ուզում ես դրան պահես. ուր որ գնաս, հետդ տար անթաժան :

Ինչպէս էլ արաւ երիտասարդ որսկանը : Իր կնոջ համար էլ նետ ու աղեղ չինեց ու միշտ հետը որսի էր տանում. բայց կինը երբեք չէր յօժարում նետ արձակելու, երբեք չէր ուզում սպանի, ինչ չունչ կեն-դանի ուզում էր լինէր, եւ երբեք որսի միս չէր ուտում, եթէ սպանում էին ու-րիշները : Նա անտառներում ու մարգա-գետինների միայն մոռ, մորի եւ ուրի պտուղներ էր քաղում ուտում, մին էլ բր-բինձ : Խպէս էր ապրում :

Մի անգամ էլ, երբ ջահել կինը գրաղ-ուած էր իր ձեռագործով եւ փեսուրեն բիչ ապաքրուբ ասդեր էր չինում իր ոտնաման գգեստի համար, իսկ որսկանի մէրը դիւղի միւս ծայրին գրոյց էր անում իր ծանօթների վրանում, որտեղից որ կարող ես նրանցից բռնել, թէ չէ՝ ուր որ է կը թռչին : Միայն կինդ չկարողացաւ կարմիր կարապները կանանց տանել չեն կարող : Ձեռաց հոտը կ'առնէն, թէկուզ մի մղոնի վրայ, ու կը թռչին :

Բարձր փետրաւորը ոչ թէ կարմիր կա-րապ չէր տեսել իր օրում, այլ չէր էլ մը-տածել, թէ կարմիր կարապ կը լինի : Իր գլխի կարապի կարմիր փետուրն էլ ինքն էր ներկել : Մանկ արաւ, տեսաւ կինը էր ներկել : Մանկ արաւ, տեսաւ գրաղուած է իր ձեռագործով ու գլուխը քաշ արած ասդեր է ասեղնագործում, կամաց դուրս սահեց, մտածելով թէ էն-պէս չուտ կը վերադառնայ, որ նա խոկի չի իմանալ, թէ երբ գնաց, երբ եկաւ :

Յ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(2 Շար·)

ՍԻՕԼԻՕՋ ԳԻՒՂԻ
ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

5. Թատերասիրաց Միութիւն (1919–20) կը յիշուի 1920 փետրուար 12ին: Հիմ – նադած կրնայ ըլլալ 1919ի վերջերը կամ 1920ի սկիզբը: Կազմողներն են Սէօլէօզի երիտասարդները :

Իր մասին միակ տեղեկատուութեան մը հանդիպած ենք ժամանակի մէջ: Անատոլիոյ վարժարանին ներկայացուցած «Սէօզի վարժարանին ներկայացուցած «Սէօլէօզի վարժարանին ներկայացուցած «Սէօլէօզի վարժարանին ներկայացուցած «Սէօլ

Օր. Սիրան Տիլսիզեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Տիլսիզեան ընտանիքները, խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սի – րելի քրոջ՝ մեծ մօրաքրոջ եւ աղգակա – նին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԷԼԻԶ ԴԱՒԹՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տիլսիզեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 28ին, Թուատաթէ (Իտալիա) յետ կարճատեւ հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութեան ախուր արարո – ղութիւնը կատարուած է Յուլիս 1ին եւ մարմինը անփոփուած ընտանեկան դամ – բարանին մէջ (Թուատաթէի գերեզմա – նատունը) :

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի իբր այդ նկատել ներկայս :

ՀԱՅՑԷի ՓՈՓՈԽՈՒԹԻԻՆ

կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային :

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր :

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏՒՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ : Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսիսի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին : 25 Յուլիսի կիրակի ամ – բողջ օրը, Փափէ Մարկի հեռաւ դեղատե – սիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիվ գետակի ա – փին :

Մանրամասնութիւնները չուտով :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարե – շրջանի արձանագրութիւններու հա – մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա – նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ՝ –
26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար – ձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ա – նոնք որոնք կը վախաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ – նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

կը փնտռուի Արմենակ Գասպարեան, ծնած 1906ին Ախտալի չրջանի Քաղսի գիւղը : Ունի հինգ եղբայրներ եւ հինգ զաւակով ընտանիք, որոնք Հայաստան են : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տե – ղեկացնել հետեւեալ հասցէին :—
TCHAKAMIAN K.
Quartier Payannet 13
GARDANNE (B. du R.)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
37, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Պօմոնի Հ. Յ. Դ. «Զա – ւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերը – ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : պարտաւորիչ ներկայու – թիւն : Խիստ կարեւոր օրակարգ :*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատա – րութեան (25 Յուլիս) վալապրի անուա – ռը, այժմէն օթօքարը վարձուած է : Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր–Վար – դանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ : Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին :

×

ԼԻՈՆ.— *«Հերոսներու Օր»ը, նախա – ձեռնութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի, կիրակի 25 Յուլիս : Դաշտահանդէս : Մաս – նակցութիւնները յետագային :*

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կը տօնուի Յուլիս 18ին : Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը : Մանրամասնութիւնները յետա – գային :

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաբիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին :

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը ՕՍԹԱՆՏԻ ՄԷՋ

Մեկնում Յուլիս 14ին :

Հաւաքուիլ մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն ժամը 6·45ին, մեկնում ժամը 7ին : Ճաշ Տէնքերք : Ժամանում Օսթանտ 13·30ին, կէսօրէ հետք, ազատ պտոյտ, ծովեզերք, խաղեր : Երեկոյեան ճաշ լաւ ճաշարանի մը մէջ եւ փափաքողներուն համար այցե – լութիւն Քիւրսալ քաղինօն :

Մեկնում դիչերուան 23ին : Փարիզ ժա – մանում առաւօտեան 7ին :

Մասնակցութիւն 47 ֆրանք : Տեղերը սահմանափակ :

Պատուիրակ՝ ԷՏՈՒԱՐ ՃԷԶԻՐԼԻԱՆ
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ճեւ՝ 200 Ֆ.
Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղաղաշունչ եւ լոգանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

Մասնակցութեան ծախք	*Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք*
Երեք չաբաթէն աւելի օրական	14 *ֆրանք*
Երեք չաբաթէն պակաս օրական՝	15 *ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն :

ՇԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին :

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA
Entresol : RESTAURANT-GRILL
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite
Réservations : ou 225 - 39 -69 / 225 - 38 - 60
OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՅՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիֆ — Ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ MARDI 6 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10349 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.349

ՄԵԾ ՃԳՆԱԺԱՄԸ (*)

Պոլիս, 4 Օգոստոս 1915

Անիծա՛լ սերունդ…

Սպասո՛ղ տարինե՛րով, երկա՛ր տարի՛ներով, պահակե՛լ տարի՛ներով, պահակե՛լ պահակե՛լ՝ ինքն իր տապանաքարը դրելու համար, ամբողջ ժողովուրդի մը մահը եղերերգելու համար…

Ազգանե՛ր անդամ տարաւախտաբար խոյս կուտան մեր աշխարհէն, ազգա՛տ Հայեր, ու բուներն անդամ ուժ չունին վայելու։

Մա՛հ, մա՛հ, ե՞րբ պիտի դաս մեզ ալ փրկելու, դուն որ, ահա չորս ամիս է՝ քու դիւցազնական մագիլներով հոմ-հոմ փղոտեցիր մարաիրոս ժողովուրդ մը։ Ե՞րբ պիտի դաս խաղաղութիւն տալու մեր ալ ոսկորներուն, որոնք կը ճարճատին դայրոյթէն ու վիշտէն…

×

Եթէ տակաւին կան միամիտներ, որ կը հաւատան թէ, այսօր կամ վաղը, լուր կը հասնի տարագիր Հայութեան մէկ կամ միւս հատուածէն, կամ Միջագետքի նոր աքսորավայրերէն, — թող քաջութիւնը ունենան թօթափելու իրենց լաւատեսութիւնը։ Այլեւս ոչ մէկ լուրջ, ոչ մէկ չանջ…

Թող թօթափեն սին յոյսերը, եւ բա – րիզի պատմութեան հետ քով քովի, թող կարդան Յարբերդի ալ փոքր մէկ դրուագը, կամ նախաբանը, որ ահաւասիկ։ Ա– նառնահան է, որ կուտայ, հեծկլտուքէն խեղդուած.—

«Նախ հոն դտնուած հազար ութ հա – րիւր հայ պինուորները, Տիլբանակերտ առնելու պատրուակով, ճամբայ հանե – ցին եւ ջարդեցին քաղաքէն քանի մը ժամ անդին։ Հաղիւ քանի մը հոգի յաջողեցան փախչիլ։ Այդպէս ալ ընչացուցած էին նաեւ Տիլբանակերտի հայ պինուորները։ Ցե – տոյ ձերբակալեցին Յարբերդի բոլոր երե – ւելիները, մէջը լինելով առաջնորդ Պապկ վարդապետը, եւ աքսորուելու պատրուա – կով տարուեցան կառավարութեան դուռը։

Հոն խեղճերը թալանելով իրենց վրայ եղած բոլոր արժէքաւոր իրերէն ու դրամ – ներէն, իբր կապած ճամբայ հանելցին ու սպանեցին։ Առանց մէկ էին եփրատ Բո – ղազի բոլոր փրոֆեսէօրները։ Փրոֆ. Թէ – ոֆիլեանի կինը առաւ դայմակամը ինք, տրանալով ամբողջ տան եւ դուստրնե – րուն։ Ցետոյ ճամբայ հանուեցան կիներն ու տղաքը, բոլոր փոքրերը խլուեցան, իսկ տղիկներն ու կիները առեւանգուե – ցան…

Ներքին պատուհերէն հասած դերինե – րուն հետ այլ մարդ չէր մնացած։ Պըզ – տիկներն ու պզեզիկները ջոկուելէ յե – տոյ, միւսները լքուած են դաշտերու մէջ, ուր կը մեռնին ճանճերու պէս։

Քանի՛ քանի՛ մայրեր, իրենց հոգեհա – տորները պրկած, եփրատ գետը կը նետ – ուին…

Մալաթիա ոչ մէկ Հայ մնացած է· նոյ – նը եւ ամէն տեղ…

Կարինի պզեթականներէն հաւաքուած մը տղիկը, որ 7–800 ոսկի պրամ ունի ե – ղեր, կը տարուի Յարբերդի վալիին մօտ, որ ի՛ւղէ պան ընծայ տալ Մուշի մէկուս Հաճի Էլիասին»։ (Զորս–հինգ հայ կին ու – նի արդէն այս թշուառականը համխանան օրերին)։

Ո՛չ մէկ տող՝ իրրեւ խորհրդածութիւն։ Ահա՛ չափանիշը՝ միւսներու մասին ալ դատաիլ կարենալու։

Նախարարի մը խոստովանութեամբ, նախապէս որոշուած էր ամբողջ Հայերը ջարդել, բայց յետոյ այս ձեւին վերածեր են, որով մանուկները կը խնայուին, եւ յետոյ վարկ բացուած է դանոնք խնա – յողները վարձատրելու համար, որպէսզի մեծնան «իրրեւ իսկական Օսմանցիներ»։

«Եթէ Եւրոպան կ'ուզէ դրամապէս օգ – նել, թող մեզի յանձնէ, մենք կը բաժ – նենք, այլ պզտիկները պէտք չէ Եւրոպա – յին երես տեսնեն, որպէսզի չխորհին թէ դիրենք պաշտպանող կայ»։ Ամենակարող նախարար մըն է որ լսած է ասիկա…

×

Այսպէս ուրեմն, վեց հարիւրհազարու Հայութիւնը արդէն իր յաւիտենական քունը կը քնանայ՝ չնորհիւ տեղահանու – թեան օրէնքին, որ երեք ամսուան մէջա – յին պլուխ հանեց երեսուն տարուան ծրա – գիրը։

Ասոնք չոր թիւերով, եթէ տակաւին կարող էք չարունակել ընթերցումը.—

1912ին պատրաստուած վիճակագրու – թեան մը համաձայն, կարին նահանգը ունէր 215·000 Հայ, Խարբերդ՝ 168·000, Տիլբանակերտ՝ 105·000, Սեբաստիա՝ 165 հազար, Բազէշ՝ 180·000, Վան՝ 185·000։ Համապատասխանաբար՝ 1·018·000 Հայ։

Վասպուրականը եթէ ապատած է վերջապէս, դարձեալ հաղիւ կէսը պահած կրնայ լինել…

Կը սարսափի՞ք արդէն այս ահաւոր թի – ւէն։ Բայց նկատեցէք որ տակաւին չեմ հաշուած Կիլիկիան՝ իր բոլոր քաղաքնե – րով, որոնք չատոնց պարպուեցան։ Այս մարդահամարէն դուրս կը մնան նաեւ Պոլսէն մինչեւ արեւելեան նահանգներու սահմանը եղած հայկական քաղաքներն ու գիւղերը, այլեւ Տրապիզոնն ու ամբողջ Սեւ–Ծովու ափերը, որոնցմէ ոչ մէկ լուր կայ։ Սուտ չէ, երբ չարաթներ ա – ռաջ Տրապիզոնէն եկած թուրք հրոսպետ մը կը պարծենար թէ «այն կողմի բոլոր Հայերը ջարդեցինք, մեծով պզտիկով»…

Իրրեւ թէ ապատ համարուած վայրերէն Կեսարիան, որ փետրուարէն ի վեր կը տքար բանտային սարսափներու տակ, չնչասպառ լինած է արդէն։ Կիներն ու աղջիկները քաղաքին մէջ իսկ բաժնուած են Թուրքերու, իւրաքանչիւրին 3–4 հատ, այրերը քշած են ո՛վ դիտէ ո՛ր գժո – խային վախճանը, իսկ հոծան արդէն էդան կը կանչէ մզկիթէն։

Նիկոմիդիոյ չրջանէն՝ միայն Պարտի – զակը մազի թելով մը կախուած կը մնայ, ժամէ ժամ սպասելով մահապանդին։ Պան – տըրմա – Պալըքէսիր պատրաստուած են արդէն։ Ադիւռը եկած կանդ առած է Պոլ – սի դուռներուն առջեւ, որոնք իրենց ծրիւ – նիներուն վրայ կը զոդզոդան օրէ օր, ո – րովհետեւ ոչ մէկ ապահովութիւն կայ, որ «անդառնալի» ծրագրէն դուրս ձգուի այս վերջին ոտանը, Մարմարայի հան – դիպակաց կարգ մը քաղաքներով։

Մինչ այս մինչ այն, խելակորոյս պզիք մը ծայր տուած է արդէն դէպի արտա – ահման։ Բայց միայն կիներ եւ երախա – ներ են որ կրնան հեռանալ· 18էն 65 տա – րեկան ոչ մէկ այր կարող է տեղէն չար – ժել։ Եւ չատ բնականքներ լեղապատառ կը փախչին, հոս ձգած իրենց սիրելինե – րը — հայր կամ որդի, կամ ամուսին։

Քանի մը օրէ ի վեր ձերբակալումները մեղմացած կը թուին եւ, չարաչուք հան – դարտութիւն մը կը սիրէ, ոչ ոք պիտի ո՛ւր յանգելու համար։ Երկաթ ձեռք մըն է, որ կը տնօրինէ ամէն բան, կատարեալ անկախութեամբ ու տանձակառոյր մոլեգ – նութեամբ, «հայկական հարցը» միան – գամ ընդմիշտ լուծելու համար, եւ դուր – սէն կամ նոյնիսկ ներսէն չկայ մէկը որ ասասկ — հերի՛ք է, ա՛յ խելագարներ… Իրրեւ թէ թուրք քաղաքային իշխանու – թիւնը կամ դէթ մեծամասնութիւնը պաշ – տօնատարներու՝ հակառակ են եղեր բնա – ջնջման այս ծրագրին, համոզուած լինե – լով թէ Թուրքիոյ դերեզմանն է որ կը փորուի այսպէս· բայց այդ մեծամաս – նութիւնը կը ցաւի որ «իր ձայնը չեն լսեր»…

Ողբամելինե՛ր։

ՎԱՐԱԶ (**)

(*) Տես «Յառաջ» Յունիս 26։

(**) Շ· Միսաքեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵԻԻ ՃԱՌԸ

ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

Խօսք առնելով խորհրդային չրջանա – ւարտ նոր սպառներու առջեւ, Լէոնիտ Բրեժնեւ յայտարարած է.— «Պատերազմի վտանգը դոր ստեղծած են աշխարհակալ – ները, հեռացած չէ եւ յետպատերազմեան ու – ժերը վերջերս զարգացած են իրենց դրդռութիւնները։ Միացեալ Նահանգնե – րու միջամտութիւնը Վիէթնամի եւ Տո – մինիկեան Հանրապետութեան մէջ, Քոն – կոյի արարքները կամայական դէպքեր են որոնք կը ծանրացնեն միջպետային կա – ցութիւնը։ Մենք, պիտի չարունակենք օգ – նել բոլոր անոնց որոնք կը պայքարին գաղթատիրութեան դէմ, բոլոր ձեւերուն տակ։ Եթէ ամերիկեան աչխարհակալու – թիւնը յետադիմութեան եւ յարձակումի դիւաւոր յենարանն է, ան սերտ կերպով կը կործէ Դաչնակցային Գերմանիոյ աչ – խարհակալներուն հետ, որոնց վրէժխնդ – դիր քաղաքականութիւնը եւ հիւլէական դէնք ունենալու փափաքը սպառնալիք մը կը ստեղծէ Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Զենք կրնար նկատի չառնել։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ ցորչափ դօրաւոր ենք եւ արթուն, այնքան աւելի ամուր է խաղաղութիւնը ոչ միայն մեր սահմաններուն վրայ, այլեւ բովանդակ աչխարհի։ Յորդորէս համոզուած ենք որ խորհրդային բանակը ի վիճակի է ոեւէ յարձակողի հակազդել որ աւելի լաւ է հրաժարի մեր ժողովուրդին խաղաղ աչ – խատանքը խանգարելու փափաքէն»։

Անդրադառնալով Միացեալ Նահանգնե – րու ռազմավարական դէնքերու ուժին, Բրեժնեւ չէչտած է թէ հիւլէական չան – թաժի նոր փորձ մըն է երբ կը խօսուի ա – նոնց վերազինութեան մասին։

«Ամբողջ աչխարհ պիտի թէ մեր ուժը ազմուկի պէտք չունի եւ ոչ օքի կ'ուզենք սպառնալ։ Անհրաժեչտ է սակայն նկատի առնել որ թիւերն ու հաչիւները որ կը նչուին խորհրդային հիւլէական հրթիռ – ներու մասին ցոյց կուտան թէ աչխար – հակալ պետութեանց տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնները լաւատեղեակ չեն։ Միջերկրային հրթիռներու մեր թիւը բաւարար է միանգամ ընդմիշտ ոչնչաց – նելու համար ոեւէ յարձակողի կամ յարձակո – ղներու հաչիւը։ Գոհ ենք մեր հրթիռներէն եւ լուրջ յառաջդիմութիւն արձանագրե – ցինք հակահրթիռային մարդին մէջ։ Զեռք ձգուած արդիւնքները թոյլ տուին որ ա – նոնց տղեկութիւնը աւելի կատարեալ։

Եղրակացութեան մէջ, Բրեժնեւ ըսած է թէ Խորհ· Միութիւնը կոմունիզիոյ կը մնայ խաղաղ համակեցութեան։ «Արդելք հանդիսանալու համար հիւլէական պատե – րազմի մը, կ'աւելցնէ Բրեժնեւ, մեր ե – կիրը պիտի չարունակէ պայքարիլ դինաթ – չուր կասեցնելու, հիւլէական դէնքերը արգիլելու եւ ընդհանուր ապագինման համար»։

Իրրեւ խորհրդանիչ Խորհ· Միութեան եւ Ամերիկայի չարուած յարաբերու – թեանց, կարելի է նկատի առնել որ խոր – հրդային կառավարութիւնը ոչ մէկ ներ – կայացուցիչ դրկած է Մոսկուայի ամե – րիկեան դեսպանատունը, ուր կը տօնուէր Անկախութեան օրը (հետեւիլը տե՛ս — Յուլիս 4ին)։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթոնէն կը հեռագրեն թէ կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանի տղաքը ողջ–առողջ հասած են կայան։

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԾՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈՒԼԷԱՐԿԵՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆ ՅԱՆԿԻՆ

ՄԱՐՍԻԼԻԱՆ կը հեռաձայնեն թէ կլո – բակի օրուան Ապր· Երեսփոխանական ժո – ղովի ընտրութիւնները տեղի ունեցած են կանոնաւորութեամբ եւ համաձայնական ցանկը անցած է։

Ողջամիտ ժողովուրդը անդամ մը եւս ցոյց տուաւ թէ գործիք չէ դառնար ան – պարկեշտ խաղերու, որոնք կը ձգտին պառակտում ստեղծել գաղութի մը մէջ, արուեստական «տապնապներ» երեւակա – յելով։ «Հայաստանեայց եկեղեցւոյ օ – րէնքներու եւ աւանդութեանց պաշտպան» արուեստական յանձնախումբերը կրնան հարկ եղած դասը առնել տեսնելով այս արդիւնքները։

Երկուչաբթի առաւօտ, Մարսէյլի Ա. – ռաջնորդարանը հասած առաջին արդիւնք – ներն էին.—

ՔԱՂԱՔ արձանագրուած 381, քուէար – կող՝ 356։

ՍԷՆ–ԼՈՒ արձանագրուած 103, քուէ – արկող՝ 98։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱ արձանագրուած 116, քուէարկող՝ 104։

ՊՕՄՈՆ քուէարկող՝ 266։

Տակաւին չէին հասած Պուլվար Օտտոյի, ՍԷՆԹ–Մարկրիթի, Էքսի եւ Կաուտանի արդիւնքները, բայց քուէարկողներու թի – ւը 1100ը կ'անցնի, ինչպէս կ'երեւի ար – դէն այս մասնակի արդիւնքներէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԻՍՏՐԻՈՑ վարչապետը Վիէննա վե – րադարձին յայտարարած է թէ Փարիզ իր այցելութեան չաղոպութիւնը սպասածէն չատ աւելի մեծ եղած է։ «Ֆրանսա, չէչ – տած է Քլաուս, կը բաժնէ Աւստրիոյ կար – ծիքը որու համար աւստրիական անկա – խութիւնը կենսական տարր մըն է եւրո – պական հաւասարակչռութեան համար»։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ անկախութեան Գ· տարե – դարձին առթիւ, մասնաւոր հանդիսու – թիւններ տեսի կ'ունենային երկուչաբթի օր եւ Պումեդիէնի յանձնեց կա – ռավարութիւն կազմելու պաշտօնը։ Որո – չեց նաեւ հրապարակել Ցեղափոխութեան Խորհուրդին կազմը Յուլիս 5ի յայտարա – րութենէն եւս, որ պիտի ըլլայ յանուն Խորհուրդին։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Անկախութեան օրուան» առթիւ, որ կոչ հեռագիր մը դրկած է Ճոնսընի, ուր կը չեչտէ.— «Ձերմ մաղ – թանքներ կ'ընեմ ձեր անձնական երջան – կութեան ինչպէս նաեւ մեծութեան եւ բարգաւաճման համար ամերիկացի ժո – ղովուրդին, միացած Ֆրանսայի ժողո – վուրդին սեւեռական բարեկամութեամբ»։

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ կառավարութիւնը սպա – հովութեան նոր միջոցներ ձեռք առած է բայց քաղաքը անձկութեան մէջ է։ Միւս կողմէ գօր· Քաօ Քի որ վարչապետն է Հարաւային Վիէթնամի յայտարարած է Լոնտոնի Սընտէյ–Միրրըի Թղթակիցին.— «Ինձի կը հարցնեն թէ որո՞նք են նախըն – տրած հերոսներս։ Ես մէկ հերոս ունիմ՝ Հիթլէրը»։ Վարչապետը կը բացատրէ իր դարմանալի հիացումը, չէչտելով թէ Հիթլէր 30ական թուականներուն կրցած է համախմբել պատակառած Գերմանիա մը։

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

—*—

(7 եւ վերջին մաս)

Վարիչ դասակարգի ամէնէն պատաս – խանատու անդամն է Պատրիարքը , ըն – տրուած բարենորոգումներու հարցը սե – պանի վրայ դրուած ատեն : Իր «Ցուչեր»ը կը պարունակեն չահեկան տեղեկութիւն – ներ զաւառի ողբալի կացութեան մասին : Հրատարակած տեղեկագրերը , զաւառա – կան նամակները կը չեշտեն ապագայ չա – րիքը :

Պատրիարքին համաձայն « Հայկական բարենորոգմանց հարցը յաջող վախճանի մը պիտի հասնէր , չնորհիւ ռուս կառա – վարութեան ընծայած լուրջ պաշտպանու – թեան եւ անոր թելադրութեամբ իսկ Հա – յերու կողմէ տարուած աշխատանքնե – րուն » :

Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի էջ – միածնի կաթողիկոսին , որ դիմած է ցա – րին , տեղի տալով Ռուսիոյ սահմաններ – րուն մէջ բնակող ազգասէր եւ երեւելի անձերու խնդրանքին եւ ռուս կառավա – րութեան հաճութեամբ եւրոպական պե – տութեանց մօտ իրեն ներկայացուցիչ նը – շանակած էր Պօղոս փաշա :

Պոլսոյ մէջ ալ Պատրիարքարանը դի – մումներ կը կատարէ դեսպաններու մօտ , բայց աշխատանքները դժուարութեանց կը հանդիպին , որովհետեւ պետութիւն – ները պետական չահեր նկատի ունենալով մրցակից են : Տարիներ վերջ հրատարակ – ուած դիրքը , բառ մը չունի հակառակ – տութեանց եւ Փոքր Ասիոյ բաժանման չուրջ , իւրաքանչիւրը բաժին մը կ'ուզէր :

Եւրոպական կրթութիւն ունեցող ան – ձեր չիւմ չունէին դեսպանատուներու հետ , կառավարական հայ պաշտօնեանե – րուն ալ վերապահ դիրք բռնած էին : կա – ռավարութիւնը այն համոզումն ունէր թէ Հայերը կը ծառայէին օտար պետու – թեանց չահերուն , մանաւանդ Ռուսիոյ , որուն ձգտումն էր արեւելեան նահանգ – ներու դրաւումը :

Իթթիհատ պետական հայ երեսփոխան – ներու թիւը նուազեցուց , յայտնելով թէ Հայերու թիւը նուազ է :

Ռուս դեսպանը կը յանձնարարէ , բարե – նորոգումներէն օգտուելու համար կըր – թապէս եւ տնտեսապէս զօրացնել հայ ժո – ղովուրդը : Խորհուրդը բարի էր ան – չուշտ , բայց գործադրութիւնը հեշտ չէր բնականաբար : Նման խորհուրդ մը տը – ւած էր Իկնատիեւ :

Համոզուած ըլլալով որ Հայերը օտար պետութեանց չահերուն կը ծառայեն և վնաս Օսմանեան կայսրութեան ամբող – ջականութեան՝ Իթթիհատ վրէժխնդիր – րութեամբ լեցուած էր Հայերու հան – դէպ : Անչուշտ տրուած հրահանգի մը համաձայն զաւառներու մէջ պոյքոթ հռչակուած էր Հայերու դէմ : Ուստի , նկատի առնելով Թուրքերու դիրքը Հա – յերու հանդէպ , անխորհուրդ քայլ մը առ – նելու չէր եւ խիստ դղրդչ մնալու էր : Պատրիարքը կը խնդրէ Տաղաւարեանէն , որ Կովկասի մէջ խոհեմութիւն քարոզէ , որովհետեւ մօտաւոր տագնապ կը սպառ – նայ զաւառներու բնակչութեան : Տաղա – ւարեանի աշխատանքը մնաց ապարդիւն , մեծ է խանդավառութիւնը , ապագայ յոյսերը պիտի պահպանուին լիովին ռուսա – կան յաղթանակներով : Պատրիարքը հա – մաձայն չէ կամաւորական դունդերու կազմութեան , որ պատրուակ պիտի ծա – ռայէ թուրք վրիժառութեան : Կարելի չէ հոսանքը դադրեցնել բռնարարութեան դիմելով : Զգացումները կը պոռթկան , այնքան ուժեղ է ատելութիւնը թուրք վարչութեան հանդէպ , տարիներու տա – ռապանքին արտայայտութիւնն է : Մօր – կանի համաձայն , հարստահարող կառա – վարութիւնը իրաւունք չունէր հաւատար – մութիւն պահանջելու :

Գաւառէն ղրկուած ողբագին տեղեկա – գրերը Փետրուարին կը հաղորդեն դէնքե – րու , զօրքերի , ալիւրի , կենդանիներու բռնագրաւում : Արդէն 1914 Հոկտեմբեր 20ին սպառնալիքը կը դգացուի , ժողով – ներ կը դումարուին , Իթթիհատի անդամ Հալուճեան Հոկտեմբեր 26ին կը տեսնուի ընկերներուն հետ , որոնք կը խոստանան բարեացակամութիւն ցոյց տալ հայ ժո – ղովուրդի հանդէպ :

Պատրիարքական չրջաբերական կը ղրկէ զաւառները , հիւանդանոցներու մէջ ծառայելու կը հրաւիրէ Հայերը , դի – մումներ կը կատարէ նախարարներու մօտ , զատական նախարարը կը պատաս – խանէ՝ « Քաղաքական թագրիրներ տալու չէ , իրաւասութեանց սահմաններէն դուրս դիմումներ ընելու չէ» : Այսպէս դռները կը փակուին պատրիարքին առջեւ , ինչ – պէս տարիներ առաջ Խրիմեանի առջեւ , նոյն յայտարարութեամբ :

1916 Ապրիլ 14ին դահակալութեան տա – րեդարձին առիթով Պատրիարքը պալատ կ'երթայ , սպասման սրահին մէջ ամէնը կը խուսափին իրմէ , Հրանդ Ասատուր ե – րես կը դարձնէ , Հալաճեան հեռու կը փախի : Կը տեսնէ Ֆրանսերէն դրքոյկ մը՝ «Հայերը եւ Անգլիացիները» , ուր մանրամասնօրէն կը բացատրուին Անգ – լիացիներու հասցուցած վնասները Հայե – րուն , Աչըղեան Պատրիարքի ձեռագիրնե – րէն մէջբերումներ կատարելով : Պատ – րիարքը կը կարծէ թէ Հրանդ Ասատուր հայթայթած է տեղեկութիւնները :

Կառավարութիւնը դարերէ ի վեր հա –

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ

—o—

Ցաւալի երեւոյթ է , որ Պարսկաստանի հայ գաղութին կեանքը ընդհանրապէս եւ հոն արձանագրուող գրական ու մշակու – թային նուաճումները յատկապէս ան – ծանօթ կը մնան արտասահմանի մեծ չրջաններուն :

Մեկուսացած , ինք իր մէջ ամփոփ – ուած հայահոծ գաղութ մը ունինք այդ ափերուն վրայ , ուր արձակագիրներու եւ բանաստեղծներու պատկառելի թիւ մը տասնամեակներէ ի վեր կը հարստացնէ մեր գրական անդաստանը , յատկան գործերով եւ մտաւոր աշխատանքնե – րով :

Գրական չնորհքներով օժտուած անուն մըն է Դեւ (Մարգար Մարկարեան) , ո – րուն քերթուածներու մէկ փոքրիկ հա – տորը՝ «Այս երկար ճամբան» խորագրով, լոյս տեսաւ երկու տարի առաջ Երեւանի մէջ :

Բանաստեղծը , ինչպէս կոյս կուտայ 136 քերթուածներ պարունակող դրքոյ – քին խորագիրն ալ , անցած է երկար ու մոլոր ճամբաներէ , տեսած է ծովեր եւ երկիրներ , մշակոյթի կեդրոններ եւ իր հոգիին մէկ առանձնարանին մէջ արձա – նագրած է յոյզեր , տպաւորութիւններ :

Աբուլեստաղէսի մը ապրումներով օժ – տուած բանաստեղծին հոգին ունի մեծ մաղձոտ տրտմի մը , տրամադրին չէ մը : Այլեւ կը պարունակէ ցաւի ներքին պո – ռթուած ճիչ մը , որովհետեւ բանաստեղ – ծին ճամբաները եղած են «առանց հրա – պոյր»ի , «առանց գալիքի մխիթարա – կան » :

Դեւ օտար սալայատակներու վրայ տե – սած է միայն տխուր դէմքեր , մելամաղ – ձոտ ժպիտներ , ակամայ ժպտղներ , յոյ – սերու մէջ օրօրուող աղջիկներ , իսկ ա – նապատներու մէջ՝ տխրահայեաց ուղ – տեր :

Կարճ՝ ամէն տեղ «փոռւած ցաւեր» եւ վէրքեր :

Այս բոլորով հանդերձ , հապա թէ նոր մարելի ըլլայ յոռետես տրամադրութիւն մը անոր քով : Ժառնուած քով սոցիալա – կան է , այսինքն տպաւորուող մըն է եւ , չըր – ջապատը իր խութերով , կեանքը իր մը – տերմիկ պահերով , բնութիւնը իր անի – մանալի խաղերով մեծապէս ազդած են բանաստեղծին վրայ , որուն «երկար ճամ – բան» երկարած է Իրանէն Արեւելք , ապա դանդաղ առիթներով Արեւմուտք եւ , իրրեւ հանգրուան՝ կայք հաստատած է Հայաստան :

Դեւի քնարաչունչ լարը տարբեր հոգե – խառնութիւն մը կը զգենու , երբ կ'երգէ Հայրենի բնութիւնը , Հայրենիքէն ստաց – ած տպաւորութիւնը , կամ՝ ապրումը :

Որովհետեւ՝

«Հայրենիքի աչունն է վարար
Ադամանդներ են ամպերը կախել
Ու շաղ են տուել շէկ ոսկու վրայ» :

Կամ՝ որովհետեւ՝

«Աշխարհ շրջեցի ու աշխարհ տեսայ·
Աշխարհը բոլոր·
Հայրենի երկի՛ր , հայրենի երկի՛ր
Քո երգդ է վկայ :
Այնքա՜ն նրբահիւս , այնքա՜ն սիրառատ,
Այնքա՜ն ճնճղօրօր

Երիտասարդ որսկանը պատասխանի փոխարէն հագաւ իր սպանած կարմիր կարապներից մի զոյգի թեւերը , մին զոյգի թեւերն էլ կնոջը տուեց ու վար ճախրեցին աստղերի աշխարհից դէպի ցած , նորից իջան երկիր , իրենց զաւակ – րը , իրենց վրանը , ուր բարձր փետրաւո – րի պառաւ մէրը ողբում էր իրենց կո – րուստը :

Երբ տեսաւ վերադարձած , անսահման ուրախացաւ պառաւ մէրը , ուրախացան ամէնքը դիւցազի , մեծ խնջոյք սարքեցին , ուրախութիւն արին ու երկար , երկար երգեցին ու պարեցին :

Որսկանի Աստղ կինն էլ վերջացրեց իր տաղարուր աստեղազարդ տօնական ըն – դհատը , հագաւ , մտաւ Հնդիկների չորքդեսը , հեծաւ եւ պարում , երգում էր նրանց հետ : Եւ երբեք չվերադարձաւ էն չքնաղ երկիրը : Ապրում էր նում էին իր հրեղէն քոյրերը : Ապրում էր պատուհներով ու հայացահարիկներով , ո – րոնցից մէկով էլ մտաւ Ծառը , բայց մէ – րովհետեւ չէր սիրում տպանել , բայց մէ – կից , էն փոքրիկ դեղին թռչնակից :

Մի անգամ էլ , երբ ուրիշ կողմ էր Բարձր փետրաւորի ուշքը , նորից թռ – թռաւ էն փոքրիկ դեղին թռչնակը , թռ – ռեց կնոջ ուսերին ու սկսեց չչնչալ , բայց կինը բռնեց , նրա վիզը ոլորեց ու էն , էն օրուանից էլ չէկաւ , չերեւաց թեւաւոր փորձիչը : Եւ էն ճոխ հոյակա – կուռ դեսի ափին իրենց խաղաղ վրա – նում , անրաժան ու երջանիկ իրար հետ ապրում էին ջահել որսկանն ու աստղ – րից իջած կինը :

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

ԱՍՏՂԵՐԻՑ ԻՋԱԾ ԿԻՆԸ

—o—

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Բայց դուրս գնաց թէ չէ , վրանը ներս թռաւ էն դեղին թռչնակը , թառ եկաւ կնոջ ուսին ու ականջի տակին սկսեց եր – դել մի հրաչալի երգ , թէ ինչպէս են ապ – րում նրա քոյրերն էնտեղ երկնքում : Ու չքնաղ կինը , որ մի ժամանակ աստղերի վրայ էր ապրել , յիշեց երկնային կեանքն ու իր անցած երջանկութիւնները , մոռա – ցաւ երկրային ամէն բան , վեր կացաւ , քամու նման թռաւ դէպի նուիրական չր – ջանը , հէնց էնտեղ հասաւ , որ քոյրերը իջնում էին երկիրը : Տեսնելով իրենց քրոջը՝ չրջապատեցին ու սկսեցին ապա – չել , որ իրենց հետ վերադառնայ երկինք – ը տուն :

— Բայց Բարձր փետրաւորը լաւ մարդ է ու ինձ շատ է սիրում . ի՞նչպէս թող – նեմ նրան ,— ասաւ աղջիկը :

Մեծ քոյրը տեսնելով , որ փոքրը դժ – ուարանում է թողնել ամուսնուն , ասաւ .

— Դէ մնա՛ , եթէ չես կարող բաժան – ուել նրանից . բայց խնդրում եմ , դոնէ մի ժամով մեզ հետ երկինք բարձրացիր մեր հօրը տեսութեան : Էն օրուանից , ինչ դու հեռացել իջել էս երկիր , նա չարունակ դարդ է անում :

Չէր կամենում դնալ փոքր քոյրը , բայց էնքան էր հօրը կարօտել , որ անունը լսե – լուն պէս մտաւ խորհրդաւոր զամբիւղը՝ մի անգամ էլ նրան տեսնելու համար : Հէր ու աղջիկ որ իրար տեսան , երկուսն էլ շատ ուրախացան ու խօսեցին , խօսե – ցին , էնքան խօսեցին , որ կապուտակ եր – կինքը մթնաժոռեց , ու աղջիկը յիշեց , որ ուշացել էր , պէտք է նորից իջնէր երկի – րը , իր ամուսնու մօտ :

— Էդ երեկ չի լինի ,— ասաւ հէրն աղջկանը . փակեց նրան մի մեծ սպիտակ ամպի մէջ ու յայտնեց , թէ դուրս չի թողնելու էն ամպից , մինչեւ չի խոստա – նայ , որ էլ չի վերադառնայ երկիր : Ա – դաչէց , պաղատեց աղջիկը , բայց ի զուր : Ապա թէ լաց եղաւ ու սկսեց արտասուել , արտասուք թափել էնքան առատ , որ ըս – պիտակ ամպն էլ մթնեց ու սկսեց արտա – սուք թափել նրա հետ : Հէրը տեսաւ , որ եթէ չարունակի փակած պահելու աղջկին արտասուքով կ'ողողի երկիրը , բաց թո – ղեց :

— Ի՞նչ անեմ ,— ասաւ ,— որ մնաս մեզ մօտ ու երջանիկ ապրես :

— Իմ ամուսնուն էլ բեր երկինք ,— պատասխանեց աղջիկը :

Ու երկիր իջեցրեց նուիրական զամբիւ – ղը երկնային ծերունին :

Բայց ի՞նչ եղաւ Բարձր փետրաւորը :

Լճի ափը դնաց Բարձր փետրաւորը , տեսաւ կարմիր կարմիր կարապների մի դեղեցիկ բազմութիւն : Երկուսին սպա – նեց , մնացածը փախան : Սպանած կա – րապներն առաւ , չտապեց վրանը : Եկաւ տեսաւ ձեռագործը կիսատ ընկած , ու կինը չկայ : Սկսեց կանչել , պատասխան չկայ : Սպանած կարմիր կարապներն ու – սով դցած վրանից դուրս վազեց դէպի խորհրդաւոր չրջանը — էնտեղ էլ չկար :

Վճռեց հէնց էնտեղ էլ մնալ ու սպասել նրա վերադարձին , թէկուզ մինչեւ աչ – խարքի վերջը : Ընկաւ դետին , խոտերի մէջ պառկեց ու հայեացքը աստղերին սեւեռած նայեց , նայեց , մինչեւ յոդնեց , քունը տարաւ :

Առաւօտը վաղ աչքը բաց արաւ , խոտե – րի մէջ լսեց մի չրխկիւն . մարիկ տուեց – կողքին ծանօթ դամբիւղը : Վեր թռաւ ու խնդթի պէս սպանած կարապներն էլ ու – սին , ընկաւ դամբիւղը դատարկ , մէջը ոչ ոք չկայ , ու մինչեւ ուղեց դուրս դայ , արդէն անցել հասել էր երկինքի ու երկրի մէջտեղը ու արագ սլանում էր դէպի վեր : Սլացաւ , սլացաւ , վերջապէս հասաւ Աստղերի աշխարհը , որտեղ սպասում էր իրեն սիրելի կինը : կնոջ հէրը նրանց մի սքանչելի կապոյտ վրան նուիրեց : Էն կա – պոյտ վրանում նրանք ապրում էին երջա – նիկ : Բարձր փետրաւորը մի առ ժամա – նակ հարբած երկնային վայելքներով ու իր հրեղէն կնոջ սիրով՝ կատարելապէս երջանիկ էր , բայց կամաց – կամաց սկը – սեց ձանձրանալ ամպերէն պատուղներից , որոնցով սնւում էին Աստղերի աչխար – հում՝ նրանց բնակիչները , սկսեց կարօ – տել հաստատուն կանաչ դաշտերին , որսե – րին ու թախանձեց կնոջ հօրը , որ բաց թողնի իրեն իր կնոջ հետ միասին նորից դէպի երկիր :

— Ոչ , անկարելի է ,— պատասխանեց կնոջ հէրը՝ թէ թողնեմ , էլ երբեք չեմ տեսնի նրան : Դու էլ մնայ մեզ մօտ ու չուտով կը մոռանաս ձեր տխուր երկիրը :

Ամբողջ աշխարհում երգերիդ նման
Ոչ մի երգ չկայ :

Դեւի չափածոյ տողերը պարզութիւն մը կ'արտայայտեն. ինքնամփոփ, մտերիմ, գրեթէ ընկերական ջերմութիւն մը կը բխին իր տողերէն, որոնք, միաժամանակ, ունին երաժշտական կշռոյթի եւ ապրումի յաջող համադրութիւն մը :

Այսուհանդերձ, ունի նաեւ տողեր, որոնք տարտամ յոյզերու արձագանգ կ'ըլլան, գոնէ այդ տպաւորութիւնը կը թողուն ընթերցողին վրայ :

×

Խաղաղ զգայնութեան տէր գրիչ մըն է նոյնպէս Զօրայր Միրզոյեան, որուն գործերուն հատընտիր էջերը — բանաստեղծութիւններ եւ պատմուածքներ — իր անակնկալ մահուան առիթով, լոյս տեսան հատորով մը, Թեհրանի մէջ վերջերս :

Գրագէտը ծանօթ անուն մըն է Իրանի եւ նոյնիսկ ուրիշ գաղութներու մէջ: Արդարեւ տասնամեակներ շարունակ աշխատակցած է գրական հանդէսներու եւ ունի թարգմանական եւ ինքնուրոյն աշխատութիւններ :

Մտաւորական պատրաստութիւն ունեցող անձ մըն է Զ. Միրզոյեան :

Մօտաւորապէս 120 էջերու մէջ ընտրովի հաւաքուած եւ ներկայացուած արձակ եւ չափածոյ գործերը ցայտուն կը դարձընեն գրագէտին դիմագիծը ու կը ճշդեն անոր տեղն ու դիրքը մեր գրական անդաստանին մէջ :

Առաջին առթիւ նշմարելի է, որ բանաստեղծ Զօրայր կը սիրէ ինքնաբուխ զգայնութիւններուն միացնել մտածումի շիթեր: Դժբախտաբար, միշտ չէ որ կը յաջողի ինքնատիպ դառնալ եւ, մանաւանդ, ջերմիկ հոգեխօսութիւն մը երեւան հանել :

Իրան ծնած եւ հասակ նետած բանաստեղծը ազդուած է պարսկական արուեստի շունչէն, թէեւ, միեւնոյն ատեն, կը կրէ նաեւ արեւմտեան, մանաւանդ անդլիական ժամանակակից բանաստեղծութեան տիրապետութիւնը : Երկու բոլորովին ներհակ ազդեցութիւններու կնիքը եթէ մէկ կողմէ ինքնատպութեան դրոշմ մը կուտան Միրզոյեանի արուեստին, միւս կողմէ պատճառ կը դառնան խորքի եւ ձեւի անհամաչափութեան մը :

Անհատական զօրաւոր կնիք մը եւ ինքզինք չկրկնելու ճիգ մը մեծապէս պիտի բարձրացնէր անոր չափածոյ արուեստին արժէքը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

Թւում է, դեռ երէկ էր, որ հայ երգի մեծ վարպետ Ռոմանոս Մելիքեանը Երեւանի հատուկենտ երկյարկանի տներից մէկն ու մէկն ընտրում էր նոր հիմնուող երաժշտական արուեստանոցի համար եւ նուագարաններ ձեռք բերելու նպատակով աշխատում էր ստոյգ տեղեկանալ, թէ երկրին մէջ քանի դաշնամուր կայ, եւ ում են դրանք պատկանում : Անշուշտ այն ժամանակ Ռ. Մելիքեանն ու իր գործակիցները, լրիւ գիտակցելով հանդերձ իրենց ձեռնարկած գործի կարեւորութիւնը, հազիւ թէ կարողանային պատկերացնել այն վերելքը, որ ապրել է հայ երաժշտ. մշակոյթը այդ օրերից մինչեւ այսօր, հազիւ թէ կարողանային կռահել, որ ընդամէնը քանի մը տասնեակ տարիներում հայ երաժշտարուեստը ոչ միայն բուռն, աննախընթաց ծաղկում է ապրելու, այլեւ գտնելու է համաշխարհային ճանաչում :

Այդ բուռն ծաղկման օրրանը՝ Երեւանի երաժշտանոցը 1923 Հոկտեմբեր 1ին բարձրացաւ Ռոմանոսի կազմակերպած (1921 Դեկտեմբեր 22) երաժշտական արուեստանոցին հիման վրայ : Այս ձեւով իրականութիւն դարձաւ մեծ Կոմիտասի երբեմնի երազը՝ հայն ունէր իր ազգային երաժշտանոցը, որ, ի դէպ, 1946 թուականից կրում է հէնց Կոմիտասի անունը :

Իր գոյութեան սկզբնական տարիներին երաժշտանոցը երաժշտական կրթութեան տարրական, միջին եւ բարձր աստիճանները միաւորող մի հաստատութիւն էր եւ առաջին իսկ օրերից ունէր ուսումնական երկու ուղղութիւն՝ մի կողմից գիտելիքների ուսուցում, միւս կողմից սերտ կապ ժողովրդի հետ :

Կրթական եղանակի այս երկու ուղղութիւնները միչեւ օրս էլ մնում են երաժշտանոցի գործունէութեան հիմնական ոլորտները, որոնք զուգակցւում են նաեւ գիտական ուղղութեան հետ :

Երաժշտանոցի դասախօսների եւ ուսանողութեան ուժերով տրուած բաց համերգներ, ինչպէս նաեւ յոբելենական տարեթիւերի առթիւ ելոյթներ, ունկընդիրներով լեցուն դահլիճներում երաժշտական նիւթերի շուրջ կարդացուած դասախօսութիւններ, խամ ու խոպան հողերի աշխատաւորութեան սպասարկում՝ ահա գործնական աշխատանքի ձեւեր, որով երաժշտանոցը ծառայել է հասարակութեանը՝ իր գոյութեան ողջ ընթացքում :

Երաժշտանոցի հիմնական խնդիրն անշուշտ գիտելիքների ամուր ուսուցումն է: Եւ այդ գործի ճիշդ եւ լուրջ դրուածքի շնորհիւ, այսօր Երեւանի երաժշտանոցը ճանաչուած է որպէս լաւագոյններից մէկը Խ. Միութեան մէջ: Եւ ի՞նչպէս կարող է ճանաչուած չլինել, երբ հանրայայտ երգահաններ Աշոտ Սաթեանը, Առնօ Բաբաջանեանը, Ալեքսանդր Յարութիւնեանը, Էտուարդ Միզոյեանը, Էտկար Յովհաննէսեանը, Զիւան Տէր – Թադեւոսեանը, Կոստանդին Օրբելեանը, Թաթուլ Ալթունեանը, Աւագ Պետրոսեանը երաժշտանոցին սաներն են, երբ միջազգային, համամիութենական եւ անդրկովկասեան մրցանակաբաշխութիւնների պըսակաւորների ցուցակներում կան շուրջ քսան հայ երգահաններ եւ երաժիշտներ, որոնք նոյնպէս աւարտել են Երեւանի երաժշտանոցը :

Հասկանալի է, որ բարձրորակ երաժիշտներ պատրաստելու գործի ամբողջ ծանրութիւնն ընկնում է դասախօսական կազմի ուսերի վրայ, մի կազմ, որ տարիների ընթացքում փոփոխւում է եւ համալրւում, այսինքն սերունդները փոխարինում են իրար, երէկուայ սաներից շատ – շատերը բնականաբար դառնում են նոյն ուսումնական հաստատութեան դաստիարակներ :

Սակայն Հայաստանում երաժշտական ուսման ամուր հիմքեր դնելու գործում խիստ մեծ վաստակ ունին երաժշտանոցի առաջին դասախօսները՝ Ռ. Մելիքեան, Ա. Բաբալեան, Յ. Մադաթեան, Ա. Մնացականեան, Ա. Յակոբեան, Ա. Գաբրիէլեան, Լ. Միրզաւագեան, Դ. Սողոմոնեան, Շպերլինդ եւ ուրիշներ :

Ոչ միայն ուսուցման, այլեւ հայրենի երաժշտական կեանքի զարգացման գործում յատկապէս մեծ դեր է կատարել Երեւանի երաժշտանոցը, որ եղել է այն օրրանը, օճախը, որից սկիզբ առան Հայաստանի երաժշտական կեանքի բոլոր բնագաւառները :

Թերթենք երաժշտանոցի պատմութեան մի քանի կարեւոր էջերը.

1924 թուական : երաժշտանոցում կազմակերպւում է առաջին լարային քառեակը, որ հիմք է դառնում այդ ասպարէզի յետագայ զարգացման համար :

Նոյն թուականին Ռ. Մելիքեանի ղեկավարութեամբ, տեղի են ունենում երաժշտանոցի երգչախումբի համերգները, որոնք իրադարձութիւն էին երկրի երաժշտական կեանքում : Երգչախումբը ժողովրդականացնում է հայ եւ արեւմտաեւրոպական դասական հեղինակների խմբերգների լաւագոյն նմոյշները : Այդ համերգներով սկիզբ տրուեց նաեւ երգչախմբային փրոֆէսիոնէլ գործունէութեանը Հայաստանում :

1924ին Ալեքսանդր Սպենդիարան տեղափոխւում է Երեւան : Նա զգալի բեկում է մտցնում երաժշտանոցի կեանքում՝ հրապարակային ելոյթներ է ունենում Հայաստանի առաջին, երաժշտանոցի համանուագախմբի հետ, որ կազմակերպել էր երաժշտանոցի տնօրէն Ա. Ադամեանը :

Համանուագախմբի առաջին համերգը, որ տեղի ունեցաւ 1925ին, նշանակալից իրադարձութիւն էր մեր ժողովրդի կեանքում: Դա Սպենդիարեանի հեղինակային համերգն էր, որ ղեկավարում էր ինքը՝ երգահանը: Նուագախումբը բաղկացած էր 19 հոգուց : Շուտով կազմը համալրուեց եւ երկրորդ համերգին, որ ղեկավարում էր Ա. Ադամեանը, նուագախմբի անդամների թիւը հասաւ 36ի :

1926 թուական. երաժշտանոցում ըստեղծւում է օփերային դասարան, որին առաջին հրապարակային ելոյթը տեղի է ունեցել 1927ին: Ներկայացուել են հատուածներ «Եւգենի, Օնեգին», «Այտա», «Դեւ», «Ֆաուսթ» օփերաներից : Այսպիսով հիմը դրուեց ապագայ հայկական օփերային : 1933ին օփերայի թատրոնին հիմնադրումը հնարաւոր եղաւ միայն շնորհիւ այն բանի, որ թատրոնին յանձնուեցին երաժշտանոցի նուագախումբը, երգչախումբը եւայլն :

Երաժշտանոցում կազմակերպուեց նոր տամանուագախումբ եւ երգչախումբ, սակայն դրանք էլ յետագային փոխանցուեցին հայկական ֆիլհարմոնիային եւ հիմք դարձան պետական համանուագախմբի եւ պետական երգչախմբի կազմակերպման համար : Այսպիսով, հայ երաժշտական մշակոյթի երկու կարեւոր օճախները՝ օփերայի թատրոնն ու ֆիլհարմոնիան ծնունդ են առել երաժշտանոցից :

1934 թուական. երաժշտանոցում սաղմնաւորւում է Հայաստանի երաժշտագիտական միտքը. երգահան–տեսաբան Արամ Քոչարեան հիմնադրում է գիտահետազօտական ճիւղը, որ զգալի աշխատանք է տանում ժողովրդական երգի հաւաքման, գիտական մշակման եւ ընդհանրապէս երաժշտական ֆոլքլորի հարցերի ուսումնասիրման ուղղութեամբ :

1938 թուական. երաժշտանոցից անջատւում է երաժշտական ուսումնարանը :

1940 թուական. կազմակերպւում է երաժշտական տասնամեակը :

Իր գոյութեան ողջ ընթացքում երաժշտանոցը դասատուներ է տուել նաեւ երաժշտական դպրոցներին, որոնք պատկառելի մի թիւ են կազմում այսօր մեր երկրի մէջ :

Այսպիսով, երաժշտանոցը եղել է հայ երաժշտութեան բոլոր բնագաւառներում գործող մասնագէտների պատրաստման դարբնոցը, Հայաստանի երաժշտական մշակոյթի զարգացումն ապահովող լծակներից հիմնականը :

Երաժշտանոցը այսօր էլ շարունակում է կատարել իր այդ պատմական առաքելութիւնը մեր ժողովրդի կեանքում : Այսօր նա ունի տասը ամպիոն, որոնց գործունէութեամբ ամբողջական է դառնում երաժշտանոցի դէմքն իբրեւ ուսումնական, գիտական հաստատութիւն :

Մ. ԲՐՈՒՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (261)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Հենթ չէին անոնք: Արդէն իսկ արշալոյսի աղջամուղջին մէջ շարժեցան քանի մը իրեր տակառներու ստորոտը : Ութը երկաթեայ նիզակներ կը բերէին զանոնք. քսան – երեսուն Թուրքեր ալ մտած էին իրի մը տակ :

— Կրակ ու ջուր, — հրամայեց Տոպօ, — առատ յարդ, ճանկեր ու կացիններ բերէք :

Որովհետեւ տեսաւ որ ոչ թէ միայն իրերը շարժեցան, այլ խրամներու մէջ ջահեր ալ վառեցան :

Պեպէք ամրոցն ալ բաւական զարկած էին երէկ, եւ հոն ալ հողէ պարկերով շինուած սանդուխ մը կը բարձրանար : Ուստի Տոպօ այն կողմն ալ աչք մը տուաւ :

Գրիգոր արդէն պատրաստ էր ամէն տեսակ շղթաներով, ճանկերով ու կացիններով, ամրոցին վրայ կրակը կը վառէր ու կրակին վրայ ճրագուն կը հալէր կաթսաներու մէջ: Կպրոտ յարդէ պսակները հսկայ դէզերով շարուած էին կրակին շուրջ : Թուրքերը այն կողմէն ալ հսկայ իրերու տակ պահուըտած կուգային բերդին դէմ :

Մեքչէի Հին դրան քով կ'աշխատցնէր իր մարդիկը, հոն ալ յարձակումի կը սպասէին :

Վտանգը սակայն ամէնէն աւելի ծանր էր հարաւ արեւմտեան կողմի անկիւնը, ուր Ֆիւկետի կեցած էր :

Տոպօ պողպատէ սաղաւարտը գլուխ անցուցած Վլաս զինակիրի ընկերակցութեամբ դէպի հոն արշաւեց : Բայց արդէն հսկայ բոցերով կ'այրէր ցանկապատնէշը, Թուրքերը յաջողած էին կերպով մը կրակ տալ անոր :

Այս անգամ չէին պոռար Թուրքերը. զգուշութեամբ իրերու տակ քաշուած կը կրակէին բերդին վրայ :

Վերէն կարելի չէր վրանին կրակել. բոցավառ ցանկապատին տակէն կը կրակէին վրանին ու ծակեր ալ բացին քարերու մէջ, որպէսզի անկէ ալ կարենային իրերու տակը կրակել :

— Յարդ նետեցէք վրանին, — գոչեց Տոպօ :

Մէկ կողմէն ջուրը կը թափէր վառուող ցանկապատին վրայ, միւս կողմէ ձէթի ու ճրագի մէջ թաթխուած բոցավառ պսակներ կը թռչէին դէպի իրերը :

Մինչեւ պարիսպ հասնող իրերը կացինով կը դարձնէին կամ կը հրէին մէկդի: Իսկ կրակ առածները կը թողուէին իրենց ճակատագրին: Թուրքերը ետեւէ ետեւ մէկդի կը նետէին այրող ամպհովանիները եւ աղաղակելով կը փախչէին հրեղէն անձրեւէն : Տակառները կը տատանէին անոնց տակ. կրակը կարմրազգեստ Թուրք մը բռներ էր, պաշտպանողները կը խնդային :

— Յարդ, առատ յարդ, — կը պոռար Տոպօ :

Ձէթի մէջ թաթխուած պսակները հրեղէն կամարներ գծելով կը սաւառնէին իրերու տանիքներուն վրայ: Նիզակակիրները մէկդի կը նետէին իրերը ու խելակորոյս կը փախչէին հրացանաձգութեան առջեւէն :

— Բարի ճանապարհ, — կը պոռային բերդինները :

Ասիկա սակայն դադար մըն էր լոկ : Երբ պաշտպանողները առաջին յարձակումը ետ մղեցին՝ Թրքական թնդանօթները կրակ բացին եւ սկսան խորտակել ցանկապատնէշները :

Տոպօ փորի վրայ պառկեցնել տուաւ իր մարդիկը որպէս զի գնդակները չվնասեն անոնց : Թրքական գնդակները ցանկապատին մէջ երկու ցիցեր կրցան խորտակել: Պատնէշը սկսաւ տապալիլ, ու քառասուն դիրկ երկայնութեան վրայ դղրդալով ու ճարճատելով հակեցաւ դէպի դուրս : Եթէ ցից մըն ալ կոտրէր իր ամբողջ երկայնքով պիտի տապալէր :

— Կացիններ, — գոչեց Ֆիւկետի — շուտով շղթայ եւ պարաններ բերէք :

Յիսուն կացիններ երկարեցան դէպի դուրս հակող պատնէշը : Շղթաներ, պարաններ ու նոր ցիցեր բերուեցան ու քիչ ատենէն պատնէշը իր առաջուան հաստատութիւնը ստացաւ :

Տոպօ այն ատեն արդէն Պոյլքի ամրոցին վրայ էր, ուր կուպրի, վառօդի ու վառած ճրագուի իրար խառնուած հոտին մէջ Գրիգոր յարձակումը կ'ընդունէր :

Վիրաւոր մէջքով աշտարակը մեծ վրոտահութիւն կը ներշնչէր Թուրքերուն : Թեմեշվարն ալ մէկ աշտարակի պատճառով ինկած էր Թուրքերու ձեռքը. ուստի բախտի անկիւնը կը կարծէին զայն: Թէեւ առաջին յարձակումին յաջողած չէին մէջը հաստատուիլ: Հոն միայն հող բերած էին աշտարակի պարիսպներուն տակ, կարելի չէր ներսէն անոնց վնասել :

— Կուգան, ահա կուգան, — լսուեցան ջղաղրդիռ պաշտպանողներու ձայները :

Թուրքերը մեծ իրերու տակ զիրար հրելով կը բարձրանային դէպի վեր: Կը թափէին անոնց վրայ կպրոտ ու իւղոտ բոցավառ պսակները, այնուհանդերձ անոնք յաջողեցան աշտարակ հասնիլ :

— Ալլահ աքպա՛ր :

— Զարդէ՛, զա՛րկ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Սերովբէ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Արա Սերոբեան, Այրի Տիկին Ազաւնի Խորէնեան, Այրի Տիկին Հերմինէ Մէճէլեան, զաւակները եւ թոռները, Այրի Տիկին Հայկուհի Ժամկոչեան, զաւակները եւ թոռը: Ինչպէս նաեւ Եավրուեան, Տէյիրմէնճեան, Դաւիթեան, Զիլինկիրեան, Կազրիկեան, խորին վշտով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հարսին, խնամիին եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՏՌՕՖԻԼ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

(ծնեալ Ժամկոչեան)

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 3ին, 80 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չորեքշաբթի (7 Յուլիս 1965) ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մարմինը պիտի ամփոփուի ընտանեկան դամբարանին մէջ՝ Փանթէնի քաղաքապետական գերեզմանատան մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Այրի Տիկին Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Յաբէթնագովեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արեգ Բարեկամեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բարեկամեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին

ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 2ին, իր բնակարաննը 189, Պուլվար տը լա Մատըլէն, Նիս:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ Յուլիս 3ին:

ՊՕՄՈՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին ամավերջի մասնաւոր քննութիւնները պիտի կատարուին այս Շաբաթ, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ, իրիկուան ժամը 8,30ին:

Քննութեան նիւթերն են.— Ականաւոր դէմքեր, քերականութիւն, արտասանութիւն, ընթերցանութիւն եւ ուղղագրութիւն մանուկներու:

Կը հրաւիրուին սիրով՝ ծնողքներն ու ուսումնատենչ ազգայինները: Մի՛ մոռնաք թէ քաջալերանքի պարտք մը ունիք հանդէպ ձեր զաւակներուն որ պատրաստ են տալու իրենց առաւելագոյնը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի, հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան, Պառ Պելվետէռի մէջ (Սէնթ-Անտրէ):

(Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան):

Այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, Պուլի եւ Պռիճի մրցումներ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբը, զեկավարութեամբ Մասիս Գուլումեանի, կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ»:

«Զարենց» պարախումբի կողմէ զեկավարութեամբ Վահագն Տէր-Վարդանեանի Հայկական տարազով Հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, զով ըմպելիներ, մատչելի դիներով:

Ռատիօ-նուազ Սէն-Ժան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: պարտաւորիչ ներկայութիւն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1965 - 1966
Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 - 12 տարեկան: Դիմել՝
Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման զրկել հին հասցէն եւ՝ 3 Ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 Ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային:

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Արմենակ Գասպարեան, ծնած 1906ին Ախտայի շրջանի Քաղսի գիւղը: Ունի հինգ եղբայրներ եւ հինգ զաւակով ընտանիք, որոնք Հայաստան են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

TCHAKAMIAN K.
Quartier Payannet 13
GARDANNE (B. du R.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համաչարսանճաքի Հայր. Միութեան, Լիոնի եւ Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերը իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Նշան Անլիեանի, Այրի Տիկին Կիւլիստան Մարտիրոսեանի, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մարտիրոսեանի, Պ. Պ. Պօղոս, Լեւոն, Անդրանիկ Մարտիրոսեան եղբայրներու, Այրի Տիկին Սուլթան Մարտիրոսեանի, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մարտիրոսեանի, Պ. Մարտիրոս Մարտիրոսեանի եւ համայն սզակիր Մարտիրոսեան դերդաստանի, իրենց կնոջ, զաւակին, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին (ծնեալ Մարտիրոսեան) բնիկ Զարսանճաքցի, Խուշի գիւղէն, մահուան առթիւ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները չուտով:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԼԻՈՆ.— «Հերոսներու Օր»ը, նախաձեռնութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի, կիրակի 25 Յուլիս: Դաշտահանդէս: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 18ին: Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Կապոյտ Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Շաթօ Պօ Ռիկառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ, Սէյսինէ վեր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն, դիւրամատչելի դիներով, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի հայ հասարակութիւնը անցընելու հաճոյալի օր մը եւ քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը:

Ծանօթ.— Օթոքառի ժամերը.— դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին, Շրմէն տը լա Փրշէնէ 9ին, Փլաս վերտէնէ 9,25ին, Ռիւ Տալամպէռէն 9,25ին Քուռ Պերիա կամուրջի մօտէն 9,35ին:

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
— ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ —

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR
ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով
Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Պր. ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՅՏ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէռօֆլոթի թիւ 114 օդանաւին
Մեկնում Յուլիս 30ին Վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:
Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօֆ-ֆոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն
Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Aca cias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39
Մարսէյլի շրջանին համար դիմել
Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone: 20-63-45

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 7 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10350 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.350

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Հայաստանի անկախութեան տասներ-որդ տարեդարձի օրը, 1928 Մայիս 28ին Գահիրէի մէջ հիմը կը դրուէր Համազգային Հայ Մշակութային Ընկերութեան, նպատակ ունենալով՝

ա) Օժանդակել հայ լեզուի, մտքի ու հայ մշակոյթի տարածման ու բարձրացման հայ զաղութներու մէջ:

բ) Հոդալ հասնող սերունդի հայեցի կրթութիւնը զպրոցներով, ազատ դասընթացքներով եւ մանկա-պատանեկան հրատարակութիւններով:

գ) Հասցնել բարձր ուսումով եւ հայ հոգիով կրթական ու հանրային գործիչներ:

Հիմնադիրներն էին ծանօթ դէմքեր, ինչպէս բժ. Համօ Օհանջանեան, Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան, Գասպար Իփէկեան, Վահան Նաւասարդեան, Ստեփան Եսայեան, Մինաս Խաչատուրեան, Սեդրակ Պալըզճեան, Ս. Մալխասեան եւ Յովհ. Պալըզճեան:

Անկախութեան քանդումէն վերջ եօթ-նուկէս տարիներ էին անցած: Հայրենիք վերադառնալու յոյսերը յօդս էին ցնդած: Անհրաժեշտ էր կազմակերպել տարադիր բեկորներու կեանքը: Հիմնական միջոցներ ձեռք առնել Մնացորդացի ինքնապաշտպանութեան համար:

Համրանքի պահպանումը, հայ լեզուի ուսուցումը, հայ մշակոյթի բարգաւաճումն ու տարածումը սփիւռքի մէջ բոլոր հայրենասէրներու մտահոգութեան գլխաւոր առարկաները կը կազմէին:

Համազգայինի հիմնադիրները, որոնք առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ, նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններով կեանքի կանչեցին Մշակութային այս Ընկերութիւնը, որու ծրագրին հիմնական երեք նպատակներն ալ իրագործած են լիովին, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ մըն է հայ իրականութեան մէջ:

Ընկերութեան կազմութենէն երկու տարի չանցած՝ 1930 Մարտին Պէյրութի մէջ բացուեցաւ Համազգայինի Հայ Ճեմարանը, որուն հիմնադիր տնօրէններն եղան Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան, երկու փորձառու ու բազմահմուտ մանկավարժներ, որոնք պատնէշի վրայ մնացին մինչեւ իրենց մահը:

1947ին հանդուցեալ Նշան Փալանճեանի երկու քոյրերուն 20·000 ստերլինի նուիրատուութեամբ զնուեցաւ ներկայ հոյակապ շէնքը եւ վարժարանը կոչուեցաւ Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմարան:

Այսօր 35 տարեկան է Ճեմարանը, որ 1930ի 15 աշակերտի եւ 5 ուսուցիչի փոխարէն ներկայիս ունի աւելի քան 600 երկսեռ աշակերտ, 42 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով:

Վերջացող դպրոցական տարեշրջանին Մանկապարտէզի բաժինը յաճախած են 159 աշակերտներ (79 աղջիկ, 85 տղայ), որոնցմէ 43 փոքրիկներ վկայական ստացած են:

Նախակրթարանի Պատրաստական չորս դասարանները ունեցած են 217 աշակերտաշակերտուհիներ: Բոլոր դասարաններն ալ ունին իրենց «զուգընթաց»ները:

Ամէնէն աւելի այս դասարաններուն մէջ է, որ ուշադրութիւն կը դարձուի հայերէն լեզուի իւրացման եւ հայեցի հոգիի կազմութեան, «որ կաթի պէս անհրաժեշտ է հայ մանուկի ծաղկումին համար», կ՚ըսէ Տնօրէնութեան Տեղեկագիրը:

Միջին կարգերու չորս դասարաններու աշակերտներու թիւն է եղած 150 (91 աղջիկ, 59 տղայ):

Լսարաններու երեք դասարանները ունեցած են 68 աշակերտ (33 աղջիկ, 35 տղայ):

Այս տարի եւս ունեցած են 18 ազատ ունկնդիրներ (10 աղջիկ եւ 8 մանչ), որով աշակերտներու ընդհանուր թիւը հասած է 612ի:

Ճեմարանի այս տարուան հունձքը կը բաղկանայ 27 հոգիէ, որոնց 18ը բուն աւարտականներ, իսկ 9 հոգին ստացած են «աւարտականի վկայագիրներ՝ համապատասխան իրենց ուսումին ու կացութեան»:

Լիբանանի պետական Սէրթիֆիքայի քննութեանց մէջ յաջողած են 22 ճեմարանականներ (30ի վրայ), իսկ Ֆրանսական առաջին կարգի Պրըվէ տիւ Սիքլէն՝ 11 աշակերտուհիներ:

Ֆրանսական Պաքալորէայի առաջին բաժնի ջնջումին պատճառով Ճեմարանը ծրագրած է յառաջիկայ տարեշրջանին բանալ Երկրորդ բաժնի դասարաններէն գոնէ մէկը՝ փիլիսոփայութիւնը, աւարտականներու ուսման ընթացքը դիւրացնելու համար: Պայմանաւ որ բաւարար թիւով թեկնածուներ ներկայանան որպէսզի կարելի ըլլայ «բաւական ծախսալից պիւտճէի հետ կապուած այս ձեռնարկը» իրագործել:

Ծրագրուած է նաեւ բաժնել Լսարանական վերջին երկու դասարանները — գրական եւ գիտական բաժիններով:

Պետութիւնը ետ քաշած ըլլալով իր կողմէ տրամադրուած արաբերէնի երեք ուսուցիչները, Ճեմարանը անոնց տեղ պաշտօնի կոչած է արաբագէտ հայ ուսուցիչներ:

Ուսուցիչներէն 39ը Հայ են եւ միայն երեքը օտար:

Գիշերօթիկ աշակերտներու թիւն է 55 (27 աղջիկ, 28 տղայ): Մ. Նահանգները այս տարի զրկած են 10 հոգի, Յունաստան՝ 11, Սուտան՝ 4, Քուէյթ՝ 2, Սուրիա՝ 7, Իրան՝ 5, Անգլիա՝ 1, Ռումանիա՝ 1, Լիբանան՝ 14:

Աշակերտներու թիւը 600ը անցած ըլլալով, անհրաժեշտ կը նկատուի նոր շէնքի մը կառուցումը:

Ճեմարանի այս տարուան պիւտճէն եղած է 190·000 լիր. ոսկի (շուրջ 63·300 տոլար կամ 304·000 նոր Ֆրանք), որուն 145·000 ոսկին զոյացած է աշակերտական կրթաթոշակներէ, մնացեալը կտակներէ, նուէրներէ, սան պահող անհատներէ կամ կազմակերպութիւններէ եւ 4000 տոլար Քալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութենէն:

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը բացի իր սաներու հաշուոյն կատարած օժանդակութենէն այս տարի Ճեմարանի Մատենադարանին յատկացուցեր է 2000 տոլար:

Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմարանը տարուէ տարի վերելք կ՚արձանագրէ, դառնալով հայկական մշակոյթի իրական տնկարան մը, արդարացնելով իր յաւէտ յիշատակելի հիմնադիրներու հիմնական նպատակները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԱԿԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆԻ ՃԱՌԸ

Ալժերիա առանց բացառիկ հանդիսաւորութեան տօնեց իր անկախութեան երրորդ տարեդարձը: Այս առթիւ Պումետիէն ճառ մը արտասանեց ծանր յարձակումներ ընելով Պեն Պելլայի վրայ, զոր բռնատէր, շառլաթան, եւայլն որակեց, ապա ծանրացաւ գլխաւորաբար Ֆրանսայի հետ գործակցութեան վրայ: Ալժերիոյ նոր ղեկավարը շեշտեց այս առթիւ.— «Երեք տարիներու փորձառութենէ մը ետք, Ալժերիա կ՚արձանագրէ զոհունակութեամբ, Ֆրանսայի հետ իր գործակցութեան քաղաքականութեան դրական արդիւնքները: Այս գործակցութիւնը, երթալով համապատասխան իրականութեանց, կոչուած է զարգանալու փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ եւ փոխադարձ շահերու արդար գնահատումով»:

Այս առթիւ տեղական մամուլը կը յիշէ թէ Ֆրանսա տարեկան 2 միլիառի օժանդակութիւն մը կը բերէ Ալժերիոյ, որու վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ 20 հազար Ֆրանսացիներու ներկայութեան ծախքերը:

Պումետիէն արաբերէն խօսած է իր անդրանիկ ճառը: Անդրադառնալով տընտեսական կացութեան, Պեն Պելլան տապալողը ըսած է.— «Խօսքի ընկերվարութիւնը մեռած է: Ապագայ սերունդները բան պիտի չյիշեն ճառէն: Պիտի դատեն գործը: Ներկայ տնտեսական կացութիւնը աղետալի է: Ժուժկալութեան ճիգ մը անհրաժեշտ է»:

Ֆիկառոյի համար Պումետիէնի ճառը Պեն Պելլայական բնոյթ ունէր առանց Պեն Պելլայի: «Կուսակցութիւնը յեղափոխական յառաջապահ կուսակցութիւն մը պիտի ըլլայ, որ պիտի գործէ ըստ ժողովրդապետական կեդրոնացումի մը»: Պումետիէն կը յայտնէ նաեւ թէ «վաւերական համագումար» մը տեղի պիտի ունենայ: Վաւերական համագումար ըսելով, Պումետիէն կ՚ակնարկէ անշուշտ անցեալ Ապրիլին գումարուած ժողովին, որ յանդեցաւ «Ալժէի Ուխտին» վաւերացման:

Պումետիէն անդրադառնալով արտաքին քաղաքականութեան, կը շեշտէ թէ Ալժերիա հաւատարիմ պիտի մնայ որեւէ ճակատի չյարելու իր քաղաքականութեան: Կը յիշուի թէ Պեն Պելլայի օրով, Ալժերիա կ՚ուզէր տեսակ մը ղեկավար-ազդ ըլլալ երրորդ աշխարհին: Կ՚ուզէր ամէն տեղ միջամտել եւ կարեւոր զիջումներ կ՚ընէր Խորհ. Միութեան:

Նոյն օրը հրապարակուեցաւ նաեւ յեղափոխութեան Խորհուրդին կազմը: Նըկատի կ՚առնուի, առաջին առթիւ, թէ Ալժերիոյ նոր ղեկավարութիւնը գլխաւորաբար զինուորական է: 26 անդամները կամ գործօն զինուորականներ են, կամ ազատագրման բանակի նախկին պետեր: Այս կազմին մէջ չկայ ոչ մէկ քաղաքային ընդդիմադիր Պեն Պելլայի վարչակարգին: Այս կազմին մէջ, ուշադրութիւն կը գրաւէ գնդ. Թահար Զպիրի ներկայութիւնը, որ սպայակոյտի պետն էր ազդ. բանակին եւ այդ պաշտօնին կոչուած էր Պեն Պելլայի կողմէ առանց Պումետիէնի հաւանութեան: Երկրորդ ուշադրութիւն գրաւող ներկայութիւնն է հրամանատար Ահմէտ Պենչերիֆ, պահակազօրքի պետը:

× Համաձայն Յունիս 22ի հրամանագիրներուն, 7 Ֆրանսացիներ ազատ արձակուեցան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը յայտարարած է թէ իբրեւ անձնական բարեկամ, հետաքրքրուած է Պեն Պելլայով, եւ հաւաստիք ստացած թէ Ալժերիոյ նախկին ղեկավարը ողջ-առողջ է:

ՊԱՐՍԻՑ Շահն ու կինը, առջի օր վերադարձած են Թեհրան 13 օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելէ ետք Խորհ. Միութիւն:

ԻՐԱՔԻ հիւսիսային շրջանը համայնավար ցանց մը երեւան հանուած է: Կարգ մը անդամներ ձերբակալուած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Փարիզի նոր դեսպանը՝ Մանիք Եոլկա Օրլի հասած է առջի օր:

ՊՈՒՐՍԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, թուրք բանուորական կուսակցութեան վեց պատուիրակներ ծեծ կերած են ժողովուրդին կողմէ: Աջ հոսանքի պատկանող ցուցարարներ «մա՛հ համայնավարներուն» նշանախօսքով յարձակած են բանուորական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն վրայ, որոնցմէ վեցը հիւանդանոց փոխադրուած են:

ԻՐԱՔԻ մէջ ներքին տագնապ մը կը ծաւալի: Այս տագնապին առաջին երեւոյթը եղած է Տեղեկատուութեան նախարարին Գահիրէ մեկնումը, թէեւ իբրեւ պաշտօնական բացատրութիւն կ՚ըսուի թէ արձակուրդի գացած է բայց իր պաշտօնը ստանձնած է Առողջապահութեան նախարարը: Նասրական նկատուած կարգ մը ուրիշ անձնաւորութիւններ ալ հեռացուած են պաշտօններէ, ոմանք ալ հսկողութեան տակ առնուած են: Լիբանանի արաբ շրջանակներու մէջ և Ալ Հայաթ թերթին համաձայն, մառեշալ Արէֆ դժուարութիւններ ունի կարգ մը նախարարներու եւ ըսպաներու հետ, որոնք Իրաքի մէջ կ՚ուզեն եգիպտական տնտեսական դրութիւն մը ստեղծել եւ ժամ առաջ իրագործել Իրաքի եւ Եգիպտոսի միութիւնը: Ըստ լիբանանեան թերթին, Արէֆ ուզած է առաջքը առնել նասրական շարժումի մը, որ կըրնար փորձել իշխանութիւնը ձեռք առնել:

ՓՈՐՖԻՐՕ ՌՈՒՊԻՐՕԶԱ, նախկին անդամ Դոմինիկեան դիւանագիտական մարմնի, աւելի ծանօթ իբրեւ փլէյ-պոյ քան քաղաքական դէմք, մեռաւ առջի օր կառքի արկածի մը հետեւանքով, Պուատը-Պուլոնիէի մէջ: 56 տարեկան էր եւ 5 անդամ ամուսնացած, ի մէջ այլոց Տանիէլ Տարիէօյի հետ, զոր սնանկացուցած էր, ըստ Ֆրանսացի դերասանուհիին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ մէկ ժամ տեսակցութիւն ունեցած է Փարիզի խորհրդային դեսպան Վալերիան Զորինի հետ:

ՖՐԱՆՍԱ որոշեց ետ կանչել իր բոլոր ներկայացուցիչները Հասարակաց Շուկայի մօտ, բոլորովին անշարժութեան մատնելով Եւրոպայի հաւաքականութեան աշխատանքներն ու հերթական գործունէութիւնն իսկ:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեց Տոքթ. Վահագն Տատրեան, որ Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան մասին քննական ուսումնասիրութիւն մը պատրաստելու համար մրցանակաւոր յատկացում մը ստացած է Ամերիքըն Քընսիլ աֆ Լիոնդ Սոսայթիզի կողմէ: Այս աշխատութեան նիւթ հաւաքելու նպատակով եւ ամերիկեան համալսարանին մասնաւոր յանձնարարականով՝ այցելութեան ելած է դէպի եւրոպական հայաշատ քաղաքները, յետոյ Հայաստան եւ Մերձ. Արեւելք: Տոքթ. Տատրեան միասին կը տանի Հայաստան, պետական մատենադարանին նուէր ամերիկեան կառավարութեան կողմէ՝ Հայոց վերաբերեալ 1200 վաւերագրերու մանրանկար երիզները:

Երիտասարդ փրոֆեսէօրը Պոսթըն կը վերադառնայ Սեպտեմբերին, շարունակելու համար իր դասախօսութիւնները Ուիսքանսըն նահանդային համալսարանին մէջ, ուր պաշտօնի նոր բարձրացումով մը նշանակուած է ընկերաբանութեան օգնական դասախօս:

× Խմբագրատուն այցելեց նաեւ Լեւոն Քէշիշեան, արաբական մամուլի ներկայացուցիչը ՄԱԿի մօտ, որ ձեռնարկած է Հայկական Եղեռնի վերաբերեալ պատմական նիւթեր շարժանկարի վերածելու գործի մը: Կը վերադառնայ Նիւ Եորք:

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կնոջ հոգեբանութեան վերլուծումը ամէնէն բարդ եւ դժուարին խնդիրներէն մին համարուած է: Եւ ասս ստոյգ է՝ երբ ուզենք զայն վերլուծել անհատապէս, կնոջական առանձին տիպարներու վրայ: Բայց խնդիրը կը դիւրանայ երբ ուզենք վերլուծել կնոջ սեռային ու ցեղային հոգեբանութիւնը որ դարերու յաւերժացուցած ժառանգական ստացական տարրերով կազմուած է: Սեռային նկարագիրը՝ որ հասարակաց է ամէն կիներու, եւ ցեղային նկարագիրը՝ որ հասարակաց է միեւնոյն ցեղին պատկանող կիներու միայն, 'կը կազմէ գրեթէ անփոփոխ, հաստատուն հիմը, խորքը՝ կնոջ անհատական նկարագրին, մինչդեռ այս վերջինը, անհատական նկարագիրը կը ներկայացնէ այդ վրայ հիւսուած երկրորդական յատկութիւններու կուտակում մը, յաճախ փոփոխական: Այս պատճառաւ կնոջ սեռային ու ցեղային հոգեբանութիւնը, իբրեւ անփոփոխ տարր, կարելի է վերլուծումի ենթարկել եւ դատել ապահով օրէնքներով, մինչդեռ անոր անհատական նկարագիրը, մանաւանդ իր շուտ տպաւորական եւ զգայուն խառնուածքին պատճառաւ, յաճախ ա՛յնքան յեղյեղուկ եւ խուսափուկ է որ դժուար կ'ըլլայ ենթարկել վճռական վերլուծութեան եւ դատաստանի:

Մենք սակայն այստեղ պիտի չփորձենք կնոջ սեռային ու հայ կնոջ ցեղային հոգեբանութեան ընդհանուր քննութիւն մը՝ իր ամէն կողմերովը, այլ կ'ուզենք վեր առնել անոր մէկ կողմը միայն, կ'ուզենք վերլուծել կնոջ նկարագրին միայն մէկ գլխաւոր գիծը, այն է՝ անոր ի բնէ պահպանողականութիւնը:

Իսկապէս ամէն դարու եւ ամէն ցեղերու մէջ կինը մարդկային ազգին մէջ կը ներկայացնէ պահպանողական տարրը, մինչ այրը՝ յառաջդիմականը: Ժառանգական, բնազդական անգիտակից տարրերը ի՛նչքան ալ մարդկային երկու սեռերու հոգիներուն մէջ ալ զօրեղ եւ տեւական տարրեր ըլլան, բայց կնոջ մէջ մանաւանդ՝ անոնք, այդ ժառանգական տարրերը նոր փոփոխութեանց ընդդիմացող զօրեղապէս այլամերժ ուժ մը կը կրեն իրենց մէջ: Այրը նորութիւններէ, փոփոխութիւններէ չի խրտչիր, իր բախտախնդիր, արկածախնդիր կեանքովը ան ինքզինք դիւրաւ կը յարմարցնէ նոր պայմաններու, նոր միջավայրերու, եւ այս պատճառաւ այրերն են որ իրագործած են մարդկային ազգի բոլոր յառաջդիմութիւնները, մինչդեռ կինը, թերեւս իր մայրութեան պատճառաւ ընտանեկան օճախին յաւէտ կապուած մնալու հանգամանքովը, եղած է պահպանողական:

Հայ կինը եւս, մանաւանդ բնավայրի հայ կինը, որ նախնական կեանքի պայմանները տակաւին մեծապէս կը պահէ, եղած է եւ է՛ դեռ դերազանցապէս պահպանողական եւ աւանդապաշտ: Ան կը խրտչի վարքուբարքի, նիստուկացի, կեանքի պայմաններու ամէն նոր փոփոխութենէ, գրեթէ կ'ատէ նոր դաղափարները, նոր ըմբռնումները, մինչ կը սիրէ հանդարտ ու զոհունակ համակերպութեամբ ընթանալ կոխոտուած տափակ ճամբաներէ, որոնցմէ դարերէ ի վեր ընթացեր են իր նախամայրերը: Զինք չեն հրապուրեր նոր ճամբաներու, նոր հորիզոններու, նոր կեանքերու հմայիչ պատկերները եւ կը կենայ ամրապէս կապուած, կառչած ազգային աւանդական սովորութիւններուն:

Անշուշտ կարելի չէ ըսել թէ դարերու ընթացքին մէջ ոչինչ փոխուած է հայ կնոջ կեանքէն: Ի հարկէ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են: Բայց այս փոփոխութիւնները կրած են անոնք՝ որ ենթարկուած են միջավայրի փոփոխութիւններու: Իսկ անոնք որ իրենց բնավայրին մէջ մնացած են՝ աննշան փոփոխութիւններ միայն կրած են, իսկապէս բնավայրի Հայուհին է, որ պէտք է քննել հայ կնոջ հարազատ ցեղային հոգեբանութիւնը երեւան բերելու համար:

Բայց կնոջ, եւ մասնաւորապէս հայ կնոջ պահպանողականութիւնը, աւանդապաշտութիւնը կարելի չէ բոլորովին անդոսնել, իբրեւ յաւէտ յառաջդիմութեան թշնամի մտայնութիւն մը: Ընդհակառակն ան ունեցած է իր բարերար դերը մանաւանդ ցեղային նկարագրի պահպանութեան մէջ: Եթէ ստոյգ է թէ ազգ մը, ժողովուրդ մը իր ցեղային նկարագրովը ինքնուրոյն արժէք մը ունի եւ կը ներկայացնէ զինք ուրիշներէն տարորոշող յատկութիւններ, մեծութիւններ, ազգերը այդ նկարագրին պահպանումը առաւելապէս կը պարտին իրենց կիներուն: Յաճախ վնասակար նորութիւններու, օտար խորթ ու վտանգաւոր ազդեցութիւններու խուժումին դէմ կնոջպահպանողականութիւնը կը կանգնի իբրեւ հզօր թումբ մը եւ ցեղը կը փրկէ խորթացումէ, վատասերումէ: Բախտախնդիր, նորութեանց հետամուտ էրիկ մարդուն անխորհուրդ եւ յանդուգն քայլերուն քով՝ կինը իր պահպանողականութեամբը եղանակաւորիչ, չափաւորիչ ուժ մըն է, որուն շնորհիւ յաճախ ազգերը փրկուած են կործանարար սայթաքումներէ:

Այսպէս եղած է նաեւ մեր կիներուն մէջ ալ: Մենք մեր կիներուն շատ բան կը պարտինք մեր ցեղային յատկանիշներու, լեզուի, աւանդութիւններու, վարքուբարքի պահպանման տեսակէտով: Նոյնիսկ այսօր անդարձ կորուստի մատնուած բազմաթիւ ազգային ընտիր աւանդութիւններու, լեզուական բնիկ տարրերու, ժողովրդային բանահիւսութեան անգին գոհարներու փշրանքները հայ պառաւ մամիկներու բերանէն միայն կարելի եղած է հաւաքել: Յատկանշական պարագայ մըն է, որ այնպիսի տեղեր՝ ուր Հայերը ժամանակին բռնի թրքախօս եղած են, դեռ ուրեք ուրեք կիները պահած են իրենց մայրենի լեզուն: Հայ ազգագրութեան համար անսպառ գանձարաններ են գաւառացի հայ կիները: Աւելորդ կը համարիմ յիշել հայ կիներու աւանդական բարեպաշտութիւնը, հիւրասիրութիւնը, աննման տանտիկնութիւնը եւ ուրիշ ցեղային ընտիր յատկութիւնները, որոնց պահպանութիւնը մենք կը պարտինք իրենց աւանդապաշտ նկարագրին:

Ի հարկէ ազգի մը բոլոր բնիկ սովորութիւնները, աւանդութիւնները, վարքուբարքի մասնաւորութիւնները առհասարակ օգտակար եւ գնահատելի չեն կրնար ըլլալ, եւ նոյնիսկ անոնց մէջ կրնան գտնուիլ շատ վնասակարներն ու անպէտները, ինչպէս որ կան իսկ մեր մէջ ալ: Ուրեմն յանուն աւանդապահութեան՝ կառչած մնալ բոլոր հնաբոյր սովորութիւններուն եւ վարքուբարքի պայմաններուն, մեծ սխալ մը պիտի ըլլար: Բայց կան ալ բնիկ ազգային յատկութիւններ, սովորութիւններ, ազգային լեզուն, որոնք պէտք է պահպանուին՝ եթէ չուզուիր ազգային նկարագիրը բոլորովին խաթարել: Ահա՛ այս պարագային մէջ է, որ հայ կնոջ պահպանողականութիւնը օգնութեան պիտի հասնի եւ պիտի փրկէ ազգային նկարագիրը:

Մենք մեր կիներէն, մանաւանդ նոր հասնող զարգացած հայ աղջիկներու եւ կիներու սերունդէն կը սպասենք ահա այսպիսի լուսամիտ, դիտակից պահպանողականութիւն մը, չէ՛ թէ այն բնազդական, ժառանգական կոյր ուժը, որ կ'ուզէ փակած մնալ ամէն տեսակ հնաբոյր տարրերու, թանկագին գեղորներ ըլլան անոնք թէ նեխած փտութիւններ: Այդպիսի դիտակից պահպանողականութիւն մը պիտի կրնայ ընտրութեամբ պահպանել ցեղային նկարագրի լաւագոյն ընտրելագոյն կողմերը եւ միւս կողմէ իբրեւ արգելիչ թումբ պիտի կանգնի օտար վնասակար ազդեցութիւններու հոսանքին դէմ...:

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵՆՑ)

Սմբատ Բիւրատը ծնուել է Զէյթունում 1862 թուականին: Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց ուսումնարանը 1880ին աւարտելուց յետոյ, ուղարկւում է Փարիզ՝ Սորպոնի համալսարանը, որպէս մանկավարժական ճիւղի ազատ ունկնդիր: 1883ին մեկնում է Զէյթուն՝ ուսուցչական պաշտօնի:

1885ին մեկնում է Կ. Պոլիս, ծանօթանում ժամանակի գրական խոշոր դէմքերի՝ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի, Գրիգոր Զօհրապի, Ռեթէոս Պէրպէրեանի, Լուսինեան Նար-Պէյի, Մ. Չերազի, Թովմաս Թէրզեանի -եւ Նահապետ Ռուսինեանի հետ: Բիւրատը մեկնում է Զէյթուն՝ այս անգամ Հայոց Միացեալ Ընկերութեան կողմից նշանակուելով Կիլիկիայի հայկական 36 վարժարանների ընդհանուր տեսուչ:

1887ին Հալէպի կուսակալի դաղտնի հրահանգով հրդեհուեց Զէյթունը եւ քաղաքը կործանուեց, մոխրացաւ: Բիւրատը ստիպուած վերադարձաւ Կ. Պոլիս եւ այնտեղից Գր. Զօհրապի թելադրանքով մեկնեց Սամսոն՝ որպէս Ազգ. վարժարանի տնօրէն:

Դպրոցը երկու շրջան էր բոլորել, երբ Թիֆլիզից Սամսոն եկան Ռուբէն Ազատը եւ Սարգիս Տօնապետեանը (վերջինս 1919ին Լոնտոնում հրատարակեց «Զայն տառապելոց» երկը, 1915ի հայկ. եղեռնի մասին): Օսմանեան կայսրութեան աչքին երկուսն էլ անբաղձալի, կասկածելի էին, եւ հայրս, պարսկական հիւպատոսից իրանական անձնագիր ստանալով, նրանց արտասահման ուղարկեց:

1890ի արձակուրդին Բիւրատը Զէյթուն մեկնեց հօրը տեսնելու: Սակայն այնտեղ ձերբակալուեց: Մարաշ քաղաքի բանտը նետեցին հօրս եւ մօրս, ինձ էլ Զորպաճեանների ընտանիքին յանձնեցին:

Մայրս չորս ամիս յետոյ ազատ արձակուեց, իսկ հօրս մէկուկէս տարի Մարաշում բանտում պահելով փոխադրեցին Հալէպ, որտեղ դատապարտեցին հինգ տարուան բանտարկութեան, մեծ յանցանք համարելով նրա Զէյթունցի, առաւել եւս ուսուցիչ լինելը:

1895 Յուլիսին, բանտարկութեան հինգ տարին լրանալուց յետոյ, հայրս նորից դատապարտուեց հինգ տարուան բանտարկութեան: Բայց շնորհիւ Պոլսի ռուսական եւ անգլիական դեսպանների ազդու միջամտութիւնների, 48 Զէյթունցի բանտարկեալների հետ ազատ արձակուեց: Նա փոխադրուեց Կ. Պոլիս եւ նշանակուեց Քաղկեդոնի ազգային վարժարանի հայերէնի ու Ֆրանսերէնի ուսուցիչ:

1896ին, Պանք Օթոմանի դէպքերի ժամանակ, հօրս Սորպոնի ընկերներից Պոլսի Ֆրանսական դեսպան Միւնիէի պաշտպանութեամբ փոխադրուեցինք եգիպտական մի շոգենաւ եւ Աղեքսանդրիա հասանք: Հայրս տեղի ազգային Պօղոսեան վարժարանում երկու տարի որպէս ուսուցիչ պաշտօնավարելուց յետոյ, 1898ին մեկ-

ԿԱՐԾԵՍ ԹԷ

Ա.

Ծոծրակին վրայ վազվզող ոսկի ճառագայթներէն աւելի, որոնք կրակի մէջ ինկող պզտիկ օձերու պէս՝ գալարումներ, կծկումներ ունէին, մատղաշ ու արքենի հասակէն աւելի, որ քալուածքին մէջ՝ զեփիւռէն օրօրուող ոստի մը նազանքը կ'առնէր, իր վճիտ ու յստակ աչքերուն համար պաշտեցի զինքը:

Կանաչի աչքը, անոր մէջ խորունկ նայողին համար, վիհի մը վրայ բացուող լուսամուտի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ միշտ, եւ այնքան անստուգութիւններ, յեղակարծ անակնկալներ կ'ընդնշմարուին հոն, որ աննենգ եւ անխարդախ բանը զոր կը տեսնէի դէմի աչքերուն մէջ՝ զիս կը յափշտակէր:

Բացարձակ անդիտակից անկեղծութիւնը ունէի դիմացս, որ կարծես թէ ակամայ ըլլալուն համար արժանիք մը ըլլալէ կը դադրէր:

Ծովեր կան որոնք թաքուն ցասում ու հրճուանքներ ունին միշտ իրենց կուրքին մէջ զսպուած, անոր համար է որ անոնց չափիւղեայ ճակտին պայծառութիւնը վայրկեանէ վայրկեան հազար գոյներով կրնայ գունաւորուիլ. իրենց յարափոփոխ ու հեղուկ կեանքին ճակատագիրն է ասս:

Անդին ալ բիւրեղէ կաթիլներ կան, որոնք իրենց մաքուր ցոլացումը կորսընցնելու կարող չեն, եթէ ուղեն իսկ եւ իրենց հաւատարիմ անշարժութեամբը քարացած կը թուին: Աննիկիս սիրտը այս ադամանդներէն էր:

Բ.

Ինծի թափած սիրոյ լեզուն դեղջուկ, դրեթէ չինական բան մըն էր:

— Հոգիս, հոգիս ու կեանքս ես դուն, հասկցա՞ր:

Մանուկներու կցկտուր ու սահմանափակ բառերը ունէր. ոչ նոր պարբերութիւններ, ոչ չըսուած բացատրութիւններ՝ իր միակերպ, միակտուր սիրոյն համար, միեւնոյն խօսքերը, որոնք ինծի՝ տղայութեան մէջ սորված երգի մը պէս՝ յանյունս կրկնուելով աւելի քաղցը կը թուէին:

Բայց այս պարզութիւնը զուրկ չէր կանացի բնազդիկ նրբութիւններէ:

Երբ պատկերս տալ ուղեցի իրեն.

— Ոչ, ըսաւ ինծի, իմ աչքերուս չեմ վստահիր քեզ, հոն չես դուն:

Եւ հարուստ ու շքեղ լանջքին վրայ գընելով մատը.

— Հոս, հոս, սրտիս մէջն ես, գաղտնի, խորունկ, անհարկի աչքերէ ծածուկ տեղն ես դուն, միս մինակդ ու բոլորովին իմս, հասկցա՞ր:

Ուրիշ ատեն՝

— Գիտե՞ս, կ'ըսէր ինծի, որ դրան զանգակին զարնուածքէն, սանդուխին վրայ քալուածքէդ կը ճանչնամ քեզ եւ ուրախութեան սարսուռ մը կը վազէ ոտքէս մինչեւ գլուխս:

Իմ պաշտումս ալ իրեն համար նոյնքան բուռն էր. ես ալ զինքը՝ սրահին մէջ ձըգած անուշ հոտէն, շրջապատող չնչին նիւթերուն ազդականութենէն անմիջապէս կը գուշակէի:

— Հոս նստած էիր քիչ մը առաջ, կ'ըսէի իրեն աթոռ մը ցոյց տալով, երբ ներս կը մտնէի սրահէն:

Ճշմարիտ էր ըսածս, կ'ուրախանար, կը ժպտէր, կը շառագունէր:

Եւ ձեռքը ձեռքիս մէջ՝ երբ որ կը սթափէր զինքը համակող անէացումի հեշտանքէն, ինծի կ'ուղղէր տրտում ու անձկութեամբ լեցուն նայուածքը, կարծես պահանջելու համար:

— Խոստացիր որ պիտի չմոռնաս զիս:

Գ.

Երբ որ իմ մտերիմ բարեկամս, Ճամճեան Օննիկ, Իզմիրէն Պոլիս եկաւ ամուսնանալու համար, ես տարիէ մը ի վեր Աննիկէն բաժնուած էի այն խոլ արշաւին մէջ, զոր կը մղէի կնոջական զբօսանքներու համար, աւելի հետաքրքիր ուղեւորի մը պէս քան թէ ճշմարիտ վայելքի մը սիրոյն:

Բայց անոր դէմքը՝ յատուկ պատուանդանի մը վրայ դրած կը պահէի սրտիս խորը, մասնաւոր խուց մը յատկացուցած էի անոր, բացառիկ ու անստգիւտ էակին. ամէն հեղ որ կանացի պզտիկ դաւերու, ստայօդ պչրանքներու հանդիսատեսը կ'ըլլայի, այդ դէմքին հաստատատիպ արտայայտութիւնը կ'ամոքէր զիս:

Եւ ունայնասէր՝ ինչպէս կ'ըլլան իմ տարիքիս մարդերը, կ'երեւակայէի այդ վճիտ ու յստակ սիրտը դեռ ինձմով լեցուն՝ թէեւ ես լքած ու ձգած ըլլայի զինքը շատոնցուընէ ի վեր:

Աղէկ կը յիշեմ որ Շաբաթ առտու մըն էր:

Բարեկամս եկաւ տեղեկութիւն առնելու ինէ աղջկան մը վրայ, որուն հետ միտք ունէր ամուսնանալու եւ որուն գովեստը ըրեր էին ամէնքը, իմ ալ կարծիքս առնել կ'ուզէր որոշում մը տալէ առաջ, ով ըլլալը հարցուցի. Աննիկն էր ան:

Չեմ ծածկեր, որ մեծ սրտնեղութեամբ մը իմացայ այս լուրը, ուրեմն այս աղջիկը մոռցեր էր զիս, քանի որ ահա ուրիշի մը հետ կ'ամուսնանար՝ մինչդեռ ես անմխիթար կը կարծէի զինքը ինէ զատուելուն համար:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(1 Շար.)

նում է Գահիրէ, ներկայանում Եդիպտոսի Արտաքին նախարարին եւ խնդրում թոյլ տալ Գահիրէում մասնաւոր բարձրագոյն ուսումնարան բանալու: Այստեղ ան հիմնեց Գահիրէի Կենտրոնական կրթարանը:

Նոյն տարուայ աշնանը Աղեքսանդրա-բնակ Կարապետ աղա Մելքոնեանը հօրս ներկայացրեց Թալէաթին, որ Սուլթան Համիտի կողմից հալածական վտարանդի էր: Հայրս սիրով ընդունեց նրան: Բայց երեք օր անց, հօրս կանչում են Եդիպտոսի անգլիական բարձր քոմիսար Լորտ Կրոմերի մօտ:

— Միստըր Բիւրատ, խիստ ասում էկ Կրոմերը, մենք ձեզ ճանաչում ենք որպէս մտաւորական եւ ուսուցիչ, սակայն չդիտէինք, որ դուք ձեր կրթական յարկի տակ պատսպարում էք անբարձալի փախստականների: Այդ անձը պէտք է 24 ժամուայ ընթացքում թողնի ձեր բնակարանը. մինչ այդ ձեզ չենք հետապնդի, — վճռում է Կրոմերը:

Նոյն դիշերը հայրս Թալէաթ պէյին կէս դիշերուայ գնացքով փոխադրում է Աղեքսանդրիա՝ Պիւլպիւլեանի «Արմենիա» հիւրանոցը: Ապա ծանօթ յունական դեսպանի միջոցով յոյն անցագիր ձեռք բերելով՝ Թալէաթին տանում են յունական մի նաւ, որ նոյն օրը մեկնելու էր Աթէնք, ճանապարհում են, եւ որոշ գումար են տալիս ծախսելու:

Մէկ ամիս անց, Աթէնքի «Թահիտրոմոս» թերթում տպագրւում է հետեւեալ տեղեկութիւնը:

«Թալէաթ պէյ, հայրենասիրական պարտքէ մղուած դաղտնի Եդիպտոս երթալով, Գահիրէի մէջ Հայերու յեղափոխական գործունէութեան տեղեակ լինելով, Աթէնքի թուրքական դեսպան Միւնիր փաշային կը յայտնէ, եւ դեսպանը պաշտպանելով զայն, Սուլթանէն ներում կը ստանայ: Թալէաթ Էտիրնէի փոստ-հեռագրական ընդհանուր տնօրէն կը նշանակուի...»:

1901ին հայրս «Նոր Օր» թերթի խմբագիրն էր: Յետոյ, նորից Աղեքսանդրիայում Պօղոսեան վարժարանի տնօրէն:

Սահմանադրութիւնից յետոյ Գրիգոր Զօհրապը նամակով խորհուրդ տուեց հօրս Պոլիս տեղափոխուել: Հայրս մեկնեց Պոլիս իր հետ նաեւ Երուանդ Սրմաքէշխանլեանն ու Երուանդ Օտեանը:

Պոլսում հայրս դարձաւ «Մանզումէի Էֆքէար» օրաթերթի խմբագրական կազմի անդամ:

Ստանձնելով թերթի ազգային բաժինը, նա այդտեղ, որպէս թերթօն տպագրեց «Բանտէ-Բանտ» վեպը՝ 1890–1895ի դէպքերի մասին, Ֆրանսերէնից թարգմանելով հրատարակում է «Համիտի ներքին կեանքը» վէպը եւայլն:

1909 Մարտ 31ի պետական յեղաշրջման ձախորդ օրը, հայրս եւ ես գտնւում էինք Խորհրդարանի օտար թղթակիցների օթեակում: Անսպասելի, մերկացած եաթաղաններով եւ հրազէնով, ներս խուժեց Համիտի անձնական գունդը: Ահռելի էր սպանդը: Յանկարծ տեսանք Զօհրապին, որ Թալէաթ պէյի գլխից Ֆէսը նետելով, մօտեցաւ օտար թղթակիցների օթեակին: Այն պահին, երբ բոլորս էլ պատրաստւում էինք դուրս գալ, Զօհրապը գերմանական «Արբայտէր Ցայտունկ» յայտնի օրաթերթի թղթակից Պարենկէրի գլխարկը խլեց գլխից եւ Թալէաթի գլխին դնելով, յառաջացաւ դէպի դուռը: Այնտեղ պահակում էր համիտական մի սպայ: Զօհրապը դարձաւ նրան.

— Ես իրաւաբան Զօհրապն եմ, Պոլսոյ երեսփոխան, Պարոնն էլ Հեռ Պարենկէրի եղբայրն է:

Սպան պատասխանեց.

— Անցէք, պարոններ, դուք մեղնից էք:

Բոլորս դուրս եկանք: Զօհրապը Թալէաթին նստեցրեց իր անձնական փակ կառքը, տարաւ իր բնակարանը, որտեղ ութ օր պատուեց ու պատսպարեց, մինչեւ Էտիրնէ քաղաքից Պոլիս հասաւ երկրորդ զօրաբանակը, որի հրամանատարն էր իթթիհատական Մահմուտ փաշան, եւ նորից իթթիհատի կուսակցութիւնը գրաւեց իշխանութիւնը:

Ատանայի կոտորածի առթիւ նա տաքացած յօդուածներ եւ խմբագրականներ գրեց, մեղադրելով իթթիհատ կուսակցութիւնը: «Դուք ըրիք այս ոճիրը, որուն երեսուն հազար անմեղ Հայեր զոհ գացին: Ոճրագործներ, այլեւս բաւական է, հասկացանք ձեզ...»: Եւ այս յօդուածի կապակցութեամբ գրաքննութիւնը արգիլեց թերթի 42րդ համարը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ԲԻԻՐԱՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԳԵՊԱՆԸ

Դէմքը թուխ է հողի պէս, բայց լոյսով է վարարում,
Արարչական մի լոյսով, որ քրտինքից է առել,
Եւ ինձ այնպէս է թւում, թէ այդ նա է աշխարհում
Առաջին լոյսն արարել:

Ելել, կանգնել է մի օր մթնշաղի դէմ կապոյտ,
Ելել, կանգնել է գարնան զարթօնքի դէմ գեղեցիկ,
Բահը խրել հողի մէջ, սրբել քրտինքը մաքուր,
Ասել է. «Լոյս եղիցի»...

Ու լո՛յս ու լո՛յս է եղել, վազը լոյսով է լացել,
Ու կանաչ լոյս է կաթել բողբոջների աչքերից,
Լոյսի նման է իջել ու լոյսով է շառաչել
Գարնան անձրեւը վերից:

Ու լո՛յս ու լո՛յս է եղել, ամրան լոյսն է վարարել
Եւ կաթել է շիթ առ շիթ տաք արտի մէջ ողկոյզի,
Կարասների մէջ կաւէ յետոյ ծնունդ է առել
Գինին՝ աղջիկը լոյսի...

«Գինու երգը» շարքէն

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Եղանակի առաջին դաշտահանդէսը՝ կազմակերպուած Լիոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ, տեղի ունեցաւ կիրակի, Յունիս 27ին, Սէն Մօրիսի բարձունքին վրայ: Գնահատանքի եւ քաջալերանքի արժանի է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը իր այս տարուան գործունէութեան համար:

Առաւօտէն մինչեւ ժամը 4 հայկ. սալեր կը սփռեն երաժշտութիւն ու երգ:

Կէսօրէ ետք գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժինը, յաջորդաբար երգեցին եւ արտասանեցին տիկիններ Մարի Կարապետեան, Ա. Սարըկարապետեան, Մ. Հաբէլեան, Օրիորդներ Շաքէ Ղազարեան եւ Կարապետեան, ընկերներ Պ. Շահնաքեան, Մ. Զափարեան, Ս. Զէյթլեան, Յովհ. Պետրոսեան:

Խօսք առաւ ընկ. Մ. Միրզէ որ ի մէջ այլոց յայտարարեց. «Այսօր Նոր Սերունդն է, որ կազմակերպած է այս գեղեցիկ եւ օրինակելի դաշտահանդէսը: Այս համայնակուլ ափերուն վրայ անշուշտ դժուար է նորահաս սերունդին փրկութեան գործը, բայց այս պատճառ մը չէ, որ ձեռնածալ նստինք եւ քշուինք օրուան հոսանքէն: Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակը այն է, որ այս ժողովուրդը տէր դառնայ իր ճակատագրին եւ իր տան: Ոչ մէկ ժողովուրդի ունեցածին աչք ունինք, բայց կ՚ուզենք, որ ուրիշներն ալ ճանչնան մեր իրաւունքները, ահա այս է Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակը»: Ընկերոջ ճառը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց:

Դաշտահանդէսը շարունակուեցաւ խմբերգներով եւ հայկ. տոհմիկ պարերով:

Ապրի՛ք Նոր Սերնդականներ:

ՀԻԻՍԷՅՆԻԿՑԻ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

—o—

Սովորութիւն ունիմ քալելու, պտըտելու, ամէնէն աժան, առողջ եւ չյոգնեցնող մարզանքն է:

Երբ օդը աղէկ է, կ՚ընկղմիս մտածումներուդ մէջ, կը կտրես քիլոմեթրներ՝ առանց զգալու: Կը մտածես գործերուդ մասին: Ապագան կը գուշակես: Շուրջիդ աղուոր կամ տգեղ բաները եւ արարածները կը դիտես: Մանաւանդ գեղեցիկ եւ մանկամարդ կիները: Անոնք ալ քեզի կը ժպտին: Առ քալէ, կամ սկսէ խօսակցութիւն մը:

Երբ ամպոտ է երկինքը եւ օդը ծանր՝ այս տաք օրերուն, կը սկսիմ պտոյտը իրիկուան ճաշէն ետք, կամաց կամաց, քալելով դէպի Թրոքատէրօ, արահետին աջ կողմէն, — դիտաւորութիւն ունիմ իրիկուան լրագիրս դնելու եւ երթալ նորէն մինչեւ Լամարթինի պարտէզը, ուր կը նստիս եւ ափ մը զով ջուր բերանդ կը տանիս աղբիւրէն, որ փորուած է 250 տարի առաջ, շատ խորունկ, ուրկէց կը ժայթքէ պաղ պաղ եւ քաղցրահամ ջուրը Փարիզի, ծորակի մը վերածուած: Թաց ձեռքերովդ եթէ երեսդ լուաս բան մը ըսող չկայ, ինչպէս ըրաւ խեղճ Ալժերիացի գործաւոր մը, ինձմէ առաջ, երէկ:

Սակայն, երբ Զորեքշաբթի երեկոյ, բաւական մօտեցած էի հրապարակին, եւ Ֆոշի արձանը, ձի հեծած, կը ցուցնէր յարձակելու կողմը՝ ուրկէց յաղթանակին լոյսը պիտի երեւէր, նորութիւն մը բոլորովին արթնցուց զիս, — հարիւրաւոր փոքր դրօշակներ էին, իրարու քով, մեքանոյի մը վրայ կապուած, կը ծածանէին՝ յայտնելու համար թէ ճարտարապետներու եօթներորդ միջազգային ժողովը տեղի կ՚ունենար այս շաբաթ: Գոյնզգոյն էին դրօշակները: Յունական գոյները կը տիրապետէին, ինչպէս անգլիականին քով՝ Թուրքին լուսնկան եւ աստղը, դարձեալ քովը կարմիր մուրճը մանգաղով, մէկ անկիւնը լեռ մը...

Տօթը կը շարունակէր: Յետոյ փայլակներ: Կաթիլ մը անձրեւ ինկաւ քիթիս: Ամպը գոռաց: Հովանոց չունէի: Դիմացը դէպի պալատ վազեցի: Դուռները գոց, պատերը բարձր: Սկսայ դիտել Մեքանօն շատ աւելի երկարօրէն, բաց կապոյտ ճերմակով, յունական գոյները ուրախ կը ծածանէին վերը: Հարիւրաւոր հանրապետութիւններ, Ափրիկէ, Ասիա: Վարը պարզուած կար թրքականը, քովիկը՝ եռագոյնը: Քիչ մը վեր կը հսկէին յաղթանդամ անգլիականը եւ սովետականը:

Կարկուտ կը թափէր, Եռագոյնը սուգ մտաւ:

Վ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (262)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Եւ Արքայանիստի կողմէն հազարաւոր զինուած Թուրքեր կը խուժէին պարիսպներու վրայ:

Աշտարակին ստորոտը, նիզակները, կացինները կ՚երկարէին պատէն դուրս ու կը հրմշտկէին, կը քերթէին, կը կտրտէին, կը քաշքշէին իրերը: Սակայն Թուրքերն ալ կը գործէին. իրերու տակէն թիւֆէնքները կը կրակէին. նետեր, ռումբեր կը թռչէին վարէն դէպի վեր պաշտպանողներու դէմ:

Զբահակիր ախահի մը մահը արհամարհելով նետուեցաւ պարիսպին վրայ ու երկու երկաթապատ բռունցքները ջաղացքի պէս դարձնելով կը քշէր մէկդի ճանկերն ու նիզակները, երկրորդ մը ու երրորդ մը ետեւէն կուգային:

Մինչեւ որ այս երեքը կացիններով ու լախտերով ջարդուփշուր վար քշեցին՝ միւսները անոնց ետեւէն առաջ խոյացան:

— Ալլահ. ափերի՛մ:

Վայրկեան մը չանցած աշտարակին վրայ քշեցին եզան մորթով ծածկուած իր մը, ու անոր տակէն երեսուն քառասուն ենիչէրիներ ծնրադրած ու պառկած կրակ բացին ամրոցին մէջ կռուող զինուորներու վրայ:

— Ալլահ, ալլահ,— կը գոռային հազարաւոր կոկորդներ վարէն:

— Յաղթութիւնը մօտ է, — կը գոռային եասաուլները:

Տոպոյի գլխէն սաղաւարտը ինկաւ, բայց նա բաց գլխով նետուեցաւ թնդանօթներուն քով:

Աշտարակի մէջ գտնուող հունգարացի զինուորները ոչ իսկ վնասել կրնային իրենց վերեւ կեցող ենիչէրիներուն, որովհետեւ աշտարակին վրայ տախտակներ կային, զոր կարելի չէր վար նետել վրան ծանրացած ենիչէրիներու պատճառով:

— Դուրս եկէք, — գոչեց Գրիգոր, տեսնելով որ Տոպօ թնդանօթները այն կողմը կ՚ուղղէր:

Ու ենիչէրիներու հրացաններու կարեւորութիւն չտալով ինքն ալ կացին մը առած անցուց իրը բռնող նիզակէ մը ու մէկդի քաշեց:

Ամրոցին վրայ կեցողները սարսափած տեսան աշտարակին գրաւումը. ամէնքն ալ բոցավառ պսակներ առած կը տեղացնէին պարիսպին վրայ մղուող ենիչէրիներու գլուխներուն:

Տոպօ տեսաւ թէ ենիչէրիներու դիծը ընդհատուեցաւ:

— Թնդանօթները դէպի վար, կրակ:

Թնդանօթը դարձաւ. ահաւոր բոց ու որոտում մը պայթեցաւ հողաբլուրի վրայ խուժող ենիչէրիներու դէմ:

Ենիչէրիները շատ չէին վախնար թնդանօթներէն. երկու թնդանօթներու երկու գնդակները շատ վնաս չէին կրնար ընել. իսկ որոտումներուն արդէն շատ վարժուած էին: Սակայն Տոպոյի թնդանօթները մանր գնդակներով ըեցուած էին ու տասը քսան հոգի միասին կը տապալէին:

Ենիչէրիները զարհուրած ընկրկեցան:

— Կրակ վրանին, կրակ,— կը լսուէր Գրիգորի ձայնը:

Ու աշտարակին մէջ բանտուած ենիչէրիներու վրայ կը թռչէին հրեղէն պսակները: Թուրքերը աջ ու ձախ կը կրակէին. սակայն անդամ մը որ հրացանները պարպուեցան՝ ժամանակ չունեցան կրկին լեցընելու. կրակն ու բոցը երթալով կը շատնար. եւ անոնք ոռնալով կը նետուէին աշտարակէն վար. դուրս ինկողները բախտաւոր կրնային համարուիլ, մէկ ոստումով ջարդուփշուր կ՚ըլլային: Սակայն բերդին մէջ ցատկողներն ալ երկար ժամանակ չունեցան պարելու. այնպիսի ծեծ մը կ՚ուտէին որ ոսկոր մը անդամ ողջ չէր մնար վրանին:

×

Թուրքերը նոյն իրիկունը ու դիշերը շարունակեցին կռիւը Հողէ ամրոցին քով:

Հողէ ամրոցը հիւսիս արեւմտեան անկիւն ինկող մասն էր ու քարաշէն ամրոցներու շարունակութիւնը: Թուրքերը հողը տակն ու վրայ ըրած էին որպէս զի կարենային ամրոցին տակ ծակ մը բանալ. սակայն բերդին պարիսպները հողին վրայ չէին շինուած: Պարիսպին վրայ պարիսպ կար հոն, քսան դրկաչափ խորութեան վրայ. կարծես անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր ձորէն սկսած ըլլային բարձրացընել բերդը, ու յաջորդ դարերու ժողովուրդները հողով լեցնելով հին բերդը՝ անոր վրայ նոր բերդ շինած ըլլային. մինչեւ որ վերջապէս Ս. Ստեփանոսի ժողովուրդը եկած ու հին բերդերուն վրայ կանգնած ըլլար այսօրուանը:

Տոպօ շուտով անդրադարձաւ թէ Թուրքերու դիշերային յարձակումներու աղմուկը պարզապէս իրենց ուշադրութիւնը փայտ կրողներու վրայէն հեռացնելն էր: Հողէ ամրոցին վրայ գնդապետ մը կանչել տուաւ երկու հարիւր մարդով, միւսները իրենց սովորական թիւով իրենց տեղերը թողուց:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Աշխէն Իփքրանեան, Օր. Ժանէթ Իփքրանեան, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուսայեան, Օր. Օր. Թաղուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անասթասեան, Պ. Կայծակ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Յոլակ Պօյաճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին

ԱՒԵՏԻՍ ԻՓՔՐԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 4ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չորեքշաբթի (Յուլիս 7) ժամը 15.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

Այրի Տիկին Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Յաբէթնագովեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արեգ Բարեկամեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բարեկամեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին

ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 2ին, իր բնակարաննը 189, Պուլվար տը լա Մատըլէն, Նիս:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ Յուլիս 3ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Ողբացեալ Ա. Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ Պ. Տէմիրճեան (Տեսինէն) 20 Ֆր., Ս. Խոզիկեան, Խաչնաեան, Հ. Գազանճեան, Տէլիզազարեան 10ական:

Ողբ. Խ. Պալեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչ 20: Ողբ. Յ. Ղարիպեանի մահուան առթիւ Կ. Խաչ 20, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Արծիւ մարզական 50, Դանիէլեան 20, Ա. Փափազեան (Քասիս) Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին 50:

Ողբ. Յ. Գարեգինեանի հոգ. առթիւ Պ. Պարիս Մուսայէլեան եկեղեցիին 20, Աղքատախնամին 50: Այրի Տիկ. Ա. Գարեգինեան եկեղեցիին, Կ. Խաչին եւ Աղքատախնամին 10ական, Այրի Տիկ. Նալպանտեան իր ամուսնոյն հոգ. համար եկեղեցիին 100: Պ. Վարդգէս Վարդանեան եկեղեցւոյ պայծառութեան 20:

×

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տիւյմէճեանէ 50 Ֆր. իրենց երկրորդ թոռնիկին Ֆիլիփ-Եղիշէի ծննդեան առթիւ:

Պ. Ոսկիան Նալպանտեանէ 10 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Տիկ. Աղաւնի Անլիեանի (ծնեալ Մարտիրոսեան) կսկծալի մահուան առթիւ (Փոն տը Շէրիւի):

ՎԱԼԱՆՍ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ, այս կիրակի, Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Օթ Ֆավանթին Պ. Թէսիէի օգասուն դաշտի ծառերուն տակ:

Ճոխ յայտագիր, հաճելի եւ ուրախ անակնկալներ: Առատ կերուխում մատչելի դիներով, մանաւանդ (չիքէօֆթէ եւ շամփուրով խորոված):

Ժողովրդական ջերմ մթնոլորտ:

Անձնական կառքեր կը դիւրացնեն երթուդարձը Պ. Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 11,30ին եւ 14ին:

Անձրեւի պարագային յետաձգուած է չորեքշաբթի Յուլիս 14ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Արմենակ Գասպարեան, ծնած 1906ին Ախտայի շրջանի Քաղսի գիւղը: Ունի հինգ եղբայրներ եւ հինգ զաւակով ընտանիք, որոնք Հայաստան են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

TCHAKAMIAN K.
Quartier Payannet 13
GARDANNE (B. du R.)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: պարտաւորիչ ներկայութիւն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ: Դաշտահանդէսի աշխատանքներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պուլ. Օտտոյի դպրոցի ամավերջի հանդէսը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պառ Էնթերնասիոնալի սրահը:

Երգ, արտասանութիւն, պար, Արենոյշներու կողմէ եւ զանազան անակնկալներ: Խօսք կ'առնէ ԳՈՒՐԳԷՆ Վարդապետ:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Կապոյտ Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Շաթօ Պօ Ռըկառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ, Սէյսինէ վեր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն, դիւրամատչելի դիներով, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի հայ հասարակութիւնը անցընելու հաճոյալի օր մը եւ քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը:

Ծանօթ.— Օթոքառի ժամերը.— դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին, Շըմէն տը լա Փըշէնէ 9ին, Փլաս վերտէնէ 9,25ին, Ռիւ Տալամպէռէն 9,25ին Քուռ Պերիա կամուրջի մօտէն 9,35ին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի, հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան, Պառ Պելվետէռի մէջ (Սէնթ-Անտրէ):

(Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան):

Այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, Պուլի եւ Պռիճի մրցումներ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբը, ղեկավարութեամբ Մասիս Գուլումեանի, կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ»:

«Զարենց» պարախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Վահագն Տէր-Վարդանեանի Հայկական տարազով Հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, զով ըմպելիներ, մատչելի դիներով:

Ռատիօ-նուագ Սէն-Ժան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊՕՄՈՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին ամավերջի մասնաւոր քննութիւնները պիտի կատարուին այս Շաբաթ, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ, իրիկուան ժամը 8,30ին:

Քննութեան նիւթերն են.— Ականաւոր դէմքեր, քերականութիւն, արտասանութիւն, ընթերցանութիւն եւ ուղղագրութիւն մանուկներու:

Կը հրաւիրուին սիրով՝ ծնողքներն ու ուսումնատենչ ազգայինները: Մի՛ մոռնաք թէ քաջալերանքի պարտք մը ունիք հանդէպ ձեր զաւակներուն որ պատրաստ են տալու իրենց առաւելագոյնը:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ – ԺԻՒՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր... Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղերուն դիմելով:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro: Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél: GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél.: STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 8 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10351 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.351

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակը եղաւ փորձաքար մը՝ հաստատելու համար քաղաքական հասունութիւնը հայ ժողովուրդին, որ գիտցաւ համազգային սուգին առջեւ մոռնալ իր ներքին փցուն ու ճըղճիմ վէճերն ու անհամաձայնութիւնները, դադրեցուց ամէն պայքար եւ վայելչօրէն ու արժանաւորապէս ոգեկոչեց յիշատակը իր մէկուկէս միլիոն անմահ նահատակներուն, սփիւռքի հեռաւոր անկիւններէն մինչեւ հայրենիք:

Յիսնամեակը աղօթքի, հոգեհանգիստի կամ սգահանդէսի պէս քրիստոնէական բարեպաշտական պարտականութեան մը նեղ սահմաններէն դուրս ելլելով դարձաւ բարեդէպ առիթ մը վերարծարծելու Հայկական Դատը:

Իսկապէս յատկանշական եւ գերազանցօրէն յուսադրիչ երեւոյթ էր տեսնել, որ անցնող յիսուն երկար ու տառապալից տարիները տարագիր ու ցիրուցան Հայերու հոգիին մէջ վառ ու կենդանի պահեր էին հայրենիքի սէրը, ազատութեան ձըգտումը եւ մեր պապերու պատմական հոգերը վերստանալու միահամուռ բաղձանքը:

Վերջացան յիսնամեակի տօնակատարութիւնները: Սակայն նոր հանգրուան մը բացուեցաւ մեր առջեւ: Պայծառ հեռանկարներ սկսան ուրուագծուիլ հորիզոնին վրայ:

Ազգովին ապացոյցը տուինք, որ հայրենասիրական ոգին աւելի քան երբեք անշէջ պահուած է հայրենիքէն մինչեւ սփիւռք, հակառակ քաղաքական վերիվայրումներուն եւ այս կամ այն վարչաձեւին:

Ամէն կողմ կը ստեղծուին մարմիններ՝ Հայն ու իր արդար Դատը ճանչցնելու համար օտարներուն:

Ուրախալի է մանաւանդ նշել, որ բոլոր երկիրներու մէջ ալ նոր սերունդը գործի լծուած է եւ օգտակար ու արդիւնաւէտ աշխատանք կը կատարէ այս ուղղութեամբ:

Կարելի է ըսել, որ վերածնունդի, հայկական զարթօնքի նոր շրջան մը կ'ապրի Հայութիւնը ամենուրեք՝ յիսնամեակի վաղորդայնին:

Շատեր, որոնք կեանքի դժնդակ պայմաններուն դիմակալելու մտահոգութենէն մղուած հակամէտ էին նետուելու ուծացման եւ օտարացման հալոցին մէջ, այժմ սկսած են յետադարձ ընել եւ վերյիշել իրենց հայկական ծագումը, երբ արդէն յաղթահարած են դժուարութիւններուն եւ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած:

Քաջալերական եւ յուսադրիչ երեւոյթ մըն է այս ալ՝ ապագայի տեսակէտով:

Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, ուր ազգային անկախութեան, հողային ամբողջականութեան գաղափարը օրէ օր աստիճան մը աւելի կը զարգանայ:

Ամէն օր մեր աչքերուն առջեւ կը տեսնենք ամէն դոյնի ազգերու եւ ցեղերու ազատագրումն ու անկախութեան տիրացումը՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Ազգեր՝ որոնք ո'չ Հայուն չափ հին ու արժէքաւոր մշակոյթ ունին եւ ո'չ ալ անոր պէս իրենց համբանքին կէսը զոհած են յանուն հայրենիքի ու ազատութեան:

Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք անոնց ազատութիւնը: Սակայն միաժամանակ կը պահանջենք որ Հայերն ալ տիրանան իրենց միացեալ եւ անկախ հայրենիքին:

Յիսնամեակը բիւրեղացուց եւ ընդհանրացուց այս արդար պահանջը:

Ձեռք ձեռքի պէտք է աշխատինք յարատեւ ճիգերով՝ մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

«ԼԸ ՄՈՆՏ» ԵՒ 1915Ի ՋԱՐԴԵՐԸ

Ծանօթ է որ թուրք դեսպանատան մամուլի կցորդը եւ Ֆրանսայի թուրք ուսանողներու Միութիւնը պատասխաններ դրած էին Պ. Ֆէյտիի յօդուածին (Լը Մոնտ Ապրիլ 23) զոր Լը Մոնտ հրատարակած էր Մայիս 29ին: Այս առթիւ Ֆրանսացի մեր պաշտօնակիցը բազմաթիւ նամակներ ստացած է, Հայերէ որոնց առթիւ կը գրէ (Լը Մոնտ Յուլիս 7), — «Փրոֆ. Ֆէյտիի յօդուածին առթիւ, Մայիս 29ի մեր թիւով հրատարակած էինք երկու պատասխաններ: Այս թղթակցութիւնը մեզի շատ նամակներ արժեց, որոնց հեղինակները կը հերքեն ամբողջովին կամ մասամբ թուրք նամակագիրներու պատճառաբանութիւնները, զորս հրատարակած էինք իրենց պատասխանատուութեան տակ: Ջարդերու ծաւալը եւ վայրագութիւնը չեն կրնար արդէն կասկածի ենթարկուիլ եւ հակաճառութիւնը չի կրնար դէպքերուն իսկ վերաբերիլ» (ՅԱՌԱՋ՝ ընդգծումները մեր կողմէ):

Լը Մոնտ կ'աւելցնէ որ ստացած նամակները կ'արտայայտեն նահատակներու զաւակներուն զգացումները եւ կը հրատարակէ երկու նամակներէ մէջբերումներ, եզրակացնելով. — «Այս ողբերգական դէպքը պէտք չէ մոռցուի, ճիշդ այդ պատճառաւ է որ Լը Մոնտ առաջին էջին վրայ հրատարակած էր Փրոֆ. Ֆէյտիի յօդուածը»:

Ուրախ ենք անշուշտ որ Լը Մոնտի խմբագրութիւնը դիրք կը բռնէ եւ կը ճշդէ թէ Թուրքերու դրածին պատասխանատուութիւնը չի ստանձներ, մինչդեռ կը ստանձնէ Փրոֆ. Ֆէյտիի յօդուածին պատասխանատուութիւնը: Աւելցնենք թէ Լը Մոնտի խմբագրութեան շատ դեղեցիկ նամակ մը դրկած է նաեւ Մարի-Նուպար Ուսանողական Տան Ուսանողներու Միութեան վարչութիւնը որու ի պատասխան Լը Մոնտի խմբագրութիւնը նամակ մը դրած է, կցելով Յուլիս 7ի իր հրատարակած «Թղթակցութեան» կտրոնը, աւելցնելով թէ այդ ձեւով կը խորհի վերջակէտ դնել հարցին: Կը ցաւինք անշուշտ որ չէ հրատարակուած Հայ Ուսանողներու նամակը որմէ փառաւոր դաս մը կրնային քաղել թուրք ուսանողները: Պիտի հրատարակենք իբրեւ նիւթ պատմութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Հասարակաց Շուկան, պողպատ-ածուխ փուլը եւ Եւրաթոմը անշարժութեան մատնուած են իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի բռնած անզիջողական դիրքին: Արդարեւ տը Կոլի կառավարութիւնը ետ կանչեց իր բոլոր ներկայացուցիչները եւրոպական այս կազմակերպութեանց մօտ: Ետ կանչուած է նոյնիսկ Ժան-Մարք Պէօկնէռ որ Ֆրանսայի դեսպանն է եւրոպական հաւաքականութեանց մօտ: Այս առթիւ Մօրիս Ուլրիխ որ մշտական ներկայացուցիչն է Ֆրանսայի, յայտարարած է. — Ֆրանսական կառավարութիւնը կը նկատէ թէ տրուած ըլլալով որ մշտական ներկայացուցիչներու ժողովները կը ձգտին պատրաստելու Խորհուրդները, որոնց Ֆրանսա պիտի չմասնակցի, Ֆրանսա չի մասնակցիր նաեւ կոմիտէի աշխատանքներուն: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պիտի չմասնակցի կոմիտէներու եւ աշխատանքի խումբերուն որոնք ծրագիրներ կը պատրաստեն կամ ուսումնասիրութիւններ կ'ընեն:

Հակառակ ասոր Հասարակաց Շուկան սկսած է իր բանակցութիւնները Թունուզի հետ: Ոչ մէկ Ֆրանսացի դէտ կը մասնակցի այս ժողովին: Ժընեւի մէջ ալ «Քենըտի բանակցութիւնները» կը կատարուին ի բացակայութեան Ֆրանսայի: Ջնջուած են սակայն բոլոր այն հաւաքոյթները որոնց նպատակն էր որոշումներ տալ: Այսպէս ջնջուած է այն ժողովը որ Յուլիս 12ին տեղի պիտի ունենար Երկրագործական նախարարներու միջեւ, ջնջուած է այն ժողովը որ Յուլիս 13ին պիտի գումարուէր Լիւքսամպուր Պողպատ-Ածուխ հաւաքականութեան կողմէ: Ջնջուած է յանձնախումբին նախագահ Հալշթայնի Պոն ճամբորդութիւնը:

Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները շատ մտահոգ են եղածէն եւ Ֆրանսուա Միթըրան խորհրդարանական բացառիկ նիստ կը պահանջէ հրապարակային յայտարարութեամբ մը (Խորհրդարանի նըստաշրջանը վերջացած է): Նիէվրի երեսփոխանը կը շեշտէ թէ միակ միջոցը որպէսզի կառավարութիւնը եւրոպական պարտաւորութեանց եւ յանձնառութեանց համապատասխան քաղաքականութիւն մը վարէ Խորհրդարանի արտակարգ նիստն է: Միթըրան գիտէ թէ իր առաջարկը պիտի բախի Իւ. Էն. Էռ.ի ընդդիմութեան, բայց կոչ կ'ընէ անկախ-հանրապետականներուն առանց որոնց Իւ. Էն. Էռ.ը չի կրնար մեծամասնութիւն կազմել:

Միւս կողմէ Շարանթի ծերակուտական Մարսիլհասի նամակ մը դրած է նախագահ տը Կոլի ուր կ'ըսէ. — «Պէտք է այո' ըսէք Եւրոպայի, որովհետեւ երիտասարդութեան յոյսը մեծ մասով այդ բառին կապուած է եւ զգուշացէք որ Եւրոպան չկառուցուի առանց Ֆրանսայի: Կ'ուզեմ տակաւին հաւատալ որ անդարմանելին պիտի չկատարուի եւ խօսքս պիտի լսէք»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

Օրացոյցին մէջ կը կարդամ, այսօր. —

✠ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 8 Յուլիս. — Սրբոց Թարգմանչացն մերոց Սահակայ Պարթեւի հայրապետին եւ Մեծին Մեսրոպայ վարդապետին:

Տօն մեծ՝ համաձայն Պոլսոյ պատրիարքութեան պատրաստած օրացոյցին:

Տօն ազգային՝ համաձայն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պատրաստած օրացոյցին:

Տօն ազգային, կատարի եկեղեցական հանդէս յՕշական, համաձայն Էջմիածնի կաթողիկոսութեան պատրաստած օրացոյցին:

Օրուան յատուկ գլխաւոր շարականն է «Որք զարդարեցին», — ափսո՛ս, կը պակսի բանաստեղծական ներշնչումը:

Հայոց ազգային այս մեծագոյն տօնը, տօներուն տօնը, Կիրակիներուն Կիրակին, ամէնէն հանդիսաւորը, դժբախտաբար կ'իյնար դպրոցական տարեշրջանին վերջը եւ դաշտային աշխատանքներու հեւասպառ շրջանին, այնպէս որ անհնշմար կ'անցնէր մեր բնաշխարհին մէջ:

Սփիւռքի մէջ պայմանները աւելի աննպաստ՝ մեծարելու համար Հայոց պատմութեան ու մշակոյթին այս երկու յաւերժական անունները, յիշո՛ղ անգամ չկայ:

Ամէն անգամ, երբ կը կարդամ Սահակ Պարթեւի մահագրութիւնը, կ'երեւակայեմ սկանտինաւեան մեծագոյն դիւցազներուն երթը դէպի Վալհալլա, կամ Վալքիրեան խարոյկին բոցերը, որոնք կը պաշտպանէին Պրունհիլտի անկենդան մարմինը՝ սպասելով որ յաղթապանծ հերոսը գար անցնէր հրեղէն վարագոյրին մէջէն եւ արթնցնէր անշնչացած դիւցազնը:

... Պարսից բանակը պատերազմական շարժումներ կը կատարէր: Սահակ Պարթեւ, մեր մեծագոյն կաթողիկոսը, ծերացած եւ «հիւանդութեան մահու» հասած, իր վերջին օրերը կ'ապրէր Բագրեւանդի վանքին մէջ, որ կը գտնուէր պարսկական բանակին արշաւանքի ճամբուն վրայ: Իբրեւ աւելի ապահով վայր՝ մեծ հիւանդը կը փոխադրուի Բլուր գիւղը, ուր հազիւ երկու օր կ'ապրի եւ կը մեռնի: Այն ատեն, զինուորական եւ եկեղեցական իշխանութիւնները կ'որոշեն մարմինը տանիլ Աշտիշատ՝ դեռ պարսկական բանակը չհասած: Հեռու էր Աշտիշատ: Բայց յուղարկաւորներու թափօրը, «բազմութեամբ քահանայից և ազատաց», ազնուականներու եւ նախարարներու տիկիններ ալ միասին, ճամբայ կ'իյնայ յառաջ խաղալով ցերեկ ու գիշեր, գիշեր ու ցերեկ, ջահեր ի ձեռին, օրհնութեան երգեր արտասանելով, խունկի բուրում արձակելով յընթացս ճամբուն, եւ «յետ սակաւ ինչ աւուրց» թափօրը կը հասնի կաթողիկոսին ծննդավայրը, ուր կը կատարուի թաղումը:

« Այսօր, կը գրէ Օրմանեան, Մշոյ Մատնավանքէն դէպի վեր բարձրացող լերան վրայ, Տերիք կոչուած փոքրիկ գիւղին մօտ, անշուք, անձուկ եւ անարգ տեսքով եւ հազիւ մարդաչափ բարձրութեամբ շէնք մը կայ, կոշտ ու սեւացած կամարով մը ծածկուած, որուն ներքեւ ու կիսովի պատին խառնուած քարի մը տակ կը հանգչին ազգին եւ եկեղեցւոյն, լեզուին ու գրականութեան ամենամեծ երախտաւորին ոսկրները»:

Սահակ մեռած է 439 Սեպտեմբեր 7ին:

Իսկ «երանելի զուգականը», Մեսրոպ Մաշտոց, նոյնպէս ծերացած եւ անմխիթար, կը սպասէր իր մահուան, որ տեղի ունեցաւ Սահակի մահէն ետք վեցերորդ ամսուն՝ Փետրուար 17ին: Կորիւն կը պատմէ թէ Մեսրոպ մեռաւ՝ երբ կ'օրհնէր իր աշակերտները, «մինչդեռ ձեռք սրբոյն ընդ երկինս կարկառեալ էին»: Եւ ահա «տեսիլ խաչանման լուսաւոր շողաւոր ձեւ երեւէր ի վերայ ապարանիցն, յորում երանելին վախճանէր, զոր ամենայն ուրուք ինքնատես եղեալ եւ ոչ առ յընկերէ պատմեալ» (Վարք Մաշտոցի, ԻԶ. 18):

Եթէ պատերազմական վիճակի մէջ չըլլար երկիրը, Մեսրոպ Մաշտոց եւս պիտի փոխադրուէր իր «զուգականին» մօտ, Տարօնի աշխարհը, որուն ծնունդն էր ինքը, ինչպէս Մեծն Սահակ: Բայց եւ այնպէս եկեղեցական եւ աշխարհական իշխանութիւնները նոյն ձեւով կատարեցին թաղման արարողութիւնը՝ ձիւն-ձըմրան մէջ, «կանթեղօք վառելովք եւ ջահիւք բորբոքելովք եւ խնկօք բուրելովք եւ ամենայն լուսաճաճանչ գնդիւն», մինչ խաչի լուսաւոր նշանը երկինքէն կ'առաջնորդէր, երբ թափօրը կը բարձրանայ Օշական, ուր կը կատարուի թաղումը եւ խաչը կ'անհետանայ երկինքէն:

Սահակ թաղուեցաւ ջահագնացութեամբ օրեր ու գիշերներ:

Մեսրոպ թաղուեցաւ նոյնպէս ջահագնացութեամբ ձիւնոտ եւ սպիտակափառ ճամբաներն ի վեր:

Ժողովո՛ւրդ Հայոց, չե՞ս սարսռար կարդալով այս փոքրիկ նկարագրութիւնը, — համազգային Վալքիրեան մեծարանքի այս արտայայտութիւնը, կիսաստուածներու երթը դէպի Վալհալլա: Կամ Խորենացիի սա երկու խօսքը, հաւասարապէս ճիշդ՝ ինչպէս առաջինին, նոյնպէս երկրորդին համար. — «Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ գիւրն յիշատակ եթող» (Խոր. Գ. 67):

Ու պիտի չուզէի՞ր հարցնել.

— Մենք ինչո՞վ ենք արժանի այս կիսաստուածներուն:

Մեր բանկալի վէներո՞վ:

Մեր անտարբերութեա՞մբ:

Անոնք առաջնորդուեցան ջահերով:

Մեզ արժան է առաջնորդել... խարազանով:

ԱՐԱՋ

ԵԻ ԱՍԷ ԽԻԿԱՐ

ԱՐԵԻԼԵԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻԻՆ

Չ.— ՉԱՐ ԱՉՔ, ՉԱՐ ՓՈՒՇ

Սուլթան Մահմուտ կը կոչուէր թէ Քոճա Ամմուտ, չեմ դիտեր, բայց կը վկայեն թէ առաջնակարգ որսորդ էր (սայեատ)։

Առտու մը, Սուլթան Սայեատ, կանուխ կ'ելլէ որսի կ'երթայ, բայց պալատին դռնէն դուրս ելած պահուն՝ առաջին մարդը, զոր կը տեսնէ, կոյր տէրվիշ մը կ'ըլլայ, որ արքայական դրան վրայ յաթած արեւը իրեն ապաստան առած՝ կը դարմանէր աչնան դիչերային ցուրտին աւերները։

Սուլթանը երեկոյին կը վերադառնայ կատաղած փրփրած։ Մէկ լորի կամ կաքաւ չէ, հասարակ թռչնիկ մը անգամ չէր ձարկած։

— *Կոյր տէրվի՛շն էր պատճառը, կ'ըսէ ու կը կրկնէ, եւ այնքան վստահ որ վերադարձին՝ եթէ դարձեալ տեսնէր դրանը առջեւ, տեղն ու տեղը պիտի սպաննէր, վալլահի, պիլլահի, թալլահի՝ երդում կ'ընէր։*

— *Զա՛ր, չա՛ր էր աչքը, ատոր համար է որ Աստուած կոյր է դարճուցեր, կ'ըսէր ու վէգիրին կը պատմէր փրփուր ի բերան։*

Եւ Ֆերման.— Գտնել կոյրը եւ կախել։

Ոստիկանները, որսորդ չուն դարձած, քիթ կը խօթեն ու կը հոտոտեն ամէն ծակ ու ծուկ, եօթը Բլուրներուն չուրջը, վրան, տակը եւ ամէն կողմ։ Ի վերջոյ գտան։

Ֆերմանը կը կարդան խեղճ մարդուն դլխուն։ Եւ կ'ըսեն.— Աչքդ չար է, թէեւ էֆօր է, սուլթանը, որ քեզ տեսաւ առաւոտուն, որսորդութեան անտառէն դարձաւ ձեռնունայն, — կախաղան։

Կոյր տէրվիշը խնդրեց որ դինք կախաղան բարձրացնելէ առաջ, սուլթանին ներկայութեան արժանացնեն դէթ մէկ վայրկեան։

Մահապարտներուն խնդրանքը առաւածային պատգամ է, պէտք է յարգել։ Ու կը տանին։

— *Քէօ՛ր, աչքդ ուրիչ բան չտեսաւ՝ իմ որս երթա՞լս տեսաւ։ Այո՛տտակեցի՛ր որսորդի համբաւս։*

— *Է՛յ էմիր-իւլ-մումինին, բէպ-պիւլ-ալէմին (ո՛վ հաւատացեալներուն հրամանատարը, տիեզերքի տէրը), չըսենք ատէմը շէհամէթ՝ եա շէհամէթ (անճարակութիւնը չէ պատճառը, այլ դժբախտացնող աչքս), եւ ընդունինք թէ չար աչքս էր որ տեսաւ քեզ եւ որսդ կորսնցուցիր, հապա ես ի՞նչ ըսեմ որ երեսդ տեսած ըլլալուս համար կը կորսնցնեմ գլո՛ւխս։*

Է.— ԱՍՏՈՒԱԾ ՏԱՂԱՆԴ ԿԸ ԲԱՇԽԷ

Աստուած տաղանդ կը բաշխէր։

Առաջինը վազեցին Հրեաները, — արթուն ժողովուրդ, քնանալ չունին, լորը առին ու վազեցին, երբ դեռ կը քնանային ուրիչ ազգեր։

— *Ի՞նչ գործով զբաղած էիք յետ արբշաղործութեան։*

— *Հաշիւ կ'ընէինք թէ ի՛նչ գործ աւելի շահաբեր է։*

— *Լաւ, հաշուապիտութիւն տուի ձեզի, ըսաւ Աստուած։*

Եկան Հայերը... որ պոչ կապած չէին դէթ այս անգամ։

— *Ի՞նչ կ'ընէիք մինչեւ այսօր։*

— *Կ'աշխատէինք, չարունակ կ'աշխատէինք, բայց բան մը չյաջեցանք, ճիշդ ինչպէս Քրիստոսի աշակերտները։*

— *Լա՛ւ, լա՛ւ, չարունակեցէք, աշխատելու կարողութիւն տուի ձեզի, ըսաւ Աստուած։*

— *Այս անգամ պիտի վարձատրուի՞նք, հարցուց Հայոց պատուիրակութեան նդամներէն մին։*

Պատասխանի սպասելու ժամանակ չմըննաց, եկան Հասան Գնչուները։

— *Ինչո՞վ զբաղած էիք մինչեւ այսօր։*

— *Խեղճ մարդիկ ենք, Տէր, օ՛ Թէոս, եա՛ Ալլահ, խեղճ մարդն ի՞նչ կրնայ ընել, եւ սկսան լալ եւ ողբալ։*

— *Լաւ, չարունակեցէք, չարունակեցէք, ձեզ ձեզ անուշացնեն բոլոր ապղերը։*

Եկան Ցոյները, հաղուած, սղուած, անուշահոտուած։

— *Ի՞նչ կ'ընէիք մինչեւ այսօր։*

— *Աղայութի՛ւն, պոռացին հպարտօրէն։*

Աստուած, որ Թուրքերէն չէր դիտեր, Ցոյներուն արտասանած բառը չհոթելով հայերէն բառի մը հետ, ըսաւ.

— *Շարունակեցէք, խօսք ազացէք նորէն։*

Եկան Ֆրանսացիները։

— *Ի՞նչ կ'ընէիք մինչեւ այսօր։*

— *Կը ջանայինք անանկ բան մը դտնել որ...*

— *Լա՛ւ, լա՛ւ, նոր դիւտեր ընելու կարողութիւն տուի ձեզի։*

Եկան Թուրքերը։

— *Ի՞նչ կ'ընէիք մինչեւ այսօր։*

— *Կացին կը չարժէինք անտառներու մէջ։*

— *Լաւ, չարունակեցէք, կացին չարժելու կարողութիւն տուի ձեզի։*

Ա՛խ, Ցիսուս-Քրիստոս, որ ալ կողմը նստած էիր դուն, ինչո՞ւ չաւելցուցիր.— Գացէք նորէն անտառ եւ կացինը չարժեցէք անտառին մէջ։ Կը տեսնե՞ս, հիմա Թուրքերը կացին կը չարժեն մարդկային անտառին մէջ։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵՆՑ)

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

1912ի ամառը, քանիերեք տարուայ աստանդական կեանքէ յետոյ, Հայրս մեկնեց Զէյթունն եւ այնտեղ գրեց «Զէյթունի վրկժը ապատութեան համար» վէպը։

Ցիչում եմ 1913ի ամրան սկիզբներուն Պոլիս էին եկել Կոմիտասն ու Աւետիք Իսահակեանը։ Օգոստոս ամիսն էր, ուրբաթ օր։ Հայրս Կոմիտասին եւ Իսահակեանին հրաւիրեց դնալ Պէյքոզ դիւղը։ Նրանց ընկերացայ եւ ես։

Կոմիտասն սկսեց իր դեղդեղ ձայնով երգել «Հորովել» եւ այլ հայրենասիրական երգեր։ Յանկարծ Իսահակեանը ասաց կատակով.

— *Կոմիտաս, տեսնում եմ այս դեղդեղ ձէնովդ բոլորիս էլ քնացնելու ես...*

Նա դեռ չէր տարտակել, երբ մօտակայ մոխրագոյն պատմուճանով, թաւիշէ գլխանոցով, «մեւլեւի» պատկանող մի չէլէպի դասին պատկանող մի չէլէպ։

— *Ով, բուհուլլահ բուհաճի պլպուլ, խոնարհւում եմ քո առաջ. ձայնդ ինձ մադնիսացրեց. խնդրում եմ չարունակես։ Ես «մեւլեւիների» Շէյխերը միայն տեսանի մեծ չէլէպ Հաճի Բուհին եմ. թախանճանքով եմ խնդրում, որ ձեր պատմութիւնը մեր թեքիէին (ժողովատեղի) արդելի։*

Կոմիտասը մի քանի երգ էլ երգեց, խոստացաւ հրաւէրը չմերժել։

Այդ չարաթ մի քանի գնացինք Սկիւտար Շէյխլէրը մենաստանը՝ «մեւլեւիների» մօտ։ Հիւրասիրուեցինք օշարակներով եւ Հաճի Պէքիր ազային համբաւաւոր «պահատ լոխումով» ու «Աֆիոէ շէհէրլին»։ Մեւլեւի ազանդաւորների բոլորաձեւ պարերը, մանաւանդ չէլէպ Հաճի Բուհի հիանալի սրինդ նուագելը ազդեցրեց բոլորիս եւ շատ դուր եկաւ Կոմիտասին։

Անցաւ երկու տարի եւս, մինչեւ 1915 թ. զարհուրելի կոտորածը։

1915 Ապրիլի ուրբաթ օրը (22ին) տպուեւ Թալէաթը «Սէրքէլը տը Կոստանդնուպոլը» ակումբում չէմմատ են խաղում։ Հայրս մտաղբաղ, սկսում է տանջուել։ Թալէաթ նեղսրտում է։

Ապրիլ 23–24 լուսադէմին ԼԲՔինտանեան դործադրեցին ճիւտպային մոդոցումը։ Պոլսից հաւաքեցին հայ մտաւորական ընտրանին, թուով՝ 284 անձ։ Առաւօտեան Պոլսի Հայութիւնը սուդի մէջ էր։ Իրանական հպատակութեան անձնագիրը, որ տրուած էր Թուրքական պետական իշխանութեան կողմից, դրպանս դրի եւ մէկուկէս ժամից հօրս բնակարանը հասայ։ Ինձ տեսնելով ասաց.

— *Լաւ է, որ եկար, ծովեզերքի սրճարանը երթանք։*

Մի խասին դնացինք Ֆասդիւղի նաւամատոյցի սրճարանը, երկու սուրճ եւ հօրս համար նարկիլէ պատուիրեցի։ Նա չափազանց մտածկոտ էր. յանկարծ ասաց.

— *Պատուհանը բաց, զաւակս, ծովի օդ չնչեմ, դուցէ այս վերջինը ըլլայ։*

— *Ինչեր ես ասում, հայր, քեզ համար ի՞նչ կայ, մինչ Թալէաթ փաչան քեզ չի՞ պաշտպանի...*

— *Զաւակս այս ուրիչ բան է. տեսնում եմ հայ ազգի բնաջնջման ծրագիրն են ուզում գործադրել...*

Յանկարծ սրճարան մտան երկու թուրք լրտեսներ, մօտեցան սրճարանատիրոջ։

— *Այստե՞ղ է Սմբատը։*

— *Ես չեմ ճանաչում, պատասխանց սրճարանատէրը։*

Յանկարծ հայրս ձայնեց լրտեսներին, եւ առանց պատրաստութիւնը կորցնելու ասաց.

— *Ես եմ։*

Թ.— ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԷՐ ԵԻ ԳՏՆՈՒԵՑԱԻ

Ծերուկ ու մինակուկ, Գենարիոս դնաց գտաւ իր դիւղին հարուստ գործարարնա – ակը։

— *Տէ՛ր, ըսաւ, էշ մը ունէի, որ մեռած է քանի տարիէ ի վեր։ Ի՞նչ լաւ էշ էր, կ'աշխատէր օրն համբուն, առանց հոգ ընելու թէ ծարաւ էր կամ անօթի։ Ականջն անգամ չէր չարժեր՝ նոյնիսկ եթէ ծեծէի, ի՛նչ լաւ էշ էր։ Հիմա մինակ եմ, ծեր եմ, օգնական մը չունիմ, եկեր եմ օգնութիւն մը խնդրելու։*

Գործարանատէրը, փոխանակ օգնութեան հասնելու, ուղեց օգտագործել առիթը՝ յանդիմանելու համար իր գործաւորները, որոնք չատ ծոյլ էին, բայց պահանջկոտ։

— *Ինծի նայեցէք, ըսաւ գործաւորնե – րուն՝ բոլորը հաւաքելով իր պրասեներակին մէջ։ Այս մարդը կ'ըսէ.— էշ մը ունէի, որ մեռած է քանի տարիէ ի վեր, ի՛նչ լաւ էշ էր, կ'աշխատէր օրն համբուն, առանց հոգ ընելու թէ ծարաւ էր կամ անօթի, ականջն անգամ չէր չարժեր՝ նոյնիսկ եթէ ծեծէր։ Ընդհակառակն, դուք կ'աշխատիք միայն հասցնելու համար ինծի։ Ձեր մէջ կա՞յ մէկը, որ աշխատի օրն համբուն, առանց հոգ ընելու թէ ծարաւ է կամ անօթի, ինչպէս այս ծերուկը կ'ըսէ։*

Գործաւորներէն մին, կարծելով թէ վարձատրութիւն մը պիտի տրուի, յառաջ կ'անցնի եւ կ'ըսէ.

— *Ես...*

Գործարանատէրը կ'ըսէ ծերուկին.

— *Էշդ պտնուեցաւ, առ տար այս մէկը։*

ԽԻԿԱՐ

ԿԱՐԾԵՍ ԹԷ

—o—

Բարեկամս իմ դժկամութիւնս կարդաց երեսիս վրայ, այնքա՛ն այս յետադարձ նախանձը սրտիս վրայ խարանի պէս մը ձգած էր. վախցաւ որ աննպաստ կարծիք մը ունիմ այս աղջկան վրայ։

— *Ոչ, ըսի իրեն, ընդհակառակն, չատ դեղեցիկ ու չատ ուսեալ մըն է, ճաշակի ու մանաւանդ սրտի տէր մէկն է. դէթ այսպէս կ'ըսեն դինքը ճանչցողները, ես հեռուանց միայն նչմարած եմ դինքը, երբեմն հոս հոն տեսած բայց մօտէն չեմ ճանչցած բնաւ, դիտեմ սակայն որ ամէնքը միաբերան դինքը կը գովեն։*

— *Ես ալ այնպէս լսեցի, ըսաւ բարեկամս, ուրեմն որոշումս որոշում է. վայրկեան մը վախցուիր դիս, դիտե՞ս, կարծեցի որ անխելք բան մը ընելու վրայ էի, Աննիկին հետ ամուսնանալով. ուրեմն այս մասին ա՛լ խնդիր չկայ. վաղը միասին պիտի երթանք խօսք կապը տանելու։*

Ի դուր մերժեցի, ընդդիմացայ, փաստարանեցի, Իզմիրցիները յամառ կ'ըլլան, եւ բարեկամս մինչեւ որ խօսք չառաւ ինէ հետեւեալ օրը իրեն ընկերանալուս, չթողուց դիս. ձեռքէն ազատելու հնարը չեղաւ. թող այդպէս ըլլայ ու – րեմն։

Վաղը ես Աննիկին խօսք կտալ պիտի տամ... ուրիչի մը համար, ի՛նչ բախտ խաղ, Աստուած իմ։

Դ.

Սրահին մէջ՝ ծնողքը աղգականները, բարեկամները, հանդիսաւոր բան մըն է այս խօսք կապը, եւ մենք երկու երի – տասարդ եկած ենք մինակուկնիս այս մեծ արարողութեան համար. ես իմ բարեկամիս աղգականն եմ, եղբայրն եմ, ամէն ինչն եմ. անիկա իրեւ նշանած չի կրնար խօսիլ, եւ ես անոր տեղը պիտի խօսիմ, չնորհաւորեմ, աւանդական բարեմաղթութիւնները պիտի բաշխեմ։

Անուշ կը հրամցնեն մեզի. Աննիկ դեռ չերեւցաւ. մտքովս կ'երեւակայեմ որ վերջին վայրկեանին դիս տեսնելով իր նշանածին քովը, առջի սէրը պիտի վերածարծի այնքա՛ն աւելի սաստկութեամբ որքան լուռ ու մունջ կեցեր էր մինչեւ հիմա, իմ դէմս ուրիչի մը խօսք տալու քաջութիւնը պիտի չունենայ. կ'երեւակայեմ անլուր դայթակղութիւնը, յաջորդ օրը տուներուն մէջ ըսուելիք խօսքերը, երբ որ հիմա ներս մտնելով ուղղակի ինծի դայ, դիրկս նետուի ամէնուն առջեւ ու պոռայ.

— *Ես քուկդ եմ միայն եւ ուրիշինը չեմ ըլլար։*

Մտքովս կը չարունակեմ երազը, ծնողքը ահա որ կը միջամտէ, բոնի կը բաժնեն դայն, կը յափշտակեն թեւերուս մէջէն մազերէն քաչելով, դեհինները ճանկրռտելով կը տանին ոճրագործի մը պէս, ով դիտէ ո՛ր մութ սենեակին մէջ բանտարկելու համար։

Որչա՛փ կը զղջամ եկած ըլլալուս։

Աննիկ ներս մտաւ. այս ժամին հանդիսաւորութիւնը բնաւ չի չփոթեցներ դինքը. վախս կը փարատի տակաւ ու կը դմայլիմ իր անսեթեւեթ ձեւերուն վրայ. դլխու թեթեւ ու չնորհալի խոնարհում – թեամբ մը կը բարեւէ մեզ, օտարական – ներու, հիւրերու ուղղուած պաշտօնական բարեւ մը, ո՛չ չատ մտերիմ, ո՛չ չատ ցուրտ, իր անձին վրայ որչա՛փ մեծ իշխանութիւն ունեցող մէկն է այս աղջիկը, ոչ դող, ոչ յուզում կայ իր անուշ դէմքին վրայ. չի չկնիր, չի չառաղանիր։

Կ'ապշիմ ու կը նեղանամ միանգամայն, կը սպասէի որ յանկարծակիի դար, կայծակէ զարնուածի պէս մնար դիս տեսնելուն, գոյնը նետէր ու ծունկերը կթմ – տէին քիչ մը, ամէնքը նչանաւոքին առաջ բերած ջղային տպնապի մը վերապրէին իր զալուկը եւ ես միայն ասոր բուն պատճառը դիտնայի։ Իր քաջառողջ ան – տարբերութիւնը դիս պղտիկ կը ձգէ։

Կէս ժամ վերջը խօսք կապի արարողութիւնը աւարտած է. աջին ձախին չնոր – հաւորութիւններ, բարեմաղթութիւններ կը թոթովեմ։

Նորէն անուշ, նորէն սուրճ կը հրամ – ցնեն ու ամէնքը կը մաերմանան. կատակներ, զուարճութիւններ կ'ըլլան։

Բարեկամս, որ ժամանակ կորսնցնող չէ, իր նչանածին քովը է. կը խօսի, կը խնդայ, պատուհանին քովը անկիւն մը կեցած ինծի նայելով բաներ մը կ'ըսեն իրարու. իմ վրաս կը խօսին. որքա՛ն հետաքրքիր եմ Աննիկին խօսքերը իմանալու. կրցա՞ւ ինքզինքը զսպել, ծածկել իր առջի սէրը. արդեօք Աննիկ բան մը դուչակե՞ց. ահա նչան կ'ընէ որ մօտենամ իրենց. չուզելով կ'երթամ քովերնին. ինչ ըսելիքս, ինչ ընելիքս չեմ դիտեր։

— *Աննիկ, կ'ըսէ բարեկամս, քեզի կը ներկայացնեմ իմ խիստ, բայց խիստ մը տերիմ ընկերս. դուք Պոլսեցի էք, հարկաւ իրար կը ճանչնաք քիչ մը, այնպէս չէ՞։*

Այս հարցումին, Աննիկ ապկի մը իմ կողմս դարձաւ, անանկ մը որ պատուհանէն եկող լոյսը դիս ողողէ. աչքերը պղտիկցուց քիչ մը, աւելի մեծ չանք մը ընելով իր յիշողութիւնը ամփոփելու համար. արագ եւ ուշադիր նայուածքով մը ոտքէս գլուխս քննեց դիս. ես ալ կը տեսնէի հիմա իր նայուածքին բոլոր ձերմուն. անկեղծ, բայց բոլորովին անկեղծ չանք մը կ'ընէր այդ նայուածքը դիս յիշելու համար ու չէր յաջողեր. այնքան որ ես իսկ հաւատալ կը սկսէի դինքը բնաւ տեսած չըլլալուս, վասնզի աննենգ ու անխարդախ բան մը կար այս աչքերուն մէջ, որով իր բոլոր կասքը կը դնէր դիս ճանչնալու համար, այն անկեղծ ու անխարդախ բանը, զոր միշտ գտած էի այդ աչքերուն մէջ, եւ վերջապէս հետքակացութեան մը յանդելով, բայց կէս – րեայ չկրնալով բոլորովին հաստատ ապահով ըլլալ ըսածին, Աննիկ պատասխանց բարեկամիս.

— *Կարծեմ թէ տեղ մը տեսած ըլլալու եմ էֆէնտին։*

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(2 եւ վերջ)

ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԺՊԻՏԻ ԵՐԿԻՐԸ

ՖԻՆԼԱՆՏԱ

Աստուած իր մտացրիւ մէկ պահուն՝ մոռցաւ ցամաքը ծովէն բաժնել: Ֆինլանտացիները այսպէս կ՚ըսեն երկրին համար: Ծով, լիճեր, դետեր, լեռներ, հովիտներ եւ անտառներ: Իրապէս, այս բոլորը իրարու խառնուելով՝ կը կազմեն Ֆինլանտան: Երեք ամիս շարունակ, դիշերը չի զանազանուիր ցերեկէն: Եւ հրաշալի այս երկրին մէջ կ՚ապրի լռակեաց ժողովուրդը:

Ատենօք, Հելսինկիի հովիտին մէջ, երիտասարդ հողագործ մը, հօրը հետ արտը կը հերկէր: Ցանկարծ, արօրին խոփը կարծր քարի զարնուելով կոտրեցաւ: Երիտասարդ հողագործը թէեւ խուլ եւ համր էր ի ծնէ եւ սակայն, ահաւոր լուտանք մը թռաւ շրթներէն:

Հայրը ապշահար, անոր դարձաւ եւ հարցուց.

— Ուրեմն, համր չե՞ս: Ինչո՞ւ երբեք չէիր խօսեր:

Տղան պատասխանեց.

— Որովհետեւ, խօսելու առիթ չտըրուեցաւ երբեք:

Ֆինլանտացիին լռութիւնը՝ իր հայրենիքի անտառներուն ու լիճերուն լռութիւնն է: Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ժողովուրդ այսքան «կապուած է» հողին: Ուրիշ ոչ մէկ տեղ կեանքը այսքան անդուլ պայքար է բնութեան տարերքին դէմ: Եթէ սառնամանիքը չորս տարի շարունակ փճացնէ իր ցանքը, հինգերորդ անդամ Ֆինլանտացին պիտի ըսէ.

— Տրտնջալով բան չեմ շահիր: Միայն թէ այս անդամ ալ եթէ սառնամանիքը բերքս փճացնէ՝ միօրինակութիւն պիտի ըլլայ:

Ասիկա է «սիզու»ն, Ֆինլանտական նըշանաւոր յամառութիւնը, որ Ֆինլանտայի զէնքերուն մէջ կրանիթը կը խորհրդանշէ:

Անհատականութեան հետ՝ Ֆինլանտացիներու երջանկութեան բանալին է: Իսկապէս, չափազանց հիւրընկալ ըլլալով հանդերձ, Ֆինլանտացիք ընկերութիւն չեն սիրեր: Ֆինլանտացին իր տունը կը շինէ միւս տուներէն հեռու, բլուրի մը կատարին, լիճի մը ափին, անտառի մը մէջ: Կը ջանայ առանձին ըլլալ: Եւ երբեք իր զգացումները ցոյց չի տար:

1939ին, Ֆրանսացի լրագրող մը ապշահար մնաց՝ տեսնելով այն «պաղութիւնը»՝ որով ծնողքներ, քոյրեր, նշանածներ բարի երթ կը մաղթէին դէպի պատերազմի ճակատ մեկնող զինուորներուն: Ոչ ծաղիկ, ոչ համբոյր: Ֆինլանտացին իր երկրէն դուրս կը զարմանայ, տեսնելով մարդիկ՝ որ կը համբուրուին ամէն վայրկեան: Եւ սակայն, Ֆինլանտայի մէջ, առանց սիրոյ ամուսնութիւն չկայ:

Ֆինլանտացիին ուրախութիւնը հանդարտ է, առանց աղմկալից արտայայտութեանց: Կը պաշտէ արեւը եւ ամենափոքր ճառագայթին՝ կը կենայ, կը նըստի, գլուխը իր «աստուծոյն» կողմը կը դարձնէ, աչքերը կը փակէ ու կը մոռնայ բեւեռային դիշերուան 2 հազար 160 ժամերը:

Ֆինլանտա ամէնէն քիչ անդրադէտներ ունեցող երկիրն է ամբողջ աշխարհի մէջ: Հազիւ հարիւրին 0,3ը անդրադէտ է: Անտառին խորքը ճգնաւորի պէս ապրող փայտահատի խրճիթին մէջ, ազգային հեղինակներու գործերէն զատ՝ օտար հրոչակաւոր գրողներու գործերու թարգմանութիւններ կան: Համալսարանի 20 հազար ուսանողներէն զատ, աշխատաւորական հիմնարկութիւններուն մէջ կ՚ուսանին ամէն տարիքէ 100 հազար աշակերտներ, որ իրենց աշխատանքէն յետոյ՝ գրականութեան, հաշուակալութեան, բնագիտութեան եւ այլ դասերու կը հետեւին:

Բայց, Ֆինլանտացիներու ամէնէն շատ սիրած բանը թատրոնն է: Ֆինլանտայի 337 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ 85 մնայուն թատրոններ եւ սիրողներու 5 հազար թատերախումբեր կան: Չկայ Ֆինլանտացի մը, որ կեանքին մէջ դէթ մէկ անդամ բեմ ելած չըլլայ: Ֆինլանտացիներու ամէնէն շատ սիրած երկրորդ բանը «սունա»ն է, հայրենաւանդ բաղնիքը: Ծովափին վրայ կամ անտառին ծայրը, փայտաշէն իր տնակի մէջ, կայ հիւսուած վառարան մը, որ ջերմութեան աստիճանը 90ի կը բարձրացնէ: Լողցողները մերկ մտնելով տնակը, հիւսուած վառարանի քարերուն վրայ կը թափեն ջուր, որ շոգիի կը վերածուի անմիջապէս: Արեան շրջանառութեան օգնելու համար զիրար կը մտրակեն ցարասիի ճիւղերով: Յետոյ կը նետուին ջուրին մէջ, կամ կը թաւալին ձիւնին վրայ: Լոգանքէն ետք կուզայ հանդիստը: Ֆինլանտական առած մը կ՚ըսէ. «Եթէ բաղնիքն ու ջուրը քեզ դարմանել չկրցան՝ մահը մօտ է»:

×

Ֆինլանտացիին ամէնէն շատ սիրած բանը, իր երջանկութեան երրորդ բանալին՝ քալելը եւ ընդհանուր առմամբ աթլեթիզմն է: Ամառ-ձմեռ, ամէն բանէ առաջ, Ֆինլանտացին մարզիկ է: 1906էն մինչեւ 1960, ողիմպիական մրցումներու մէջ 98 ոսկի, 83 արծաթ եւ 106 պղինձէ մետալներ շահեցաւ: Այսուհանդերձ, աթլեթիզմը բաւական չէ իր ապշեցուցիչ կենսունակութիւնը հանդարտեցնելու համար: Ոգելից ըմպելիները կը սիրէ եւ շատ կը գործածէ: Ֆինլանտական ուրիշ առած մը կ՚ըսէ.

«Հոն՝ ուր ստունան եւ ոգին (ալքոլ) բան մը չկրցան ընել, բան չըլլար»:

Բայց «սաունա»ն պարզապէս դարմանական մեթոտ մը չէ: Մասնաւորաբար վայելք մըն է, սրբազան արարողութիւն մը, տեսակ մը ազգային կրօնք:

Ֆինլանտա Սկանտինաւեան թերակղզիի ամէնէն աղքատ բայց նաեւ ամէնէն երջանիկ երկիրն է: Կիները բացարձակապէս հաւասար են այրերուն: Ֆինլանտուհիները՝ քուէի իրաւունք ստացան Եւրոպայի առաջին եւ Աւստրալուհիներէն ետք՝ ամբողջ աշխարհի երկրորդ կիներն են: Եւ ամէն տեղ են, քանի որ այրերէն աւելի շատ են: Հազար այրերուն դէմ, հազար 300 կիներ կան: Ճարտարարուեստին մէջ, աշխատաւորներու հարիւրին 45ը կը ներկայացնեն, դեղարաններու հարիւրին 90ը, ատամնաբուժարաններու հարիւրին 83ը, քիմիագիտական աշխատանոցներու հարիւրին 44ը եւ վարսայարդարատուներու հարիւրին 99ը: Ամուսնացած կիներէն տասնէն ինը կ՚աշխատի: Ու Ֆինլանտայի մէջ կանուխ կ՚ամուսնանան: Այրերը, միջին հաշուով 25 տարեկանին, իսկ կիները՝ 21ին:

Ֆինլանտական Լափոնիոյ մէջ, ամէն ընտանիք եօթը-ութ զաւակ ունի: Երիտասարդ Լափոնացիի մը հարցուցէք թէ ի՞նչ կ՚ընէ ամրան անվերջանալի օրերուն, երբ արեւը երբեք չի մայրամտիր:

Պիտի պատասխանէ.

— Զկնորսութեան կ՚երթամ եւ աղջիկներու հետ կը զուարճանամ:

Իսկ եթէ հարցնէք թէ ի՞նչ կ՚ընէ ձըմրան անվախճան դիշերներուն, պիտի պատասխանէ.

— Զկնորսութեան չեմ երթար այլեւս:

Հասկցողը կը հասկնայ:

60 հազար լիճեր եւ աւելի քան 400 հահազար կղզեակներ, լռութիւն եւ ժպիտ: Ահա՛ Ֆինլանտան:

Թարգմ. ՎԷՆ

ԴԷՊԻ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Յուլիս 3, չաբաթ կէս դիշերին, բազմատասնեակ մանուկ եւ պատանի երկու սեռէ հայորդիներ, ոգեւորութեան խայտաբղէտ աղաղակներով, Փարիզեան Լիոնի կայարանէն մեկնեցան դէպի Պելֆոնթէն, Կապոյտ Խաչի կայանը, մէկ ամսուան արձակուրդի համար:

Մէկ ժամէ աւելի, կայարանին այն քարափը, ուրկէ շոգեկառքը դէպի Ժիւռա կը մեկնէր, վերածուեցաւ հայկական ջերմ մթնոլորտի: Խանդավառութիւնը կրկնապատկուեցաւ, երբ մեկնումէն քանի մը վայրկեան առաջ, նախագահուհի՝ Տիկին Հուրի Իփէկեանի նշանին վրայ, կայարանին այդ քարափը թնդաց, փոքրերու, Նոր Սերունդի ներկայ երիտասարդներու եւ ծնողքներու կողմէ միասնաբար երգուած «Յառա՛ջ նահատակ», «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» հայրենաշունչ երգերով, որոնք իբրեւ ողջերթ կը տարփողուէին մեր սիրասուն ճամբորդներուն: Փոքրերը և երիտասարդները երգեցին նաեւ կայանին մէջ յօրինուած Հայաստանի նուիրեալ Ֆրանսերէն երգը: Շոգեկառքը կը շարժէր, զաւակներու եւ ծնողքներու հրաժեշտի երկուստեք յուզիչ ձեռքի շարժումներով: Երջանիկ էին փոքրերը որոնք կ՚երթային, հեռու մայրաքաղաքի ժխորէն, գեղատեսիլ Ժիւռայի լեռնային ջինջ օդը շնչելու: Գոհունակ էին նաեւ ծնողքները, քաջավստահ, որ իրենց հոգեհատորները, շնորհիւ Կապոյտ Խաչի, կ՚երթային կազդուրուելու ոչ միայն Ֆիզիքապէս, այլ նաեւ դէպի հայկական բոյն մը, հայ երիտասարդ առաջնորդուհիներու քրտնաջան հոգածութեան տակ:

ԳԵՂԱՄ

Հօրս աքսորեցին միւս մտաւորականների հետ:

Ութ օր յետոյ, Մայիս 1ին ստացայ առաջին բացիկը. հայրս գրում էր, թէ իրենք ութսունչորս հոգի են եւ գտնւում են Այաչ քաղաքի «Սարը Ղըշլա» կոչուող շէնքում: Երկրորդ բացիկում խօսքը Թալէաթ փաշային էր ուղղուած. «փաշա, չէի կարծում, որ կեանքդ փրկողին դէպի մահ կ՚ուղարկես: Աս աղնուութիւն չէ»: Այդ բացիկը մայրս տարաւ Թալէաթ փաշայի ապարանքը: Քիչ յետոյ գալիս է Թալէաթը: Նրա կինը խնդրում է, որ «Սրֆաթ էֆէնտիին (Սմբատ) ազատի»: Թալէաթը պատասխանում է.

— Տիկին, ես չէի կարող Էնվէր փաշայի հրամանին դիմադրել. գնա՛ նրան ազաշիր:

Երբ խուզարկել էին հօրս բնակարանը, բոլոր ձեռագրերը պարկի մէջ լցնելով, տարել էին քաղաքական բաժնի նկուղը: Տարիներ յետոյ, 1919ի դարնանը, կաշառեցի քաղաքական բաժանմունքի մի fոմիսարի, գնացինք այդ նկուղը: Երկար պրպտումից յետոյ գտայ միայն հօրս «բանաստեղծութիւնների» կազմած հատորը, նոյնպէս կազմած՝ «Լեռնականի մը յուշատետրը»: Իսկ անկազմ տետրակներով՝ «Արշակ երկրորդ» պատմական վէպը, «Լեռին կոյսը» 1600 թուականի Զէյթունցի Զարմոն հերոսուհու մասին եւ Իզմիրլեան կաթողիկոսի մասին գրուած՝ «Խուժանին կուռքը», ուրիշ շատ ձեռագրերի հետ միասին՝ վանտալները այրել էին:

Որոնումներիս ժամանակ հանդիպեցի Դանիէլ Վարուժանի կնոջը՝ Արաքսիին, որ նոյնպէս փնտռում էր Վարուժանի ձեռագրերը: Ինչ մեծ բարեբախտութիւն, որ գտնուեց «Հացին երգը»:

1919 Մարտ 27ին Պոլսից Անդարայի ճամբով գնացի Այաչ: Գիւղաքաղաքը գրաւուած էր Իտալացիների կողմից: Առաւօտեան գնացի այն շէնքը, ուր բնակուել էին աքսորականները: Պատերն ամբողջովին ծածկուած էին մեր անմահ նահատակների գրութիւններով: Հօրս ձեռքով գրուած էր. «Այո, վստահ եմ, որ մենք սպանուելու ենք, սակայն այս պատերազմի վախճանը յայտնի է, Թուրքը շատ բան պիտի կորցնի, հայ ազգը չի մեռնելու: 1915, Օգոստոս 14, Այաչ»:

ՎԱՂԻՆԱԿ ԲԻԻՐԱՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (263)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թուրքը այրուձին ոչ տակառներու բլուրին եւ ոչ ալ աշտարակի յարձակումին մասնակցած էր. ուստի հասկնալի էր թէ դիշերը պիտի շարունակէին փայտ կրելը: Թուրքերը սակայն այս անդամ ճիւղերու տեղ հաստ բուներ սկսան բերել: Որքան ուղտ, ձի, եզ, գոմէշ ու ջորի կար բանակին մէջ՝ մայրամուտին բոլորն ալ հաստ կոճղերով բեռնաւորուած դարձան պարիսպներուն տակ: Կառքերու անծայր շարքը ճռնչալով կուգար Ալմատիարի եւ Էկէտ լերան կողմէն:

Պարիսպներու դիմաց փորուած խրամներու մէջէն սկիզբը պարզապէս պատահարար կը նետէին կոճղերը, յետոյ երբ դէզերը բաւարար ծածկեցին զիրենք՝ սկսան կարգաւորել զանոնք:

Հազարաւոր ձեռքեր կը շարժէին ու կը նետէին ծառի բուները իրարու վրայ: Առաջին դիշերներու լուռ աշխատութեան տեղ՝ շարունակական բախումներ, մուրճի հարուածներու աղմուկը կը լսուէր: Ծառերը երկաթէ ճանկերով ու շղթաներով կը հաստատէին իրարու:

Այս փայտէ ամրոցը ճիշդ Գրիգորի ամրոցին դիմաց կը պատրաստուէր ու գագաթը հազիւ երեք գրկաչափ հեռու:

Թուրքերը խելքով կը գործէին. բուները այնպէս մը կը շարէին որ միշտ պաշտպանուած մնային ու մէկ գրկաչափ պատնէշի ետեւէն առջեւ կը նետէին ծառի բուները պարապութիւնը գոցելու համար: Միջոցը զգալիօրէն կը լեցուէր, ու փայտեղէն լեռը կը բարձրանար քարէ լերան քով: Եւ երթալով միշտ աւելի մօտ պարիսպին. կը տեսնուէր որ եթէ այսպէս շարունակէին բարձրացնել՝ ինքնիր ծանրութենէն պիտի իյնար պարիսպին վրայ:

Գրիգոր մերթ այս, մերթ այն հրացանի ծակէն կը դիտէր թշնամիին գործը. վերջապէս ցանկապատնէշի քով գնաց: Հոն գտաւ Տոպոն Վլաս գրագիրի հետ: Բերդակալը իր սովորական, մինչեւ ծունկերը հասնող վերարկուն հագած էր, գլխուն վրայ թեթեւ, սեւագոյն պողպատէ սաղաւարտ դրած էր, ու մէկ ականջով գրագիրին գանգատներուն մտիկ կ՚ընէր:

— Տէր իմ, ըսաւ Գրիգոր, — կը խնդրեմ այդ եղէգի դէզերը զոր տանիքներու վրայէն վերցնել տուիք:

— Կրնաս բերել տալ:

— Յետոյ դեռ ճրագու, կուպր ու ձէթ:

— Որքան որ պէտք ունի, ա՛ռ, Վլաս, ո՞րքան ճրագու ունինք:

— Տասը քուինթալ մը ըլլալու է:

— Ամբողջը կ՚ուզեմ, — ըսաւ Գրիգոր, — եթէ աւելի ալ ըլլար կ՚առնէի: Բայց գուցէ ճարպով կրնանք լրացնել պակասը: Ուստի ճարպ ալ կ՚ուզեմ եւ շատ:

— Ճա՞րպ:

— Որքան որ կարելի է:

Տոպոյ Քրիստափորին դառնալով ըսաւ.

— Գնա՛ արթնցուր Շուդանը, թող ըշտեմարանէն ճրագուն ու քառասուն կող ճարպ տայ: Անմիջապէս հոս բերեն:

Յետոյ միայն հարցուց թէ ի՛նչ բանի համար պէտք էր:

Գրիգոր այսպիսի հնարք մը մտածած էր. մինչ Թուրքերը ծառի բուները կը դիզէին, ինքը ճարպ, ճրագու ու եղէգ նետել պիտի տար կոճղերու ու բուներու միջեւ:

Թուրքերը ուշադրութիւն չէին դարձներ: Բերդէն միշտ բան մը կը նետէին իրենց վրայ. քար, ոսկր, կոտրած ամաններ, սատկած կատուներ, եւ ամէն տեսակ բան: Երկու երեք մատ հաստ ճարպը այդ ամէն տեսակ բաներու մէջ եւ ոչ աչքի կը զարնէր: Եթէ յանկարծ մէկը կամ միւսը տեսնէր ալ, կամ չէր դիտեր ինչ ըլլալը եւ ինչ բանի ծառայելը կամ եթէ դիտնար՝ զզուանքով մէկդի կը նետէր:

Գրիգոր շերտ շերտ կտրել տուաւ ճարպը եւ երբեմն երբեմն փայտերու մէջ նետել հրամայեց: Կը թափէր նաեւ իւղոտած եղէգը, ճրագուն ու յարդը, եւ երբեմն երբեմն յարդով պատած անօթներ ալ կը նետուէին:

Այդ անօթները ցեխով գոցուած ու մետաղական թելով կապկպուած էին, իսկ մէջերնին վառօդ ու լեցուած խողովակի կտորներ ու մատի հաստութեամբ ծծումբի կտորներ կային:

Տոպոյ զննեց դուրսը.

— Մինչեւ առաւօտ պատրաստ կ՚ըլլան, — ըսաւ: — Քրիստափոր, գնա՛ նայէ թէ Մեքչէի արթո՞ւն է: Եթէ արթուն է իրեն կ՚ըսես թէ քիչ մը քնանալու կ՚երթամ. իսկ եթէ արթուն չէ, թող որ քնանայ: Յետոյ կը շրջիս պահակներու քով ու կ՚ըսես որ հազիւ թէ տեսնեն յարձակման նշանները՝ անմիջապէս անկիւնի աշտարակը գան եւ ինծի իմացնեն: Գրիգոր դեռ չե՞ս պառկիր:

Գրիգոր գլուխը շարժեց.

— Ես առաւօտեան կը սպասեմ:

— Իսկ Զոլթայի՞ն:

— Հանդչելու զրկեցի, որպէսզի վաղը առաւօտ ուժ ալ ունենանք ամրոցին վրայ:

— Երբ փայտերու ամրոցը աւարտի, արթնցուր զիս:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիկին Վարդանոյշ Օնպաշեան (Կրընոպլէն) իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Օնպաշեանի մահուան տասներորդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Օնպաշեան սրահին:

Յարութիւն, Սարգիս եւ Ստեփան Սըվազլեան փոքրիկները իրենց կնքահօր՝ Յարութիւն Օնպաշեանի տասներորդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 50 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն ողբացեալ Տիգրանուհի Կարապետեանի յիշատակին.— Տէր եւ Տիկին Ա. Օպոզեան (Լիոն) 100 Ֆր, Տիկին Հ. Մութաֆեան 50 Ֆ., Տիկին Քէօշկէրեան 15 Ֆրանք:

Դաշտահանդէսի առիթով կը նուիրեն.— Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեան 100 Ֆրանք, Տիկիններ Հ. Մութաֆեան եւ Ց. Զիլինկիրեան 50ական Ֆրանք:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՎԱԼԱՆՍ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ, այս կիրակի, Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Օթ Ֆավանթին Պ. Թէսիէի օդասուն դաշտի ծառերուն տակ:

Ճոխ յայտագիր, հաճելի եւ ուրախ անակնկալներ: Առատ կերուխում մատչելի դիներով, մանաւանդ (չիքէօֆթէ եւ շամփուրով խորոված):

Ժողովրդական ջերմ մթնոլորտ:

Անձնական կառքեր կը դիւրացնեն երթուդարձը Պ. Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 11,30ին եւ 14ին:

Անձրեւի պարագային յետաձգուած է չորեքշաբթի Յուլիս 14ին:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՐՏ եւ ՍՊԱՆԻԱ

Մեկնում՝ Օգոստոս 2ին
Վերադարձ՝ 29ին

Արձանագրութեան համար դիմել՝ հետեւեալ հասցէներուն՝

Պ. ԱՐՍԷՆ ՄԱՆԿԵԱՆ
40, Rue Dunkerque, PARIS (9e)

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
chez M. Reval — (Métro Crimée)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ. ՔԷՍԷՃԵԱՆ
69, Avenue Henri-Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15-56 Gonesse

ԿԱՐԵՒՈՐ՝

Ֆրանսահպատակները բաւ է ունենան իրենց նորոգուած անցագիրը իսկ դաղթականները (Նանսէնեան), նորոգուած անցագիր սպանական վիզայով:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն տեղեկանալ եւ արձանագրուիլ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: պարտաւորիչ ներկայութիւն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ: Դաշտահանդէսի աշխատանքներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը ՕՍԹԱՆՏԻ ՄԷՋ

Մեկնում Յուլիս 14ին:

Հաւաքուիլ մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն ժամը 6·45ին, մեկնում ժամը 7ին: Ճաշ Տէնքերք: Ժամանում Օսթանտ 13·30ին, կէսօրէ ետք, ազատ պտոյտ, ծովեզերք, խաղեր: Երեկոյեան ճաշ լաւ ճաշարանի մը մէջ եւ փափաքողներուն համար այցելութիւն Քիւրսալ քազինօն:

Մեկնում դիշերուան 23ին: Փարիզ ժամանում առաւօտեան 7ին:

Մասնակցութիւն 47 ֆրանք: Տեղերը սահմանափակ:

Պատուիրակ՝ ԷՏՈՒԱՐ ՃԷԶԻՐԵԱՆ

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պուլ. Օտտոյի դպրոցի ամավերջի հանդէսը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պառ Էնթերնասիոնալի սրահը:

Երգ, արտասանութիւն, պար, Արենոյշներու կողմէ եւ զանազան անակնկալներ: Խօսք կ'առնէ ԳՈՒՐԳԷՆ Վարդապետ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Կապոյտ Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Շաթօ Պօ Ռիկառի դեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ, Սէյսինէ վեր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն, դիւրամատչելի դիներով, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի հայ հասարակութիւնը անցընելու հաճոյալի օր մը եւ քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը:

Ծանօթ.— Օթոքառի ժամերը.— դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին, Շըմէն տը լա Փըշէնէ 9ին, Փլաս վերտէնէ 9,25ին, Ռիւ Տալամպէռէն 9,25ին Քուռ Պերիա կամուրջի մօտէն 9,35ին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի, հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան, Պառ Պելվետէռի մէջ (Սէնթ-Անտրէ):

(Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան):

Այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, Պուլի եւ Պռինի մրցումներ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբը, ղեկավարութեամբ Մասիս Գուլումեանի, կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ»:

«Զարենց» պարախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Վահագն Տէր-Վարդանեանի Հայկական տարազով Հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, զով ըմպելիներ, մատչելի դիներով:

Ռատիօ-նուագ Սէն-Ժան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ - ԺԻՒՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր... Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղերուն դիմելով:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՊՕՄՈՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին ամավերջի մասնաւոր քընութիւնները պիտի կատարուին այս Շաբաթ, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ, իրիկուան ժամը 8,30ին:

Քննութեան նիւթերն են.— Ականաւոր դէմքեր, քերականութիւն, արտասանութիւն, ընթերցանութիւն եւ ուղղագրութիւն մանուկներու:

Կը հրաւիրուին սիրով՝ ծնողքներն ու ուսումնատենչ ազգայինները: Մի՛ մոռնաք թէ քաջալերանքի պարտք մը ունիք հանդէպ ձեր զաւակներուն որ պատրաստ են տալու իրենց առաւելագոյնը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի դեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները չուտով:

La Revue M. I. S. S. I.

(MAGAZINE D'INFORMATION SPIRITUELLE ET DE SOLIDARITÉ INTERNATIONALE)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

REVUE MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

REVUE MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-39)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 9 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10352 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.352

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍՏԵՆ

Ա.

Անցեալ Ապրիլ 23ին, Մեծ Եղեռնի համազգային ոգեկոչման նախորեակին, Ֆրանսական ամէնէն ծանրագլուխ թերթին՝ Մոնտի մէջ լոյս տեսաւ Փրոֆ. Ֆրեթիք Ֆէյտիի աւուր պատշաճի ընդարձակ գրութիւնը 1915ի հայկական ջարդերուն մասին:

Թերթի խմբագրութիւնը առաջին էջին վրայ լաւագոյն տեղը յատկացուցած էր մեր հայագէտ բարեկամի փաստալից հոյակապ յօդուածին, որուն շարունակութիւնը ներսի ամբողջական մէկ էջը գրաւած էր՝ վեց սիւնակի վրայ եւ «Հայերու ջարդը Թուրքիոյ մէջ» յատկանշական խորագրով:

Իտալական եւ այլ օտար թերթեր արտատպեցին այս գրութիւնը, որ մեծ գոհունակութեամբ ողջունուեցաւ մեր բոլոր հայրենակիցներուն կողմէ եւ ոմանք շնորհակալութեան նամակներ ուղղեցին Մոնտին:

Նոյն օրերուն Ֆրանսական ուրիշ թերթեր ալ — Ֆիկարօ, Քոնպա, Օոոռ, Լա Քրուա, Իւմանիթէ՝ Փարիզի մէջ, Փրոկրէ, Տոֆինէ Լիպէրէ, Էքօ եւ այլ թերթեր գաւառի մէջ համակրական տողերով ոգեկոչեցին մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակը:

Փրոֆ. Ֆէյտի իրաւամբ շեշտած էր, որ Հիթլէրի վարպետներն են եղած Թալէաթ-Ինվէր-ճէմալ երրորդութիւնն ու Իթթիհատի վարիչները: Եւ թէ «ցեղասպանութեան» առաջին հեղինակները Թուրքերն էին:

Ֆրանսայէն զատ հայկական ջարդերու մասին գրութիւններ լոյս տեսան իտալական, անգլիական, մանաւանդ ամերիկեան — Հիւսիսային եւ Հարաւային — զանազան թերթերու մէջ:

Քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ անգամ մը եւս անարգութեան սիւնին գամուեցան Թուրքերը՝ իբրեւ ցեղասպան:

Շարժման մէջ անցան Թուրքիոյ արտասահմանեան դեսպանները, նախ՝ արգիլելու համար հակաթուրք ցոյցերն ու թափօրները ազատ երկիրներու մէջ, յետոյ գրաւոր քարոզչութեան միջոցով փարատելու՝ Թուրքերու մասին ստեղծուած անպատ մթնոլորտը:

Այդ նպատակով հրատարակեցին «Քանի մը էջեր Թուրքիոյ պատմութենէն» խորագրով գրքոյկը, որուն մասին ժամանակին գրեցինք (Տե՛ս Յառաջ Մայիս 15-16):

Դարձեալ նոյն նպատակով Մոնտի Մայիս 29ի թիւին մէջ տպել տուին Փարիզի դեսպանատան մամուլի խորհրդական Զիլա Թուկալի եւ Ֆրանսայի Թուրք ուսանողական Միութեան նամակները, պատասխանելու համար Ֆրոֆ. Ֆէյտիի գրութեան:

Թուկալի գրութեան մէջ բառ առ բառ կրկնուած են կարգ մը «վկայութիւն»ներ եւ անուններ, որոնք տեղ գտած էին վերոյիշեալ գրքոյկին մէջ:

Կասկածէ դուրս է այլեւս, որ առանց հեղինակի, վայրի ու թուականի լոյս տեսած այդ գրքոյկին հեղինակը նոյն ինքն Թուկալն է. տպագրութեան վայրն է Փարիզ եւ թուականը՝ 1965:

Մոնտի գրութեան մէջ Թուկալ նախ փաղաքշական խօսքեր կ՝ուղղէ հասցէին Հայերուն, որոնք օսմանեան տիրապետութեան տակ զարկ տուեր են իրենց մշակոյթին, տնտեսութեան եւ արուեստներուն եւ այսօր ալ կը շարունակեն եղեր նոյնը ընել հանրապետութեան օրով:

Թուրքն ու Հայը խաղաղօրէն ապրեր են միասին մինչեւ այն օրը, երբ ծնունդ առեր է «Հայկական Հարց»ը, այսինքն մինչեւ ստեղծումը հայկական «կոմիտէ»ներուն, որոնք օտար երկիրներու դրդումով ապստամբական շարժումներ կատարեր են...:

Եւ արդարացնելու համար 1915ի համատարած ջարդերն ու տարագրութիւնները, մամուլի Թուրք խորհրդականը ուժ կուտայ իր երեւակայութեան, առասպելներ պատմելով:

Իբրեւ թէ առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին Թուրքիոյ Հայերը երկու մասի բաժնուեր են. ոմանք կ՝ուզեն եղեր պետութեան դէմ զինեալ ապստամբութեան դիմել, ուրիշներ կը պաշտպանեն եղեր պետութեան ամբողջականութիւնը:

Ու առանց կարմրելու կը գրէ.

«Պատերազմի սկիզբէն իսկ Թուրքիոյ հայ յեղափոխական կոմիտէները փութացին կազմակերպել ընդհանուր ապստամբութիւն մը եւ սկսան գործադրել իրենց ծրագիրը՝ համաձայնութեամբ կայսրութեան թշնամի պետութեանց»:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Թիֆլիզ զրկեր է Գարօ Փաստրմաճեանը Թուրքիոյ դէմ զօրաշարժի ենթարկելու համար Ռուսիոյ Հայերը, օտար պետութեանց աջակցութեամբ: Եւ 1914ի վերջաւորութեան աւելի քան 180·000 զինեալ Հայեր շարժման մէջ մտեր են Թուրքերուն դէմ...

Ասկէ զատ Անատոլուի Հայերէն 75·000 հոգի մինչեւ ակռաները զինուած՝ մտեր են եղեր յեղափոխական կազմակերպութեանց մէջ: Այնպէս, որ երբ սկսեր է Թուրքեւռուս պատերազմը՝ սահմանին երկու կողմէն հայ կոմիտէները զէնքի դիմեր են Թուրքերուն դէմ (?):

Թուկալ դեռ ուրիշ առասպելներ ալ կը պատմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՌ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԱՒԵԼՑՆԵԼԻՔ ԲԱՆ ՉԿԱՅ Կ՝ԸՍԷ ՓԷՅՐԸՖԻԹ

Կը սպասուէր որ հերթական Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, Ֆրանսական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ընէ Հասարակաց Շուկայի նկատմամբ իր բռնառ դիրքին առթիւ:

Հակառակ այս սպասումին, նիստէն ետք, կառավարութեան բանբերը ըսաւ պարզապէս.— «Աւելցնելիք բան չկայ քանի որ ոչ մէկ նոր դէպք պատահած է»: Փէյրըֆիթ ճշդած է թէ դեսպան Պէօկնէրի ետ կանչուիլը նոր դէպք մը չէ քանի որ մաս կը կազմէ «տնտեսական, քաղաքական եւ իրաւագիտական հետեւանքներուն» զորս Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի քաղէր ստեղծուած կացութենէն:

Հասարակաց Շուկայի տագնապը անշուշտ բաւական ծեծուած է Խորհուրդին ընթացքին: Փիզանի եւ Ժիսքար տ՝Էսթէն զեկուցումներ կատարած են: Ոչ մէկ բան փոխուած է ինչ կը վերաբերի Մոն Պլանի տակ կառուցուելիք փապուղիին:

Եւրոպական հարցերը խօսակցութեանց նիւթ եղած են նաեւ երբ աւստրիացի զեկավարները Փարիզ էին եւ տեսակցութիւններ ունեցած են Ֆրանսացի զեկավարներու հետ: Երկու պատուիրակութիւնները խօսած են նաեւ Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ յարաբերութեանց զարգացման մասին: Համաձայն գտնուած են որ արեւելեան եւ արեւմտեան պետութեանց միջեւ յարաբերութեանց բարելաւում մը անհրաժեշտ է:

Ամէն պարագայի մէջ, եւրոպական տագնապը շատ կը մտահոգէ Ֆրանսացի երկրագործները որոնց մէկ պատուիրակութիւնը այս մասին խօսած է նախարար Փիզանիի հետ: Նախարարին ուշադրութեան յանձնած են թէ ի՞նչ ծանր հետեւանքներ կ՝ունենայ Ֆրանսայի համար հաւաքական քաղաքականութեան լքումը:

Ընկերվարական կուսակցութեան տնօրէն կոմիտէն յայտարարութիւն մը ըրած է նոյն առթիւ, ուր կը յիշէ Հռոմի դաշնագրին 175րդ յօդուածը որ կը նախատեսէ թէ տարակարծութեան պարագային, Եւրոպական Հաւաքականութեան անդամներէն մէկը կրնայ դիմել Եւրոպական Արդարութեան Ատեանին: Արդ, ինչո՞ւ Ֆրանսա այդ ձեւը չէ ընտրած եւ պարզապէս քաշուած է անել կացութիւն մը ստեղծելով: «Կոլեան կառավարութիւնը, կ՝ըսեն Ընկերվարականները, դիտակցաբար բռնաբարած է Հռոմի դաշինքը եւ ծանր հարուած մը բերած եւրոպական ոգիին:

Պոնի մէջ տեղի ունեցած են դերմանեւ-իտալական խօսակցութիւններ բայց մի-ջամտութեան ոչ մէկ որոշում տրուած է: Գերմանիա եւ Իտալիա կը խորհին թէ վեց երկիրները միասնաբար պէտք է փորձեն անելէն դուրս գալ:

ՉԻԼԻԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չիլիի նախագահը Փարիզ ժամանեց առջի օր, տեղատարափ անձրեւի մը տակ: Նոյն իրիկունը նախագահ տը Կոլ ճաշ մը կուտար ի պատիւ իր հիւրին, 170 ուրիշ հրաւիրեալներու հետ: Բաժակաճառին ընթացքին, Ֆրանսայի նախագահը շեշտած է.— «134 տարի է որ Ֆրանսա կը ճանչնայ Չիլին իբրեւ անկախ պետութիւն մը: Բնական է որ բոլոր եւրոպական պետութեանց մէջ, առաջինը ըլլար այդ քայլը առնելու»:

Չիլիի նախագահը իր պատասխանին մէջ ըսած է ի մէջ այլոց.— «Բան մը կը միացնէ իմ այնքան երիտասարդ ժողովուրդս եւ հողս այս հին ժողովուրդին. ազատութեան սէրն է, ծայրայեղութեան տարուած, իրաւական հիմնարկութեանց մշտական վերանորոգումն է, գործի եւ դատողութեան հաւասարակշռութեան ըմբռնումն է, ամէն բանէ վեր, անկախութեան ոգին է: Հպարտ եմ որ առաջին նախագահն եմ որ պաշտօնական այցելութեան կուգայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախկին վարչապետը՝ Մոշէ Շարէթ մեռաւ առջի օր, 70 տարեկանին: Պիտի թաղուի Թել-Ավիվ եւ արժանանայ ազգային յուղարկաւորութեան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը շատ ձգտուած է: Կ՝ըսուի թէ թագաւորը մերժած է նոյնիսկ ընդունիլ վարչապետը: Աթէնքի անկախ Խաթիմերինի թերթը զօր. Ղրիվասի տեղեկագրէն մասեր հրատարակած է ուր հետեւեալ չորս կէտերը կը պարզուին.— ա) Անտրէաս Փափանտրէու (վարչապետի տղան) առաջնակարգ դեր խաղացած է բանակի գաղտնի կազմակերպութեան մէջ: բ) Այդ բանակին գործունէութեան կեդրոնը Աթէնք եղած է: գ) Հարիւրապետ Պուլուքոս, որ ամրաստանուած էր իր խլրդային գործունէութեան համար Կիպրոսի յոյն սպաներուն մօտ, երկրորդական տարր մը եղած է: դ) Յոյն տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնները որոշ պատասխանատուութիւններ ունին: Այս յայտնութեանց վրայ կ՝աւելնայ թագաւորին բռնած դիրքը; որ մերժած է ընդունիլ վարչապետը: Այս վերջինը պիտի առաջարկէր որ փոխուի սպայակոյտի պետը, տրուած ըլլալով որ մեղադրուած է աջին հետ իր սերտ կապերուն համար:

ԻՐԱՔ նիհատ սկսած է Քիւրտերուն դէմ: Պարզանիի մէկ բանագնացին համաձայն, որ Փարիզ հասած է առջի օր, Քիւրտերը 2000 դերի բռնած են եւ հազար մեռեալ ունեցած քաղաքայիններու մէջ ռմբակոծութիւններու ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած ենք Հայաստանի լուրերու բաժնին մէջ (Գ. էջ) Փարիզի հանրածանօթ Աթըլիէի թատերախումբը շարք մը ներկայացումներ տուած է Խորհ. Միութիւն եւ մասնաւորաբար Երեւան: Այս առթիւ էր Մոնտի թղթակիցը հետեւեալը կը գրէ թերթին Յուլիս 5ի թիւին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ՅՈՒԼԻՍ 3.— Աթըլիէի խորհրդային շրջապտոյտը փառաւոր յաղթանակով մը վերջացաւ Երեւան, Անույի Անթիկոնով: Առաջին անգամն էր որ Ֆրանսական թատերախումբ մը ներկայացում կուտար Հայաստան, եւ հակառակ լեզուին արգելքին, հայ հասարակութիւնը — շատ զգայուն դերասաններու խաղին եւ առոգանութեան — խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրաւ դերակատարներուն, մասնաւորաբար Ժան Տավիի եւ Քաթրին Սելէրսի:

Քանի մը օր առաջ, «Սեվիլլայի Սափրիչը» ծափահարուած էր բայց հակառակ Ռոպէր Էջեվերիի, Օլիվիէ Իւսընոյի եւ Էլիզապէթ Ալէսի տաղանդին, հանդիսականները աւելի տպաւորուած էին զաւեշտական կացութենէն քան նուրբ եւ փայլուն բնագրէ մը: «Ամիս մը դիւզը» որ ոգեւորութեան արժանացած էր Մոսկուա, շատ արձագանգ չգտաւ Երեւան եւ Թիֆլիզ: Թերեւս այն պատճառաւ որ Հայերն ու Վրացիները Ֆրանսական թատերախումբէ մը կը սպասեն որ Ֆրանսական թատրոն ներկայացնէ ոչ ռուսական: Այսպէս Տուրկենեւ զոհ գնաց հայկական եւ վրացական ազգայնականութեան, որ չի վարանիր արտայայտուելէ անձնական խօսակցութեանց մէջ:

Անրի Մոնեէի «Թաղումը» որ շատ չէր խանդավառած Մոսկուացիները, ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Հայաստան եւ Վրաստան: Այս հարաւաբնակները հիւմուրի աւելի զարգացած բնազդ մը ունին քան Մոսկուայի «հիւսիսի մարդիկը»:

Հոս, ինչպէս Մոսկուայի մէջ Անտրէ Պարսաք եւ իր բարեկամները լաւ ծառայեցին թատրոնի դատին:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

ԵՐԵՍՓՈԽ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյլէն ստացուած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, կիրակի օրուան ընտրութեանց համար արձանագրուած են 1285 հոգի, քուէարկութեան մասնակցած են 1212 հոգի, հետեւեալ ձեւով.

Մարսէյլ քաղաք, արձանագրուած 381, քուէարկող 356:

Պօմոն, արձանագրուած 278, քուէարկող 266:

Սէն Լու, արձանագրուած 103, քուէարկող 98:

Սէն Ժէրոմ, արձանագրուած 116 քուէարկող 104:

Պուլվար Օտտօ, 272, քուէարկող 253:

Սէնթ Մարկրիթ, 52, քուէարկող 52:

Էքս-ան-Փրովանս, 30, քուէարկող 30:

Կարտան, 53, քուէարկող 53:

Գումար 1212:

Կը հաւաստուի թէ առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ թիւով քուէարկողներ կը մասնակցին Հարաւային Ֆրանսայի թեմի երեսփոխանական ընտրութեանց:

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

ԻԲՐԵՒ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐ

Ա.

Օշականի մեծ սուրբը մեծ է բազմաթիւ առաքինութիւններով։ Մեծ է ան ոչ միայն որպէս հեղինակ հայ տառերու գիւտին ու դրականութեան, այլեւ իբրեւ անբասիր եկեղեցական, իբրեւ եռանդուն քարոզիչ աւետարանական բանին, իբրեւ անխոնջ դաստիարակ հայ մանկութեան։ Բայց ես կ'ուզէի քանի մը տող նուիրել Անոր յիշատակին՝ Անոր մեծութեան այդ եւ ուրիշ յատկութիւններէն տարբեր սեփականութեան մը վրայ։ Կ'ուզէի խօսիլ անոր վրայ՝ որպէս մատենագրի։

Ցայտնի է թէ դրի գիւտը ծնունդ ու անունդ տուաւ Հայ Դպրութեան, հետեւարար գիւտի հեղինակը կրնայ նկատուիլ նաեւ հայրը Հայ Գրականութեան կամ Մատենագրութեան։ Սակայն հարց է թէ Հայեկացի Սուրբը թողա՞ծ է դրական կամ մատենագրական երկեր ու գործեր, որոնք իր դրչին ու մատներուն անմիջական վաստակներէն եղած ըլլան։ Այս մասին հայ աւանդութիւնն ու բանասիրութիւնը իրարու հետ կը մրցին կարծես դրական պատասխան մը տալու համար։ Կը յիշուին այնպիսի դրական գործեր, որոնց Ս. Մաշթոցի հեղինակութիւնն եղած ըլլան։ Մտո՞յդ են արդեօք այդ բոլորը, արդեօք պիտի կրնայի՞նք մեր մատենագրութեան ստեղծագործող մտքին դրական մէկ վաստակը ձեռք առնել եւ դայն ըմբռնելու համոյքն ունենալ։ Արդեօք չկա՞ն կամ չկա՞յ հեղինակութիւն մը, որուն համար կարենայինք ըսել·

— Ահա Ս. Մեսրոպի մատեանը։

Անոր կենսագիրը, Սքանչելին Կորիւն, կը դրէ·

«Ապա յետ դարձեալ՝ այնպիսի առաւել եւ բարձրագոյն վարդապետութեանն՝ սկսեալ Երանելոյն Մաշթոցի ճառս յա – ճախագոյնս, դիւրապատում, շնորհա – գիրս, բազմադիմիս. ի լուսաւորութենէ եւ հիւթոյ գրոց մարդարէականաց կարգել եւ յօրինել, լի ամենայն ճաշակօք աւե – տարանական հաւատոյն ճշմարտութեան։ Ցորս բազում նմանութիւնս եւ օրինակս ի յանցաւորացս աստի, առաւելագոյն վասն յարութենական յուսոյն առ ի հանդերձեալն՝ յերիւրեալ կապմեալ», (Տիպ Վենետիկ 1894, էջ 34–35)։

Ո՞ւր են այդ դիւրապատում, բազմաթիւ ու շնորհագիր ճառերը, գոնէ պէտք է դրած ըլլայ Օշականի սուրբը։ Ո՞ւր են այդ պարբերական նամակները, այդ ոսկեղիկ թուղթերը, որոնք մեր սիրեհարուն պիտի խօսէին աւելի քան Պօղոսեան թուղթերն ու չրջաբերականները։ Դժբախտաբար անծանօթ կը մնան անոնք, եւ կա՛մ իրրեւ անոնք, գոյց տրուածները բաւականէն աւելի կասկածելի են։

Տեսնենք սակայն թէ աւանդութիւնն ու մատենագրական հետազօտութիւնները ինչէ՞ր կը վերագրեն այդ պաշտելի Սուրբին եւ թէ ո՛րքան իրաւունք ունին կամ հաւանելի են։

×

Ս. Մաշթոցի կ'ընծայուին·

Ա) Թարգմանական գործեր, մանաւանդ բարբ Սողոմոնի «Առակները», Ատուածաշունչը եւայլն։

Բ) Եկեղեցական կամ ծիսական գործեր, ինչպէս «Մաշտոց»ի կամ Հայ Եկեղեցւոյ Ծիսարանի կազմութիւնը, Պատարագամատոյցի, Ժամագիրքի եւ Շարականի մէկ քանի մասերը եւայլն։

Գ) Ճառեր կամ վարդապետական գրուածքներ, ինչպէս «Յաճախապատում»ը, «Վարդապետութիւն Ս. Գրիգորի» կոչուած ճառը Ագաթանգեղոսի մէջ եւայլն։

×

Արդարեւ ճիշդ է որ Ս. Մեսրոպ դրի դիւտէն անմիջապէս ետքը ձեռնարկեց թարգմանութեան. չնորհիւ Կորիւնի՝ դիտենք նոյնիսկ թէ առաջին նախապատրաստութիւնը որ դանուեցաւ նորագիւտ հայերէն դրերով՝ է՛ր Սողոմոնի Առակներուն առաջին համարը։ «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»։ Փորձ մըն էր ան, եւ յաջող փորձ մը։ Ուրեմն մեզի համար անտարակուսելի է թէ Առակաց գիրքին թարգմանութիւնը Մաշթոցի քրտինքներուն առաջին արդիւնքն է։ Ամէն հայ անհատ սրտի զեղումով ու բարախօսմով կրնար մօտենալ անոր, եւ արժանի է որ սեմական մեծ բանաստեղծին ու իմաստասէրին առաջին բառերը թրթռացնեն ե՛ւ հայ բանաստեղծներն ու դրագէտները։

Աստուածաշունչի ամբողջական թարգմանութիւնները ամէնէն հսկայ եւ ամէն նէն կարեւոր գործն են ե. դարուն։ Այս թարգմանութեան մէջ մեծագոյն բաժինը պէտք է տալ Ս. Սահակին. ան իրեն դրածակից ունէր սակայն Ս. Մեսրոպը եւ ուրիշ թարգմանիչներ ինչպէս Եղնիկ, Կորիւն, Յովնան, եւայլն։ Հետեւաբար «Թարգմանութիւններու Թագուհին» — այսպէս կոչուած է Աստուածաշունչի հայ թարգմանութիւնը՝ օտարներէն — կը կրէ նաեւ հայ մեծ վարդապետին կնիքը։

Ոսկեդարուն, թարգմանութիւններու այդ չրջանին, սկսան հայերէնի վերած – ուիլ ասորական եւ յունական դրեթէ բոլոր կարեւոր մատեանները։ Անշուշտ այդ գործին մէջ դեր ու բաժին ունէր հայ դրչութեան վարպետը։ Բայց որոշ կեր – պով ըսուած չէ թէ որո՛նք եղած են անոր սեփական մատներէն դուրս եկած գործերը։ Դժբախտաբար չենք դիտեր, մի – այն կը դրանք թէ անոր ջերմ չունչը չրջան կ'ընէ այդ բոլոր գրուածներուն մէջ։ Եթէ չէր ինքը, անմիջական թարգմանիչ, դէթ ինքն էր թելադրին ու դե – կավարը բազմաթիւ թարգմանութիւննե – րու, ինչպէս Եւսեբիոսի «Եկեղեցական պատմութեան» թարգմանութիւնը յայտնապէս իրեն՝ Մեսրոպի հոդածութեան կ'ընծայէ Խորենացին (Գիրք Բ. Գլ. Ժ. էջ 83 տիպ 1843 Վենետիկ)։

ԳԷՈՐԳ–ՄԵՍՐՈՊ

(1 – Շար.)

ԱՂԵՏԱԲԵՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Խրիմեան 1893 Ապրիլ 3ին կ'ատրպէնի կը դրէր· «Շատ յայտնի է որ 61րդ յօդուածը պատուհաս եղաւ Հայու դլխուն»։

Վեհաժողովէն անմիջապէս ետք Աւոլֆ Պրունաիլք, որ Պերլինի մէջ հետեւած էր ժողովի աշխատանքներուն, կը դրէր թէ բարենորոգումները չեն իրագործուիր քանի որ անգլեւուս հակամարտութիւն կայ այդ հոդամասին վրայ։ Հրապարակագիրը կը հրաւիրէր Հայերը մոռնալու այդ յօդուածը։

Վերջերս կրկնեցին Ծերենցի յայտնութիւնը Քեամիլ փաշայի արտայայտութեան, օտար միջամտութիւն մը արդիլելու համար միջամտութեան պատճառը վերցնելու է քրիստոնեայ տարրը ընդլայնելով։ 1880ին կը հրատարակուէր Փրանսերէն դրքոյկ մը՝ «Հայկական Հարցը» խորագրով, դառն դանդատ մը անգլիական քաղաքականութեան դէմ, կը նախատեւէր Թուրք կառավարութեան ծրագիրը՝ «Ջրնջել հայ տարրը Հայաստանի մէջ»։

Տումերկ կ'ըսէ· «Պերլինի դաշնագիրը անարդար եւ դժուելի սխալ մը աւելին էր, ոճիր մըն էր Հայերու դէմ գործուած։ 61րդ յօդուածին դիրերը կամաց կամաց արիւնոտիլ սկսան»։

Անգլիոյ Պահպանողական կուսակցութիւնը 1883ին հիմնեց Փրիմրոզ Լիկան՝ յարդելու համար Պիքընսֆիլտի յիշատակը։ Կուսակցութեան լիտրին սիրական ծաղիկը, դոր քաղած էր արքայական պալատի պարտէզէն։ Իւրաքանչիւր տարի Լիկան Ապրիլին կը տօնէր տարեդարձը, կուսակցութեան գործունէութիւնն ալ քննելու համար։ Իւրաքանչիւր անդամ եւ անդամուհի դարնան ծաղիկ մը կը կրէր լամբակին վրայ։

1896ի Ապրիլին, երբ քաղաքակիրթ աշխարհը յուզուած էր հայկական կոտորածներով, Լիկայի անդամ – անդամուհիները կը համախմբուէին դարնան ծաղիկով զարդարուած։ Ազատական «Տէյլի Մէյլ» կը դրէր, թէ այս տարի դարնան ծաղիկներուն թերթերը կարմրած են քրիստոնեաներու արիւնով։ Ազատականները հայ ողբերգութեան պատասխանատու կը նկատէին Սալզպըրի եւ Պիքընսֆիլտ, որոնք ընդդիմացած էին հայկական ինքնավար նահանգի մը կազմութեան՝ Սուլթանին վերապետութեան տակ։ Սալզպըրի չրջաբերականով մը յայտարարած էր իւր աչխարհի, թէ հայերը անասնական են ինքնավարութեան։

Գալով անգլիական դեսպանին՝ ան պատասխանատու կը նկատէր Արտաքին նախարարութեան, թէ հայերու պահանջները անիրականալի են, անկարող են ինքնավար նահանգ մը կառավարելու, չրջապատուած են քիւրտերէ, գաւառի հայ բնակչութիւնը խիտ տգէտ է։

Անգլիա Կիպրոսի համաձայնութեամբ Ռուսիայէն կը խլէր բարենորոգումներու խոստումը, կը տանձնէր ծանր պատասխանատուութիւն մը Հայերու հանդէպ արեւելեան նահանգները ռուսական ոտքձգութիւններու դէմ պաշտպանելու յանձնառութեամբ։ Հայերն ալ Անգլիոյ կը դառնային ռուս պաշտպանութենէն հեռանալով։ Հաւատացած էին, թէ Ռուսիա պիտի թոյլատրէր անգլիական գործունէութիւնը՝ մինչդեռ Անգլիա հետացած էր դայն արեւելեան նահանգներու հսկողութենէն։

Ազատական թերթը մի՛թէ անկիծ կրնէր կ'ատրպէնի դրաւեց Պիքընսֆիլտի սխալը՝ գոհացաւ ծանուցագրով մը։ Միթրանաս հետեւելով Պիսմարքի դաղափարին — ժամանակ մը հանդիստ ձգելու Թուրքիան — մերժեց գործակից ազատական կառավարութեան ձեռնարկին։ Անգլիացի դրամատէրեր ծրագրած էին երկաթուղիներ չինել Փոքր Ասիոյ մէջ։ Սուլթանն ալ պատրաստ էր իրատին տնելու, Փրանսական եւ ռուս դեսպանները փութացին բողոքելու արտօնութեան դէմ։ Թուրք կառավարութիւնը յայտնեց, թէ երկաթուղին երկու պետութեանց չտնելու դէմ չէ, կովկասի սահմաններուն մօտ պիտի չըլլայ։ Թուրքիա տեղի տուաւ նրչտումներուն, անգլիական ընկերութիւնը հրաժարեցաւ ծրագրէն։

Կ'ատրպէնի վարչութեան օրով «կապոյտ Գիրք»ը լուռ կը մնայ երկար ատեն Հայերու կացութեան մասին։ Պերլինի դաչնագրին 61րդ յօդուածը մնայ մեռեալ տառ, բարենորոգումներու պահանջէն ծագեցաւ 1894–1895 ընդհանուր կոտորածը։ Այդ տարեն ալ Ռուսիան ընդդիմացաւ բարենորոգումներու դործադրութեան։ «Լոպանով կը յայտարարէր, թէ երբեք պիտի չընդունիմ նոր Պուկրիա մը մեր սահմաններուն մօտ եւ գուրին իմիճագիր ճամակը կը դրկէր Սուլթանին, ճոխ նուէրներով, այդ օրերուն Վիլհելմ կայսրը կ'այցելէր Պոլիս»։

Այս վկայութիւնը կը քաղենք Խոսրով Երբեմնի Ելմտական նախարար, Միլիոնի երեսփոխան, կաթոլիկէ կուսակցութեան դեկավարներէն Ֆիլիպպոս Մնասեանի «Հայկական Հարցը» ընդարձակ յօդուածէն։

Կ'ատրպէնի «Հայաստանի ծառայել, քաղաքակրթութեան ծառայել է» խօսքը կը նշանակէր երկիրը ձերբազատել ռուս ազդեցութենէն։ Հայ վարիչներն ալ իրենց յոյսերը դրին Անգլիոյ վրայ՝ Ռուսիոյ պաշտպանութիւնը թախանձելէ ետքը։

Ներեաս Պատրիարք Ընդհանուր ժողովի

ՊՈՒԼՈՒՏ ՈՒ ԿԷԾԱԿ

Վարդավառի առաջին օրն էր։

Ս. Կարապետի տօնը, մեր տօներու ամէնէն աւելի ժողովրդականը, Պոլսոյ ամէն խաներէն, անկիւններէն, քաշած բերած էր մեր դուրսեցիները Սկիւտարի Ս. Կարապետը, յիշատակ մը Մուշի Ս. Կարապետէն։

Հրդեհէն առաջ ի՛նչ փառաւոր կը տօնուէին Վարդավառին երկու օրերը։ Կարմիր, դեղին, ճերմակ թղթերէ ձգուած հոդմանփիլ լուրերու տակ, լաթերնայիի հետ, որ յոյն աղջիկներն ու երիտասարդները կը պինդկոնկ, լայն փոր թմբուկն ու զուռնան կը դոռային։ Եւ մեր համալները, ժամերդութենէ հետը, տաքցած օրուան յիշատակովն ու օղիէն, դունդ դունդ կը խոնուէին մեր դերեզմաննոցը, որ այն առեն, անպատասպար ամէն կողմ, հիւրընկալ էր ամէն կենդանիներու։ Զատկի տօնին՝ օրհասական օրօրոցներն անոր մէջ կը ճոնչէին, կիրակի օրեր, պատյա – ներու մեծ մասը հոն կը կատարուէր, իսկ Վարդավառի դինովներուն վերջին ժխորը, խաղացողներու ամէն չունդ մեռելոց վրայ կը յարուցուէր ա՛յն մչտնջենական լռութեան մէջ։ Գերեզմաննոցը զրօսավայր էր։

Համալներու տեղը՝ դերեզմաննոցի ամէնէն անչուք մէկ վայրն էր։ Հոն՝ ուր աչքերը չեն վիրաւորիր՝ նայուածքին մէջ եւեւչքներ դնելով փառաւոր չերիմէն՝ խեղճուկ քարի մը վրայ, քարէն՝ չոր խոտին ու արցունքով քրքրած սեւ հողին վրայ։ Հոն վարը, քաչուած անկիւն մը կը չարուէին առանք դէմ առ դէմ, չորս կարգի վրայ բաժնուած, եւ իւրաքանչիւրն ութ, տասը հոդիով։ Շարքերուն մէջ նկատելի էր, որ ախոյեանները քիչ չատ իրարու կը պատչաճին եւ հաւասար ուժեր դիրար կը չափեն։ Տարեց մը, հագած քաչուած, չէիր տեսներ կորովի եռիտասարդին դէմ, եւ ոչ կարճլիկ մը՝ դեղդուղչ հասակի առջեւ։

Այդ պատրաստութենէ ետքը, որ վայրկենական գործողութիւն մըն էր, թմբուկը արդէն սկսած էր փողին հետ, չիդէր՝ հատ սրունքներու եւ հոլանի բազուկներ – րու վրայ կ'ուտէին դիծ դիծ։ Թաւարձի կուրծքեր՝ խաչած մորթերով կը քրտնէին, եւ խարտեաչ յօնքերու տակ խոնջ աչքեր նոր ցոլմամբ կը բռնկէին։ Պատ – րաստ էին եւ նչանը կը սպասէին։ Ծափեր կը սկսին բրտացած ձեռքերով, չարժուքը կ'երերցնէ ալիքի պէս մէկ չարքը։ Քիչ մը ետեւ քիչ մը առաջ, կրկնութիւն մը։ եւ չորրորդին՝ արչաւ մը հոսանքի պէս դիմացի ճակտին վրայ, եւ տասը տասնեւհինգ ձեռքեր՝ դաչնակաւոր կ'իջեցնէն նոյնչափ ուրիչ ձեռքերու վրայ, որ բաց կ'ընդունին հարուածները օդին մէջ, եւ չիդերու վրայ հատատ կեցած՝ ուժի հասանքը կը վանեն՝ չուրէն դուրս ցցուած ժայռի սուր ակռաներու պէս։ Երեք նահանջ, երեք յարձակում աստիճանաբար աւելի ուժգին, հէնց ալիքներու պէս որ դարնուելով կ'ընկրկին, եւ նոր ուժեր հաւաքած վերստին կուգան եւ իրենց կատաղութիւնը կը թափեն դիմադրող տարբին վրայ։

Կարդը ուրիչներուն է, որք անմասնուչ, բայց խրոխտ կը ծեծուէին։ Փոքրիկ վրէժի պէս կիրք մը, որ մեղանչական բան մը չունի, կը տաքցնէ ամէնքն ալ։ փորձեր կան, ուժի փորձեր, վա՛յ եթէ ձեռք մը կքի ուժգին հարուածին տակ։ Հեղ – նութիւններ կ'ելլեն, չրթունքի վրայ ծռմռկած ու յօնքերու վրայ պատռուած հեղնութիւններ, որ սպաննող են։ Պէտք է ուժով կենալ՝ ծոցին նպատատակէն խածխոտկած ու ճանկրթուած սպարատացի մանուկին պէս, որ իր պողոնն հպիլ անկիւն մը նետած, կ'իյնայ կը մեռնի Լիկուրգոսի դպրութեանց օրէնքին դոհ։ Սկսած են։ Կրկնութիւն առաջին տեսարանին, եւ այսպէս չարունակութիւն մինչեւ որ յոդնին այդ մարդիկ՝ եթէ յոդնութիւն կար սակայն երկաթի կիղերու՝ թմբուկին եւ զուռնային դրդռիչ հոսանքին տակ։

×

Տեսարան ու տեսնող իրենք էին դրե – թէ։ Եւ համալը ինչպէս հիմա, այն ատեն ալ իրեն հետաքրքիր չունէր։ Բայց ոչ, սխալեցայ, ընկերային դասը կար, այն որ դաս ալ չի չիներ, չրհանկիրներու խուժանը։ Ատոնք կուգային, կը չարուէին համալներու չուրջը, եւ նախանձոտ աչքերով կը նայէին ուռած սրունքներու, լայն լայն կուրծքերու, ծոպի ու ձեղի տակ կարմրած դաստակներու։ Այդ անպատկառ եւ անզուսպ խուժանը պատկառ մը պատկառանքով կը համակուէր սրտին չուրջը։ Ինչե՛ր կուտային արդեօք այդ ծափերուն եւ ուժերուն։ Աչքերնին նախանձորդներ էին։ Համալին նմանելու, մինչեւ տենչացո՞ղ ալ կը դառնալ։ Այո, մինչ Սկիւտարցի երիտասարդ մը ունէր, դիծաւոր անուն, որու բոլոր չանքն ու փառքն եղած էր համալի մը պէս, համալ նետել կռնակն ու անոր պէս բեռ չալկել։

Յաչողեցաւ կեդծաւոր, եւ ո՛րչափ ե – րանելի է այսօր այդ յաչողութեանը մէջ։ Այսպէս, այդ ընկերիկները կը նային անոր աչքերով, լուին հաչիներ ու հաճոյ մեմաուածիններ կ'ընեն անոնց հետ, եւ դաղնի փափուքներ կը թափեն։ Մէկը կ'ըսէ·

— Աչքս բան մը չի կարեր։

— Ես աչքս առնեմ ուրիչ մը։

— Ծօ, խենթ մի՛ ըլլար, երբորդ։

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆ

(1 – Շար.)

մէջ խօսած ճառով կը բացատրէր հարցին ծագումը: Խաղաղութեան համար ներկայացուած նախագծին մէջ Հայերու համար տրամադրութիւն մը չկար: Եպիսկոպոսներու հետ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով դիմում կ'ընէ յաղթական բանակի հրամանատարին, որպէսզի Հայերու բաղձանքներն ալ նկատի առնուին հաշտութեան դաշնագրին մէջ:

Նախագիծը խմբագրուած էր Իկնատիեւի եւ Նելիտովի կողմէ, նպատակ չունէին յօդուած մը աւելցնելու: Պատրիարքին դիմումին համամիտ գտնուեցաւ Իկնատիեւ, հաւանաբար հակառակեցան Մեծ Դուքս Նիքոլա եւ Նելիտով: Նախագիծը թուրք պատուիրակութեան յանձնուած էր՝ երբ Իկնատիեւ զայն ցարին հաւանութեան ենթարկելու համար Պետերբուրգ էր:

Իկնատիեւ հեռագրեց ցարին, որուն հաւանութիւնն առնելէ ետք դաշնագրին մէջ գրուեցաւ 16րդ յօդուածը: Ցարին հրահանգին վրայ տեղի տուին ուրեմն Մեծ Դուքս Նիքոլա եւ Նելիտով: Իկնատիեւ անդրադարձա՞ւ արդեօք, թէ այդ յօդուածով պիտի վրդովէր Անգլիան եւ Աւստրիան, քանի որ Ռայխշթատի գաղտնի համաձայնութեամբ խոստացած էր չծաւալիլ Փոքր Ասիոյ մէջ: Իկնատիեւ «առաւելագոյնը պահանջած էր, նուազագոյնը պահելու համար»: Ռուս ռազմագէտներու համար կարեւորագոյնը Կարս-Արտահան եռանկիւնը պահպանելն էր, թէ՛ Կովկասի ապահովութեան համար, թէ՛ բարձունքէն Եփրատի հովիտին վրայ հսկելու համար:

Նարպէյ կը մեկնէր Պետերբուրգ, Խրիմեան՝ Արեւմուտք: Նարպէյ ռուս պետական շրջանակներէ լաւ ընդունելութիւն կը գտնէր, որովհետեւ ռուս հովանաւորութիւն կը խնդրէր: Խրիմեան Լոնտոնի մէջ կը յայտարարէր, թէ Օսմանեան հովանիին տակ ինքնավարութիւն կը խնդրեն Լիբանանի վարչաձեւով: Յայտարարութիւնը վրդովում կը պատճառէր ռուս շրջանակներուն, Նարպէյ այս անդամ սառն ընդունելութիւն կը գտնէր եւ կը լսէր. «Ձեր բարեկամներուն դիմեցէք»:

Պերլինի մէջ սերտ գործակցութեան մէջ են Օսմանեան պատուիրակութեան հայ անդամներուն, Պաղտատլեանի եւ Խաչիկ Օտեանի հետ: Կը պահանջեն ինքնավար մարզ մը, վստահ թէ Ռուսիա եւ Անգլիա պիտի համաձայնին:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 - Շար.)

Մարդուն մէկը իր տան ճակատին վրայ դրաւ հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Այս տունէն ներս ոչ մէկ տխմարութիւն կը մտնէ»:

Դիոգինէս փիլիսոփան, կարդալով այս արձանագրութիւնը, ըսաւ տանտիրոջ.

— Լաւ, բայց դուն ալ իրաւունք պիտի չունենաս այս տունէն ներս մտնելու...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 26ին շաբաթ երեկոյեան, Հ. Յ. Դ. Տան սրահը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն մասնաճիւղին:

Ծնողքներ եւ դպրոցին դերը գնահատողներ եկեր էին լսելու աշակերտութեան բերնէն մեր Մեծասքանչի քաղցր հընչիւնները:

Դժբախտութիւն է որ յաճախ երջանիկ պահեր վայելելու ակնկալութիւններ կը խրին յուսախաբութեանց վիհին մէջ: Անհերքելի ճշմարտութիւն է որ հայկական դպրոցը կը դատարկուի իր իմաստէն ու դերէն: Տարուէ տարի պակսող աշակերտութեան թիւը տխուր խոհերու կ'առաջնորդէ մեզ եւ եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ ազգային դաստիարակութեան համար թափուած ջանքերը, վատնուած նիւթական զոհողութիւնները չեն համապատասխաներ բաղձացուած արդիւնքին: Բոլոր դաղութները տառապեցնող այս տխուր երեւոյթին կարեւոր պատճառը եթէ մեր օտար հողերու վրայ գտնուիլն է, պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մըն ալ կ'իյնայ ծնողքներու վրայ, որոնք իրենց անտարբերութեամբ ու ենթարկուելով իրենց զաւակներուն քմահաճոյքներուն, կը զլանան իրենց ծնողական ու ազգային պարտականութիւնները կատարելու: Սթափի՛նք քանի դեռ ուշ չէ:

Այս խորհրդածութիւնները ունեցայ երբ վարագոյրը բացուելուն ստուգեցի բեմին վրայ խմբուած աշակերտութեան թիւը: Գիտէինք թէ յիսունի մօտ աշակերտներ արձանագրուած են այս տարի: Դժբախտաբար ատոր կէսն ալ չտեսանք բեմին վրայ: Դպրոցը հովանաւորող կազմակերպութիւնը անշուշտ աւելի հպարտ պիտի ըլլար եթէ սկզբնական շրջանի ոգեւորիչ պատկերը շարունակուէր:

Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ Տիկին Մառի Կարապետեան բանալով հանդէսը կոչ ըրաւ ծնողքներուն չզրկել իրենց զաւակները հայեցի դաստիարակութենէ:

Ապա սկսան գողտրիկ արտասանութեանց շարքը: Նաեւ զուգերգներ ու մեներգներ: Պիտի ուզէի բոլորին անունները յիշել, սակայն յայտագիրը չունիմ ձեռքի տակ: Կը խնդրեմ ծնողքներէն ներողամիտ ըլլալ:

Մէջ ընդ մէջ եղան դեղջկական պարեր համապատասխան տարազներով, թէ՛ փոքրերուն եւ թէ մեծերուն կողմէ, որոնք զուարթութիւն ստեղծեցին եւ արժանացան կրկնակ ծափերու: Յաջող էր նաեւ յունական նոր պարը:

Նոյնպէս եղան ներդաշնակ խմբերգներ ղեկավարութեամբ Պ. Շաննաքեանի որ սիրայօժար ստանձնած էր այդ դժուարին աշխատանքը:

Միջնարարին ընկ. Ս. Առաքելեան կարդաց դպրոցին տարեկան հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու անունները: Ցաւալի է որ վարչութեան կողմէ ոչ մէկ յիշատակութիւն եղաւ դպրոցի Կրթական Մարմնի լուծման եւ անոր փոխանցած պատրաստ գումարին մասին:

Հանդէսը փակուեցաւ խմբերգով մը, կազդուրիչ մթնոլորտի մը մէջ:

Նոր ուժ կը մաղթենք Ֆ. Կ. Խաչի վարչութեան եւ երիտասարդ ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի՝ յաջորդ տարեշրջանի կրթական գործունէութեան համար:

ԳԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դեռ մինչեւ վերջերս հնագէտները եւ պատմաբանները անուշադրութեան մատնած էին Մեծամօրի բլուրը, որ կը գտնուի Երեւանէն 30 քիլոմեթր հեռու: Թէեւ բազմաթիւ հնագէտներ նկարագրած են տեղւոյն աւերակները եւ ժայռերու վրայ գտնուող փորագրութիւնները:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Տեղեկագրին» մէջ լոյս տեսած շահեկան յօդուածով մը, քանի մը հնագէտներ ներկայիս կը պնդեն, թէ չորս հազար տարուան հնութիւն ունեցող այդ վայրը մետաղի հանքաքարը ձուլող եւ արտադրող մեծ կեդրոն մը եղած է: Ուրիշ խօսքով, Մեծամօրի բլուրը քաղաքակրթութեան ամէնէն հին կեդրոններէն մէկն է աշխարհի մէջ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստան այցելած է Իտալիոյ Կարմիր Խաչի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ կազմակերպութեան նախագահ բժ. Ճ. Փոթենցանի:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՂԱՓԱՆ ներկայիս ունի աւելի քան 26 հազար բնակիչ: Դժբախտաբար քաղաքը կը տառապի ջուրի պակասէն:

ՃԱՏՐԱԿԻ միջազգային մրցաշարք մը տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 17էն մինչեւ Հոկտեմբեր 17:

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ Յունիս 14ին ներկայացուեցաւ «Թանհաուզեր» օփերան, ղեկավարութեամբ Պուլկարահայ բեմադրիչ Պօղոս Աֆէյեանի:

Առաջին անդամն է, որ Հայաստանի մէջ կը ներկայացուի Վակների այս գործը:

ԱՆՑԵԱԼ տարի լոյս տեսան 702 դիրքեր՝ մօտ ութ միլիոն տպաքանակով: Վերջին տարիներուն մեծ թիւով գրախանութներ բացուեցան գիւղերու մէջ, սակայն, դժբախտաբար, գիւղացիներուն մէկ մասը կարելիութիւնը չունի ուզած դիրքը իր ուզած վայրին մէջ գտնելու:

ՓԱՐԻԶԻ «Աթըլիէ» թատերախումբը ներկայացումներ տուաւ Երեւանի մէջ: Հանդիսատեսները զոհ մնացին:

ՔԱՐՐԱՅԻ (Իտալիա) մէջ Յուլիսին տեղի ունեցաւ քանդակագործութեան չորրորդ միջազգային ցուցահանդէսը: Հայաստանէն մասնակցեցան երկու քանդակագործներ՝ Սերգէյ Բաղդասարեան եւ Արա Յարութիւնեան: Հայ արուեստագէտներուն ներկայացուցած գործերն էին «Զարթօնք», «Ղարաբաղցիներ», «Շինարար» եւ «Պատանեկութիւն» քանդակները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքեց պատմաբան Ստեփան Ներսիսեան: Ծնած էր Նախիջեւանի Վերին Ագուլիս գիւղը, 1892ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տընօրէնութիւնը ուրախ է յայտնելու թէ այս տարի իր սանուհիներէն 6 հոգի յաջողութեամբ անցուցած են իրենց Պրըվէի պետական, 6 հոգի ալ Սերթիֆիքա տ'Էթիւտի քննութիւնները եւ ստացած են համապատասխան վկայականներ:

Պրըվէի վկայական ստացած են.— Թօփաքեան Նաթալի, Երամեան Անահիտ, Գասպարեան Անէթ, Քիւրքճեան Սիլվա, Հուանեան Նատին, Աժիազ Տանիէլ:

Սերթիֆիքա ստացած են.— Ալթունեան Սիմոն, Բարսեղեան Մարգարիտ, Գասպարեան Նիքոլ, Հերբոյեան Վարդուհի, Պեզիրճեան Վերժին, Տօնապետեան Քրիստին:

Այս առթիւ տեսչութիւնը կը յիշեցնէ նաեւ անունները —անոնց որոնք անցեալ տարի ստացան իրենց Պրըվէները.— Գասապեան Նորա, Սարգիսեան Ռոզ, Սարաֆեան Անի, Տէր-Մանուկեան Զարուհի:

ՍՐԱՄԻՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ֆիլոքսէն քննադատած ըլլալով Սարակոսայի բռնապետ Տիոնիսիէի (Ք. Ա. 4րդ դար) մէկ բանաստեղծութիւնը, բռնապետին կողմէ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ քարահանքի մը մէջ: Ժամանակ մը հոն աշխատցնելէ ետք, բռնապետը զայն կանչեց եւ ստիպեց, որ անգամ մը եւս մտիկ ընէ իր այդ բանաստեղծութիւնը: Ֆիլոքսէն ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ եւ յանկարծ ուղղուեցաւ դէպի սենեակին դուռը:

— Ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց Տիոնիսիէ:

— Քարահանք, պատասխանեց Ֆիլոքսէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (264)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Եւ գնաց անկիւնի աշտարակը, զինուորական անկողնի մը վրայ երկնցաւ: Աշտարակի դրան առջեւ Քրիստափոր զինակիրը կեցաւ սուրը մերկացնելով: Իբր զինակիր՝ իր պարտքն էր հսկել քնացող առիւծին վրայ:

Ժ.Գ.

Արշալոյսին Թուրքերու փայտէ ամրոցը դրեթէ պարիսպին բարձրութիւնը ունէր արդէն. կէս դրկաչափ միայն պակաս էր դեռ:

Գրիգոր երկու հին թնդանօթներու փողերը լեցնելով՝ ծակերը փայտով լաւ մը գոցել տուաւ:

— Աշ թնդանօթներուն մտքէն ալ չէր կրնար անցնիլ, թէ անդամ մըն ալ պիտի կրակեն, — ըսաւ զնչուն:

— Հին թնդանօթէն նոր թնդանօթ, — աւելցուց զինուոր մը:

— Քանի որ նոր եղան, անուններ ալ տանք, — ժպտեցաւ զնչուն.— մէկը երիվար կոչուի, իշկ միւշը նժոյգ:

Ամէն թնդանօթ ունէր իր անունը: Գրիգոր կապարէ կտոր մը հանեց գրպանէն ու փոքր թնդանօթին վրայ գրեց.

Յովհաննէս:

Իսկ մեծին վրայ գրեց.

Եւա:

Անութին տակ առաւ երկու թնդանօթները ու ամրոց բարձրացաւ:

Արշալոյսը արագօրէն կը սփռէր իր լոյսը երկնքին վրայ: Վարը բանակը կը սկսէր շարժիլ. դունդերը շառաչելով կը մօտենային ամէն կողմէն: Զինուոր մը վազելով եկաւ Գրիգորին.

— Տիար զնդապետ, կուգան:

— Կը տեսնեմ, տղաս: Վազէ տիար բերդակալին, անկիւնի ամրոցը կը գտնուի եւ ըսէ զինակիրին որ արթնցնէ զինքը:

Իր մարդիկը արդէն պարիսպ ելած էին կացիններով ու նիզակներով: Հրացանակիրները եղեամէն սպիտակացած քարերուն վրայ հանդչեցուցած էին իրենց հրացանները. ամրոցին երեք թնդանօթները դէպի վեր՝ պարիսպներու ուղղութեամբ:

— Կպրոտ պսակները ու ջահերը վառեցէք, — հրամայեց Գրիգոր, ու դուրս նետեցէք:

Մարդիկը անմիջապէս գործի սկսան:

Տոպոյի հոն հասնելուն Թուրքերը մըրջիւններու պէս բազմութեամբ կը խուժէին բլուրն ի վեր: Տակաւին փայտերը կը շարէին ու կը գամէին. արդէն ներքին ամրոցին բարձրութեան հասած էր. երբեմն անջրպետին մէջ ալ կը նետէին, որպէսզի պարիսպին առջեւ եղած միջոցն ալ լեցուի: Անթիւ ծառ կար հոն, ամբողջ անտառ մը: Վարէն եղան թաց մորթով պատուած իրեր կը տեսնուէին:

Վառած պսակները չէին կրնար վնասել եղան թաց մորթերուն, իսկ ինչ որ ուրիշ տեղ կ'իյնար, Թուրքերը ոտքի հարուածով մը մէկդի կը քշէին:

Սուլիչի մը սուր ձայնին վրայ հազարաւորներու պիսմիլլահ գոչումը դղրդացուց օդը: Թրքական շեփորը սկսաւ հնչել եւ հսկայ փայտի շինուածքը դղրդաց վեր խուժողներու ոտքի տրոփիւնէն:

— Ալլահ, Ալլահ:

— Յիսուս, Մարիամ:

Իրերու տակէն արագօրէն առաջ կը մղուէին յարձակման սանդուխները, փայտէ ամրոցը քարէ ամրոցին կամբջելու համար:

Սակայն բերդիններն ալ արդէն պատրաստ էին. հարիւրաւոր հրեղէն պսակներ կը թռչէին Թուրքերու վրայ ու բոցավառ յարդի դէզեր ու ծծումբ կը ծածկէին սանդուխները ու յարդին վրայ դեռ առատօրէն կը տեղացնէին կպրոտ եղէգը:

Առաջին թուրք խումբերը որոնք կրակէն անցնելով բերդ կ'ուզէին մտնել՝ ցցուած նիզակներու ու կացիններու հանդիպեցան. իսկ յաջորդները սուրերով, կացիններով, վառած ցուպերով ու շրդթայաւոր լախտերով ընդունուեցան:

Կանանչ փաթթոցով, լեցուն դէմքով Թուրք մը հսկայ պոնճուք մը բարձրացուցած ցատկեց փայտերուն վրայ, Գրիգորէն հազիւ երեք դրկաչափ հեռու. անոր գլուխը դրեթէ բոլոր բերան դարձած էր Ալլահ պոռալէն: Գրիգոր փոքրիկ թնդանօթը առաւ ու շպրտեց անոր քթին բերնին, իսկ մեծ թնդանօթի կտորը նետեց այրող կրակին մէջ:

— Ալլահ, Ալլահ. պիսմիլլահ, իլերի:

Ու հսկայ փայտի շինուածքը այնպէս մը խռնեցաւ Թուրքերով ինչպէս խռոված մրջիւններու բոյն մը. ու ապահով կրակին մէջէն ալ պիտի խոյանային բերդին վրայ՝ եթէ չպատահէր հրաշք մը, այսինքն է՝ վարէն ալ հրացաններ ու թնդանօթներ սկսան կրակել:

Խեցեղէն անօթներն էին որ սկսած էին պայթիլ ու ցանել վառած ծծումբը. կարծես հրաբուխ մը բացուած ըլլար Թուրքերուն տակը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Վարդան Ումուրշատեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փափազեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՄՈՒՐՇԱՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փրոֆ. Վահագն Տատրեան Փարիզ իր այցելութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 15ական տոլար «Յառաջ»ի եւ «Հայ-Բոյժ»ի եւ 10 տոլար «Հայաստան»ի: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան.— Հանգուցեալ Ֆ. Ինէքճեանի մահուան առթիւ Պ. Ղ. Միքայէլեան եւ Էժտահարեան ընտանիք 30ական Ֆրանք:

Հանգուցեալ Խ. Շիմշիրեանի մահուան առթիւ Պ. Ա. Օպոզեան 100 Ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Կ. Յակոբեան 250, Տէր եւ Տիկին Մ. Մարգարեան 100, Տէր եւ Տիկին Վարդիվանեան, Տիկին Խաչատուրեան 50ական, Տիկին Մարգոյեան, Պ. Հ. Աղաբէկեան, Պ. Միսքճեան, Պ. Կ. Մառանճանեան, Պ. Ա. Աղէկեան 10ական Ֆրանք: Ամերիկայէն Տիկին Մարի Յակոբեան 10 տոլար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Աւետիս Իփքրանեանի կսկծալի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Զուլալ Գազանճեան 20 Ֆրանք կը նուիրեն Շ. Միսաքեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պուլ. Օտտոյի դպրոցի ամավերջի հանդէսը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պառ Էնթերնասիոնալի սրահը:

Երգ, արտասանութիւն, պար, Արենոյշներու կողմէ եւ զանազան անակնկալներ: Խօսք կ'առնէ ԳՈՒՐԳԷՆ Վարդապետ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՎԱԼԱՆՍ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ, այս կիրակի, Շրմէն տը լա Ֆոռէ, Օթ Ֆավանթին Պ. Թէսիէի օդասուն դաշտի ծառերուն տակ:

Ճոխ յայտագիր, հաճելի եւ ուրախ անակնկալներ: Առատ կերուխում մատչելի գիներով, մանաւանդ (չիքէօֆթէ եւ շամփուրով խորոված):

Ժողովրդական ջերմ մթնոլորտ:

Անձնական կառքեր կը դիւրացնեն երթուդարձը Պ. Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 11,30ին եւ 14ին:

Անձրեւի պարագային յետաձգուած է չորեքշաբթի Յուլիս 14ին:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ: Դաշտահանդէսի աշխատանքներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Կապոյտ Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Շաթօ Պօ Ռըկառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ, Սէյսինէ վեր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն, դիւրամատչելի գիներով, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի հայ հասարակութիւնը անցընելու հաճոյալի օր մը եւ քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը:

Ծանօթ.— Օթոքառի ժամերը.— դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին, Շրմէն տը լա Փըշէնէ 9ին, Փլաս վերտէնէ 9,25ին, Ռիւ Տալամպէռէն 9,25ին Քուռ Պերիա կամուրջի մօտէն 9,35ին:

La Revue M. I. S. S. I.

(Magazine d'Information Spirituelle et de Solidarité Internationale)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

Revue MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

Revue MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի, հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան, Պառ Պելվետէռի մէջ (Սէնթ-Անտրէ):

(Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան):

Այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, Պուլի եւ Պռինի մրցումներ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբը, ղեկավարութեամբ Մասիս Գուլումեանի, կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ»:

«Զարենց» պարախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Վահագն Տէր-Վարդանեանի Հայկական տարազով Հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, զով ըմպելիներ, մատչելի գիներով:

Ռատիօ-նուագ Սէն-Ժան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ – ԺԻՒՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր... Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղերուն դիմելով:

ՊՕՄՈՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին ամավերջի մասնաւոր քընութիւնները պիտի կատարուին այս Շաբաթ, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ, իրիկուան ժամը 8,30ին:

Քննութեան նիւթերն են.— Ականաւոր դէմքեր, քերականութիւն, արտասանութիւն, ընթերցանութիւն եւ ուղղագրութիւն մանուկներու:

Կը հրաւիրուին սիրով՝ ծնողքներն ու ուսումնատենչ ազգայինները: Մի՛ մոռնաք թէ քաջալերանքի պարտք մը ունիք հանդէպ ձեր զաւակներուն որ պատրաստ են տալու իրենց առաւելագոյնը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՄԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ
10
ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI
10 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10353 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.353

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍՏԵՆ

Բ·

Փարիզի Թուրք դեսպանատան մամուլի խորհրդականը արդարացնելու համար ոճրագործ Թուրք կառավարութեան հա-յածած ծրագիրը, Թուրքիոյ սահմա-նակից Ծրագիրը, Թուրքիոյ 180 Նալուսի կովկասեան բաժնին մէջ հազար, Քրքական հողին վրայ ալ 75·000, ընդ ամէնը 255·000 «մինչեւ ակռաները զինուած» հայ գինուորներ կը հանէ Թըր-քական բանակին դէմ՝ 1914ի վերջաւորու-թեան։

Թուրքական Գաղտնի Ընկերակցութեան, Նոյնիսկ անկէ վերջ, Հայերը ա՛յդքան զինուոր ունե-ցած ըլլային, ամբողջ Անատոլուն կը պրուէին, խուճապահար փախուստի մատ-նելով օսմանեան «մեծ պզօր» բանակը։

Փաստերը մէջտեղ են։ Կովկասի մէջ կազմուած կամաւորական դունդերը չըն-չին թիւ մը կը ներկայացնէին։ Իսկ զօրա-շարժի ենթակայ ռուսահպատակ Հայերը ցրուած էին ռուսական զօրաբանակներու մէջ եւ զրկուած զերմանական ճակատը։

Սահմանին մէկ կողմէն Թուրքերուն դէմ յարձակողականի անցնող 180·000 հայ զինուորները Թուրկալի հիւանդապահ եւեակայութեան մէջ մեկոյն զոյութիւն ունէին։

Գալով Թրքական հողին վրայ Դաշնակ-ցական եւ Հնչակեան կուսակցութեանց կազմէ «մինչեւ ակռաները զինուած» 75 հազար Հայերու առասպելին, այնպիսի պզտիկ սուտ մըն է, որուն նմանը Թուր-քին ուղեղը միայն կրնայ յղանալ։

Թուրքիա ընդհանուր զօրաշարժ յայ-տարարեց 1914 Յուլիս 21ին (Հ· Տ·), — երբ պայթեցաւ առաջին աշխարհամար-տը, — իբրեւ նախապատրաստութիւն։ Ու անմիջապէս զինուորագրեց 21էն 45 տա-րեկանները, որոնց չարքին Հայերը։

Գալթանեան պատերազմէն ի վեր «պա-շարման վիճակի» վարչաձեւին ենթար-կուած էր ամբողջ օսմանեան կայսրու-թիւնը։ Ահռելաբափի մթնոլորտի մէջ կապրէին ոչ-Թուրք տարրերը։

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչա-կումով 1908ի Յուլիսէն սկսեալ մեր յե-ղափոխական կուսակցութիւնները դէնքե-րը վար դնելով լծուած էին չնաշարա-խան խաղաղ աշխատանքի, կարծելով որ Հնչակեան կուսակցութիւնը ա-նշուշտ էր ազատութեան ժամը՝ համիտ-եան բռնապետական վարչաձեւի տապա-լումով։

Թուրքիոյ մէջ ապստամբական չարժում սանձելու ո՛չ մէկ ծրագիր ունէին Հա-յերը, որոնք կ'ապրէին մշակութային վե-րածնունդի շրջան մը։ 1913ին ամէն կողմ ձեռ հանդիսաւորութեամբ ասոնց էին պրեսու պիւտճէ 1500 եւ տպագրութեան 400մեակը։

1914ի ամառը Հ· Յ· Դաշնակցութեան ութերորդ Ընդհ· Ժողովը կը դումարուէր Երզրումի մէջ, ուր Հաւատարմութիւն կը յայտնուէր օսմանեան կառավարութեան։ Կորզուէր, որ պատերազմի պարագային Հայերը իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարեն հանդէպ օսմանեան Հայրենի-քին, զինուորագրութեամբ բանակին մէջ։

Թուրքերը առաջին օրէն իսկ զօրակոչի ենթարկելով պէնք բռնելու կարող բոլոր Հայերը եւ ցրուելով զանոնք զանազան շրջաններ՝ Թուրք զինուորներու հետ խառն, նիւթապէս ո՛չ մէկ հնարաւորու-թիւն կուտային յեղափոխական կուսակ-ցութեանց Հայկական առանձին զօրա-գունդեր կազմելու Թրքական Հողին վրայ։ Անոնք ո՛չ թէ 75·000, այլ 75 հոգի իսկ չէին կրնար քով քովի բերել, եթէ նոյն-իսկ ծրագրած ըլլային Հայութիւնը ա-պստամբեցնել օսմանեան պետութեան դէմ, ինչ որ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր։

Հայերու պաղատագային տարապրու-թիւնն, տմարդի ու վայրագ միջոցներով բռնապետին բացատրութիւնն ալ կուտայ Թուրկալ։

Յաղթական Թուրքիոյ բանակները Անատո-լու արշաւած, Դաշնակներն ու Հնչակ-ներն ալ ապստամբութիւն սարքած ըլլա-լով, արեւելեան Թուրքիոյ բնակիչները — իմա՛ Հայերը — ուղեր են դաղթել ա-ւելի ապահով շրջաններ։

«Այն Հայերը, որ կ'ուզէին այս ապըս-տամբական չարժումներէն հեռու մնալ, նախընտրեցին փախչիլ դէպի Հարաւ, ան-կէ ալ՝ օտար երկիրներ։ Իսկ Թուրքերը իրենց կողմէ պային դէպի արեւմուտք»։

Որքան բառ, այնքան սուտ։

Նման դաղթեր տեղի ունեցած են, կ'ը-սէ, 1877–78ի ռուսեւթուրք եւ 1912–13ի պալքանեան պատերազմներու ընթացքին։ Զոհերն են եղած Թուրքերը···

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՏԵՍԱԿԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պելժիոյ եւ Հոլանտայի Արտաքին նա-խարարները Սփաաք եւ Լուննս, որ Ա-լանտեան Ուխտի ժողովի մը համար փա-րիզ կուգան այս օրերս, ուղեցին առան-ձին տեսակցութիւն մը ունենալ Քուվ տը Միւրվիլի հետ, լուծում մը գտնելու հա-մար Հասարակաց Շուկայի տագնապին։

Միւս կողմէ Տիւսըլտորֆի մէջ, Քրիս-տոնեայ-Դեմոկրատ տնտեսական Խոր-հուրդին առջեւ խօսք առնելով, Հասարա-կաց Շուկայի դործադիր յանձնախումբին նախագահը՝ Հալշթային յայտարարած է թէ երկրագործական քաղաքականութեան ձախողութիւնը «ծանր ձախողութիւն մըն է բայց անդարմանելի չէ։ Ոչ ոք կը խոր-հի թէ Հասարակաց Շուկայի գոյութիւնը խնդրոյ առարկայ է այդ պատճառով»։

Պրաւդան ալ որ առիթը կ'օդտագործէ կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար, կը դրէ թէ «Ինչ որ անցաւ–դարձաւ Պրիւսէ-լի մէջ ցոյց տուաւ Ֆրանսական կառա-վարութեան որ ցնորական է իրեն համար հաշուել իր ընկերներուն բարիկամեցողու-թեան վրայ»։

Իտալիոյ մէջ ալ նպաստաւոր մթնո-լորտ մը կայ հաշտութիւն փնտռելու հա-մար։ Մեծ յոյս կը դրուի նաեւ որ կոլ-Սառակաթ հանդիպումին վրայ որ տեղի պիտի ունենայ Մոն–Պլանի փապուղիին բացումին առթիւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՑԿՈՆԻ ամերիկեան դեսպանը զար-թէյըը հրաժարեցաւ, այն պատճառաբա-նութեամբ թէ մէկ տարուան համար ըն-դունած էր այդ պաշտօնը։ Իր պաշտօնին կոչուեցաւ Քապոթ Լոճ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլինի մէջ, Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ձիու-դելիվի Սառակաթ յայտարարած է թէ աշխարհի մէջ խաղաղութիւն չի կրնար հաստատուիլ առանց Գերմանիոյ վերա-միացման։ Կարելի չէ պլանալ գերման միացման։ Կարելի չէ պլանալ գերման ժողովուրդին իր վերամիացման իրաւուն-քը, չեշտած է Սառակաթ։

ԱԼԷՆ ՓԼԻՒՐԸՅԻԹԻ «Հրեանները» գիր-քին առթիւ, Ռուչիլա ընտանիքը դատա-քննիչ Ատեանին դիմած էր, հրապարա-կէն քաշել տալու համար գիրքը, որու որոչ մասերը վարկաբեկիչ կը նկատէր իր ընտանիքին համար։ Դատարանը որո-շեց որ գիրքին 51րդ էջը ջնջուի։

ԺԸՆԵՒԷՆ վերապարձի ճամբուն վրայ, Ու Թան կարճ այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ եւ տեսնուեցաւ Արտաքին Նախա-րարին հետ։ Այս հանդիպումէն ետք, ՄԱԿի ընդհ· քարտուղարը յայտարարեց թէ Վիէթնամի կացութիւնը օրէ օր կը բարդանայ։

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

«ԸՄԲԻՇ»ՆԵՐ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

Կարծեմ, Արտասահմանը իր տեսած շատ մը շիտակ գործերուն վրայ նոր «շի-տակ» մը եւս աւելցուցած կ'ըլլայ, եթէ դպրոցներու յառաջիկայ վերաբուտին զուգընթաց, հաղաբական դաստիարակու-թեան դասընթացքներ հաստատէ բազմա-հայ կեդրոններու մէջ, Ամերիկայէն մին-չեւ Եւրոպա եւ աւելի հեռուները։

Այս դասընթացքները, ձեռնհաս ուսու-ցիչներու առաջնորդութեամբ, կրնան լու-սաւորել մեր երիտասարդութիւնը, որուն վիճակուած է Հայոց ազգին առագաստա-նաւը ալեկոծեալ ջուրերու վրայ յառաջ տանելու պարտքը, ի հարկէ այն չափով որ կը սպասուի մեր համրանքին նման ցիրուցան եւ պետական մեքենայէ զուրկ համբանքէ մը։

Խաչը հանուելու վտանգը աչք առնելով, պիտի յայտարարեմ որ մեր ժողովուրդը հաղաբական գիտութեանց ծանօթ ժողո-վուրդ չէ։ Այլ խօսքով, անհաղորդ մնա-ցած է այդ արտը մշակող օտար մեծ ի-մաստասէրներու գործերուն։ Ո՛չ կարդա-ցած է գանոնք, ո՛չ ալ շահագրգռուած է անոնց տուած դասերով։

Այս չորուցամաբ — եւ անվիճելի — ի-րողութիւնը մատնանշելէ ետք, սակայն, անտրամադիր ալ չեմ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» մը փնտռելու։ Ընդհակա-ռակն, կ'ընդունիմ որ խեղդուելու վտան-գին մատնուած մէկը — կամ առաջնոր-դող բազմութիւն մը — չէր կրնար Հոպզ, Լաֆ, Ռուսօ, Մոնթեսքիէօ, Թէն, Փռու-տոն եւ ուրիշներ կարդալու եւ ուսումնա-սիրելու մասին մտածել։ Օրուան մամու-լին հետեւէր՝ արդէն մեծ բան էր, մեր պայմաններուն մէջ։

Այսօր ալ չեմ սպասեր որ այս հատոր-ները գրադարաններու շարակներէն վար առնուին։ Ուշ է՝ հիներուն համար։

Բայց, կը սպասեմ որ մեր վաղուան ա-ռաջնորդներուն ա՛յսօրուընէ սորվեցնենք թէ պետութիւնները ինչպէս կը պաշտպա-նեն իրենց կենսական շահերը եւ, անհրա-ժեշտ պարագային, ի՛նչպէս այդ շահե-րուն կը զոհեն ուրիշներու — անկար ու կամկար ժողովուրդներու — ազգային շահերը։

Մեր երիտասարդութիւնը պէտք է ծա-նօթանայ դիւանագիտական այն խաղե-րուն, այն մեքենայութեանց, որոնց թըն-նուկին մէջ էր որ անլուծելի հանգոյցի մը բնոյթը ստացաւ մեր խնդիրը։ Մեր հա-դաբական դատը։

Շա՛տ դիւրին է «մեզ խաբեցին» ըսել ու յօրանջել։ Այս տեսակ յայտարարու-թիւն մը վայել է միայն սրճարաններու անկիւնը գումարուած «Ազգային ժողով»-ներու անդամներուն։ «Ազգ» կոչուելու յատակնութիւնը ունեցող բազմութիւն մը իրաւունք չունի նման վճիռ մը արձակելու։

Այս սրտառո՛ւչ «մեզ խաբեցին»ը մեզի յանկերգ ըրինք, գլխաւորաբար, 1923էն ետք։

Մայրին եզերքը, իր յոպնակին վրայ տանձ ու դեղձ էշող վաճառորդէն խար-ուիլ հասկնալի է։ Մարդը, վերջին տան-ձը ուժով մը կը զարնէ ճժարին վրայ· այս վերջինը, բնականաբար, վար կ'իջեցնէ եւ դուն ալ կը հաւատաս թէ իրաւունքէդ աւելի ծանրութիւն մըն է որ տուն կը տանիս։

— Սո՛ւտ բան ա, էուրիկ, դու չհաւա-տաս···

Բայց, միջազգային դիւանագիտական կրկէսին մէջ խաբուիլ, ո՛չ հասկնալի է, ո՛չ ալ ներելի։

— Ա՛չէդ բաճայիր, ժողովուրդ Հայոց ··· փոխանակ «Անուշ»ի ընկերուհիներուն պէս, Համբարձման տօնին վիճակ բանա-լու··· կամ, «ապրիլ–մեռնիլ» խաղալու։

×

Բայց, հաղաբական կեանքի մէջ, ժո-ղովուրդ մը ի՞նչպէս կրնայ իր աչքերը բանալ։ Պարզապէս, ուշի ուշով հետեւե-լով այն ճատրակին, զոր մարդիկ իր բո-լորտիքը կը խաղան՝ ի վնաս իրեն։

Դժբախտաբար, այս մարզին մէջ էր որ ի յայտ եկաւ մեր անփորձութիւնը՝ Առա-ջին Աշխարհամարտի վաղորդայնին։ Եւ այս մեղքը գործուեցաւ Հայոց ազգին կողմէ հետեւեալ ձեւով — մեզի այնպէս թուեցաւ թէ մեր խնդիրը անջատ խնդիր մըն էր եւ մեր «բարեկամ»ները կրնային զայն լուծել, կրնային գոհացում տալ մեր իրաւունքներուն ու ՅԵՏՈՑ ձեռ առնել ուրիշ աւելի քարդ խնդիրներ։

Ցաւ ի սիրտ, պէտք է խոստովանիլ, գոնէ այսօր, որ մեր խնդիրը *անջատ* խըն-դիր մը չէր, այլ օղակներէն մէկն էր այն շղթային, որ թնճուկի վերածուած էր բոլշեւիկեան յեղափոխութեան պատճա-ռաւ։

Այս տեսութիւնը ֆիչ մը եւս ընդլայնե-լով, կարելի է ըսել որ հաղաբական ո՛չ մէկ վէճ անջատ միաւոր մըն է՝ աշխարհի ներկայ դասաւորումին մէջ։ Ընդհակա-ռակն, բոլոր վէճերը իրարու ապուցուած են եւ գրեթէ անկարելի է զանոնք անջա-տել եւ իւրաքանչիւրին համար առանձին լուծում մը գտնել։

Այսպէս է կացութիւնը այսօր։ Այսպէս էր նաեւ երէկ։

Այս տեսակէտէն մեկնելով, ուշադրու-թիւնս գրաւած է երեւոյթ մը — երբ հայ ժողովուրդը իր պատմութիւնը գրելու սկսի, գրասեղանին առջեւ, կամ, աւելի շիտակը, հայելիին առջեւ — նստած, կը տեսնէ միայն ինքզինքը։ Եւ իր հայրենի-քը։ Ու կը մոռնայ որ իրմէ դուրս աշ-խարհ մը եւս կայ։ Իրմէ հազար անգամ մեծ։

Աչքիս առջեւէն անցած են շատ մը «Հա-յոց պատմութիւն»ներ, որոնք միայն «Հա-յոց պատմութիւն» են։ Այսինքն, երբ կը խօսին Տիգրան թագաւորին կամ Լեւոն Զ·ի մասին, չեն պատմեր, թէ խնդրոյ առարկայ շրջաններուն ի՛նչ կացութիւն կար, օրինակ, Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ։

Անիկա կը նշանակէ խզել յարաբերական կապը, որ կը միացնէ կամ իրարու կը մօ-տեցնէ Հայոց պատմութիւնն ու Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի պատմութիւնը։

Այս «անջատումը» շփոթութեան մատ-նեց մեզ հառաւսն տարի առաջ, այն ի-մաստով որ մոռցնել տուաւ մեզի թէ մեր հարցին լուծումը կախում ունէր, օրի-նակ; գերմանական հարցին լուծումէն։

Շեշտած եմ այս իրողութիւնը ուրիշ ա-ռիթներով։ Մեր խնդիրը կէս ճամբան մնաց 1923ին, անգլեֆրանսական մրցակ-ցութեան պատճառաւ, որ երեւան նկաւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Եթէ այս երկու վիթխարի պետութիւն-ները յաջողած ըլլային ներդաշնակելու ի-րենց շահերը թրքական հարցին կարգա-դրութեան մէջ, մենք աւելի բախտաւոր եղած պիտի ըլլայինք այսօր։

×

Բայց ինչո՞ւ այս մատնանշումները՝ օրուան այս ժամուն։

Պարզապէս, հիմնաւորելու համար բա-նաձեւած առաջարկս— հաղաբական դաս-տիարակութեան դասընթացք՝ Արտա-սահմանի մէջ։

Տեսակ մը մարզարան, որուն նպատա-կը պիտի ըլլայ հաղաբական – դիւանա-գիտական ըմբիշներ պատրաստել վաղ-ուան համար։

Աչքը–բաց ըմբիշներ։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

ԻԲՐԵՒ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐ

Բ.

Աւանդութիւնը Ս. Մեսրոպի կ'ընծայէ հայ Ծիսարանին կազմութիւնը, անոր «Մաշտոց» անունն ալ մեծ վարդապետին անունէն ծագած նկատելով: Ծիսարանը, հայ եկեղեցիի ծիսական միւս դրքերուն նման, չի կրնար մէկ հեղինակի մը գործ նկատուիլ: Եկող ու գացող ամէն հայրապետ, աղդեցիկ անձնաւորութիւն, թողեր է իր հետքը անոնց մէջ, իրմէ բան մը աւելցնելով: Հաւանական է որ Մաշտոց կաթողիկոսի (887–898) օրով հայ Ծիսարանը կարգաւորուած ըլլայ եւ կաթողիկոսին անունով կոչուած ըլլայ «Մաշտոց», ինչպէս կը կարծեն կարգ մը բանասէր քննադատներ: Սակայն հարկ է ընդունիլ թէ Ե. դարուն առաջին անդամ հայ դրբերով՝ պէտք է հիմը դրուած ըլլայ անոր:

Ս. Մեսրոպ դրբը դանելու գաղափարը յղացեր էր ոչ միայն Աստուածաշունչի հայ թարգմանութեան պակասութենէն ազդուելով, այլեւ հայ եկեղեցիներուն մէջ արարողութիւններն ու աղօթքները մասրերէն ու յունարէն կատարուելու անպատեհութիւններէն: Այդ պատճառով ալ դրի դիւտէն եւաքը առաջին գործը կ'ըլլայ ո՛չ միայն Ս. Գրքի թարգմանութիւնը, այլեւ եկեղեցական արարողութիւններու, ծիսակատարութեան, աղօթքներու եւ շարականներու հայացումը: Կը սկսին թարգմանուիլ մասրերէնէն ու յունարէ – նէն պատարագամատոյցը, Ժամագիրքը, եւայլն, դէթ իրենց նախնական վիճակին մէջ: Այս գործին մէջ անտարակոյս մեծ բաժին մը ունէր եւ Ս. Մեսրոպ: Թէ ի – րօք ան աշխատած է Հայ Ծիսարանին, Ժամագիրքին կազմութեան համար, ոչ միայն «Մաշտոց» անունին յարակցու – թիւնն ու աւանդութիւնը կայ, այլեւ կան ուրիշ կարեւոր ապացոյցներ: Աւանդա – բար Ս. Մեսրոպի կը վերագրուին՝ օրինակ՝ Շարականներու մէջ «Ապաչխարութեան օրհնութիւնները», Ժամագիրքի մէջ պահոց «Թագաւոր յաւիտեանները» եւն.: Ես ցոյց եմ տուած ուրիշ տեղ (Քրիստոնէութեան մուտքն ի հայս Գր. Լուսա – ւորիչէն առաջ, էջ 69–71) թէ Ս. Մեսրոպի վերագրուած այդ կտորները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ թարգմանութիւններ Ս. Եփրեմի կամ ասորական դպրոցներու հեղերէն, որոնք անշուշտ կ'երդուէին հայ եկեղեցիներուն մէջ դրի դիւտէն առաջ՝ մասրերէն լեզուով: Գրի դիւտէն եաքը այդ երգերն ու աղօթքներն ալ սկսան թարգմանուիլ կամ հայացուիլ Ս. Մեսրոպին ու թարգմանիչ վարդապետներէն: Ուրեմն աւանդութիւնը, երբ Մեսրոպի կ'ընծայէ այդ մասերը, իր հիմով ճշմարիտ կարելի է նկատել եւ Ս. Մաշտոցը տեսնել անոնց իրրեւ թարգմանիչ, իսմբագիր կամ հայացնող:

Մէկ խօսքով Ս. Մեսրոպի աշխատանքն ու ազդեցութիւնը սոխպուած ենք տեսնել նաեւ Հայ Եկեղեցիի ծիսակատարութիւններու վերաբերեալ մատեաններու մէջ: Մանաւանդ անոնց ա՛յն հատուածներուն մէջ, ուր բանաստեղծական թռիչք կայ, հոգ չէ թէ ասորական թեւերով զօրացած կամ Միջագետքի տաքուկ երկինքին տակ մշակ բարձունքներու թովանքով կախարդուած:

×

Աւանդութենէն զատ բանասիրութիւնն ալ իրեն բաժինը բերած է Ս. Մեսրոպի մատենագրական գործունէութեան ի նպաստ: Եղած են քննադատ մատենագրագէտներ, որոնք ուշած են Օշականի Սուրբին դրչի վաստակը ճանչնալ մէկ երկու գործեր, որոնք ծանօթ են հայ մատենագրութեան պատմութեան մէջ տարբեր անուններով ու տարբեր հեղինակներու վերագրուած:

Ֆէքթէր դերմանացի հայագէտը (*) Նիրչլի Հայրապետութիւն անուն դրքին Գ. հատորին մէջ երկար ուսումնասիրութիւն մը գրած է Ս. Մեսրոպ Աղաթանգեղոսէն առնելով միեւնոյն նը – մանութիւնը կը գործածէ. «Երկրորդ լուսաւորն իշխանական դիւցերոյ գայ բերէ յանձին գօրինակ միածնի: Արդարն Աստուծոյ պատի, թագի, գուշակ թագելոյ յարութեան մեռելոց»: Այսպէս են նաեւ ուրիշ մատենագրներ. Խորով Անձեւացի՝ Նարեկացիի հայրը՝ իր ժամագիրքի մեկնութեան մէջ, Գր. Մագիստրոս իր թուղթերուն մէջ (Ա. թուղթ), Գր. Նարեկացի՝ երգ երգոցի մեկնութեան մէջ, ամէնքն ալ ունին իրրեւ աղբիւր Ագաթանգեղոսի դիրքը, զոր կը նկատեն իրրեւ Գիրք Ս. Գրիգորի: Այդ միեւնոյն բանը կը հաստատէ նաեւ Ղազար Փարպեցի առուղապատում պատմիչը (Ե. դար), դրելով. «Պատմեաց առուղիւ այրն երա – նելի Ագաթանգեղոս... զդարձ աշխարհիս Հայոց... ի ձեռն սրբոյ նահատակին Գրիգորիսի, յորոյ անուն եւ զգիրսն անուանեալ կոչին Գրիգորիսի»: (Փարպ. տիպ 1891, Վենետիկ, էջ 1, 2):

ԳԻՈՐԳ–ՄԵՍՐՈՊ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ֆէքթէր գերմանացի հայագէտին – րուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ: Ան գրած է բազմաթիւ յօդուածներ ու երկեր հայ մատենագրութեան ու պատմութեան վրայ, նշանաւոր են իր գործերէն «Մովսէս Խորենացի»: «Մարիբաս Մծբնացւոյ գիրքը», «Հին Հայոց ազգային երգերը», «Կորիւն եպիսկոպոս Վրաց», «Մեսրոպ առաքեալ Հայոց», «Ներսէս Լամբրոնացւոյ տեղեկութիւն ի վերայ մահուան կայսեր Փրեդերիկոսի» եւայլն, եւայլն:

Ֆէքթէրի այս աշխատասիրութիւնեն – րուն մէկ ամփոփ թարգմանութիւնը կա – տարած է Հ. Յ. Վ. Տաշեան եւ ժողոված է «Հայկական աշխատասիրութիւնք հա – յագէտ Պ. Ֆէքթէրի» վերնագրով հատորի մը մէջ, տիպ Վիեննա, 1895:

(**) «Յաճախապատում»ը հրատարակուած է Պոլիս 1737ին եւ 1824ին, Վենե – տիկ 1838ին: Թարգմանուած է գերմաներէնի Շմիտի կողմէ, տպ. 1872:

ԱՂԵՏԱԲԵՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Բ.

Իկնատիւս յայտարարեր էր, թէ Ներսէս յօդուածէն աւելի կարելի չէր պահանջել Թուրքիայէն: Անգլիական կառավարութիւնը արտաքին նախարարին կողմէ յայտարարած էր թէ այդ հոգեմասին մէջ ինքնաւար հայ վարչութիւն մը կարելի չէ առեղծել: Պրիւնալիք քննադատելով անգլիական դիւանագիտութեան դիրքը, Թուրք կառավարութենէն թելադրած հայ պաշտօնեաներու քաղաքականութիւնը, կը դրէր.

«Դո՛ւն, խեղճ Հայաստան, միւս քրիստոնեայ նահանգներէն աւելի տառապեցար աշխարհակալին լուծը մեղմացնելու համար չատ տեղեր դոհեցիր լեզուդ, կրօնդ պահպանելու ազգութիւնդ եւ կրօնքդ, Թուրքիոյ ժողովուրդներէն առաջինն եղար կանոնադրութիւն մը ունեցող եւ ժողովուրդի քուէներով ընտրուած ժողովներ՝ հանրային գործերդ վարելու համար: Անգլիացի պետական մարդ մը աշխարհն առաջ յայտարարեց, թէ դուն ընդունակ չես ինքնավարութեան: Մի ցաւիր, ինքնավարութիւնը քեզի համար թշուառութեան փոխանակութիւն մը պիտի ըլլար, այս անդամ հայ երեւելիները քեզ պիտի չհաղորդէին փաստաթուղթ, թէ՛ իրենց չհաւնելու, թէ՛ տիրոջներու հաչելուն»:

Ս. Սթեֆանոյի մէջ թախանձել Թուրքիոյ պարտադրուելիք յօդուած մը դնելու դաշնագրին մէջ, ուսս պաշտպանութիւնը խնդրել, յետոյ Պերլինի մէջ ինքնավարութիւն ուզել Սուլթանին հովանաւորութեան տակ, մերժել էր ուս պաշտպանութիւնը, ժխտել էր 16րդ յօդուածին տրամադրութիւնը: Դիւանագէտներ պատրաստող դպրոցին դիւանագիտական պատմութեան ուսուցիչ Էմիլ Պուրնու կը դրէ.

«Փոքր Ասիոյ քրիստոնեայ բոլոր բնակիչներէն ամէնէն աւելի հայ ազգը իրաւունք ունէր իր լեզուով, քաղաքակրթութեամբ, իր արուեստի, հաւատալիքներու արժանիքներով պատմական արժէքը ճանչցնելու, բայց արշաւանքներու հետեւանքով կը գտնուէր այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ դժուարութիւն ունէր զանոնք ճանչցնելու:

«Լեռնային մեծ հաստատեսը, ուր այր հովիւներու եւ մշակներու աշխատասէր եւ խելացի ցեղը գոյատեւած էր Ասորեստանի ժամանակէն ի վեր, չնպաստեց ո՛չ իր միութեան, ոչ իր անկախութեան, ուրկէ կը հոսին, վերին հովիտներէն դէպի Միջ Ծով, Կասպից Ծով, Պարսից Ծոց, եւ Արաքս, Ճորոխ եւ Ալիս, եփրատ եւ Տիգրիս կը գտնուի ճամբաներու խաչաձեւումին վրայ, ուրկէ հիւսիսէն հարաւ-արեւելքէն արեւմուտք գաղթեր եւ կոյս-

ՊՈՒԼՈՒՏ ՈՒ ԿԷԾԱԿ

Իսկ մէջտեղը պարը կը տատանի՝ չի – դերը լարած եղանակին, եւ պարողները, դրեթէ այսահար, թմբուկին ազդեցու – թեան ներքեւ՝ անդիտակ են իրենց ըլլա – ծին:

Ես ի՞նչ ունէի ատոնց մէջ: Ա՛ռ սա թմբուկը: Ամբողջ պատմութիւններ կան անոր հետ կցորդուած: Մեր բարեկեն – դանը անով կը տօնուի. մեր հարսն ու փեսան անով կը չինուին, մեր ամէն ֆէ – ֆերն ալ անոր հետ են: Անոր ձայնին ի՛նչ բան չենք ըրած: Գաւառացի ամէն մանուկ ժամերով բոկոտն կեցած է ձիւնին մէջ, եւ անոր սիրուվը մոռցած է ոտքերու տակ սառսռուն, որ, ինչպէս կ'ըսեն, մինչեւ աղիքներդ կը հասնի:

Տակաւին այսօր ալ, մինչ հապիւ թմբուկին ձեւը աղօտ կը չինուի երեւակայութեանս մէջ, իր անունի հետ՝ կեանքի մաս մը, կրակով ու խաղերով չինուած, կը կենդանանայ: Այս պատճառով կարելի չէ թմբուկը չսիրել՝ երկար մոռացութենէ եւ քաղաքային ամէն նուրբ խաւերէ անցնելէ եաքը, չսիթակէն, քնարէն ու դաշնակէն ալ եաքը: Այդ թմբուկին հրապուրեալ մտած էի խուժանին մէջ՝ տատասով ու չաֆէթով առերեւոյթ Պոյսեցի մը, եւ որոշ կը լսէի այդ խուժիկներուն վախկոտ խօսքերը մանկան թոթովանք – ներու պէս:

Ցանկարծ իրարանցում մը տեսարանին եաեւ: Մէկը կը մօտենար անդիէն, ի – րենցմէ անշուշտ: Շարքերուն մէջ ճամբայ կը բացուի, եւ խուժանը, իր քաղաքա – վարութեամբը տեղի կուտար: — «Պու – լուտն է» ըսին եւ «Պուլուտ» լսուեցաւ ա – մէն բերանէրէ: Պատկառելի անուն, խըրոխտ, ամբարտաւան դէմքի մը վրայ, որ սակայն ոչինչ ազդեց անոնց, որոնք զղջմեալ իրենց ծափերէն, կտարտուր – ներէն, ոչինչ կը տեսնէին, դինովի պէս մթնած աչքերով, թմբուկին ու փողի մրրկին մէջ՝ ծափերու դաշնակութեան, չարժուածքի կանոնաւորութեան ու ձեռքերու հարուածին միայն ուշադիր:

Ոչ, «Պուլուտ» ձայնը, սատանի պէս, ականջի մը զարկած էր, եւ խապի դինովութեան մէջ՝ մոլեգին նայուածք մը, բռնկած ու արիւնուռչտ, անոր վրայ ինկած էր չեշտակի: Գլուխի չարժում մը եւ թթուածութիւն կը խժռուէ անոր դէմքը: «Կայծէն հրդեհ կ'ելլէ» բացատրութիւնը պիտի հաստատուէր: Այդ կայծն է, որ կը դանուի խուժանին ամէն կռիւնեբու տակ: Սատանան իր պոչն երերցուցած էր: Մէկ երկու չարժումներէ եաքը՝ այդ պարողին ոտքերը կը կաչին ու ալ չեն երթար անմեղ եւ թռչուն: Ժոժոքանի մը ակնարկներ «Պուլուտ»ի վրայ, եւ ահա ձեռնոցը մէջտեղը նետուածի պէս էր: Ցուլերը, ճակատ ճակատի դնելէ առաջ, իրարու կը նային խոժոռ, եւ նայուածքի մէջ կը ծծեն դիրքը փոչոտելու կատաղութիւնը:

×

Բայց «Պուլուտը» նետուելիք չէր ան: Սուրբ Կարապետի Ջրհանկիրներու միակն էր, եւ տասնեակ մը տարի իր թեւը դարձընող մը չէր եղած: Որչափ կը յիշեմ դինքը, թխադոյն եւ միջին հասակաւ մարդ մըն էր. աչքերը փարփաս, ոլորուն պեխերն ածուխի պէս սեւ սեւ, կուրծքը լայնկեկ, թիկնեղ, եւ որչափ որ կ'երեւէր, քիչ խօսող: Իր ուռուցիկ փոքրուիկ խրոխտ քալուածքին ու դէմքին վրայ ամբարտաւանութիւնն իր արքերը կը փռէր, իսկ անունը «Պուլուտ», ամէնուն բերանն էր այն առեն: Երբեմն, մկրտութեան անուան տակ, նշանական անուններ կը դնէր խուժանն անոր՝ որ ծայրագոյն արհաւիրք մը կ'ապդէր իր մէկ ձիրքովը, եւ կամ՝ ծիծաղ մը կը չարժէր իր մէկ ուղղորմելի տկարութեամբը: Այսպէս, Պուլուտ բիւզկեար, ապուէս չամչրախ եւ ուրիշ անուններ, որոնք բան մը կը հասկըցնէին. «Պուլուտ»ը պարսուոյ անուն էր, անաղարտ համբաւի վրայ պահուած, վա՛յ դինքն ուտեցնողին:

*Ի՛նչ պիտի ընէր հիմա: Արհամարհանք մը նետուած էր երեսին. կրնա՞ր դինք պաշտպանողներուն մէջ, այդ խրմպոյին նայուածքին տակ կծկուիլ՝ չանթէ զարհուրած պէս: Անկարելի է: Ուտած ամանուածի պէս: Անկարելի է: Ուտած ամանուածի պէս: Անկարելի է: Ուտած ամանուածի

րութիւններ եկած են դարերու ընթացքին բախելու, ամրոցներուն եւ գաղութներուն տիրանալու համար:

«Յաջորդաբար գրաւուած, կողոպտուած, կոտորուած է Պարսիկներէն, Պարթեւներէն, Հռոմէացիներէն, Սելճուղներէն Մոնկոլներէն եւ վերջապէս Թուրքերէն: Վերջին դարուն Հայաստան բաժնուած էր երեք պետութեանց միջեւ: Ռուսիա 1829–78 հաստատուեցաւ Արտահանի, Կարսի, Երեւանի ամրոցներուն մէջ, տիրեց կրօնական ազգային կեդրոն էջմիածնի: Պարսկաստանի տիրապետութեան տակ կը մնան Ուրմիա եւ Թաւրիզ, վերջապէս հպատակ Սուլթանին, որ Կարինով, Պայազիտով, Վանով, Մուսուլով կը պաշտպանէ իր ասիական նահանգներուն մուտքը: Իրենց ազգութեան պահպանակը կը մնար, ինչպէս դարերու ընթացքին, իրենց կրօնքը, որուն էջմիածին սրբավայրը, կրօնական պետին, կաթողիկոսին բնակավայրը, իրենց մայրաքաղաքէն էր, բայց կը կազմէր նաեւ իրենց վտանգաւոր կղզիացման պատճառը, մոլեռանդ եւ կողոպուտով ապրող ցեղախումբերու միջեւ:

«Հալածանքներու պատճառով իրենց ցրուած գաղութները Ռուսիոյ, Օսմ. Կայսրութեան, Միջերկրականի եղերքները, մինչեւ Ամերիկա, կարեւոր դիրքերու տիրացան շնորհիւ իրենց ձեռներէց ոգիին եւ աշխատասիրութեան եւ իրենց միջոցները տրամադրեցին ազգային ձըգտումներու ծառայութեան: Զանոնք իրականացնելու համար երկար ատեն վստահեցան ցարերու խոստումներուն: Անոնք կը հրաւիրէին զիրենք դէպի Կովկաս, որպէս ապահով ապաստան իրենց հաւատքին եւ պատեհութիւն բարգաւաճման, Պոլսէն ալ քաջալերանք գտան, սուլթանները մրցելով ռուս կառավարութեան հետ՝ բարիքներ եւ հաճոյակատարութիւն ցոյց տուին հանդէպ ժողովուրդի, մը, որ հաստատուած սահմանին երկու կողմերը, կը վարանէր երկու կայսրութեանց միջեւ:

«Սուլթան Ազիզ իրենց տուաւ սահմանադրութիւն մը, որով Պատրիարքը կը ղեկավարէր համայնքը, որուն ենթակայ էին դպրոցները: Համիտ ալ իրենց հաւատարմութեան փոխարէն կայսրութեան վարչական պաշտօնները կը վստահէր Հայերուն: Ըսին թէ Հայաստան, ենթակայ Թուրքերու, 1890ին մօտ էր տէրերը իրեն ենթարկելու:

«Եւրոպայէն կղզիացած այս ազգին բախտը իր դժբախտութիւնն եղաւ: Երբ Ս. Սթեֆանոյի մէջ (յօդ 16) եւ Պերլինի դաշնագրով (յօդ. 61) Համիտին պարտադրեցին բարենորոգումներ, ան երեւակայեց թէ կրնար վստահիլ պետութեանց վրայ անկախութիւն ստանալու համար: Չէր տարակուսեր որ Ռուսիա եւ Անգլիա զինք պաշտպանելով, կը մրցէին Փոքր Ասիոյ համար: 1878էն անմիջապէս ետք՝ Ռուսիա, տեսնելով որ Պերլինի դաշնագրով կ՝արգիլուի Հայաստանի մէջ ծաւալումը, ծրագրեց ձուլել իր տիրապետութեան տակ գտնուող Հայերը»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 – Շար.)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

—*—

Թէեւ սովորականէն քիչ մը աւելի ուշ, բայց եւ այնպէս անցեալ կիրակի, մեր գաղութն ալ արժանավայել կերպով տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան 47րդ տարեդարձը, տեղւոյն «Խրիմեան» սրահին մէջ:

Ընկ. Յ. Շիրվանեանի հակիրճ խօսքին յաջորդեց ընկ. Ս. Յովհաննէսեանի օրուան պատշաճ ճառը: Բանախօսը անդրադարձաւ մեր անկախութեան իրագործման ի նպաստ գործող հերոսներու եւ հերոսապատումներուն:

Սեբաստիոյ «Մուրատ Ուսումնասիրաց»ի նախագահը՝ Պ. Հայկազուն Քէֆալեան, իր կարգին խօսք առնելով, Ֆըրանսերէն լեզուով ներկայ հիւրերուն բացատրեց օրուան տօնին իմաստը եւ հաղորդեց մեր գաղութին անկեղծ զգացումները՝ ասպնջական Ֆրանսացի ժողովուրդին նկատմամբ:

Ապա ընկ. Շիրվանեանի սեղանապետութեամբ գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին մեներգներով՝ Տիկիններ Պէնկեան, Տէյիրմէնճեան, Միւճէրէթեան եւ Ժ. Սրապեան:

Մասնաւոր գնահատանքի արժանի էր Տիկ. Շաքէ Գալայճեանի այլազան երգերու շարքը:

Հայրենաշունչ արտասանութիւններ ըրին՝ ընկերներ Արիս Քարայեան եւ Եղօ Սերոբեան:

Մէջ ընդ մէջ նուագեց թարիսթ Պ. Մուրատեան, որ յայտնութիւն մը եղաւ իր նուագով եւ Սայաթ – Նովայի երգերու մեկնաբանութեամբ:

Ալֆորվիլի ընկերներէն Անդրանիկ Գալուստեանի մեներգներն ու տոհմային պարերը՝ Պ. Աբրահամին հետ, նոյնպէս ջերմօրէն գնահատուեցան:

Այս խանդավառ մթնոլորտէն ոգեւորուած, եղան ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ՝ ի նպաստ տեղւոյն դպրոցին:

Առատ կերուխումով եւ հոգեկան բաւարարութեամբ լիացած, ուշ գիշերին միայն վերջ գտաւ Անկախութեան այս տարուան տօնակատարութիւնն ալ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՄԱՅՐ ՍՈՖԻԱ»

Գրեցինք թէ ազգային բարերարուհի Տիկին Սոֆիա Յակոբեան, որ կը բնակի Ֆրէզնօ (Քալիֆորնիա), 90·000 տոլար նուիրած է հայկական ծերանոց մը հիմնելու համար Պէյրութի մէջ:

Այս առթիւ, Ֆրէզնոյի Ասպարէզը կը յայտնէ թէ Տիկին Սոֆիա Յակոբեան, բացառիկ անհատականութիւն մը, որու նմանը չունինք մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, միշտ ազգային – կրթական նպատակով, մինչեւ այժմ նուիրած է 510 հազար տոլար:

Այսպէս 15 տարի առաջ Հօմի Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին նուիրած է «Լեւոն Յակոբեան դաշտավայրը» 20·000 տոլար արժողութեամբ: «Ասպարէզ»ի համար՝ երեք արդիական խանութներ, 30·000 տոլար արժողութեամբ: Աթէնքի «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի» չէնքին համար 30·000 տոլար: Հայ Կրթ. Հիմնարկութեան համար 260·000 տոլար: Պէյրութի Հ. Յ. Դ. ակումբի կառուցման համար 50·000 տոլար: Աթէնքի «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանին կից սրահի մը կառուցման համար 20,000 տոլար: Հօմին 10·000 տոլար: Եւ վերջապէս այս նոր նուէրը, Պէյրութի հայկ. ծերանոցին համար, 90·000 տոլար:

Ասպարէզ կը վերջացնէ իր տեղեկատուութիւնը, յայտնելով որ մեծ բարերարուհիին անունը այժմ ծանօթ է ամբողջ Սփիւռքի մէջ: Ու կը մաղթէ առողջութիւն եւ երկար կեանք Հայութեան անզուգական Մայր Սոֆիային: Յառաջ կը ձայնակցի իր պաշտօնակցին՝ Ասպարէզի, կրկնելով նոյն մաղթանքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՁԵՌԱԳԻՐ

Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը նուէր ստացաւ ինքնատիպ ձեռագիր մը: Մօտ 600 մեծագիր էջերու վրայ նոթագրուած են արեւելեան մեղեդիներ, իսկ տողերու արանքին մէջ անոնց հայատառ խօսքերը կան: Ձեռագիրը կը պարունակէ 700 մուղամ, երգ եւ նուագարանի երաժշտութիւն: Յօրինուած են անցեալ դարուն վերջերը եւ քսաներորդ դարուն սկիզբները: Երգուած կամ նուագուած են Պոլսոյ թատրոններուն, սրճարաններուն մէջ կամ ալ տօնախմբութիւններու ժամանակ: Երգերուն մեծ մասին հեղինակներն են Պոլսահայ երաժիշտներ:

Հազուագիւտ այս երգարանը, որ մասնագէտներու կարծիքով արժէքաւոր նորութիւն է արեւելեան երաժշտական գրականութեան մէջ, կազմած է Սարգիս Գալճեան:

« ՏԻՐԱՄՕՐ ՊԱՏԿԵՐԻՆ ԱՌՋԵՒ »

Արձակագիր Մկրտիչ Սարգսեան լոյս ընծայեց վերոյիշեալ գիրքը, որ կը պարունակէ երեք պատմուածքներ՝ Սայաթ-Նովայի կեանքէն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երեւանի մէջ, Յունիս 29ին, բացումը կատարուեցաւ առողջապահութեան միջազգային կազմակերպութեան համագումարին, օրակարգի գլխաւոր նիւթ ունենալով հոգեբուժութիւնը:

Ժողովներուն մասնակցեցան 30 մասնագէտներ, այլեւայլ երկիրներէ:

ԳԻՏԱԿԱՆ

—o—

Հիւլէական ուժը խաղաղասիրական նըպատակներու օգտագործելու համար տեղի ունեցած միջազգային երրորդ համագումարին, հնդիկ գիտնականները տուեալներ ներկայացուցին զանազան երկիրներու եւ ցամաքամասերու օրկանական վառելանիւթի (քարիւղ, քարածուխ, մեթան կազ) պաշարներու մասին: Ըստ հնդիկ գիտնականներու տուեալներուն, բաւական սահմանափակ են ցարդ երեւան հանուած աղբիւրները եւ անոնք պիտի ունենան կարճատեւ կեանք մը, եթէ մարդկութեան վառելանիւթի սպառումը շարունակէ աճիլ այժմու թափով: Այսպէս, Լատին Ամերիկայի վառելանիւթի պահեստները պիտի սպառին 19 տարուան ընթացքին, Միջին Արեւելքինը՝ 35 տարուան, Հարաւ-արեւելեան Ասիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքինը՝ 13 տարուան, իսկ Ափրիկէինը՝ 49 տարուան ընթացքին:

Ահա թէ ինչու, մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ ջերմային ուժի տարբեր աղբիւրներու օգտագործման հարցը, ինչպիսին է հիւլէական ուժը: Ներկայիս, յայտնի եւ թեքնիք կերպով կիրարկելի միակ կարելիութիւնը իւրանիումի օգտագործումն է, որու յայտնագործուած պահեստները մարդկութեան կրնան ապահովել անհրաժեշտ ուժը քանի մը դարաշրջան:

Աւելի ետք, գիտութիւնը անշուշտ պիտի գտնէ մեր քաղաքակրթութեան անհրաժեշտ ուժը հայթայթելու ուրիշ միջոցներ: Այժմէն իսկ նկատելի են ջերմամիջուկային ուժի տնտեսավարման կարելիութիւնները, որոնք պիտի կրնան մատակարարել գրեթէ անսահման քանակութեամբ ուժ:

Ներկայիս, աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ կը գործեն հիւլէական ելեկտրակայաններ: Հաստատուած է, թէ շուրջ 500·000 քիլովաթ ուժ ունեցող մեծ հիւլէաելեկտրակայանները արդէն կրնան ելեկտրական ուժ արտադրել այնպիսի ինքնարժէքով մը, որ մօտաւորապէս հաւասար է քարածուխով կամ մազութով գործող ջերմելեկտրակայաններու արտադրած ուժի ինքնարժէքին:

Թ. Ա. Թ.

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Եա ֆերիմ, եա ռահիմ. մէտէտ, էյլա՛հ, եթիշի՛ն. — կը պոռային խելակորոյս, ու խառնաշփոթ կը ցատկռտէին:

Սակայն եասաուլները թոյլ չէին տար վար իջնելու:

— Պէտք է յաղթենք, յաղթութեան ժամը հասած է, — կը պոռային անոնց իբր պատասխան:

Ու վար մնացողները ջուր բերելու գըրկեցին:

— Ջուր, ջուր. ամաններով:

Ու ջուրով, զէնքով, լաթերով կը ջանային փրկել երկար օրերու ու գիշերներու աշխատութիւնը:

Սակայն ճարպն ու ճրագուն ալ սկսած էին հալիլ կոճղերու միջեւ: Անօթները երթալով միշտ աւելի կը պայթէին ու կը ցանէին ծծումբը եւ ծառի բուները կը վառէին:

— Եա ֆերիմ, եա ռահիմ, կրակէն ալ պէտք է անցնիլ:

Չէին կրնար հաւատալ թէ այդ թարմ, թաց փայտի կոճղերը՝ ամէն կողմէն կրակ կրնային առնել:

Աճապարանքով կը բերէին ջուրը մորթերով, տաշտերով եւ ամէն տեսակ ամաններով. կը վազէին ամէն կողմ ուր որ կրակի լեզու մը բարձրանար կոճղերու մէջէն: Կատաղաբար ու խօլաբար կը ջանային մարել:

— Պրէ, պրէ, եա հո՛ւ, — կը լսուէր շարունակ ջուր բերողներու գոռում գոչումը:

Սակայն շինուածքը հսկայական խարոյկ մը դարձած էր. հրացանի խողովակի կտորներն ալ սկսան պայթիլ, ճարպը կապոյտ բոցով կը ցայտէր մարողներու դէմքին ու աչքին. երկու թնդանօթի կըտորները ահաւոր որոտումով պայթեցան օդ հանելով իրենց շուրջ ծառի բուներն ու Թուրքերը:

Դժոխային սարսափ, կատաղութիւն եւ ոռնոց պատեց ամէն կողմը: Սանդուխներու վրայէն նորանոր ճիգերով դուրս կը խոյանային ծուխի ծովու եւ բոցերու կղզիներու մէջէն այն ենիչէրիները որոնք չէին կրնար վերադառնալ իրենց ետեւը փոթորկող կրակի մէջէն: Մէկը միւսը յուսահատական ոստումով կը նետուէր պարիսպներու վրայ եւ անմիջապէս արիւնաթաթախ գլխով կը գլորէր վար: Միւսները խարոյկին գագաթը կը պարէին կատաղութենէն ու զէնքով կը հարուածէին բոցավառ ծառերը:

Բայց ի՛նչ ունայն աշխատանք: Հրեղէն մրրիկ մըն էր որ կը փոթորկէր պարիսպին քովը, ու մրրկի որոտումները՝ պայթումներն էին. կրակին մէջ ցիր ու ցան ցատկռտող Թուրքերը դիւային ստուերներու կը նմանէին, զգեստնին, մօրուքնին ու փաթթոցնին բռնկած: Անոնք դժոխքի տանջանքներէն անցնելով կը հասնէին Մահմէտի արքայութիւնը:

Ջերմութիւնը այնքան սաստիկ էր պարիսպին որմերուն վրայ՝ որ հարկ եղաւ թնդանօթները հեռացնել ու զինուորները շարունակ ջուր ստիպուած էին թափել պարիսպին վրայ որպէսզի ներսէն ալ կրակ չառնէր:

Ու այդ դժոխային կրակին մէջ կ՝ոռնային թուրք անփրկելի վիրաւորները, իսկ բոցերու միւս կողմէն կը լսուէր եասաուլներու կատաղի գոռում գոչումը, ու բարձրացող շոգիի ամպերը կը ցուցնէին մարելու վերջին ճիգերը:

Երկու բանակները երկինք բարձրացող կրակի եւ ծուխի ծովով մը բաժնուեցան իրարմէ:

ԺԴ.

«Եթէ փայտով չյաջողեցանք՝ հողով կը յաջողինք» — մտածեցին Թուրքերը:

Թնդանօթի բռնեցին այդ վտանգաւոր արտաքին ամրոցը օրուան մէջ շարունակ կը հարուածէին ու կը ծեծէին, իսկ գիշերը ճիւղեր ու հող կը կրէին:

Գրիգոր մտահոգութեամբ կը տեսնէր թէ ինչպէս օրէ օր կ՝աճէր անկիզելի ճամբան դէպի ամրոց. անկէ պիտի գային ուրեմն հետեւակազօրի հազարաւորները, ամբողջ բանակ մը: Ու մտախոհ կը քալէր բերդին ամէն կողմը:

Ամէն կողմ կը խուզարկէր, աւերակներու, քարակոյտերու, ախոռներու ու դետնափոր նկուղներու մէջ, մինչեւ իսկ թնդանօթի գնդակներու կոյտերու մէջ. կը քերէր ու կը ցնցէր գլուխը:

Աւանդատան աւերակներուն ալ աչք մը տուաւ. վերջապէս երկաթագործներու աշխատանոցին առջեւ կեցաւ: Հոն հունդարական ու թրքական բազմաթիւ զէնքերու կոյտերու քով, փայտէ մեծ անիւ մը ինկած էր: Գրիգոր ճանչցաւ, խորտակուած ջաղացքներէն մէկուն անիւն էր:

Գնչուն անիւին վրայ նստած հողէ ամանի մը մէջէն մեծ ախորժակով խաչած միս կ՝ուտէր. ահաւոր կերպով զինուած էր, ցոքը ենիչէրիներու կարմիր մուճակէն հագած, գօտիին մէջ շողշողուն եաթաղաններ, գլուխն ալ արոյրէ սաղաւարտ մը, անշուշտ ան ալ թրքական:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Պերճուհի Զալեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զալեան, Տէր -եւ Տիկին Ստեփան Զալեան եւ զաւակները, համայն Զալեան ընտանիքները, Էլիզիայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զէքմէյեան եւ զաւակները, Ճըրեան ընտանիքները (Պէյրութ եւ Ամերիկա) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կըսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ՍԻՄՈՆ ԶԱԼԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ հինդշաբթի առաւօտ Յուլիս 8:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի (Յուլիս 12) կէսօրէ վերջ ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

Ոչ ծաղիկ, ոչ պսակ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Պերճ Օզըրման 50 Ֆր. կը նուիրէ Համազգային Մշակութային Ընկերութեան ընկ. Մկրտիչ Պարսամեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Նինա Եագուտեանց եւ զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽՈՐԷՆ ԵԱԳՈՒՏԵԱՆՑԻ

մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ կը նուիրեն 20 Ֆր. Շաւարշ Միսաքեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՎԱԼԱՆՍ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ, այս կիրակի, Շըմէն տը լա Ֆոռէ, Օթ Ֆավանթին Պ. Թէսիէի օդասուն դաշտի ծառերուն տակ:

Ճոխ յայտագիր, հաճելի եւ ուրախ անակնկալներ: Առատ կերուխում մատչելի գիներով, մանաւանդ (չիքէօֆթէ եւ շամփուրով խորոված):

Ժողովրդական ջերմ մթնոլորտ:

Անձնական կառքեր կը դիւրացնեն երթուդարձը Պ. Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 11,30ին եւ 14ին:

Անձրեւի պարագային յետաձգուած է չորեքշաբթի Յուլիս 14ին:

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին: Յուլիս 18ին, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ֆառժի զովասուն ծառաստանին մէջ, Ռիւ Տոքթէօր Ժան-Ռոպէր, Փոն տը Շէրիւի (Իզէռ):

Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ, առատ ուտելիք:

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 10ին, Փլաս Կիշառէն:

Կը հրաւիրուի Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայութիւնը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՌԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Կապոյտ Խաչի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Շաթօ Պօ Ռըկառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ, Սէյսինէ վեր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, պաղպաղակ եւայլն, դիւրամատչելի գիներով, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի հայ հասարակութիւնը անցընելու հաճոյալի օր մը եւ քաջալերելու կանացի կազմակերպութիւնը:

Ծանօթ.— Օթոքառի ժամերը.— դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին, Շըմէն տը լա Փըշէնէ 9ին, Փլաս վերտէնէ 9,25ին, Ռիւ Տալամպէռէն 9,25ին Քուռ Պերիա կամուրջի մօտէն 9,35ին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի, հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան, Պառ Պելվետէռի մէջ (Սէնթ-Անտրէ):

(Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան):

Այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, Պուլի եւ Պռինի մրցումներ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբը, ղեկավարութեամբ Մասիս Գուլումեանի, կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ»:

«Զարենց» պարախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Վահագն Տէր-Վարդանեանի Հայկական տարազով Հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, զով ըմպելիներ, մատչելի գիներով:

Ռատիօ-նուագ Սէն-Ժան:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

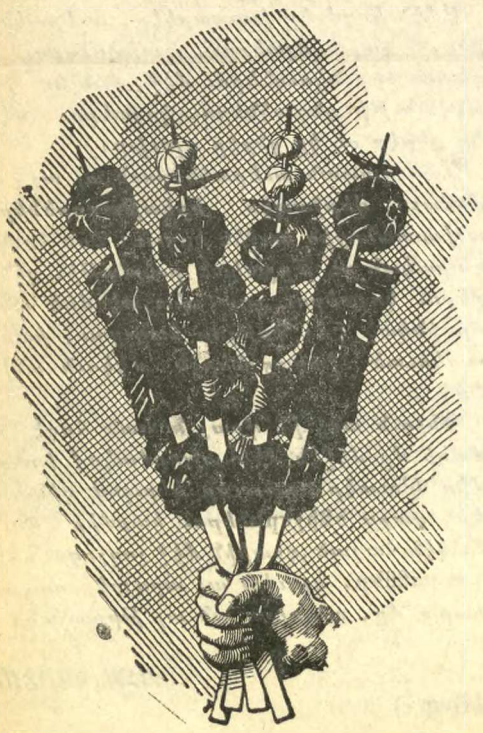

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph.: BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

— A VENDRE —

1 DRC Dubied 1 m. 50 jauge 12 (report de mailles automatique). Année de construction 1956. Parfait état.

1 BAN Dubied 1 m. 40 jauge 10 (Jacquard Avant-Arrière). Année de construction 1952. Parfait état.

DERTOMAYAN
35, Ave. Bourgain, ISSY-LES-MOULINEAUX (Seine) — Tél. : 642-20-60

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ – ԺԻԻՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր··· Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղերուն դիմելով:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

TRICOTS TERZIAN
la plus moderne
des
fabriques de tricots
de la
région parisienne
★
3, Rue Poissonnière
PARIS-2
Tél. : CEN. 93-75
Haratch

ՅԱՐԱՏԵՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Փր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ

DIMANCHE 11 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10354

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.354

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍՏԵՆ

Գ.

Առաջին աշխարհամարտի զինադադարի օրերուն թուրք պատմաբան Ահմէտ Բէ-ֆիք հրատարակած էր գրքոյկ մը՝ «Երկու կոմիտէ, երկու ջարդ» խորագրով եւ ո-րուն գլխաւոր կէտերը ներկայացուցեր էինք մեր ընթերցողներուն քանի մը տա-րի առաջ:

Թուրք հեղինակը սրտաճմլիկ առղերով կը նկարագրէր Հայերու տարագրութիւ-նը, որուն ականատես եղեր էր Էսկիշէ-հիրի մէջ: Կ՝այպանէր Թալէաթն ու Էն-վէրը եւ Իթթիհատի ոճրագործ վարիչ-ները, որոնք Թուրքիան անդունդին եզրը հասցուցեր էին, պատճառ դառնալով հա-րիւր հազարաւոր մէհմէտճիքներու մահ-ուան՝ զանազան ռազմաճակատներու վը-րայ: Կ՝ողբար նաեւ հայկական ջարդերը, որոնք գործն էին նոյն մարդոց:

Միւս կողմէ սակայն կը քննադատէր հայ յեղափոխական կազմակերպութիւն-ները, որոնք Կովկասեան ճակատին վրայ բազմահազար Թուրքեր սպաններ են ե-ղեր:

Իր գծած զուգակշիռին համաձայն Հա-յերն ու Թուրքերը հաւասար չափով զո-հեր տուեր են: Ո՛չ աւելի ո՛չ պակաս:

Փարիզի Թրքական դեսպանատան մա-մուլի խորհրդականն ալ Մոնտի ուղղած իր նամակին մէջ, անցեալի օրինակները յիշելով, կ՝ըսէ թէ Թուրքերը նոյնպէս ժամանակին ցեղասպանութեան ենթար-կուած են օտարներու կողմէ, սակայն ո՛չ մէկ Թուրք պատմաբանի, գրագէտի կամ լրագրողի մտքէն անցած է զանոնք ամ-բաստանել իբրեւ ցեղասպան:

Այսպէս, 1877–78ի ռուսեւթուրք պատե-րազմին ատեն, քանի մը ամսուան ըն-թացքին, շուրջ մէկ միլիոն Թուրքեր վերջնապէս հեռացեր էին Պալքաններէն: Աւելի քան 200·000 Թուրք գաղթականներ մեռեր են 1877ի ձմրան ամիսներուն:

Յետոյ 1912–13ի պալքանեան պատե-րազմին, երեք ամսուան մէջ, Թրակիա եւ Պոլիս գաղթեր են աւելի քան 550·000 Թուրքեր, որոնցմէ շուրջ 100·000ը մեռեր են՝ «քաղաքակիրթ աշխարհի աչքերուն առջեւ եւ անոր դիտութեամբ»:

Թուրքերը ձայն չեն հանած այն ատեն, որովհետեւ ատանկ բաներ սովորական են եղեր պատերազմներու ատեն:

Նոյնը պատահեր է առաջին աշխարհա-մարտի օրերուն, երբ «ամէնէն դժուարին վայրկեաններուն Թուրքեր եւ Հայեր ջար-դուեր են»: Այսինքն, ըսել կ՝ուզէ թէ Հա-յերուն չափ ալ Թուրքեր ջարդուեր են...: Ու մինչ Դաշնակներն ու Հնչակները Թուրք ժողովուրդը զրպարտելու համար ահագին հրատարակութիւններ ըրած են, խե՛ղճ Թուրքերը լուռ մնացեր են...:

Եզրակացնելով, Թուկալ կոչ կ՝ընէ մոռնալ անցեալը, ուրիշներու թողլով ա-նով զբաղիլ: Մինչ այդ, Թուրքերն ու Հայերը բարեկամներ՝ ինչպէս անցեալին նոյնպէս ներկայիս՝ կը նային եղեր դէպի ապագան...:

Մոնտի նոյն թիւին մէջ իբրեւ «Նամակ խմբագրութեան» հրատարակուած է նաեւ Փարիզի Թուրք ուսանողական Միութեան գրութիւնը՝ պատասխանելու համար Պ. Ֆէյտիի յօդուածին:

Ուսանողները նախ կ՝ամբաստանեն Անգ-լիան, Ամերիկան, Ֆրանսան եւ Ռուսիան, որոնք միսիոնարներով եւ գործակալնե-րով ողողած են եղեր օսմանեան կայսրու-թիւնը — Եւրոպայի հիւանդ մարդը — նպատակ ունենալով անդամահատել զայն: Ազդեցութեան գօտիներ ստեղծեր եւ գաղտնի դաշնագրեր ստորագրեր էին:

Յետոյ կը մեղադրեն Իթթիհատը, որ «օսմանցիութեան» երազին խորտակումէն վերջ մէջտեղ նետեր էին «համաթուրա-նականութեան» գաղափարականը պալ-քանեան երկիրներու, մասամբ ալ արա-բական հողամասերու կորուստէն վերջ:

Սխալ է արաբախօս շրջաններու մասին գրուածը: Արաբները մինչեւ 1915–16 հա-ւատարիմ մնացին Թուրքերուն, հակառակ այն փաստին, որ Իթթիհատի նորելուկ տեսաբանները Օսմ. Սահմանադրութեան վաղորդայնին հրապարակ նետեր էին «համաթրքութեան», «թուրանականու-թեան» վարդապետութիւնը, հրաժարելով Ապտիւլ Համիտի «համիսլականութեան» քաղաքականութենէն: Հալածանք սկսեր էին նաեւ իսլամ Արաբներուն դէմ, ինչ որ պատճառ դարձաւ ազգայնական ոգիին հրահրուելուն անոնց մէջ, յանդելով Հի-ճազի Շէրիֆ Հիւսէյնի եւ զաւակներու ապստամբութեան առաջին աշխարհա-մարտի ընթացքին, Անգլիոյ աջակցու-թեամբ:

Թուրանական ցեղապաշտական գաղա-փարախօսութիւնը կը համապատասխանէր կայսերական Գերմանիոյ տեսակէտնե-րուն: Որով Իթթիհատը, որուն մէջ դե-րակշիռ դիրք ունէին զինուորականները, զինակցեցաւ Գերմանիոյ հետ, կ՝ըսեն ու-սանողները:

Էնվէր փաշա Թուրքիան գաղտնօրէն պատերազմի մղեր է Գերմանիոյ կողքին՝ առանց հարցնելու իր կուսակցութեան, առաւել եւս Թուրք ժողովուրդի կարծիքը:

Ու երբ ցարական Ռուսիոյ զինուորները Թուրքիա արշաւեր են, մեծ պետութիւն-ները այդ ճգնաժամային պահուն գործի անցնելու նշան տուեր են հայ զինեալ եւ կազմակերպուած խմբակցութեանց...

Թուրք ուսանողները կեղծ սրտցաւու-թիւն ցոյց կուտան, ըսելով թէ կը ցաւին 1915ին պատահածին համար եւ սկզբուն-քով կը դատապարտեն ջարդը, ինչ ալ ըլ-լայ: Սակայն Թուրքիան ո՛չ առաջին ջար-դարարը եղած է եւ ոչ ալ վերջինը: Աշ-խարհի մէջ ուրիշ տեղեր ալ նման բաներ պատահած են եւ Հիթլէր ուրիշ բազմա-թիւ օրինակներ կրնար վերցնել ժամա-նակակից պատմութենէն, կ՝եզրակացնեն:

Լոյս քաղաքին մէջ ալ տակաւին Թուր-քերը չեն փոխած իրենց գլուխը եւ յիսուն տարիէ ի վեր կը կրկնեն նոյն յանկերգը: Կը ստեն ու պատմութիւնը կը խեղաթիւ-րեն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ

Այս գիշեր երգ է ու տօն... Եւ բարդին հարբել այգում,
Լիրն առած լուսնկայի արծաթէ դափն է զարկում:

Իսկ աշնան զնգուն մի հով սարերի ծոցից փախել
Ու հարբած այգու վրայ դուդուկի երգ է կախել:

Երկնքից ընկնում աստղերն ու գինու բաժակներում
Գինու հետ ցոլք են տալիս գինու հետ հալուած՝ եռում:

Սպիտակ քօղ է առել թուխ աղջիկն այգեպանի,
Թարթիչներն ահով կախել, չգիտէ, ա՛խ ի՞նչ անի...

Օրօրուող լոյսերի մէջ աշխարհը կայ ու չկայ,
Հարբել է աշնան գիշերն ու հարբել սիրտն աղջկայ:

Հարբել է, անուշ հարբել, թւում է պիտի մարի,
Իսկ դափը զնգում է զիլ ու կանչում հարսնեպարի:

Նա տեղից ելնում է լուռ, կոպերը ահով փակած,
Ա՛խ, ասես ծառ է նշի՝ սպիտակ ծաղիկ հագած:

Եւ յանկարծ քամին խլում ուսերի շղարշը նուրբ,
Գիշերուայ կապոյտի մէջ ձգում է իբրեւ ասուպ:

Մանրաքայլ առաջ գալիս, բացում է կոպերը փակ,
Կոպերին աստղերի պէս հարսնութեան արցունքն է տաք:

Հարսնութեան արցունքն է տաք՝ լուսեղէն, խոշոր ու ջինջ,
Այդ լացից քաղցր ու պայծառ երեւի չկայ ոչինչ:

Այդպիսի արտասուքով՝ արեւին հարսնանալիս,
Յիշո՞ւմ էք, գարնան մի օր խաղողի վազն էր լալիս

Ու լալիս, լո՛յս է լալիս թուխ աղջիկն այգեպանի,
Սրտիկը շա՛տ է տխուր, շա՛տ ուրախ, ա՛խ, ի՞նչ անի:

Ու շուար աղջիկն յանկարծ ետ նետում գլուխն արագ,
Պարզում է թեւերն իր բաց, ճօճում է մէջքը բարակ:

Եւ յանկարծ ոտից-գլուխ դառնում է նազանք ու սէր,
Դողում է կուրծքն ու կրծքին դողում են մի զոյգ հիւսեր:

Եւ յանկարծ աշխարհն է ողջ քարանում հրաշքի դէմ,
Չեն թարթում աստղերն ասես, որ հրաշք-պարը դիտեն:

Եւ միայն հարբած բարդին օրօւում նորից այգում,
Լիրն առած լուսնկայի արծաթէ դափն է զարկում:

«Գինու Երգը» շարքէն

ՎԱՀԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ՝ԸՍԷ ՃՈՆՍԸՆ

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Մի-ացեալ Նահանգներու նախագահը բա-ցատրած է թէ ամերիկեան ճիգը պիտի շարունակուի եւ զարգանայ Վիէթնամի մէջ, թէ ոչ մէկ յետին միտք կայ զօր. Թէյլըրի մեկնումին եւ անոր փոխարինու-մին մէջ Քապոթ Լոճի կողմէ: «Մարդու պէտք ունինք եւ օրէ օր աւելի պէտք պի-տի ունենանք: Ներկայիս Վիէթնամի մէջ աւելի քան 60 հազար մարդ ունինք Յա-մաքահանումները կը շարունակուին կա-տարուիլ ամէն օր: Ի մօտոյ, ասոնց թիւը 75 հազարի պիտի հասնի: Եթէ նոր դի-մումներ ըլլան այս ուղղութեամբ, եւ վստահ եմ որ պիտի ըլլան, նպաստաւոր պատասխան պիտի ստանան: Միջադէպե-րու եւ զոհերու թիւը կ՝աւելնայ: Յունիս 15էն Յուլիս 3ի միջեւ հարաւային Վիէթ-նամցիները 1900 զինուոր կորսնցուցին, Ամերիկացիք՝ 40: Վիէթքանկը նոյն շրջ-ջանին 4556 հոգի կորսնցուց: Ընդհանուր ձեւով 300 Ամերիկացիներ զոհ գացած են իմ նախագահ ըլլալէս ի վեր: Կացութիւնը պիտի վատթարանայ աւելի լաւ ըլլաէ ա-ռաջ: Վիէթնամի մէջ մեր ուժը եւ ազ-գային պատիւը խնդրոյ առարկայ ըրած ենք: Մեր վարած քաղաքականութիւնը ո-րոշուած եւ հաստատուած է երեք նախա-գահներու կողմէ: Այս պահուս ինչ որ կը սպասենք ամերիկացի ժողովուրդէն, իր հասկացողութիւնն է, իր համբերութիւ-նը, իր հայրենասիրութիւնը:

Ծանրանաով Թէյլըրի մեկնումին եւ ա-նոր փոխարինումին վրայ Քապոթ Լոճի կողմէ, Ճոնսըն չեշտած է թէ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ Թէյլըրի եւ ամե-րիկեան կառավարութեան միջեւ «որեւէ մեկնութիւն որ նման կասկած մը ձգէ սխալ, անպատասխանատու եւ ճշմարտու-թեան հակառակ կ՝ըլլայ», աւելցուցած է նախագահը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ արտաքսուած են 19 Ֆրանսացի բանուորներ այն ամբաստա-նութեամբ թէ «արդելք հանդիսացած են աշխատանքի ազատութեան»: Այս բան-ուորները պայմանագրով գացած էին Յու-նաստան բայց ճշդուած էր թէ որեւէ վը-նասակար դիրք երկրին հանդէպ կրնայ արտաքսումի դուռ բանալ: Միւս կողմէ երկիրը կառավարական ծանր տագնապ մը կ՝անցընէ թագաւորին սպայակոյտի պետը փոխելու մերժումին իբրեւ հետե-ւանք եւ կը խօսուի նոյնիսկ Փափան-տրէուի հրաժարումին մասին:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.

1.— Պ. Խաչիկ Նետուրեան, Նիւ Եոր-քէն, որ միւռոնօրհնէքի առթիւ Անթի-լիաս այցելութիւն մը տալէ ետք՝ շրջա-պտոյտ մը կատարելով դէպի Երուսաղէմ, յետոյ դէպի իր ծննդավայրը՝ Ակն, ուր ձեռնարկուած է հայկական եկեղեցիի մը շինութեան, յետոյ արեւելեան Եւրոպա, կը վերադառնայ իր բնակավայրը:

2.— Ընկ. Արամ Մուրատեան, Թեհրա-նէն, որ երկար շրջապտոյտ մը կը կատա-րէ դէպի Միացեալ Նահանգներ ու Ծայր. Արեւելք:

3.— Պ. Ժորժ Սինանեան, Նիւ Եորք, ծանօթ ջութակահար:

4.— Պ. Գրիգոր Տատուրեան, Լոնտո-նէն, որ ամառնային արձակուրդը կուզայ անցընել Քոթ տ՝Ազիւրի վրայ:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԵՐԸ

Շատ ընտանիքներու մէջ կան մեծ մայր մը ու թոռնեակ մը, — ընտանիքի անդամներուն երկու ծայրերը, — բայց այն մեծ մայրը եւ այն թոռնեակը զորս մօտէն դիտելու պատեհութիւն ունեցայ այս ամառ օդափոխութեան միջոցին ի Գը-նալը, այնքան շահեկան տեսարան մը կը ներկայացնէին որ կը փափաքիմ զանոնք ներկայացնել:

Յոյն ու բարեկեցիկ ընտանիքի մը մեծ մայրն էր ինքը, ութսուն եւ հինգ տարեկան, բայց այն բացառիկ կազմուածքի տէր ութսունամեակներէն, որոնք այդ տարիքին մէջ իսկ իրենց մարմինին ու միտքին կորովը կը պահեն ամենամեծ չափով, եւ որոնք չեն կորսնցներ երբեք իրենց տիրական հեղինակութիւնը ընտանիքին միւս բոլոր անդամներուն վրայ: Սպիտակ մազեր, սեւ ցանցի մը մէջ ամփոփուած շարունակ. խորշոմնապատ ճակատ մը. խորաթափանց աչքեր, որոնց ազդեցութիւնը կը զգաս երբ կը յառին դէմքիդ վրայ. լուրջ, եթէ ոչ դաժան, նայուածք մը որ հեղինակութիւն եւ կամք կ'արտայայտէ: Պարզ ու վայելուչ հագուստ մը շարունակ, որ իրեններուն ճաշակը կը մատնանչէ: Իր դերը՝ տան մէջ անկիւնը դրաւել չէ, աւելորդ կարասիի մը, կամ բնութեան պատկանող առարկայի մը նման: Շարունակ շարժուն է, ամէն տեղ է, կարգադրութիւններ, եւ հսկողութիւն ընելու: Իր խօսուածքը, մեղմ ու յստակ, շեշտ մը ունի որ մտիկ ընել կուտայ, ոչ թէ քաղաքավարութեան համար, այլ որովհետեւ դիտէ իր ըսածները շահեկան ընել: Իր ընտանիքին միւս անդամները, որոնց մէջ ուսեալ տիկիններ կան ու պարոն մը, սիրայօժար կ'ունկընդրեն իրեն, եւ իրենց դէմքին վրայ կըրնան նշմարել շահագրգռութեան, ուրախութեան եւ պարծանքի ալ արտայայտութիւնները երբ մեծ մայրը կը խօսի:

Ու ան կը խօսի ներկային, բայց յաւէտ անցեալին վրայ: Պատմութիւններ, յորդորներ, իր մանկութեան կամ երիտասարդութեան օրերէն դրուագներ, երբեմն մեղմ սաստեր, իր խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եւ հրապոյրը կը կազմեն: Սակայն ան ունի նաեւ իր անխուսափելի յարձակումները ներկային սովորոյթներուն եւ նորոյթներուն դէմ, օրիորդներու եւ տիկիններու ապրելակերպին դէմ, որոնք տիրող բարդ կեանքին վնասաբեր հոսանքին յանձնած ինքզինքնին, իրենց կեանքն ու ժամանակը աւելորդ եւ անհարկի զբաղումներով, մտահոգութիւններով, եւ կենցաղագիտական ծայրայեղ պահանջները գոհացնելու իրենց մաշեցուցիչ ճիգերով կը սպառեն: Եւ իր ունկնդիրները այս զանգատներն ալ մտիկ կ'ընեն թէեւ քմծիծաղով, բայց երբեք դժգոհութեամբ, քանզի մեծ մայրը դիտէ իր դիտողութիւնները ընել բոլորովին անանձնական եւ հիմնովին սիրազեղ եղանակով մը:

Բայց մեծ մայրը ունէր նաեւ իր խոկումի պահերը, եւ ինծի համար զինքը դիտել իր այս դիրքին մէջ իր ամէնէն հետաքրքրաշարժ մէկ հանդամանքը կը պարզէր: Երբեմն կը տեսնէի զինքը առանձնացած հիւրանոցին մէկ անկիւնը, ուրկէ ծովը կը դիտէր եւ անոր խուլ հեծեծանքներուն կ'ունկնդրէր ակներեւ մըտասեւեռումով եւ խոկումներով: Այդ պահերուն իր մտքին մէջ ի՞նչ խորհուրդներ կը թաւալէին, սրտին մէջ ի՞նչ զգացումներ կը յուզուէին, անցեալէն ի՞նչ պատկերներ կը տողանցէին իր առջեւէն չեմ դիտեր, բայց դժուար չէ երեւակայել թէ մեծ մայրը այդ ժամերուն յաճախ կ'ապրէր իր անցեալ օրերը, կը վերյուշէր փոքրիկ ու զուարթ աղջնակի իր ծիծաղոտ եւ անհոգ կեանքը, ուր ամէն բան հմայք մը ունէր. կը վերյիշէր իր չափահաս օրիորդի կեանքին յոյսերը, սէրերը եւ երազները, թերեւս կը յիշէր իր այդ շրջանի կեանքին սիրային դըրուագները, կը յիշէր իր սիրատարփ ամուսինի յաւէտ երջանիկ այլ երբեմնի դժբախտ օրերը: Դժուար չէ երեւակայել վերջապէս թէ այդ պահերուն մէջ իր ամբողջ կեանքը կը պատկերանար իր առջեւ, իր բոլոր յոյսերով, բոլոր փառասիրութիւններով, բոլոր երազներով, իր բոլոր երջանկութիւնը կամ յուսախաբութիւնները, իր վիշտերը, իր յոյզերը, իր առոյգ ու կենսախայտ կեանքին բոլոր գործունէութիւնը, երբեմն ալ այդ պահերուն մէջ իր կեանքին ամէնէն գաղտնալից էջերը կը պրպտէր թերեւս, որոնք յաւէտ փակ մնացած կրնային ըլլալ իրմէ զատ ամէն մարդու: Թերեւս հոդ ինքզինքը կը նմանցնէր հինցած ու խլխլած նաւու մը, որ հանդարտ կամ փոթորկալից ծովերու վրայ երկար տարիներ սահելէ վերջ, ա՛լ կը քաշուի նաւահանդիստին մէկ խաղաղ անկիւնը եւ ատեն մըն ալ հոդ խարսխանիշի մը կապուած մնալէ ետք իրեն համար սահմանուած վախճանին կ'ենթարկուի...

×

Միւս ծայրը կամ միւս պատկերը այս նոյն մեծ մօր թոռնեակն է, զոր Լուլու կը կոչեն ընտանեբար. վեց տարեկան զուարթ, կայտառ, առողջ ու դեղեցիկ աղջնակ մը: Վճիտ, խոշոր ու դեղեցիկ աչքեր, որոնք մաքրութիւն, անմեղութիւն եւ մանկական անվերապահ վստահութիւն կ'արտացոլան: Թռչունի մը պէս ճռուողուն, ծաղիկի մը պէս դեղափայլ, թիթեռնիկի մը նման յարաշարժ՝ Լուլուն ընտանիքի կուռքն է. հակառակ ասոր՝ շփացածի ոչ մէկ ախտանիշ կը նշմարուի իր վրայ: Արթուն է եւ մտացի: Իր բոլոր խօսուածքին, շարժուածքին եւ ընթացքին մէջ այն տեսակ թիթեռնկային թեթեւութիւն մը ունի, որ կը տեսնես թէ ոչ անցեալը մասնաւոր շահագրգռութիւն մը ունի իրեն համար, ոչ ներկային մասին որեւէ խորհուրդ ունի, եւ ոչ ալ ապագան զինքը ամենադոյզն աստիճանով մտահոգութիւն կը պատճառէ. թեթեւ հոդի մը, անբիծ եւ անյոյզ սիրտ մը, ահա ինչ որ կը ներկայացնէ Լուլու, որուն երանի կուտան բոլոր զինքը ճանչցողներն ու տեսնողները: Եւ երբ կիրակի կամ տօն օրեր իր ամէնէն սիրուն ու շքեղ հանդերձներով կը հագուեցնեն զինքը, իր մետաքսի նման փափուկ ու դեղեցիկ առատ մազերը ուսին վրայ ձգուած կարծես թարմութեան, անրծութեան, կենսունակութեան եւ դեղեցկութեան մարմնացումը կը ներկայացնէր:

Սակայն Լուլուն ալ մտածումի շատ նիւթ կը մատակարարէ բոլոր զինքը դիտող եւ իր վրան խորհող անձերուն: Բաւական է միայն մտածել թէ ի՞նչ հնարաւորութիւններ կան այս օրուան այն անմեղ կեանքին մէջ. այս բողբոջը երբ վաղը բացուի ի՞նչ տեսակ ծաղիկներ պիտի արտադրէ. երբ իր սիրտը, իր հոդին զարգանան ի՛նչ յուզումներ, ի՛նչ սէրեր, ի՛նչ փառասիրութիւններ պիտի ծնանին: Ի՞նչ տեսակ ապագայ մը կը սպասէ այսօրուան այս սիրուն թռչնիկին: Իր կեանքը աւելի ի՞նչ տեսակ դէպքերով ու դըրուագներով պիտի հիւսուի: Ի՞նչ ծիածաններ պիտի փթթին իր գլխուն վերեւ, կամ ի՞նչ փոթորիկներ պիտի գոռան իր շուրջը: Այդ վճիտ եւ անբիծ աչքերը վաղը ի՞նչ տեսակ հուրքով պիտի վառին ու պիտի վառեն, կամ ի՞նչ ազի ազի արցունքներով պիտի լեցուին կամ յուսահատութեան ի՞նչ անդունդներ պիտի նըշմարուին հոս: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Լուլուն, ո՞ւր պիտի երթայ. ի՞նչ տեսակ կեանք մըն է զոր ապագան զաղտնալից քօղի մը ներքեւ պահած է այսօրուան այս անմեղունակ, այս սիրուն, այս թարմ, այս շէնշող ու անհոգ կեանքին համար:

×

Ու երբ կը տեսնէի երբեմն մեծ մայրը, որ իր անուշիկ թոռնեակին գլուխը իր ծունկերուն վրայ հանդչեցուցած կ'ըլլար անոր քնացած ատեն, ներկայացնելով այսպէս նկար մը որ ճարտար նկարիչի մը վրձինին արժանի տեսարան մը կը ներկայացնէր, — նկար մը որ մեծ մայրը, անցեալը եւ Լուլուն՝ ապագան, սիրոյ օղակով այդպէս կը միանան այնքան յուզիչ կերպով — երբ կը տեսնէի այս դերազանցապէս ներշնչող պատկերը, ինծի անհաւատալի կը թուէր թէ մեծ մայրն ալ անցեալին մէջ եղած է այսօրուան Լուլուին նման թարմ, դեղեցիկ ու անհոգ աղջնակ մը, եւ թէ Լուլուն ալ, եթէ ապրի, պիտի ըլլայ այսօրուան մեծ մօր նըման ալեհեր, խորշոմնապատ եւ յոյզերէ, ակնկալութիւններէ եւ փառասիրութիւններէ գլխովին զուրկ մամիկ մը: Կարծես թէ մարդուն միտքը կ'ըմբոստանայ այս իրողութեան համոզուելու ճիգ մը ըրած ատեն:

Բայց կարենանք հաւատալ կամ ոչ, մամիկները Լուլուներ եղած են, եւ Լուլուները մամիկներ պիտի ըլլան: Այս իրողութիւնը մտածումի ի՛նչ հորիզոններ կը պարզէ խորհող անձին առջեւ:

ՅՈՎՀ. Ս. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

ԻԲՐԵԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայ մատենագիրներէն առաջին անդամ կը յիշատակուի Գր. Սարկաւագապետ անուն մէկէ մը, որ կ'ապրէր Երուսաղէմ, ԺԲ.—ԺԳ. դարերու միջոցին: Յաճախապատումը Լուսաւորչի գործը կը նկատէ ան եւ ԺԳ. ճառէն ալ ընդօրինակութիւններ, մէջբերումներ կ'ընէ: Յայտնի է ուրեմն որ վերջին դարերու դիւտ կամ շփոթութիւն է միայն:

2) Ներքին փաստեր.— Եթէ անվաւերականութեան արտաքին փաստերէն անցնինք ներքին փաստերուն, աւելի պերճախօս են անոնք:

Ասոնք են.

Ա) Վարդապետական բացատրութիւններուն ճշդուած բանաձեւումը: Մանաւանդ առաջին մէկ երկու գլուխներուն մէջ երրորդութեան անձերու եւայլնի վրայ այնպիսի ոճով մը կը խօսուի, որ չէր կրնար Նիկիոյ Ժողովէն (325) եւ Եփեսոսի Ժողովէն (381) առաջ գրուած ըլլալ: Ս. Գրիգոր 325ին արդէն մեռած էր:

Բ) Ս. Գրիգորի երկարամեայ առաքելական գործունէութեան ո՛չ մէկ ակնարկութիւն գոյութիւն ունի:

Գ) Հայ ժողովուրդին քաղաքական ու հոգեկան վիճակի մասին ո՛չ մէկ ակնարկ կ'երեւի:

Դ) Գիրքին մէջ կը գործածուին Ս. Գիրքէն բազմաթիւ վկայութիւններ, այդ վկայութիւնները կ'ըլլան Աստուածաշունչի հայ թարգմանութեան վերջնական օրինակէն, որ աւարտեցաւ շուրջ 413 թուականին:

Ե) Հեղինակը կ'ապրի այնպիսի ատեն մը երբ հայ Արշակունի թագաւորները իրենց զեղխ բարքով կը կորսնցնեն իշխանութիւնը. «Ի Հայս, կը գրէ ան Ի. ճառին մէջ, ոչինչ մեծագոյն եւ ի Պարսս՝ քան զԱրշակունեաց տոհմ, որ եւ յԱրրահամի սերեցան աստ... Այլ եթէ ոչ զգաստանային ի բարի, աւելի պատուհաս ընկալցինի տեառնէ: Եւ ծառայք նոցա որ հանոյ եղեն Աստուծոյ, թագաւորեալք փառաւորեսցին ի տեառնէ, եւ նոքա պարտաւորեալք յաղագս մեղացն պատժեսցին յարդար իրաւանցն»: (Տիպ 1838, Վենետիկ, էջ 199):

Ահա այս եւ ուրիշ բազմազան փաստեր կուգան ապացուցանել թէ Յաճախապատումը Ս. Գրիգորի գրչի արդիւնքը չի կրնար ըլլալ եւ չէ: Բայց արդեօք ասոնք նոյնպէս արդելք չե՞ն հանդիսանար նաեւ Ֆէթթէրի կարծիքին դէմ: Իրաւ է թէ այս փաստերէն շատերը չեն զօրեր Ս. Մեսրոպի համար: Ժամանակագրապէս արդելք մը չկայ որ Յաճախապատումը Ս. Մեսրոպի վերագրուի: Բայց նոյն փաստերէն մէկ քանին կը զօրեն Ս. Մեսրոպի վերագրուելուն դէմ ա՛յնքան որքան Ս. Գրիգորի:

Գրքին բովանդակութիւնը, անոր ոգին ու ոճը կ'ապացուցանեն որանոր հեղինակն

ՊՈՒԼՈՒՏ ՈՒ ԿԷԾԱԿ

Դեռ վերջին բառերը չաւարտած, «Պուլուտ» գոռացած էր թուխ ու մթին, եւ Կայծակն ալ ճարճատած էր փայլակներով: Ի՛նչ պիտի ըլլար, Աստուած իմ: Շարքերը կը խտանան. շփոթ աղաղակներու մէջ դեղնութիւնը կարմիր դէմքերու վրայ կ'երեւի, եւ բռնկած աչքերէ, իբրեւ հրահրած կրակէ մը՝ կայծեր կը թափին:

— «Ամա՛ն» խորունկ ճիչ մը, եւ «Պուլուտ» ծրարուած Ակոբի թեւերուն տակ, կռնակովը կը տարածուի քարի մը վրայ:

— «Հէ՛յ մեռնիմ քի արեւուն Ս. Կարապետ»: Համալներն անվնաս մարդիկ են. ուժի հետ վատութիւն չեն խառներ: Այդ բանն ըրած էր Մշեցին, եւ «Պուլուտ» անվնաս ելաւ, ցնցուած միայն երկաթի ջիղերու տակ եւ համբաւին մէջ ապահովուած: Առաջին անդամն էր որ կռնակը դետինն ինկած էր, եւ ա՛ն ալ՝ դերեզմանի մը քարին վրայ: Ոտքի կ'ելլէ, բայց պողպատէ ծուղակի մէջ ճմլուած վագրի մը պէս, որ կոտրտած անդամները կաղալով ետեւէն կը քաշէ:

Շփոթը մենամարտով անցաւ. կը քակուին հանդիսատեսներու շարքերը եւ պարը կը սկսի ընդհարումէ մը ետքը, եւ ահա նոյն ԲԷՓը, նոյն ծափերն ու կոտրտուքը առաջուան պէս, նոյն զուարթ ու անխռով դէմքերը՝ որպէս թէ բան մը եղած չէր: Ջրհանկիրները մինչեւ իրիկուն եկան ու անցան՝ իրարու ցոյց տալով Ակոբը, միջին հասակով երիտասարդ մը, անմեղ դէմքով գլխուն վրայ դդակ մը մետաքսէ թաշկինակով մը փաթթուած: Ատ էր, ատ:

Բայց «Պուլո՞ւտը»: Ալ ինկաւ Սկիւտարի մէջ: Հետեւեալ օրը ամէնուն բերանն էր, մենք ալ, ուսանող դրասեղաններու վրայ կը վիճէինք, եւ հեգնութեամբ մը.

— Է՛յ, ինծի «Պուլուտ» կ'ըսեն:

— Հէ՛յ, ինծի ալ «ԿԷԾԱԿ»,

ըսելով, խայտառակուած ամբարտաւանութեան մը վրայ ծաղր կ'արձակէինք:

Այդ օրէն անդին՝ իրաւ «Պուլուտը» Կայծակէն զարնուածի պէս եղաւ: Ամէն նայուածքի մէջ ոչնչութիւնը կը տեսնէր. ամէն շրթունքի ու յօնքերու տակ՝ դառն կշտամբանք մը: Իրա՛ւ ալ, խուժանը ծայրայեղ է պաշտամունքի եւ արհամարհութեան մէջ: Առիւծին քթին մէջ բզգացող ճանճին պէս՝ ամէնէն անարգն ալ խայթոց մը կը նետէ սրտիդ, երբեմն այնչափ սուր որ մինչեւ աղիքներդ կը բզկտէ: «Պուլուտ» ծաղրի նիւթ մըն էր այլեւս:

Ատ խորին արհամարհանքն իրեններէն, որոնց մէջ պաշտուելէ ետքը՝ արքերու տակ փշրուած էր հին արձանի մը պէս, «Պուլուտ»ի համար եղաւ մահացու վէրք մը, որ կերաւ զինքը, ծծեց ու սպառեց անոր կենսական ուժը: Հսկան թզուկի փոխուած էր. ալ այնուհետեւ կը քաշքըշուէր գինետանց խոնաւ անկիւնները՝ տաքէն մազերը թափած գայլի մը պէս, որ ապառաժին տակ ուժասպառ ինկած, ակռաները կը կրճտէ հեռուէն անցնող ոչխարներու:

×

«Պուլուտ»ի խօսք չկար Սկիւտարի մէջ, եւ տարի մըն ալ վրայ անցնելով՝ նախորդին սրամտութիւնը հինցուցած էր: Օր մը, դերեզմաննոցի մէջ մեր զբօսանքի ժամուն, Ս. Կարապետի հին ծածկոցովը փաթթուած դագաղ մը ներս կը մտնէր վարի դռնէն: Իր յուղարկաւորք աննշան դէմքեր էին, մարդերու թափթփուք մը: Պատանեկան հետաքրքրութեամբ կը խառնուէինք անոնց մէջ եւ մէկէն միւսէն կը լսէինք մոռցուած մարդը, «Պուլուտ» մէկ օր առաջ հասարակ ձեռքէ մը զարնուած: Գայլին՝ նապաստակէն խեղդուելու պէս բան մըն էր այս: Եւ «Պուլուտ»ը թաղեցին այն քարին տակ, ուր Կայծակէն փրուած էր կռնակովը, եւ լռութի՛ւն յաւիտեան:

×

Ակո՞բը: Տարիներ անցան անկէ ի վեր, ո՞վ գիտէ ո՞ւր նետուած է հիմա. ատոնց դերեզմանները ամէն տեղ են: Եւ այսօր մինչ կը տեսնեմ բեռնակիր մը՝ որ քիչ շատ կրնայ յիշեցնել Ակոբի անցած դէմքն իր բեռանը տակ, աչքիս կը զարնէ արհամարհանքի հետ խառն ապաւինութիւն մը, որ կեանքի ելեւէջներուն մէջ անխռով է, անխռով սառի կտորի մը եւ ժանդոտ ապառաժի մը պէս, ու քալէ ու քալէ. երկու բառ, ահա իր եւ իրեններուն ամբողջ պատմութիւնը: Տապանագի՞ր, ծառ մը իր սօսափիւնովը եւ հովն ու ալիքը իրենց մրմունջներով թող ձայնագրեն, անոնց եւ փախստական տապանագիր մը:

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

է Ե. դարու սկիզբները ապրող հանդարտիկ վանական մը, որ իր աշակերտներուն կուտայ քրիստոնէական վարդապետութեան սկզբունքները, կը յորդորէ զանոնք առաքինութեան, մանաւանդ ճգնութեան (*):

×

Վենետիկի բանասէր եւ արդիւնաւոր հայրերէն մէկը Հ. Բարսեղ Վ. Սարգիսեան, իր մեծաշխատ գործին՝ «Ագաթանգեղոս եւ իր Բազմադարեան Գաղտնիքն» (տիպ 1890 Վենետիկ) երկասիրութեան մէջ Ֆէթթէրի կարծիքը մերժելէ յետոյ նոր կարծիք մը կը յայտնէ: Ան կ՚աշխատի ապացուցանել թէ Յաճախապատումը թէեւ Ս. Մեսրոպին գործը չէ, բայց Ագաթանգեղոսի մէջ գտնուած «Վարդապետութիւն Ս. Գրիգորի» վերնագրով ըստուար գլուխը անոր աշխատութիւնն է: Կը համրէ բազմաթիւ փաստեր ի նպաստ իր թէզին: Իր գլխաւոր փաստերն են.

Ա) Ս. Մեսրոպ կոչուած է երկրորդ Լուսաւորիչ, ուստի անոր պատկանող գործ մը կրնար վերագրուիլ Գր. Լուսաւորիչի:

Բ) Վարդապետութիւնին մէջ Աստուաշունչէն այնպիսի վկայութիւններ կան որոնք 413ի թարգմանութենէն տարբեր են, որովհետեւ Ս. Մեսրոպ զրի դիւտէն առաջ քարոզութեան ելած եւ բերանացի թարգմանած էր Ս. Գիրքը:

Գ) Կորիւն կը վկայէ թէ Մեսրոպ գրած է ճառս յաճախագոյնս: Կորիւնի այս խօսքը չի պատշաճիր Յաճախապատումին, որուն ոճը յայտնապէս կը տարբերի Առակաց թարգմանութենէն, որ Ս. Մեսրոպի կ՚ընծայուի:

Դ) Մեռելոց յարութեան օրինակներ աւելի շատ կան Վարդապետութեան քան թէ Յաճախապատումին մէջ:

Ե) Ագաթանգեղոսի մէջ ալ Ս. Գրիգորի համար կ՚ըսուի թէ գրած է ճառս յաճախագոյնս եւայլն, ճիշդ այն միեւնոյն բառերով որով գրուած են Կորիւնի մէջ: Արդ, այդ խօսքերը, որ կը գտնուին Ագաթանգեղոսի մէջ Կորիւնի ձեռքով գրուած տողեր են, որոնք աւելի կը պատշաճին Ս. Մեսրոպի քան թէ Ս. Գրիգորի:

Զ) Շահապեվանի ժողովին մէջ Ս. Մեսրոպի համար ըսուած է. «Լուսաւորեաց զերկիրս Հայոց վարդապետութեամբ». ասակնարկութիւն մըն է Ագաթանգեղոսի մէջ գտնուած վարդապետութիւնին:

Ի) Կորիւն կը գրէ Ս. Մեսրոպի համար. «ի ձեռն առեալ այնուհետեւ աստուածագործ մշակութեամբ աւետարանական արուեստն՝ ի թարգմանել, ի գրել, եւ ուսուցանել... մատենագրել առ ի պահեստ յաւիտեանցն՝ որ գալոց էին». ուրիշ տեղ մը. «իսկ երանելւոյն զիւր վարդապետութեանն պայման արարեալ... եւ բազում շնորհագիր մատեանս զհարցն եկեղեցւոյ ստացեալ, ծովացուցանէր զվարդապետութեանն զխորութիւն»: Այս խօսքերը կ՚ապացուցանեն թէ Մեսրոպ գրած, մատենագրած է վարդապետութիւն մը, որ Ագաթանգեղոսին կրնայ ըլլալ:

×

Հ. Սարգիսեանի թուած այս եւ ուրիշ փաստերը թէեւ բաւական համոզիչ, բայց հիմով խախուտ են: Անոր այս կարծիքը շուրջ տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր կը մնայ դեռ կարծիք, ենթադրութիւն: Դրժբախտաբար մենք չենք կրնար դեռ որոշ բսել թէ Ս. Մեսրոպի գրչին արդիւնքն է Ագաթանգեղոսի մէջ գտնուած այդ վարդապետական ճառը, որ իր լաւագոյն յատկութիւններն ալ ունի:

Այս բոլոր թուուած փաստերէն եթէ ճշմարիտ ու շահեկան կէտ մը կայ սա է. Ս. Մեսրոպ, հայ դպրութեան այդ մեծ ռահվիրան, անպարապ անձ մը եղած է, ո՛չ միայն անորն է դիւտը գրին, ո՛չ միայն քարոզիչ ու ուսուցող մը եղած է ան Աւետարանին ու Հայ Դպրութեան, այլեւ թարգմանած, գրած ու մատենագրած է մէկէ աւելի գործեր, թուղթեր, ճառեր կամ վարդապետական գրուածներ, որոնք անտարակոյս սփռուած տարածուած են հայ մատենագրական էջերուն մէջ: Հայ գիրը եւ բազմաթիւ հայ բառեր, մանաւանդ առաքինութեան, բարեպաշտութեան եւ բոլորանուէր սիրոյ արտայայտիչ բառերէն շատեր Ս. Մեսրոպի գրիչէն կաթկթած, ցանցնուած են մեր հին եւ նոր գրականութեան գրեթէ ամէն էջերուն մէջ: Հետեւաբար մենք պիտի կրնայինք եզրակացնել:

Ս. Մեսրոպ հայ մատենագիր մըն է, որուն գրչի վաստակը Հայ Մատենագրութիւնն իսկ է:

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

(*) Մենք չյիշեցինք կարգ մը գիտնական բանասէրներու կարծիքն ու փաստերը ի նպաստ Յաճախապատումը Գրիգորի վերագրուելուն եւ ո՛չ ալ աշխատեցանք հաւաքել բոլոր հակափաստերը, որովհետեւ մեր նպատակը կողմնակի կերպով շօշափել էր միայն: Ի մէջ այլոց յիշենք որ հայ ձեռագրագէտ բանասէրներու Վեթերաններէն մին Նորայր Բիւզանդացի կը կարծէ թէ Յաճախապատումը թարգմանութիւն է եւ խանգարուած անհմուտ գրչագիրներէ կամ գաղափարողներէ. մասամբ կորսուած է անոր հին թարգմանութիւնը (Կորիւն վարդապետ, էջ 54, Ծան. 1, Տփղիս, 1900):

ՅԱԿՈԲ - ԱՐՄԷՆ

(ԱԻԱՆԴԱՎԷՊ)

Եղել է այսպէս:

Շատ ժամանակներ առաջ Տրապիզոն քաղաքում ապրելիս է եղել մի կարիճ ձկնորս-նաւազ՝ Յակոբ անունով: Եւ որովհետեւ նա Հայ է եղել, իր ընկեր ուրիշ ազգի նաւազներն ու ձկնորսները նրան Յակոբ Արմէն են անուանել:

Ոչ ոք չի կարողացել նրա պէս սուզուիլ ծովի ջրերում, նրա չափ հեռու լողալ ծովի անհուն տարածութեան վրայ: Փոթորիկ է եղել թէ ամեհի ալեկոծութիւն, նա զուարճացել է ծովի ալիքների բաշերը շոյելով եւ միշտ, կոյր գիշեր լինէր թէ արեւից շլացած ցերեկ, գտել է ափն ու դուրս եկել իր ջրեղէն թագաւորութիւնից:

Նրա համբաւը երգ ու զրոյց դարձած տարածուել է հայրենի ծովի ջրերից շատ հեռու, հասել օտար ծովերի, ուրիշ ժողովուրդների ականջին: Լողորդ նաւազների մրցում է եղել թէ ծովային հեռաստանները սեփական թեւերով կտրելու գրագներ, միշտ շահել է նա՝ Արմէնը, Յակոբ Արմէնը:

Եւ մի անգամ, երբ ծովի ալիքների վրայ, ծովահարսի նազանքով ու փղոսկրի ոսկերիզ նաւակով զբօսնելիս է եղել Տրապիզոնի կայսեր միակ դուստրը, ծովի խորերից փոթորիկ է ժայթքել, խորտակել արքայադստեր փղոսկրէ ոսկէերիզ նաւակը: Արքայադուստրն սկսել է սուզուել:

Սակայն բախտը մարդու հետ է: Արքայադստեր բախտն էլ եղել է իր հետ: Նրա նաւակին մօտիկ ջրերում ճեմելիս է եղել Յակոբ Արմէնը: Տեսնելով աղէտը, նա սլացել, սուզուել է փոթորկուած ծովի խորքը, նրա անդունդից խլել չքնաղ արքայադստեր մարմինն ու թեւերի վրայ հասցրել ափ:

Եղել է այսպէս:

Արքայադուստրը բռնկուել է Յակոբ Արմէնի սիրով: Դստեր փրկութեամբ լացել-ուրախացել է նրա կայսր հայրը եւ իր մօտ կանչել նրա փրկչին:

— Ես կայսր, դու ինձ հպատակ նաւազ, — ասել է արքան: — Ես Յոյն, դու՝ Հայ: Բայց որովհետեւ դու անտարակոյս մահից ես փրկել իմ դստրիկին, որ միակս է արեւի ու լոյսի տակ, եւ որովհետեւ նա զարկուած է քո սիրուց, ուստի ես վճռեցի նրան կնութեան տալ քեզ, ո՛վ Յակոբ Արմէն: Միայն, որպէսզի դու ինձ եւս համոզես, թէ աստուածառաք ճշմարիտ սիրով ես սիրում իմ աղջկան, ապա դու պիտի այստեղից՝ իմ Տրապիզոն մայրաքաղաքից լողաս մինչեւ Վոսփորի Կոստանդինի Կոստանդնուպոլիս մեծ քաղաքը եւ լողալով էլ ետ դաս: Այս է պայմանս: Համաձա՞յն ես, Յակոբ Արմէն:

— Համաձայն եմ, կայսր դթադորով, — անվարան պատասխանել է Յակոբ Արմէնը:

— Ինչ դիտե՞ս՝ քանի մղոն է այդ ջրեղէն ճանապարհը:

— Հազար եւ մէկ մղոն, ո՛վ մեծ կայսրը: Բայց ո՞ր հեռաւորութիւնն է արդելք սիրոյ թռիչքին:

— Դէ, ուրեմն շտապիր կատարել պայմանս:

Ձկնորս նաւազները ափսոսացել են խենթ սիրահարին, յորդորել, խնդրել, որ նա հրաժարուի կայսեր արիւնոտ պայմանից, բայց կայսեր դստրիկի սէրը բռնկած է եղել Յակոբ Արմէնի սիրտն ու հոգին, ու նա գնացել է կատարելու անկարելին:

Եւ մի լուսաբացի, երբ ծովը ծփալիս է եղել ծիրանի շողերով, Յակոբ Արմէնը ծովի վրայ կախուած քարափից նետուել է նրա ալիքների մէջ ու լողացել դէպի Վոսփորի ոսկէ եղջիւրները:

Ծովեզերեայ բարձր ամրոցի բարձր պարսպի վրայից, հեռուից-հեռու իր սիրելուն ճամբու է դրել կայսեր աղջիկը եւ արտասուել դառնաղի եւ չոքելով՝ աղօթել նրա յաջող դարձի համար: Աղօթել է՝ հաւատալով, որ Աստուած չէ, այլ իր սէրը, միայն իր սէրը ուժ ու կորով կը տայ Յակոբ Արմէնին ու նա կը կատարի անկարելին:

Ծովն իր բեկբեկուն հեռաստաններն է փռել-պարզել խիզախ տղայի առջեւ: Նա մերթ գազազել է՝ ջրեղէն անդունդներ բացելով նրա առաջ, մերթ հանդարտուել հեւոցով: Նա մերթ իր յարակից ահեղ ալիքներ ու ծովային զազաններ է հանել՝ տղային կլանելու համար, մերթ էլ տարածուելով՝ շոյել նրա պիրկ մարմինը, որ հզօր աղեղից պոկուած նետի պէս սլանում էր՝ ծովի ջրեղէն կուրծքն ակօսելով:

Իր տենչալի սիրուհու պատկերը սրտում, նրա աղօթք-անունը շուրթերին, Յակոբ Արմէնը լողացել է մէկ օր, երկու օր, շատ օրեր... Անցող-դարձող նաւերից նաւազներն ուտելիք են նետել նրան ու այծի տկերում պահած ջուր: Յոգնած բազուկներին մի կարճ պահ միայն դադար տալով, երբեմն հանդստացել, շունչը ետ է բերել. Յակոբ Արմէնը ու նորից սլաք դառնալով սլացել... Սլացել է դետաբերաններից ծովը խուժող սառցահամ ջրերի վրայով, խանձուելով արեւի շիկացած առափնեայ ալիքներում: Սլացել է գիշատիչ ձկների վտառները վանելով, հալածելով իրեն կլանելու մղուող ծովագազաններին:

Եւ մի օր, երբ երեկոն քնքշօրէն պարուրել է Վոսփորի Ոսկեղջիւր ափերն ու Սուրբ Սոֆիայի երկնամերձ գմբէթը, Յակոբ Արմէնը հասել է Մեծն Կոստանդինի Կոստանդնուպոլիս մեծ քաղաքը: Միայն մի գիշեր հանդիստ առնելով ծովափի աւազների վրայ, նա նորից է նետուել ծովը՝ եկած ճանապարհով դէպի իր սիրական արքայադստեր գիրկը լողալու:

Այսպէս էլ եղել է:

Տունդարձի ճանապարհը տասնապատիկ ծանր ու դժուարին է եղել եւ վտանգներով լի: Բայց մղոն-մղոնի ետեւից իր պիրկ բազուկներով ու սիրով լեցուն կրծքով նուաճելով ծովի յեղյեղուկ անհունութիւնը, հազար փորձանք ընկճելով, հայրենի քաղաքից դուրս գալու քառասուներորդ օրը, Յակոբ Արմէնը մօտեցել է Տրապիզոնին, տեսել կայսեր ծովափընեայ ապարանքը, նրա մռայլ աշտարակները եւ ցնծուն ուրախութեամբ լցնելով ծովն ու իր բարեկամ ձկնորս-նաւազների սրտերը՝ շտապել դէպի ափ:

Բայց ո՞ր ուրախութիւնը վերջ չունի այս դաժան աշխարհում:

Տեսնելով, որ ձկնորս-նաւազը կատարել է անհնարինը, կայսրը մարդ է ուղարկում նրան ընդառաջ, նրան... սպանելու: Եւ երբ արեւն իր վերջին ծոպերով նախչել է ծովը, առափնեայ ջրերի ոսկեղնիկ ալիքների վրայ սկսել է ծփալ Յակոբ Արմէնի կարմիր-բոց արիւնը:

Աշտարակի վրայ, մինչեւ լուսաբաց նրան սպասել է կայսեր դուստրը եւ երբ իմացել է եղկելին, աշտարակից նետուել է ծովը, գնացել սիրելիի ետեւից...

Մինչեւ հիմա էլ կայ ծովափի այն ժայռը, որի վրայից ծովն է նետուել քառասուն օր ծովի ալիքների հետ կռուած, հազար ու մէկ մղոն լողալով անցած, ետ եկած ձկնորս-նաւազ Յակոբ Արմէնը: Ձկնորս-նաւազներն այդ ժայռը մինչեւ օրս էլ Արմէնի ժայռ են անուանում: Եւ երբ կանգնում են նրա գլխին, հառաչում են տխուր:

— Արմէ՛ն, Արմէ՛ն...:

Եւ երգ են յօրինել Աստծոյ շնորհքներով շատացած գնացած այդ լողորդի մասին ու երգում են հիմա էլ:

— Արմէ՛ն, Արմէ՛ն...:

Եւ որպէսզի տարակոյս չմնայ, թէ եղել կամ չի եղել այս բանը, ես՝ պեղելով հին մատեանների մագաղաթեայ ծալքերը, բերում եմ Յովնան Տրապիզոնցի գրչի վկայութիւնը, գրուած մի խունացած ճաշոցի լուսանցքում:

«Աչքովս եմ տեսել, մարդի՛կ: Հաւատացէք ու յիշեցէք»:

Ուրեմն այսպէս էլ եղել է:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (266)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Գնչուն ինքզինքը զինուոր զգալով ոտքի ելաւ եւ ամանը ձախ բազուկով դրկելով աջով բարեւեց: Յետոյ նորէն սկսաւ ուտել:

— Ելիր նայինք, աղբար, — ըսաւ Գրիգոր, — տեսնեմ անգամ մը այս անիւը:

Գնչուն մէկդի կեցաւ:

Անիւը ջախջախուած էր. Գրիգոր կարգով ճառագայթները փորձեց. մէկ հատը միայն կոտրեցաւ:

— Հրմ, — ըսաւ մատը կզակին դնելով:

Գնչուն հարցուց.

— Արդեօք Թուրքե՞ր պիտի աղանք, մեծապատիւ գնդապետ:

— Ձիշդ գուշակեցիր, — պատասխանեց Գրիգոր: — Թուլցած տեղերը աղէկ մը գամեցէք:

Երկաթագործներն ալ ամանները մէկդի դնելով մուրճ առին ձեռքերնին:

— Տոպոն ո՞ւր է, — հարցուց Գրիգոր:

— Այսօր տասը անգամ ալ եկաւ այս կողմերս, — պատասխանեց երկաթագործներէն մէկը, — բայց կէս ժամէ ի վեր այս կողմերը դեռ երեւցած...

Գրիգոր զինքը փնտռելու գնաց. մինչ այս՝ կը դիտէր ամէն կողմը դետին սրփռուած խառնակութիւնները:

Դէպի Հողէ ամրոցը գնաց: Հոն տնտընալու ժամանակը պալատի պատուհաններէն մէկու մէջէն ակնարկը կանացի զոյդ աչքերու հանդիպեցաւ: Այդ աչքերը սենեակի մը մթութենէն կը շողային:

Ցնցուեցաւ ու կեցաւ: Աչքերը թարթեց աւելի լաւ տեսնելու համար:

Սակայն այդ կանացի աչքերը աներեւոյթ եղած էին արդէն:

Գրիգոր ապշած դիտեց պատուհանը. այդ աչքերը տեսնելուն տարօրինակ տաքութիւն մը անցաւ մարմնէն, այնքան որ վայրկեան մը անշարժ մնաց:

— Ա՛խ, յիմարութիւն է, — մրմռաց գլուխը շարժելով, — ի՞նչպէս կրնամ այսպիսի բան մը մտածել:

Սակայն անգամ մըն ալ վեր նայեցաւ. բայց փոքրիկ Թուրքին դէմքը միայն տեսաւ պատուհանին մէջ:

Հողէ ամրոցին կողմէն Տոպոն կուգար. Գրիգոր ընդառաջ փութաց.

— Տիար բերդակալ, կոտրած ջազացքին անիւը կ՚ուզէի:

Ու ձեռքը սաղաւարտին տարաւ:

— Առ, — պատասխանեց Տոպոյ լակոնական ոճով ու պալատ մտաւ:

Գրիգոր շուտով խոհանոցներու կողմը գնաց, սաստիկ քացախի հոտ մը բռնած էր հոն, զինուորները բազմութեամբ նըստած ոսպ ու միս կ՚ուտէին. գինին սակայն ջրախառն էր, Տոպոյ այնպէս կ՚ուզէր:

Գրիգոր տասը հոգի կանչեց անոնցմէ եւ անիւը իր ամրոցը փոխադրել տուաւ:

×

Բերդին մէջ առատօրէն կային կոտրած ու ժանգոտած հրացաններու խողովակներ: Գրիգոր դարձեալ լեցնել տուաւ զանոնք, յետոյ անիւին վրայ կապել տուաւ երկաթէ թելերով, այնպէս մը սակայն՝ որ ծայրերը դէպի դուրս դարձած մնային: Խողովակներու անջրպետները լեցնել տուաւ տաշեղով, ծծումբով, ճրագուով ու կուպրով, յետոյ երկու կողմէն ալ տախտակներ գամել տուաւ. ամէնէն վերջ անիւին չորս կողմը տախտակէ լայն շերտեր գամել տուաւ որպէսզի անիւը չիյնար:

Բերդի բոլոր մարդիկ եկան տեսնելու այդ դժոխային մեքենան:

Ինքը Տոպոյ անգամ եկաւ ու քանի մը անգամ դիտեց ու թնդանօթ մըն ալ տուաւ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ռոզ Ամիրխան–Պիւլպիւլեան (Նարպոն), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Քէրէսթէճեան, Այրի Տիկին Պերճուհի Նշանեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գաբրիէլեան, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան ինչպէս նաեւ Յովսէփեան, Փափազեան, Մավեան եւ Կիւմիւշեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ–ԱՄԻՐԽԱՆ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 6ին Նարպոն (Օտ):

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Պիւլպիւլեան, Գաբրիէլեան եւ Քէրէսթէճեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Այրի Տիկին Պերճուհի Զալեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զալեան, Տէր –եւ Տիկին Ստեփան Զալեան եւ զաւակները, համայն Զալեան ընտանիքները, Էլիզիայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զէքմէյեան եւ զաւակները, Ճըրեան ընտանիքները (Պէյրութ եւ Ամերիկա) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կըսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ՍԻՄՈՆ ՉԱԼԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առաւօտ Յուլիս 8:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի (Յուլիս 12) կէսօրէ վերջ ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեօ–Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

Ոչ ծաղիկ, ոչ պսակ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Աշխէն Իփքրանեանի, Օր. Ժանէթ Իփքրանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին Աւետիս Իփքրանեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Մուշեղ Պետրոսեանէ 100 Ֆր. (ձեռամբ Տիկ. Գ. Փափազեանի):

×

Նիւի Ճըրզիէն Պ. Խաչիկ Նետուրեան Հ.Յ.Դ.ի թանգարանը այցելութեան առթիւ կը նուիրէ քսան տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Սերոբ Ղազարեանէ՝ դպրոցի ի նպաստ 200 Ֆրանք:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈԳԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,

ժամը 9–12 եւ 14–18

բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին: Յուլիս 18ին, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ֆառժի զովասուն ծառաստանին մէջ, Ռիւ Տոքթէօր Ժան–Ռոպէր, Փոն տը Շէրիւի (Իզէռ):

Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ, առատ ուտելիք:

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 10ին, Փլաս Կիշառէն:

Կը հրաւիրուի Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայութիւնը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի դիտութիւն Սէն–Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապրի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն–Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր–Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 18ին: Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

— A VENDRE —

1 DRC Dubied 1 m. 50 jauge 12 (report de mailles automatique). Année de construction 1956. Parfait état.

1 BAN Dubied 1 m. 40 jauge 10 (Jacquard Avant-Arrière). Année de construction 1952. Parfait état.

DERTOMAYAN

35, Ave. Bourgain, ISSY-LES-MOULINEAUX (Seine) — Tél. : 642-20-60

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ – ԺԻՒՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր... Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղերուն դիմելով:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 13 JUILLET 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41 ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10355

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.355

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՎԻԷԹՆԱՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Ինչպէս նախապատ ձգոնըն նախատեսել ուսած էր, ամերիկեան զօրքին թիւը կ'աւելնայ օրէ օր եւ հասած է 71 հազարի, ինչպէս ձայնպատկերասփիւռէն յայտարարած է Արտաքին Նախարար Տին Ռուսք: «Ամանձնաշնորհեալ ապաստանի մը դաղափարը մեռած է, ըսած է նաեւ Տին Ռուսք: Հիւսիսային Վիէթնամը չի կրնար տանեակ հազարաւոր մարդիկ դրկել հարաւային Վիէթնամ եւ չարունակել ապրիլ խաղաղութեան մէջ: Հարկ է որ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն այս պատերազմին խառնուիլ դիտնան ասիկա»: Արտաքին Նախարարը չէ ըսած է թէ եթէ Մ. Նահանգները չեն յարձակած Հանոյի ուժ չինուող հրթիռներու խարխլնելուն վրայ, պատճառն ալ է որ տակաւին չեն օգտագործուիր եւ ցարդ ոչ մէկ վճռած բերած են Ամերիկացիներուն: «Ձենք բան որ Հանոյ անձնատուր ըլլայ, ինչ որ Միացեալ Նահանգները կ'ուզեն այն է որ հիւսիսային Վիէթնամը եւս կանչէ կեդրոնները որոնք հարաւ անցած են:

Հակառակ դուած թշնամական ընդունելութեան եւ ընդդիմութեան քննադատութեանց, Ուիլսըն հրահանդած է «Հաչտութեան առաքելութեան» որ քիչ մըն ալ մնայ Հանոյ: Ծանօթ է որ Հասարակապետութիւնը որոշած էր Հաչտութեան առաքելութիւն մը դրկել Հանոյ եւլք մը դանելու համար Վիէթնամի տալնապին: Գաղանդողական Անդլիացիներէն մինչեւ Չինացիք ծաղրած էին Ուիլսընի այս որոշումը բայց բրիտանացի վարչապետը ինքզինքը պարտուած չի նկատեր եւ ըստ Սքնուէյ Թելեկրաֆի բանաձեւին, որոշած է ժամուս երեսը դարձնել»:

× Հիւսիսային Վիէթնամի վրայ երկու մին օդանաւեր վար առնուած են: Մինս կողմէ Ուոշինկթըն կը հերքէ թէ ամերիկեան օդանաւեր բռնաբարած ըլլան չինական սահմանները:

Չինական եւ հիւսիսային Վիէթնամի աղբիւրներուն համաձայն Ամերիկացիք հետեւողական մը ռմբակոծած են ուր երեք թիւով մեռած է եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

× Ամերիկեան կառավարութեան մէջ բազմաթիւ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են: Փոխարինուած անձերը ապրացնալ քննութեի դործակիցներն էին:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի թագաւորը անձամբ հաղորդած է իր աղջկան ծնունդը լրագրողներուն: Քորֆուի մէջ, թագաւորական ամրոցին մէջ կատուած աղջիկ մը ունեցած է որ չորեքշաբթի քիլօ կը կշռէ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ մանչ մը չէ՞ր նախընտրած, թագաւորը ըսած է «ընտանիքիս մէջ միշտ կիներ ուն նախապատուութիւն տուած ենք»:

ԱՖՆԻՔին հասած վերջին լուրերուն համաձայն, կառավարական տանդնապին առաջքն առնուած է: Կը թուի թէ թագաւորն ու վարչապետը միջին ճամբայ մը դտած են:

Չիլիի նախագահին պաշտօնական այցելութիւնը վերջ դտաւ: Իր դահունակութիւնը յայտնելով Փարիկի իր այցելութեան առթիւ, նախագահ Ֆրայ չէ ըսած թէ «իրականութիւնը հասարակած կողջէն աւելի անդին կ'երթայ»:

ՍՓԱՔ ԵՒ ԼՈՒՆՆ Փարիկ հասան ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենան Գաւլ եւ Միւրվիլի հետ, Ատլանտեան ժողովին առաջ: Սփաք կողմնակից է որոշ զինումներ ընելու Ֆրանսայի, լուծելու համար Հասարակաց Շուկայի տադնապը:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷ

Կ'ԸՍԷ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

—o—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն·—

Մոսկուայի Թուրք նորընծաիր դեսպան Վահիտ Հալէֆօղլու իր հաւատարմագիրը յանձնեց Խորհ· Միութեան Նախագահ Անաստաս Միկոյեանի:

Թուրք դեսպանը խօսք առնելով ըսաւ թէ պաշտօն ունի բարւոք յարաբերութիւններ հաստատելու Թուրքիոյ եւ Խ· Միութեան միջեւ եւ դրկ տալու անոնց: Դեսպանը աւելցուց թէ Թուրք կառավարութեան նպատակն է բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր երկիրներուն, եւ մասնաւորաբար իր դրացիներուն հետ, եւ այս լոյսին տակ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն:

Թուրք կառավարութիւնը, — ըսաւ դեսպանը, — կը փափաքի աւելի սերտ յարաբերութիւններ մշակել, իրաւունքի եւ փոխադարձ վստահութեան հիմերուն վրայ:

Անաստաս Միկոյեան պատասխանեց թէ չատ դոհ է Թուրքիոյ հետ բարեխորհրդային յարաբերութեան համար, որուն հիմերը դրուած են արդէն Աթաթիւրքի եւ Լենինի կողմէ:

Միկոյեան ըսաւ թէ Թուրքիոյ եւ Խորհ· Միութեան պետական դէմքերուն փոխադարձ այցելութիւնները ապդանչան մըն են այս բարեկամութեան համար:

— Կը սպասենք որ, ըսաւ Միկոյեան, Թուրքիոյ վարչապետ Իւրկիւպլիւ մօտերս այցելէ եւ այս կերպով նոր ուժ մը տըրուի մեր հասարակաց ջանքերուն:

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ, դրադէտ եւ բանաստեղծ Ժաք Օտիսլերթի մեռաւ առջի օր, 66 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան: Իր դլխաւոր ծանօթ գործն է՝ Լը մալ fուր: Վերջին գործն է «կիրակին ինձի կը սպասէ», յիշատակներու ժողովածու մը, նուիրուած իր հիւանդութեան, որ լոյս կը տեսնէ ի մօտոյ:

ՀԵԼՍԻՆՔԻի մէջ բացուած է խաղաղութեան համաչխարհային համադումարը, որ վեց օրուան ընթացքին պիտի համախմբէ 1300 պատուիրակներ որոնք 90 երկիրներ կը ներկայացնեն: Ֆրանսայինեւրու կարգին՝ Ժան-Փօլ Սարթը եւ Սիմոն դը Պովուար, Ռուսերէն՝ Իլիա Էրընպուրկ եւ բազմաթիւ կրօնական անձնաւորութիւններ որոնք կը ներկայացնեն Խորհ· Միութեան կրօնական պանագան դաւանքները:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ տուած տեսակցութեան մը ընթացքին, նախագահ Նասր յայտարարած է թէ Իսրայէլի հետ պատերազմը անխուսափելի է: Միւս կողմէ նախագահ Պուրկիպա, անդլիական Օպզերվըր չարաբաստիկ յայտարարած է·— «Հաչտարար ծրագիրս ձախողեցաւ: Ոչ Արաբները, ոչ Իսրայէլ ուղեցին զայն: Միակ չունիմ չարժումի մը դլուխն անցնելու լուծումի մը համար: Ոչ փափաքն ոչ ալ միջոցներն ունիմ»:

ՍԹԱԼԻՆ կրկին պատիներու կ'արժա նանայ Խորհ· Միութեան մէջ, «Հայրեն նական մեծ պատերազմի կարճ պատմութիւնը» դրքին հրատարակութեան առթիւ: Հոն կը յիշատակուի թէ իբրեւ ընդհանուր քարտուղար կատակցութեան, «չատ արժանիքներ ունեցաւ թշնամիին դէմ դիմադրութեան կազմակերպութեան եւ խորհրդային ժողովուրդին յաղթանակին մէջ, բայց այս արժանիքները չափազանցուեցան անհատի պաշտամունքի ազդեցութեան տակ»:

Le Massacre des Arméniens

en Turquie

N. D. L. R. — En marge du cinquantenaire du premier génocide mondial perpetré contre les Arméniens en 1915, *« Le Monde » avait publié le* 23 *Avril* 1965 *un article du Prof. F. Feydit, en première page. Suite à cet article, l'attaché de presse de l'Ambassade turque et l'Union des Etudiants turcs en France, avaient cru devoir répondre, en falsifiant l'histoire et les événements tragiques de* 1915.

Nous recevons de l'Union des Etudiants Arméniens de Paris, copie d'une lettre adressée au « Monde » en réponse aux étudiants turcs. Nous jugeons utile de publier cette lettre dans sa langue originelle, notre éminent confrère « Le Monde » semblant avoir mis un point final à la contreverse dans sa « correspondance » du 7 *Juillet, avec une admirable prise de position, qui ne fait que confirmer le souci de la Vérité qu'a toujours eu « Le Monde ».*

En supplément à cette lettre, nous publions une lettre que l'ambassadeur de France Paul Cambon, adressa à sa mère le 10 *Octobre* 1895.

×

« Le Monde » toujours objectif, a publié, dans son numéro du 29 Mai, à propos des massacres des Arméniens en Turquie et en réponse à l'article de M. le Professeur Feydit paru le 23 Avril, deux lettres émanant l'une de M. le Conseiller de presse de l'Ambassade de Turquie à Paris, l'autre de l'Association des Etudiants turcs de France.

Il ne sera pas sans profit pour la vérité et la justice de faire entendre la voix de l'Arménie survivante que les étudiants arméniens de France représentent autant que les étudiants turcs de France représentent la Turquie.

Notre propos n'est pas polémique. Nous comprenons la gêne éprouvée par les Turcs, au regard de l'opinion mondiale, au rappel des événements de 1915. Mais qu'ils ne nous en veuillent pas de dire qu'ils défendent bien mal une bien mauvaise cause.

Il y a cinquante ans, un crime sans précédent a été commis, tel que, pour le qualifier, il a fallu, dans la suite, créer un vocable nouveau.

Ce crime, c'est le génocide. Il a été perpétré, pour la première fois en 1915, pendant la première guerre mondiale, par le gouvernement Jeune-Turc d'alors, sur la nation arménienne.

Il est resté impuni. Ce pourquoi il a été imité. Ce pourquoi encore tout Arménien souffre toujours intimement d'une plaie qui ne se cicatrise pas.

D'aucuns, qui n'ont guère souffert, préconisent l'oubli. La France, toujours au premier rang pour la défense des valeurs spirituelles a solenellement dit: «Non» par la voix de son gouvernement. Le Président de la République a, le 26 Décembre dernier, promulgué une loi, adoptée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale et par le Sénat, déclarant imprescriptibles, par leur nature les crimes contre l'humanité. Le génocide en est un au premier chef.

Car il faut distinguer entre le massacre et le génocide. C'est ce qu'ont perdu de vue M. le Conseiller de presse et les étudiants turcs. Déjà en 1933, l'écrivain autrichien Franz Werfel, dans son ouvrage « Les 40 Jours du Musa Dagh » (1) soulignait la différence : « Il faut, écrivait-il, établir une sérieuse distinction entre les massacres et la déportation (2). La première de ces plaies dure quatre, cinq, disons sept jours pour mettre les choses au pire... La soif sanguinaire des soldats forcenés est bientôt étanchée ; même le plus bestial des saptiehs éprouve ensuite du dégoût. Le gouvernement a sans doute organisé lui-même ces horreurs mais n'a jamais voulu les prendre à son compte. Elles naissaient dans le désordre et finissaient dans le désordre. Mais, pour la déportation il n'en va pas de même. La déportation ne passe pas comme un tremblement de terre qui épargne toujours une partie des hommes et des maisons. La déportation dure jusqu'à ce que le dernier du peuple tombe transpercé par l'épée, meure de faim sur la grand'route, de soif dans le désert, ou ensuite du choléra ou de la paratyphoïde. Cette fois, ce n'est pas un arbitraire déréglé ni une ivresse sanguinaire exaspérée qui règne en maître absolu ; c'est un principe beaucoup plus effroyable — l'ordre. Tout se déroule suivant un plan soigneusement établi dans les ministères de Stamboul ». Ceci, rappelons-le, était écrit vers 1933.

L'esprit de libération qui souffla sur l'Europe au cours du 19e siècle réveilla le sentiment national des peuples soumis à l'oppression ottomane. Ils parvinrent, au prix de luttes sanglantes, à conquérir leurs indépendances. Les Arméniens se bornèrent, sans idée de sécession, à revendiquer un traitement d'égalité avec leurs compatriotes turcs. Chaque demande eut pour réponse le massacre. Un grand homme d'Etat turc, Midhat Pacha, obtint du Sultan Abdul Hamid apeuré par les remontrances européennes, la promulgation d'une constitution et la réunion d'un parlement (1878). Peu après, les puissances européennes ayant été désintéressées, Midhat Pacha était destitué, exilé et décapité sans jugement. Le Sultan se faisait envoyer sa tête dans un coffret.

Pendant les dernières années du règne d'Abdul Hamid, de 1894 à 1907, environ 500.000 Arméniens furent massacrés. Point n'est besoin de recourir aux archives du Quai d'Orsay pour connaître les horreurs commises. Les plus grandes voix du Parlement français les dénoncèrent avec une véhémente indignation et les témoignages abondent (3).

M. le Conseiller de Presse rappelle que les Arméniens avaient, sous l'Empire, participé à la vie culturelle et économique du pays. C'est parfaitement exact. Ils y avaient même très notablement contribué. Mais ils n'en restaient pas moins le «ghiavour» méprisé et impunément molesté. Quelques Arméniens — non pas des dizaines de milliers !... — furent certes appelés à de hautes fonctions mais ces faveurs individuelles ne changeaient rien à la condition misérable de la masse arménienne, pas plus que, sous l'Empire Romain, l'accession d'affranchis à des postes de confiance ne rendait meilleur le sort des esclaves.

COMITE DE L'UNION
DES ETUDIANTS ARMENIEN—
(*La suite au prochain numéro*)

1) *Edition Albin Michel. Trad. française avec préface de Pierre Benoit.*

2) *Le terme de génocide n'était pas alors usité.*

3) *Cf., entre autres Paul Cambon. Correspondance* (1870-1924). *Grasset* 1940. *Tome I, page* 394. *Lettre à sa mère du* 10 *Oct.* 1895.

ԱՂԵՏԱԲԵՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ալեքսանդր երբորդ կ'ուզէր ռուսացնել Ֆինլանտացիները, Լեհերը, Գերմաններըը, Ուքրէնները, միջոցներ ձեռք առաւ հայրենասէր Հայերու դէմ, եթէ զանոնք չմղեց ըմբոստութեան՝ իր խստութիւն – ներով՝ եկեղեցականներու, դպրոցներու դէմ: Առնք ալ պատասխանեցին դաշնի ընկերութիւններ կազմելով, թերթ հրատարակելով, որոնց ոամկավար, եր – բեմն ընկերվարական ձգտումները, ուղեցին ռուս իշխանութիւնները: Ռուս կա – ռավարութիւնը այս քարոզչութեան դէմ աւելի յամառ քաղաքականութեան մը ձեռնարկեց, դոր տարածեց նաեւ օսմանեան Հայերուն վրայ: Թուրք կառավա – րիչներու մօտ իր լրտեսներով կը հսկէր նաեւ հայ կոմիտէներու վրայ: Առնք յարաբերութիւն ունէին Ռուսիոյ դաշնի ընկերութեանց հետ եւ կարծելով թէ Անգլիա պիտի քաջալերէր զիրենք, 1891ին սկսեալ սարսափի դիմեցին ազգային ըմբոստութիւն մը առաջ բերելու համար, Թուրք վարչութեան թերութիւնները երեւան հանելով:

«Այդ առեն է որ Համիտ մէկ կողմ թողուց Հայերու հանդէպ վարած քաղաքականութիւնը, բարձրաստիճան պաշտօն – եայլ մը յայտնութիւնը թէ «Հայկական հարց չկայ, բայց մենք պիտի ստեղծենք զայն», երեւան հանեց Ըլլարդ Ֆէօչկի մէջ այնուհետեւ մշակուած ծրագիրը: Համիտ բռնութիւններով Հայերը կը մղէր ըմբոստութեան եւ կը պատրաստէր ասոնց բնաջնջումը: Այսպէս Եւրոպայէն, մա – նաւանդ Անգլիայէն կը վերցնէր մահմեդական Առիոյ ներքին գործերուն միջա – մուխ ըլլալու միջոցը: Ծրագիրը գործադրելու համար դիմեց անկարդապահ, թալանող քիւրտ բնակչութեան, որ միշտ ապրած է ի վնաս իր դրացիներուն: Հող բաչխեց Քիւրտերուն քրիստոնեայ գիւղերու մէջ, ապահովութիւն տուաւ իրենց ապրելու ի վնաս հայ բնակչութեան, որ թշուառութեան մէջ իյնալով ստիպուե – ցաւ գաղթել կամ կոտորուեցաւ 1893–94: Մշակուած գաշտեր գտնարկուեցան, գիւղեր ամայացան, կայսրութեան զըլ – խաւոր քաղաքներուն Թուրք խաժամուժը պաշտօնեաներու դիտակցութեամբ Հայերու կոտորածը եւ բնակարաններու թա – լանը սկսաւ...

«Անգլիա առաջարկեց քննութիւն բա – նալ կոտորածներու մասին: Համիտ ա – ռաջին վայրկեանին Ռուսիայէն վստա – հութիւն ստացաւ Անգլիոյ զործը սահ – մանափակելու, ամէն դժուարութիւն տը – ւաւ քննիչներուն, Լոնտոնի մէջ համբ – ռութիւնը սպառեցաւ: Լորա Բիմպերլի կ'ըսէր. «Ինդիրը Հայաստանը Թուրքիայէն բաժնել չէ, բայց Թուրքերը այնպէս կ'ընեն որ պէտք է զայն բաժնել: Կայս – րութեան ամէնէն բարձր իշխանութիւն – ները մեղսակից են»: Ռուսիոյ մէջ սա – կայն տարբեր լեզու մը կը զործածէին. «Թոյլ պիտի չտանք որ Հայաստանի մէջ ստեղծուի մնայուն դրդռութեան օճախ մը, որ վտանգաւոր պիտի ըլլայ Կով – կասի»:

«Առաջին օրէն սոյն ընդդիմութիւնը Անգլիոյ մէջեւ, որ Պերլինի դաշնագրով եւ Կիպրոսի համաձայնութեամբ ստանձ – նած էր Փոքր Ասիոյ քրիստոնեաներուն պաշտպանութիւնը եւ Ռուսիոյ, որ մաս – հոդուած էր Հայաստանի ազդայնական – ներէն եւ նախանձոտ Անգլիացիներուն՝ ճակատագրական պիտի ըլլար այս դըժ – բախտ բնակչութեանց:

«Օգնութեան դիմելու համար անգլիա – կան նաւատորմը Տարտանէլէն անցնելու էր: Հազիւ թէ նեղուցներու հարցը սեղա – նի վրայ կը դրուէր ցանկասէր պետու – թեանց ակնարկները հոն կը նայէին: Ա – պատական Ռոզպէրի պահանջեց մէջա – մտութիւն մը նեղուցներուն մէջ՝ օգնելու համար Համիտի զոհերուն: Պերլինի մէջ կը հրճուէին, Վիլհելմ կայսր կը դոչէր. «Եթէ Անգլիացիները կը փափաքին իրենց մատերը այրել սա հայկական հարցով, ես չէ որ պիտի արդիլեմ զիրենք»:

«3 Յունիս 1895ին անգլիական նաւա – տորմը Տարտանէլի բացերն էր, եթէ անց – նէր նեղուցը, պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլար, որովհետեւ ռուս նաւատոր – մը պիտի ընդդիմանար: Լոպանովի խօս – քը. «Պիտի չթողունք որ նոր Պուլկարիա մը ստեղծուի» վստահութիւն կը ներչըն – չէր Համիտին կոտորելու Հայերը:

«Անգլիա 18 ռազմանաւ կը կեդրոնա – ցնէր Սելանիկ՝ պատրաստ անցնելու Տար – տանէլը, Ռուսերը դինուորական պատ – րաստութիւն կը տեսնէին. Հայաստանի սահմանին վրայ եւ Սեւիպատափոլի մէջ: Ֆրանսա իր նաւատորմը չարժման մէջ կը դնէր Թուլոնի մէջ, նոյնպէս Իտալիա եւ Աւստրիա չարժման մէջ կը դնէին իրենց նաւերը: Ռուս կառավարութիւնը կը յուզուէր անգլիական նաւատորմին չար – ժումները լսելով, կը կասկածէր որ Անգլիա օգնելով հայկական չարժումին՝ կը մտադրէր Մարմարա մտնել: Վիեննայի մէջ ալ կը կասկածէին: Աւստրիոյ դես – պանը Նեղուցներու փակման վտանգէն խուսափելու համար կ'առաջարկէր 12 Նոյեմբերին կրկնապատկել դեսպանա – տանց պահականաւերը, պայմանով որ Թուրքիա հաւանի: Գերմանիա կը մերժէր առաջարկը, Համիտ կը քաջալերուէր Գերմանիայէն, իսկ Սալղպրի կը սպառ – նար դոչելով՝ «Անարդարութիւնը կը – րըստեան կը տանի երկրի ամէնէն բարձր դոնուղները»:

«Եւրոպա կը մնար ծանր կացութեան մէջ: Ցարը խորհրդակցութեան կը հրա – ւիրէր ծովակալներն ու զօրավարները «Օսմանեան կայսրութեան ամբողջակա – նութեան պահպանութեան» համար խոր – հըրդակցելու: Վստահ էր Ֆրանսայի դի – նակցութեան վրայ, ուստի 25 Նոյեմբեր 1895ին Թեվֆիկ փաչայի կը յայտնէր թէ Ֆրանսայի հետ պիտի պաշտպանէր նե – ղուցներն ու Պոլիսը:

«Որքան ալ խաղաղասէր ըլլար, Նիկո – լա վճռած ըլլալ կը թուէր հետեւելու ու – ժեղ քաղաքականութեան մը: Կայսերա – կան Խորհուրդը որոշեց պատրաստել Սե – փաստոփոլի մէջ երեսուն հազար զին – ուորէ բաղկացած մարմին մը, որուն թի – ւը պիտի բարձրանար հարիւր հազարի, եթէ անգլիական նաւ մը բռնադատէր Տարտանէլը Սեւ ծով մտնելու համար: Դիւանները մտահոդ էին, Աւստրիոյ վար – չապետը ոումէն դեսպանին կը յայտնէր թէ Եւրոպա ծանր բարդութեանց առջեւ կը դտնուի:

«Ֆրանսական դեսպան Քամպոն կ'ա – ոայարկէր համաձայնիլ Ռուսիոյ հետ կշռելու համար իրենց քաղաքական, տըն – տեսական, կրօնական չահերը, նկատի առնել դանազան լուծումները, պատ – բաստ դտնուիլ տաղնապի պարագային իրենց կամքը պարտադրելու: Շըջահայ – եաց դիւանագէտի մը բերնին մէն նման լեզու մը կը Թուէր նչանակուած ըլլալ ժամը՝ երբ Թուրքիա չէր կրնար խուսա – փիլ բաժանումէ մը: Ֆրանսա որոշեց խա – ղաղասէր քաղաքականութեան մը հետե – ւիլ, հասկցուց Պեդերբուրգի թէ չնախա – տեսուած ամէն նախաձեռնութիւն՝ ընդու – նելի չէր, եթէ նախապէս երկու կառա – վարութիւններու կողմէ ընդունուած չէր»: Հանոթօ յայտնեց նաեւ որ վճռած էր ոչ մէկ թոյլտուութիւն տալ, դինուած կամ ոչ, Թուրք կառավարութեան ներքին դործերուն մէջ, ոչ մէկ ոտնձգութիւն Սուլթանին վերհսկողական իրաւունքներուն վրայ: Սալղպրի յաւելով տեղի տուաւ:

«Կանխելու համար եւրոպական տագ – նապ մը, Ֆրանսա ստիպուեցաւ Թուրքիոյ բաժանման սպառնալիքին առջեւ զոհել քրիստոնեայ ժողովուրդներու փրկու – թիւնը, թէեւ փափաքող՝ բայց անկարող զայն ապահովելու: Նելիտով դեսպանը կ'առաջարկէր դրաւել Վոսփորը, Հանոթօ Խորհրդարանին մէջ յայտնեց, թէ Ֆրան – սայի դինակցութիւնը չէր պարտաւորեր հետեւելու «արկածալի քաղաքականու – թեան մը»: Համիտ հեռադրել տուաւ Հա – նոթօյի ճառին ամբողջական պատճէնը, զոհ մնաց որ կ'արգիլուէր իր կայսրու – թեան բաժանումը՝ արգիլելու համար եւ – րոպական պատերազմ մը, բաւականացաւ հրատարակելով բարենորոգումներու ծը – րագիր մը, 1 Հոկտ. 1896ին:

«Հայաստանի դործերը կը կարգադըր – ուէին արիւնի մէջ, սովով եւ աւերումով բնակչութեան մը՝ որ կասկածելի էր յա – րին եւ սուլթանին: «Ալ բաւական է հայկական հարցը» կ'ըսէր ցարը տարի մը առաջ դերման վարչապետ Հոհին Լոհէի, կարելի չէ ժխտել Սալղպրիի 21 Հոկտ. 1896 Թուակիր յուշադիրը Համիտի քա – ղաքականութեան մասին, «Պետութեանց երկայնամտութիւնը պիտի չյաղդի եր – կարելու դոյութիւնը պետութեան մը, ո – րուն սեփական մոլութիւնները կը պատճառեն քայքայում: Միաձայն են Օսմ. հողամասի գոյավիճակի պահպանման, բայց եթէ այս կէտին վրայ իրենց համդուռմները կը համաձայնին երաչխաւորելու կայսրութեան ամէն ցնցումի՝ արտաքին յարձակումէ եկող, պիտի չպահպանեն ներքին քայքայումը, յոռի կառավարութեան մը հետեւանքներէն: Հետզհետէ կը խորանան իր ամբողջութեան սպառնացող պատճառները, մինչդեռ զինք պահող եւ լեւմտական եւ զինուորական ուժերը հետզհետէ կը տկարանան»:

«Հանոթօ կ'ըսէր. «Այդ քայքայուղ չէնքին դպելու չէ, նոյնիսկ մարդասիրական նպատակով»: 3 Նոյեմբերին Խորհրդարանին մէջ կ'ըսէր. «Օսմ. կայսրութիւնը տարբեր ցնցումներ ալ ունի: Երբ մէկ կողմը կը չարժի, միւս մասերն ալ կը չարժին, անցեալ տարի Մակեդոնիոյ մէջ, այժմ Կրետէի մէջ:

«Կոտորած Կրետէի մէջ, մոտացում Հայկական Խնդրի: Համիտ ճարտարօրէն կը բաժնէր պետութիւնները իւրաքան – չիւրին առաւելութիւն մը տալով՝ Ֆրան – սա կը ստանար քարափներու չինութիւնը, հանքի մը չահագործումը, Գերմանիոյ կը ձգուէր երկաթուղագծի մը չինութիւնը, Թուրքիոյ չուկան, Անգլիա կը յոտոր բաժին ունենալ»: (Մաուրէլ Խբոռիճ ար Փոլիթիք էքրաճիէր, 1925, հտր. ժ., էջեր 247–64):

Հայերով հետաքրքրուեցան, հայկական հարցը պատրուակ բռնեցին նոր առանձնաշնորհներ ստանալու համար: Բարենորոգումներ պահանջելով Հայերը մեծ ծառայութիւններ մատուցին եւրոպական դրամատիրութեան:

Պուրժուա լայնօրէն կը բացատրէ եւ անկաչկանդ մտքով Եւրոպայի արեւելեան քաղաքականութիւնը:

ԽՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԵԼԻ

ԷՏԿԱՐ ՄԱՆԱՍ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Երգահանը ծնած է Պոլիս, 1875 Ապրիլ 12ին: Ան կանուխէն երաժշտութեան հանդէպ ունեցած է մեծ սէր, սակայն, զբաղխտարար իր տանը մէջ դաշնակի մը դոյալի պակասը եւ ուսուցիչ մը ունենալու միջոցներէ զրկուած ըլլալուն, չկրցած ժամանակին հետեւիլ երաժշտութեան: Տասներեք տարեկանին, իր մօրը բարեկամի մը պնդումներուն տեղի տալով պատանի Մանասը կը զրկէ Վենետկ մէ Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանը ուր կը ստանայ իր ուսումը:

1894ին կ'աւարտէ վարժարանը եւ կը վերադառնայ Պոլիս:

Այստեղ պէտք է աւելցնենք, որ իր վերադարձին այս անդամ իր տանը մէջ երջանկութիւնը կ'ունենայ դտնելու դաշնակ մը, դոր իր մայրը դնած էր:

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

Ա.

Մենք՝ երիտասարդ ընկերներ, երեք անպիտաններ, այդ օրը լուրջ ու մտած – կոտ էինք խմում մեր զարեջուրը: Մի քանի րոպէ առաջ ես նրանց առջեւ եւ իմ առջեւ դրել էի չափազանց կարեւոր մի հարց՝ ի՞նչ հերթական դժուարիւն անել այսօր: Եւ այժմ երեքս էլ եռանդուն մըտածում էինք այդ մասին:

Ոչ մի օր մենք այդպիսի դժուարութեան չէինք հանդիպել: Մի րոպէում դտնում էինք մեր անելիքը եւ դուրս դա – լով փողոց, իսկոյն կենսագործում էինք այն: Իսկ այսօր կարծես սպառուել էին բոլոր դժուարիւնները, մնացել էին միայն տափակութիւններ, որոնցից խորշում էինք մենք՝ որպէս բաւական սրամիտ տղաներ, եւ մնացել էին անկարդութիւններ, որոնց ընդունակ չէինք՝ որպէս կոմերիտականներ:

Մենք այնքան լաւ էինք ճանաչում իրար, որ չէինք անում դանազան հապճեպ առաջարկներ, հաստատ դիտենալով, որ դրանք կը մերժուին: Լուռ էինք եւ այնքան լուրջ, այնքան կեդրոնացած, որ հարեւան սեղանների չուրջը նստոտած մարդիկ յարդանքով ցածրացրին իրենց ձայները՝ չխանգարելու համար մեզ նման խելօքներին, որոնք հաղար ու մի հոդսերով տարուած, հաղիւ էին դտել ազատ րոպէ՝ մի–մի չիշ դարեջուր խմելու, բայց որոնց դլուխները նոյնիսկ այդ րոպէին դբաղուած էին մարդկութեանը ծառայելու վեհ դաղափարներով:

Մենք երբեմն հարցական հայեացքով նայում էինք միմիանց: Եւ ահա, ես դեռ չէի բացադանչել՝ «Գտա՛», երբ իմ ընկերները, նայելով աչքերիս եւ անշուշտ տեսնելով, որ դրանք փայլում են դուարճութիւնից, լարուած ձգուեցին դէպի ինձ:

— Գտա՛, — այնուամենայնիւ արտասանեցի ես: — Մենք այսօր դբաղուելու ենք բարեդործութեամբ:

— Ի՞նչ բարեդործութիւն, — հիասթափուած հարցրին նրանք միանդամից: Հաղիւ թէ այսպիսի թմրու բառի տակ թաքնուած լինէր որեւէ դուարճալի բան:

— Այո, այո, տղաներ, մի զարմանաք, բարեդործութիւն, — պնդեցի ես:—Մենք հիմա դուրս կը դանք փողոց, կը դտնենք մի տղեղ աղջիկ, որով, ի հարկէ, ոչ մի տղայ չի հետաքրքրուել երբեք, եւ կը սկսենք հետաքրքրուել նրանով, դըվասանքներ անել եւայլն: Թող դոնէ մի օր էլ նա ուրախանայ, որ իրենով հետաքրքրուում են, այն էլ՝ միանդամից երեք տղաներ: Թող...

Բայց ինձ չթողեցին աւարտել: Հաւանութեան այնպիսի հարուածներ տեղացին ուսերիս, այնպիսի դորդոռոց բարձրացաւ մեր սեղանի չուրջը, որ հարեւաններին թուաց, թէ մենք արդէն հարբել ենք եւ իրար ենք ծեծում: Բայց ուշադրութիւն դարձնելով մեր չչերի ընչին քանակին, նրանք տարակուսանքով օրօրիցին իրենց դլուխները:

— Օֆիցիանտ, օֆիցիանտ, օֆիցիանտ, — իրարից անցնելով, սկսեցինք բղաւել մենք այնպիսի անհամբերութեամբ, կարծես դնացքից էինք ուշանում: Հաղիւ վըճարելով, մենք դնդակի պէս դուրս թռանք փողոց: Դուրս թռանք եւ արդէն դտնուելով դործի վրայ, սկսեցինք դանդաղ դբօսնել՝ հետաքրքրութեամբ դիտելով անցուդարձողներին:

— Լսեցէք, — ասացի ես՝ թեւանցուկ անելով նրանց, — հէնց որ կամթեմ ձեր թեւը, իսկոյն ուշադրութիւն դարձրէք դիմացից եկող աղջկայ վրայ: Որքան տըդեղ լինի նա՝ այնքան ուժեղ կը կամթեմ ձեզ:

— Լաւ, — համաձայնեց ընկերներիցս մէկը: — Բայց եթէ քո թեկնածուն մեղ դուր չդայ, մենք աքցի կը տանք ոտքերիդ: Որքան ուժեղ խփենք, նչանակում է՝ այնքան խիստ դուր չի եկել նա մեզ:

— Դա ի՞նչ վայրենութիւն է՝ ոտքերին խփել, — բողոքեցի ես:

— Ինչո՞ւ, — զարմացաւ միւս ընկերս, — դա կամթելու նման մշակութային մի ձեւ է՝ մտքերն արտայայտելու:

Ես թողեցի նրանց թեւերը:

— Ով որ թեկնածու դտնի՝ թող հաղայ, — առաջարկեց նրանցից մէկը:— Եւ որքան քիչ դուր դայ...

— Սպասիր, — ընդհատեցի ես:— Նախ պարզենք, թէ ի՞նչ իմաստով եւ ասում այդ խօսքերը: Ո՞վ դուր դայ՝ որ չի՞կը, թէ թեկնածուն:

— Դա ինքնըստինքեան հասկանալի է, — ներողամտաբար ինձ նկատողութիւն արեց ընկերս:

— Իսկ հիմա, տղաներ, — ասաց միտը, — եկէք որոշենք, թէ ի՞նչ է նչանակում տղեղ աղջիկ:

Սկսուեց այնպիսի մի վէճ, որ մենք մի ժամից աւելի յետաձդեցինք մեր որոծը: Բայց վերջապէս, բարեբախտաբար, մենք եկանք ընդհանուր եզրակացութեան: Տղեղ աղջիկը պէտք չէ ունենայ փիլիքան որեւէ թերութիւն. այլ պարզապէս պէտք է լինի տղեղ, չատ տղեղ: Նա պէտք է լինի այնքան բացարձակ տղեղ, որ նրան նկատմամբ անհնար լինի դործածել «ծանչակի հարցում ընկեր չկայ» սկզբունքը: Նա պէտք չէ դուր դայ մեղանից ոչ մեկին եւ կասկած պիտի չմնայ, որ դոյ չի կարող դալ նաեւ ուրիչ ոչ ոքի:

(1 – Շար.)

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

Այս պարագան վճռական դեր կը խա-
ղայ ապագայ արուեստագէտին կեանքին
վրայ, որովհետեւ ան այլեւս ամէն զբա-
ղում մէկ կողմ ձգելով, ամբողջովին կը
լծուի աշխատանքի եւ օրուան երեք քա-
ռորդ մասը կը յատկացնէ դաշնակին:
Այսպէսով քիչ մը ատեն եւս կ'անցնի եւ
մէկուկէս տարի ետք կ'որոշէ վերստին
դառնալ Իտալիա, դեղարուեստի օրրա-
նը, ուր ապրելով զուտ երաժշտական
մթնոլորտի մը մէջ կրցաւ առաջին օրէն
իսկ ընդգծել իր յառաջիկայ գործունէու-
թեան ուղին եւ հռչակաւոր տեսարան՝
աշաղուրկ Լուիճի Պոթթացոյէն կը ստա-
նայ «արմոնի»ի, «Քոնթրը փուան»ի եւ
«Ֆիւկ»ի դասեր, եւ այսպէս ամուր մաս-
նագիտական պաշարով մը կը զինուի:

Երեքուկէս տարի ետք կը վերադառնայ
իր ծննդավայրը՝ կ'ուսումնասիրէ բոլոր
շրջաններու լաւագոյն վարպետներուն
կարեւոր գործերը, մասնաւորաբար արդի
Ֆրանսական երաժշտութիւնը, որուն
հանդէպ նախասիրութիւն մը ցոյց կու
տայ:

Եթէ նախապէս իր գրած մէկ քանի
գործերը նկատենք որպէս անարժէք փոր-
ձեր, Էտկար Մանասի անդրանիկ հեղի-
նակութիւնը պէտք է նկատել «Մնիւէ
Վալս»ը որ գրուած է 1905ին դաշնակի
համար:

Նոյն տարին Եունիսն Ֆրանսէզի մէջ
կազմուած «Կալլիա» երգչախումբին վա-
րիչ կ'անուանուի: Իր ղեկավարած մէկ
քանի նուագահանդէսները կը դտնեն մեծ
յաջողութիւն եւ Ֆրանսական կառավա-
րութեան կողմէ գնահատուելով կ'արժա-
նանայ «Օֆիսիէ տ'Աքատէմի» պատուոյ
տիտղոսին:

Աւելի ետքը ղեկավարած է շարք մը
նուագահանդէսներ որոնցմէ մասնաւորա-
բար պէտք է յիշատակել 1911ի Ետիգու-
լէի հիւանդանոցին ի նպաստ տրուած
նուագահանդէսը, ուր առաջին անգամ
ըլլալով կը նուագուի իր «Անտանթէ Սեն-
Ֆոնիք»ը:

1918ին Լայփցիկի Պրայթքսթ ընկերու-
թիւնը կը հրատարակէ Մանասի երեք
մասերէ բաղկացած «Սուիտ»ը եւ լարա-
ւոր «Քառանուագ»ը, որ վարպետին լա-
ւագոյն գործերէն մին կարելի է համա-
րել: Ասոնք քանիցս նուագուած են նուա-
գահանդէսներու մէջ:

Պէտք է ըսել թէ այս գեղեցիկ գործերը
կառուցուածքի եւ ոճի տեսակէտով բա-
ցայայտօրէն երեւան կը բերեն հեղինակին
թեքնիք հմտութիւնը, եւ ձեւի ու խորքի
հանդէպ ցոյց տուած խղճամիտ բծա-
խնդրութիւնը:

1920-22 տարիներու ընթացքին Էտկար
Մանաս կը հրաւիրուի ղեկավարելու «Աբ-
ուեստասէր» երաժշտական միութեան
սարքած պարբերական նուագահանդէսնե-
րը, որոնցմէ վերջինը տեղի ունեցաւ 1922
Յունուար 20ին Ֆրանսական թատրոնին
մէջ, դեղարուեստական ճոխ ու գեղեցիկ
յայտագրով մը որ ի մէջ այլոց ստուարա-
թիւ նուագախումբ երգչախմբով երգուե-
ցան Մանասի հեղինակած «Իմ մահը» եւ
Վակնէրի «Թանհաուզէր»ի քայլերգը զոր
ունկնդիրներու խանդավառ ու որոտընդ-
դոստ ծափերուն տակ հարկ եղաւ կրկնել:

1923ին նորակազմ Պոլսոյ երաժշտանո-
ցին մէջ պաշտօնի կը կոչուի որպէս «ար-
մոնի»ի, «քոնթրը փուան»ի երգի եւ դաշ-
նակի ուսուցիչ: Երկար տարիներ շարու-
նակ վարած է իր այս պաշտօնները խղճ-
մտութեամբ եւ բծախնդրութեամբ:

Վարպետին ստեղծագործութիւններուն
մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ իր հեղի-
նակած ջութակ-դաշնակի սոնաթը, որ
Փարիզի Համէլ Տան կողմէ հրատարակ-
ուած է: Այդ գործը առաջին անգամ ըլ-
լալով կը նուագուի Փարիզի մէջ 1932ին
Երաժշտանոցին սրահը տաղանդաւոր ջու-
թակահար Գէորգ Սինանեանի կողմէ:

Փարիզեան թերթերը հետեւեալ կերպով
արտայայտուած են այս գործին մասին.
«Երաժշտասէր հասարակութիւնը ամենա-
մեծ հաճոյքով ունկնդրեց Էտկար Մանա-
սի դժուարին եւ բարձր ներշնչումներով
օժտուած մի մաժէօր սոնաթը»:

Չորս մասերէ բաղկացած «Լէ զ'իլ տէ
Փրէնս» դաշնակի սիւիթը հրատարակ-
ուած է 1927ին Փարիզի Սէնթր Տան կող-
մէ: Իւրաքանչիւր մաս կը կրէ Մարմա-
րայի կղզիներու անունները, արտայայ-
տելով միանգամայն անոնց տեղական
յատկանշական բնոյթը, փոխն ի փոխ
քնքոյշ, զողտրիկ, գեղջկական կամ զը-
ւարթ երանգներ տալով այդ ինքնատիպ
գունագեղ պատկերներուն: Սոյն գործը
միանգամայն վերածուած է համանուա-
գախումբի համար:

Իր «Քենթէթ»ը գրուած դաշնակի եւ
լարաւոր քառանուագի համար, անվարան
կարելի է նկատել որպէս գլուխ գործոց
մը: Հետզհետէ արտադրած է նաեւ գոր-
ծեր, ինչպէս «Ռափսոտի տը լ'Օրիան» եւ
«Ալլեկրօ Սենֆոնիք»ը, որոնք մեծ նուա-
գախումբի համար գրուած են: Իսկ դաշ-
նակի համար ունի երկու «Փրելիւտ եւ
Ֆիւկ» ու «Պալէ» մը, ինչպէս նաեւ հա-
յերէն երգեր: Իր այս գործերուն կողքին
պէտք է յիշատակել նաեւ իր նշանաւոր
«Պատարագը», սրբազան երաժշտութեան
հոյակապ գործ մը, որ մէկ քանի անգամ
երգուած է մեր եկեղեցիներուն մէջ:

Է. Մանասի բոլոր գործերուն մէջ ցայ-
տուն կերպով կը յայտնուին գիտակից ու
բծախնդիր երաժշտագէտի մը անուրանա-
լի հմտութիւնը, ոճի ու արտայայտու-
թեան ինքնատիպ գրոշմ, ձեւի ու կա-
ռուցուածքի հանդէպ ծայրայեղ յարգանք
ու պաշտամունք:

Մեր նորահաս երաժշտական սերունդին
կը մնայ նուիրական պարտականութիւնը
անոր ստեղծագործութիւնները յաճախա-
կի կերպով ծանօթացնելլայն հասարակու-
թեան, չթողուլ որ հնութեան փոշիներուն
մէջ կորսուին անունն ու արժէքը այն
տաղանդաւոր երգահանին որուն յարա-
տեւ ջանքերը եղած են ծառայել Գեղե-
ցիկին:

Ա. ԵՂԻԿԵԱՆ

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ (1945-1965)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԻՄՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱԿ-Ը

Եալթայի խորհրդաժողովէն ետք, Սթալին, Չըրչիլ ու Ռուզվելթ Սան Ֆրան-սիսկօն որոշեցին իբրեւ հանդիպման վայր, յաջորդ խորհրդաժողովին համար, որ հիմերը պիտի դնէր վերջնականապէս պատերազմը ջնջող միջազգային կազմա-կերպութեան մը: Երբ խորհրդաժողովը սկսաւ 1945 Ապրիլ 25ին, Հիթլէրական Գերմանիոյ փլուզումէն երկու շաբաթ առաջ, Ռուզվելթ մեռած էր Ապրիլ 12ին, իրեն յաջորդ ձգելով Հարրի Թրումանը:

Նոր կազմակերպութեան ստեղծումէն առաջ պէտք է ամէն միջոց ձեռք առնուէր, որպէսզի չկրկնուէին այն սխալները, որ մեռցուցին Ազգերու Դաշնակցութեան հմայքը:

Ինչպէս ծանօթ է, միջազգային այդ կազմակերպութիւնը քայքայուեցաւ անոր համար, որ ոչ բաւարար չափով անկախութիւն ունէր, ոչ բաւական չափով յարակցութիւն եւ ոչ ալ բաւականաչափ վարկ: Կապտուած ըլլալով Վերսայլի դաշնագրով, որմէ ծնունդ առած էր, շուտով թէ՛ պարտուած եւ թէ՛ յաղթական բայց դժգոհ պետութեանց աչքին սկսած էր երեւիլ իբրեւ մեծերու ընկերակցութիւն մը:

Մեծ պետութիւնները չէին հանդուրժեր փոքր պետութեանց միջամտութեան, իրենց տարակարծութեանց կարգադրման մէջ: Միւս կողմէ, բախումի պարագային, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար պահանջուած միաձայնութիւնը՝ կը չէզոքացնէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Հակառակ կարգ մը տեղական փոքր հարցերու մէջ իր արձանագրած յաջողութեանց, երկու համաշխարհային պատերազմներու միջեւ մարդկութեան անցուցած մեծ տագնապներու ընթացքին, բոլորովին անկարող դուրս եկած էր: Ոչ Իտալիոյ կողմէ Եթովպիոյ կցումին արդելք եղած էր եւ ոչ ալ Սպանիոյ ազգամիջեան պատերազմին մէջ նոր զէնքերու փորձարկումին: Ոչ ալ Հիթլէրի առջեւ ճամբան փակած էր, երբ ան իրարու ետեւէ Գերմանիոյ կը կցէր Աւըստրիան եւ Չեխոսլովաքիան (Զուտէթներու շրջանը):

Համաշխարհային հաւասարակշռութեան համար անհրաժեշտ երկիրներ լքած էին Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Երկրորդ Աշխարհամարտի պայթելէն շատ առաջ, ամէնէն լաւատեսներն անգամ դադրած էին հաւատալէ անոր հաշտարար առաքելութեան:

Այս դառն փորձառութեամբ՝ Միացեալ Նահանգները, որ չէին մասնակցած Ազգերու Դաշնակցութեան, հասկցան՝ թէ այս անգամ պէտք է մասնակցէին խաղաղութիւնը պահպանելու համար ժողովուրդներու հաւաքական ճիգին: Այսպէս, համակրանքով նայեցան առաջին քայլին դէպի այն՝ որ յետագային պիտի ըլլար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն (ՄԱԿ):

Իսկապէս, 1941ին, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Յունաստանի, Լիւքսէնպուրկի, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի ու Լեհաստանի տարագիր կառավարութիւնները, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Հասարակապետութեան երկիրներուն հետ ստորագրած էին միացեալ յայտարարութիւն մը, ուր կ'ըսէին՝ թէ համաշխարհային խաղաղութիւնը միայն ազատ ազգերու ինքնաբուխ գործակցութեան վրայ կրնայ հիմնուիլ:

Յաջորդ տարին, (1942) Չըրչիլ ու Ռուզվելթ ստորագրած էին Ատլանտեան Ուխտագիրը, որ կերպով մը նոր կազմակերպութեան հիմնաքարն էր:

Բայց, ՄԱԿի հիմնադրութեան պաշտօնական աքթը ստորագրուած էր 1943ի Նոր Տարիին, 26 ագերու ներկայացուցիչներուն կողմէ: Յաջորդ ամիսներուն՝ 20 երկիրներ եւս յարած էին:

1944ին, Տամպարթըն Օքսի խորհրդաժողովի ընթացքին, ներկայացուցիչները վերամշակած էին Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Գործոց նախարարին կողմէ պատրաստուած նախածրագիր մը եւ որոշած էին, որ նոր հիմնուելիք կազմակերպութիւնը ունենայ Ընդհանուր Ժողով մը, մնայուն եւ ընտրելի անդամներով Ապահովութեան Խորհուրդ մը, Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդ մը եւ Դատարան մը: Այսուհանդերձ, դեռ շատ խնդիրներ կային լուծուելիք:

×

Եալթայի համաձայնութենէն ու նաեւ զինուորական կացութեան պարզուելէն ետք կը մնար միայն խորհրդաժողովի գումարումը:

Խորհրդաժողովը սկսաւ 1945 Ապրիլ 25ին: Մայիս 5ին իւրացուց Միացեալ Ազգերու ուխտագիրը, որ կը ճշդէր նոր կազմակերպութեան նպատակը, այսինքն, ապագայ սերունդները փրկել պատերազմի մղձաւանջէն, հաւատարմութիւն յայտնել մարդու հիմնական իրաւունքներուն, անհրաժեշտ պայմանները ստեղծել ամբողջ աշխարհի մէջ արդարութեան պահպանման եւ ընկերային յառաջդիմութեան համար:

Կազմական կանոնագիրը պաշտօնապէս ստորագրուեցաւ 1945 Յունիս 26ին, նախագահ Թրումանի առջեւ: Այս անգամ, Միացեալ Նահանգները պարտաւորութիւն կը ստանձնէին միջազգային խաղաղութեան պահպանման համար:

Եւ կարեւորութենէ զերծ չէ այն իրողութիւնը, որ «Միացեալ Ազգեր» անունը ընտրուեցաւ ի պատիւ նախագահ Ռուզվելթին, որ առաջին անգամ զայն գործածած էր, ցոյց տալու համար պատերազմի մեծ փորձութեանց ընթացքին դաշնակից ժողովուրդներու իրերամերձութիւնը:

Թարգմ. ՎԱԶՐԻԿ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ինտիփինտընս տէյի առթիւ, Քանի Փառատօներու պալատին մէջ տեղի ունեցած է մասնաւոր հանդիսութիւն մը որու ընթացքին գնդ. Թիւրօ կարգ մը շքանշաններ տուած է այն անձնաւորութիւններուն որոնք գրաւման շրջանին պայքարած են ամերիկեան ուժերու կողքին: «Միացեալ Նահանգներու արտաքին պատերազմներու Վեթերաններու» Մալթի հրամանատարի շքանշանը ստացած է նաեւ Պ. Ստեփան Վահանեան, որ գործօն դեր խաղացած է դիմադրական ճակատի Քոթ տ'Ազիւրի ղեկավարութեան մէջ:

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Գրիգոր, այնպէս մը զետեղէ որ ամէնէն վերջը պայթի:

— Այնպէս պիտի ընեմ, տիար բերդակալ:

— Դեռ ուրիշ բանի պէտք ունի՞ս, Գրիգոր:

— Եթէ կարելի է պարապ տակառներ ալ տուէք:

— Գինետունէ՞ն:

— Այո՛:

— Շատ կայ, կրնաս բերել տալ:

Վարը շարունակ կը բարձրանար բլուրը. իսկ ներսը երթալով կը շատնային տաշեղով, ծծումբով, ճրագուով ու կուպրով լեցուած տակառները: Անոնք ալ անիւին նման շինուած էին, անոնց մէջ քար ալ լեցուցած էին առատօրէն: Երկու կողմէն լաւ մը գոցուեցան, միայն պատրոյգը դուրս կ'երկարէր ծակէն:

Տոպոյ առատ մօրուքաւոր թնդանօթներ ունէր, — երկու-երեք հարիւր հատ: Մօրուքաւոր թնդանօթները իրականութեան մէջ պատերու վրայ դրուած մեծ հրացաններ էին, գնդակները ընկուզէ մը աւելի մեծ չէին կրնար ըլլալ: Մօրուքաւոր կը կոչուէին որովհետեւ ծայրը կախուած երկաթի կտոր մը կար, որ պայթումէն առաջ եկած ցնցումը կեցնելու կը ծառայէր:

Տոպոյ այդ հին ժանգոտած մօրուքաւորներէն տուաւ տակառներուն մէջ դնելու համար:

Յիսունի չափ տակառներ պատրաստուեցան. չորս կողմը լաւ մը կապեցին երկաթէ թելով, — որովհետեւ այն ժամանակները երկաթէ շրջանակը տակաւին անծանօթ էր, — ուստի թելերով կապեցին ու լաւ մը դամեցին: Շինած ժամանակնին կը ժպտէին անոնց ու կը փայփայէին, ինչպէս մայրը իր զաւակը:

Իսկ Թուրքերը մեծ եռանդով կ'աշխատէին եւ գիշերները շարունակ կը շինէին դեղեցիկ ճամբան պարիսպն ի վեր:

ԺԵ.

Կէսօրէն առաջ Գրիգորը կը քնանար իր ամրոցին մէջ երբ Զոլթայիին իմացուցին թէ ամէնէն վարի ախոռին անկիւնը դըրուած ջուրը կը ծփար եւ ոլոռները կը դողդղային: Ուրեմն անպիտան Թուրքերը ոչ թէ միայն կը լեցնէին այլ նաեւ կը փորէին ալ:

Զոլթային թոյլ չտուաւ Գրիգորը արթընցնելու, այլ Մեքչէին կանչել տուաւ: Ան շուտով եկաւ:

Ասդին անդին դնել տուաւ ամաններն ու թմբուկները, մինչեւ որ վերջապէս գըտաւ փորելիք տեղը:

Տասը զինուորներ սկսան փորել. երբեմն քիչ մը հանգիստ կ'առնէին եւ ամանը կը դնէին ու կը դիտէին:

Կէսօրուան մօտերը Գրիգորն ալ արթընցաւ եւ անմիջապէս փորողներու քով վազեց: Աղբի խեղդուկ հոտ մը կար: Զինուորները արդէն երեք գրկաչափ խորութեան մէջ կ'աշխատէին: Միւս կողմէն լակումճիներու խուլ թնդիւնները կը զգացնէին թէ իրարու մօտեցած էին:

— Օհօ՛, տիար փոխ-հրամանատար, — ըսաւ Մեքչէիին, — աս իմ ամրոցս է, հոս դուն չես հրամայեր:

— Արդեօք լաւ չե՞մ ըրած:

— Հիմա այլեւս դադրեցնենք փորելը:

— Որպէսզի պարիսպը օ՞դ հանեն:

— Որպէսզի մեր աշխատութեանը չանդրադառնան:

Մեքչէի հասկցաւ:

— Այն ատեն գիտցածդ ըրէ:

Գրիգոր խոշոր ատրճանակ մը բերել տուաւ եւ ինքնիր ձեռքով լեցուց վառօդը եւ դրաւ կայծքարը. ու տասը հրացանակիրներ ալ կանչել տուաւ. կանթեղը սակայն մարել տուաւ ու սպասեցին մութին մէջ:

Բախումները երթալով կը զօրանային, մինչեւ իսկ երբեմն գործավարին ձայնն անգամ կը լսուէր:

Գրիգոր երբեմն ձեռքը պատին կը դընէր, զգալու համար թէ ո՞ւր կը դողայ հողը ամէնէն շատ:

— Սըս, — ըսաւ զինուորներուն մեղմաձայն, — հիմա պիտի ծակի:

ԿԵՉԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկեր Կայծակ Պօյաճեան իր քեռայ-րին՝ Աւետիս Իփքրանեանի մահուան առ-թիւ 150 Ֆր. կը նուիրէ:

Պ. Աւետիս Էլչիբէկեան 379 Ֆ. 20:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի Սիա-մանթօ խումբի, Յունիս 27ի դաշտահան-դէսի վիճակահանութեան շահող թիւերն են.— 990, 962, 388, 237, 626, 732, 809, 684, 377, 839, 387, 833, 220, 345, 77, 598, 699, 737, 212, 374, 72, 22, 280, 357, 51, 472, 372, 819, 13, 160, 339, 36, 48, 145, 479:

Նուէրները ստանալու համար դիմել Նոր Սերնդականներուն:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համախարբերդցիա-կան Միութեան Լիոնի եւ Տեսինի քոյր մասնաճիւղերու կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ, Տեսինի Սեւան սրճարանի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ, 35, Ավընիւ Ժան Ժօռէս:

Առատ կերուխում (շամփուրով խորո-ված, չիկ խըյմա, տերեւով փաթաթուկ, բազմապիսի աղանդերներ):

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ զմբէթի նորոգութեան յատկացուելու համար.—

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօղոսեան իրենց զաւակին ամուսնութեան առթիւ 200 Ֆրանք: Օրիորդներ Ռոզի եւ Քրիսթին Տամլամեան իրենց մեծ-մօր մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ 100 Ֆ.: Այրի Տիկին Լուսին Մարգարեան ի յիշատակ իր սիրեցեալ ամուսնոյն Ստեփան Մար-գարեանի մահուան 500 Ֆրանք: Տէր եւ Տիկին Քաջունի Դաւիթեան, Տի-կին Գարտոֆիլ Սերոբեանի մահուան առ-թիւ փոխան ծաղկեպսակի 20 Ֆրանք:

×

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհա-կալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէր-ները, Տէր եւ Տիկին Ն. եւ Ե. Ուզունեան իրենց աղջկան Շաքէի ամուսնութեան առ-իթով 500 Ֆրանք եկեղեցիին, 200 կըր-թականին, 100ական Աղքատախնամին, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերուն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Պոլէնի Ֆրանքեւհայկական Մշակու-թային միութիւնը իր տարեկան դաշտա-հանդէսը կազմակերպած է այս կիրակի Փէնէկի Սանթրին մէջ (անձրեւի պարա-գային՝ պատսպարուած սրահ):

Երգ, ժողովրդական հայկական պարեր: Ճոխ պիւֆէ եւ ըմպարան:

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Նուարդ Բապուճեան իր եղբօր զաւկին՝ Վարդգէս Ժան-Փիէր Պօյաճեանի բժշկական էնթերնայի մրցումին յաջո-ղութեան առթիւ քսանական Ֆրանք կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն: Նոյն առթիւ, Ոմն՝ 10 Ֆր. Վեթերաններ-ու Ֆոնտին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ
ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 Ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 Ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային:

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիա-մանթօ» խումբին: Յուլիս 18ին, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ֆառժի զովասուն ծա-ռաստանին մէջ, Ռիւ Տոքթէօր Ժան-Ռո-պէր, Փոն տը Շէրիւի (Իզէռ):

Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ, առատ ուտելիք:

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 10ին, Փլաս Կիշառէն:

Կը հրաւիրուի Փոն տը Շէրիւի եւ շրջ-ակայքի Հայութիւնը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի դիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջա-կայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատա-րութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ու-նենայ Յուլիս 25ին Վալապրի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոն-եանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկ-նում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ ե-րեկոյեան ժամը 20ին:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատա-րութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտա-ռը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վար-դանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամ-բողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատե-սիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ա-փին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոս-ներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 18ին: Անձրեւելու պարագային Յուլիս 25ին, սովորական վայրը: Մանրամասնութիւնները յետա-գային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ-ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ-նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

ԵԿԷՔ ԱՆՑԸՆԵԼՈՒ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ – ԺԻՒՐԱ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Առաւօտէն կէս գիշեր՝ երգ, պար, խաղեր... Խարոյկի շուրջ խրախճանք

Օթոքառով եկողները թող ժամ առաջ արձանագրուին տեղեկան մասնաճիւղե-րուն դիմելով:

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութեան ծախք	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 Ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 14 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 103 56 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.356

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

—o—

Պարզ ամսաթիւ մը չէ «Յուլիս 14»ը:

Անիկա կը խորհրդանշէ պատմական այնպիսի յանդուգն ու հերոսական դէպք մը, որ իր տարողութեամբ Ֆրանսայի նեղ սահմանները գլել անցնելով արձագանգ գտած է աշխարհի հեռաւոր անկիւնները, մանաւանդ ա՛յն երկիրներուն մէջ, ուր միլիոնաւոր մարդիկ կը հեծէին բռնակալ վարչաձեւերու տակ:

Արքայական միահեծան վարչաձեւը, կոթնած ազնուականութեան եւ բարձրաստիճան հոգեւորականներու վրայ, Ֆրանսայի մէջ ստեղծած էր անհանդուրժելի կացութիւն մը:

Երկու իրարու ներհակ դասակարգեր կ'ապրէին նոյն հողամասին վրայ: Մէկ կողմը առանձնաշնորհեալներ, որոնք ամէն բարիք կը վայելէին: Միւս կողմը կեղեքուածներ, որոնք ամէն բանէ զըրկուած էին:

ԺԸ Դարուն մտաւորականներու հոյլ մը իր դրութիւններով ազատութեան եւ ժողովրդավարական դաղափարներու սերմնացանը կը դառնար:

Խոպան հողի վրայ չէ որ ցանուած էին սերմերը, որոնք ծիլեր արձակեցին ամէն կողմ:

Ժողովուրդը կ'ուզէր տէր դառնալ տարրական իրաւունքներու: Չէր հանդուրժեր արքունիքի կամայական կարգադրութեանց:

Թագաւորը տեղի տուաւ ակամայ, ներկայացուցչական ժողով արտօնելով: Միւս կողմէ շարունակեց ըստ կամս կառավարել: Մինչեւ որ յորդեցաւ բաժակը:

1789 Յուլիս 14ին խորհրդարանական յեղափոխութիւնը վերածուեցաւ զինեալ ապստամբութեան: Վերջ տրուեցաւ ճառերուն եւ գործի անցաւ ժողովուրդը:

Ազատատենչ Փարիզցիները տարերային ընդվզումով զանդուածօրէն բիրերով, եւ բահ ու բրիչով յարձակեցան Պասթիյլի վրայ, որ Փարիզի սրտին վրայ կը կաղմէր բռնակալութեան միջնաբերդը:

Արիւնը հոսեցաւ մայրաքաղաքի պողոտաներուն վրայ:

Սակայն յաղթեց յեղափոխութիւնը: Տապալեցաւ բռնակալութիւնը:

Եւ արեան հեղեղին մէջէն դուրս ժայթքեցին երեք բոցավառ նշանախօսքեր, որոնք հրեղէն թեւերով զացին վերարծարծելու ազատութեան կրակը, որ դարերէ ի վեր անթեղուած էր ստրկութեան մէջ տուայտող մարդոց հոգիներուն մէջ:

Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն:

Յաւիտենական սկզբունքներ, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը խանդավառեն մարդկութիւնը: Որովհետեւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութենէն 176 տարի վերջ ալ տակաւին ազգեր կան, որ զուրկ են ազատութենէ: Հաւասարութիւն չի տիրեր մարդոց միջեւ: Եւ Եղբայրութիւնը տակաւին կը մնայ հեռաւոր նպատակ:

Բոլոր ազգերէն առաջ Հայոց հոգիին մէջ է, որ արձագանգ գտան երրեակ սրբազան նշանախօսքերը, մանաւանդ ազատութեան դաղափարականը:

Օսմանեան անարդ լուծին տակ հեծող քրիստոնեայ ազգերը առաջինը եղան զանդուածային ապստամբութեան դրօշը բարձրացնողը, աջակցութեամբ մեծ պետութեանց, յանուն ազատութեան:

1848ի նոր յեղափոխութեան ականատես հայ ուսանողներ Լոյս Քաղաքէն Պոլիս դառնալով մեղի տուին 1860ի Ազգային Սահմանադրութիւնը, սկիզբը դնելով հայկական վերածնունդին, որ ազգայինէն վերջ քաղաքական դոյն պիտի ստանար:

Հայկական Դատը միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վրայ պիտի դրուէր 1878ին, տասը տարի վերջ ծնունդ տալով յեղափոխական կազմակերպութեանց:

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը օրինակ եւ առաջնորդ հանդիսացաւ հայրենազուրկ եւ ազատատենչ բոլոր ժողովուրդներու համար: Իր հրապարակած սկզբունքները կը պահեն դեռ իրենց թարմութիւնը եւ պիտի պահեն առ յաւէտ:

Որովհետեւ տակաւին բազմաթիւ ազգեր կան, որ ցիրուցան ու վտարանդի կը թափառին իրենց հայրենիքէն դուրս:

Որովհետեւ տակաւին բազմաթիւ Պասթիյլներ կան քանդուելիք:

Հայութիւնը հոգեւին կը մասնակցի Յուլիս 14ի Ազգային Տօնին, որ Ֆրանսական ըլլալէ աւելի տօնն է բոլոր հայրենաբաղձ ու ազատասէր մարդոց:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ կը հեռաձայնեն թէ երկուշաբթի իրիկուն նորընտիր երեսփոխանական ժողովը զումարած է իր առաջին նիստը եւ ընտրած իր մայր դիւանը: Ներկայ եղած են 28 հոգի որոնք դաղտնի քուէարկութեամբ եւ միաձայնութեամբ եռապատիկ ցանկի վրայ, ընտրած են վարչութիւնը եւ առաջնորդը:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԸ

—o—

Կրկին կը խօսուի կարգ մը փոփոխութիւններու մասին Կրեմլինի մէջ: Ճիշդ է որ միշտ դժուար եղած է դիտնալ թէ ի՞նչ պիտի պատահի ցորչափ չէ պատահած բայց եթէ նկատի առնուի նաեւ որ առանց կրակի ծուխ չկայ, աւելի եւս կը հաստատուի թէ բան մը կը պատրաստուի: Շատ կը խօսուի մանաւանդ Միկոյեանի քաշուելուն մասին: Այս առընչութեամբ կ'ըսուի թէ Շելեփին պիտի փոխարինէ Բրեժնեւը երբ այս վերջինը հեռանայ կուսակցական պաշտօնէն դրաւելու համար Անաստաս Միկոյեանի աթոռը: Միկոյեանն ալ կրնայ այլ պաշտօնի կամ... հանդստեան կոչուիլ: Այս հաւանական փոփոխութիւնները նկատի առնելով, արեւմտեան դէտերը մօտէն կը քննեն ներկայ եւ բացակայ անձնաւորութիւնները: Այս քննութեան արդիւնքն այն է, որ անբացատրելի չորս բացակայութիւններ կան.— Դեմիչեւ, Վորոնոֆ, Պոդգորնի, եւ Շելեսթ:

Այս իրարանցումը թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական պատճառներ կրնայ ունենալ: Հաւանական է որ խուլ պայքար մը կը տարուի «կակուղներուն» եւ «կարծըրներուն», «վերանորոգողներու» եւ «պահպանողականներու» քաղաքայիններու եւ զինուորականներու միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԻՔՍԱՆՊՈՒՐԿ հաւաքուած, Հասարակաց Շուկայի «հինգերը» որոշած են աշխատիլ նոյնիսկ Ֆրանսայի բացակայութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախկին վարչապետը՝ Տաւիտ Պէն Կուրիոն, որ 35 տարի առաջ հիմնած էր Մափայ կուսակցութիւնը, արտաքսուեցաւ չարքերէն, կեղրոնական կոմիտէի փոթորկալից նիստի մը ընթացքին:

Յուլիս 14ի Ազգ. Տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Յուլիս 16:

Օրը Օրին

«ՓՉՈՒՄ Է, ՀԱ՛...»

—o—

Տանտիրուհին, Երեւանէն նոր վերադարձած, պատմեց հետեւեալ բաները, երբ ճաշի արարողութիւնը վերջացաւ ու հրաւիրեալներս հիւրանոց անցանք.

— Մե՛ծ, շա՛տ մեծ երազ մը ունէի — Հայաստան երթալ եւ մեր հայրենիքին վիճակը տեսնել... Մօրաքոյրս եւ զարմուհիներս Երեւան են... Այդ պարագան օգտագործելով, ճամբայ ինկայ... Ըսեմ ձեզի որ երբ օդանաւը վար իջաւ եւ հեռուէն մեր Մասիսը տեսայ, աչքերս լեցուեցան ուրախութենէս... Մե՛ղք եղեր է որ մեր սահմաններուն մէջ չէ... Ամէն Հայ Հայաստանը տեսնելու է՝ չմեռած... Հարուստ երկիր մը չէ մեր Հայաստանը, բայց մե՛րն է, մե՛րը... Օր մը կը հարըստանայ... Ինչպէս որ ըսի, մօրաքոյրս իր երկու աղջիկներուն հետ Երեւան է... Իրենց մօտ տեղ չկար, ուրեմն պանդոկը մնացի...

— Առանձին տո՞ւն ունին...

— Ո՛չ, բաւական ընդարձակ սենեակ մը, որ զիրենք կը գոհացնէ, հիմակուհիմա... Վերջապէս, մեր խեղճուկ Հայաստանին մէջ «մեր», Ամերիկայի, առատութիւնը, հանգստութիւնը չկայ... «կա՛յ» ըսողը սուտ կը խօսի...

— Ամերիկայի մասին հարցուփորձ ը-րի՞ն...

— Այո՛, այո՛... Ես ալ ստիպուած եղայ ամէն բան պատմելու... Գիտէք որ շատ անվայել բան է որ մարդ իր ունեցածներուն մասին խօսի եւ «աս ունիմ, ան ունիմ» ըսելով պարծենայ... Բայց, իմ նպատակս պարծենալ չէր, այլ իրականութիւնը պարզել... Եւ, բան մը ըսեմ, խնդացէ՛ք, ամէն անգամ որ մեր ունեցածներուն մասին բաներ մը կ'ըսէի, մօրաքոյրս կը դառնար իր աղջիկներուն ու կ'ըսէր — «Փչում է, հա՛, աղջկե՛րք...»: Իրենց ըսի թէ մենք հարուստ չէինք, բայց բարեկեցիկ էինք... Ունէինք մեր տունը, մեր կարասիները, մեր կառքը, մեր պարտէզը եւ հազարումէկ ուրիշ բաներ, որոնք այստեղ աչքի չեն զարներ, բայց Երեւանցիին կամ Մոսկուացիին համար շատ թանկագին բաներ են...

— Տունը ձե՞րն է, հարցուց մօրաքոյրս:

— Ի հարկէ մերն է, մօրաքոյր... Փեսադ իր ճակտին քրտինքով շինել տուաւ... Սկիզբները շատ նեղութիւն քաշեցինք, բայց հիմա, փա՛ռք Աստուծոյ...

— Այս «փա՛ռք»իս վրայ, զարմուհիներս խնդա՛լ մըն է փրցուցին... Իսկ մօրաքոյրս շարունակեց...

— Դրո՞ւստ ես ասում թէ տունը քեզ է պատկանում... Պարտիան ո՞նց է թոյլ տալիս... Քա՞նի սենեակ ունէք...

— Պարտիա՞ս որն է, մօրաքոյր... Մեր կողմերը ատանկ բաներ չկան... Քանի սենեա՛կ — կեցի՛ր նայիմ... Երեք... չորս, երկու հատ պարտէզին վրայ՝ եղաւ վեց... Երկու հատ ալ վարը... Ընդամէնը ութ սենեակ մօրաքոյր... Եւ բաղնիք խոհանոց, մառան եւայլն:

— Փչո՛ւմ է, հա՛, կրկնեց մօրաքոյրս, մինչ զարմուհիներս ապո՛ւշ ապո՛ւշ երեսս կը նայէին...

— Ասացիր աւտոմոպի՞լ էլ ունէ՛ք...

— Այո՛, մօրաքոյր... Այս տարի, մեծ աղջիկիս համար ալ հատ մը պիտի գնենք... Պանքան քիչ մը դրամ ունի, հայրն ալ պիտի տայ մաս մը եւ...

— Ուզում ես ասել որ բանկում փո՞ղ ունէ՛ք... Աղջի՛, դու էսպէս չէիր, շա՛տ ես փոխուել, սուտ բաներ ես ասում: Վատ բան ես անում...

— Մօրաքոյր, Աստուա՛ծ վկայ, սուտ չեմ... Այո՛, պանքան դրամ ունի՛նք... Պզտիկ Նուարդս անգամ հինգ հարիւր տոլար ունի...

— Ասացիր փեսաս խանո՞ւթ ունի... Իրա՞ն է պատկանում... Ո՞նց կը լինի...

— Այո՛, մօրաքոյր, նպարեղէնի խանութ... Շատ յաջող գործ ունի... Հարուստ չենք, բայց մարդու ալ կարօտ չենք, մօրաքոյր... Չորս, հինգ տարիէն հանգստեան պիտի կոչուի եւ գիւղը պիտի քաշուինք...

— Քիչ մնաց բերնէս փախցնէի թէ տուն մըն ալ ծովեզերքը ունէինք... Այս գաղտնիքը ութ, տասը օր ետք յայտնեցի... Այսինքն, այն ատեն երբ սկսան կամաց կամաց հաւատալ ըսածներուս...

— Առտու մըն ալ, չեմ գիտեր ի՛նչպէս եղաւ, մօրաքոյրիս աչքը ինկաւ մատանիիս վրայ... Ձեռքս բռնեց, պիշ պիշ նայեցաւ անոր ու ըսաւ.

— Է՞ս էլ քոնն է...

— Ի հարկէ, մօրաքոյր... Մեր Պսակին տասներորդ տարեդարձին նուէր տուաւ... Իրական ադամանդ է...

— Պսա՞կը ինչ բան է, հարցուց, յանկարծ, մեծ զարմուհիս, Հերմինէ...

— Պսա՞կը... Պսակը ան է որ եկեղեցի կ'երթաս նշանածիդ հետ, քահանան կ'օրհնէ, կ'աղօթէ, նարօտ կը կապէ գըլխուդ եւ «առեալ զձեռն Եւայի, տուեալ ի ձեռին Ադամայ» կ'ըսէ եւ ա՛լ մարդ ու կին կը դառնաք... Ասոր կ'ըսեն Պսակ...

— Երկու զարմուհիներս կուշտ ու կուռ խնդացին ու ըսին.

— Դուք գժուել էք...

— Անգամ մըն ալ, մօրաքոյրս հարցուց թէ հագած հագուստէս եւ կօշիկներէս զատ ուրիշ հագուստ, կօշիկ ունէի՞... Ձմեռուան բուրդէ վերարկո՞ւ ալ ունէք... փեսա՞ն, աղջիկներս, տղա՞ս ալ ունէին...

— Մօրաքոյր, մենք ամէն բան ունինք... ես տասը հատ հագուստ ունիմ, ամէնէն քիչը... Աղջիկներուս հագուստներուն համրանքը իրենք ալ չեն գիտեր...

Մօրաքոյրս, նորէն սկսաւ.

— Փչո՛ւմ է, հա՛, աղջկերք...

— Իրա՛ւ կ'ըսեմ, ես ինքզինքէս ամբչցայ... Ի՛նչ տգեղ բան է որ մարդ ելլէ իր ունեցածներով պարծենայ... Չտեսութիւն, զոր միայն Ստամպոլի գնչուներուն մօտ տեսած եմ... Բայց եւ այնպէս, ուրիշ ճար չունէի՝ հասկցնելու համար մօրաքոյրիս ալ, զարմուհիներուս ալ թէ Ամերիկան եւ Հայաստանը տնտեսական, ընկերային վարչական տարբեր պայմաններու մէջ կ'ապրէին եւ բոլորովին անհիմն էր իրենց կարծիքը թէ մենք այս երկրին մէջ անօթի էինք կամ տկլոր...

— Վերջ ի վերջոյ ձեր խօսքերուն հաւատացի՞ն... Համոզուեցա՞ն թէ մենք Ամերիկայի թէ Եւրոպայի մէջ, ամէն բան ունինք առանց հարուստ ըլլալու...

— Կարծեմ, համոզուեցան, մանաւանդ վերջին օրը, երբ բոլոր տարած հագուստներս իրենց ձգեցի... Այո՛, կրցայ հաւատացնել իրենց թէ սուտ չէի խօսիր... Միայն մէկ բանի չհաւատացին...

— Այսի՞նքն...

— Մեկնումէս մէկ օր առաջ, երբ ըսի իրենց թէ վարչապետ Խրուշչեւը 1960ի Սեպտեմբերին, Միացեալ Ազգերու ժողովին մէջ, կօշիկը ոտքէն հանեց եւ սկըցաւ անոր կրունկով սեղանը ծեծել, ատոր հաւատացին...

— Բայց, մօրաքոյր, ես իմ աչքերովս տեսայ... Հեռանկարի պատուհանին վրայ, Աստուած վկայ, իրա՛ւ եմ, սուտ չեմ...

— Աղջի դու յիմար, յիմար բաներ ես դուրս տալիս, յանդիմանեց մօրաքոյրս... Չի կարելի...

— Ու չհաւատացին, բացարձակօրէն չհաւատացին... Կարծեմ այս պատմութիւնն ալ մէկն էր հազարումէկ նշմարտութիւններէն, որոնք գաղտնի պահուած են 200 միլիոն քաղաքացիներէն... Ինչ մեղքս պահեմ, այսպէս ըսի մտքէս...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

Le Massacre des Arméniens
en Turquie (1)

Il est vain d'incriminer les comités arméniens Hintchak ou Dachnak, dont la création spontanée répondait à une nécessité de légitime défense et qui s'employèrent à la résistance avec des moyens dérisoires. C'était l'exercice d'un droit naturel à moins de reprocher à tous les opprimés de combattre leurs bourreaux.

Il est également vain d'attribuer aux interventions européennes la décomposition interne de l'Empire Ottoman dûe à la corruption qui gangrena l'appareil gouvernemental et administratif après l'ère des grands sultans. Bien au contraire, c'est aux concurrences européennes que l'Empire Ottoman a dû de survivre pendans des siècles. Déjà, il y a plus de 200 ans, Montesquieu écrivait dans ses « Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence » (chap. XXIII) : « L'Empire des Turcs est à présent, à peu près dans le même degré de faiblesse où était autrefois celui des Grecs ; mais il subsistera encore longtemps ; car si quelque prince que ce fut mettait cet empire en péril en poursuivant ses conquêtes, les trois puissances commerçantes de l'Europe connaissent trop leurs affaires pour n'en pas prendre la défense sur le champ ».

Montesquieu était lucide. Il arriva même que l'Empire Ottoman fut littéralement sauvé par les puissances européennes, particulièrement la Grande Bretagne, lorsque ses armées furent à deux reprises écrasées à Konia (1832) et à Nezib (1839) par celles de Mehemet Ali, le vassal égyption révolté.

Et en 1914, à la veille du premier conflit mondial, la librairie Félix Alcan pouvait éditer, en traduction française avec préface de Louis Renault, un volumineux ouvrage du diplomate roumain Djuvard intitulé : « Cent projets de partage de la Turquie ». Néanmoins la Turquie continuait de subsister.

Auparavant, en 1907, le despotisme sanguinaire du Sultan Abdul Hamid ayant atteint les limites de démence, les Jeunes-Turcs eux-mêmes avaient convié à un congrès tous les partis d'opposition de l'Empire sans distinction de race. Les Arméniens, au premier rang le parti Dachnak y participèrent. Le congrès tenu à Paris décida le renversement du régime. Ce fut chose faite quelques mois après grâce à l'armée de Macédoine gagnée aux directives du parti. Une tentative de contre-révolution du Sultan échoua et entraîna sa déposition.

Le nouveau gouvernement était, officiellement, démocratique et égalitaire. La communauté arménienne confiante, s'épanouit ; ce fut une floraison de jeunes talents dans tous les domaines culturels. Jusqu'à ce jour la presse turque se laisse aller à évoquer le souvenir de l'avocat arménien martyr Krikor Zohrab qui fut l'un des plus grands orateurs, sinon le plus grand, du Parlement ottoman et qui était également versé dans les langues turque, arménienne et française.

Cette euphorie avait subi une brutale atteinte en 1909. Trente mille Arméniens furent massacrés en Cilicie, notamment à Adana. Le gouvernement ordonna une enquête. Le député arménien qui en fut chargé se rendit sur place et rédigea un rapport. Le rapport ne fut pas publié et son auteur décéda subitement.

Le premier saisissement passé les Arméniens passèrent encore l'éponge sur tout ce sang et continuèrent de participer sans réserve à la vie nationale.

Survint la guerre de 1914. — La Turquie, militairement colonisée par l'Etat-Major allemand, se joignit presque aussitôt aux Empires Centraux. C'est alors que, chez les gouvernants Jeunes-Turcs, en réalité essentiellement racistes, prit effectivement corps un projet sans doute depuis longtemps médité, celui d'extirper à jamais de Turquie la présence arménienne. Il ne s'agissait plus de massacres, travail artisanal et d'efficacité précaire, mais d'une entreprise d'extermination méticuleusement organisée et mise en œuvre sur l'ensemble du territoire, avec ordre à tous les échelons, gouvernementaux et administratifs, civils et militaires, de s'y conformer sous peine de sanction. Les procès-verbaux des délibérations ministérielles où fut mis au point ce plan monstrueux ont été publiés.

Comment fut-il exécuté ? Nous n'encombrerons pas les colonnes du « Monde » du récit des épouventables horreurs commises. Le Professeur Feydit a reproduit le texte de l'atroce circulaire télégraphique du Ministère de l'Intérieur Talaat Pacha, grand initiateur et directeur du génocide. Nous ne citerons pas les témoignages bouleversants de Français, d'Anglais, d'Américains, d'Allemands. Nous nous bornerons à donner le témoignage d'un Turc, de celui qui était alors le général d'armée Mustafa Kémal dont l'hostilité aux gouvernements jeune-turc et l'indépendance d'esprit auguraient de son destin historique.

« Les pachas, déclara le général Mustafa Kémal, le 27 Janvier 1920, devant la Cour Suprême de Constantinople en parlant des gouvernants jeunes-turcs, ont organisé les déportations et les massacres, brûlé avec du pétrole les enfants à la mamelle, violé des femmes et des jeunes filles en présence de leurs parents garottés et blessés, séparé les jeunes de leurs pères et mères, confisqué leurs biens, meubles et immeubles et les ont exilés jusqu'à Mossoul dans un état lamentable en exerçant toutes sortes de violences ».

Ils ont embarqué à bord des caïques des milliers d'innocents et les ont jetés à la mer (2). Ils ont fait proclamer par des hérauts la nécessité pour les non-musulmans de renier leur religion pour embrasser l'islamisme. Ils les ont contraints à cette conversion. Ils ont fait marcher pendant des mois entiers des vieillards affamés ; ils les ont astreints à des travaux forcés. Ils ont fait jeter les femmes dans des maisons de tolérance établies dans des conditions épouvantables et sans précédant dans l'histoire d'aucune nation ».

Qui osera contester le témoignage du futur Ataturk ?

Il est puéril d'arguer. comme toute de la faire une contre-propagande turque, de massacres turcs commis par les Arméniens. L'énorme disproportion du nombre et des moyens ferait supposer que les Turcs auraient mis de la bonne volonté à jouer le rôle de victimes. Il est encore plus puéril de vouloir expliquer — pour en arriver un jour à justifier ? — le génocide en prétendant que la Turquie, en guerre contre les Alliés, voyait ses armées menacées sur leurs arrières par des guérillas arméniennes. En réalité, ces guérillas ne furent que des actes désespérés de résistance en quelques points où les Arméniens, prévenus du sort qui les attendaient, s'opposèrent, comme ils purent à la déportation. Au surplus, il est malséant, au regard de l'armée turque, de la présenter comme menacée par des enfants à la mamelle, des femmes enceintes, des vieillards affamés.

Ne vient-il pas à l'idée des étudiants turcs, parfois, que s'assoient sur les mêmes bancs qu'eux des fils de rescapés de cet immense holocauste et dont les biens familiaux demeurent spoliés ?

Passons. Les réparations éventuelles sont affaires de gouvernements, dont Montesquieu a dit ce qu'il fallait penser. Mais le ton dans une certaine mesure compréhensif des étudiants turcs nous ouvre la perspective d'un geste possible.

Après l'armistice de 1918, les gouvernants jeunes-turcs, responsables du génocide, que les Alliés avaient promis au châtiment des criminels de guerre, purent grâce à certains clans européens quitter la Turquie et trouver asile ailleurs. L'ex-ministre de l'Intérieur Talaat Pacha, le plus coupable, fut dépisté à Berlin et abattu en pleine ville par un jeune Arménien dont la famille avait péri en déportation. Le justicier fut acquitté par la justice allemande, au bénéfice, entre autres témoignages, de celui du Maréchal Liman von Sanders, ancien commandant en chef de l'armée turco-allemande de Syrie. Talaat fut donc inhumé à Berlin.

En 1939, Kémal Ataturk venant de décéder, son successeur, qui avait été son bras droit mais qui avait été écarté du pouvoir pour son sectarisme, fit transférer à Istanbul les cendres de Talaat et fit ériger un monument funéraire... sur la place de la Liberté.

Ce fait passa... disons, inaperçu... mais pas du Fuhrer du 3e Reich qui, la même année, ordonnant l'anéantissement de la race polonaise, s'exclamait, pour rassurer ses séides : « Après tout, qui se souvient de l'extermination des Arméniens ? »

Dans la suite chaque année, le Président de la république turque se rendait à Istanbul, le 21 Mars, pour commémorer la mort du « martyr » Talaat, l'un des plus grands criminels de l'histoire. Son successeur fit de même qui fut pendu — mais pour autre cause. Disons tout de suite que l'actuel président, à notre connaissance s'est abstenu de suivre un exemple qui était un défi outrageant à l'humanité.

On est surpris, dès lors, que les victimes soient conviées à l'oubli alors que le bourreau est encensé et glorifié — dans la pierre ou le marbre.

Eh bien, que les étudiants turcs demandent à leur gouvernement actuel, au besoin qu'ils exigent la disparition du monument élevé à la gloire du génocide, cruelle injure aux plus cruels tyrans. Nous avons dit que la question de réparation était affaire de gouvernement. Mais le geste que nous suggérons aux étudiants turcs aura une valeur morale qui — nous le souhaitons comme eux, — pourra ouvrir la voie à l'apaisement.

Nous attendons.

COMITE DES ETUDIANTS
DE LA MAISON ARMENIENNE

×

Correspondance de Paul Cambon (1870-1824), Tome I, page 394.

Extrait d'une lettre à sa mère en date du 10 Octobre 1895 :

Cette semaine, dans les maisons turques où se trouvaient des domestiques arméniens et il y en a partout, leurs camarades musulmans les ont maltraités ou tués. A l'usine à gaz huit ouvriers arméniens catholiques ont été massacrés par leurs compagnons de travail musulmans. Le jour où la crainte de l'Europe ne retiendrait plus le Turc, la population chrétienne risquerait d'être réduite à l'esclavage. C'est ce que ne soupçonnent pas les utopistes qui croient à la régénération de la Turquie, les touristes qui sont bien reçus

---

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

—o—

Համաձայնութեան գալով, մենք նորից թեւանցուկ արեցինք իրար եւ սկսեցինք նայել մեր չուրջը : Բայց գտնել այդպիսի աղջիկ՝ երկար ժամանակ մեզ չէր յա – ջողւում : Ճիշդ է, երբեմն–երբեմն մեզ– նից մէկումմէկը հազում էր, բայց միւս – ները, նայելով թեկնածուին, մնում էին լուռ : Իսկ երբ աղջիկն անցնում էր, լուռ մնացածները յարձակւում էին հազացողի վրայ.

— Ցիմար, մի՞թէ չնկատեցիր, թէ ինչ– պէս զեղեցիկ էր ժպտում նա՝ ընկերու – հու հետ խօսելիս :

— Դու ճաշակ չունես, աղնիւ խօսք : կարելի էր սիրահարուել հէնց միայն նրա ձայնի վրայ :

Իսկ քիչ յետոյ այդ ընկերն ինքն էր յարձակւում միւս հազացողի վրայ.

— Ի՞նչպէս ես համարձակւում տզեղ համարել այդպիսի աղջկան : Ջայլում է իր համար, մենակ, լուռ, բայց դէմքի վրայ այնքան հոգեկան զեղեցկութիւն, որ դա ամէն խօսքից լաւ է բացատրում նրա ներքին էութիւնը . . . :

Այստեղ մեր մէջ նորից վէճ սկսուեց այն մասին, թէ ի՞նչ է նշանակում, վերջ ի վերջոյ, տզեղ աղջիկ : Մի՞թէ նա պէտք է տզեղ լինի նաեւ հոգեպէս, լինի չար, նախանձ, անկիրթ եւայլն : Նորից մի ժամ անցաւ տաք վիճաբանութեան վրայ, բայց դարձեալ, բարեբախտաբար, մենք եկանք ընդհանուր եզրակացութեան : Ինչ վերաբերում է ներքինին, նախ, անհնար է մի հայեացքից, փողոցում, որոշել դա, եւ երկրորդ, որտեղի՞ց կը գտնուի տզեղ հոգու տէր աղջիկ՝ մեր աղջիկների մէջ : Եւ, վերջապէս, երրորդ, եթէ նոյնիսկ գտնուի, մի՞թէ նա անպայման պէտք է թաքնուած լինի տզեղ արտաքինի եւ ոչ թէ զեղեցիկի տակ . . . Մեր փնտռած աղ– ջիկը պէտք է տզեղ լինի միայն արտա– քինով :

Հազիւ էինք մենք եկել այդ նոր համա– ձայնութեանը եւ հազիւ էինք արել դրա– նից յետոյ մի երկու քայլ, երբ մի սար– սափելի հազ միանդամից բռնեց երեքիս կուրծքը : Մենք այնքան դաժանօրէն էինք հազում՝ աչքներս չռած միւսնոյն կողմը, որ անցորդները զարմացած նայեցին մեզ եւ կանգ առան՝ հարկ եղած դէպքում մեզ օգնելու համար : Բայց մեր հատաք– կան հիւանդութիւնը յանկարծակի չքա – ցաւ, եւ մենք վազ տուեցինք՝ տզեղ աղ– ջկան չկորցնելու համար :

Նա գնում էր մի ուրիշ աղջկայ հետ : Երկուսն էլ հազնուած էին համարեա մի– անման : Եւ մենք, նայելով յետեւից, չկարողացանք որոշել, թէ ո՛րն էր նրան– ցից մեր տզեղ աղջիկը : Անցնելով առաջ եւ բաւական հեռանալով, մենք չուռ ե– կանք եւ քայլեցինք դէպի ընկերուհին – ը՝ զանգաղ, ուշադիր, զննելով մեր թեկնածուին :

— Ես կեանքումս չեմ տեսել այդպիսի տզեղ աղջիկ, — չընջաց ընկերներիցս մէկը :

— Բացառիկ տզեղ, — համաձայնեց միւսը :

Աղջիկը, իրօք որ, չատ տզեղ էր : Իսկ թէ ինչո՞վ էր տզեղ, ինչո՞ւ էր տզեղ՝ չեմ կարող ասել : Նրա ոչ քիթն էր չատ մեծ, ոչ աչքերն էին չատ փոքր, ոչ բե– րանն էր չատ լայն, ոչ ճակատն էր չատ նեղ : Նրա ամէն մի դիմագիծը բնականոն էր, բայց բոլոր այդ բնականոն դիմա – գիծը միասին կազմել էին մի տզեղ դէմք :

Մօտենալով եւս մի քիչ, մենք կռահե– ցինք, որ սխալւում ենք : Նրա դիմագծե– րից ոչ մէկը բնականոն չէր, թէկուզ եւ չատ քիչ էր հեռու բնականից : Իսկ մի՞թէ չատ բան է պէտք որպէսզի զեղեցկութի– ւն վերածուի տզեղութեան . բաւական է մի աննշան, ոչ մի գործիքով չչափուող չեղում՝ ճեւի կամ երանգի, որպէսզի դուք չգան քեզ տուեալ կլակը, տուեալ չրթունքները : Եւ ոչ միայն քեզ, այլեւ բոլորին : Նայում ես ու զարմանում : Մի ուրիշ աղջկայ դիմագծերը, համարեա ճիշդ նոյնպիսի, հիացնում են քեզ, իսկ սրանը . . .

Բաւական չէր, որ աղջիկը խիստ տզեղ էր, նա գալիս էր մի չատ զեղեցիկ աղ– ջկայ հետ : Դրա կողքին աւելի եւս տզե– ղ էր երեւում նա : Իսկ միանման հագուս– տը, որ հագել էին նրանք, սարօրինակ կերպով կատարում էր երկերեսանի դե– ր՝ ընդգծելով մէկի զեղեցկութիւնը եւ մի– սի տզեղութիւնը : Ախէգ աղջիկը երեւի էր հագուստն ընտրել էր իր ընկերու – հուն նմանուելու համար : Դա երեւի նրա վերջին յոյսն էր՝ գոնէ մի փոքր աւելի լաւ երեւալու, քան կար նա իրականում : Բոլորի նման երիտասարդ, բոլորի նման կարօտ սիրոյ, մտերմութեան, խնդու– թեան, նա զրկուած էր դրանցից՝ միայն այն պատճառով, որ բնութիւնը նրա դէմ– քը կերտելիս սխալուել էր իր հաշիւների մէջ ինչ որ տասներորդական միլիմետր – ներով . . .

Մենք երեքս էլ, որ մինչ այդ որոշել էինք ցոյց տալ աղջկան մեր հետաքրքրու– թիւնը՝ առաջին հերթին ինքներս զսպե– ճանալու համար, այժմ որոշեցինք անել այդ՝ միմիայն նրան ուրախացնելու հա– մար :

Աղջիկները, առանց մեզ վրայ ուշա– դրութիւն դարձնելու, առանց նոյնիսկ նկատելու, անցան մեր կողքով : Մենք անմիջապէս չրջուեցինք եւ քայլեցինք նր– անց յետեւից :

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(2 – Շար.)

ՄԱՐԱՇ ԵՒ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ

Առաջին Աշխարհամարտին ճեմալ փա-
շայի բացարձակ մենատիրութեան յանձ-
նուած էին Սուրիա, Լիբանան, Պաղես-
տին, մինչեւ Կարմիր ծով:
Ալեւիներու երկիրը (Անտիոք, Իսկեն-
տէրուն եւ Հալէպ) դուրս կը մնար ճե-
մալի տիրապետութենէն:
1916 թ. կազմուած Պատերազմական
ատեանը Հալէպ կը նստէր: Ուրֆա, Այն-
թապ եւ Մարաշ ենթակայ էին այդ ատ-
եանին, որուն տուած վճիռները կը վա-
ւերացուէին ճեմալի կողմէ:
Պոլիսը հակակշիռ չունէր այս ատեանին
վրայ, ամէն ինչ ճեմալի ձեռքն էր, անոր
քմահաճոյքէն կախուած էր դատապար-
տեալներուն ճակատագիրը: Պատիժը
միշտ կախաղան կ'ըլլար, քանի դատա-
պարտեալները Հայեր էին: Պատերազմա-
կան ատեանը, Մարաշի կլիման՝ օդը,
ջուրը եւ պարտէզներով շրջապատուած
տունները աւելի հաճելի դտնելով, ամիս-
ներով ժողովը Մարաշ կը դումարէր եւ
շատ քիչ անգամ՝ Հալէպ:
Հալէպի, Այնթապի եւ Ուրֆայի պատե-
րազմական երկրորդական ատեաններուն
տուած վճիռները կը հաստատուէին Մա-
րաշի ատեանին կողմէ, մահուան դատա-
պարտուածները Մարաշ կը զրկուէին:
1916–1917ին երկու հարիւր քսանէ ա-
ւելի Հայեր կախաղան բարձրացուեցան
Մարաշի մէջ:
Նմանապէս Ֆընտրճաքի ինքնապաշտ-
պանութեան կռիւներուն (1915) երեսունէ
աւելի հայ երիտասարդներ հրացանազարկ
եղան Մարաշի մէջ: Նոյնպէս քսանըհինգ
Զէյթունցիներ թունաւորուեցան բանտին
մէջ եւ հրացանազարկ եղան կառավարա-
կան շէնքի ընդարձակ բակին մէջ:
Մարաշի հայ բնակչութիւնը կը հաշ-
ուէր երեսուն հազար չունչ: 1915 Օգոս-
տոսին արդէն բռնագաղթի ենթարկուած
էին, միայն քիչ թիւով հայ զինուորնե-
րու ընտանիքները մնացած էին:
Ապստամբութեան մասին որեւէ վախ
չկար, արդարացնելու համար կախաղան-
ներու կեդրոնացումը Մարաշի մէջ:
Ամբողջ Թուրքիոյ մէջ այդքան մեծ
թիւով մահավճիռներ գործադրուած
չէին:
Այս պատահարը առեղծուած մըն է, ո-
րուն լուծումը անկարելի կը թուի:
1917 Սեպտեմբերին վերջին մահավճիռը
գործադրուեցաւ եւ տասնըինը Հայեր նա-
հատակուեցան, որոնցմէ մէկը Ատանացի
Յոյն մըն էր՝ Խարալամպոս Պոստանճը
Օղլու անունով, որ բողոքականներու քա-
րոզիչն էր Այնթապի մէջ: Ամբաստան-
ուած էր, որ իբր թէ տարագիրները քա-
ջալերելու համար ըսած էր. «Գացէք ան-
վախ, դիտցած եղէք, որ մօտ է երկինքի
թագաւորութիւնը»: Նախագասութեան
վերջին մասը Թուրքերը թարգմանած են.
«Մօտ է հայկական թագաւորութիւնը»:
Ահա ամբաստանութիւն մը, որ հայա-
նուն վկաներու կողմէ հաստատուած էր:
Կախաղանի զոհերուն դիակները Հայոց
դերեզմանատուն կը փոխադրուէր «Մաք-
րութեան ջոկատ»ին կողմէ, որոնք Հա-
յեր էին, Տէր Յակոբ քահանան վերջին
«Հոգոց»ը կը կարդար անոնց ընդարձակ
փոսին վրայ:
Դատապարտեալները, կախաղանի վրայ
իրենց հոգին աւանդելէ ետք, իրենց մա-
սին եղած ամբաստանութիւններն ու տըր-
ուած վճիռները, ընդարձակ թուղթի մը
վրայ գրուած, մեռնողին վիզէն կը կա-
խէին ու այդպէս կը ձգէին ատեն մը:
«Մաքրութեան ջոկատ»ը, կախաղանէն
վար առնելով անմեղ զոհերը, կը յանձ-
նէր հոգին:
«Ջոկատ»ին անդամները հայ զինուոր-
ներ էին, նաեւ տասնապետը Հայ մըն էր՝
Օհաննէս Գալէնտէրեան անունով:
Օր մը տասնապետին պատուիրեցի, որ
ինծի համար անպայման քանի մը օրի-
նակներ ապահովէ այդ թուղթերէն, որոնք
բովանդակութեամբ իրարմէ կը տարբե-
րէին ըստ ամբաստանութեան: Վերջապէս
վերջին տանըինը զոհերուն թուղթերը
յաջողեցաւ ձեռք անցընել մեծ զգուշու-
թեամբ: Մոմլաթի մէջ փաթթելէ ետք, դրի
թիթեղի մէջ եւ թիթեղը լեցուցի ածուխի
փոշիով ու կտորներով, ապա թաղեցի
մէկուկէս մեթր խորութեամբ փոսի մը
մէջ, գերմանական հիւանդանոցի ընդար-
ձակ պարտէզին մէկ անկիւնը:
Վստահ եմ, որ անոնք անազարտ կը
մնան մինչեւ այսօր:
Այսպէս, ուրեմն, Պոլիս ունեցաւ քսան
կախաղաններ: Մարաշ՝ երկու հարիւր
քսան:
Ինչ որ ալ ըլլայ կախուողներուն ուս-
ման մակարդակը, ընկերային վիճակը,
նախապէս ունեցած յեղափոխական գոր-
ծունէութիւնը, կախուեցան հայ դատին
համար, զոհուեցան ազատ Հայաստանի
մը գոյութեան սիրոյն: Մարաշի մէջ
կախաղան բարձրացողները բոլորովին
տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնեն,
բայց, իրականին մէջ, նոյն ոգիով տո-
գորուած, իրենց կեանքը զոհեցին Հա-
յաստանի համար:
Ահա թէ ինչու Պոլիս եւ Մարաշ կախա-
ղան բարձրացողներուն յիշատակը նոյն-
քան նուիրական է մեզի համար:

ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ

Հայ ժողովուրդի տաղանդաւոր զաւակ-
ներէն է Յովհաննէս Ադամեան, որ առա-
ջին անգամ ըլլալով հիմնաւորեց սեւ-
ճերմակ պատկերասփիւռի սկզբունքը եւ,
միեւնոյն ատեն, հնարեց գունաւոր պատ-
կերասփիւռն ու ելեկտրական լուսահե-
ռագրութիւնը:
Դժբախտաբար, շատ քիչեր ծանօթ են
այս իրողութեան:
Հայազգի գիտնականը ծնած է Պաքու,
1879 Փետրուար 17ին: 1897ին կ'աւարտէ
տեղւոյն վարժարանը եւ, 1899ին, կը
մեկնի Զուիցերիա, ապա՝ Միւնիխ, ուր
կը մտնէ տեղւոյն համալսարանը: Յետա-
գային կը վերադառնայ Զուիցերիա եւ
մինչեւ 1901 կ'ուսանի Ցիւրիխի համա-
լսարանը: Ելեկտրական ճարտարագէտի
վկայական կը ստանայ Պերլինի համա-
լսարանէն:
Քսանեւութ տարեկանին Պերլինի կայ-
սերական դիւտարարներու կոմիտէին կը
ներկայացնէ իր առաջին դիւտը՝ գործիք
մը, որ ելեկտրականութեամբ կը վերար-
տադրէր ներկայացուած պատկեր մը կամ
պատկերներու շարք մը:
Այս դիւտէն երեքուկէս տարի ետք,
1907 Յուլիս 12ին, Ադամեան նոյն կոմի-
տէին կը ներկայացնէ իր երկրորդ դիւտը՝
գունաւոր պատկերասփիւռ: Այս իրողու-
թիւնը հաստատող փաստաթուղթը աշ-
խարհի մէջ առաջին վկայութիւնն է գու-
նաւոր պատկերասփիւռի մասին: Այս
յղացումը, որ կը կոչուէր «Հեռաւոր տա-
րածութիւններէն ելեկտրականութեան
միջոցով պատկերներ հաղորդելու ընդու-
նիչի նկարագրութիւնը» կ'արժանանայ
անգլիական եւ ռուսական վկայականնե-
րու:
Ուրեմն, հիմնուելով այս վկայականնե-
րուն վրայ, կարելի է անվարան յայտա-
րարել, թէ գունաւոր պատկերասփիւռի
հիմնադիրը եղած է հայազգի գիտնական
մը՝ Յովհաննէս Ադամեան:
Գիւտը կատարուած է 1907 Յուլիս
12ին:
1913 Յունուար 13ին լուծեց պատկերա-
սփիւռի հետ կապուած լուրջ հարց մը:
1920 Յունիս 14էն 26 հանրութեան ներ-
կայացուց երեք նոր դիւտեր: Ա) Լուսա-
նկարչական պատկերները հեռաւորու-
թեան վրայ հաղորդել: Բ) Լուսանկարչա-
կան ժապաւէնի վրայ միջանկեալ էլիշէի
միջոցաւ պատկերներու վերարտադրու-
թիւն եւ Գ) Պատկերները հեռաւոր տա-
րածութեան վրայ լուսա-ելեկտրական ե-
ղանակով հաղորդել:
Զափազանց ուշադրաւ է Ադամեանի
վերջին յայտնագործութիւնը, որուն նկա-
րագրութիւնը ան ներկայացուց իր մահէն
երկու ամիս առաջ՝ 1932 Յունիս 5ին:
«Ժապաւէնի վրայ գրի առնուած պատ-
կերներու վերարտադրութեան սարք»
խորագիրը կրող իր առաջարկութեան մէջ
կը հիմնաւորէ արդէն հաղորդուած եւ
ժապաւէնի վրայ արձանագրուած պատ-
կերին վերարտադրութեան կարելիութիւ-
նը: Շատ կարեւոր դիւտ մըն էր այս,
եթէ նկատի առնենք, որ միայն քսան
տարի ետք կարելի եղաւ իրականութիւն
դարձնել այս ծրագիրը:
Հաղորդուող պատկերին «փռուածքը»
ստանալու, այսինքն պատկերը շարք մը
ելեկտրական ազդանշաններու վերածելու
համար 1884ին լեհ ճարտարագէտ Պ.
Նիփքով Գերմանիոյ մէջ ստեղծեց գոր-
ծիք մը, որ գիտութեան մէջ ծանօթ է իր
անունով: Այդ գործիքը, որ սկաւառակ
մըն է, ունէր լուրջ թերութիւններ:
1925ին Ադամեան սկաւառակին մէջ մըտ-
ցուց կարգ մը խիստ էական փոփոխու-
թիւններ, որուն պատճառով սկաւառակը
ներկայիս կը կրէ հայ գիտնականին ա-
նունը:
Ադամեան հեղինակ է 23 դիւտերու, ո-
րոնցմէ 11ը կը վերաբերին պատկերա-
սփիւռին, 12ը՝ ինքնաշխատ հարցերուն:
Առաջին գունաւոր պատկերասփիւռի
ցուցադրութիւնը Ադամեանի եղանակով
տեղի ունեցած է Պիրտի (Անգլիա) մէջ
1928 Յուլիսին: 1945էն մինչեւ 1951 ա-
մերիկեան «Քոլիւմպիա Պրոտքասթինկ
սիստըմ»ը ընկերութիւնը փորձնական հա-
ղորդումներ կատարեց Ադամեանի եղա-
նակով: 1951էն 1953 նոյն ընկերութիւնը
հայազգի գիտնականին եղանակը իբրեւ
սթանտար եղանակ կիրարկեց գունաւոր
պատկերներ հաղորդելու համար: Միայն
1954էն սկսեալ է, որ Ադամեանի եղա-
նակը կը փոխարինուի աւելի կատարելա-
գործուած եղանակով մը:
Յովհ. Ադամեան մեռաւ 1932 Սեպտեմ-
բեր 12ին: Թաղուած է Լենինգրադի հայ-
կական գերեզմանատունը:

Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՍՐԱՄԻՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Հնադարեան Աթէնքի փիլիսոփաներէն
մէկը կը պտըտէր ծովեզերքը, երբ, յան-
կարծ, անոր դիմացը ելաւ ազնուական
մը, որ չուզեց մէկ կողմ քաշուիլ ճամբայ
տալու համար փիլիսոփային:
— Ես սովորութիւն չունիմ մէկ կողմ
քաշուելու եւ ճամբայ տալու ապուշնե-
րու, ըսաւ ազնուականը:
— Իսկ ես, պատասխանեց փիլիսոփան
մէկ կողմ քաշուելով, ունիմ այդ սովո-
րութիւնը...

par le Sultan et les gogos de Paris ou des capitales européénnes qui fraient dans les cercles avec d'aimables secrétaires d'ambassade ottomans habillés à la dernière mode et abonnés de l'Opéra. Lundi, dans la journée, ces jolis messieurs du Ministère des Affaires Etrangères ont écrasé eux-mêmes à coups de talon un Arménien expirant qui après la manifestation avait été jeté dans la cave du Ministère. Imagines-tu nos jeunes gens du Quai d'Orsay piétinant par plaisir un blessé après une émeute?.

1) *Voir la première partie dans notre numéro d'hier, en première page.*
2) *Ceci s'est passé spécialement à Trébizonde.*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (268)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ու աչքերը կը փայլէին: Նոյն ակնթար-
թին բրիչներէն մէկը ծակեց հողը, որ
փխրելով հոսեցաւ վար՝ Գրիգորի ոտքե-
րուն առջեւ:
Մարդու մէջքի չափ ծակ մը բացուե-
ցաւ. լակումնին կեցաւ եւ ակնարկ մը
տուաւ ներս. սակայն մութին մէջ բան
չտեսաւ: Ծակէն քաշուելուն երկու կան-
թեղներու նշոյլը երեւցաւ, ու կանթեղ-
ներու մէջ սպիտակ փաթթոցով եւ ոսկի
բանուած հագուստով մեծափոր տղայ մը
կեցած էր:
Լակումնին պոռաց թէ ծակի մը հան-
դիպած էր, եւ աղան դէպի այն կողմը
դարձաւ: Գրիգոր նշան առաւ. ատրճա-
նակը բոց արձակելով պայթեցաւ. իսկ
աղան փորը բռնած թաւալեցաւ:
Գրիգոր մէկդի ցատկելով գոչեց.
— Կրա՛կ:
Տասը հրացանակիրները ծակին մէջ դը-
նելով հրացանները՝ փիմ-փամ, կրակե-
ցին զիրար հրմշտկելով փախչող լակում-
նիներու վրայ:
Զինուորները երեսուն բրիչով եւ ազա-
յին դիակով դարձան. միայն մէկ հոգի
մնաց հոն պատրաստ զէնքով ու դէպի
առաջ դրուած կանթեղով մը որ ճամբուն
խորը կը լուսաւորէր:

×

Աղան բերդի հրապարակին վրայ տա-
րածեցին. շիտակը՝ ոչ այնքան ազնուու-
թեամբ, որովհետեւ գլուխը այնքան ու-
ժով գետին զարնուեցաւ, որ փաթթոցը
ինկաւ վրայէն: Սակայն անոր համար
այլեւս նոյն բանն էր:
Աղուպզպեղ մօրուք ունէր ու գիրուկ
դէմք. ճաղատ գլխուն վրայ երկու երկար
սպիներ կը վկայէին թէ ձրի չէր ընդու-
նած աղայութիւնը: Գրիգորին գնդակը
փորը մտած էր, փոքրիկ գնդակ մըն ալ
կուրծքին դպած էր, — անշուշտ զինուոր-
ներէն մէկուն գնդակն էր:
Շուքան քննել տուաւ փաթթոցը, գօտին
ու գրպանները, եւ նշանակեց թէ որքան
դրամ, մատանի ու զէնք ունէր: Անոնք
փորող զինուորներու միջեւ պիտի բաժ-
նուէին:
Յետոյ թոյլ տուաւ որ հետաքրքիրնե-
րը գան դիտեն:
Բնականաբար ամէնէն առաջ կիները
շրջապատեցին:
— Վա՛հ, աս ինչ կարմիր հողաթափ-
ներ կը գործածեն եղեր:
— Նայէ երիզով կը կապեն իրենց վար-
տիքներուն ծայրը:
— Հարուստ մէկը կ'երեւի:
— Սպայ, կամ թերեւս գնդապետ:
— Արդեօք կին ունէ՞ր:
— Գուցէ տասը հատ ալ:
— Այնքան ալ տգեղ մարդ չէ եղեր, —
կը մեղքնար տիկին Պօտի, Մաքլարի ջա-
զացպանին կինը, — մեղք որ Թուրք էր:
Զոլթային ալ գնաց նայելու:
— Այս միակ աղան յաջողեցաւ բերդ
մտնել, — ըսաւ:
Ցանկարծ փոքրիկ Թուրքը դուրս ելաւ
կիներու քղանցքներու ետեւէն եւ ուրախ
աղաղակով վազեց մեռելին քով.
— Պապա, պապաճըղըմ, պապա, թաթ-
լը պապաճըղըմ (հայր, հայրիկ, հայր,
անուշ հայրիկ):
Եւ կուրծքին վրայ ինկաւ, կը գրկէր
ու կը համբուրէր, դէմքը դէմքին կը
դնէր, կը ցնցէր ու կը ժպտէր անոր:
— Պապա, պապաճըղըմ:
Կիներուն աչքերը լեցուեցան. տիկին
Պալոկ փոքրիկին ձեռքէն բռնեց.
— Եկուր Սելիմ, պապան կը քնանայ:

ԺԶ.

Երբ արշալոյսին՝ ձորին մէջէն նոր
յարձակումի կը դիմէր թրքական բանա-
կը, բերդի զինուորները լաւ պատրաստ-
ութեան գիտակցութեամբ եւ չարագու-
շակ ուրախութեամբ կը դիտէին անոնց
շարժումները: Վրէժի կատաղութիւնը
պրկուած զսպանակներու պէս լարած էր
ջիղերը. սպասել անգամ չէին կրնար:
Կարճահասակ փոքրիկ զինուոր մը ճեղ-
քուածքէն դուրս ցատկեց հողի լեցուած-
քին վրայ՝ եւ ահագին աղաղակով վեր
դիմող թշնամիներու բազմութեան սկսաւ
սպառնալ իր սուրով:
Կը հասկցուի թէ պարիսպին վրայ
գտնուող զինուորները սկսան քրքջալ:
— Ո՞վ է, — հարցուց Զոլթայի խոն-
դալով:
— Փոքրիկ Վարկան է, — ըսին, —
Յովհաննէս Վարկա:
Տղեկը ներս ցատկեց, տեսնելով սակայն
քրքիջները երկրորդ անգամ ալ դուրս
ցատկեց եւ սպառնալիք ըրաւ ահագին
Թուրք բանակին:
Թիւփէնկճիները վրան կրակեցին, եւ
ինքը գնդակներու առջեւէն դեռ աւելի
աշխուժութեամբ ներս ցատկեց: Ասոր
վրայ դեռ աւելի խնդացին:
Այս երկրորդը՝ Տոպոն ալ տեսաւ ու
քաջալերան նշան մը ըրաւ անոր:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ

Լեւոն Քէշիշեան, ՄԱԿի մօտ արաբական թերթերու թղթակից, Ալժէէն վերադարձին՝ Փարիզի մէջ ինքնաշարժի արկած մը ունեցաւ ծանրօրէն վիրաւորելով իր աջ ոտքը, եւ անմիջապէս յաջող գործողութեան մը ենթարկուեցաւ: Որոշ շրջան մը Փարիզ կը մնայ դարմանուելու համար:

Այս առթիւ կը նուիրէ Մշակոյթի Տան 20 տոլար, Կապոյտ Խաչին 10, Յառաջին 10, Հայ-Բոյժին 10, դումար՝ 50 տոլար: Ստանալ Յառաջէն:

Պ. Հաճի Գրիգոր Փիլիպպոսեան, Պ. Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գր. Կիւլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Համբ. Քէպապճեան (Հայաստան) եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աղասի Նշանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները (Նիս), Տէր եւ Տիկին Ներսէս Գանթարճեան եւ զաւակները, Տիկին Էլիզ Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Կարապետեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Բագ. Աբրահամեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Պեքեարեան, Ռաֆայէլեան եւ Ժամկոչեան ընտանիքները ցաւով սրտի կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին

ԶԱՊԷԼ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Պէքեարեան) (Իզմիտցի)

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 10ին 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս հինգշաբթի ժամը 15,45ին Պանեէօքոմիւնալ գերեզմանատունը, Ավընիւ Կառլան:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները:

Պ. Ժան Տողրամաճեան եւ զաւակները՝ Քրիսթիան եւ Ժան-Ժաք, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Տողրամաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պարտաքճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ժաք Կիւրճեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Տողրամաճեան, Պարտաքճեան եւ Կիւրճեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, հարսին, քրոջ եւ ազգականին

ԱԼԻՍ ՏՈՂՐԱՄԱՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 11ին, 40 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս հինգշաբթի առաւօտ (Յուլիս 15) ժամը 8,45ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցին, Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պօղոսեան եւ զաւակները, Տիկին Ալիս Քարճեան եւ Օր. Արտէմ Պօղոսեան հոգեհանգստեան պաշտօն խնդրած են իրենց ծնողաց եւ նորոգ հանգուցեալ եղբօր՝ ՊՕՂՈՍ, ՄԱՐԻԱՄ եւ ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ եւ ՊՕՂՈՍԵԱՆ գերդաստանի բոլոր ննջեցեալներուն, ինչպէս նաեւ Տիկին ՊԱՌԷԻ համար:

Արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 18 Յուլիսին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համախարբերդցիական Միութեան Լիոնի եւ Տեսինի քոյր մասնաճիւղերու կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ, Տեսինի Սեւան սրճարանի դեղատեսիլ պարտէզին մէջ, 35, Ավընիւ Ժան Ժօռէս:

Առատ կերուխում (շամփուրով խորոված, չիկ խըյմա, տերեւով փաթաթուկ, բազմապիսի աղանդերներ):

Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Պոլէնի Ֆրանքեւհայկական Մշակութային միութիւնը իր տարեկան դաշտահանդէսը կազմակերպած է այս կիրակի Փէնէկի Սանթրին մէջ (անձրեւի պարագային՝ պատսպարուած սրահ):

Երգ, ժողովրդական հայկական պարեր: Ճոխ պիւֆէ եւ ըմպարան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին: Յուլիս 18ին, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ֆառժի զովասուն ծառաստանին մէջ, Ռիւ Տոքթէօր Ժան-Ռոպէր, Փոն տը Շէրիւի (Իզէռ):

Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ, առատ ուտելիք:

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 10ին, Փլաս Կիշառէն:

Կը հրաւիրուի Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայութիւնը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ, Հերոսներու Օրուան առթիւ «Խանասոր»ի արշաւանքի տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին ամբողջ օրը Վալապրի մէջ: Կը թելադրուի մեր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներուն ու խումբերուն անմիջապէս զբաղիլ իրենց շրջանին համար օթոքառները վարձելու:

Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ քաղաքի օթոքառները վարձուած են: Անոնք որ կը փափաքին ժամ առաջ իրենց տոմսերը ապահովել, թող դիմեն հետեւեալ տեղերը՝ ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Պետրոսեան, Գրատուն Ծերիկեան եւ «Քրիստափոր»ի վարչական անդամներուն: Օթոքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին, Փլաս տ'Էքսէն, ընկեր Ա. Քէօսէեանի խանութին դիմացէն:

Ի գիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապրի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի դեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ ատեն, Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ՝ Շըմէն տը լա Ֆորէ, հայկական դաշտահանդէսներուն վայրը:

Բանախօսութիւն, դեղարուեստական խնամուած բաժին Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկ. եւ եւրոպական պարեր, հաճելի ժամանց:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, շամփուրով խորոված, եւայլն:

Ծանօթ.— Փոխադրութիւնը տեղի կ'ունենայ անձնական կառքերով, Սինեմա Փալասի առջեւէն:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի Յուլիս 25ին:

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	*14 ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	*15 ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)

Sous-sol : **SNACK - TEA ROOM**

Rez-de-chaussée : **CAFETERIA**

Entresol: RESTAURANT-GRILL

NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES

— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —

SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS aux chandelles et en musique

Avec les « ARMENOFF »

dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)

leurs répertoires folkloriques arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 - 69 / 225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 16 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10357 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.357

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՈՂԱՆՑՔԸ

Ժամը ճիշդ 9ին, Նախագահ տը Կոլ Շան դ'Էլիզէ կը հասնէր, պինուորական համազեստով, ներկայ ըլլալու համար Յուլիս 14ի աւանդական տողանցքին։

Տողանցքը կը բացուէր Միրաժ Դ օդանաւերով, ապա կարգով բանակը եւ ծանր հետեւին ինչպէս նաեւ պինուորական բաժդարաններու աշակերտները՝ Սէն-Սիր եւ վերջապէս՝ վայրաչուները։

Նախագահ տը Կոլ շնորհաւորական նամակ մը ղրկած է նախարար Մեսմէռի ուղարկութիւնը կը յայտնէ զօրքին փառաւոր կեցուածքին համար ինչպէս նաեւ արդիական դէնքերու ցուցադրութեան։

× Ֆիլատելֆիոյ մէջ 30 հազար հոգի ծանած են «Պասթիյլ տէյը» (Պաստիլի օրը) ինչպէս կը կոչեն հոն Յուլիս 14ը։

Պոնի մէջ, ֆրանսական դեսպանատունը փակուն ընդունելութիւն մը կուտար։

Մոսկուայի հեռատեսիլը յատուկ յայտարար մը կը հաղորդէր նուիրուած Մարսէյէզ»ին։ Սայկոնի մէջ Յուլիս 14ը կ'ոգեկոչուէր Ֆրանսացիներուն կողմէ Մեծպատութեան մէջ։ Փեքինի մէջ ալ Ֆրանսայի դեսպանը 300 հոգի կ'ընդունէր եւ յանուն դիւանագիտական մարմնին երիցագոյն անդամը՝ Հիւսիսային Վիէթնամի դեսպանն է որ մաղթանքները կը ներկայացնէր Ֆրանսայի դեսպանին։

Արեւմտեան Պերլինի մէջ, ֆրանսական զօրքը կը տողանցէր, իսկ Ալժէրի մէջ 9 նախարարներ ներկայ կ'ըլլային դեսպան Կոսի ընդունելութեան։

Տը Կոլի շնորհաւորական հեռագիրները ղրկած են՝ Ճոնսըն, Լիւպէք, Շաօ-Շի, Նասր, Եւայլն։

ԱԹԷՆՔ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Մինչ կը կարծուէր թէ տաղնապին առաջքն առնուած է, կը թուի թէ ամէն բան կարգադրուած չէ Աթէնքի մէջ։ Պաշտպանութեան նախարար՝ Կարուֆալիաս խղճի լուսթիւնը եւ հրաժարակեց նամակ մը ուր ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Վարչապետ Փափանդրէուի դէմ։ Կը մեղադրէ վարչապետը որ բանակը կուսակցութեան գործիքը ըրած է եւ թէ համայնավար տարրեր կան բանակին մէջ։ Կ'ըսէ թէ Փափանդրէու կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը բանեցնել եւ ծածկել բացուած քննութիւնը բանակի զաղանի գործու նէութեան վրայ։

Աթէնքի մէջ ցոյցեր տեղի կ'ունենան բայց ընդհանրապէս փափանդրէուի կողմնակիցները մեծամասնութիւն կը կազմեն։

Կրնայ պատահիլ որ թագաւորը նոր վարչապետ մը նշանակէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՐԱԿԱՅ Շուկայի յանձնախումբի փոխ-նախագահ՝ Մանհոլթ տեսակցութիւն մը տուած է Ամսթերտամի թերթի մը եւ խոստ կերպով քննադատած է Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը «որ պիտակցօրէն ստեղծած է տաղնապ մը Յունիս 30ին։ Ֆրանսացիք չուզեցին թոյլ տալ որ յանձնախումբը նոր առաջարկներ պատրաստէ»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Շրջանը հեծանիւով վերջացաւ Յուլիս 14ին, երիտասարդ իտալացի Ֆելիչէ Ճիմոնտիի փայլուն յաղթանակով։

ՖՐԱՆՍԱ 220 միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւն պիտի ընէ Մարոքի։

ՖՐԱՆՍԱ որոշած չ հիւլէական նոր ռումբ մը պատրաստել։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ հարիւրէն չորսուկէս յաւելում պիտի կրեն Օգոստոս 1էն սկսեալ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍՐ Խորհ· Միութիւն կ'երթայ Օգոստ· 27ին։

ԲՐԵԺՆԵԻ Պուքրէշ պիտի երթայ յառաջիկայ շաբաթ ներկայ ըլլալու համար ռումբն համայնավար կուսակցութեան չորրորդ համագումարին։ Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Վալթըր Ուլպրիխթ։

ԱՆԳԼԻՈՑ երեսփոխանական ժողովը 98ի դէմ 206 ձայնով չնչեց մահապատիժը։ Ցոյս չկայ սակայն թէ Լորտերու ժողովը վաւերացնէ այս օրինագիծը։

ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ քարիւղային համաձայնագիրը վաւերացուեցաւ առջի օր։

ԻՍՐԱՅԷԼ իր մասհոգութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի Անկլիոյ և Միացեալ Նահանգներու Ցորդանան դեմ ջուրերու ընթացքին փոփոխութեան առթիւ, արաբական երկիրներու կողմէ։

ՅՈՒԼԻՍ 14ի Ազդ· ռօնին առթիւ Նախագահ տը Կոլ ներում չնորհեց 50 դին ուորականներու (Ֆրանսական Ալժերիոյ կոմմանկից), որոնց մէջ եօթը բարձրաս տիճան սպաներ։ Տակաւին աւելի քան 300 արդելափակուած կայ։

ԱՄՈՒՄՆԱՅԱՑ կնոջ «չափահասութիւն» տուող բարեփոխումը հռչակուեցաւ առջի օր։ Ամուսնական ձեւերէն մէկը՝ ամբողջական հաւատքականութիւն չնջուած է։ Ասկէ ետք կինը կրնայ գրամատուներ հաշիւ բանալ առանց ամուսնոյն արտօնութեան։ Բնակութեան վայրի ընտրութիւնը կը մնայ ամուսնին իրաւունքը։ Երկու տարի ամուսնութենէ ետք, այր թէ կին կրնան փոխել իրենց ամուսնութեան ձեւը (ռեժիմ) եթէ փափաքին։

ԼՈՆՏՈՆ

ՍԹԻՎԸՆՍԸՆ՝ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Մեղաւոր Նահանգներու ՄԱԿի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Ատլայ Սթիվընսըն, յանկարծամահ եղաւ առջի օր, Լոնտոնի մէջ։

65 տարեկան, Ատլայ Սթեվընսըն նոր դուրս եկած էր ամերիկեան դեսպանատունէն եւ յանկարծ փղոցը կ'իյնայ, դոհ արած սուր տաղնապի մը։ Բժշկական անձնական օգնութիւնը եւ բոլոր չանքերը ապարդիւն կ'անցնէին։

Ատլայ Սթիվընսըն չատ սիրուած դէմք էր։ Դժբախտ թեկնածու նախագահական ընտրութեանց, իրրեւ դեմոկրատ թեկնածու Այզընհաուըրի դէմ, Սթիվընսըն մնացած էր քաղաքական կարեւոր դէմք մը ոչ միայն իր երկրին այլեւ աշխարհի մէջ։

Գործչի մարդու տիպար, փայլուն հասարակ, զարգացած մտաւորական եւ կրթուած անձնաւորութիւն, Սթիվընսըն դարուս մարդն էր։

Իր մահը մեծ յուզում պատճառեց ամէն կողմ։ Կը յիշուի թէ առջի ուրբաթ ճաշի մը ընթացքին, Փարիզ, կը յայտարարէր շրջուն դեսպան՝ Հառիմընի.— Վեց շաբաթ տակաւին մնալ ՄԱԿի մէջ եւ երկրիս քաղաքականութիւնը պաշտպանել Ս. Տոմինկի մէջ, հակառակ անոր որ մեծ կափ մըն էր, սկիզբէն մինչեւ վերջ։ Վեց Շաբաթ ՄԱԿի մէջ կեանքս քանի մը տարիները արժեցին ինծի»։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԹՐՔՍԹ

Թայմզ կը գրէ (13 Յուլիս) (*).—Պատկ Արք· Թումայեան, որ Ս· Սարկիս եկեղեցւոյ հովիւն էր 15 տարիէ ի վեր, պաշտօնանկ եղաւ խնամակալներուն կողմէ։

«Երկկ խնամակալները յայտարարեցին թէ կը նախընտրեն չհրապարակել գործունէութեան բազմազան պատճառները, զորս ունէին Պատկ Արք·ի պարտականութեանց թերացման չուրջ։ Կը հերքեն, սակայն, գործ մը, զոր իրենց գժգոհութիւնը կապ ունի Օսմանցի Թուրքերու կողմէ Հայերու մեծ ջարդին յիսնամեակի ողեկոչման հետ։

«Եկեղեցւոյ կառուցումէն ի վեր, կը գրէ լոնտոնեան մեծ օրաթերթը, Հոգեւոր Հովիւը միշտ պաշտօնի կոչուած է կամ պաշտօնանկ եղած է խնամակալներու ընդոմմով։ Ս· Սարգիս եկեղեցին կառուցուած է Գալուստ Կիւլպէնկեանի կողմէ, որ նաեւ խնամակալութիւն մը կազմած էր, հոգալու համար եկեղեցւոյ կարիքները։ Իր տղան՝ Նուպար Կիւլպէնկեան, խնամակալներու նախագահն է։

«Պ· Սարգիս Քիւրքճեան, խնամակալներու քարտուղարը, ըսաւ երէկ թէ նոր նշանակում չէ եղած ցարդ։ Բազմաթիւ անուններ կ'ուսումնասիրուին։ Նշանակումը պիտի կատարուի խնամակալներուն կողմէ, խորհրդակցելէ ետք Էջմիածնայ Կաթողիկոսին եւ Երուսաղէմի Պատրիարքին հետ»։

ՄՄԲ.— Խնամակալներուն բանբերը պէտք է դիտնայ թէ մէջտեղը նամակ մը կայ, ստորագրուած եւ պատճառաբանուած։ Այնպէս որ աւելորդ է այլեւս խօսիլ օտար մամուլը։ Տրուած պատճառաբանութիւնը, որ տեղի տուաւ հազգային վրդովումի եւ զղուանքի, կը հաստատուի նաեւ բանբերին այն խօսքով, երբ զատորոշում մը կը փորձէ՝ Օսմանցի Թուրքեր անուանելով Ջարդերու հեղինակները, այսինքն անմեղապարտ հռչակելու համար «այսօրուան» Թուրքերը։ Եպիսկոպոսի մը հետ վարուելու իրենց ազատութիւնը իւնչ ձեւով որ կ'ուզեն թող այն ձեւով ալ չարունակեն ցոյց տալ Լոնտոնի այս պարոն վաճառականները։ Կըրնան նոյն այդ վաճառականները «գժգոհութեան բազմազան պատճառներ» ունենալ հանդէպ իրենց եպիսկոպոսներուն եւ հանդուրժել այդ «գժգոհութեանց»՝ որքան ժամանակ որ կ'ուզեն ինչպէս կը հաստատեն։ Բայց մենք չենք կրնար հանդուրժել որ իրենց «գժգոհութեան բազմազան պատճառները» հրապարակեն ա՛յն օրը միայն, երբ Ապրիլեան եղեռնին ոգեկոչումին առթիւ՝ նոյն եպիսկոպոսը չի հնազանդիր իրենց դրաւոր եւ բերանացի հրահանգներուն, — անմեղապարտ ցոյց տալ իրենց չհակակից Թուրքերը։ Գալով այն հարցին թէ, նոր եպիսկոպոս մը նշանակելու նպատակով խորհրդակցութեան մէջ են էջմիածնի կաթողիկոսին եւ Երուսաղէմի պատրիարքին հետ, կը նշանակէ թէ ճգարի մէջ կը դնեն Հայոց եկեղեցիին այս երկու ճուիրապետութիւնները։

Մենք, մեր ըմբռնումներով եւ զգացումներով, չա՞տ հեռու ենք եպիսկոպոս պաշտպանելէ։ Բայց մենք չենք կրնար ընդունիլ որ հարստութիւն դիզելը անպայման խելք ունենալ կը նշանակէ, կամ վարպետութիւն՝ ծածկելու համար անարդանքը որ հասցուեցաւ մեր Ապրիլեան նահատակներուն ու Ջարդուած Հայութեան։ Այս անարդանքը մէկ ճեւով միայն կը զարմանալ, — Լոնտոնի Հայութիւնը կ'ունենայ իր եկեղեցին, իրրեւ ազգային սեփականութիւն, եւ այս վաճառական պարոններուն կը յայտարարուի որ զբաղին միայն իրենց առեւտուրով։ Թող փարա վաստկին՝ ծախելով ինչ որ կ'ուզեն, ինչ որ ունին, բայց ոչ երբեք Հայոց եկեղեցին։

Առ այժմ այսքան։

(*) Նոյն օրուան Թայմզի մէկ ուրիշ հրատարակութիւնը ստացաւ Լոնտոնէն, այլ մանրամասնութիւններով զորս կուտանք վաղը։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՒԱՆՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի նորընտիր Ազգային Երեսփոխանական ժողովը իր առաջին նիստը ունեցաւ երկուշաբթի, 12 Յուլիս 1965 ժամը 21ին, Ազգային Առաջնորդարանի ժողովասրահին մէջ՝ խաղաղ եւ սիրալիր մթնոլորտի մէջ։

Ընտրական Ցանձնախումբի Առենապետին վկայագումէն ետք ժողովը առաջին հերթին ընտրեց իր Դիւանը.

Պ· Պ· Գրիգոր Պաղտասարեան՝ Առենապետ, Եղիա Մխիթարեան՝ Փոխ-Առենապետ, Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան՝ Առենադպիր։

Նորընտիր Մայր Դիւանը պաշտօնի հրաւիրուեցաւ խանդավառ ծափերու մէջ, եւ Առենապետին շնորհակալութեան յայտումնախառն խօսքերէն անմիջապէս յետոյ ձեռնարկեց Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ընտրութեան։ Միաձայնութեամբ ընտրուեցան՝

Պ· Պ· Յակոբ Պապիկեան՝ Առենապետ, Վահրան Սահաթճեան՝ Փոխ-Առենապետ, Կարապետ Ճանիկեան՝ Առենադպիր, Վարդան Պանտիկեան՝ Գանձապահ, Փիլիպոս Տէր-Վարդանեան, Սարգիս Թէքեան, Յարութիւն Ստեփանեան։

Ժողովականները քաջալերուած Մայր Դիւանի եւ Կեդրոնական Վարչութեան խաղաղ ընտրութեան բարի արդիւնքէն, ձեռնարկեցին Առաջնորդի ընտրութեան եւ եռանուն ցանկի մը կազմութեան։ Ընտրութեամբ եւ միաձայնութեամբ ընտրեցին Գերաչնորհ Տ· Արտաւազդ Եպիսկոպոս Թրթռեանը։

Ծանոթացումը կատարեալ էր։ Ժողովականները գիրար կը չնորհաւորէին եւ իրենց ուրախ զգացումները կ'արտայայտէին դոդոջիկ ճառերով։ Որովհետեւ աւելի քան 20 տարիներէ ի վեր անկազմակերպ եւ լքեալ Թեմ մը կ'ունենար իր օրինական պաշտօնական մարմիններն ու ընտրեալ Առաջնորդը։

Ժողովականները մեկնեցան՝ խոր գոհունակութիւնն իրենց սրտին։

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳ· ԿԵԴՐ· ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
(Կնիք)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԵՒ

ՀԱՄՑԻԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 ֆր·, վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային։

Վերոյիշեալ պայմանները չկատարող դիմումները նկատի չեն առնուիր։

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԱՍԷ ԽԻԿԱՐ

ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԷԿ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ժ.— «ՏԵԱՌՆԱԳՐԵԱ...»

Պէյրութի մէջ դատարան հրաւիրուեցան երկու հոգի, — հայր ու որդի: Վասնզի, կարծես չուն ու կատու ըլլային, կը կռուէին ամէն առտու, ամէն ցերեկ, ամէն երեկոյ: Օրը կռիւով կ'անցընէին, խռովելով դրացիներուն ալ հանդիստը:

Հայրը տուն մը ունէր, ուր կը բնակէր տղուն հետ: Տղան կռուազան, այնքան խոցոտած էր հօրը սիրտը, որ ի վերջոյ խեղճ մարդը կ'որոշէ յարկ մը բարձրացնել իր տանը վրայ, որպէսզի առանձին բնակին, բաժնուած իրարմէ, ինք վերի յարկը, տղան վարի յարկը: Բայց ահա տղան կ'ուզէ բնակիլ վերի յարկը, նոր նեղութիւններ պատճառելու համար իր հօրը:

Դատաւորը կը հարցնէ տղուն.

— Քրիստոնեա՞յ ես:

— Այո':

— Գիտե՞ս խաչակնքել:

— Այո':

— Ուրեմն խաչակնքէ երեսդ:

Տղան կը խաչակնքէ:

— Զեղա'ւ: Զայնով խաչակնքէ՝ ինչպէս եթէ աղօթէիր:

— Յանուն Հօր եւ Որդւոյ...

— Լա'ւ, լա'ւ: Ցոյց տուր Հօրը տեղը, Որդւոյն տեղը...

Տղան մատով ցոյց կուտայ:

Ու դատաւորը վճիռը կուտայ համաձայն տեառնագրութեան (=խաչակնքել):

— Տեսա՞ր, Հօրը տեղը միշտ վերն է, իսկ Որդւոյն տեղը՝ վարը, պորտին վրայ: Ասկէ ետք՝ ձայնդ չելլէ, կռիւ չընես, այլապէս... խաչը կը հանեմ քեզ:

ԺԱ.— ԶՈՒՑԵՐԻԱ... «ԵՈՔ»

Ատենօք, սուլթանին անձնպահ դունդին համար յատկապէս Զուիցերիացիներ կը զինուորագրէին: Յաղթանդամ երիտասարդներ, ապառաժի պէս անտեղիտալի, որոնք անուն հանած էին իրենց հաւատարմութեամբ, քաջութեամբ եւ անձնուիրութեամբ:

Ուրբաթ օր մը, սուլթան Մահմուտ կամ... Քոճա Արմուտ, մղկիթէն դուրս ելած պահուն՝ շատ կը հաւնի զինուորներէն մէկուն, ու կը հարցնէ ազգութիւնը, հայրենիքը:

— Սուիս (Զուիցերիացի), կը պատասխանէ զինուորը՝ լերան պէս կուրծքը դուրս ցցելով:

Քոճա Արմուտ գաղափար չունէր այդ անուամբ երկրի մը մասին, ոչ ալ այդ անուամբ ժողովուրդի մը մասին: Կը հրամայէ եպարքոս Քապաք Հասան փաշային, որ գրաւոր քիչ մը տեղեկութիւն բերէ՝ ճոխացնելու համար արեգակնափայլ հանճարին լոյսը:

Եպարքոսը, իւլեմաներուն եւ ուգելաներուն հարցնելու համար, կ'աշխատի գրի առնել հարցումը, բայց չի յաջողիր: Ինտո՞ր գրէ Սուիս.— Սին վավ սին կը գրէ, իւլիմաները եւ ուգելաները կը կարդան սուս, որ կը նշանակէ մատուտակ (Ֆրանսերէն՝ ռեկլիս) կամ ցեց (Ֆրանսերէն՝ թէներ): Իւլիմաներէն մէկը յայտնէ թէ Սուս քաղաք մը կայ Խուզիստանի մէջ (հայերէն՝ Շօշ), իսկ ընկերը կ'աւելցնէ թէ Սուս քաղաք մըն ալ Մարոքի մէջ կայ:

Եպարքոսը կը բարկանայ.

— Կեավուր է զինուորը. ի՞նչ գործ ունի այդ կողմերը:

Այս անգամ կը գրէ սին վավ եէ սին, եւ իւլիմաները եւ ուգելաները կը կարդան սէվիս, որ բնաւ իմաստ չի տար: Վերջապէս եպարքոս, իւլեմա եւ ուգելա ոչ կրնան Սուիս գրել, ոչ ալ գտնել ատանկ երկրի մը անուն:

Եպարքոսը, ճարահատ կը ներկայանայ սուլթանին.

— Է՛յ շէվքէթլու ազամէթլու փատիշահըմ, հուզուրը մէվհուր իւլ-հուպուրը-նըզա արզ... Սուիս եոք, (ո՛վ վեհափառ եւ մեծազօր թագաւորս, Զերդ երջանկաբեր անձնաւորութեան յայտնի ըլլայ... Զուիցերիա գոյութիւն չունի):

ԺԲ.— «ՔԻ՞ ԱՆ ՌԵՍԹԱ ՊԱՊԱ»

Աբբայ Ժիզոն, որ Ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ էր արեւելեան երկրի մը վարժարանին մէջ, ճշդելու համար իր բազմազգի աշակերտներուն ուշիմութեան աստիճանը՝ կ'ըսէ թէ թանկագին նուէրով մը պիտի վարձատրէ այն որ լաւագոյն պատասխանը պիտի տայ իր հարցումին.

— Ի՞նչ կը սիրէք ամէնէն աւելի:

— Լոխում, կը պատասխանէ այն որ Թուրք էր:

— Զուկի տոլմա, կը պատասխանէ այն որ Յոյն էր:

— Հայրիկս եւ մայրիկս, կը պատասխանէ այն որ Հայ էր:

— Յիսուս-Քրիստոս, կը պատասխանէ չորրորդը որ... Հրեայ էր:

Աբբայ Ժիզոն, աչքերը լայն բացած, հանդիսաւոր ձեւով՝ Հրեային կ'ընծայէ ... Աւետարան մը:

Ո՞վ աւելի ապշահարեցաւ, ըսէք:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Բարենորոգումներու Հարցը» խորագրով Պ. Խորէն Գաբիկեանի յօդուածաշարքի 7րդ մասին վերջաւորութեան (Յառաջ, 6 Յուլիս 1965) ակնարկուած հետեւեալ պարբերութիւնը,

«Պօղոս Նուպար փաշա 1920ին կը հաղորդէ Քըրզընի հետ ունեցած խօսակցութիւնը թէ՝ Հայերը յոյսեր տածելու չեն Կիլիկիոյ մասին: Կարելի պիտի չըլլայ հոգատար մը գտնել: Համաձայնական ոչ մէկ տէրութիւն զօրք կրնայ զրկել Հայաստանը գրաւելու, Հայերու ուժը բաւական չէ Հայաստանի մը կազմութեան»:

Եւ, ըստ յարգելի յօդուածագրին՝ Քըրզընի այս յայտարարութիւնը կը վհատեցնէ ե'ւ փաշան, ե'ւ պատրիարքը: Անշուտ ե'ւ հայ ժողովուրդը:

Այս յիշատակուած պարագան ինձ կ'անդրադարձնէ, ողբացեալ Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս Նազլեանի հրատարակած Ֆըրանսերէն Յուշերու մատեանի Բ. հատոր էջ 208ի վրայ այն կէտին, ուր ըսուած է.

«Պռիանի կառավարութիւնը անպաշտօն կերպով կը տարաձայնէր, թէ Ֆրանսա կը լքէր Կիլիկիան, որովհետեւ այդ երկրին Հայերը չէին ուզած Ֆրանսան որպէս հոգատար (մանտաթէր):

Եւ, նոյն էջին ստորեւ, լուսանցքին մէջ ինքն ալ նոթագրած է այսպէս.

«Այս միեւնոյն լուրը Զօր. Փելլէ անձամբ ինձ հաղորդեց Պոլիս, մասնաւորաբար զիս հրաւիրելով Ֆրանսական դեսպանատուն, սակայն ես ստիպուեցայ հերքել...»:

Ըստ իս, ի զուր էր Նազլեանի այս հերքումը, որովհետեւ կար փաստացի իրականութիւն մը, որմէ գուցէ ինքն անտեղեակ էր, որ հաւանական դրդապատճառն էր Պռիանի կառավարութեան կողմէ տարաձայնուած զրոյցին:

Թէ ի՞նչ էր ան...:

Ահա' դրուագ մը Եդիպտոսի անձնական յուշերէն:

1919 տարւոյ սկիզբները Գահիրէի սինեմա Քիւրսալին մէջ գումարուած էր հայկական միթինկ մը, որուն նպատակն էր այն ատենուան հայկական հարցին հետ ուղղակի աղերս ունեցող հրատապ իրադարձութիւնները, — գլխաւորաբար Թուրքիոյ Հայերու ընդհանուր կոտորածը, հայ կամաւոր զինուորներու լեգէոնը եւ Կիլիկիոյ հոգատարութիւնը: Խընդիրներ՝ որոնք շատ հետաքրքրական էին նաեւ Եդիպտոս գտնուող Հայերուն համար, որոնցմէ երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր սինեմային սրահը, ուր ունկընդիրներու կարգին կը գտնուէի նաեւ ես:

Միթինկին կազմակերպիչ յանձնախումբին անդամները, մեր ազգայիններէն մի քանի հոգիներ էին, որոնց մէջ ամէնէն աչքառու նշանաւոր դէմքն էր, գրագէտ եւ ճարտասան Սուրէն Պարթեւեան, որ ըրաւ երկար եւ կուռ ճառախօսութիւն մը: Նախ խստօրէն եւ իրաւամբ պարսաւեց Թուրքիոյ Իթթիհատ – Թերաքքը կուսակցութենէն կազմուած կառավարութեան հրամանով հայ ազգին բնաջնջումին համար գործադրուած չարանենգ հրէշային ոճիրը: Այնուհետեւ ըրաւ դրուատիքը հայ քաջարի երիտասարդ կամաւոր զինուորներուն, որոնք հայրենասիրական խանդավառ զգացումով ու վրէժխնդրական արդար ոգիով առլի, Եդիպտոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Ամերիկայէն եւ այլ ազատ երկիրներէ փութացած էին պատասխանել Փարիզի Հայ Ազգ. Պատուիրակութեան կոչին եւ գացած Կիպրոս, միանալու Հայկական Լեգէոնին, որուն կորիզը արդէն կազմուած էր Մուսա լերան անխուսափելի ջարդէն ճողոպրած Սուէտացի 500 անվեհեր հերոսներէ, եւ անոնք բոլորը միասին, շուրջ վեց հազար հոգինոց զօրագունդ մը կազմած էին, ձեռնհաս Ֆրանսացի սպաներու կողմէ մարզուած, եւ Ֆրանսական հրամանատարութեան տակ պատերազմին մասնակցելով, արժանացած համաձայնական, պետական եւ զինուորական իշխանութիւններու անվերապահ գընահատման եւ դովասանքին: Մասնաւորաբար յիշատակելի կը մնայ Արարայի պատմական ջախջախիչ յաղթանակը, զոր հայ զինուորները կատաղօրէն տարին թուրք եւ գերման զօրքերուն վրայ, զանոնք ահաբեկ գազաններու նման փախուստի մատնելով:

Հուսկ ուրեմն՝ կարգը եկաւ Կիլիկիոյ հոգատարութեան կնճռոտ հարցին: Բանախօսը իր հիացումն ու յարգանքը յայտնելով հանդերձ Ֆրանսացի ժողովուրդին, քաղաքական եւ զինուորական անձնաւորութիւններուն, արտայայտուեցաւ որպէս ջատագով... ամերիկեան մանտայի: Անշուշտ, նկատի ունենալով նախագահ Վիլսընի առաջադրած, ժողովուրդներու ազգային ճակատագրի ինքնորոշման դնահատելի սկզբունքը:

Ուրիշ երկու ճառախօսութիւններէ ետքը, մինչ հանդէսը կը շարունակուէր դեղարուեստական ճոխ բաժինով, նուագ, երգեր, արտասանութիւններ, Յանձնախումբին անդամները բեմին ետեւը քաշուեցան, ու պահ մը յետոյ վերադառնալով՝ յանուն Յանձնախումբին Սուրէն Պարթեւեան ներկաներուն կարդաց խըմբագրուած հեռագիր մը, Փարիզ Հայ Պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս Նուպար Փաշային ուղարկուելու համար, որուն իմաստն էր՝ նախապատուութիւն տալ ամերիկեան մանտային:

Վստահաբար՝ այս հեռագիրը, Փարիզ նախքան Հայ Պատուիրակութեան հասնիլը, անոր պարունակութիւնը գրաքընութեան կողմէ հաղորդուած ըլլալով կառավարութեան, պատճառ եղած է Պռիանի կառավարութեան կողմէ տարաձայնուած լուրին, թէ Ֆրանսա կը լքէր Կիլիկիան, որովհետեւ Հայերը չէին ուզեր Ֆրանսան որպէս մանտաթէր: Գուցէ եւ Քըրզընի կողմէ Պօղոս Նուպարի հաղորդուածը եւս, թէ «Հայերը յոյսեր տածելու չեն Կիլիկիոյ մասին», կապ մը ունի այս պատմութեանց հետ:

ՕԹՈՆ Յ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

— Ի՛նչ դեղեցիկ աղջիկ է... — կամացուկ, բայց միանգամայն լսելի ձայնով, շշնջաց մեզանից մէկը:

— Բացառիկ դեղեցիկ... — հաստատեց միւսը:

Խեղճ տգեղ աղջիկը, մտքով անգամ չանցկացնելով, թէ այդ խօսքերն իրեն են վերաբերում, վաղուց վարժուած լինելով, որ դրանք հասցէագրւում են իր դեղեցիկ ընկերուհուն, ժպիտով նայեց նրան: Ընկերուհին, հետաքրքրուած, թէ ովքեր են հիացել իրենով, ուսի վրայով մի պահ նայեց ետ եւ ոտից գլուխ զննեց երեքիս:

— Սա ի՞նչ է երեւակայում, կարծում է, թէ իր մասին ենք ասում, — բաւական լսելի ձայնով բարկացայ ես:

Գեղեցիկ աղջիկը նոյնիսկ կանգ առաւ զարմանքից, եւ անչափ ուրախացած՝ իր ընկերուհու համար, նայեց նրա երեսին: Տգեղ աղջկայ դէմքը մենք չէինք տեսնում, բայց զգում էինք, թէ ինչպէս անսպասելի բաւականութիւնից յուզուել էր նա:

Եւ յանկարծ նա ետ շրջուեց, նայեց մեզ... Ի՛նչ հայեացք էր դա, ի՛նչ դէմք ... ես կեանքումս դեռ չէի տեսել այդպիսի բան... Ինչպիսի՛ բարի շնորհակալութիւն կար նրա աչքերի մէջ, որոնք շողում էին ուրախութիւնից... Նրա այտերը կարմրել էին պատանի աղջկայ այնպիսի յուզմունքից, նրա շրթունքներն այնպէս էին թրթռում՝ մտերմօրէն մեզ ժպտալու պատրաստ, որ մենք՝ շփոթուած, ամօթահար, մեզ զգալով որպէս իսկական խուլիգանութիւն կատարած յանցագործներ, թողեցինք եւ փախանք:

Անցաւ մի շաբաթ: Մենք՝ երեք անպիտաններս, հանդիպում էինք համարեա ամէն օր, կատարում էինք նորանոր զըժութիւններ, բայց խօսել այդ դէպքի մասին՝ խուսափում էինք: Եւ մի շաբաթ անց, մենք արդէն մոռացանք մեր շփոթութիւնը, բայց դարձեալ խուսափում էինք տգեղ աղջկայ մասին խօսելուց:

Այդ երկու շաբաթուայ ընթացքում մենք մի քանի անգամ տեսել էինք նրան փողոցում՝ երբեմն մենակ, երբեմն՝ ընկերուհու հետ: Նա լուռ եւ հարցական, համարեա խնդրական, նայում էր մեզ՝ կարծես ցանկանալով իր վրայ հրաւիրել մեր ուշադրութիւնը: Եւ ամէն անգամ աւելի ուռճանում զարմանքը նրա հայեացքի մէջ, թէ այդ ինչո՞ւ համար նրանով հիացած երեք տղաներից եւ ոչ մէկն այլեւս ուշադրութիւն չէր դարձնում նրա վրայ...:

Մենք չէինք նայում նրան, բայց աչքի պոչով նկատում էինք նրա հայեացքը, ճնշւում էինք այդ հայեացքից: Եւ դարձեալ, մենք անյարմար էինք զգում խօսել միմիանց հետ մեր արարքի մասին, նրա մասին:

Մի քանի օր յետոյ քննութիւններն աւարտուեցին, եւ ընկերներս մեկնեցին շրջան՝ իրենց ծնողների մօտ: Իսկ ես, որ ապրում էի քաղաքում, մնացի մենակ: Մենակ էի դուրս գալիս զբօսանքի, իսկ գարեջուր չէի խմում բոլորովին: Ի՞նչ հետաքրքրութիւն մենակ խմելուց: Ի հարկէ, չէի անում նաեւ որեւէ գժութիւն:

Մի երեկոյ, երբ ես ձանձրացած եւ բաւական տխուր անցնում էի փողոցով՝ առանց շուրջս նայելու, յանկարծ զգացի իմ վրայ սեւեռուած մի հայեացք: Նայեցի: Նա էր՝ տգեղ աղջիկը: Փողոցների անկիւնում կանգնած, երեւի ինձ տեսնելուց յետոյ կանգ առած, նա տխուր նայում էր ինձ:

Իմ սիրտը ճմլուեց խղճահարութիւնից եւ ես, վերջապէս, լիովին հասկացայ, թէ ինչ չար կատակ ենք արել մենք նրա հետ: Հարկաւոր էր ներողութիւն խնդրել թէ իմ կողմից եւ թէ իմ ընկերների:

Այն է՝ ես պատրաստւում էի մօտենալ, երբ կանգ առայ վախեցած: Խելագարուե՞լ եմ, ի՞նչ է: Ի՞նչպէս կարելի է մօտենալ եւ ասել՝ ներեցէք, մենք կատակ ենք արել, դուք բոլորովին դուր չէիք գալիս մեզ... Ուրիշ ոչ մի իմաստ չէր կարող ունենալ իմ ներողութիւնը...:

Մարդիկ անցնում էին մեր կողքերով, իսկ մենք կանգնել էինք ընդամէնը մի քայլ իրարից հեռու, բայց ամէն մէկս իր համար եւ չէինք նայում միմիանց: Մինչեւ հիմա էլ չգիտեմ, թէ ինչպէս եղաւ, որ ես բարձրացրի հայեացքս եւ մեր աչքերը հանդիպեցին իրար...

— Վերջապէս, — անշուշտ մտածեց աղջիկը՝ բուռն ուրախութեամբ, — վերջապէս այդ տղան նկատեց եւ յիշեց ինձ...:

Եւ նորից, մի վայրկեանում, իմ աչքի առաջ, տգեղ աղջիկը վերափոխուեց, վերածնուեց եւ ես չկարողացայ հայեացքս կտրել նրա դեղեցկացած դէմքից: Ի՛նչ յոյզեր էին ալեկոծւում նրա աղջկայի հոգու մէջ, ի՛նչ վարդագոյն լոյս էր վառւում այնտեղ... դրա շափաղն ընկել էր նրա այտերին, շողում էր նրա աչքերի մէջ, թրթռում էր շրթունքների վրայ:

Հիմնոսուածի նման ես մօտեցայ նրան:

— Ներեցէք... — կմկմացի ես: — Թոյլ կը տա՞ք ծանօթանալ ձեզ հետ...

Նա ուզեց խօսել, բայց չկարողացաւ: Բարձրացրեց իր ձեռքը, որ դողում էր յուզմունքից, եւ դրեց իմ ձեռքի մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(3 – Շար.)

ԿԵՑՈՒԱԾՔ

** ԱՍՏԼԵՍ **

Ծռոտ իսկզոտ տիմ՝ն, ո՛՝, Երրոտ ոզ ոլո դրն ատոտ ոտոտ ոտ ոլո ոտոտ ոտոտ ոտոտ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

խորհրդահայ Ճարտարապետներու Միութեան Նախագահ, ճարտարապետական գիտութեան Տոքթ. – Փրոֆ., Արուեստի վաստակաւոր գործիչ՝

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Փարիզի Հայութեան պիտի խօսի՝

ԵՐԵՒԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ
եւ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

չահեկան նիւթերուն չուրջ

ԱՅՍՕՐ ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ ժամը 20,45ին
ՕԹԷԼ ՄՈՏԷՌՆի սրահին մէջ
(*Մէթրօ Ռեփիւպլիք*)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Պէրպէրեան 50 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Փերուզ Բամպակեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պօղոսեան եւ զաւակները, Տիկին Ալիս Քարճեան եւ Օր. Արտէմ Պօղոսեան հոգեհանդստեան պաշտօն խնդրած են իրենց ծնողաց եւ նորոդ հանգուցեալ եղբօր՝ ՊՕՂՈՍ, ՄԱՐԻԱՄ եւ ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ եւ ՊՕՂՈՍԵԱՆ գերդաստանի բոլոր ննջեցեալներուն, ինչպէս նաեւ ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՐՃԵԱՆԻ եւ Տիկին ՊԱՍԷԻ համար:

Արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 18 Յուլիսին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ:

×

Զարուհի, Էլիզ եւ Լօրա Մեհտէրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, իրենց եղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵՀՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Տիկ. Աստղիկ Օհանեան, Ս. Օհանեանի մահուան տարելիցին առթիւ, եկեղեցւոյս՝ տասը Ֆրանք, տեղւոյն աղքատաց տասը: 6 Յունիսին՝ Այրի Տիկ. Վարպետեան, եկեղեցւոյ հինգ, Տիկ. Վիքթորիա Մկրեան, եկեղեցւոյ՝ տասը: Տիկ. Գասապալեան, եկեղեցւոյ՝ հինգ: Յրթ. Ղազարեան, Թոքատի նահատակաց հոգ. առթիւ, եկեղեցւոյ տասը: 12 Յունիսին, տարաբախտ Լողօֆէդ Աֆարեանի մահուան առթիւ, Փ. Ծ.ի, Կարապետ Թիւֆէնքճեան, Պօմոնի աղքատաց՝ քսան: Սահակ Մանուկեան, եկեղեցւոյ՝ տասը եւ Ազգ. Առաջնորդարանին՝ տասը: Ալպէռ Քրօֆէդա, եկեղեցւոյ տասը: Գրիգոր Նաճարեան, եկեղեցւոյ տասը: Տէր եւ Տիկին Գործունեան՝ եկեղեցւոյ քսան եւ Պօմոնի Աղքատախնամին՝ երեսուն: Այրի Տիկ. Հ. Թէրզիպաշեան եւ որդի, Ժօրժ, տեղւոյն Աղքատախնամին՝ քսան: Հայկ Տատուրեան, աղքատաց՝ տասը: Զարզաւաթճեան, եկեղեցւոյ՝ տասը Ֆր.:

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Զուիցերական օրինաց ենթակայ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովիս նախաձեռնութեամբ ներկայ Յուլիս ամսոյ 21ին, չորեքշաբթի օր, ժամը ճիշդ 20,30ին մեր կեդրոնատեղիին մէջ, 11, Սքուառ Ալպոնի, տեղի պիտի ունենայ բացատրական ժողով մը, ներկայութեամբ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի դիւանին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայ կացութեան մասին լուսաբանութիւններ ունենալ փափաքող անդամները, նոյնիսկ եթէ կան ընդդիմադիրներ, սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին: Յուլիս 18ին, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ֆառժի զովասուն ծառաստանին մէջ, Ռիւ Տոքթէօր Ժան-Ռոպէր, Փոն տը Շէրիւի (Իզէռ):

Գեղարուեստական բաժին, ճոխ պիւֆէ, առատ ուտելիք:

Օթոքառը կը մեկնի ժամը 10ին, Փլաս Կիշառէն:

Կը հրաւիրուի Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայութիւնը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ, Հերոսներու Օրուան առթիւ «Խանասոր»ի արշաւանքի տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին ամբողջ օրը Վալապրի մէջ: Կը թելադրուի մեր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներուն ու խումբերուն անմիջապէս զբաղիլ իրենց շրջանին համար օթոքառները վարձելու:

×

Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ քաղաքի օթոքառները վարձուած են: Անոնք որ կը փափաքին ժամ առաջ իրենց տոմսերը ապահովել, թող դիմեն հետեւեալ տեղերը՝ ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Պետրոսեան, Գրատուն Ծերիկեան եւ «Քրիստափոր»ի վարչական անդամներուն: Օթոքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին, Փլաս տ'Էքսէն, ընկեր Ա. Քէօսէեանի խանութին դիմացէն:

Ի դիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապրի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

Մանրամասնութիւնները չուտով:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 25ին:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ ատեն, Պ. Թեսիէի զովասուն ծառերուն տակ՝ Շըմէն տը լա Ֆորէ, հայկական դաշտահանդէսներուն վայրը:

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական խնամուած բաժին Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկ. եւ եւրոպական պարեր, հաճելի ժամանց:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, շամփուրով խորոված, եւայլն:

Ծանօթ.— Փոխադրութիւնը տեղի կ'ունենայ անձնական կառքերով, Սինեմա Փալասի առջեւէն:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի Յուլիս 25ին:

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝* 400 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 *Ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համախարբերդցիական Միութեան Լիոնի եւ Տեսինի քոյր մասնաճիւղերու կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ, Տեսինի Սեւան սրճարանի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ, 35, Ավընիւ Ժան Ժօռէս:

Առատ կերուխում (շամփուրով խորոված, չիկ խըյմա, տերեւով փաթաթուկ, բազմապիսի աղանդերներ):

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեանի բնակարանը: Խիս կարեւոր օրակարգ:

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

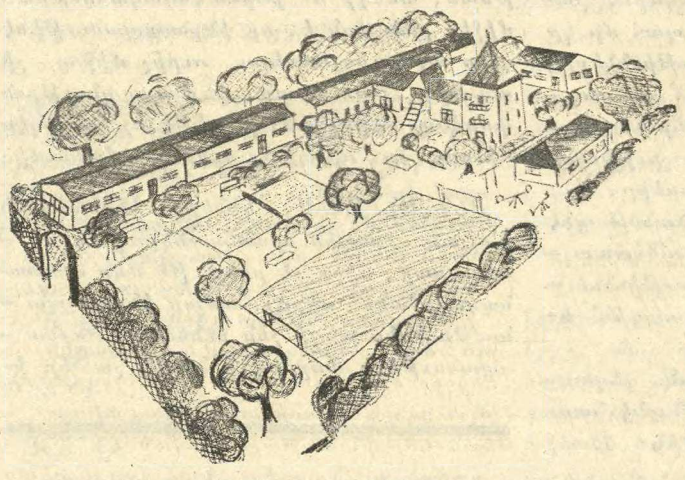

1945ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ առաջին բանակումը Արտէշի մէջ: Մեր բանակումները տարիներու ընթացքին շարունակուեցան զանազան վայրեր: 1957էն ի վեր Ֆոյի բանակավայրը դարձած է *Ժէօնէս է Աքսիոնի* սեփականութիւնը: Մեր բանակումներու հիմնադրութեան քսանամեակի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ

ԿԻՐԱԿԻ, 18 ՅՈՒԼԻՍ,
ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԶՐԲԱՇԵԱՆ
Խօսք պիտի առնեն

Պ. Պ. Ս. Սիսլեան (*Կրընոպլէն*), Վարդան Եղիշէեան (*Լիոնէն*), Տիկին Վիքթորիա Մումճեան (*ուսուցչուհի Սոֆիայէն*), Վեր. Յրթ. Հելվանեան (*բանակումի Հիմնադիր – Տնօրէնը*):

Գեղարուեստական բաժին բանակումի երախաներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգեկառքով իջնել Մոնէսթիէ տը Քլեռմոնի կայարանը: Կառքով Ռութ Նասիոնալ 96, իջնել Լը Ֆոյտը Ռուսար:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal: 1278-35
Tél.: DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորներն ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 Ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 Ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 Ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 Ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 Ֆր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 Ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը	15 Ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 Ֆր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 Ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 Ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 Ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
17
ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI
17 JUILLET
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ր ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10358

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.358

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈՒՅՆ ԵՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Այսօր՝ չաբաթ՝ Փարիզի մէջ կը բացուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան 36րդ Երջանային ժողովը։

Տարին մէկ անգամ ամառուան այս եղանակին կը դումարուի կուսակցութեան Եւրոպայի Երջանի օրէնսդիր վերապոյն մարմինը, լսելու կեդրոնական Կոմիտէի եւ իրեն ենթակայ մարմիններու տարեկան զործունէութեան տեղեկագիրը, քննելու համար օրակարգի հարցերը, դնելու նոր տարեշրջանի գործունէութեան ծրագիրը եւ ընտրելու նոր գործադիր մարմինը։

Ցանասյէն, Անգլիայէն ու Գերմանիայէն պատգամաւոր ընկերներ կը մասնակցին Երջանային Ժողովին, որ այս անգամ բացառիկ հանդամանք մը կը ներկայացնէ։

Բացառիկ՝ նախ անոր համար, որ այս տարի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 75ամեակն է։ Այս առիթով հայ յորելեանը պէտք է նշուի պատշաճ հանդիսաւորութեամբ։

Յետոյ՝ անոր համար, որ այս տարի Ցիսնամեակն է Մեծ Եղեռնին, որուն հարիւրամեակը ոգեկոչուելու վրայ դեռպոյն ճիգերը կ'ընէ կառուցելու համար ապիտակ Յարդին դէմ։

Իբրեւ արիւնն պահակ կը հսկէ հայ ընտանեկան, հայ մշակոյթի, հայ դպրոցի, հայկական նուիրական աւանդութեանց եւ իրաւունքներուն վրայ։

Տէր ու պաշտպան կանգնած է Հայկական Դատին, որուն արդար լուծման համար ամէն գնուն կը բախէ, ամէն միջոցի կը դիմէ, անվհատ, առանց ընկճուելու բոլոր աննպաստ պայմաններէն։

Դաշնակցութեան հիմնական դաստիարակներէն եւ հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն՝ աննկուն կամքով եւ անսահման հաւատքով հետապնդեց իր ծրագրին իրականացումը։

Ազատութեան ճանապարհին վրայ դուն հնց իր լաւագոյն զաւակները։ Հայրենադրութեան կրակը արծարծեց հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ։

Առաջին աշխարհամարտի Մեծ Եղեռնէն վերջ առանց յուսալքուելու կազմակերպեց սահմանին միւս կողմը ապրող Հայութիւնը։ Եւ 1918 Մայիս 28ին ստեղծեց անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Քառասունեւհինգ տարիէ ի վեր հայրենի հողին կտրուած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սփիւռքի ամբողջ տարածութեան

ԵՈՉԷՖ ՄԱՐՔՈՒԱՐՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի հայագիտական շրջանակները հանդիսաւոր ձեւով յիշատակեցին գերմանացի մեծանուն պատմագէտ – լեզուագէտ Փրոֆ. Եոզէֆ Մարքուարտի ծնընդեան 100ամեակը:

Այս առթիւ Մատենադարանի վարիչներուն նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ նաեւ գիտական խորհուրդի նիստ մը, ուր խօսք առին ակադեմականներ:

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից–անդամ Լեւոն Խաչիկեան ներկայացուց օտար գիտնականին կեանքը եւ գործը: «Ծովածաւալ գիտելիքներու տէր էր Փրոֆ. Մարքուարտ, քաջածանօթ հին ու միջնադարեան պատմութեան բոլոր սկզբնաղբիւրներուն՝ գրուած յունարէն, լատիներէն, եբրայերէն, ասորերէն, արաբերէն, պարսկերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն եւ ուրիշ լեզուներով, ինչպէս նաեւ անոնց մասին գերմաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն աշխատութիւններուն: Անսպառ գիտելիք եւ խուզարկու միտք ունենալով, յաջողեցաւ կերտել այնպիսի գործեր, որոնք կը փայլին արեւելագիտութեան երկնակամարին տակ իբրեւ առաջին կարգի աստղեր: Ասոնցմէ են «Հարաւային Հայաստանը եւ Տիգրիսի աղբերակունքը», «Երանշահրը», «Արեւելեան–եւրոպական եւ արեւելեան–ասիական հետախուզութիւնները» եւայլն:

Մարքուարտի կեանքին եւ գիտական գործունէութեան մասին խօսեցաւ նաեւ Գէորգ Աբգարեան, որ վերջերս գերմաներէնէ հայերէնի թարգմանեց «Պարսկահայոց նահանգը», «Հայոց այբուբենի ծագումը եւ Մաշտոցի կենսագրութիւնը» աշխատութիւնները:

Եոզէֆ Մարքուարտ ծնած է 1864 Դեկտեմբեր 9ին Հարաւային Գերմանիոյ աւաններէն Ռայխենպախի մէջ: Աւարտած է Տիւպինկէնի համալսարանը՝ հմտանալով արեւելագիտութեան մէջ: 1897–1900 պաշտօնավարած է նոյն համալսարանին մէջ: Յետոյ հրաւիրուած է Հոլանտա եւ մինչեւ 1911 գիտական աշխատանքներ կատարած է Լայտընի համալսարանին մէջ: 1912ին կը հրաւիրուի Պերլինի համալսարան՝ փոխարինելու ծանօթ լեզուաբան եւ հայագէտ Նիք. Ֆինկին: որ հիմնած էր «Հայ բանասիրութեան հանդէսը»: Մարքուարտ Պերլինի համալսարանին մէջ կը հիմնէ հայկական ամպիոն մը հայկական բանասիրութեան համար (իրանական բանասիրութեան հետ միասին): Գերմանիոյ մէջ առաջին անգամն էր, որ յատուկ ամպիոն մը կը հաստատուէր հայագիտութեան համար:

Գերմանացի գիտնականը մեռած է 1930ին:

Կը նկատուի բացառիկ արժանիքներու տէր բանասէր, պատմաբան, լեզուաբան եւ աշխարհագրագէտ:

Ռուս արեւելագէտ մը՝ Պարթոլտ, Մարքուարտի համար ըսած է. «Արտակարգ շնորհքներու տէր... տաղանդաւոր եւ վաստակաւոր արեւելագէտ պատմաբան, որ իր գիտական հետաքրքրութիւններուն եւ գիտելիքներուն բազմահմտութեամբ հազիւ թէ ունենայ իրեն հաւասարող մը ժամանակակից արեւելագէտներու շրջանակին մէջ»:

Գերմանացի գիտնականը աշխատութիւններ նուիրած է Սլաւոններու, Չինացիներու, Հունգարներու, Վրացիներու, Հայերու, Խազարներու, Ղփչաղներու եւ ուրիշ ժողովուրդներու պատմութեան զանազան հարցերուն: Մարքուարտի անունը ծանօթ է նոյնպէս Նիկերիոյ, Սուտանի, Մալիի, Կինէի, Ղանայի, Եթովպիայի եւ Եգիպտոսի ժողովուրդներուն, որոնց պատմութեան եւ արուեստին Մարքուարտ յատուկ ուսումնասիրութիւններ նոիրած է. «Բայց կայ ժողովուրդ մը, — կ՚ընդգծէ բանախօսը, — որուն հանդէպ յատուկ գուրգուրանք ունեցած է գիտնականը, այդ հայ ժողովուրդն է: Ան ճանչցաւ մեր ժողովուրդին բարձր մշակոյթը եւ հերոսական անցեալը եւ որոշեց անոր մէջ տեղ տալ նաեւ իրեն համար, հարազատ մնալով իր ինքնատիպ խառնուածքին՝ իր գերմաներէն անունը թարգմանեց «Բդեշխեան» եւ ուզեց կրել հայերէն մականուն մը»: Անոր երազն էր ապրիլ Հայաստանի մէջ, որ, դժբախտաբար, չիրականացաւ: Բանախօսը մանրամասն կը վերլուծէ Մարքուարտի հայագիտական կարեւոր աշխատութիւնները, կը թուարկէ շուրջ 25 հայագիտական ուսումնասիրութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր անտիպ մնացած են, այդ աշխատութիւններէն են «Մար Աբասի Հայոց նախնական պատմութիւնը», Կորիւնի «Վարք Մաշտոցի» գերմաներէն թարգմանութիւնը, Ագաթանգեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդի, Ղազար Փարպեցիի եւ կարգ մը ուրիշ պատմագիրներու թարգմանութիւններ, ուսումնասիրութիւններ:

Ռ. Սահակեանի զեկուցումին նիւթը եղած է «Յովսէփ Մարքուարտը Արեւմտահայերի ցեղասպանութեան մասին»: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներուն, երբ Թուրքիոյ դաշնակից Գերմանիոյ մէջ արդիլուած էր խօսիլ ի նպաստ Հայերու, Փրոֆ. Մարքուարտ բազմաթիւ առիթներով հրապարակաւ պաշտպանած է Հայերը եւ դատապարտած Թուրքերը: Դատապարտած է նաեւ գերման իշխանութիւնները, որ քաջալերած են Թուրքիոյ հայաջինջ քաղաքականութիւնը:

Հաւաքոյթի վերջաւորութեան խօսք առած է Փրոֆ. Կ. Մելիք–Օհանջանեան, որ հինգ տարի Պերլինի մէջ աշակերտած է Փրոֆ. Մարքուարտին:

Երեւանի Մատենադարանի Խորհուրդը միաձայնութեամբ որոշեց ձեռք ձգել գերման հայագէտին աշխատութիւնները՝ զանոնք հրատարակելու համար: Միւս կողմէ դիմում կատարած է Երեւանի քաղաքային Խորհուրդին՝ քաղաքին նորակառոյց փողոցներէն մէկը Եոզէֆ Մարքուարտի անունով կոչելու համար:

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱՆԱՊԱՏՆԵՐԸ

Դարերէ ի վեր մարդիկ անապատը նըկատած են անյոյս հողամաս մը: Բոլորին համար, կեանքէ ու պատմութենէ զուրկ այս անապատները համարուած են ապագայ չունեցող շրջաններ: Ի զուր չէ, որ հին Հռոմէացիները «տեսերթում» անուանեցին այդ տարածութիւնները:

Սահարան կը գրաւէ Ափրիկէի մէկ քառորդը: Նոյն ցամաքամասին հարաւային կողմը, Քալանարի անապատը կը տարածուի Ֆրանսայի հողամասէն երեք անգամ աւելի ընդարձակ տարածութեան մը վրայ: Հարաւային Ամերիկայի մէջ, Աքաթամա անապատին երկարութիւնը, որ կ՚եզերէ Քորտիլիէր լեռնաշղթան, կը հասնի 1000 քիլոմեթրի: Արաբիա իր անունը տուած է այն անապատին, որ կը տարածուի այս երկրին հողամասին վրայ: Արեւելեան Ասիա ունի Կոպի անապատին դժնդակ առասպելները: Աւստրալիոյ մէջ, Ճիպսըն մեծ անապատը զրկած է մարդիկը հողամասէ մը, որուն վրայ կարելի պիտի ըլլար կառուցանել քաղաքներ, գիւղեր, ագարակներ:

Միատեղելով բոլոր անապատներու տարածութիւնները, մասնագէտները հասան տպաւորիչ թուանշանի մը՝ 25 միլիոն քառ. քիլմ., ինչ որ կը ներկայացնէ ոչ նուազ, քան 16 առ հարիւրը երկրագունդի բոլոր ցամաքամասերուն, որուն հետեւանքով դեղին գոյնով տարածութիւններ, իբրեւ անբերրի վայրեր, աշխարհի քարտէսին վրայ կը գրաւեն մեծ տեղ:

Արդեօք մարդիկ կրնա՞ն ընդունիլ որ աշխարհի հողերուն մէկ վեցերորդին վիճակուած ըլլայ մնալ յաւիտենական անշարժութեան մէջ:

Եղած է ժամանակաշրջան մը, երբ անապատները հետազօտելու եւ նուաճելու համար մղուած պայքարը հետախոյզներուն կուտար վիպային, հոյակապ, բայց էականին մէջ անօգուտ արկածախնդրութեան մը լուսապսակը:

Ներկայիս, մարդկութիւնը իր առջեւ ունի մեծ նշանակութիւն ներկայացնող հարցեր, զորս պէտք է լուծէ: Ան կ՚ուզէ կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակի մէջ եռապատկել աշխարհի գիւղատնտեսական արտադրութիւնը, փոխել երկրագունդի կարեւոր մէկ մասին կլիման, գտնել եւ շահագործել էներժի նախանիւթերու նոր պաշարներ եւ վերջապէս՝ գտնել ջուրի նոր աղբիւրներ:

Զարմանալի պիտի թուի ըսել՝ թէ չոր ու ցամաք, աղքատ ու անհիւրընկալ անապատը ներկայիս կրնայ իր նպաստը բերել այս հարցերու լուծման: Վիպականութիւնը չի կորսնցներ իր ուժը: Հերոսը առանձինն կը պայքարէր անապատին դէմ: Այժմ մարդիկ իրենց ուժերը կը միացնեն անապատները բերրի դարձնելու համար:

Վերջին տարիներուն գիտական շրջանակներուն մէջ հետզհետէ աւելի յաճախ սկսաւ շրջան ընել գաղափար մը, որուն իմաստը կը թուի հակասել իրականութեան. ըստ այդ վարկածին անապատ գոյութիւն չունի, բայց, այս պարագային, ի՞նչ են այդ 25 միլիոն քառ. քիլմ. տարածութիւնները:

Երկարատեւ հետազօտութիւններ Սահարայի սրտին վրայ երեւան հանեցին կեանքի շրջանակ մը: Կիզիչ աւազին մէջ երբեմն կը վխտան օձեր, կենդանի անասուններ, հետեւաբար կենդանիներ, որոնք կը սնանին բանով մը: Բայց ինչո՞վ, այս անսահման անապատին մէջ, վարդագոյն մողէսին, որուն գոյնը չի նոյնանար երբեք աւազի գոյնին հետ, կայ նաեւ գշոր կոչուած միջատը (քըրըպուլ), զոր հին Եգիպտացիները նուիրական կենդանի կը համարէին: Բայց ինչո՞վ կը սնանին զշորները: Անապատի եզերքը ապրող ուրիշ կենդանիի մը կղկղանքով: Գշորները կղկղանքի այդ գնդիկները կը փոխադրեն անհաւատալի հեռաւորութիւններ՝ հաւաքելով իսկական մթերքներ:

Անտարակոյս, կեանքի շղթաւորում մըն է, բայց այսքանն ալ բաւական է, որ անապատը այլեւս արժանի չըլլայ այս անուան:

Յետոյ կուգայ ջուրի հարցը: Ինչպէս գիտենք, անապատին մէջ, տեղ տեղ կան ովասիսներ, փոքր թիւով արմաւենիներ, աղքատ խոտերու քանի մը խուրձեր, ջրհորներ: Մարդիկ հորատեցին յարատեւ ջանքերով, որոնք ապարդիւն չանցան, ջուրը սկսաւ կարկաչիլ բացուած հորին մէջ: Բայց ջուրին գոյութիւնը ապացոյց է, որ գոյութիւն ունի նաեւ ջուրերու շրջագայութիւն: Եւ ահա արդիական եղանակներով 1000 մեթրէ աւելի խորութիւններու մէջ կատարուած հորատումներ տուին ապշեցուցիչ արդիւնքներ: Սահարան պարզապէս նստած է 12 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր պարունակող հոյակապ ջրամբարի մը վրայ: Ճիշդ է, որ այս ջուրը չի կրնար ուղղակի օգտագործուիլ ոռոգումներու եւ խմելու համար, քանի որ շատ տաք եւ շատ աղի է, բայց կարելի է անապատի զօրաւոր հովերով բանող ելեկտրակայաններու միջոցաւ աղազերծել եւ պաղեցնել ջուրերը եւ զանոնք ատակ դարձնել ոռոգումներու համար:

Անտարակոյս, Սահարան եւ միւս անապատները ոռոգելու համար կարելի է օգ-

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

Մենք նոյնիսկ մոռացանք փոխանակել մեր անունները:

— Ո՞ր կողմ քայլենք, — ասացի ես:

— Նստենք մի տեղ, ես չեմ կարող քայլել, — շշնջաց նա՝ անկեղծ խոստովանանքով:

Մենք մտանք մօտակայ այգին եւ ընտրելով ոչ շատ ամայի եւ ոչ շատ բանուկ մի ծառուղի, նստեցինք նստարանի վրայ:

— Դուք ինձ յիշո՞ւմ էք, — հարցրի ես, թէեւ դա աւելորդ էր:

— Այո, — ասաց նա կամացուկ, — դուք այն երեք տղաներից մէկն էք:

— Նրանք քաղաքում չեն, — յայտնեցի ես:

— Այո՞, — ասաց նա անտարբեր: — Դէ ոչինչ:

Ես հասկացայ, որ նա ինձ էր հաւանել մեր երեքից եւ ուրախացայ դրա համար:

— Իսկ իմ ընկերուհին քաղաքումն է, — ասաց նա քիչ յետոյ՝ մի փոքր ինքնիրեն գտած, — բայց նա վաղը մեկնում է ամառանոց:

— Ես նրան լաւ չեմ յիշում, — ասացի ես:

— Ի՞նչպէս կարելի է, — ներողամիտ ժպտաց աղջիկը, — նա այնքան գեղեցիկ է, որ ով տեսնում է մի անգամ՝ այլեւս չի մոռանում:

— Դուք ինձ աւելի էք դուր գալիս — ասացի ես միանգամայն անկեղծ:

Նա վշտացած, համարեա վիրաւորուած, կախ գցեց գլուխը, լուռ շարժեց ցուցամատը հագուստի վրայ, ապա ասաց՝ առանց ինձ նայելու.

— Եթէ մի փոքր յարգում էք ինձ, խնդրում եմ, մի համեմատէք ինձ նրա հետ: Ես տգեղ աղջիկ եմ...

Նա այնքան գեղեցիկ էր այդ բոպէին եւ այնքան սիրելի, որ ես խանդաղատանքով արագ բռնեցի նրա ձեռքը եւ ամուր սեղմեցի իմ ձեռքերի մէջ.

— Դուք այնքան գեղեցիկ էք, տգեղ աղջիկ, — ասացի ես՝ յանդիմանութեամբ շեշտելով նրա գործածած բառը, — դուք այնքան դուր էք գալիս ինձ, որ ես չեմ փոխի ձեզ ոչ ոքի հետ...

— Իսկապէ՞ս էք ասում... — համարեա աղաչական հարցրեց նա՝ նայելով աչքերիս: Բայց նա պատասխան չէր սպասում, իմ անկեղծ խօսքերն արդէն համոզել էին նրան: Նա պարզապէս դեռ չէր կարողանում հաշտուել իր երջանկութեան հետ:

Ես նրան չպատասխանեցի խօսքերով, այլ նորից սեղմեցի նրա ձեռքը: Նա հանեց իր ձեռքն իմ ափերի միջից, մի անորսալի, թռուցիկ շարժումով շոյեց իմ ձեռքը եւ իմ ամբողջ էութիւնով անցաւ երջանկութեան սարսուռը:

— Գիտե՞ս, ես քեզ սպասում էի, — շշնջաց նա՝ սիրահարուած աչքերով ուղիղ նայելով իմ բիբերի մէջ: — Ամբողջ կեանքումս ես սպասում էի քեզ: Գիտէի, որ մի օր դու կը հանդիպես ինձ, կ՚ասես այս բոլորը... Տեսնո՞ւմ ես, ես քեզ հետ դու–ով եմ խօսում, որովհետեւ ինձ թըւում է, թէ դու իմ հին մտերիմն ես: Ես այնքա՛ն եմ խօսել քեզ հետ՝ մենակ ժամանակս...

Մինչդեռ նա խօսում էր, ես առանց թաքցնելու, ուշադիր եւ մանրակրկիտ զննում էի նրա դէմքը: Ես ուզում էի տեսնել, որսալ այնտեղ իմ առաջին տպաւորութիւնը նրանից՝ տգեղ աղջկանից: Բայց դա ինձ չէր յաջողւում: Ի հարկէ, ես տեսնում էի նոյն դիմագծերը, նոյն դէմքը, որն առաջացրել էր մեր երեք ընկերների սրտապատառ հազը, բայց այժմ այդ դէմքն արտայայտում էր այնպիսի գեղեցիկ զգացմունքներ, այնպիսի նուիրուածութիւն, որ ես դեռ չէի տեսել ոչ մի աղջկայ կողմից՝ ուղղուած ինձ:

Կարծես շարունակելով իր մտքերը, աղջիկը շշնջաց.

— Եթէ իմանաս, թէ ինչե՛ր եմ պահել հոգուս մէջ քեզ համար...

Ապա յանկարծ, սթափուելով, նա վախեցած նայեց ինձ.

— Ներեցէք, խնդրում եմ... Գուցէ կարիք չկար ասելու այս բոլորը...

Ես հասկացայ: Չէ՞ որ ես դեռ չէի ասել՝ սիրո՞ւմ եմ նրան, թէ ոչ: Բայց ես դեռ չէի ասել դա ոչ միայն նրան, այլեւ ինձ: Հարկաւոր էր, որ ես դա նախ պարզէի ինձ համար, ապա յայտնէի նրան: Բայց ժամանակ չկար, նա սպասողական եւ տագնապած նայում էր ինձ:

— Լսիր ինձ, — այս անգամ ինքս անցնելով դու–ի, ասացի ես նրան, — եկ պարզենք թէ քեզ համար, թէ ինձ՝ սիրո՞ւմ եմ քեզ արդեօք: Ամէն ինչ սկսուեց ահա այսպէս...

Եւ անկեղծ կերպով, առանց որեւէ բան թաքցնելու կամ մեղմացնելու, ես նրան պատմեցի ամէն ինչ...

Նա ինձ լսում էր դէմքի շարունակ փոփոխուող արտայայտութիւններով, բայց միշտ՝ ագահ ուշադրութեամբ: Ես աւարտեցի եւ բռնեցի նրա ձեռքը: Նա չդիմադրեց: Նա մտածում էր:

— Ահա, տեսնո՞ւմ ես, սիրելի տգեղ աղջիկ, — աւելացրի ես, — մենք ենթադրում էինք, թէ դու բացառիկ... բայց դուրս եկաւ բոլորովին հակառակը: Ես համոզուած եմ, որ եթէ մենք երեքով խօսէինք միմիանց հետ քո մասին, նրանք նոյնպէս կ՚ասէին նոյնը...

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(4 – Շար.)

տագործել ուրիշ միջոցներ ալ ինչպէս՝ աղաղերծուած ջուրերը մղել ջրանցքներու մէջ շնորհիւ հիւլէական գործարաններու, որոնք պիտի կրնան գործել ովկիանոսի ափերուն: Կատարուած հաշիւներու համաձայն, անապատներու եւ տափաստաններու ոռոգումը պիտի կրկնապատկէ այժմու մշակելի հողերուն տարածութիւնը եւ 1990ի ատենները կարելի պիտի ըլլայ աղաղերծել անապատներու ստորերկրեայ ջուրերը եւ ոռոգելի դարձնել զանոնք:

Բայց անպայման անհրաժե՞շտ է, որ Սահարան ծաղկուն հողամասի մը վերածելու համար խորերէն կամ հեռուներէն ջուր բերուի: Կան ծրագիրներ, որոնք կը նախատեսեն ստեղծել «Կեդրոնական Ափրիկէի ճշմարիտ ծով մը»: Այս նպատակին համար կարելի է օգտագործել Քոնկօ գետը: Ամբարտակելով անոր ջուրերը, կը փոխուի անոր հունը եւ քանի մը տարուան ընթացքին հոն ծնունդ կ՚առնէ խոկական ծով մը, որ պիտի ծածկէ Ափրիկէի հողամասին 10 առ հարիւրը:

Վերջին տարիներուն կեդրոնական Ասիոյ շարք մը անբերրի շրջաններուն մէջ երեւան եկան անփուշ կակտենիի (քաքթիւս) նշանակալի մշակութիւններ: Անոնք կրնան ամբարել եւ երկար ժամանակ պահպանել ջուրի քանակութիւնը: Այս բոյսով սնանող անասունները ջուրի պահանջ չեն զգար: Այսպէս, ուրեմն, կը բացուի անձրեւէ զուրկ շրջաններու մէջ եւս անասնաբուծութիւն ընելու հեռանկարը: Ասկէ զատ՝ կակտենիները կ՚օգնեն, որ աւազները հաստատ մնան իրենց տեղերուն վրայ: Հին Եդիպտացիներու ջրանցքները աւազներով ծածկուեցան ճիշդ այն պատճառով, որ անոնք չէին գիտեր, թէ կակտենիները աւազները ամրապնդելու կարողութիւնը ունին:

Ոչ մէկ տարակոյս, որ անապատներու ոռոգումը, անոնց մակերեսին վրայ գըտնուող ջուրերու քանակութեան յաւելումը, բոյսերու կատարած շնչառութիւնը կլիմայի կարեւոր փոփոխութիւններ յառաջ պիտի բերեն երկրագունդի նշանակելի տարածութիւններուն վրայ: Այդ արդիւնքը կ՚ակնկալուի, օրինակ, Նուպիոյ անապատին մէջ, երբ վերջանայ Ասուանի մեծ ամբարտակի շինութիւնը եւ Նեղոսի ջուրերը հաւաքուին 600 քիլոմեթր երկարութեամբ արուեստական լճի մը մէջ:

Վերջերս երեւան հանուած ապացոյցներ ցոյց կուտան, թէ անապատները աշխարհի տնտեսական շրջագծին մէջ կըրնան մտնել ոչ միայն շնորհիւ անոնց մակերեսէն ձեռք բերուած հարստութիւններուն, այլ նաեւ շնորհիւ անոնց ընդերկրեայ հարստութիւններուն: Վերջին տարիներու ընթացքին, Սահարա անապատին կատարած անակնկալը կը կոչուի քարիւղ: Ալժերիա, միայն 1963ին արտահանեց մօտաւորապէս 40·000·000 թոն այս վառելանիւթէն, որ շարժման մէջ կը դնէ ինքնաշարժները, շոգենաւերը, վայրաշարժները եւ օդանաւերը: Քարիւղը հետեւանքն է տարաբաղադրութեան այն օրկանական նիւթերուն, որոնք դիզուած են երբեմնի այս ծովին խորը, որ ժամանակին կը ծածկէր այս վայրերը: Բայց աշխարհի շատ անապատները խորքերն են երբեմնի ծովերու: Ո՞վ պիտի կրնայ ըսել, թէ երկրաբանական դարաշրջանները ինչ մրուրներ ձգեցին արեւավառ քարերու եւ աւազներու տակ: Ցամենայն դէպս անապատներու դէմ մղուած պայքարը ներկայիս կարելի չէ մղել պեղիչներով եւ աւազը ամրապնդող ծառերով:

Հազարաւոր տարիներ, անապատը մարդոց համար համարժէք եղաւ յուսալըքման: Եղան տարիներ, երբ մարդիկ ծանօթ էին անապատներու միայն մակերեսին: Կերպով մը անապատը կը նմանէր այն մարդոց, որոնք իրենց առատաձեռնութիւնը կը պահեն խոժոռ դիմակի մը ետին եւ իրենց բարեկամութիւնը կը շընորհեն միայն այն ատեն, երբ գիտեն շահիլ այդ բարեկամութիւնը:

Եկած է ժամանակը, երբ մարդիկ կըրնան շահիլ անապատներու բարեկամութիւնը: Միակ բանը, զոր պիտի կորսընցնեն անոնք, պիտի ըլլայ իրենց անունը: Այն ատեն, «անապատ գոյութիւն չունի» ասացուածքը պիտի չըլլայ տարակերպութիւն մը, այլ իրականութիւն:

Թ. Ա. Թ.

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԼԵՒՈՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Ալ-Ահրամ» թերթի Նիւ Եորքի մնայուն թղթակիցը՝ Լեւոն Քէշիշեան, «Յառաջ»ի խմբագրատունը այցելութեան ընթացքին, տեսակցութիւն մը ունեցանք Հայկ. Դատի աշխատանքներու առընչութեամբ:

— Ալժէի մէջ պիտի գումարուէր Ափրիկ ասիական երկիրներու համագումարը: Իրրեւ լրագրող հետեւած էք այդ աշխատանքներուն: Հայկ. Դատը այդ համագումարին մէջ արծարծելու կարելիութիւնը նշմարեցի՞ք:

= Ինչպէս գիտէք, համագումարը յետաձգուեցաւ: Այսուհանդերձ, Ալժէ գըտնուած միջոցիս՝ պատեհութիւնը ունեցայ տեսնուելու եւ խօսակցելու համայնավար Չինաստանի ե Հիւս. Քորէայի պատուիրակներուն հետ: Մեծ եղաւ զարմանքս, երբ նկատեցի, թէ զոյգ պատուիրակութեան անդամները ուրիշներէ շատ աւելի լաւ ծանօթ են հայկական հարցին, իսկ ամէնէն մեծ անակնկալն եղաւ, երբ ասոնք բուռն կերպով քննադատեցին եւ ձաղկեցին Խորհ. Միութիւնը, որ Հայկական Հարցը բաժնած է երկու մասերու, առաջինը՝ ցեղասպանութիւն եւ երկրորդը՝ հողային խնդիր: Խորհ. Միութեան համար հողային հարց գոյութիւն չունի, կամ՝ աւելի ճիշդ՝ չեն ուզեր արծարծել այդ հարցը: Համաձայն Չինացիներուն, Մոսկուա միայն կը դատապարտէ օսմանցիներուն ի գործ դրած ջարդի քաղաքականութիւնը: Այս առընչութեամբ, շեշտեցին անոնք, Մոսկուա կը զգուշանայ նոյնիսկ յիշատակելէ ներկայ Թուրքիան, որ, ինչպէս ծանօթ է, կը ժխտէ այդպիսի դէպքի մը գոյութիւնը:

— Համայնավար Չինաստան պատրա՞ստ է, ի հարկին, արծարծելու Հայկ. Հարցը:

= Ո՛չ, բայց տրամադիր են խօսիլ՝ երբ խնդիրը արծարծուի եւ օրակարգի հարց դառնայ:

— Թուրք պատուիրակութեան հանդիպեցա՞ք Ալժէի մէջ:

= Բազմանդամ պատուիրակութիւն մը ժամանած էր: Եկած էին նոյնիսկ 19 թուրք լրագրողներ: Թուրքերը պատրաստ կը թուէին որեւէ անակնկալի: Արդարեւ, կը մտածէին, թէ Մակարիոս Արք. կըրնայ արծարծել Հայկ. Հարցը:

— Ամերիկայի մէջ որոշ աշխատանքներ կատարուեցան թրքական ցեղասպանութիւնը ծանօթացնելու համար ամերիկացի ժողովուրդին: Որքան գիտենք ժապաւէն մը պատրաստուեցաւ:

= Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի Կեդր. Յանձնախումբը պատրաստեց կէս ժամուան տեւողութեամբ ժապաւէն մը, որ կը կրէ «Թրքական ցեղասպանութիւնը Հայերուն հանդէպ» խորագիրը:

Ժապաւէնի պատրաստութիւնը եւ ղեկավարութիւնը յանձնուած էր ինծի:

Հայկ. ջարդերու մասին ներկայացուած ընդհանուր տեսութենէ մը ետք, ժապաւէնին մէջ կը խօսուի Հայկ. Դատի էութեան մասին: Ապա կը ցուցադրուին տեսարաններ՝ ջարդերէ, 1914ի թրքական բանակը, սուլթանը, հայ կամաւորները (այս երկուքը գտանք ցար Նիքոլայի անձնական շարժանկարիչին քով), Ս. Թէհլիրեանի դատավարութիւնը, Փարիզի մէջ գումարուած ՄԱԿի 1946ի ժողովը, ուր առաջին անդամ ըլլալով օրակարգի հարց կը դառնայ ցեղասպանութիւնը եւայլն:

Շարժանկարը կը վերջանայ Արնոլտ Թոյնպիի մասնաւոր յայտարարութեամբ:

Ժապաւէնը, որուն նկարները հարազատ են եւ առնուած պաշտօնական դիւաններէ, անդլերէն լեզուով ներկայացուեցաւ Մ. Նահանգներու զանազան քաղաքներու մէջ՝ հեռատեսիլի միջոցաւ:

Պատրաստուած է վերոյիշեալ ժապաւէնին արաբերէն եւ հայերէն կրկնօրինակները, իսկ շուտով կը լրանայ նաեւ անոր Ֆրանսերէն խօսուն օրինակը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ «Յառաջ» Ազգ. Երկրորդական վարժարանը, այս տարի եւս, ունեցաւ երեք ամավերջի հանդէսներ՝ մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ երկրորդական բաժնի: Յունիս 20ի հանդիսութեան ներկայ գտնուած են պետական երեսփոխան ընկ. Մովսէս Տէր-Գալուստեան, Փրոֆ. Մօրուս Հասրաթեան եւ ուրիշներ: Փրոֆ. Մ. Հասրաթեան ըրած է հուսկ բանքը՝ թելադրելով ընթերցաւարտներուն ըլլալ արժանաւոր ժառանգորդը հայ մշակոյթի մեծ արժէքներուն: Ընկ. Մովսէս Տէր-Գալուստեան յայտարարած է ի մէջ այլոց.— «Մենք թողուցինք մեր դրախտանման Սուէտիան, բայց դրախտի վերածեցինք փոշոտ, անապատ Այնճարը, մենք կորսնցուցինք մեր եկեղեցիները հոն, բայց շինեցինք նորը եւ աւելի մեծը հոս, մենք կորսնցուցինք մեր դպրոցը հոն, բայց շինեցինք աւելի մեծը եւ առաջին ազգ. երկրորդական վարժարանը հոս, եւ ես կը հաւատամ, որ չենք կորսնցուցած Մուսա լեռը, որովհետեւ Մուսա լեռը, Ուրֆան, Շապին-Գարահիսարը, Սասունը կը խտանան Մասիսի մէջ որ ուշ կամ կանուխ պիտի ըլլայ դարձեալ հայկական»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Համազգային»ի ընդունելութիւնը՝ ի պատիւ Ժորժ Սարգիսեանի, եղած է հայ թատրոնին եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթին փառաւորման նուիրուած հաւաքոյթ մը: Ժորժ Սարգիսեան, որ Համազգայինի «Գ. Իփէկեան» թատերախումբի ղեկավարն է եւ միեւնոյն ատեն շնորհալի դերասան մը, վերջերս ստացաւ Լիբանանի Մայրիներու Ազգային կարգի Ասպետի շքանշանը:

ՍԱՆ ՓԱԻԼՈՅԻ մէջ Մայիս 28ի 47րդ տարեդարձը տօնուած է Մայիս 29ին: Բանախօսած է Մ. Նահանգներէն յատկապէս Հարաւային Ամերիկա հրաւիրուած Բժ. Երուանդ Խաթանասեան:

Պուէնոս Այրէսի մէջ եւս խօսած է մեր երէց ընկերը: Զոյգ հանդիսութիւնները եղած են աննախընթաց:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ գումարուեցաւ Հայ Օգնութեան Միութեան 45րդ Պատգմ. Ժողովը, որ յատուկ ուշադրութիւն դարձուց «Հայաստան» քէմփին, նկատի առնելով, որ այդ ճամբարը կարեւոր դեր կը կատարէ հայապահպանման գործին մէջ:

Ժողովը կրթական հարցին առընչութեամբ որոշեց կազմել ուսումնական յանձնախումբ մը, մասնակցութեամբ Հ. Օ. Մ.ի, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան, վարելու համար արդէն գոյութիւն ունեցող դըպրոցները, եւ նորեր եւս հաստատելու համար:

Պատգմ. Ժողովին ներկայ գտնուած են ընկերներ Կարօ Սասունի եւ բժ. Ատուր Գապագեան, Պէյրութէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (270)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Դեռ իրենց չհասած, առաջին կայծակը պայթեցաւ ու յիսուն գրկաչափ հրեղէն ցայտ մը նետուեցաւ, որուն ամէն մէկ կաթիլը՝ կապոյտ բոցով կը շարունակէր այրիլ, ըլլայ կենդանիներու ըլլայ մեռելներու վրայ:

— Կէօգիւնիւ աչ, սաքին (աչքդ բա՛ց, զգո՛յշ):

Թուրք յառաջապահները սարսափած դետին նետուեցան, որպէսզի թողուն որ իրենց կռնակներուն վրայէն անցնի այդ դիւական անիւը. սակայն անիկա կայծակնացայտ հրեղէն անիւի մը փոխուած էր արդէն: Բոց կը ժայթքէր, այրող ձէթ կը ցայտեցնէր, մանիշակագոյն հրեղէն կակաչներ կը ցանէր լերկ գլուխներուն, ռազմական զգեստներուն վրայ:

Ֆշալով, պայթելով, ճայթելով ացատկռտէր անոնց վրայ, միշտ աւելի առաջ երթալով: Օձապտոյտ չողերով կը նետէր իր ճառագայթները, կը սփռէր կարմիր, կապոյտ ու դեղին աստղերը:

— Մետէտ, Ալլահ:

Ամէնէն անվախ գունդերն ալ սարսափահար ընկրկեցան, զիրար գլորելով կը փախչէին այդ դժոխային վտանգին առջեւէն:

Եւ անիւը կարծես խելք ու կամք ունենար, կը հետապնդէր փախչողները, կը տապալէր զանոնք ու կենդանի կրակով կը ծածկէր, բոցավառ ձէթով ու ծծումբով: Անոնց հրացանները կը պայթեցնէր, այնպէս որ զիրար կը վիրաւորէին. անոնց քիթը, բերանը, աչքը, ականջը, վիզը կրակով կ՚ողողէր, այնքան որ հոգեվարքներն անդամ գլխու վրայ կը դառնային անկէ: Ու հրեղէն անիւը կը գլորէր միշտ առաջ. երկար հրեղէն կայծեր կ՚արձակէր ու կը տապալէր եասաուլները իրենց ձիերով մէկտեղ: Անոր բոցը մինչեւ ոսկորները կը թափանցէր ու ծուխը կը խեղդէր, պայթումները կը խլացնէին, ու գունդերու քով անցած ժամանակ կը հըրդեհէր զանոնք: Իր ետեւէն չարչարանքէն գալարուողներ եւ այրող դիակներու հարիւրաւորները կը թողուր միայն ու խելագարօրէն ցատկռտող, թաւալող ողջ ողջ այրողներ:

Ծուխի ամպերու մէջ պատուած կը շարունակէր գլորիլ, բիւրաւոր կայծեր արձակելով:

— Եթիշին, եթիշըն, Ալլահ, մետէտ... վա՛յ...:

Զուր տեղ էր եասաուլներու կատաղութիւնը, աւելորդ տեղ էր դամոտ խարազանով՝ փախչողներու դէմքին հարուածելը, մարդ չմնաց արտաքին բերդին դէմ յարձակելու համար:

Եւ դեռ չի բաւեր, Հունգարացիները դուրս ալ խուժեցին խրամատներէն, եւ ով որ դեռ անիւին անցնելէն վերջ պառկած մնացած էր կամ վախէն քարացած, ջարդեցին, կոտորեցին անողորմաբար, կատղած առիւծներու նման:

— Ետ, ետ, — լսուեցաւ ներսէն փողերու ձայները:

Գրիգոր հազիւ կրցաւ իր մարդիկը ետ քաշել:

— Տակառներ բերէք, տակառներ:

Ու կը գլորէին տակառները: Թուրք բանակին մնացորդներն ալ ահագին շառաչով եւ աղմուկով հեռացան անկէ: Միայն թնդանօթները մնացին ու սարսափած ցատկռտող ուղտեր եւ ապշած թօփճիները:

×

Լաւ եղած էր որ Մեքչէի թողուց փորելը, որովհետեւ իր տեղն ալ Հին դրան քով, երեք տեղերէ խուժեցին Թուրքերը հողին տակէն:

Մինչ անդին հրեղէն անիւը կը գործէր, Հին դրան քով հողին տակ կը մղուէր կռիւը:

Հոն պարիսպը այնքան ծակծկուած էր, որ Թուրքերը քարերու մէջէն կը մղէին իրենց նիզակները ներս իսկ Հունգարացիները դէպի դուրս, մինչ հողին տակ Մեքչէի իրենց դիմացէն փորելով երեք տեղերէ փախցուց զիրենք:

Թուրքերը վերջապէս կրակ տուին դըրան եւ անկէ ուզեցին ներս խուժել, բայց ուժեղ ու հաստ պատ մը գտան իրենց դիմաց: Մեքչէի, արդէն ատենին գոցել տուած էր:

Գրիգոր տեսնելով իր ամրոցի մարդոց դուրս խոյանալը եւ այդ զարհուրելի փախուստը, թաց մորթերով ծածկել տուաւ թնդանօթներն ու վառօդի սնտուկները. տասը մարդ միայն թողուց պահականոցներու մէջ ու միւսները առած Մեքչէիի օգնութեան փութաց Հին դրան քով:

Սակայն օգնելու բան չկար. Թուրք բանակին սարսափը Հին դրան կողմն ալ հասած էր. հոն առաջնորդուած գունդերէն միայն թիւֆէնկիները մնացին իրենց տեղերը. անոնք հոն դրան շուրջ հաւաքուած անդադար կը կրակէին:

Պարիսպին վրայ ցանկապատնէշի տակ քաշուած կեցած էին պահակները. միայն կամարներու տակ, պարիսպին ոտքը, կ՚աշխատէր զինուորներու գունդ մը, շարունակ իրենց նիզակները դուրս մղելով:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արա Մինասեան, Քաթրին, Քրիսթին եւ Վերոնիք Մինասեան, Տիկին Սուրբիկ Մինասեան, Տիկին Աղնիւ Գաղաղեան, Տիկին Նուարդ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Չէլէպեան եւ զաւակները, Պ. Ժողէֆ Հաքիմ, Օր. Վալանթին Էլսայար, Տէր եւ Տիկին Պետիկ եւ զաւակները, Օր. Աստղիկ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Գաղաղեան եւ զաւակները, Օր. Լիւսի Ֆերունճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզաւաթճեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, ներոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տիրուհի Չէլէպեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 13ին, իր բնակարանը 91, Ռիւ տը Լոնշան, Փարիզ, 78 տարեկանին, զօրացած եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդներով:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Յուլիս 17) առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցին, 10 պիս, Ռիւ Թուէն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փասիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼԻՈՆ

Տէր եւ Տիկին Ժոֆրէ եւ աղջիկը եւ ընտանեկան պարապդները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԱՐԱՅՏԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Արմաւ Փօլատեան)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Էվիան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ ժամը 15ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին (259, Ռիւ Պուալօ) ուր մարմինը փոխադրուած է հինգշաբթի իրիկուն:

« La Résidence »
2, Ave. des Frères Lumière, Lyon.

Տէր եւ Տիկին Սահակ Մեղպուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Մեղպուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Մեղպուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ծովասար Մեղպուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ակոչեան եւ զաւակները (Ամերիկա) սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԵԶՊՈՒՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Յուլիս 17) կէսօրէ ետք ժամը 16,30ին Պոնտիի գերեզմանատունը:

Հաղորդ. միջոց.— 105 թիւ օթոպիւսը Փորթ տէ Լիլայէն, իջնել Պոնտիի գերեզմանատունը կամ Կառ տը Լ'Էսթէն, իջնել Պոնտի (Կառկանի դիծ):

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեանի բնակարանը: Խիս կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ. Ստեփան Էլչիբէկեան ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս վճարած է Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան ապահովագրութեան գումարը՝ 379,20 ֆրանք:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ քաղաքի օթոքառները վարձուած են: Անոնք որ կը փափաքին ժամ առաջ իրենց տոմսերը ապահովել, թող դիմեն հետեւեալ տեղերը՝ ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Պետրոսեան, Գրատուն Ծերիկեան եւ «Քրիստափոր»ի վարչական անդամներուն: Օթոքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին, Փլաս տ'Էքսէն, ընկեր Ա. Քէօսէեանի խանութին դիմացէն:

Ի դիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապռի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

« Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, Տիկին Իսկուհի Փափազեանէ 100 Ֆր., իր երկրորդ թոռնիկին ծննդեան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Ն. Ուզունեանէ 100 Ֆր. իրենց աղջկան Շաքէի ամուսնութեան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Խ. Պետրոսեանէ (Վիէն) 10 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, Մարիամ Միքայէլեանի մահուան առթիւ (Ամերիկա):

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՃԱՊԱՐԵՑԷՔ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ — ԳԻՆ՝ 2450 ՖՐԱՆՔ
TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre
Ամէն Երկուշաբթի, Ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը ժամը 16,30–18
Tél. : RIC. 77-40

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

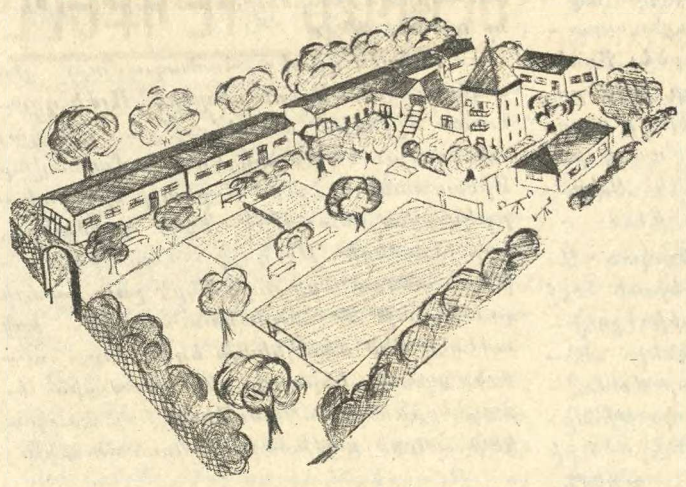

1945ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ առաջին բանակումը Արտէշի մէջ: Մեր բանակումները տարիներու ընթացքին շարունակուեցան զանազան վայրեր: 1957էն ի վեր Ֆոյի բանակավայրը դարձած է Ժէօնէս է Աքսիոնի սեփականութիւնը: Մեր բանակումներու հիմնադրութեան քսանամեակի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ

ԿԻՐԱԿԻ, 18 ՅՈՒԼԻՍ,
ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԶՐԲԱՇԵԱՆ
Խօսք պիտի առնեն

Պ. Պ. Ս. Սիսլեան (Կրընոպլէն), Վարդան Եղիշէեան (Լիոնէն), Տիկին Վիքթորիա Մումճեան (ուսուցչուհի Սոֆիայէն), Վեր. Յրթ. Հելվաճեան (բանակումի Հիմնադիր – Տնօրէնը):

Գեղարուեստական բաժին բանակումի երախաներուն կողմէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգեկառքով իջնել Մոնէսթիէ տը Քլեռմոնի կայարանը: Կառքով Ռութ Նասիոնալ 96, իջնել Լը Ֆոյտը Ռուսար:

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Զուիցերական օրինաց ենթակայ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովիս նախաձեռնութեամբ ներկայ Յուլիս ամսոյ 21ին, չորեքշաբթի օր, ժամը ճիշդ 20,30ին մեր կեդրոնատեղիին մէջ, 11, Սքուառ Ալպոնի, տեղի պիտի ունենայ բացատրական ժողով մը, ներկայութեամբ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի դիւանին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայ կացութեան մասին լուսաբանութիւններ ունենալ փափաքող անդամները, նոյնիսկ եթէ կան ընդդիմադիրներ, սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան
Փարիզի Յանձնաժողովի
ԴԻՒԱՆ

12–7–1965

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

TRICOTS TERZIAN
la plus moderne
des
fabriques de tricots
de la
région parisienne
★
3, Rue Poissonnière PARIS-2 Tél. : CEN. 93-75
Haratch

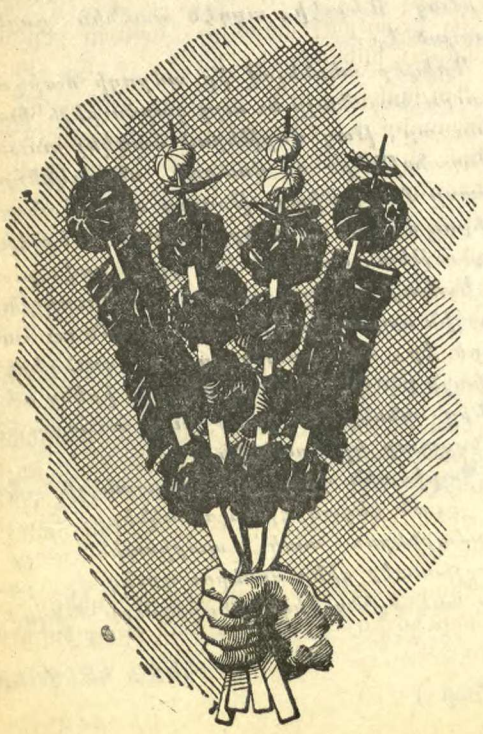

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 18 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10359 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.359

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՄՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

—o—

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ցուլիս 4ի երեսփոխանական ընտրութիւնները ետքն վերջ տալու այն արուեստական պայքարին, զոր դիտակցաբար ստեղծեր էին պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու մտանիշ մարդիկ։

Հակառակ աջէն ու ձախէն, ներսէն ու դուրսէն — մանաւանդ դուրսէն — սարքուած սադրանքներուն, խառնակչու-թեանց եւ դաւադրական թաքուն ու ակնթարթ մեքենայութեանց, Հարաւային Ֆրանսայի մեր հայրենակիցները մեծամասնութեամբ ողջմտութիւն ցոյց տուին, — պատի՛ւ իրենց — ու չտարուեցան զա-գուեր պատակեալու համար կատարուած իլլզային աշխատանքներէն։

Գաւառ մը ջուրի մէջ փոթորիկ յարուցանել փորձեցին ծանօթ մարդիկ, չարժան մէջ դնելով իրենց անբաժան խոր-հրդականներն ու Թաղականի իրենց ա-ջակիցներուն փակած արկածախնդիրները։

Նահապետին էջմիածինի անունը եւ սուտ լուրեր տարածեցին Թեմը Անթի-լիասի կապելու մասին, դիտակցաբար, մոքերը պղտորելու եւ Ֆրանսայի մեր խաղաղ դաղութը «երկփեղկում»ի առաջ-նորդելու յեսին մտքով։

Իրենց սուտ տարածայնութեանց իրենք ալ չէին հաւատար, սակայն «նպատակը կարդալացնէ միջոցը» ճիպուտիական սկզբունքին հետեւելով, չուրջ երկու տարի հրապարակը ազմկեցին։ Սխալ տեղեկագիրներ ղրկեցին էջմիածնի բարեմիտ վարդվն Ա. կաթողիկոսին, զայն մոլո-րեցնելու եւ իրենց սայլին լծելու չար նպատակով։

Սակայն ի դուր անցան չարամիտ ու չհանդիղիր մարդոց բոլոր սադրանքները։ Հարաւային Ֆրանսայի մեր Հայրենակիցները, արհամարհելին վերէն՝ սքեանչելով իրենց գաղափարական տարակարծութիւնները, քով քովի եկան, իրարու հետ խորհրդակցեցան, եւ յանուն համերաշխութեան, փոխադարձ դիջումներով համաձայնեցան ցանկի մը վրայ, որ ընդունելի էր բոլորին, քանի որ կը ներկայացնէր բոլոր հոսանքները։

Քուէարկութիւնը, օրէնքի սահմաններուն մէջ, իրենց ազգային տուրքը վճարելով, Յուլիս 4ին ազատօրէն տուին իրենց քուէները եւ ընտրեցին Թեմին Ազգային Երեսփոխական կամ Գաւառական կոչուած ժողովը, որ օրէնադիր վերադոյն մարմինն է։

Գաւառականը իր առաջին նիստին միաձայնութեամբ ընտրած է իր Դիւանը եւ Ազգային կեդրոնական վարչութիւնը՝ նոյն եռամեայ մարմիններէ։

Նոյն նիստին մէջ նոյնպէս միաձայնութեամբ իրաւապէս վաւերացուցած է Ա-ռաջնորդը, վաւերացուած Ազգային Եւ-թական ժողովէն։

Հոն ուր էջմիածինը չի հասներ, կի-սկան Աթոռը օգնութեան կը փութայ։ Այս սկզբունքին կեանքի մէջ կիրար-կուած է կիլիկեան մխարանի մը առաջ-նորդ դառնալը էջմիածնական Թեմի մը։ Ու նաեւ՝ Ցեխնամեակի առեղծած համե-րաշխական ոգիին եւ ողջմտութեան յաղ-թանակը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՆ ՊԼԱՆԻ ՓԱՊՈՒՂԻԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

—o—

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեանց նախագահները՝ Սաւարակաթ եւ որ կոչ պաշտօնական բացումը կատարեցին Մոն Պլանի փապուղիին, որ Ֆրանսան Իտալիոյ կը միացնէ 11 քիլոմեթր 600 երկարութեամբ։ Շինութիւնը տեւած է վեց տարի, զոհ գացած են 21 բանուորներ։

Երկու նախագահները խօսք առնելով յատագովեցին եղածը։ Տը Կոլ չհլսեց.— «Ո՞վ պիտի, երբ օր մը միայն արեւմտեան Եւրոպայի գործակցութիւնն ու հաստկացողութիւնը տարածուին բովանդակ Եւրոպայի վրայ եւ անոնք նշուին թեքնիք իրագործութիւններով, պիտի չկազմեն աղերու զարգացման դիմաւոր տարրը եւ բոլոր մարդոց յառաջդիմութիւնը։ Հետեւելով Ֆրանսայի, եթէ կ'ընդունինք որ մեր ցեղը ապէտներու դատապարտուած չէ, այդ է այսօրուընէ դոյութեան պատճառը եւ վաղը Եւրոպական Եւրոպայի նպատակը պիտի ըլլայ»։

Նախագահ Սաւարակաթ իր կարգին յայտարարեց.— «Մեծ իրագործումը որու բացումը կը կատարենք այսօր տնտեսական ամբողջացման միայն գործիքը չէ, այլեւ հանդրուան մը աւելի լայն միութեան մը համար։ Դէպի Եւրոպայի միացած եւ պաղարեր ապագան նայելով է որ կը ջանանք այս նպատակին հասնիլ, առանց մոռնալու զժուարութիւնները, դիմերու եւ աշխատանքի ներդաշնակութեան մը մէջ, որոնք հետզհետէ կրնան պատասխանել մեր երկիրներու չահերուն եւ ներկայ ժամանակաշրջանի խոր ան-հրաժեշտութեանց»։

× *Երկու նախագահներու հանդիպումը չլուծեց անյուսալ եւրոպական տագնապը։*

Տեսակցութիւնը տեւած է մէկուկէս ժամ, բայց ինչպէս կը խորագրէ՝ Քոնպա «Երկու Նախագահները իրար մտիկ ըրած են առանց դիրար լսելու»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԻՆԸՈՒ Դ· իր պաշտօնը կատարեց եւ աշխարհի ներկայացուց Հրատ մոլո-րակին առաջին նկարները։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ կացութիւնը բոլո-րովին հանդարտած չէ։ Յոյները կը չա-րունակուին ի նպաստ Փափանդրէուի, բայց կառավարութիւնը արդիլեց Աչխատանքի Դաշնակցութեան չարաթ օրուան ցոյցը։ Թաղաւորը որոշած է վճռական ըլլալ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅի Երիտասարդ պատմաբան մը կը պնդէ որ Հիրոչիմայի ռումբը անհրաժեշտ չէր պատերազմը չահելու հա-մար։

ՈՒՈՇԻՆԿԹՐՆի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ Սթիվընսընի յուղարկաւորութիւնը։ Նախագահ Ճոնսըն ներկայ եղած է արարողութեան։

ՀԱՒԻՄԸՆ յայտարարած է Մոսկուայի մէջ. «Բացատրեցի Ուոշինկթընի դիրքը Վիէթնամի նկատմամբ։ Այդ հարցը պէտք է կարզադրուի Հանոյի եւ Սայկոնի միջեւ»։ Հաւիմըն կ'ուզէ նաեւ որ Ամերիկա եւ Խորհ· Միութիւնը միշտ պատրաստ ըլլան բանակցելու.— «Պէտք է կարզադրենք մեր տարաձայնութիւնները եւ յատակ կերպով ցոյց տանք, մէկ թէ միւս կողմէն, թէ ի՞նչ են մեր նպատակները։ Ատիկա պարտական ենք ոչ միայն մեզի, այլեւ՝ աշխարհի»։

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ՀԻՆ ՃԱՄԲԱՆ՝ ՆՈՐ ԿՕՇԻԿՈՎ

—o—

Միամտութիւն պիտի ըլլար սպասել որ Եղեռնի այս յիսնամեակին, մեր տեսակցութիւններուն հիմնովին հակոտնեայ տեսակցութիւններ ունեցող կազմակերպութիւններ, մէկ օրէն միւսը, բարեփոխեին իրենց ուղղութիւնը՝ յանուն համերաշխութեան։ Յանուն «սէր, միութեան», ինչպէս պիտի ըսէր մեր վարժապետը։

Միեւնոյն ատեն ալ, մեզմէ տարբեր մտածողները «հաշուական» սկսալ մը գործած պիտի ըլլային, եթէ սպասէին մեզմէ որ մե՛նք հրաժարէինք մեր հաւատքներէն, միշտ, յանուն այդ համերաշխութեան, որուն այնքա՛ն պէտ ունինք։

Ընդհակառակն, շատ լաւ է որ Արտասահմանը ունենայ երկու տարբեր — եւ առողջ — տեսակէտներ, որոնց բախտ-մէն կրնայ, օրին մէկը, ծագիլ նոր լոյս մը։ Թէեւ, խօսքը մէջերնիս, բախտը տեղի կ'ունենայ հառաչուն տարիէ ի վեր, բայց լոյսը տակաւին կը տնտնայ։ Կը նմանի փրանսական լուցկիին, զոր տուփին վրայ կը ֆսես ու կը ֆսես, բայց չի վառիր...

Ամէն Հայ ազատ է, բնականաբար, Հայաստանը սիրելու ի՛ր հասկցած ձեւով։

Հայ կայ, օրինակ, որ սիրահարած է անոր ներկայ վարչաձեւին։ Հայ ալ կայ որ այդ վարչաձեւին անունը լսէ, գլուխը կ'առնէ կը ֆալէ։

Հայ կայ, որ Հայաստանը կը սիրէ անոր « ազատութեան » համար։ Հայ ալ կայ, որ Հայաստանը կը սիրէ անոր աղֆատութեան համար։

Հոգ չէ։ Հարցը այն է որ ամէն Հայ, ի՛նչ հոսանքի, ի՛նչ յարանուանութեան եւ ի՛նչ դասակարգի ալ պատկանի անխորտակելի սիրով իր սիրտը կապէ մանրապնակար Հայաստանին, որ ամենայն Հայոց հայրենիքն է։

Ո՞վ իր ծնողքը, իր զաւակը, իր ֆոյրն ու եղբայրը — մէկ խօսքով, իր հարազատը — կը սիրէ այս կամ այն պատճառին համար։ Անոնց՝ այս կամ այն ունեցածին համար։ Կամ չի սիրեր զանոնք, որովհետեւ անոնք այս կամ այն բանը չունին։

Հետեւաբար, Հայաստանը սիրել, ո-րովհետեւ ան այսպէս է եւ այնպէս չէ, կը նշանակէ հայրենիքի սէրը սակարկութեան նիւթ ընել։

— Եթէ այս գլխարկին վրայ կանանչ ծաղիկ մը ըլլար, շատ պիտի սիրէի եւ պիտի գնէի...

Կամ.

— Եթէ այս տունը փողոցէն ա՛յնման հետ ֆաշուած չըլլար, կ'առնէի...

Ցետոյ, Հայրենիքը — այս պարագային, Հայաստանը — սիրել, չի նշանակեր բաղաֆական տեսակէտ եւ համոզում ունենալ։

Որովհետեւ, եթէ բանականութիւն ունեցող արարած ես, պիտի սիրես ֆունսեփական հայրենիքդ։ Ո՛չ իր հայրենիքը չսիրողին համար կարելի է ըսել «տեսակէտ չունի», ո՛չ ալ իր հայրենիքը սիրողին համար կարելի է ըսել «տեսակէտ ունի»։

Այս նրբութիւնը վրիպած է շատ շատերու ուշադրութենէն — գլխաւորաբար այն նախատին վրայ, որուն հետ է որ «կը զարնուինք» մենք՝ աւելի ֆան ֆառասուն տարիէ ի վեր։

Այլ խօսքով, երբ կը գանգատինք թէ «տեսակէտ չունին», կը պատասխանեն.

— Մենք տեսակէտ ունինք... Մենք մեր Հայաստանը կը սիրենք...

Հայաստանը սիրելու–չսիրելու հարց բացարձակօրէն գոյութիւն չունի։ Եւ չի կրնար ունենալ։

Բայց, կա՛յ Հայաստանի լուսաւոր եւ ո՛չ–լուսաւոր կողմերը տեսնելու–չտեսնելու հարց։ Բանավէնը սկսաւ 1920էն ետք, ա՛յս իրողութենէն։

Բանավէն մը, որ կրնար շատ աւելի պատշաճ ու վայելուչ ձեւով յառաջ տարուիլ՝ առանց թոյլ տալու որ համոզումներու — եւ ակնոցներու — տարբերութիւնը սանձարձակ խաչակրութեան մը բնոյթը ստանար կազմակերպութեան մը դէմ, որ իմաստութիւնը ունեցաւ երեւելի արեւածագն ալ տեսնելու, արեւմուտն ալ։

Եւ իր ա՛յդ սրատեսութեան պատճառաւ, եղաւ աչքի փուշ։

×

Հիմա, սակայն, անցեր են այդ օրերը։ Կամ, անցնելու վրայ են։

Այսինքն, եկեր հասեր են այն թուականը — հանգրուան մը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ — ուր աւելի ֆան երբեմ անհրաժեշտ է որ ըլլանք ֆիչ մը աւելի շնորհալի ու ազնուական՝ մեր գաղափարական գգուրտուքին մէջ։

Արտասահմանը փոթորկող մամուլի պայֆարը, բնականաբար, չի կրնար միանգամ ընդմիշտ վերջ գտնել այս տարուընէ սկսեալ։ Եւ պահանջող ալ չկայ որ վերջ գտնէ։

Բայց, կրնայ «ֆաղաֆակրթուիլ»։

Կրնայ իր Ծպլիծատուրեան դէմքը կտրիկ մը աղուորցնել։

Եթէ տեղի ունենայ այս բարեկարգութիւնը — այս *մաքիյաժը* — վստահ կըրնանք ըլլալ որ մեր բոլոր բանավէնները, մեր բոլոր պատասխանները մէկ նախատէն միւսը, կրնան ըլլալ օգտակար ու դասատիրարակիչ, փոխանակ ըլլալու վնասակար ու վհատեցուցիչ։ Մանաւանդ, նորահաս սերունդին համար, որ արդէն սկսեր է ձանձրանալ «մեր ազգին աս պարապ վէճերէն»։

×

Ինչպէս դիտել կուտայի անգամ մը, Թուրքը բորենիին նման կը խնդայ, երբ լսէ մեր բանակռիւները։

Մեր գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ, մեր բոլոր շարժումներուն մէջ, թոյլ չտալ որ բորենին մեր վրայ խնդայ։

Ու որպէսզի թիւրիմացութեան տեղի չտամ, պէտք է աւելցնեմ որ այս տողերուն տէրը չի սպասեր որ Արտասահմանի Հայութիւնը իր բազմապիսի հոսանքներով, իր ճամբան փոխէ։

Ոչ։ Ճամբայ փոխելու համար չէր որ ճամբայ ինկանք, երէկ։

Դաշնակցութիւնը կը մնայ, միշտ հաւատարիմ իր տեսակէտներուն։ Ուրիշներն ալ թող հաւատարիմ մնան իրենց սուրբերուն։

Բայց, պէտք չկայ, այլեւս, մուր ֆսելու մեր ճակտին։ Մանաւանդ որ — աչք ունեցողը կը տեսնէ, ականջ ունեցողը կը լսէ — որ Դաշնակցութեան ֆաջառողջ տեսակէտները են որ հետզհետէ ծիլ կ'արձակեն... Երեւանի մէջ։

Հայ ժողովուրդը իր ճամբան չի կրնար փոխել։ Ընդհակառակն, պիտի ֆալէ նոյն ճամբէն, որ հայ ժողովուրդին, Հայոց հայրենիքին շահերը ապահովող ճամբան է։

Պիտի փոխենք միայն մեր կօշիկները։

Նոր կօշիկ, երէկուան ծակ տրեխներուն տեղ։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Ժ.

«Ազազայէլի նոխազ» կը կոչուի, — հիմա՝ «քաւութեան նոխազ», — այն կենդանին՝ զոր հրէական ծիսարանը, ըստ Հնդամատեանին, ազատ կ՚արձակէր դէպի անապատ, իբրեւ Ազազայէլի բաժին (Ղեւտ. ԺԸ. 22): Երկար է բառին ստուգաբանութիւնը, — արմատը (ազազ) կը նշանակէ քաջ: Արդեօք մեր «ախոյեան» բառը մնացո՞րդ մըն է նման աւանդութենէ մը: Բայց այդ հարցը թողունք լեզուաբաններուն, եւ զբաղինք Երրորդութեան վէճին նոխազներով կամ ախոյեաններով, — մէկը՝ Արիոս:

Արիոս, — մեր մատենագրութեան մէջ գրուած է նաեւ Արիանոս, արմատական իմաստով՝ հայերէն «արի» բառին խնամի ըստ Հեքքէ-Պուքրանի, — անուն մըն է որ սարսափ տարածած է քրիստոնէական մատենագրութեան մէջ, այնքան որքան սատանան: Իր վարդապետութիւնը սարսած է նոյնիսկ Հայոց Եկեղեցին, եթէ ոչ տեսաբանական ալեկոծութեամբ, այլ անպայման միասնականութեան խորտակման վախով, վասնզի քրիստոնէութեան պատմութեան առաջին դարերուն՝ մեր եկեղեցին քալեց իբրեւ Արեւմուտքի լծակից, երբ դեռ կը հաւատար, ամենա՛յն միամտութեամբ, թէ ընդհանրական է պայքարը կամ ուղղամիտ:

Արդարեւ, Արիոս, ծնած «յԱղեքսանդրիա՝ ըստ ոմանց, իսկ ըստ այլոց՝ ի կողմանս Կիւրենացւոց», այն ախոյեանն է, որ զօրաւոր հարուած մը տուաւ Երրորդութեան տեսութեան:

Ոչ Մարդեղութիւնը, ոչ ալ Յարութիւնը չարչարած են միտքերը այնքան՝ որքան Երրորդութիւնը: Ու պատճառ դարձած պառակտումներու, հերձուածներու եւ կորստաբեր կռիւներու:

Երրորդութեան զաղափարը, ինչպէս դիտէք, կը ծագի շատ պարզ տարազէ մը. «Մկրտեցէք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ» (Մատթ. ԻԸ. 19): Այս տարազով՝ եռանձնեայ իփոսթազի մը կամ եռանձնեայ սիւպսթանսի մը կը վերածուի Աստուած: Բայց հարկ էր վկայութիւն բերել Հին ու Նոր Կտակարաններէն, — Հինը կը լռէ, իսկ Նորը կու տայ Յովհաննէսի սա խօսքը. «Հայրը, Որդին (Բան եւ Հոգին, այս երեքը մէկ են» Յովհ. Ե. 7):

Բայց ասանկ խօսք... չկայ Նոր Կտակարանին մէջ, — այս եօթներորդ համարը «չիք յամենայն յոյն եւ հայ ստոյդ օրինակս հինս» կը գրէ Բագրատունի: Ահա այս պակասն է որ կը կոչուի «կոմմա Յովհաննու»: Ութերորդ դարէն առաջ Վուլկադայի որեւէ ձեռագիր չունի այս խօսքը:

Յաւելումը, յետագային, կատարած է այն ձեռքը կամ գրիչը, որ կը պատկանի Քրիստոսը աստուածութեան բարձրացնողներուն, — գլխաւոր նպատակը անոնց՝ որ ատո՛վ իսկ կը դնեն քրիստոնէութեան հիմքը:

Եւ եթէ Արիոս կը հռչակուի «պիղծ», կը նզովուի ու կորստեան կը մատնուի, անոր համար է որ կը մերժէ Քրիստոսը բարձրացնել աստուածութեան, քրիստոնէութիւնը վերածելով մատանիի մը՝ որու քարը ինկած է: Վասնզի քրիստոնէութեան փառքը կը կայանայ ոչ թէ միաստուածութեան զաղափարին մէջ, այլ Աստուծոյ զաղափարը անեցնելուն մէջ՝ Երրորդութեամբ, մասնաւորաբար երկրորդ «անձին» տրուած դերով:

Արիոս կ՚ընդունի թէ մէկ է Աստուած, անսկիզբ եւ անվախճան: Երրորդութեան տեսաբաններն ալ կ՚ընդունին թէ մէկ է Աստուած, — «հաւատամք ի մի Աստուած» կ՚ըսեն հանդիսաւորապէս: Բայց այդ մէկը կը համարին եռանձնեայ սիւպսթանս մը: Արիոս դէմ չէ եռանձնութեան, — աւելի առաջ՝ եթէ Սաբելլիոս «հրէօրէն» կը փորձէր վերահաստատել Աստուծոյ միութիւնը, մենութիւնը կամ առանձնութիւնը, Արիոս տրամաբանական կը համարի դասակարգել, ինչպէս սկզբնական տարազն ալ կը թելադրէ՝ անջատ անջատ անուանելով Հայր, Որդի եւ Հոգի, առաջնութիւնը տալով Հօր: Դասակարգումի այս պայմանը, սակայն, կը ներկայացնէ վտանգ մը քրիստոնէութեան համար, — եռանձնեայ աստուածութեան մէջ երեւան կուգայ դրութիւն մը, «կախումն միոյ զմիւսմէ» այլ խօսքով՝ սիւպորտինասիանիսմ, որ կը մերժէ Քրիստոսի տալ հաւասար աստուածութիւն: Այս զաղափարին զարգացումով՝ Քրիստոս կը դառնայ Աստուծոյ «որդեգիր», — ասկէ՝ ատոփսիանիսմ, վարդապետութիւն մը, որ միշտ գլուխ ցցեց մինչեւ ԺԲ. դար, վտանգելով Ապելարի գլուխն ալ:

Ուղղափառները, (այս անունը կը տրուի անոնց որ պարտութեան մատնած են իրենց տեսակէտին հակառակորդները՝ հերետիկոս անուամբ կնքած), կ՚ընդունին աստուածութեան հաւասարութիւն ընդմէջ Հօր, Որդւոյ եւ Հոգւոյ, բայց եւ միաժամանակ Որդին կ՚ընդունին...«ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ»: Ուրեմն, «ծնեալը», այսինքն «յաւելեալ» անձը, դաւանիլ «անսկիզբ»՝ ինչպէս ծնողը որ «Հայրն» է, տեսակէտ մըն է, զոր ընդունելու համար հարկ է ոգեկոչել... Հոգին սուրբ, որ նոյնպէս բխած ըլլալով «ի Հօրէ» եւ (ըստ ոմանց) «յՈրդւոյ», կը ստանայ աստուածութեան ստորոգելիներու եւ իրաւունքներու հաւասար բաշխում:

Ո՞վ կրցած է լուծել այս առեղծուածը:

Կիւրեղ Երուսաղեմացի կը բացատրէ. «Ոչ որ ծնողն է՝ Հայր ունի, եւ ոչ որ ծնեալն է՝ եղբայր ունի: Ոչ ծնողն երբեք Որդի եղեալ էր, եւ ոչ ծնեալն երբեք Հայր եղև: Ի միոջէ միայն Հօրէ մի միածին Որդի, ո՛չ երկոքին անծինք, եւ ոչ երկոքին միածինք, այլ մի Հայր առանց ծնանելոյ յումեքէ՝ զի Հայր ոչ գոյր նորա, եւ մի էր միածին Որդի մշտնջենաւոր ի Հօրէ ծնեալ (Կոչ. ԺԱ.):

Յստակ է լեզուն, բայց տրամաբանութիւնը կը յիշեցնէ... Մոլիէրի հերոսին բարբառիլը: Ընդունիլ իբրեւ նկարագրութիւն... մշուշի:

Պէտք է ընդունիլ, ի վերջոյ, թէ յանդով, ինչպէս կ՚ընէ Ն. Շնորհալի, կամ չափածոյ արձակով, ինչպէս կ՚ընէ Գ. Նարեկացի, կարելի չէ ծածկել վտանգը, զոր կը ստեղծէ աստուածութեան աճումը: Ո՞վ է մեծը, այս ձեւով ծագած է հարց մը, որու կը պատասխանէ Ն. Շնորհալի.

Ոչ ըստ բնութեանըն մեծ է Հայր
Քան որոց սկիզբն է եւ պատճառ,
Եւ ոչ նուաստ՝ որ ի նմանէ, —
Զի այս եւ զՀայր տկար առնէ:

Ուրեմն, Երրորդութեան մէջ «Հայրը» սկիզբ է եւ պատճառ միւս երկու «համագոյակից անձերուն»:

Նարեկացի, որ «համափառ» կ՚անուանէ Երրորդութեան երեք «անձերը», կը գրէ թէ «ոչ նախաթուելովն յԵրրորդութեանն՝ ոք մեծ ինչ քան զմիւսն, եւ կամ զկնի անուանիլն՝ նուաստագոյն առ նմանն, եւ կամ մինն ասելով խառնակութիւն զոլ դիմացն, եւ կամ յերիցն տրոհումն՝ ուրոյնութիւն ել կամացն» (ԼԴ. 7):

Ուրեմն, Հայր, Որդի եւ Հոգի, մէկը առաջ կամ ետքը յիշելով՝ վկայութիւն չի տրուիր մէկուն կամ միւսին մեծութեան կամ խոնարհութեան: Այն ատեն ինչո՛ւ Որդի անուանել «անձ» մը, որ հաւասարապէս անսկիզբ է Հօր հետ:

Առեղծուածին ամբողջ մեղքը կը ծագի այն չքաւորութենէն (քառանս), զոր քրիստոնէութեան տեսաբանները կամ առաջին աստուածաբանները կը մատնեն՝ տարազներու այս հարցին մէջ, փոխ առներով «ընտանիքի» հասարակ բառարանը:

Արդ, մէկ եւ համափառ, մէկ եւ համապատիւ, մէկ եւ համագոյակից համարուած երեք «անձերու» հաւասարազօրութի՛ւնն եղաւ պատճառը, որ ծագեցաւ նոր ու ծանր վէճ մը, — աստուածաչարչարութեան վէճը (փաթրիփասիանիսմ):

Եթէ Աստուած է Քրիստոս, համագոյակից (քոնսիւպսթանսիէլ), նոյն էութենէն Հօր, «մի անձնաւորութիւն (Հայր եւ Որդի) կատարեալ, անայլայլելի եւ անբաժանելի բնութեամբ», կը հետեւի թէ Քրիստոսի խաչելութեամբ չարչարուեցաւ նոյնինքն Աստուած:

Ո՛րքան մելան սպառած է այս վէճը:

Շատեր մեղադրած են Հայոց եկեղեցին, որ կ՚ըսէ. «Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր»:

Ի՛նչ ամբարշտութիւն, կ՚ըսեն աստուածաբանները: Այս բառը գործածած է նաեւ Ն. Շնորհալի: Միտքէ անցընելն իսկ, թէ «չարչարելի» է Աստուած, կը համարուի ծանր մեղանչում: Ահա թէ ինչո՛ւ.

— Ոչ եմք աստուածաչարչար, (այսինքն՝ ոչ ընծայեմք աստուածութեան չարչարանս), կը յայտարարէ Զաքարիա կաթողիկոս, յանուն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:

Բայց երբ Նարեկացի «աստուածասպան» կ՚անուանէ Քրիստոսը խաչողները, (նոյն բացատրութիւնը գործածած են նաեւ Պրոկլ պատրիարք եւ արեւմտեան աստուածաբաններ), կ՚ընդունուի թէ «չարչարելի» է Աստուած:

Հակասութիւնը դարմանելու համար՝ Ն. Շնորհալի կը գրէ. «Զարչարեցաւ անչարչարելին չարչարելեաւն, եւ մեռաւ անմահն մահկանացուաւն»: Պարզ խօսքով, Քրիստոս որ անչարչարելի է իբրեւ Աստուած, չարչարեցաւ իբրեւ չարչարելի (իբրեւ մարդ): Այսինքն՝

Մերով բնութեամբ զոր զգեցար,
Ի փայտ խաչին բեւեռեցար:

Կա՛րճ, — Քրիստոսի մէջ խաչուեցաւ եւ չարչարուեցաւ մա՛րդը միայն, այսինքն... անբաժանելի բնութիւնը: Կը տեսնէք թէ մինչեւ ո՛ւր կը հասնի մի բնութիւն կամ երկու բնութիւն վէճը, — բայց այդ մասին՝ իր կարգին:

Ն. Շնորհալի, այս երկու բնութիւնները բացատրելու համար՝ կ՚ելլէ կը յեղաշրջէ բժշկական ակադեմիաներու դարաւոր ժառանգութիւնը եւս.

«Ի մահուն (Քրիստոսի) ել ջուր ի կողիցն նորա, զի յայտ արասցէ եթէ մեռաւ, զի ի հատանել զմեռեալ մարմին՝ ջուր բխէ եւ ոչ արիւն: Եւ ել արիւն ի նմին խոցուածոյ, զի յայտ արասցէ եթէ կենդանի է աստուածութեամբն իւրով, զի արիւնն ի կենդանի մարմնոյ բխէ, եւ ոչ ի մեռելոյ»:

Մեղաւոր չէ Ն. Շնորհալին, եթէ ե՛ւ ջուր, ե՛ւ արիւն բխած է Քրիստոսի վէրքէն: Զորս Աւետարանիչներէն՝ Յովհաննէ՛սն է միայն, որ կ՚աւանդէ այս դրուագը. «Մի ոմն ի զինուորացն տիգաւ խոցեաց զկողս նորա, եւ վաղվաղակի ել արիւն եւ ջուր» (Յովհ. ԺԹ. 34):

Երկու բնութիւն տալու համար Երրորդութեան մէկ «անձին», թէ աստուածային եւ թէ մարդկային, վկայութեան կանչելով Քրիստոսի անկենդան մարմինը՝ գրողը պատմագրական նիւթ չէ որ կը հայթայթէ, այլ միայն ջատագովական (ափոլոժեթիք) կը հիւսէ ի փառս Քրիստոսի:

Բայց Արիոս պատերազմը կորսնցուց մերժելով ճանչնալ աստուածային բնութիւնը:

Ճիշդ է Արիոս կորստեան մատնուեցաւ, բայց անհետ չկորաւ իր վարդապետութիւնը, այլ ձեւափոխուեցաւ, ճոխացաւ, զարդարուեցաւ: Ինք քանիցս դատապարտուեցաւ, նզովուեցաւ, աքսորուեցաւ:

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

Իմ վերջին խօսքերը նա երեւի նոյնիսկ չլսեց, անշուշտ նա մտածում էր ամենագլխաւորի մասին՝ սիրո՞ւմ եմ ես նրան, թէ ոչ: Վերջապէս բարձրացնելով գլուխը՝ նա ասաց.

— Գիտե՞ս ինչ... կարիք չկայ հիմա որոշել դա... Եկ լինենք ընկերներ... Եթէ ժամանակի ընթացքում դու զգացիր, որ...

Ես չթողեցի շարունակել: Ես ուզում էի հակաճառել նրան, համոզել, ապացուցել, բայց նա վեր կացաւ եւ ասաց ինձ.

— Գիտե՞ս ինչ... Գնանք կինօ... ես եմ հրաւիրում քեզ...

×

Ես մինչեւ հիմա էլ չեմ կարող զալ եզրակացութեան, երբ տգեղ աղջիկն այդ օրը խոհեմութեամբ ու լրջմտութեամբ ինձ առաջարկեց ոչինչ չորոշել, այլ սպասել, գիտէ՞ր նա արդեօք, որ ժամանակն աշխատելու է նրա օգտին, որ աւելի եւ աւելի ճանաչելով նրան, չէր կարելի չսիրել նրան:

Մենք գնացինք կինօ՝ ոչ միայն այդ օրը, այլեւ ուրիշ շատ օրեր: Գնացինք ոչ միայն կինօ, այլեւ թատրոն, կրկէս, համերգներ, ամէն տեղ: Ի թիւս այդ բոլորի՝ մի օր մենք գնացինք նաեւ մեր տուն, եւ ես տգեղ աղջկան ծանօթացրի իմ ընտանիքի անդամների հետ: Ծնողքներիս նա դուր եկաւ անմիջապէս, հէնց առաջին րոպէներից, եւ ես, յիշում եմ, մտքումս սարսափելի զարմացայ նրանց վրայ: Պառաւել են եւ մոռացել, որ երիտասարդին հարկաւոր է աղջկայ արտաքին դեղեցկութիւնը:

Տգեղ աղջիկը, թէկուզ եւ անչափ պարզ եւ մաքուր հոգու տէր, այնուամենայնիւ, ըստ երեւոյթին, զուրկ չէր նաեւ բոլոր աղջիկների բնածին զէնքից՝ խորամանկութիւնից: Այն մի ժամում, որ մենք անցկացրինք մեր տանը, նա կախարդեց իմ ծնողքներին: Երբ մենք դուրս էինք գալիս, մայրս համբուրեց նրա այտը. իսկ հայրս՝ ճակատը եւ ասաց նշանակալից.

— Գնացէք...

Որքան էլ որ ես զայրացած էի ծնողքներիս վրայ, բայց եւ այնպէս ինձ հաճելի էր, որ աղջիկը դուր եկաւ նրանց: Դրանից յետոյ ինձ նոյնպէս նա սկսեց դուր զալ աւելի շատ:

Ես յաճախ էի նայում նրա դէմքին՝ զննողաբար, ուշադիր, աշխատելով, ի հարկէ, որ նա չնկատի այդ: Բայց նա համարեա միշտ նկատում էր եւ աչքերը ժպտալով բարձրացնում ինձ վրայ: Եւ մի վայրկեանում վերափոխւում էր նրա դէմքը: Դա նման էր ելեկտրական լապտերի վառուելուն: Լապտերը նոյնն էր. բայց որքա՛ն մեծ տարբերութիւն՝ որբ լոյսն այնտեղ հանգած էր կամ վառուած: Իսկ լոյսն իմ տգեղ աղջկայ մէջ վառուած էր միշտ՝ բացառութեամբ խիստ հազուադէպ րոպէների, երբ նա նստում էր բութ հայեացքով եւ իրօք, տգեղ էր: Ես միայն յետագային իմացայ, որ այդ րոպէներին նրա սիրտը կրծում էին կասկածը, թերահաւատութիւնը, յուսահատութիւնը եւ ուրիշ այդպիսի տգեղ զգացմունքներ:

Սակայն երկար չապրեցին այդ զգացմունքները նրա մէջ: Նա չէր կարող չտեսնել իր ձեռքի գործը, չտեսնել, թէ ինչպէս օր ըստ օրէ սիրահարեցնում է ինձ իր վրայ: Գուցէ, իսկապէս, նա ինքը գիտակցաբար ոչինչ չէր անում դրա համար եւ այդտեղ չկար ոչ մի խորամանկութիւն: Յամենայն դէպս նա ոչինչ չէր կեղծում, ոչինչ չէր չափազանցում, նա ինքը ոտից-գլուխ սիրահարուած էր ինձ վրայ եւ այնպէս էր նուիրուած ինձ, որ երբեմն ինձ թւում էր, թէ ես արդէն զտել եմ իմ կեանքի ընկերուհուն:

Ամենավատն այն էր, որ Սեպտեմբերն արդէն մօտենում էր եւ ընկերներս պէտք է վերադառնային: Իսկ ես սարսափելի վախենում էի, որ կը դառնամ նրանց ծաղրի առարկան: Հարկաւոր էր վերջ տալ իմ եւ տգեղ աղջկայ ծանօթութեանը:

Օգոստոսի երկրորդ կէսին ես շարունակ տխուր էի, աւելի ճիշդ՝ մտահոգուած: Տգեղ աղջիկը չէր կարող չնկատել այդ: Բայց նա, իրեն յատուկ զգայնութեամբ, չէր հարցնում պատճառը, անշուշտ կռահելով, որ չեմ ասելու նրան: Զէ՞ որ մեր ծանօթութեան ընթացքում ես վարժուել էի իմ ամէն մի զգացումն ու ապրումը, հոգսն ու մտատանջութիւնը, ծիծաղն ու տխրութիւնը կիսել նրա հետ: Իսկ այդ մէկը պահում էի իմ մէջ...:

Դժուար կացութիւնից ինձ հանեց նա ինքը՝ տգեղ աղջիկը: Օգոստոսի քսանին, մեր հերթական հանդիպման ժամանակ, — իսկ մենք արդէն հանդիպում էինք ամէն օր, — նա ասաց.

— Դէ, սիրելիս, այսօրուանից ես քեզ արձակուրդ եմ տալիս... Գոնէ մի տասն օրով: Դու պէտք է նախապատրաստուես ուսումնական նոր տարուան...

Նա լռեց մի պահ, բռնեց իմ ձեռքը եւ շոյեց, — դա նրա սովորութիւնն էր, — ապա ասաց.

— Եւ յետոյ... եւ յետոյ կը ստուգես քեզ՝ կ՚ուզենա՞ս արդեօք այսուհետեւ նոյնպէս հանդիպել ինձ, թէ ոչ...

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(5 – Շար.)

ԵՐԱՁԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմութիւնն է ասիկա երազի մը զոր ունեցաւ Սիրենա, վարդաստանի մատա-դատի մշակուհին, եւ որու միջոցին տրտմութեան ասուպ մը անցաւ Սիրենայի հոգիէն, եւ Սիրենա՝ պարմանին տեսաւ ու չտեսաւ եւ թռչուններ բխեցան Սիրենայի կուրծքէն եւ թեւերէն, եւ նաւակ մը դէպի դղեակը տարաւ Սիրենան եւ Սիրենա հոն նորէն պարմանին տեսաւ ու չտեսաւ, եւ Սիրենա հոն զարմացաւ, շը-փոթեցաւ, վախցաւ եւ յուզուեցաւ, եւ արտասուաթոր ու ժպտագին արթնցաւ:

Սիրենա, վարդաստանի մշակուհին, որ մօտակայ աւաղանին մէջ կը նայէր այն-պէս ինչպէս կը նայէր իրենց տան հեշտա-դարանին վրայ դրուած աղջնակի արձա-նիկը՝ սպիտակ անփութութեամբ՝ հայե-լիին մէջ, Սիրենա որ իր վարսերու ոսկի խուրձին մէջէն սահող հովերու երգը չէր հասկնար, Սիրենա, կարմիր ու կարճ պարեգօտով աղջիկը, երկար օրուան մը վարդերը քաղելէ ետքը, կը վաղէր թու-փերուն մէջէն, եւ իրեն հետ նաեւ ան-համար աղջիկները որ իրեն հետ կ՝աշխա-տէին վարդաստանին մէջ:

Կը քրքջային, կը ճչային, եւ օդին մէջ քնքուշ բիւրեղներ իրարու կը բախէին ու կը բեկորուէին:

Ցանկարծ, Սիրենա, կանդ առաւ: Տրտ-մութեան ասուպ մը անցաւ իր անդիտու-թեան պայծառ երկինքին մէջէն: Եւ Սի-րենա սարսռաց: Եւ յետոյ, անմիջապէս, պարմանի մը անցաւ հեռուէն, ձիով, ա-րահետէն: Սիրենա չէր ճանչնար զայն, չէր տեսած զայն, չտեսաւ զայն: Բայց զգաց թէ տեսաւ զայն:

Եւ սարսռաց:

Ու կեցաւ, անշարժ: Աղջիկները բոլոր որ կը խաղային իր բոլորը, թռչուններ ե-ղան ու սկսան, մի առ մի, թեւթափել ու բարձրանալ:

Եւ Սիրենա մնաց մինակ, միս-մինակ:

Մայրամուտի արեւին կը նայէր, գլու-խը ուսին հակած կողմնակի: Եւ սկսաւ երգել, տրտմագին:

Եւ թռչուններ սկսան բխիլ իր կուրծքէն ու թեւերէն: Եւ անոնք ալ սկսան երգել ինչպէս կ՝երգէր ինքը: Եւ յետոյ, սա-կայն, սկսան քրքիջներու մարդարտեայ կարկուտ մը տեղալ իր վրայ, եւ Սիրենա ուզեց բռնել թռչունները եւ սկսաւ վազել: Բայց չկրցաւ. զգաց թէ աւաղան մը կը բացուէր իր ոտքերուն տակ, եւ նունու-ֆարներ կը ծաղկէին իր շուրջը:

Բայց տեսաւ որ նունուֆարներն ալ թռչուններ եղան, ու ծիծեռնակներու մրրիկ մը բարձրացաւ իր շուրջը:

Նաւակ մը կը տանէր զինքը սահելէն, ջուրերուն վրայէն:

Եւ ահա դղեակը՝ ծիծղուն կղղեակին վրայ:

Եւ երբ Սիրենա նայուածքը վեր ուղ-ղեց՝ պարմանի մը, որ կեցած էր պատու-հանին մօտ, ներս քաշուեցաւ:

Սիրենա, նորէն սարսռաց: Երջանիկ յուզմամբ մը սարսռաց: Չտեսաւ, չճանչ-ցաւ զայն, բայց սարսռաց:

Եւ դղեակը, մաս առ մաս, կը բացուէր իր առջեւ՝ ինչպէս կախարդական մեծ տուփ մը, եւ Սիրենա ինքզինք կը գտնէր մոգական հայելիներու և ոսկի դրասանդ-ներու պերճանքովը շողշողուն սրահի մը մէջ զոր ճանչցած էր հին ոսկեղէն հէք-եաթներուն մէջ:

Եւ այս անգամ կը ճանչնար ինքզինքը՝ այդ հայելիներուն մէջ:

Եւ ամայի էր սրահը՝ մինչ անյայտ անկիւններէ խուլ ու անիմանալի խօսակ-ցութիւններ կը բզզային:

Սիրենա սկսաւ վախնալ: Բայց երջա-նիկ յուզում մը, միշտ կը սարսռացնէր զինքը: Դղեակը կը դառնար եւ հայելի-ները, բազմագոյն ցոլքերով կը փողփո-ղէին:

«Աղջիկս, կը մրմնջէր ձայն մը, ցած ձայն մը, անկիւնէ մը զոր Սիրենա չէր կրնար որոշել, բարի՛ եկար եւ մի՛ վախ-նար: Մի՛ վախնար ու բարի եկար: Բարի վհուկ մը քեզի պատմութիւններ պիտի ընէ եւ քու հոգիդ պիտի օրօրուի»:

Սիրենա զգաց որ վարդաջուրի նրբին անձրեւ մը կը տեղար իր վրայ, յետոյ համբոյրներու հողմ մը անցաւ իր մարմ-նին վրայէն: Սիրենա նորէն սարսռաց: Մեծ հայելիներէն մէկուն մէջ պարմանի մը երեւցաւ իրեն ձիուն վրայ, ու ան-յայտացաւ:

Պատուհանէ մը ներս թռչուններ խու-ժեցին, կապոյտ, ճերմակ, կարմիր, դե-ղին: Սիրենա թեւերը պարզեց եւ տա-րածուեցան հերքը ոսկեգեղմ: Պիտի թռչնանար, բայց զգաց որ թեւերը կը բռնէին:

Սիրենա շփոթեցաւ, վախցաւ եւ քաղց-րութեամբ լացաւ, բայց երբ իսկոյն ար-թընցաւ իր սենեակին մէջ, դէմքին վրայ արցունքով ցօղուած ժպիտ մը կը ծաղ-կէր՝ այգուն ինքնամուտ ճաճանչներու գգուանքին տակ:

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Մրցակցութեան եւ նախանձի ալիքներու տակ կորսուեցաւ, բայց եւ այնպէս միշտ ջուրին երեսն ելաւ, պատճառ դառնալով արիւնահեղ բախումներու: Երբ վերջապէս տարաւ յաղթանակը, ու թափօրով կ՝ընթանար դէպի մայր տաճար ի Բիւզան-դիոն, խիթեր զգաց յանկարծ ու դուրս ելլելով թափօրէն՝ մտաւ հանրային ար-տաքնոց: Այլեւս դուրս չելաւ արտաքնո-ցէն: Զինք գտան մեռած, ծանր արիւնա-հոսութեան մը հետեւանքով, 336 թուա-կանին: Թունաւորուած էր, ըսին բարե-կամները: Աստուած պատժեց, ըսին հա-կառակորդները:

Ցաջորդով՝ Նիկիոյ ժողովը, որ գու-մարուեցաւ Արիոսի վէճերուն հետեւան-քով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հայերէն «Երրորդութիւն» ճիշդ չէ իբրեւ տարազ, ոչ աւելի ճիշդ քան եռ-անձնութիւն բառը: Ֆրանսերէնը եւս, — առաջ գործածական էր թռիատ, աւելի ճիշդ քան թռինիթէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԺԶ. դարու հայ ականաւոր բանաս-տեղծներէն է Յովասափ Սեբաստացին: Միեւնոյն ատեն եղած է նկարիչ, վար-քագիր-վկայագիր: Արեւմտահայութեան տառապալից կեանքին արձագանգը կը դտնենք անոր երկերուն մէջ: Վերջերս Յովասափ Սեբաստացիի բանաստեղծու-թիւններուն ընտիր նմոյշներուն ծաղկա-քաղը իրականացուց Երեւանի մատենա-դարանը՝ «Բանաստեղծութիւններ» խորա-գրով:

Գիրքը, որ կը բացուի բանաստեղծին ժառանգութեան նուիրուած ուսումնասի-րութեամբ, վաղամեռիկ բանասէր Վ. Գէորգեանի վերջին տարիներու աշխա-տանքին արդիւնքն է:

Ներածութեան մէջ կը խօսուի բանաս-տեղծին կեանքին եւ գործին մասին, ինչ-պէս նաեւ նկարագրուած եւ գնահատ-ուած են անոր բանաստեղծութիւնները:

Բնագիրներու բաժնին մէջ Սեբաստացիի լաւագոյն չափաւոր գործերը ամփոփուած են «Սիրոյ երգեր», «Պատմական բանաս-տեղծութիւններ», «Բարոյա – խրատա-կան բանաստեղծութիւններ», «Տոմարա-կան ոտանաւորներ» խորագիրներուն տակ:

Յաւելուածները, ընդարձակ ծանօթա-գրութիւնները, օգտագործուած գրակա-նութեան ցանկերը հարուստ տեղեկու-թիւններ կը պարունակեն բանաստեղծին մասին:

×

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադե-միան լոյս ընծայեց Հ. Սահակեանի «Ե-րեմիա Քէօմիւրճեան» մենագրութիւնը: Գիրքը նուիրուած է ԺԷ. դարու արեւ-մտահայ մշակոյթի աչքի զարնող դէմքե-րէն մէկուն՝ Երեմիա Չելէպի Քէօմիւր-ճեանի գրական ժառանգութեան ուսում-նասիրութեան: Գրագէտը եղած է հան-րային դէմք մը, ձգած է պատմական, աշխարհագրական, կրօնական աշխատու-թիւններ, պատմական արժէք ունեցող արձակ գրական երկեր ու նամակներ: Ե-ղած է ուշագրաւ բանաստեղծ մը: Անոր երկերը ճշգրիտ պատկերացում մը կու տան Արեւմտահայութեան կեանքին եւ կենցաղի, օրուան պատմական իրադար-ձութիւններուն մասին:

Հեղինակը իր աշխատութեան մէջ ի մի հաւաքած է Քէօմիւրճեանի կեանքի ու գործունէութեան վերաբերեալ բանասի-րական տուեալները, բնութագրած է ա-նոր քաղաքական հայեացքները եւ արժէ-քաւորել գրական ժառանգութիւնը՝ ցոյց տալով անոր տեղն ու դերը հայ գրակա-նութեան պատմութեան մէջ:

Յաւելուածի բաժինին մէջ զետեղուած են Քէօմիւրճեանի քանի մը բանաստեղ-ծութիւնները եւ հատուածներ արձակ էջերէ:

Գիրքին կցուած է նաեւ գրագէտին եր-կերուն մատենագրութիւնը:

×

Հրապարակ ելաւ «Գրական յուշերու մատենաշար»ին առաջին գիրքը, որ նը-ւիրուած է հայ քնարերգութեան մեծա-գոյն ներկայացուցիչներէն՝ Վահան Տէր-եանի:

Հաւաքածոն, որ կը կրէ «Վահան Տէր-եանը ժամանակակիցների յուշերում» խո-րագիրը, բաղկացած է չորս բաժիններէ: Առաջին բաժնին մէջ զետեղուած են այն յուշերը, որոնք աւելի շատ գրական դի-մանկարներ ու ընդհանուր բնութագրու-թիւններ են եւ կը վերաբերին ոչ միայն Տէրեանի կեանքին այս կամ այն շրջա-նին, այլեւ անոր առհասարակ: Անոնցմէ լաւագոյններն են Աւ. Իսահակեանի եւ Ստ. Չօրեանի յուշերը: Ներկայացուած են նաեւ Ե. Չարենցի, Ն. Մառի, Գ. Լեւոնեանի եւ Թումանեանի յուշերը:

Երկրորդ բաժնին մէջ տեղ գտած յու-շերը կը վերաբերին բանաստեղծին ըն-տանիքին եւ մանկութեան, ինչպէս նաեւ «Տէրեանը հայրենի յարկի տակ» նիւթին: Այդ յուշերուն հեղինակներն են բանաս-տեղծին երեք եղբայրները՝ Արամ, Ներ-սէս, Ղազարոս (Զաւախեցի) Տէր-Գրի-գորեանները եւ կրտսեր քոյրը՝ Հեղինէ Վարդապետեան: Երրորդ բաժնին յուշերը նուիրուած են բանաստեղծին կեանքին մինչեւ 1917 շրջանին՝ Տէրեանի ուսանո-ղական տարիներուն Լազարեան ճեմարա-նի, ապա նաեւ Մոսկուայի եւ Պետեր-բուրգի համալսարաններուն մէջ:

Չորրորդ բաժնին յուշերը կը վերաբե-րին բանաստեղծին կեանքին վերջին տա-րիներուն (1917–1920):

Վերջին երկու բաժիններուն մէջ ներ-կայացուած յուշերուն հեղինակներն են բանաստեղծին դասընկերները, մտերիմ-ներն ու ծանօթները, ինչպէս նաեւ այն գրողներն ու մշակոյթի գործիչները, ո-րոնք մօտէն ճանչցած են բանաստեղծը:

Ժամանակակիցներու յուշերը ընթեր-ցողին առջեւ կը բանան Վ. Տէրեանի կեանքին ծանօթ եւ անծանօթ էջերը:

Գիրքը կազմած է Տէրեանագէտ Վ. Պարտիզունի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (271)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Գրիգոր պարիսպ ելաւ ու վահանի մը պաշտպանութեամբ վար նայեցաւ. եւ տեսաւ թէ Թուրքերու դունդ մը կը շար-ժէր պարիսպի ստորոտը, եւ ո՛չ վերէն, ո՛չ ալ կողմնակի կարելի էր վրանին կրակել:

Հունդարացիները դէպի դուրս կը մը-ղէին իրենց նիզակները, անոնք սակայն ծակ չեղած տեղերը կ՝ապաւինէին կամ կը կծկէին. ոմանք պարկեր ունէին, ուրիշ-ներ քար: Կը ջանային պարկերով ու քա-րերով գոցել հրացանի ծակերը, որպէսզի Հունդարացիները չկարենային կրակել: Այս լեցուածքները կը ջանային ներսէն դուրս մղել, եւ մերթ ընդ մերթ դուրս կ՝երկնցնէին իրենց նիզակները:

Հազիւ թէ Հունդարացիներու նիզակնե-րը դուրս ցցուէին՝ Թուրքերէն երեք հո-գի ալ կը կառչէին վրան, ժամանակ մը սղոցի պէս կը քաշքշէին, ի վերջոյ բոլո-րովին դուրս կը քաշէին: Հունդարացի-ները կը հայհոյէին:

— Է՛յ, — վերէն գոչեց Գրիգոր զին-ուորներուն, — կրակը հոն է, մէջը բռ-նեցէք ձեր նիզակները:

Կրակը պարիսպին մօտ վառած էր, քսան հոգի ալ ցատկեցին ու վրան բռնե-ցին նիզակներու ծայրերը մինչեւ որ հրա-շէկ դարձան:

Թուրքերը խնդալով բռնելու պատրաստ կը սպասէին նոր նիզակներու դուրս ցը-ցուելուն:

Ցանկարծ քսան նիզակներ ալ դուրս եր-կարեցան:

Օ՛ն, անմիջապէս վրանին թափեցան Թուրքերը. բնականաբար ափերնին ալ վրան փակաւ, ու անոնց կատաղի հայ-հոյանքներուն՝ Հունդարացիներուն քրքի-ջը պատասխանեց:

ԺԷ.

Հոկտեմբեր 12, չորեքշաբթի օր մըն էր:

Այն օրը բերդը արդէն մաղի մը նման դարձած էր:

Երեսուն երկու օրէ ի վեր անդադար կը ռմբակոծէին, մերթ առջեւէն, մերթ ետեւէն, մերթ մէկ կողմէն, մերթ միւս կողմէն:

Թրքական թնդանօթի գնդակները այն-քան շատ էին բերդին մէջ որ քալելու ան-դամ արդելք կ՝ըլլային. գիւղացիները ցախով մէկդի կ՝աւլէին մանրները, որ-պէսզի յարձակումներու ժամանակ քալե-լու արդելք չըլլային, իսկ մեծերը թըն-դանօթներու քով ու պարիսպներու վրայ կը կրէին:

Նոր ամրոցին եւ Հողէ ամրոցին պա-րիսպին միջեւ ՎԷ ձեւով ճեղք մը բաց-ուած էր: Բանտի ամրոցէն խոշոր կտոր մը ձորը թափած էր: Հողէ ամրոցը պի-ծակներու բոյնի պէս ծակծկած էր: Պոյլ-քի աշտարակէն երկու պատեր միայն մը-նացեր էին: Անկիւնի աշտարակը վերէն վար փտած ծառի բունի մը կը նմանէր: Ցանկապատնէշ ասդին անդին հազիւ մը-նացած էր. ներքին շէնքերն ալ փլած տանիքներով պատեր էին լոկ: Պալատին մէջ երեք սենեակ միայն բնակելի մնա-ցած էր, անոնց մէջ ալ անձրեւը ներս կը կաթէր: Հրապարակին տեսքն ալ փոխ-ուած էր, գրկաչափ փոսեր կը կտրէին զայն. երբ Թուրքերը կրակել սկսէին ա-նոնց մէջէն կը քալէին բերդի մարդիկը եւ կամ վրանին դրուած փայտէ կամըր-ջակներէն:

Իսկ դուրսէն կատաղի գայլերը կ՝ոռ-նային:

Պարիսպի նորոգութեան համար օր-ուան մէջ ալ կ՝աշխատէին. գերաններով ու տախտակներով կը ջանային գոցել ծա-կերը կարելի եղածին չափ: Քարեր կը դնէին ետեւէն՝ պարզապէս զանոնք հաս-տատելու համար:

Հին դրան քով Մեքչէին ալ քար կը կրէր, յոգնածները կը քաջալերէր եւ զԱստուած օգնութեան կը կանչէր: Կը հասկցուէր թէ յարձակումը կատաղի պի-տի ըլլար այն կողմէն: Մերթ Տոպոյ, մերթ Մեքչէի, մերթ ալ Գրիգոր կը քըն-նէին պարիսպը: Երեքն ալ կը տեսնէին թէ անկիւնի աշտարակը չի կրնար դուռը պաշտպանել, ձեռքի ռումբերու հարկ կար. ուստի տախտակէ բարձրաւանդակ-ները ռումբերով լեցուցին ու ծակերուն քովերը քաջ հրացանաձիգներ կեցնել տուին:

Գրիգոր կպրոտ պսակներ, հրեղէն գընդակներ ու ցուպեր կը շինէր եւ ամէն կողմ կը բաժնէր:

Զոլթայի Աղեքսանդրի ամրոցը կը նո-րոգէր:

Ֆիւկետի Նոր ամրոցի լեցուածքները շղթաներով հաստատել կուտար:

Տոպոյ ձի հեծած կ՝արշաւէր. իրեն հա-մար յատուկ ճամբայ թողուած էր պա-րիսպին շուրջ աստիճաններուն տակ. այ-նուհանդերձ ստէպ հարկադրուած էր քա-լել թռչող գնդակներու պատճառով: Ամէն տեղ կը հսկէր ու կը կարգադրէր, որպէս-զի գործին ընթացքը ամէն տեղ հաւասար երթար: Վլաս զինակիրը իրեն կը հետե-ւէր վերջին մնացած թրքական փոքր ձիով մը՝ հրամանները հաղորդելու համար. միւս եօթը ձիերը արդէն սպաննուած էին:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Տէր եւ Տիկին Ն. Այտապիրեանի կողմէ 50 Ֆրանք՝ թանգարան այցելութեան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Յուլիս 11ի ամավերջի տարեկան դաշտահանդէսի առթիւ ի նպաստ դպրոցին հետեւեալ նուէրները.— Հայ Ազգ. Միութիւն 70, Տիկին Գրիգորեան (Տեսին) 100, Տէր եւ Տիկին Տէրոյեան (Մարսէյլ), Պ. Քէնտիրճեան (Մարսէյլ), Սամոյեան ընտանիք, Ոմն, Եէմէնէճեան ընտանիք, Ոմն 50ական: Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան 30, Տէր եւ Տիկին Իզմիրլեան (Լանսէյ), Անտոնեան ընտանիք, Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Քոստիկեան, Տէր եւ Տիկին Հայոցեան (Մարսէյլ), Զատիկեան, Արապեան ընտանիք, փոքրիկն Սվազլեան (Տեսին), Էնկիզեան ընտանիք (Պուրկուան) 20ական, Տէր եւ Տիկին Սըվազլեան (Տեսին), Տէր և Տիկին Ն. Քիւրէճեան, Տէր եւ Տիկին Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Մառանճեան, Տիկին Մարգարեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Քէստէկեան (Լանսէյ), Ոմն, Տ. Փիլաւճեան Տէր եւ Տիկին Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Բաստրմաճեան, Ոմն 10ական:

(Ընդհ. գումար 850 Ֆ., առաւել զարդանիշ եւ պիւֆէ, ընդհ. հասոյթ 174,375 Ֆրանք):

×

Կրընոպլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ դպրոցին.— Այրի Տիկին Ինճէեան իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ 20, Տէր եւ Տիկին Ալիքեան, Տէր եւ Տիկին Ճերմակեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրքէտէն, Տ. եւ Տիկին Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գապաքճեան եւ նորապսակ զոյգեր Ֆավիօ 10ական Ֆրանք:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՍՐԱՀԻՆ ԵՂԱԾ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ (Տեսինէն)

Գրիգորեան եղբայրներ, Հայ Առեք. Եկեղ. Տիկնանց հոգեւոր քոյրերու Ընկերակցութիւն 200ական Ֆրանք: Արաբեան Ռուբէն, Ժամկոչեան Ժագ 100ական: Յակոբեան Վահան, Հ. Մ. Ը. Մ., Կարապետեան Սարգիս, Տէր-Ղազարեան Լեւոն, Գաբրիէլեան Կարօ, Խչարճիեան Երեմիա, Սահակեան Սուրէն, Տէր-Սահակեան Մարտիկ, Ոմն 50ական: Էտիկեան Կիրակոս, Ոմն, Յարութիւն Չորպաճեան 30ական: Աւագեան Անուշաւան, Պառաւեան Ժիրայր, Պառաւեան Վահէ, Օհանեան Կարօ, Փափազեան Բիւզանդ, Չաքրեան Կարապետ, Վարդապետեան Խաչիկ, Պետրոսեան Յարութիւն, Ամուճանեան Յակոբ, Ալոյեան Մխիթար, Ծերունեան Օննիկ, Տիրան 20ական: Պօղեան Գէորգ, Վահան Քէշիշեան 15ական: Նազարեան Նշան, Սարգիսեան Ադամ, Ադամեան Սարգիս, Տէր-Պօղոսեան Պօղոս, Պաղտասարեան Ռուբէն, Չիլինկիրեան Առաքել, Բարայեան Ժան, Սիմոնեան Վահէ, Փանոսեան Մանուկ, Բազարճիեան Անժէլ, Բազարճիեան Կարապետ, Պահատուրեան Մեսրոպ, Մուրատեան Արտաշ, Ղազարեան Սերոբ, Անանիկեան Սարգիս, Դաւիթեան Յակոբ, Շիրինեան Արթին, Պալեան Ոսկան, Երամեան Աւետիս, Չաթալեան Գէորգ, Աղէկեան Գրիգոր 10ական:

(Շարունակելի)

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութիւնը եկեղեցիին մէջ, Վարդավառի աւանդական հոգեհանդիստէն վերջ կազմակերպած է ճաշ մը՝ թուրք ցեղասպանութեան զոհ հայկական Յիսնամեակի առթիւ, կիրակի 25 Յուլիս ժամը 13ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցներն ու բարեկամները:

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ քաղաքի օթոքառները վարձուած են: Անոնք որ կը փափաքին ժամ առաջ իրենց տոմսերը ապահովել, թող դիմեն հետեւեալ տեղերը՝ ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Պետրոսեան, Գրատուն Ծերիկեան եւ «Քրիստափոր»ի վարչական անդամներուն: Օթոքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին, Փլաս տ'Էքսէն, ընկեր Ա. Քէօսէեանի խանութին դիմացէն:

Ի դիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապրի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Զուիցերական օրինաց ենթակայ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովիս նախաձեռնութեամբ ներկայ Յուլիս ամսոյ 21ին, չորեքշաբթի օր, ժամը ճիշդ 20,30ին մեր կեդրոնատեղիին մէջ, 11, Սքուառ Ալպոնի, տեղի պիտի ունենայ բացատրական ժողով մը, ներկայութեամբ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի դիւանին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայ կացութեան մասին լուսաբանութիւններ ունենալ փափաքող անդամները, նոյնիսկ եթէ կան ընդդիմադիրներ, սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան
Փարիզի Յանձնաժողովի
ԴԻՒԱՆ

12-7-1965

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)

Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA

Entresol: RESTAURANT-GRILL

NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 - 69
225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱԼՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՅՈՒԼԻՍ
MARDI
20 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ԵՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10360 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.360

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

*Կացութիւնը դեռ վտանգաւոր կը մնայ Յունաստանի մէջ թէեւ նորակազմ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ համայնավար ապստամբութեան մը սպառնալիքը հեռացած է։ Ձիշդ է որ առջի օրուան ցոյցը ձախողեցաւ, բայց փափանտրէուի հաւատարիմ մնացած խմբակ մը որոշած է ամէն բան ընել որպէսզի Աթհանասիա – ակ Նովաս չկարենայ ամբողջացնել իր դաւիթը։ Մինչ թագաւորը Քորֆու կը վերադառնար իր կնոջ քով, նոր վարչա – պետը կը վստահեցնէր զայն որ երեքշաբթի օր կրնայ ներկայացնել նաեւ այն երեք նախարարները որ կը պակսին տակաւին։ Ձիշդ է որ ընտրութիւնները կը բանեցնեն կեդրոնի երեսփո – խանները վրայ, բայց փափանտրէուի կողմնակիցները չեն ուզեր նաեւ որ վըս – տահութեան քուէի հարց ըլլայ տրուած ըլլալով որ անոր արդիւնքը կրնայ ձա – խող ըլլալ իրենց համար, այդ պատճա – ռով է որ կ'ուզեն անպայման ձեռք ձգել կեդրոնին 55 երեսփոխաններու ակնկա – լութիւնը (կուսակցութեան երեսփոխաննե – րու ամբողջ թիւը՝ 170 է), որոնք իրենց հաւատարմութիւնը խոստացած են նախ – կին վարչապետին։ Փափանտրէուի տղան յայտարարութիւն մը ըրած է մամուլին ուր կ'ըսէ թէ Նովասի դահլիճը չի կըր – նար ձեծամասնութիւն ապահովել եւ թա – գաւորը կը ձախողի իր ճիգերուն մէջ ու – րիշ անձնաւորութիւն մը դանելու հա – մար։ «Այդ պատճառով է, կ'ըսէ նախկին վարչապետին զաւակը, որ չենք ուզեր կապը խզել թագաւորին հետ»։ Ինք վըս – տահ է որ ընտրութեանց պարագային հայրը կը շահի աւելի մեծ մեծամասնու – թեամբ մը։ Ձիշդ է որ Նովաս կեդրոնի կուսակցութեան 50 երեսփոխաններու ձայներուն ալ պէտք ունի, Արմատական Ազգ։ Միութեան 100 ձայներէն զատ։ Նկատի պէտք է առնել նաեւ թէ փափան – արէու պատրաստ է ամէն ծայրայեղու – թեան դիմելու իր նպատակին հասնելու համար։ Արդէն տղան բաւական բան հաս – կցուցած է յայտնելով թէ եթէ Նոյեմբեր հայրը՝ ժորժ փափանտրէու ուզէր, պի – տի չկարենար զսպել իր կողմնակիցները։ Փափանտրէու յեղափոխական է, ինչպէս ցոյց տուած է իր քաղաքական կեանքը։ Կը մնայ բանակը, որ հաւատարիմ մնա – ցած է իր թագաւորին եւ պատրաստ է հզօրելու որեւէ ապստամբութիւն։

Ամերիկացիները ալ յայտարարած են թէ պատրաստ են ղօրավիգ կենալու որեւէ կառավարութեան — բայց, անշուշտ, համայնավար դահլիճէ մը — որ ի վի – ճակի ըլլայ երկիրը կառավարելու։

Ուրբաթ դիւերուան ցոյցը համախմբած էր 5000 հոգի։ 80 վիրաւոր եւ 120 ձեր – բակալութիւն եղած է։ Առաջին անգամ ըլլալով լսուած է նոյնիսկ «Անկա՛ թա – գաւորը» նշանախօսքը, ինչպէս նաեւ՝ «կեցցէ՛ փափանտրէու», «Անկա՛ փա – շիզմը», «կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը»։

Կրնայի մէջ ալ 20 հազար հոգի ցոյց կատարած է ի նպաստ Փափանտրէուի։ Շարդ եղած ցոյցերէն ամէնէն կարեւորը կրնայի մէջ ալ 20 հազար հոգի ցոյց կատարած է ի նպաստ Փափանտրէուի։ Շարդ եղած ցոյցերէն ամէնէն կարեւորը կրնայի է նկատել իր ծաւալով։

× վարչապետարանի ենթակայ Տեղե – կատուութեանց Սպասարկութեանց տնօ – րէնէն կեցուցէ՝ Անակոնթուփուլոս եւ իր երեք գործակիցները ձերբակալուած են, երեան հանուած ըլլալով որ հեռաձայնի գաղտնակցութիւնները լսելու ցանց մը գոյութիւն ունէր։ Քննութիւն բացուած է։ Նոր վարչապետին առաջին գործը է – պիտի ըլլայ վերակազմել ոստիկանութեան եւ ժանտարմայի հրամանատարութիւնները։

Օր ըստ օրէ

ՃՇՄԱՐՏԱՊԷՍ ԵԻ ՈՉ ԿԱՐԾԵՕՔ

—o—

Բան, գործ չունեցող Ամերիկացի մը ուստեր հաշիւ ըրեր է թէ եօթանասուն տարեկան մէկը քանի՞ ֆառակուսի մղոն տեղ — երես — ածիլած կ'ըլլայ յիսուն տարուան մէջ, եթէ ածելին ճեռ առած ըլլար իր բսան տարեկանին։

Իր տճեաջա՛ն ու հոգեշահ ուսումնասի – րութեանց պատասխանն է — երկու ֆա – ռակուսի մղոնի տարածութիւն մը։

Երանի՛ թէ մենք ալ այս տեսակ մաթե – մատիկոս մը ունեցած ըլլայինք եւ պաշ – տօն յանձնէինք իրեն որ ուստեր հաշուէր թէ վերջին 45 տարուան մէջ, քանի թոն թուղթ, մելան եւ··· շունչ սպառած ենք «ներսն» ալ, «դուրսն» ալ իրարու խօսք··· չհասկնալու համար։ Ու քանի խմբագիր ու գրաշար «մաշեցուցած» ենք մեր ծանր հրետանին շարժման մէջ դնելու համար։

Ամէն ժողովուրդ, ամէն երկիր ունի իր հակամարտ քաղաքական հոսանքները։ Եւ տեսա՛կ տեսա՛կ։

Երկիր կայ, ուր Պահպանողականն ու Ազատականը իրարու խօսք չեն հասկնար։ Երկիր կայ, ուր Համայնավարն ու Ըն – կերվարականը իրարու հետ «շուն ու կա – տու» են։ Երկիր ալ կայ, ուր Հանրապե – տականն ու Միապետականը, ճամբան, իրարու հանդիպին, իրարու երես չեն ճա – յիր։

Այո՛, ամէն տեղ բուռն պայքարներ տե – ղի կ'ունենան այս հոսանքներուն միջեւ։ Բայց, այդ պայքարներուն առանցքը, գրեթէ միշտ, հայրենիքին կենսական շա – հերը շօշափող խնդիր մըն է։

Աւելին։

Արեւմտեան երկիրներուն մէջ, կուսակ – ցական պայքարը, երբեմն, «յոգնութիւն կ'առնէ», գոնէ ֆանի մը շաբաթ, ֆանի մը ամիս։

Կը պատահի, ճոյնիսկ, որ բոլորովին դադրի, երբ երկրին ապահովութեան սպառնացող արտաքին վտանգ մը կայ։

Մեր արտին մէջ, պատկերը բոլորովին տարբեր է։ Ո՛չ մէկ ժողովուրդ կրցաւ ու – նենալ պայքարի հայկական տեսակը։ Մե – րը «մառ տէփոզէ» ապրանք է։ Իր նմա – նը չունի։ Անզուգակա՞ն է։ Եզա՛կի է։ Մէ՛կ հատիկ է։

Յոգնութիւն առնելու պէտք չունի, ո – րովհետեւ շունչը չի կտրիր։ Չկտրեցաւ ֆառասունըհինգ տարի։

Ինչպէս մեր եկեղեցիով ու լեզուով եւ շատ մը ուրիշ բաներով, անջատ միաւոր մըն ենք, այս կալուածին մէջ ալ անկախ ենք։ Եւ չգտնուա՛ծ···

×

Կուսակցական պայքարը անհրաժեշտ է ազատ իրաւակարգի տակ։ Քաղաքացիին իրաւունքն է ճնշադատել ե՛ւ օրուան իշ – խանութիւնը, ե՛ւ իր չսիրած կուսակցու – թիւնը։

Բրիտանական անգիր Սահմանադրու – թեան օրէնքով, օրուան կառավարութեան դէմ պայքարող ընդդիմադիր կուսակցու – թեան առաջնորդը թոշակ կը ստանայ պե – տական գանձէն։ Քիչ կը մնայ որ կառա – վարութեան դէմ գրող թերթերն ալ պե – տական նպաստ ստանան···

Աստուած մեր երեսը նայեր է, կար – ծեմ, հարիւր տարի առաջ եւ այս տեսակ յօդուած մը դնել չէ տուեր մեր Ազգային Սահմանադրութեան մէջ։

Երբ, առանց թոշակի, առանց Հայրա – պետական նպաստի ա՛յս աստիճանին հա – սեր է մեր ներքին պայքարներուն սաստ – կութիւնը ո՛ւր հասած պիտի ըլլար ան, ե – թէ բրիտանական «հիւմըր»ը մեզ ալ վա – րած ըլլար։

×

Բառերս ծամծմելու պէտք չունիմ — կուսակցական պայքարը իր էութեամբ, լարուած է Դաշնակցութեան դէմ։

Ա՛լ դուք հարցնեցէք թէ ֆանի՞ տեսակ կազմակերպութիւն գնդացիր կը պարպէ անոր դէմ։ Խելքը գլուխը մէկը չի կրնար, անշուշտ, ուրանալ այս իրողութիւնը։ Եւ, միեւնոյն ատեն ալ չի կրնար չխոս – տովանիլ որ Դաշնակցութեան ըրածը ու – րիշ բան չէ, եթէ ո՛չ պատասխանել կարգ մը պատմութեանց, որոնք հիմ չունին եւ կը հակասեն ճշմարտութեան։

×

Ինչո՞ւ կուսակցական պայքարը չդադ – րեցաւ մեր կալուածին մէջ։ Պատճառը մեր հիմնական ցաւերէն մէկն է — մեր համազգային հիւանդութիւններէն մէկը։

Մոռնալ չենք գիտեր։ Անցուկը մոռ – ցուկ ընել չենք գիտեր։ Ամէն սխալ մեր – մատը կը փաթթենք եւ տարիներով կը ճառենք այդ սխալին մասին։

Քաղաքական դաստիարակութեամբ օժ – տուած ժողովուրդներ այդպէս չեն վար – ուիր։

×

Այն տարին երբ Րիչըրտ Նիքսըն Միաց – եալ Նահանգներու փոխ–նախագահութեան թեկնածու էր, թերթերը, սարէն ձորէն հէֆեաթներ հիւսեցին եւ ըսին թէ յիշեա – լը 18–20·000 տոլարի «նուէր» ստացած էր տեղէ մը։

Նիքսըն հերքեց այս շինծու պատմու – թիւնը։ Իր հերքումը հրատարակուեցաւ։ Ժողովուրդը գոհացաւ։ Մամուլը գոհա – ցաւ եւ այդ տխուր պատմութիւնը մոռ – ցուեցաւ։

Նախագահ Այզընհաուըրի խորհրդա – կաններէն մէկն էր իր մտերիմ բարեկա – մը, Շերմըն էտրմս։ Թերթերը գրեցին թէ այս մարդը «սուղնոց» վերարկու մը նը – ւէր ստացած էր Կոլտֆայն անունով մե – ծահարուստէ մը, որ այդ տարին դատա – րան տարուած էր, որովհետեւ 800·000 տոլարի եկամտային տուրք մը չէր վճա – րած։

Նախագահը անմիջապէս ճամբու դրաւ էտրմսը։ Ժողովուրդը գոհացաւ։ Մամուլը գոհացաւ եւ այդ տխուր պատմութիւնն ալ մոռցուեցաւ։

Նախագահ Քեննըտի, հազիւ իր օգոստա – փառ պաշտօնին գլուխը անցած, անխոր – հուրդ ֆայլ մը առաւ։ Քուպայի արշա – ւանիին իր օրհնութիւնը տուած էր։ Ար – շաւանիը ձախողեցաւ։ Թերթերը էւել – պասկաս բաներ գրեցին։ Ողբացեալ նա – խագահը բացատրութիւններ տուաւ։ Ժո – ղովուրդը գոհացաւ։ Մամուլը գոհացաւ եւ այդ տխուր պատմութիւնն ալ մոռ – ցուեցաւ։

Անգլիոյ մէջ, դահլիճին անդամներէն մէկը «աղջիկ» կը խաղցնէր։ Օձիքը ձեռ տուաւ։ Թերթերը երեւան հանեցին պատ – մութիւն մը, որ ֆիչ մնացեր է դահլիճը տապալէր։

Նախարարը ճամբու դրուեցաւ, խնդրոյ առարկայ ցոփութիւնները պատժուեցան, ի – րենց «սիրահար»ներէն մէկն ալ անծնաս – պան եղաւ։ Կառավարութիւնը խորհր – դարանին պատմեց այս անախորժ «միջա – դէպը»։ Խորհրդարանը գոհացաւ։ Ժողո – վուրդը գոհացաւ, մամուլը գոհացաւ եւ այս տխուր պատմութիւնն ալ մոռցուե – ցաւ։

Կրնայի շարունակել շարքը այս «մոռ – ցուած»ներուն՝ երկիրէ երկիր «այցելե – լով»։

×

Մեր արտին մէջ, դժբախտաբար, ամէ – նէն աննշան վրիպումն անգամ մատի փաթթոց կ'ըլլայ տարիներո՛վ, տարինե – րո՛վ։ Կը գլորի, կը գլորի, ինչպէս ձիւ – նագնդակը ու կ'ըլլայ լեռ։ Մժեղ էր, կ'ըլլայ փիղ, ճանճ էր կ'ըլլայ ռնգեղջիւր։

Մինչեւ որ ընթերցողն ալ պոռայ·

— Ա՛լ կը բաւէ, եղբայր···

Անցածին մասին է որ կը խօսիմ *Սան փռէժիւտս*, յոյս ունենալով որ մա՛րդ մատի փաթթոց չըլլար — ո՛չ ալ խմբա – գրական թնդանօթի ռումբ — այս համազ – գային վէրքին մատնանշումը։

Արտասահմանը պէտքն ու կարօտը ու – նի խաղաղ ու անդորր մթնոլորտի մը, որպէսզի իր նիւթական ու բարոյական բոլոր հնարաւորութիւնները ուղիղ Ամե – նայն Հայոց հայրենիքին վերելքին։ Եւ ինչո՞ւ չէ, նաեւ, Սփիւռքի ինքնապաշտ – պանութեան՝ անոր սպառնացող սպիտակ «ջարդ»ին դէմ։

Ճշմարտապէս եւ ո՛չ կարծեօք։

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ԱՆՓՈՓՈԽԵԼԻՆ

—o—

Յիսնամեակին նախորդող բոլոր տարիներէն աւելիո՛վ 1965ը եկաւ վերահաստատելու, թէ արդի Թուրքը նո՛յնն է ինչ ան եղած է անցնող եօթը-ութ դարերուն:

Հայ մարդուն քի՛չ ծանօթ օտարին կրնայ տարակուսելի թուիլ, եթէ ըսենք, որ մեր այս համոզումը հետեւանք է ոչ թէ նախապաշարումի, այլ՝ առարկայական տուեալներու եւ անվիճելի իրողութեանց:

Սակայն, կատարելապէս երկրորդական խնդիր է, թէ ո՛րքան հաւատալի կամ անհաւատալի կը թուի մեր համոզումը՝ օտարին:

Հիմնականը այն է, որ այդ համոզումը ըլլայ արդիւնք՝ իրապաշտ ու ստուգապէս ճշգրիտ գնահատութեան:

Արդ, այլեւս ծանօթ է բոլորիս թէ ի՛նչ եղաւ Թուրքին հակազդեցութիւնը՝ անցնող քանի մը ամիսներու ընթացքին:

Ամէն այնտեղ, ուր ան հասաւ՝ հերքե՛ց, ստե՛ց, խեղաթիւրե՛ց, ուրացա՛ւ, չարափոխե՛ց:

Լաւագոյն պարագային, ըսածին իմաստը այն եղաւ, որ Եղեռնը անցեալին կը վերաբերի այլեւս. — ուստի, օգտակար ըլլալէ աւելի՝ վնասակար է այս խնդիրը արծարծել, մանաւանդ եթէ բոլորիս հետապնդած նպատակն է՝ իրացնել բոլորիս համար հաւասարապէս բարեբեր ապագայ մը:

Սակայն, չափազանց յատկանշօրէն, ինք ոչինչ ըսաւ նման ապագայի մը մասին:

Եթէ հեռաւորագոյն չափով ճշմարտանման է, որ Թուրքը կ՝ուզէ անցեալը մոռնալ ու մոռցնել, որպէսզի ապագային ինք ու մենք ապրինք իբրեւ լա՛ւ դրացի, ապա այն ատեն, ի՞նչը կ՝արդիլէ, որպէսզի դէթ ԽՕՍԻ՝ նման ապագայի այլազան «հնարաւորութեանց» մասին:

Արդի Թուրքը կրնար վաւերացնել այն փաստը, որ գոյութիւն ունի Հայաստանի Հանրապետութիւն մը, անգամ այն Խորհրդային Միութեան, որուն ինք կապուած է՝ բարեկամական պայմաններ սահմանող դաշինքներով:

Նմանապէս, ան կրնար բանաձեւել իր ցանկութիւնը, որ ամբանայ ու զարգանայ այնպիսի Հայաստանի Հանրապետութիւն մը, որ աշխարհագրական իր դրացին է, եւ որուն հետ բարենպաստ յարաբերութեանց մշակումը՝ պիտի ըլլար փոխադարձաբար օգտակար:

Այս ու տակաւին բազմաթիւ նման բաներ, Թուրքը կրնար դէթ ըսած ըլլալ՝ անցեալ տարիներուն, ամիսներուն եւ օրերուն:

Զըսաւ սակայն:

Ու պիտի չըսէ երբե՛ք:

Ոչ իսկ մէկ բառով, մէկ անգամ ու մէկ առթիւ՝ Թուրքը ամենագոյզն գոհունակութիւն պիտի չյայտնէ, որ կա՛յ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, երկու միլիոն հայ բնակիչներով:

Ոչ իսկ մէկ բառով, մէկ անգամ ու մէկ առթիւ՝ Թուրքը պիտի չակնարկէ իր ցանկութեան, որ փոխադարձաբար օգտաւէտ յարաբերութիւններ հաստատուին Հայաստանի հետ:

Ոչ իսկ մէկ բառով, մէկ անգամ ու մէկ առթիւ — թէկուզ վարկածային ենթադրութեամբ — Թուրքը պիտի չխօսի դիցուկ միայն ապագային հնարաւոր՝ երկուստեք բարենպաստ յարաբերութեանց մասին:

Ասոնցմէ եւ ոչ մէկը ըսած չէ ու պիտի չըսէ երբեք, որովհետեւ ԱՆՓՈՓՈԽԵԼԻ կը մնայ Թուրքին յատուկ այն «ըմբռնում»ը, թէ ինք ու իր «հայրենիք»ը անապահով են ու «վտանգուած»՝ այնքան ատեն, որ ֆիզիքապէս գոյութիւն ունին Հայաստան ու հայ ժողովուրդ:

Այս սարսափը փարատելու համար՝ Թուրքին ուղեղը ընդունակ եղած է բացառաբար մէկ «լուծում» յղանալու: Եւ որովհետեւ նո՛յնը մնացած է ուղեղը, ուստի նո՛յնը մնացած է այն «լուծում»ը, զոր ան նկատի ունի նաեւ այժմու նո՛յն սարսափը վանելու համար:

Թուրքին միակ ցանկութիւնը եղած է եւ անփոփոխելիօրէն ալ այն կը մնայ՝ որ գոյաւորուին առարկայական այնպիսի պայմաններ, որոնք հնարաւորութիւն տրամադրեն Ֆիզիքապէս անհամեմատօրէն գերազանց ուժերով՝ կրկին սրածել ու ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿԸ բնաջնջել հայ ժողովուրդը:

Թուրքը « յարմար պատեհութիւններ » կ՝երազէ: Գիտէ, թէ զինք կերակրող ու ոտքի պահող իր դաշնակիցները ընդհանրապէս ա՛յնքան զբաղած կ՝ըլլան այլ խնդիրներով, որ ժամանակ չեն դտներ իրմով «զբաղելու», մանաւանդ՝ անասնական իր ոճիրները առարկայօրէն արգիլելու:

Իսկ եթէ կայ բան մը, որ լաւագոյնս սերտած եւ ըմբռնած է — անցեալի բազմաթի՛ւ, անթի՛ւ նախընթացներու հետեւանքով — այդ ալ այն փաստն է, որ ոճրագործութենէն ետք՝ պարսաւա՛նք ու դատապարտութի՛ւն (որքան ալ բուռն ու յորդառատ) չեն արժեր դինը այն թուղթին, որուն վրայ կը տպուին ու կը հրատարակուին՝ «քրիստոնէական խիղճեր» հանդստացնելու մտահոգութեամբ:

Ուստի, Թուրքը կը սպասէ: Կը յուսայ: Կ՝երազէ:

Ասիկա կ՝ընէ միեւնոյն ու անփոփոխելի այն ուղեղով, միեւնոյն ու անփոփոխելի այն ակնկալութիւններով, միեւնոյն ու անփոփոխելի այն նպատակներով, որոնց «կիրառում»ը թրքական անցեալի «համապատկեր»ը միագոյն «հեղուկ»ով մըն են ներկած միշտ — կարմիր արիւնով:

Հայ Դատի մասին մեր մտքերը բանաձեւած եւ ապագայի համադրուած մեր աշխատանքները ծրագրած ատեն, հրամայական է՝ մշտապէս աչքի առջեւ ունենալ առարկայական այս ճշմարտութիւնը:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՒ ԵՂԵՒ ՄԱՐԴ»

—o—

Ծանօթ անուն մըն է այս երկին հեղինակը՝ Զ. Որբունի:

1929ին հրատարակեց « Փորձը » վէպը, որ ուշագրաւ գործ մըն էր իր շօշափած նիւթով եւ գրական սեռով: Ապա, յաջորդաբար, 1946ին եւ 1958ին լոյս ընծայեց պատմուածքներու առանձին հատորներ՝ «Վարձու սենեակ» եւ «Անձրեւոտ օրեր» խորագիրներուն տակ: Իսկ Պոլսէն մինչեւ Փարիզ գրագէտը ունի նաեւ վերլուծական, ուսումնասիրական եւ գրական էջերու պատկառելի վաստակ մը՝ ցրուած զանազան օրաթերթերու եւ հանդէսներու էջերուն մէջ:

Արուեստի հիմնական ստորոգելիներէն մէկն ալ անկեղծութիւնն է, մանաւանդ, երբ գրագէտը խոստովանութեան մը նըկարագիրով կ՝օժտէ իր երկը: Սուրբ Օգոստինոսէն մինչեւ Ժ.-Ժ. Ռուսօ, մինչեւ Ֆրանսացի «Էնթիմիստները», այսինքն «մտերմապաշտները», եւ գրեթէ մինչեւ այսօր, խոստովանութիւնը յատկանշական եւ, միաժամանակ, շահեկան ձեւ մը եղած է գրականութեան մարզին մէջ:

Խոստովանութիւն ըսելով կ՝ըմբռնենք նախ անշուշտ պատմութիւնը գրագէտին հոգիին, իր ներքին «անձին» յայտնաբերութիւնը՝ տկարութիւններով եւ առաւելութիւններով, ախտերով եւ առաքինութիւններով (*):

Ուրեմն, ինքնին հասկնալի կը դառնայ, թէ Զ. Որբունիի այս վերջին երկը իրականութեան մէջ, այսինքն բառին իսկական եւ ընթացիկ իմաստով վէպ մը չէ, քանի որ պատմութիւնը «արտաքին» ըլլալէ աւելի «ներքին» է, իսկ գործողութիւնը, որ վէպի մը հիմնական կառոյցն է, խեղդուած է խորհրդածական պատկերներու մէջ:

Զ. Որբունիի այս գործը հոգեբանութեան մը ներկայացումն է: Տաք երակներէ հոսող զգայութիւններու հոսանք մըն է, որ երթալով աւելի մեծ կերպարանք կ՝առնէ, աւելի շօշափելի եւ ցայտուն կը դառնայ, հանդարտ, զուլալ ջուրի մը մէջ նետուած փոքրիկ խիճի մը պէս, որ միակեդրոն շրջանակ մը կը ստեղծէ նախ, յետոյ, անմիջապէս, երկրորդ մը, ապա՝ երրորդ մը, բոլորն ալ իրարու հետ շաղկապուած եւ իրարմով պայմանաւորուած: Այսպէս ալ գրագէտը մէկը միւսին ետեւէն կը ցուցադրէ հոգեկան տագնապի մը բոլոր ծալքերը, ոգբերգութեան մը ներքին երեսները եւ անոնց դրդապատճառները:

Մեր առջեւ մարդն է, գլխադիր մարդը, այն որ ունի մարդկային զգացումներու խոր գիտակցութիւն եւ իբրեւ արդիւնք այդ գիտակցութեան՝ կը տառապի իր փոքր ու մեծ «մեղքերը» տեսնելով: Եւ այս է պատճառը, ապահովաբար, որ գրագէտին հոգեկան գալարումները, վշտագին աղաղակները, տառապանքի բովանդակ դատակնիքը ներկայացնող խորհրդածութիւններն ու եզրակացութիւնները կը յուզեն մեզ:

Միւս կողմէ «Եւ եղեւ մարդ»ը անկեղծ եւ զգայուն հաղորդականութիւն մը ունի, շնորհիւ այն իրողութեան, որ գրագէտը՝ ամուր եւ ջղուտ ոճով մը, հոգեբանական պատկերաւորումներու մէջ կը ցուցադրէ արտակարգ ճկունութիւն:

Այս յատկանիշներուն վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ Որբունիի պատմելու շնորհքը, որ իր իմացական եւ հոգեկան բարեշրջումին հետ զոյգ կը քալէ:

Դժբախտաբար, գրագէտին լեզուն կը մատնէ անփութութիւն մը, որ թերեւս արդիւնք է անտեղի աճապարանքի մը: Այսուհանդերձ, ինչ ալ ըլլայ պատճառը, այս ուշագրաւ գործին խոցելի մասը կը մնայ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Այստեղ, այս առիթով, չենք խօսիր խոստովանութեան դրդապատճառներուն մասին, որոնք հեղինակէ հեղինակ եղած են տարբեր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՉԱՆԵԱՆ

—o—

Աշխարհահռչակ Մոլիէրը բեմի վրայ մեռաւ: Այս դէպքը աւելի ուշ՝ դարձաւ պատիւ մը բեմի աշխատաւորներուն համար: «Մեռնի՛լ... ինչպէս մեռաւ Մոլիէրը կեցցէներու տարափին տակ...»:

Հայ բեմը իր տարեգրութեանց մէջ արձանագրած է նման բազում դէպքեր:

Արեւմտահայ թատրոնի աննման դերասանուհին՝ Մառի-Նուարդ երբ բեմին վրայ կը վերակենդանացնէր Տիւմայի հերոսուհին՝ Մարկրիթ Կոթիէն, վերջին արարին, ժողովուրդի խելայեղ կեցցէներու տարափին տակ ինք անշունչ ինկաւ, անգամ մըն ալ ոտքի չելլելու համար (1885):

Մեր օրերուն աւելի մօտիկ շրջանի մը, Երեւանի պետական թատրոնի բեմին վրայ երբ կ՝ոգեկոչուէր ծննդեան հարիւրամեակը հայ բեմերու դշխոյին՝ Սիրանոյշին, երիտասարդ դերասանուհին՝

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

—o—

Ես այնպիսի շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն զգացի նրա հանդէպ, որ կարծես իմ կրծքի վրայից վերցրին մի ծանր քար: Նա չէր կախւում իմ օձիքից, չէր կառչում ինձ, նա՝ զգայուն եւ ինքնասէր, բարի եւ անձնազոհ, ճանապարհ էր տալիս ինձ...

Ես չկարողացայ զսպել իմ ուրախութիւնը, բռնեցի նրա ձեռքը, համբուրեցի եւ պինդ սեղմելով, հեռացայ:

Հետեւեալ օրը, այն ժամին երբ ես սովորաբար դուրս էի գալիս նրան հանդիպելու, մնացի տանը: Պառկել էի եւ նայում էի առաստաղին: Իմ հոգում այնպիսի դառնութիւն կար, իմ սրտում այնպիսի դատարկութիւն, կարծես կորցրել էի ամենաթանկագին բանը: «Դա նրանից է, որ ես սովորել եմ հանդիպել նրա հետ, — մտածեցի ես: — Ոչինչ, ետ կը վարժուեմ...»:

Մայրս, տեսնելով, որ ես դուրս չեմ գնում, կասկածով նայեց ինձ եւ ոչինչ չասաց: Քիչ յետոյ եկաւ հայրս եւ դեռ դրան մօտից զարմացած հայեացք գցեց ինձ վրայ, բայց նոյնպէս ոչինչ չասաց:

Որպէսզի տեղիք չտամ աւելորդ խօսակցութիւնների, ես երկրորդ օրը որոշեցի դուրս գալ եւ գնալ մենակ որեւէ տեղ: Նորից պառկել եւ մտածում էի, թէ ո՛ւր գնամ, ի՛նչ անեմ, բայց ոչինչ ինձ չէր հրապուրում: Ես ինձ զգում էի լրքուած, որբացած: Ե՞րբ պէտք է վերջապէս ետ վարժուեմ նրանից...

Իսկ որտե՞ղ է նա հիմա, ի՞նչ է անում, — ակամայից մտածեցի ես: Նա էլ, ի հարկէ, տանջւում է հիմա, աշխատում է ազատուել սովորութեան կաշկանդանքից: Դա նրա համար աւելի դժուար է, դուցէ եւ անհնար, որովհետեւ նա սիրում է ինձ: Իսկ ե՞ս... Մի՞թէ ես նոյնպէս, չեմ սիրում նրան... Ոչ, ոչ, պարզապէս սովորել եմ նրան, չեմ կարող ետ վարժուել...

— Ի՞նչ է, խռովե՞լ էք, — հարցրեց յանկարծ մայրս՝ անբարեացակամ հայեացքով կանգ առնելով իմ գլխավերեւում:

— Քո ի՞նչ գործն է, — դրդռուած պատասխանեցի ես:

Հայրս արդէն տանն էր՝ գրասեղանի մօտ նստած: Լսելով մեր խօսակցութիւնը, նա շուռ եկաւ, նայեց ինձ եւ ասաց մեղմութեամբ.

— Քո գործն է, որդիս: Միայն թէ այնպէս արա, որ յետադայում դառը չզղջաս: Տես, կը խլեն քեզանից նրան: Այդպիսի աղջկան տանը չեն թողնի: Բաւական է որ ծանօթանան հետը՝ բոլորը կը սիրեն նրան...

Ես վեր ցատկեցի տեղիցս՝ զայրացած, բայց չգիտեմ, թէ ո՞ւմ վրայ՝ հօ՞րս, որ բորբոքում էր իմ դեռ թարմ վէրքը, թէ իմ, որ համաձայն էի նրա հետ: Դժգոհ մրթմրթալով ինչ-որ բան, ես դուրս ելայ տնից:

Չի կարելի ասել, թէ ես իմ քայլերն ակամայից ուղղեցի դէպի տգեղ աղջկայ տունը: Ես միանգամայն գիտակցաբար գնացի այնտեղ՝ միասին զբօսանքի դուրս գալու համար: Վերջ ի վերջոյ մենք հօ, իսկապէս, չե՞նք խռովել իրարից: Կարելի է հանդիպել երբեմն-երբեմն, հետզհետէ աւելի եւ աւելի քիչ, որպէսզի աստիճանաբար ետ վարժուենք իրարից...

Ես գիտէի նրանց տունը, ամէն օր ուղեկցել էի նրան այնտեղ, բայց տանը չէի եղել բոլորովին: Գիտէի, որ նա ունի մայր, երկու աւագ եւ մի կրտսեր քոյր: Եւ գիտէի, որ այդ ժամին բոլորը տանը պիտի լինէին: Դէ ի՞նչ կայ որ...

Բարձրանալով երկրորդ յարկ, ես զանգ տուեցի: Դուրս եկաւ բաւական երիտասարդ մի կին՝ դեղեցիկ, բայց չափազանց նման իմ տգեղ աղջկան:

— Ներեցէք, տա՞նն է Գայանէն, — հարցրի ես:

— Ոչ, քիչ առաջ գնաց, — սիրալիր եւ ափսոսանքով որ այդպէս է պատասխանում, ասաց կինը՝ թաքցրած հետաքրքրութեամբ զննելով ինձ:

Պատասխանն այնքան անսպասելի էր, որ ես չկարողացայ թաքցնել իմ դառը հիասթափութիւնը եւ հարցրի համարեա խնդրական.

— Իսկ ո՞ւր է գնացել, ասացէք...

— Չգիտեմ, աւելի սիրալիր եւ աւելի մեծ ափսոսանքով ասաց նա եւ ձայն տուեց դէպի ներս.— աղջիկներ, չգիտէ՞ք ուր գնաց Գայանէն...

Դրանը մօտեցան երեք աղջիկներ՝ երեքն էլ դեղեցիկ, բայց նոյնպէս չատ նման իրենց քրոջը: Սակայն ոչ մէկի դէմքը, չնայած նմանութեանը, հարազատ չէր ինձ, ոչինչ չէր ասում իմ հոգուն: Որքա՛ն ուրախ կը լինէի եթէ նրանք երեքն էլ չքուէին աշխարհի ծայրը եւ նրանց փոխարէն սենեակից դուրս գար Գայանէն...

Աւագ քոյրերը, առանց թաքցնելու, հետաքրքրութեամբ սկսեցին նայել ինձ՝ մոռանալով պատասխանել մօր հարցին: Ըստ երեւոյթին նրանք գիտէին որեւէ բան իմ մասին, կամ աւելի շուտ՝ ոչինչ չգիտէին, բայց վաղուց կռահել էին իմ գոյութիւնը:

— Գայանէն գնաց զբօսնելու, — յայտնեց փոքր քոյրը՝ տասը տարեկան մի աղջիկ:

— Շնորհակալութիւն, ասացի ես եւ վար իջայ սանդուխով:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(6 – Շար.)

Թուզաննա Վարդանեան, արտասանու – թեան մրցոյին ընկաւ զիտասպասս: Սիր– ած կասած էր...

Դերասանը, որուն կեանքին ու գործին մասին պիտի խօսինք այսօր, նոյն գժբախտ ճակատագիրը ունեցաւ:

1944 թուականի Յունիս 30ին, խաղալ ու հանդարտիկ ամառնային երեկոյ մը, երեւանի Սունդուկեան պետական թատ – րոնի բեմին վրայ կը ներկայացուէր «Եր– կիր Հայրենի» պատմական թատերգու – թիւնը, որուն մէջ կատակերգակ Համ – բարձում Աչեանեան կը կատարէր իր ան– բաւական յաջող դերերէն եղող Հոնոյրի տի – պարը:

Համբարձում Աչեանեան արտաքոյ կարգի բծախնդիր ու խղճամիտ արուես– տագէտ մըն էր: Անոր համար որքան կա– րեւորութիւն ունէր դերի կատարողական մասիկը, նոյնքան եւ աւելի կարեւոր էին իրեն համար յարակից բոլոր մանրամաս– ները: Ամէն անգամ որ դեր մը խաղար, ժամանակէն առաջ կը վազէր թատրոն, կը մանէր իր գործակիցը, կ'անցնէր հայելիին առջեւ ու մանրակրկի– տօրէն կերպով կը զրաղէր իր դիմայար – զարմով:

Այդ օրը, գարձեալ, ըստ իր սովորու – թեան, Համբարձում Աչեանեան կ'անցնի իր հայելիին առջեւ ու կը սկսի իր դէմքը «ջնել»...

Ահա այդ րոպէին, այդ ճակատագրա – կան պահուն, Համբարձում Աչեանեան յանկարծակի կ'ըլլայ...

Կ'արժէ հոս պահ մը խօսքը տալ Գուր– գէն Մահարիին, որ հետեւեալ յուզիչ տո– ղերով կը նկարագրէ դէպքը.—

«... Գուցէ է եղել նա այդ օրը, վատ է զգացել իրեն. փարատելու համար իր կասկածները՝ ըստ սովորութեան մի ծը– խախոտ է սեղմել առամների արանքը եւ իր ձայնը լսելու համար դուրսէ «կրակ» է ուղել. չեն դարձել: — Ի՞նչ երիտասարդներ էք, որ կրակ չունէք — կատակել է նա եւ վառել լուցկին. ծխացող ծխախոտը դրել է տուփին եւ սկսել կրկնել: Յաջորդ րո– պէներին ինքը հանդարտել է, իսկ ծխախոտը չարունակել է մխալ... Այսպէս է եղել»:

Եւ եզրակացնելով իր խօսքը, Գուրգէն Մահարի կ'ընդհատեալ վիլիսուփայա – կան խորհրդածութիւնը.—

Ցիժուար է պատկերացնել աւելի ողբ– երգական մահ, որը, աւա՛ղ, դուրկ չէ գեղեցկութիւնից: Այդ մահ կոչուածը նոյնպէս, երեւի մեծ արտիստ է եւ դիտէ ֆալլուն խաղը խաղալ իր զոհերի դէմ – ին...»:

Համբարձում Աչեանեան տպաւորուր ու սիրուած կատակերգակ մըն էր: Կա – տակերգակ մը, որ դիտէր չատ վարպետ օրէն ինդացնել, բայց կեանքի մէջ, ըստ Թատերագրութեան մէջ իր մասին դոյու– թիւն ունեցող տարեդրութեանց, բեմէն դուրս, կեանքին մէջ, Համբարձում Աչ – եանեան ունէր տխուր ու թախծոտ աչ – քեր...

Համբարձում Աչեանեան իր թատերա – կան ասպարէզը սկսած է Պաթումի մէջ, մանանակցելով տեղւոյն հայկական ներկա– յացումներուն:

Հետզհետէ կարողացած է, փոքր դերե– րով սկսելով, հասնիլ նախանձելի դիրքի մը: Աւելի ուշ, երբ կը ծանօթանայ ու կը բարեկամանայ մեծանուն Վահրամ Փափազեանին, այս անգամ իր բեմական գործունէութեան դաշտը կ'ընդլայնի ու ձեռք կը զարնէ աւելի աչքառու դերերու:

Երեւանի մէջ, Համբարձում Աչեանեան Վահրամ Փափազեանի « Տոն–Ժուան »ին մէջ կը խաղայ Սկանարէլի դերը, որուն մէջ դրեթէ կը մրցի իր այնքան համբա – ւաւոր խաղակիցին հետ: Այնուհետեւ կը դառնայ Երեւանի հասարակութեան սի – րած ու փնտռած կատակերգակ դերա – սանը:

Վահրամ Փափազեան, ինք իսկ կը խոս– տովանի Համբարձում Աչեանեան Սկա – նարէլին դառած աննախընթաց յաջողու – թիւնը ու իր «Յետադարձ Հայեացք» յու– շերու հատորին մէջ հետեւեալը կը դրէ այդ մասին.—

«Սեղանի մեխը «Տոն–Ժուան»ը եղաւ, իսկ «Տոն–Ժուան»ի մեխը՝ ինքը Աչեան– եանը...

«... Ես սիրեցի նրան, հոգով եղբայ – րացայ այդ պարզունակ սրտի հետ եւ նրա բացակայութեան կարօտը տարիների ընթացքում սաստկացաւ այնքան, որ յա– ճախ, ներկայացման երեկոներին, դիմա– յարդարման նստելիս ես ինձ մենակ եմ դղում մեր բազմամարդ ու բազմաղմուկ կուլիսներում... Բարեկամս գնաց մեղա– նից անսովոր կերպով, առանց ոչ ոքի ծանրութիւն լինելու, անաղմուկ ու հա– մեստ վերջակէտելով իր բազմավաստակ, թէեւ կարճ գործունէութիւնը, մի չսկըս– ուած ներկայացումից՝ մի այլ «թատրո– նում» չարունակելու համար «ներկայա – գումը», որի վարագոյրը ոչ ոք բարձրա– գրեց մինչեւ այսօր... Եւ ոչ ոք իջե – գրեց...»:

Համբարձում Աչեանեան միջահասակ էր: Անհոգ ու անփոյթ քալուածքով մը արուեստագէտը կ'անցնէր փողոցներէն, չարունակական ժպոյն ժպիտ մը չրթուն– քի ծայրին, մանուկի մը նման, որ ունէր սակայն փիլիսուփայական չաղախ մը: Կեանքին հանդէպ իր հեղնանքն էր դու – գէ այդ, այն կեանքին՝ որ այնքան դա– ժան եղաւ իրեն հանդէպ:

Վերադառնալով իր կատարողական ար– ուեստին, ըսենք անմիջապէս որ Համբր– ձում Աչեանեանի բեմական յաղթանակ – ները չէին սահմանափակուեր միայն ու միայն Սկանարէլի տիպարին շրջանակին մէջ:

«Երկիր Հայրենի»ի մէջ անոր մարմնա– ւորած Հոնոյրի տիպարը մինչեւ այսօր տակաւին մնացած է անդերազանցելի ըս– տեղծագործութիւն մը:

«Տոն–Քիշոթ»ի մէջ անոր մարմնաւորած Սանչօ–Փանչօն Թատերական արուեստի դլուխ գործոց մըն է եղած: Դերենիկ Դե– միրճեանի ստեղծած Քաջ Նազարի տի – պարը նոյնպէս մեծ յաջողութեամբ պատ– կերացուցած է հանդուցեալ կատակեր – գակը:

Հայ բեմերու վրայ Յակոբ Պարոնեանի Պաղտասար Աղբարը ստեղծագործած են բազում անուանի հայ դերասանները: Ա – բելեան, Զարիֆեան, եւ աւելի վերջը Հրաչեայ Ներսիսեան իրենց վարպետ ու խորհրդատու խաղարկութեամբ անմահա – ցուցած են այդ տիպարը:

Համբարձում Աչեանեան եւս պաղտա – սարի տիպարով ձեռք բերած է յաջողու– թիւն, բոլորովին նոր մօտեցումով, ինք– նուրոյն յղացումներով, ակնյատնի կեր– պով անջատուելով բոլոր միւս պաղտա– սարներէն:

Հայ դերասանին առհասարակ չէ վի – ճակուած երկարակեաց ըլլալ: Ամէն հայ դերասան այնքան բախտաւոր չէ եղած, որքան եղած են Մնակեան, Աբելեան, Գրիգոր Աւետեան, որոնք ապրած են մինչեւ խոր ծերութիւն, եւ ինչպէս Ա– մէնեաններն ու Փափազեանները, որոնք կ'ապրին եւ որոնց պէտք ունի մեր բեմը:

Հայ բեմի աշխատաւորները, մեծ մա– սամբ, հրաժեշտ տուած են կեանքին վա– ղաժամ մահով, կէս թողելով բազմաթիւ ծրագիրներ եւ ստեղծագործական մտո – րումներ:

Ահա՛ այդ չարքին կը պատկանի նաեւ փայլուն, սիրուած եւ դեռ լրիւ չգնա – հատուած Համբարձում Աչեանեան:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԻԹԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵԼԵԿՏՐՈՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՂՈՎ ՍՐՏԻ ՀԻ – ՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱԽՏԱՃԱՆԱՁՈՒՄ

Խորհրդային Միութեան Բժշկական Գի– տութեանց Ակադեմիայի Վիրաբուժական Հիմնարկի դիտական աշխատաւորներու անօրէն Փրոֆ. Ալեքսանտր Վիշնեվսկի ըսած է, թէ պատրաստուած է «Ուրալ 2» տիպի խորհրդային էլեկտրոնական ուղեղ մը, որ կրնայ սրտի հիւանդութեանց ախ– տաճանաչումը կատարել հարիւրին 92 յաջողութեամբ:

Փրոֆ. Վիշնեվսկի աւելցուցած է, թէ էլեկտրոնական ուղեղը՝ ամէնէն վարժ մասնագէտ բժիշկէն բազմապատիկ աւելի տուեալներ կրնայ պահել իր « մտքին » մէջ:

40 ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Ամերիկացի դիանակահ մը, Տոքթ. Ռո– պըրթ Քոէն, վերջերս, Ուաշինկթընի մէջ տեղի ունեցած ծերագիտութեան համա – դումարին առջեւ խօսելով, յայտարարած է, թէ գոյութիւն չունի տեսանելական որեւէ պատճառ, որ դիտութեան թոյլ չտայ՝ մարդը առնուազն 40 տարի, 20էն 30 տարեկանի միջեւ եղածին պէս երի – տասարդ պահել, բնականաբար, եթէ փա– փաքի: Ամերիկացի տոքթորը աւելցուցած է որ, «եթէ այս մարդին մէջ ալ է գործ դնենք այն նոյն ճիզը, որ այսօր է գործ կը դնենք Լուսինին տիրանալու համար, հաւանաբար յաջողինք»: Տոքթ. Քոէն, համադումարին առջեւ այն կարծիքը յայտնած է, թէ ծերութիւնը « բնական » հիւանդութիւն մըն է — հաւանաբար, միակ «բնականը»՝ բացի ջլախտէն (նէվ– րոզ) — եւ տրամաբանօրէն, ան պէտք է կասեցուի քիմիական կամ այլ միջոցներ գործածելով: Ամերիկացի դիանականը իր վերջոյ չեչտած է, որ եթէ առանց ծերու– թեան դաղտնիքը լուծելու, սրտի հիւան– դութեանց ու քաղցկեղի դարմանը գըտ– նուի, հաղիւ տասը տարի կարելի պիտի ըլլայ աւելցնել մարդուս կեանքի միջին տեւողութեան վրայ:

ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ՝ ԱՐԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ Նահանգներու մէջ պատ – րաստուած ու գործածուիլ սկսած է ինք– նագործ մեքենայ մը, որ մէկ քանի վայր– կեանի մէջ արեան քննութիւն կը կատա– րէ: Այս մեքենան, կարգ մը տեղեր, կըց– ուած է էլեկտրոնական ուղեղի հետ, որ տրուած տեղեկութիւնները կ'արձանա – գրէ, կը բաղդատէ ու կը դասաւորէ, ախ– տաճանաչումի կամ վիճակագրական գոր– ծածութեան համար:

ՎԻԹԱԼՈԿՐԱՖ

Մեծն Բրիտանիոյ մէջ հրապարակ հան– ուած է թոքերու քննութեան յատուկ չար– ժական մեքենայ մը: Միայն մէկ ներ – շնչումով եւ արտաշնչումով՝ այդ մեքե– նան կրնայ քննել հիւանդին կուրծքին ու թոքերուն չնչառական ընդհանուր կարո – ղութիւնը: Շարժական գրամեքենայի մը ծաւալը ունեցող այս մեքենան կրնայ գոր– ծածուիլ վեց տարեկանէն վեր ոեւէ ան– հատի վրայ:

Մեքենան կը կոչուի Վիթալոկրաֆ, մինչեւ հիմա 250 հազար հոգի քննած է Անգլիոյ մէջ:

ՊՏՈՒՂԸ ԿՐ ԳԻՐՑՆԷ ՏՂԱՔԸ

Գերմանական անզգայականոնի մասնագէտ Տքթ. Ռուտոլֆ Մայնէրթի համաձայն, տղոց համար չատ պատուղ ուտելը վնասակար է, որովհետեւ կը դիւրցնէ դանոնք: Տոքթ. Մայնէրթ այս եզրակացութեան յանգած է փորձեր կատարելով 1300 տղոց վրայ: Գերման դիտնականը այն կարծիքէն է, թէ չափահաս մարդիկ մինչ չատ պատուղ ուտելով կը նիհարնան, ընդհակառակն, տղաքը կը դիրնան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (272)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Նոյն օրը փեթէօ ալ ձի հեծաւ. ոտքը մինչեւ ծունկը տակաւին փաթթուած էր. դունատ էր, բայց պեխերը ոլորուած: Մեքչէի իր տեղը կ'աշխատէր Հին պրան – դոյ, իսկ ինքն ալ Մեքչէի տեղ պահեստի բանակին գոլ կը մնար:

Բարձ ու հնչուն ձայնով կ'ողեւորէր ժողովուրդը:

— Երեսուն երկու օրէ ի վեր կը տքնին Թուրքերը: Երանի՛ թէ ամէնքն ալ հոս ըլլային, որպէսզի մինչեւ վերջինը դը – ժոխք ճամբէինք: Թագաւորին բանակը կ'ուշանայ, բայց հո չի մնար: Բոլոր աչ– քերը մեր քաջութեան մասին կը խօսի: Հարիւր տարի վերջն ալ քաջ բառին տեղ Եկերցի պիտի ըսեն:

Ժողով տեսնելով թէ մեծ խումբ մը հա– ւաքուած է ճառախօսին չուրջ՝ ինքն ալ կեցաւ վայրկեան մը մտիկ ընելու հա – մար:

Վերջին նախադասութեան վրայ ժպտե– լով դարձաւ քովը կեցող Զեմէին.

— Հարիւր տարի վե՞րջ. բնաւ պիտի մտածէ՞ աշխարհը թէ մենք ինչպիսի քիթ ունէինք: — Բայց աւելի ինքներեն կը խորհրդածէը քան թէ Զեմէին, ուստի քիչ մը ամչցած բարձր ձայնով խորհրդածած ըլլալուն համար՝ ուսերը թօթուելով ա– ւելցուց.

— Ոչ թէ քիթը այլ հոգին է կարեւորը: Ոչ թէ վարձքը այլ պարտականութիւնը ազգին հանդէպ:

Ու դէպի Աղեքսանդրի ամրոցը ուղ– դուեցաւ:

Զինուորները կը չարունակէին ըմբոշխ– նել դեղեցիկ խօսքերը. անոնք առանց ա– նոնց ալ կը կռուէին. բայց լաւ խօսքը լաւ դինիի կը նմանի:

Փեթէօ գլխարկը ծուռ դնելով չարու – նակեց.

— Թագաւորն ալ հոս պիտի դայ ու կարգի կեցնելով էկէրի քաջերը ամէնուն ձեռքը պիտի սեղմէ: Անունդ ի՞նչ է, պի– տի հարցնէ.— Ցովհաննէս Նաամի է ա– նունս, վեհափառ տէր. — Միքայէլ Սա– պոյ կը կոչուիմ, վեհափառ տէր. — Աստ– ուած երկար կեանք տայ քեզի տղաս. պիտի ըսէ թագաւորը դուարթութեամբ ու քաղցրութեամբ: Բայց դիտցէք որ արժա– նի ալ էք: Իմացայ որ իր սպանները հոս տեղի քաջերէն պիտի ընտրէ եղեր. պա – չարունէն եաք ամէն դինուոր սպայ պիտի ըլլայ, — լսածիս համաձայն՝ դուցէ դըն– դապետ ալ: Վերջապէս թագաւորին չահն ալ կը պահանջէ՝ այնպիսի մարդիկ ունե– նալ որ կարենան պատիւը փրկել:

Կողմնակի՞ նայեցաւ եւ տեսնելով գըն– չուն որ այծի մը պէս կը ցատկռտէր առ– ջեւը լինկող գնդակէ մը, ըսաւ.

— Ըսէ՛ նայինք, գնչու, քանի՞ թուրք սատկեցուցած ես:

— Ադռաւները լաւեն գամէնքը, — պա– տասխանեց գնչուն. — եւ ոչ մէկը կը հա– մարձակի իմ կեցած տեղս գալ, մեծապա– տիւ կտրիճ տէր իմ:

Երեկոյեան մթնշաղին սպիտակ թաչ – կինակով թուրք մը երեւցաւ պատառ – ուածքներուն մէկուն առջեւ: Շուտով ճանչցան, Նիկողոս Վաչն էր. անմիջապէս ներս քաշելով տարին Տոպոյին առջեւ:

Ճամբան կը հարցնէին ամէնքը.

— Ի՞նչ լուր կայ:

— Բանակը կուգայ, — կը պոռար Նի– կողոս ամէն կողմը:

Բերդին մէջ ծովու մռնչիւնի մը նման աարածուեցաւ ուրախ լուրը:

— Թագաւորին բանակը կուգայ:

Մինչդեռ իրականութեան մէջ Տոպոյ պատուիրած էր Նիկողոսին որ երբ հաս– նի՝ այդպէս ըսէ:

Բանակը կուգար, ուրեմն, իրաւունք ունէր փեթէօ դնդապետը:

Նիկողոս Վաչ Տոպոյին առջեւ հասնե– լով հանեց փաթթոցը եւ մէջէն հանեց ծածկուած նամակ մը ու Տոպոյին յանձ– նեց:

Տոպոյ կնիքին նայեցաւ. եպիսկոպոսէն կուգար: Նամակը կնիքին քովէն պատռեց ու հանդարտութեամբ բացաւ: Չի հեծած էր, ու ժողովուրդը չուրջը հաւաքուելով կը չնար դէմքին կարդալ նամակին պա– րունակութիւնը:

Սակայն անոր դէմքը երկաթի պէս էր, ոչ մէկ փոփոխութիւն կրեց նամակի ըն – թերցումի սկիզբէն մինչեւ վերջ: Նամակը ծալեց ու գրպանը դնելով չուրջը նայե – ցաւ, կարծես կը զարմանար թէ այնքան բազմութիւն կեցած էր հոն:

Բարձրաստիճան սպաներէն միայն փե– թէօ հոն էր, անոր դառնալով բարձրա – ձայն ըսաւ, այնպէս որ միւսներն ալ կա– րենային լսել.

— Այս իրիկուն դնդապետներուն կը սպասեմ, իրենց աւետիս մը պիտի տամ:

Ու սենեակը երթալով դուռը փակեց: Աթոռի մը վրայ ինկաւ ու դէմքին եր – կաթեայ անփոփոխ դիծերը տխուրի փոխ– ուեցան: Դառնացած ու յուսալքուած նա– յեցաւ ինքնիր առջեւ:

×

Նոյն օրը ուրիշ նամակ մըն ալ հասաւ Տոպոյին. դիւղացի մը կը բերէր. ձեռքին մէջ բռնած նամակին կ'երեւէր թէ Թուր– քերը կը զրկէին:

ԿԵՋԱ. ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի ընկերուհիները կ'ողբան մահր երիտասարդ ընկերուհի Ալիս Տողրամաճեանի, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Նոյնպէս իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկերուհի Լուսընթաղ Կիւլեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց քրոջ՝ Տիկին Զապէլ Փիլիպպոսեանի մահուան առթիւ:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՍՐԱՀԻՆ ԵՂԱԾ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ (Տեսինէն)

(Շարունակութիւն)

Մուրատեան Մարտիրոս, Պօյաճեան Գուրգէն, Ղազարճեան Գառնիկ, Պետրոսեան Իշխան, Զագարեան Մուշեղ, Գալայճեան Գրիգոր, Ալեանաքեան Յակոբ, Տէմիրճեան Մկրտիչ, Պաղտասարեան Գասպար, Թադէոսեան Օննիկ, Հախվերդեան Վահան, Թորոսեան Ժանօ, Կոբոյեան Կարապետ, Պուտճեան արամ, Բարսեղեան Մարի, 10ական Ֆրանք: Բարսեղեան Շողիկ, Մատոյեան Յովակիմ 7ական Ֆրանք: Թաշճեան Հայկուհի, Մուրատեան Պօղոս, Գարագաշեան Նուպար, Չիլինկիրեան Արշալոյս, Տէյիրմէնճեան Տիգրան, Պոշնակեան Սիմոն, Միրխանեան Գեղամ, Տօնիկեան Վահան, Գրիգորեան Պետրոս, Ակասեան Տիրան, Գայանճեան Ալեքսի, Ռաքէլեան Օհան, Չուքատարեան Յովհաննէս, Հայէպեան Համբիկ, Մանուկեան Վարուժան, Փանոսեան Մարտիրոս, Ղազարեան Յակոբ, Թուտմաճեան Յակոբ, Միրաքեան Արմէն, Շահինեան Յակոբ 5ական Ֆրանք: Բոշիճիեան Ստեփան 4, Տէր-Թորոսեան Թորոս 3,50, Բենեամին Աղնաւորեան 3, Մանուկեան Խաչօ 2,50 Ֆրանք:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարուժան» խումբին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի: Այս կիրակի ամբողջ օրը Շաթօ Պօ-Ռը-կառի դեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ (Սէյսինէ Վէր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ):

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի դիներով՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէյի, Ռընաժի եւ Ռոնտոյի հասարակութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Օթոքառի ժամերը.— Դըպրոցէն կը մեկնի 8,45ին: Շրմէն տը լա Փըլէնէն՝ 9ին: Փլաս Վէրտէօնէն՝ 9,25ին: Ռիւ Տալամպէռէն՝ 9,25ին: Քուռ Պէրիա կամուրջի մօտէն՝ 9,35ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Վալապռի դեղատեսիլ անտառին մէջ (Էքսի ճամբուն վրայ, Կարտանի մօտ):

Բարձր հովանաւորութեամբ

Պ. ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ

Կարտանի քաղաքապետ եւ ընդհ. խորհուրդի նախագահ

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստաակն խնամուած յայտագիր.— Երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր, պուլի մրցում:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, դիւրամատչելի դիներով:

Կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծախելը արգիլուած են:

Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւնները անմիջապէս պէտք է վարձեն իրենց օթոքառերը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այրի Տիկին Տիգրան Բաղդասարեան եւ զաւակը՝ Վահագն իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ԳՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան տասներորդ տարեդարձին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Յառաջ՝ 50 Ֆր., Մշակոյթի Տուն՝ 40, Կապոյտ Խաչ՝ 40, Հայ-Բոյժ՝ 20:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութիւնը եկեղեցիին մէջ, Վարդավառի աւանդական հոգեհանդիստէն վերջ կազմակերպած է ճաշ մը՝ թուրք ցեղասպանութեան զոհ հայկական Յիսնամեակի առթիւ, կիրակի 25 Յուլիս ժամը 13ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցներն ու բարեկամները:

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի տօնակատարութեան առթիւ քաղաքի օթոքառները վարձուած են: Անոնք որ կը փափաքին ժամ առաջ իրենց տոմսերը ապահովել, թող դիմեն հետեւեալ տեղերը՝ ընկերներ Ա. Քէօսէեան, Պետրոսեան, Գրատուն Ծերիկեան եւ «Քրիստափոր»ի վարչական անդամներուն: Օթոքառը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին, Փլաս տ'Էքսէն, ընկեր Ա. Քէօսէեանի խանութին դիմացէն:

Ի գիտութիւն Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի թաղեցիներուն կը յայտարարուի թէ Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 25ին Վալապռի անտառին մէջ: Օթոքառի տեղ ունենալու համար արձանագրուիլ Սէն-Ժէռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ: Մեկնում առտուան ժամը 8ին: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 20ին:

×

«Խանասորի» Արշաւանքի տօնակատարութեան (25 Յուլիս) Վալապրի անտառը, այժմէն օթօքարը վարձուած է: Պօմոն արձանագրուելու համար դիմել ընկերներ Յ. Պապիկեան, Ժ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Սարգիսեանի եւ Արամ Տէրտէրեանի մօտ: Մեկնում առաւօտեան ժամը 8ին, վերադարձ ժամը երեկոյեան 8ին:

×

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի դեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուա-Քոլոմպէն բարեսէր Տիկին մը (Պարոն Արամ Օհաննէսեանի միջոցաւ), Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրէ 500 Ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PEGQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 Ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 Ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային:

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՃԱՊԱՐԵՑԷՔ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 21

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ — ԳԻՆ՝ 2450 ՖՐԱՆՔ

TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre

Ամէն Երկուշաբթի, Ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը ժամը 16,30–18

Tél.: RIC. 77-40

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél.: DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Փր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 21 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10361 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.361

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ՔԵՆԶԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Այս խորագրին տակ Յուլիս 18ի, «Օպզերվըր»ը կը գրէ.—

«Հայերը խնայող, աշխատասէր, վարժուող եւ կռուասէր են: Կը սիրեն վիճիլ» կ'ըսէ Նուպար Կիւլպէնկեան, թերեւս երկրին ամէնէն ճանչցուած Հայը: Եւ Լոնտոնի 4000 Հայերը հաւանաբար ցոյց տան իրենց սէրը այսօր: Համայնքը խռովող ամէնէն սուր դրդապատճառը անձնաւորութեանց շուրջ է: Մէկ կողմ, նոյնինքն Պ. Նուպար Կիւլպէնկեան եւ Քենզինկթընի Ս. Սարգիս փոքր ճերմակ եկեղեցւոյ խնամակալները եւ միւս կողմը՝ անոր Հովիւը 15 տարիէ ի վեր՝ Պսակ Արք. Թումայեան:

Հարցը նաեւ կրօնքի շուրջ է. — խնամակալները իրաւունք ունի՞ն պաշտօնանկ ընելու Արքեպիսկոպոսը եւ քաղաքական. — աքսորուած Հայերը կրնան Սիոնականներուն նման աշխատիլ տեսակ մը ազգ. տան համար:

Ս. Սարգիս եկեղեցին կառուցուած է 1922ին Գալուստ Կիւլպէնկեանի կողմէ: Հայկական միակ եկեղեցին է որու քահանան կ'որոշուի խնամակալներուն կողմէ եւ ոչ Հոգաբարձութեան քուէով: Անցեալ Մայիսին, խնամակալները պաշտօնանկ ըրին Թումայեան Արք.ը եւ անոր մինչեւ Օգոստոս 3 պայմանաժամ տուին, հեռանալու համար: Արքեպիսկոպոսը, կարճահասակ մարդ մը, մոխրագոյն մօրուքով կ'ըսէ թէ իրաւունք չունին զինքը պաշտօնանկ ընելու եւ վճռած է տեղը մնալ: Իրեն կողքին են թէ հայ դաղութը եւ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ Խորհ. Հայաստան է: Ինք կը մնայ այս երկրին Հայց. Եկեղեցւոյ գլուխը եւ Անդլիոյ Եկեղեցին, որ կ'ուզէ իրեն տրամադրել իր իսկ եկեղեցիներէն մէկը կը շարունակէ զինքը ճանչնալ իբր այդ:

Իբրեւ պատճառաբանութիւն պաշտօնազրկման, խնամակալները կ'ըսեն թէ զոհ չեն այն ձեւէն որով եպիսկոպոսը իր պարտականութիւնները կը կատարէր: «Այդպէս չէին ըսեր 1963ին» կ'ըսէ եպիսկոպոսը, իրենք յանձնարարեցին որ արքութիւն տրուի ինծի:

Իր պաշտօնազրկումէն վեց օր առաջ, եպիսկոպոսը քարող մը արտասանած էր ջարդերու Յիսնամեակի ոգեկոչումին առթիւ, որու զոհ գացին մէկուկէս միլիոն Հայեր, Թուրքերու կողմէ 1915ին:

Խնամակալները զոհ չեն մնացած «Թուրք եւ Թուրքիա» բառերու գործածութենէն, կը նախընտրէին որ միայն «Միջին Արեւելք» ըսուէր:

Բազմաթիւ Հայեր կը խորհին թէ թըրքական դեսպանատունը մտահոգ է որ ջարդը խօսքի նիւթ կը դառնայ: Կիւլպէնկեան որ թրքահպատակութիւն առաւ այս տարի, ըսաւ մեզի, թէ դէմ է որ անցեալը վերարծարծուի կրկին եւ ծառայէ իբրեւ քաղաքական դրամագլուխ. «Կրնայ ցաւալի հետեւանքներ ունենալ Թուրքիա ապրող հարիւր հազար Հայերուն համար»:

Ի՞նչպէս պիտի վերջանայ այս բոլորը: Խնամակալները նեղ կացութեան մէջ են: Կ'ուզեն որ պաշտամունք կատարուի եկեղեցւոյ մէջ եւ իրենց ընտրած Հոգեւոր Հովիւը պէտք է վաւերացուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ: Ոեւէ թեկնածու զոր ընտրեն պիտի ըլլայ Արքեպիսկոպոսին գլխաւորութեան ներքեւ, որ Կաթողիկոսական Պատուիրակ է: Այդ պատճառաւ պառակտումի բնոյթ ունի անցուդարձը»:

«ՅԱՌԱՋ».— Խնամակալները մեծ ջանք կը թափեն ներկայիս որպէսզի Ապրիլեան Յիսնամեակի ոգեկոչումին հետ չկապուի Պսակ Արք.ի պաշտօնազրկումը: Մենք ալ պիտի նախընտրէինք, իրենց իսկ պատիւին համար, որ կապ չունենար: Հրապարակ հանած են շրջաբերական — նամակ մը (անդելրէն թէ հայերէն) ուր կ'ըսեն.

«Նկատի ունենալով եկեղեցւոյ հանդէպ իրենց ունեցած յարգանքը ու փափկանկատ՝ Հովիւին զգացումներուն՝ եւ իր 15 տարուան ծառայութեան, խնամակալները կը նախընտրեն չհրատարակել իրենց դժգոհութեան պատճառները: Խնամակալները սակայն, բացարձակապէս կը հերքեն թէ այս արձակումը որ արդէն նախապէս որոշուած էր, որեւէ կապ ունի ՕՍՄԱՆԵԱՆ (Յառաջ՝ ընդգծումը մեր կողմէ) Թուրքերու Հայոց մեծ ջարդերու յիսնամեակի տօնակատարութեանց հետ: Եղեռնի Յիսնամեակը արժանավայել կերպով ոգեկոչուեցաւ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի Կոնդակով տրուած հրահանգներուն համաձայն: Խնամակալութիւնը խոր ցաւ կը զգայ որ այս խընդիրը խեղաթիւրուած ձեւով ներկայացուած է գաղութին, հայ եւ անգլիական մամուլին»:

Ի՞նչ փափկանկատութիւն: Այս մարդիկը չեն ուզեր հրապարակել «բուն» պատճառները Պսակ Արք.ի պաշտօնազրկման, «պատճառներ» որոնց հանդուրժեր են... 15 երկար տարիներ: Մենք կրնանք հաւատալ թէ 15 տարիէ Լոնտոնի եպիսկոպոսը պաշտօնանկ ընելու պատճառներ կրնան ըլլալ, բայց այս պարոն — խնամակալները 15 տարիէ ա՛յնքան զոհ էին Պսակ Արք.էն որ իրենց «բարի վարուց» վկայականին վրայ էր որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 1963ի աշնան Արքութեան պատիւ տուաւ Պսակ եպիսկոպոսին: Կը հասկնանք որ այս պարոնները նեղը մնացած են եւ իրար անցած որպէսզի իրենց «փաթրոնին» առած դատապարտելի քայլը արդարացնեն: Աւելորդ են սակայն այս փորձերը: Մէջտեղը կայ նամակ մը զոր ստորագրած է Պ. Կիւլպէնկեան, ուր կը հրահանգէ որ թուրք, ջարդ եւ Թուրքիա բառերը չգործածուին: Պսակ Արք. փոխանակ հետեւելու այս «կոնդակին» հետեւած է Վազգէն Կաթողիկոսի Կոնդակին, ու յանկարծ (Մայիս 3ին) պաշտօնանկ եղած: Այս պաշտօնազրկումը եթէ կապ չունէր Ապրիլեան ոգեկոչումին հետ, կամ փափաք կար որ այդ տպաւորութիւնը թողու, այս պարոնները, որոնք 15 տարի համբերեր էին... կրնային քանի մը ամիս ալ համբերել, որպէսզի թուականի այս «զուգադիպութիւնը» «չխեղաթիւրուէր հայ թէ անգլիական մամուլին կողմէ»: Բայց ի վերջոյ ո՞վ կ'ուզեն խաբել, հաճելի ըլլալու համար Կիւլպէնկօղլուին եւ բոլոր «օղլուներուն»: Եւ քանի որ այդքան փափկանկատ են, թող չյիշեն թէ Ապրիլեան տարեդարձը ոգեկոչուած է արժանավայել կերպով, վասնզի իրենց փաթրոնը, որ ինչպէս կ'երեւի մեր 4րդ էջի նկարին վրայ արձակուրդի մէջ է, կրնայ զիրենք ալ պաշտօնանկ ընել, քանի որ մարդը չուզեր որ այդ անցեալին մասին խօսուի ինչպէս կը խոստովանի անգամ մը եւս առջի օրուան Օպզերվըրի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻ ՄՈԼԷ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ՏԷՖԷՌ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. Խորհուրդը ի վերջոյ ամբողջական իրաւունք տուաւ իր ընդհ. քարտուղար՝ Կի Մոլէի: 2028 լիազօր ձայնով է որ Կի Մոլէի բանաձեւը անցաւ, 881 ձայն ստացաւ միայն Կասթոն Տէֆէռ: 28 ձեռնպահութիւն կար եւ 61 հոգի բացակայ էին: Կի Մոլէ կ'առաջարկէր աշխարհական ձախի դաշնակցութիւն մը, մինչ Տէֆէռ կ'ուզէր լայն համախմբում մը որ իր մէջ առնէր նաեւ Էմ. Էռ. Փէ.ն: Մինչեւ ծայրը Մարսէյլի քաղաքապետը եւ իր բարեկամները վճռական մնացին իրենց դիրքին վրայ եւ պահեցին իրենց բանաձեւը:

Կի Մոլէ չգոհանալով իր բանաձեւի փայլուն յաղթանակով, ամբողջացուց իր յաղթանակը վաւերացնել տալով ուրիշ բանաձեւ մըն ալ ուր կը շնորհաւորուէր «կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու գործունէութիւնը որոնք գործադրած էին 55րդ համագումարին որոշումները», այլ խօսքով կը վաւերացուէր այն ձեւը որով բանակցութիւնները տարուած էին Ժողովրդական Շարժումին հետ:

Նախագահական ընտրութեան համար, ցարդ ոչ մէկ թեկնածու նշանակուած է: Հաւանաբար այդ մասին որոշում տրուի վերամուտին: Ամէն պարագայի մէջ, Կի Մոլէ վստահեցուց թէ որեւէ հասկացողութեան կամ գործակցութեան դետին պիտի չփնտռուի համայնավարներուն հետ:

Կի Մոլէ կը շեշտէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը բաժնուած չէ վերանորոգողներու եւ պահպանողականներու միջեւ: Իր կուսակցութեան նպատակն է՝ «Նախ ժողովրդապետութիւն, ապա ընկերվարական ժողովրդապետութիւն»: Ի վերջոյ, ընդհ. քարտուղարը այն կարծիքն ունի թէ ինչ որ կը միացնէ կողմերը (Տէֆէռ—Մոլէ) աւելի կարեւոր է քան ինչ որ կը բաժնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻՆԿՄԱՆ ՌԻ, հիմնադիրը Հարաւային Քորէայի Հանրապետութեան, մեռաւ առջի օր, Հոնոլիւլիւ ուր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, իշխանութենէն հեռացուելէն ի վեր: 90 տարեկան էր, կաթոդիկէ, վկայուած Հարվարտի եւ Փրայնսթընի համալսարաններէն: Երիտասարդ տարիքէն պայքարած է իր երկրին անկախութեան համար եւ ճանչցած ճափոնական բանտերը:

ՈՒՈՇԻԿԹԸՆԻ լաւատեղեակ շրջանակներուն համաձայն, Մք. Նամարա կրնայ փոխարինել Ռըսքը, Արտաքին նախարարի պաշտօնին գլուխը, որ իր կարգին կրնայ Սթիվընսընի աթոռը դրաւել ՄԱԿի մէջ:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Փափանտրէու առաջին անդամ ըլլալով տագնապէն ի վեր, արժանացաւ արտակարգ համակրական ցոյցի մը: 200 հազար հոգի հաւաքուած էին ի պատասխան Փափանտրէուի կոչին: Կիները ոտքերուն կ'իյնան «մեր փրկարարն էք» պոռալով: Բոլորը մտահոգ են որ Ֆաշիստ զինուորական մենատիրութիւն մը կը հաստատուի Յունաստանի մէջ: Փափանտրէու այնքան յուզուած է այս ցոյցէն որ երկու անդամ մարած է իր ընկերներուն գիրկը:

ՖՐԱՆՍԱ մերժեց ամերիկեան առաջարկը դրամական միջազգային համաժողով մը գումարելու: Ժիսքառ տ'Էսթէն յայտարարեց թէ կանխահաս կը նկատեն:

ՄԱՐՈՔԻ Հասան թագաւորը Պոն պիտի երթայ տարեգլուխէն առաջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մշակութային Հարցերու նախարար՝ Անտրէ Մալրօ Փեքին հասաւ, անակնկալ կերպով: Կ'ըսուի թէ այցելութիւնը անձնական բնոյթ ունի, բայց այն համոզումը կայ որ Մալրօ կարեւոր պաշտօն մը ունի:

ՍՈՒՐԻԱ եւ Արեւելեան Գերմանիա համաձայնած են տնտեսական փոխանակութեանց կարգ մը հարցերու շուրջ:

Օրը Օրին

ՊԱՏԿԵՐԻ ՄԸ (*) ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ մեռաւ Գալուստ Կիւլպէնկեան, եւրոպական թերթերը անհրկեցան՝ փնտռելով Պարոն Հինգ-առ-Հարիւրին լուսանկարը: Վասնզի Գալուստ Կիւլպէնկեան բարեկամ չէր լուսանկարիչներու, կը վռնտէր, կը հալածէր զանոնք: Անոնց հետ միասին՝ լրագրողները: Չէր սիրեր երեւիլ:

Ընդհակառակն, ուրի՛շ է տղուն տեսակը: Եթէ հայրը գլուխ է, տղան ոտք է: Հայրը՝ նուշ, տղան՝ փուշ: Հայրը՝ ձուկ, տղան՝ մուկ: Հայրը՝ փաշա, տղան՝ բոշայ: Կ'ըսես՝ տղան աշխարհ է եկեր գըլխիվայր շրջելու համար ժէնէթիքի օրէնքները:

Հօրը մէջ կը տիրապետէր ամէն բան ծածկելու տրամադրութիւնը: Տղուն մէջ՝ ամէն բան ցուցադրելու տրամադրութիւնը: Հայրը՝ քրիփթոկամ, տղան՝ ֆաներոկամ: Հայրը չէր ուզեր ցոյց տալ նոյն իսկ գլուխը, ընդհակառակն տղան կը սիրէ ցոյց տալ ոչ միայն գլուխը, այլ եւ մահիկաձեւ ընքուիները, այրած լաւաշի ձեւ մօրուքը, հանրային պարտէզի ձեւ կուրծքը, իքի գուպպէլի փորը, — մնացածը թուել դուրս կ'իյնայ մեր ամօթխածութեան օրէնքներէն: Բաւակա՛ն ըլլայ պատկերը, որ կ'երեւի օտար թերթերու մէջ:

Կ'ըսեն թէ աշխարհ հիմնուած է ժառանգականութեան օրէնքներու վրայ: Եթէ ճիշդ ըլլային այդ օրէնքները, մեր հերոսը պիտի ժառանգէր իր հօրը մեծութիւնը, տաղանդը, եթէ ոչ Կեսար՝ գէթ Կրեսոս դառնալու ընդունակութիւնը: Ընդհակառակն, մեր հերոսը ուզած է պահպանել ժառանգականութեան մէկ պայմանը միայն, հօրենական հարստութեան վրայ իր իրաւունքները՝ ջուրին տալով այլ պայմաններ:

Կ'ըսեն թէ օրէնք մը եւս կայ, որ կ'ընդունի թէ մեծերու սերնդական շարունակութիւնը չընթանար բարձրացման աստիճանաւորումով, այլ ընդհակառակն կ'ընթանայ անկումի աստիճանաւորումով: Բոյսերու մէջ եւս կը տեսնուի այս երեւոյթը, — տեսած չէ՞ք պաթառ թզենիները, որոնց արտադրած պտուղը թուզ չէ, այլ աղբախառն քէօֆթէ:

Տեղեակ չեմ վիճակագրութեանց արդիւնքին, — մարդկային սերունդին մէջ ի՞նչ համեմատութիւն կը ներկայացնեն անոնք որ մեծ մարդոց զաւակ են՝ բայց մեծ մարդ ըլլալու իրենց նախասահմանումին մէջ վրիպած: Չեմ գիտեր նաեւ թէ ի՛նչ դուրս պիտի գար՝ եթէ հարուստ չըլլար մեր հերոսին հայրը, եւ ի՛նչ ասպարէզի մէջ, ի՞նչ տաղանդով, ի՞նչ աստիճանի կրնար հասցնել իր էքզիպիսիոնիսմը: Ընթերցողին կը թողում գուշակութիւնը՝ մեզի ըսելու համար թէ ի՛նչ կեանք կ'ունենար, եթէ հայրը ըլլար պարզ գործաւոր մը: Արդեօք առանց քրտինքի վաստկուած հարստութի՞ւնն է, ընկերվարութեան ատած ու նզոված լի՞ւքսն է, անիրաւ ու կոյր Ֆորթիւնա՞ն է, որ կ'այլասերէ մարդիկը, ու շինարար ու բարեգործ ոսկին կ'ընէ շան փին, ոչինչով ընկերութեան օգտակար, եւ ոչինչով պատմութեան արժանի:

Իմ ցաւս այն է միայն, որ ազգային իրաւունք մը կայ դիզուած հարստութեան մէջ, Հայկական Հանճարի բաժին մը, որ կը վատնուի յումպէտս եւ ի մեղս:

Ա՛խ, ի՛նչպէս չցանկաս ունենալ պետութիւն մը, որ էքսփրոփրիասիոնի ենթարկէր նմանները, ըսելու համար Հայութեան.

«Զքոյդ ի քոյոցդ քեզ մատուցանեմ»:

ԱՐԱԶ

(*) Պատկերը տեսնել՝ Դ. էջ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ

ՍԼԱՒ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՄԷՋ

Հունգարական ազգը ծագումով մոնկոլական է, ինչպէս եւրոպական ուրիշ ազգեր, Ֆինլանտա, Պուլկարիա: Եւ սակայն, իր քրիստոնէական կրօնքին եւ իր քաղաքակրթութեան պատճառաւ, ինչպէս վերոյիշեալ երկու ազգերը, վիհով մը բաժնուած է, կարծես, մոնկոլական եւ թուրանական ազգերէն:

Հունգարիոյ ճակատագիրը եղած է բարդ. ան ամբողջովին շրջապատուած է սլաւ ազգերէ, եթէ չհաշուենք Աւստրիան եւ Ռումանիան: Նման դիրք մը սլաւական դարձուց Պուլկարիան՝ լեզուով, կրօնքով եւ քաղաքակրթութեամբ:

Բայց, զարմանալի տոկունութեամբ, Հունգարիա յաջողեցաւ դիմադրել, վերջին հազար տարիներուն ընթացքին, սլաւական ովկիանոսին ալիքներուն: Բայց, մինչեւ ե՞րբ պիտի յաջողի այդպէս շարունակել, մանաւանդ հիմա, Կարմիր Բանակին քսանամեայ ներկայութենէն ասդին: Ա՛յս է հրատապ հարցը որ կը դրուի այսօր:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Որքան ալ անհաւատալի թուի, Եւրոպացիներու սարսափը եւ «Աստուծոյ պատուհաս» կոչուած Ատտիղասը, կը նկատուի Հունգարացիներու նախահայրերէն, եւ ամենափառաւոր թագաւորներէն մին: Պէտք չէ զարմանալ, որովհետեւ այն ժամանակ (Ե. դարուն), Հոները հեթանոս եւ վայրագ ցեղ մըն էին:

Հոները 375ին շարժեցան Կասպից ծովուն եզերքներէն. ինչպէս Մոնկոլները, անոնք վաչկատուն ցեղ մըն էին, որոնք կ՚ապրէին ասպատակութիւններով: 437ին Ատտիղաս, անոնց գլուխը անցած, ամբողջովին աւերեց Կեդրոնական Եւրոպան: Ան կանգ առաւ միայն Հռոմի մէջ, երբ Ս. Լեւոն քահանայապետին առջեւ խոնարհեցաւ եւ հեռացաւ առանց վնասելու: Ան մեռաւ Հունգարիա, եւ իրեն հետ կորսուեցաւ իր կայսրութիւնը: Սակայն, անտարակոյս, Հոներու մեծ մասը բնակեցաւ Հունգարիոյ մէջ ու յետագային ձուլուեցաւ բնիկներուն եւ եկուոր Մաճարներուն հետ:

ՄԱՃԱՐՆԵՐԸ

Իսկական Հունգարացիները Մաճարներն են, որոնք 894ին, գաղթեցին դէպի այսօրուան Հունգարիան: Այդ մոնկոլական ցեղին անդամներուն թիւը, այն ատեն, շուրջ 1 միլիոն էր:

Մաճարները, վաչկատուն եւ ձիաւոր, դարձան իրենց սլաւ դրացիներուն սարսափը, եւ անոնց հրոսակները յառաջացան մինչեւ Ալզաս, Լորէն, Հարաւային Ֆրանսա, Իտալիա:

Մաճարները քաղաքակրթուեցան Ժ. դարուն, երբ իրենց Ճեզա իշխանը ընդունեցաւ Քրիստոնէութիւնը իրեն եւ իր ազգին համար, ինչպէս որ ըրած էր մեր Տրդատ թագաւորը, հայ ազգին համար: Ճեզա մկրտուեցաւ 974ին: Իսկ անոր անմահ զաւակը Վայք, մկրտուեցաւ 974ին, եւ ընդունեցաւ Ստեփան անունը:

Ստեփան եղաւ Հունգարիոյ սուրբ եւ ամենամեծ թագաւորը (975–1038): Ան ամբողջացուց իր ազգին դարձը դէպի Քրիստոնէութիւն եւ զայն կապեց Հռոմի Քահանայապետին:

Նշելի է՝ որ Ս. Ստեփան թագաւորին ժամանակակից էր Ռուսիոյ վեհապետ եւ Մեծ Իշխան Ս. Վլատիմիր:

Ս. Ստեփանի ատեն Հունգարիա իսկապէս մեծ եւ անկախ թագաւորութիւն մը կազմեց: Անոր զաւակն ալ՝ Էմըրիք, սուրբ հանդիսացաւ:

Ս. Ստեփանի մահէն ետք, Հունգարիա քաղաքական մեծ անկայունութիւն մը ճանչցաւ, մինչեւ որ դահ բարձրացաւ Ս. Լատիսլաս թագաւորը (1041–1095): Այս թագաւորին մահէն ետք, խռովութիւնները շարունակուեցան:

1241ին հասան սարսափելի Թաթարները, եւ եթէ Հունգարիա անապատի չվերածուեցաւ, պատճառն այն է՝ որ անոնց Մեծ Խանը յանկարծ մեռաւ եւ անոնց զօրավարները խուճապով բռնեցին Փեքինի ճամբան, յաջորդութեան հարցով զբաղելու համար:

Հունգարիա ատեն մը խաղաղ օրեր ճանչցաւ իր Ֆրանսացի թագաւորներուն օրով (Անժուի ընտանիքէն):

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐ

Սակայն, շուտով ուրիշ սարսափելի վտանգ մը երեւցաւ հարաւէն, Թուրքերը: Շնորհիւ Ժան Հունիատի՝ Թուրքերը յաղթուեցան, եւ անոնց յառաջխաղացումը կասեցաւ 70 տարի: Բայց, Օսմանցի Սիւլէյման Մեծ Սուլթանը դրաւեց եւ աւերեց Հունգարիան (1541), որ մէկուկէս դար մնաց թրքական լուծին տակ:

1716ին, Թուրքերը վերջապէս վտարուեցան եւ Հունգարիա կրկին անկախ դարձաւ: ԺԹ. դարուն, Հունգարիա իր բախտը կապեց Աւստրիոյ, մինչեւ Ա. Աշխարհամարտը:

Ա. Աշխարհամարտէն ետք, Հունգարիա ատեն մը մնաց համայնավար լուծին տակ: Բ. Աշխարհամարտին, ան դժբախտաբար կեցաւ Հիթլէրի կողքին, վախի ազդեցութեան տակ: Պատերազմէն ետք, ռուս յաղթական բանակները չքաշուեցան եւ Հունգարիոյ պարտադրեցին համայնավար վարչակարգը:

«Պարտադրեցին» ըսինք, որովհետեւ 1956ի հունգարական երեւելի Յեղափոխութիւնը բաւական խօսուն է: Ամբողջ ժողովուրդը, սկսելով այն երիտասարդներէն, որոնց վրայ իր յոյսը դրած էր համայնավար վարչակարգը, ոտքի կանգնեցաւ իր բռնապետերուն դէմ: Եւ ատեն մը յաջողեցաւ. բայց, ազատութիւնը քիչ տեւեց, որովհետեւ Մոսկուայի կողմէ զրկուած հրասայլերը եւ 200·000 հաշուող ռուս եւ մոնկոլ գունդերը արեան մէջ խեղդեցին այդ ազատատենչ ժողովուրդին բաղձանքը: Այսօր, 9 տարի ետք, տակաւին 70–80·000 խորհրդային զինուորներ կը պահեն Հունգարիան Մոսկուայի լուծին տակ: Եթէ անոնք մեկնին, 24 ժամ յետոյ համայնավարութիւնը յոռի յիշատակ մը կը մնայ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարիա, որուն տարածութիւնն է 93·030 քառ. քիլոմեթր, կը հաշուէ, ներկայիս 10·050·000 բնակիչ: Արտասահմանի մէջ ալ կ՚ապրին շուրջ 4 միլիոն Հունգարացիներ:

Հունգարիոյ մէջ, Համայնավար կուսակցութիւնը կը հաշուէ 500·000 անդամ, բայց, թուղթի վրայ: Իրական համայնավարները հազիւ 50 կամ 60 հազար են: Համայնավար վարչաձեւը ամբողջովին կը կռթնի ռուսական սուիններուն վրայ:

1956ի յեղափոխութիւնը թէեւ ձախողեցաւ, սակայն որոշ մեղմացում մը բերաւ: Այլեւս լրտեսութիւնը շատ նուազ չափով կը հետապնդէ ժողովուրդը: Գալով Համայնավարութեան, ժողովուրդին սիրտը անկէ հեռու է, եւ կը նկատուի կառավարական մեքենային մէկ յատկութիւնը:

ԿՐՕՆՔԸ՝ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հունգարիա ամբողջովին քրիստոնեայ երկիր է. 7 միլիոնը կաթողիկէ է, 3 միլիոնը բողոքական եւ շուրջ 40·000 օրթոտոքս: Կաթողիկէ քահանաներու թիւը շուրջ 4·700 է, սակայն, շուրջ 1·400 քահանաներ կը կաշկանդուին կառավարութեան կողմէ:

Ինչպէս ուրիշ տեղեր, հոս ալ համայնավարները ջանացին հերձուածող եկեղեցի մը հիմնել, կրօնքը տկարացնելու համար: Բարեբախտաբար ձախողեցան, սակայն ունին շատ միջոցներ վնասելու կրօնքին:

Հունգարացիները՝ մեծ մասամբ կ՚երթան եկեղեցի, սակայն երիտասարդութեան մէկ մասը հեռու է անկէ:

Եկեղեցւոյ վիճակը հետզհետէ կը վատթարանայ, զանազան սեղմումներու հետեւանքով: Արդիլուած է անոր՝ թերթ հանել, երիտասարդութեամբ զբաղիլ, բարեգործական հաստատութիւններ ունենալ: Կրօնաւորական հաստատութիւնները դրեթէ բոլորովին փակուած են: 30 նորընծայարաններէն 24ը փակուած է, կառավարութեան հրամանով:

Ցաւալի է նշել, որ համայնավար կառավարութեան հալածանքին հետեւանքով, քահանաներուն եւ կրօնաւորականներուն թիւը իջած է 7·000էն 4500ի: Մայրապետները, որոնք 10·000 էին, հիմա 1·200 են: 643 վանքերէ՝ բաց կը մնան միայն 8 վանքեր: 4·813 կաթողիկէ դրպրոցները ամբողջովին բռնագրաւուած են համայնավար կառավարութեան կողմէ: 200 կաթողիկէ թերթերէն՝ միայն 4ը լոյս կը տեսնեն:

Սթալինի մահէն ետք, որոշ մեղմացում մը յայտնուեցաւ, սակայն 1956ի յեղափոխութիւնը աւելի վատթարացուց Եկեղեցւոյ վիճակը:

1963ին, հունգարական համայնավար կառավարութիւնը ուզեց համաձայնութեան որոշ եզր մը գտնել, Ս. Աթոռին հետ: Համաձայնագիր մըն ալ ստորագրուեցաւ, բայց տակաւին բոլորովին յայտնի չէ կառավարութեան միտքը: Սակայն, նպաստաւոր նշան մըն է 5 նոր եպիսկոպոսներու անուանումը Հռոմի կողմէ, առանց կառավարական որեւէ ընդդիմութեան:

Նահատակ Կարդինալ Մինծենդիի հարցը կը մնայ փշոտ: Համայնավարները զինքը յանցաւոր կը նկատեն, ըստ 1949ի ապօրինի վճռին: Այս կէտին մէջ Ս. Աթոռը չի կրնար տեղի տալ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Հունգար ժողովուրդը քաջ է եւ տոկուն: Ան խորապէս քրիստոնեայ է: Այս առաւելութիւնները զինքը պիտի զօրացնեն փոթորիկին դիմաց. անհատները տարիները կը հաշուեն, ազգերը կը հաշուեն դարերը:

Ան պիտի յաղթէ համայնավարական փորձութեան, շնորհիւ իր կրօնքին եւ քաղաքակրթութեան: Ան պիտի պահպանէ նաեւ իր ինքնուրունութիւնը, սլաւ ծովուն մէջ, շնորհիւ երկու «պատուհաններու», որոնք բացուած են իր սահմաններուն վրայ, Աւստրիոյ եւ Ռումանիոյ:

Զմոռնանք նաեւ յիշատակել, որ հունգար քաջ ժողովուրդին երակներուն մէջ կայ արիւնը հարիւր հազարաւոր Հայերու, որոնք գաղթեցին դէպի արեւելեան Եւրոպա, Անիի անկումէն ետք: Եւ Հունգարները զայդ հպարտանքով կ՚ընդունին:

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

ԱՐԴԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

ԽՄԲ.— «Էքսփրէս»ի մէջ Ֆ. Ֆ. Քանի շահեկան յօդուածէն կը քաղենք գլխաւոր մասերը:

1931ին, իտալացի հռչակաւոր գրագէտ Քուրցիօ Մալափարթէ կը հրատարակէր իր «Արուեստ պետական հարուածի» գիրքը, որ, ատենին, մեծ աղմուկ պիտի հանէր: Նափոլէոն, Լենին, Հիթլէր, Մուսոլինի կը կազմէին խորհրդանշանները նորօրինակ այս դասաւանդութեան: Նոյն օրերուն Ֆրանսացի նշանաւոր ոստիկանապետ Ժան Քիափ, որուն Մալափարթէ իր գիրքը կը նուիրէր, պիտի ըսէր իրեն. «Որքան ձեր գիրքը վտանգաւոր է ազատութեան թշնամիներուն ձեռքերուն մէջ, նոյնքան յարգի է սակայն օրինաւոր իշխանութիւններուն ձեռքերուն մէջ: Եւ իրապէս, երբ Աւստրիոյ վարչապետը, Տոլֆուս, կը սպաննուէր տեղացի ֆաշիստներէն, սնարին քով պիտի գտնէին անսովոր այդ գիրքը, որմէ, դժբախտաբար, չէր կրցած հարկ եղած դասը քաղել:

Բայց ո՞րն է պետական հարուածին արուեստը՝ այսօր: Վերջին 15 տարիներուն ընթացքին երեսունէ աւելի պետական հարուածներ եկան հարստացնելու այս դիտութեան ատաղձն ու ժառանգութիւնը: Եթէ երբեք այսօր մէկը ուզէ հետեւիլ Մալափարթէի, կարող է աւելի ընդարձակել պետական հարուածին օրէնքներն ու գործադրութեան եղանակները:

Կէս դիշեր: Ժամը 0,30: Արտասովոր ոչինչ: Մարդիկ յոգնած են ու կը քնանան: Օռանի, Կոնստանդինի եւ Ալժէի մէջ զինուորական հրամանատարները գործի կ՚անցնին: Երեք ժամ ետք՝ ձայնասփիւռը, նախարարութիւններն ու ոստիկանատուները գրաւուած են: Ահաւասիկ պետական հարուածներու տպաւորիչ շարքի մը աւելցած վերջին նորութիւնը:

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

Գայանէն գնաց զբօսնելու... ծանր վիրաւորանքը համակեց իմ սիրտը: Հազիւ դեռ երկու օր ինձանից բաժանուած, նա գնացել էր զբօսնելու... Ախ, աղջիկներ, բոլորդ թեթեւամիտ էք ու մակերեսային: Մենք՝ տղաներս, ձեզանից աւելի լաւ ենք...

Գայանէն գնաց զբօսնելու... իսկ հետաքրքիր է, մենա՞կ է գնացել, թէ...

Ես ամօթահար ընդհատեցի իմ միտքը: Ի՞նչպէս եմ թոյլ տալիս ինձ՝ այդպէս մտածել Գայանէի մասին: Ես պարզապէս խանդում եմ նրան...

Ես կանգ առայ փողոցների անկիւնում: Ո՞ր կողմ գնալ, որտե՞ղ փնտռել նրան... Միամտութիւն կը լինէր կարծել, թէ ես կարող էի հանդիպել նրան այդ երեկոյ: Փնտռելն աւելորդ էր:

Ես յանկարծ նկատեցի, որ կանգ եմ առել այն անկիւնում, որտեղ մենք ծանօթացել էինք: Այնպիսի մի թախիծ պաշարեց ինձ, որ ես պատրաստ էի արտասուել: Որտե՞ղ փնտռել նրան, ի՞նչպէս գտնել՝ հէնց այս երեկոյ, հէնց հիմա...

Ի զուր եմ ես յուսահատուում: Պէտք է փնտռել: Գուցէ հէնց այս բոպէիս շրջում է նա մենակ, այս փողոցով... Ոչ, չի կարող: Նա ինձ ասել է, որ չի սիրում մենակ շրջել, իսկ մեր ծանօթութիւնից առաջ շրջել է միայն ինձ տեսնելու համար: Գուցէ կինօ՞ կամ թատրո՞ն... Հազիւ թէ: Բայց թէկուզ եւ այս: Ո՞ր կինոյում փնտռել նրան, ո՞ր թատրոնում...

Ես գտայ: Յիշեցի, որ նա մի քանի օր առաջ նամակ էր ստացել ընկերուհուց: Ընկերուհին գալու էր եւ հէնց այսօր հասնելու էր տեղ: Ուրեմն Գայանէն գընացել է նրան տեսնելու... Թէ՞ վազն է գալու ընկերուհին... Լաւ չեմ յիշում...

Ինձ համար ծանր էր մենակ կանգնել այն անկիւնում, որտեղ մենք ծանօթացել էինք եւ որտեղով այնքան յաճախ անցել էինք միասին: Ես քայլեցի: Բայց փոխանակ հեռանալու նրա յուշերից, ես աւելի մօտեցայ դրանց: Ահա այն կինօն, որտեղ մենք լինում էինք յաճախ: Ահա եւ այն կրպակը, որտեղ նա կրծքանշան գնեց եւ նուիրեց ինձ... Ահա եւ այն...

Ամբողջ քաղաքը, ամէն փողոց, ամէն անկիւն նրան էր յիշեցնում: Ի՞նչպէս կարող էի խուսափել նրանից: Եւ ինչո՞ւ խուսափել...

Մտնելով այդի, ես ուղղուեցի դէպի մեր ծառուղին՝ նստելու համար մեր նստարանի վրայ եւ լիուլի յիշելու նրան...

Գայանէին ես տեսայ դեռ հեռուից, իսկոյն: Նստել էր նա մեր ծառուղիում, մեր նստարանի վրայ, մենակ, գլուխը խոնարհած, եւ տխուր, շատ տխուր մը-տածում էր, անշուշտ՝ իմ մասին... Նա ոչ ոքի չէր սպասում, ոչնչի չէր սպասում...

Ես մօտեցայ ոտներիս ծայրերի վրայ եւ կամացուկ նստեցի նրա կողքին:

— Գայանէ... — ասացի ես կամացուկ:

Նա դանդաղ շուռ եկաւ դէպի ինձ, նայեց առանց զարմանալու եւ, ինչպէս յետոյ նա ասաց ինձ, առանց նաեւ հաւատալու, թէ իրօք, այդ ես եմ եւ ոչ թէ իմ յուշը:

— Գայանէ, չեմ կարող առանց քեզ, — բացագանչեցի ես եւ սեղմեցի նրան իմ կրծքին: — Գայանէ, ես սիրում եմ քեզ...

×

Տղաներից ես ստացայ մի յիմար հեռագիր. — «Հրամայւում է քեզ՝ այսօր ժամը տասներկուսն անց քսան բոպէ լինել կայարանում՝ մեր ճամպրուկներն ինքնաշարժ տեղափոխելու համար: Զկատարելու դէպքում կը հեռացուէք աշխատանքից»:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(7 – Շար.)

ԿԵՂԾՈՏ

— Ա՛յ, Տիար բերթասիրական դերդ ուրախ ենք մեկնաբանելդ եւ դիտարկումներդ ընդունելով։ Ասա, ինչո՞ւ ես այդքան ուշացել մեզ մօտ, ինչո՞ւ ես ձեռնարկել այդ ճանապարհորդութիւնդ։

— Ջի՛ս։

— Ա՛հ, ես մոռցայ, որ դուն ալ մեզի պէս ծխող ես։ Ուրեմն ծխելու համար ես ուշացել։

— Ա՛յո, ես ալ ծխող եմ, ինչպէս որ դուն ալ ծխող ես։ Ես ալ ծխելու համար ուշացայ։

— Ա՛հ, ես ալ ծխող եմ, ինչպէս որ դուն ալ ծխող ես։ Ես ալ ծխելու համար ուշացայ

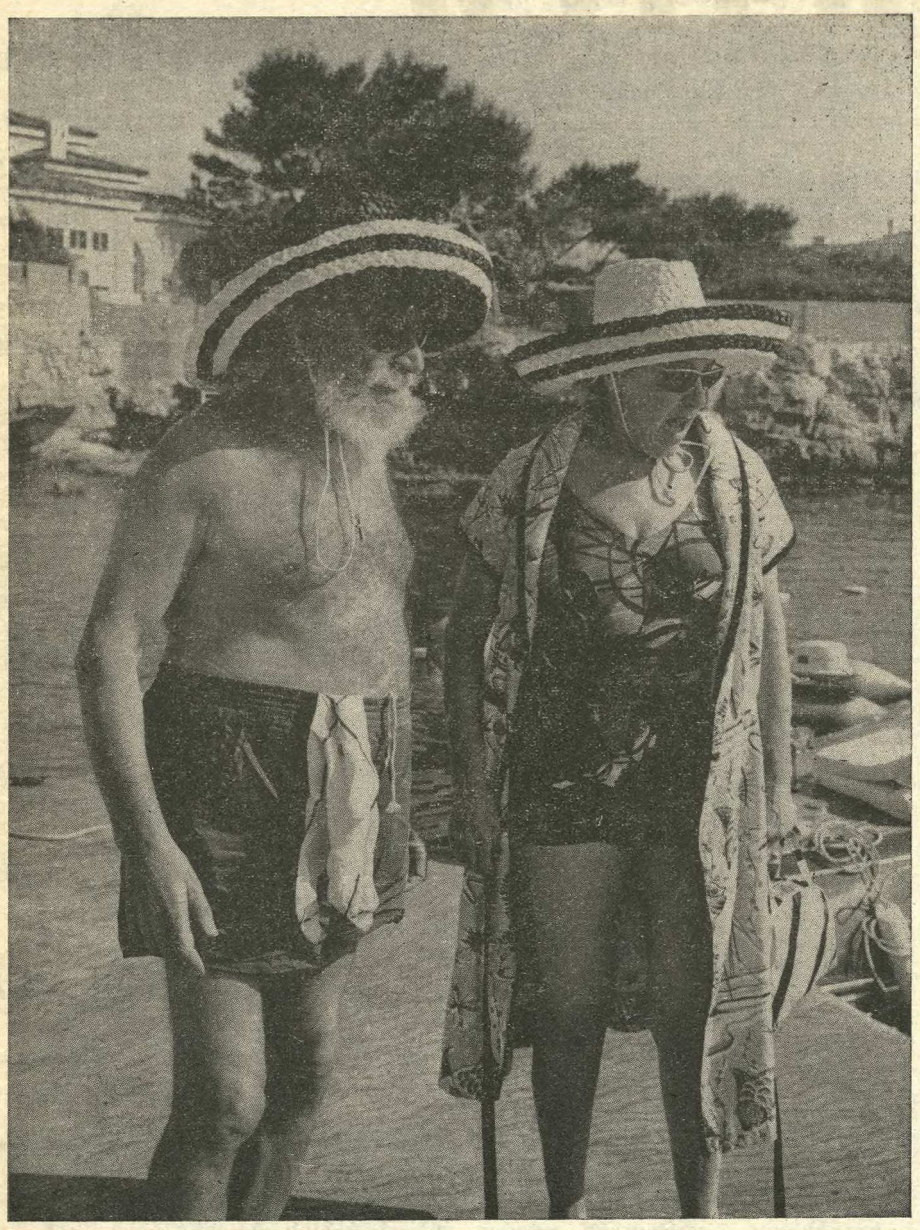

Ag. Dalmas

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ԵՒ ԿԻՆԸ
(Կարդալ Ա. էջի Օրը Օրինը)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարուժան» խումբին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի: Այս կիրակի ամբողջ օրը Շաթօ Պօ-Ռը-կառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ (Սէյսինէ Վէր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ):

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէյի, Ռընաժի եւ Ռոնտոյի հասարակութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Օթոքառի ժամերը.— Դըպրոցէն կը մեկնի 8,45ին: Շըմէն տը լա Փըլէնէն՝ 9ին: Փլաս Վէրտէօնէն՝ 9,25ին: Ռիւ Տալամպէռէն՝ 9,25ին: Քուռ Պէրիա կամուրջի մօտէն՝ 9,35ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Վալապռի գեղատեսիլ անտառին մէջ (Էքսի ճամբուն վրայ, Կարտանի մօտ):

Բարձր հովանաւորութեամբ

Պ. ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ

Կարտանի քաղաքապետ եւ ընդհ. խորհուրդի նախագահ

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստաակն խնամուած յայտագիր.— Երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր, պուլի մրցում:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, դիւրամատչելի գիներով:

Կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծախելը արգիլուած են:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութիւնը եկեղեցիին մէջ, Վարդավառի աւանդական հոդեհանդիստէն վերջ կազմակերպած է ճաշ մը՝ թուրք ցեղասպանութեան զոհ հայկական Յիսնամեակի առթիւ, կիրակի 25 Յուլիս ժամը 13ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցներն ու բարեկամները:

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Ալֆորվիլի Հայերէն կը խնդրէ որ եկեղեցական արարողութեանց բոլոր կարգադրութեանց համար նախապէս դիմեն Ատենապետ Արամ Գալայճեանի, 13 Ռիւ տը լա Թանշ, կամ Ատենադպիր Ասատուր Գույումճեանի, 130, Ռիւ Էթիէն-Տոլէ, առաջքն առնելու համար բազմաթիւ զանցառութեանց:

(ԿՆԻՔ)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային:

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պագալեանէ 30 ֆրանք, Այրի Տիկին Տիրուհի Մինասեանի մահուան առթիւ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձի առիթով այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Շիրիմներու այցելութիւն ժամը 15ին:

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, բարձրախօս:

Մատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային, շիրիմներու այցելութենէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա-Շանթիէ:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը, Զապէլ Փիլիպպոսեանի մահուան առթիւ, հանգուցեալին ընկերուհիէ մը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 ֆր.

×

Պօմոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Արփինէ Միսթիքէ՝ 30 ֆ. ի նպաստ կայանի մանուկներուն:

×

Տեսինի եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Գէորգ Զէմպէրճեանի մահուան առթիւ՝ կարգ մը բարեկամներէ, փոխան ծաղկեպսակի, 100 ֆր.: Տիկին Թագուհի Օհանեանէ, իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ 20 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Քէաթիպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Քէաթիպեան եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Միչէլ Լըֆրան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր

ԱՂԱՒՆԻ ՔԷԱԹԻՊԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ 75 տարեկան, Շամիյի (Սոն), Յուլիս 18ին:

Թաղումը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Հաճի Գրիգոր Փիլիպպոսեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով կամ նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ԶԱՊԷԼ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Պ. Ժան Տողրամաճեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով մասնակից եղան իրենց սուգին,

ԱԼԻՍ ՏՈՂՐԱՄԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 20ական ֆրանք կը նուիրէ Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ Առաջնորդարանին Միհրան Հրաչեանի մահուան առթիւ:

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն. ընկ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի: Կը պատարագէ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւը:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ պատգամաւորի զեկուցում, դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 22 JUILLET 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10362

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.362

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Աջի ու Ձախի կռիւ

Յուլիս 16ին վերջ գտաւ քառամեայ աշխոյժ թուրք Խորհրդարանին։ Նոր ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան յաջորդիկայ Հոկտեմբեր 10ին։

1960 Մայիս 27ին երիտասարդ զինուորականներու խմբակ մը խաղաղ յեղափոխութեամբ տապալած էր Մենտերէսի Դեմոկրատ կառավարութիւնը եւ ետք առած՝ իշխանութիւնը, Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին կոչելով ազգիս զօրավար ճէմալ Կիւրսէլը։

Նուրջ մէկուկէս տարի մինաւորու – թեամբ երկիրը կառավարելէ վերջ, զինուորականները արտօներ էին ժողովրդա – կան քուէարկութեամբ Խորհրդարան ընտրել, երբ եռապատկի դատավարութեան վերջ դեմոկրատները մաքրազործ – ուած էին։

Առայժմ կուսակցութիւնը եկաւ դրաւելու այս վերջիններուն տեղը։ Կազմուեցան նաեւ ուրիշ կուսակցութիւններ՝ հակազդելու համար Իսմէթ Ինէօնիւի Հալք կուսակցութեան, որ 1961 Հոկտ· 15ի ընտրութեանց մէջ զերակշիռ դիրք էր գրաւած։

Զօրս տարիէ ի վեր կուսակցութիւնները իրարու դլուխ կը պատառեն։ Քանի մը անգամ փորձեցին խառն դահլիճով կառավարել երկիրը։ Սակայն երկար չտեւեցին փորձերը եւ ամէն անդամ ստիպուեցան կառավարութիւն փոխել։ Ամէնէն երկար կեանք ունեցան Իսմէթի դլխաւորած դահլիճները։ Վերջին անդամ ձեր աղուէսն ալ չուեցաւ հրապարակէն։

Հոկտեմբերի ընտրութեանց առթիւ կուսակցութիւնները ամբոխներէ ի վեր տեն գործունէութեան լծուած են երկրին մէկ ծայրէն միւսը։

Ընտրական պայքարը տեղի կ'ունենայ ի յաղթութիւն ձեռք։ Կողմերը դիրար զրպարտանքն ամէն կարդի մեղքերով։

Առայժմ իրարեւ համամիտաւար կ'ամբաստանէ Հալքը։ Այս վերջինը յետադիմականի եւ ֆաշականի պիտակը կը փակէ Առայէթին։

Միլլէթ եւ ենի Թիւրքիյէ դանազան ամբաստանութիւններով կը մեղադրեն միւսները։ Իրարու մին կ'ուտեն։ Կատաղեալ քանիճաղանճ։

Այս չորս կուսակցութիւններէն զատ հրապարակը ազմկել սկսած է բանուորական կուսակցութիւնը (Թիւրք Իշճի Փարթի), որ քանի մը տարի առաջ կազմուած էր իբրեւ թէ ընկերվարական սկզբունքներով, իր չարքերուն մէջ համալրելու համար դործաւոր դասակարդը։ Այս կուսակցութեան դէմ ծառացած են Առայէթը, յետադիմական – դրամատէր – ասդրներն եւ ազդայնական երիտասարդները, որոնք ամէն առիթ կ'օդտագործեն զայն վարկաբեկելու համար։ Կազմակերպութիւնը կ'ամբաստանեն իբրեւ համայնավար եւ յոյզեր կը կանդնեցնեն անոր դէմ։

Կազմուած է «Համայնավարութեան դէմ պայքարող Ընկերակցութիւն» մը, որուն առաջնորդն էր զօր· Կիւրսէլ։ Յուլիս 16ին, Խորհրդարանի փակումէն քանի մը ժամ առաջ, Հանրապետութեան նախագահը հրաժարեցաւ այդ միտդոսէն։ Առայէթն է պահուած այս ընկերակցութեան նուէ։

Վերջերս արձնաւոր դէպքեր պատահեցան Գրուսայի մէջ, ուր կը դումարուէր բանուորական կուսակցութեան հրաժողովը։ Մեծ թիւով յուցարարներ յարձակեցան ժողովասեղիին վրայ, քարկոծեցին ամէն բան, փախուստի մատնեցին պատդամաւորները եւ խոչընդոտեցին դեկավարները։

Այս ջոկ կուսակցութիւններէն զատ հրապարակը ազմկել սկսած է բանուորական կուսակցութիւնը (Թիւրք Իշճի Փարթի), որ քանի մը տարի առաջ կազմուած էր իբրեւ թէ ընկերվարական սկզբունքներով, իր չարքերուն մէջ համալրելու համար դործաւոր դասակարդը։ Այս կուսակցութեան դէմ ծառացած են Առայէթը, յետադիմական – դրամատէր – ասդրները եւ ազդայնական երիտասարդները, որոնք ամէն առիթ կ'օդտագործեն զայն վարկաբեկելու համար։ Կազմակերպութիւնը կ'ամբաստանեն իբրեւ համայնավար եւ յոյզեր կը կանդնեցնեն անոր դէմ։

Կազմուած է «Համայնավարութեան դէմ պայքարող Ընկերակցութիւն» մը, որուն առաջնորդն էր զօր· Կիւրսէլ։ Յուլիս 16ին, Խորհրդարանի փակումէն քանի մը ժամ առաջ, Հանրապետութեան նախագահը հրաժարեցաւ այդ միտդոսէն։ Առայէթն է պահուած այս ընկերակցութեան նուէ։

Վերջերս արձնաւոր դէպքեր պատահեցան Գրուսայի մէջ, ուր կը դումարուէր բանուորական կուսակցութեան հրաժողովը։ Մեծ թիւով յուցարարներ յարձակեցան ժողովասեղիին վրայ, քարկոծեցին ամէն բան, փախուստի մատնեցին պատդամաւորները եւ խոչընդոտեցին դեկավարները։

Այս չորս կուսակցութիւններէն զատ հրապարակը ազմկել սկսած է բանուորական կուսակցութիւնը (Թիւրք Իշճի Փարթի), որ քանի մը տարի առաջ կազմուած էր իբրեւ թէ ընկերվարական սկզբունքներով, իր չարքերուն մէջ համալրելու համար դործաւոր դասակարդը։ Այս կուսակցութեան դէմ ծառացած են Առայէթը, յետադիմական – դրամատէր – ասդրները եւ ազդայնական երիտասարդները, որոնք ամէն առիթ կ'օդտագործեն զայն վարկաբեկելու համար։ Կազմակերպութիւնը կ'ամբաստանեն իբրեւ համայնավար եւ յոյզեր կը կանդնեցնեն անոր դէմ։

Կազմուած է «Համայնավարութեան դէմ պայքարող Ընկերակցութիւն» մը, որուն առաջնորդն էր զօր· Կիւրսէլ։ Յուլիս 16ին, Խորհրդարանի փակումէն քանի մը ժամ առաջ, Հանրապետութեան նախագահը հրաժարեցաւ այդ միտդոսէն։ Առայէթն է պահուած այս ընկերակցութեան նուէ։

Ը Ր Ը Ը Ր Ի Ն

ԴԱՄ՝ «ԲԱՌ...ԱՄՈԼ»ՆԵՐՈՒՆ

Դպրոցէն նոր ելած վարժապետը դասախօսութիւն կուտայ առողջապահական նիւթի մը մասին եւ բանգիտութիւն — եւ լեզուագիտութիւն — ծախելու համար կը գործածէ «գրաբար» բառեր ու մանուա – ծապատ նախադասութիւններ։ — Հաւկիթը շատ օգտաւէտ եւ սննդարար ուտելիք մըն է··· ամէն առաւօտ, կարկառեցէք ձեր ձեռքը ձեր սառնարանին մէջ եւ հաւկիթի բաժնեակէն առէք հատ մը··· Այս հաւկիթին գագաթնակէտին վրայ դոյզն ինչ դոնակ մը բացէք փոքրիկ բութակի մը տրամագիծին թանձրութեամբ եւ սրածայր առարկայի մը միջամտութեամբ··· Ապա, շրջեցէք հաւկիթը եւ գագաթնա – կէտին հանդիպակաց խարխսխին վրայ եւս նոյնատեսակ բացուածք մը կազմե – ցէք··· Չկնի այս գործողութեանց, խա – րիսխին բերանը տարէք ձեր շրթունքին – րուն եւ ուժով մը ներշնչեցէք հաւկիթին պարունակութիւնը՝ բնագիտութեան հիմնական օրէնքին, ծծումի օրէնքին, հա – մապատասխան ձեւով եւ առաջնորդեցէք զայն դէպի ձեր ընդերքը···

Ալելուիա՛, օրթի՛···

Արկածով, այս դասախօսութեան ներ – կայ Մարիամ հօրքուրը կը դառնայ իր բարեկամուհիին·

— Խնամի՛, աս ի՞նչ է կը խօսա աս տղէն··· Մեր ատեն, հաւկիթ ըսածդ կ'առնէիր, ծակ մը վարէն, ծակ մը վերէն կը բանայիր ու կը ծծէիր, լմնցա՛ն գնաց··· Խնամի, բանի բարկըցաւիմ, աննչափ բարակ ցաւի տիրացաւիմ, աչէդ սիրեմ···

×

Այս վարժապետին նմանող իմաստակ – ներ ամէն տեղ կան: Մարդիկ, որոնք կը կարծեն թէ որքան շատ բառ իրարու պոչի կապեն սովորական նիւթ մը ներկայացնելու համար, այնքան շուտ լեզուագէտի կամ մտաւորականի համբաւ կը շահին:

Եւ սակայն, բառագիտութիւնը լեզուագիտութիւն չէ: Աշխարհի մեծահամբաւ գրագէտներէն շատ շատերը իրենց տրամադրութեան տակ ունեցած են բառերու հարեմտ — ո՛չ այնքան ճոխ — պաշար մը միայն:

Կարելի չէ Շէյխսփիրի մեծութեան չափանիշ նկատել անոր բառամթերքը: Համաձայն մասնագէտ լեզուաբաններու ուսումնասիրութեանց — եւ անոնցմէ մէկուն հարաբերբառին — Շէյխսփիր գործածած է միայն 21·000 բառ: Ուրիշներ, այս թիւը կը գեղչեն 15·000ի կամ կը բարձրացնեն 24·000ի:

Այս թիւերուն մասին որոշ գաղափար մը տալու համար, յիշեմ հետեւեալներն ալ — Իլիականի եւ Ոդիսականի հեղինակը, Հոմերոս, «խաղացած» է միայն 9000 բառերու հետ: «Դրախտ Կորուսեալ»ի հեղինակը, Միլթըն, օգտուած է միայն 8000 բառերէ: Հին Կտակարանին անգլերէն թարգմանութիւնը ունի 5642 բառ, Նոր Կտակարանը 4800 բառ: Աստուածաշունչի մեկնաբանութեան մասնագէտ անգլիացի Փուճ, այս վերջին թիւերը կը բարձրացնէ, յաջորդաբար, 6568ի եւ 9884ի, բառերուն հոլովական տարազներն ալ հաշուելով:

Ինչո՞ւ այսքան մեծ տարբերութիւն Շէյխսփիրի եւ Միլթընի — կամ Հոմերոսի — բառամթերքներուն միջեւ: Վերջին երկուքը այդքա՞ն ետ կը մնան Համլէթի հեղինակէն:

Ո՛չ: Միլթըն միայն բանաստեղծ ըլլալով աւելի սահմանափակ դաշտ մը ունէր, մինչ Շէյխսփիր կը մշակէր շատ աւելի ընդարձակ արտ մը: Պէտք է աւելցնել, սակայն, որ Միլթընի իր արձակ գործերուն մէջ կը վկայէ թէ ծանօթ էր 8000էն շատ աւելի մեծ թիւով բառերու:

Միջանկեալ աւելցնեմ որ Շէյխսփիր գործածած է շատ մը թեթնիք բառեր, բայց իր գործերուն մէջ երբեք չէք հանդիպիր, օրինակ, « Աստուածաշունչ », « Սուրբ Հոգի » կամ « Երրորդութիւն » բառերուն: Իսկ «Քրիստոս» ու «Ծնունդ» կ'երեւան հազիւ մանի մը անգամ եւ «Փրկիչ»ը կայ միայն մէկ անգամ Համլէթի մէջ:

Միւս կողմէն ալ, սակայն, Շէյխսփիրի գրեթէ բոլոր գործերուն մէջ կը վխտան պոռնկագրական պատկերները: Այնքան մեծ է թիւը այս պատկերներուն եւ այնքան վրան–բաց են իր ակնարկութիւնները որ, եթէ նոյնիսկ գրաշարական դժուարութիւններ չըլլային, պիտի չյանդգնէի հայերէնի վերածելու զանոնք: Որոշապէս չեմ գիտեր թէ Համլէթը, Օթելլօն, Մակբեթը, Լիրը, Վենետիկի վաճառականը հայերէնի թարգմանողները ի՛նչ չափ ետ–ուտմներ կատարած են՝ հայ թատերասէր հասարակութիւնը չզայրակղեցնելու համար: Կատարա՞ծ են:

×

Սովորական գրոց–բրոց մը — մեր անդաստանին մէջ — մանի՞ բառ գիտէ:

Հաւանաբար 10·000 բառ: Առաջնակարգ մտաւորական մը, որ սիրայիր ու ոստիկանական վէպերէն զատ ուրիշ նիւթերով ալ կը հետաքրքրուի, կրնայ գիտնալ 20 հազար բառ:

Ուրեմն, երկու, երեք լեզու շա՛տ լաւ գիտցող հայ մտաւորական մը կրնայ իր «գիւարան»ին մէջ ունենալ 60·000 բառ: Մասնագէտը, ինչ մըն ալ աւելին:

Բայց, ինչպէս դիտել կուտայի, բառ գիտնալ, բառ գոց ընել, խնդրոյ առարկայ լեզուն գիտնալ չի նշանակեր: Լեզուն գիտես այն ատեն, երբ կրնաս գրիչդ տակ բերել զայն եւ ուզածիդ պէս խաղալ անոր հետ՝ մտքիդ «գոհար»ները — երբեմն ալ, անոր «փոշին» — թուղթին վրայ թափելով:

Դանիացի լեզուաբանի մը, Օթօ Եսփերսէնի վկայութեամբ, կիները, գրեթէ ամէն երկրի մէջ, այրերէն նուազ հետաքրքրով բառ գիտեն եւ այդ պատճառաւ ալ արագ կը նոուողեն ու չեն կմկմար, իսկ այրերը նոխ բառամթերք ունենալով, սովորական խօսակցութեան մը ատեն բառ կը փնտռեն ու այդ պատճառաւ ալ արագախօս չեն:

×

Գանկին տակ մթերուած բառերու համրանիէն աւելի կարեւոր է, անշուշտ, խնդրոյ առարկայ լեզուին յատկաբանութեանց հետ հաստատուած ծանօթութիւնը: Մտերմութիւնը:

Եւ ի՛նչ հրաշալի պատկերներ շինած է ժողովուրդը՝ մեր լեզուին մէջ ալ, ուրիշ լեզուներու մէջ ալ: Մտաւորականը, շատ անգամ, զանգուածին կը հետեւի ու անկէ կ'օգտուի, այս մարզին մէջ, իր գիտութեամբ լեզուն ճոխացնելու համար:

×

Ժողովրդական յատկաբանութեանց ճոխը ի վեր, ուշագրաւ երեւոյթ է որ թէ՛ մեր լեզուին եւ թէ՛ ուրիշ լեզուներու մէջ, գրագէտն ալ, անգրագէտն ալ օգտագործած են մեր մարմնոյն զանազան մասերը՝ մեզմէ դուրս գտնուած բան մը նկարագրելու համար:

Օրինակ — սեղանը ունի *ոտք*, աթոռ՝ *կռնակ*, սափորը՝ *ականջ*, դարանը, ասեղը՝ *աչք*, պատրոյգը՝ *քիթ*, գետը՝ *բերան*, լեռը՝ *կուչ*, ճաւը՝ *կող*, առագաստը՝ *փոր*, սանդուխը՝ *մատ*, դանակը՝ *դաստակ*, շէնքը՝ *թեւ*, մուրճը՝ *դլուխ*, պատերազմը՝ *ճակատ*, սղոցը՝ *ակռայ*, բանալին՝ *լեզու*, հողը՝ *ընդերք*, գաւաթը՝ *շրթունք*, ջրամանը՝ *վիզ*: Եւ ուրիշ ինչե՛ր, ինչե՛ր:

×

Լեզուական այս փշրանքները սեղան բերի՝ բացատրելու համար կարգ մը «բառոմոլ»ներու որ Մարիամ հօրքուրին գիտցած չորսուկէս բառը աւելի կ'արժէ բան իրենց բանգիտութիւնը, երբ··· օրուան նիւթը հաւկիթն է: Կամ անոր պէս բան մը:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱԳՆԱՊ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Բոլորովին անսպասելի էր Հիւսէյն Ուէյնիի հրաժարումը, որ տեղի ունեցաւ առջի օր: Արդարեւ Լիբանանի վարչապետը այդ հրաժարականը տուաւ խորհրդարանական յաղթանակի մը վայելքդայթնին, ճիշդ նախորդ օրը, վստահութեան քուէ ստացած էր առենակալութիւնը բռնփոխող օրինագիծին առթիւ: Խորհրդարանական դրութեան հաստատումէն ի վեր արդէն, կառավարութիւնը երբեք փոքրամասնութեան մէջ չէ մնացած: Յարդ ոչ մէկ բացատրութիւն կը տրուի այս հրաժարման առթիւ: Կարդ մը դէպեր կը խորհին թէ Ուէյնի, որ քաղաքական ասպարէզէ քաշուած էր եւ 1964ին հրապարակ եկած միայն փոխանդման չրջանի մը համար, բաւարար պատճառ է իր 17 ամիսներու «փոխանդումը»: Կը կարծուի նաեւ թէ դիտակից էր իր անբնական վիճակին, տրուած ըլլալով որ երեսփոխան չէր մինչ իր կառավարութիւնը ամբողջովին կազմուած է երեսփոխաններով: Իր այս անակնկալ հրաժարումէն ետք, միակ խօսքը սա է·— «Դահլիճ մը պէտք է միատարր ըլլայ» եւ իր բարեկամներէն չէ ծածկած որ այլեւս ձանձրացած էր «փոխանդումէն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԿՈՆի մարդաշատին մէջ, մահափորձ մը ձախողած է զօր· Քիւի եւ ամբիւկան դեսպանին դէմ:

ՆԱՄՍ հաւանաբար տեսնուի նաեւ Խրուչչեւի հետ երբ Մոսկուա երթայ, ըստ իր կատարած դիմումին:

ՈՒՈՇԻՆԿԹՐԶՆ Աբթըր Կոլտպերկը նշանակեց իբրեւ յաջորդ Սթիվընսընի, ՄԱԿի մէջ: Դատաւոր ըլլալէ առաջ Գերագոյն Ատեանին, Կոլտպերկ անդամ էր Քենըմիի դահլիճին: Հրեայի մը նշանակումը թէեւ դժդոհութիւն պատճառած է արաբական երկիրներուն:

Բոլորովին անսպասելի էր Հիւսէյն Ուէյնիի հրաժարումը, որ տեղի ունեցաւ առջի օր: Արդարեւ Լիբանանի վարչապետը այդ հրաժարականը տուաւ խորհրդարանական յաղթանակի մը վայելքդայթնին, ճիշդ նախորդ օրը, վստահութեան քուէ ստացած էր առենակալութիւնը բռնփոխող օրինագիծին առթիւ: Խորհրդարանական դրութեան հաստատումէն ի վեր արդէն, կառավարութիւնը երբեք փոքրամասնութեան մէջ չէ մնացած: Յարդ ոչ մէկ բացատրութիւն կը տրուի այս հրաժարման առթիւ: Կարդ մը դէպեր կը խորհին թէ Ուէյնի, որ քաղաքական ասպարէզէ քաշուած էր եւ 1964ին հրապարակ եկած միայն փոխանդման չրջանի մը համար, բաւարար պատճառ է իր 17 ամիսներու «փոխանդումէն»: Կը կարծուի նաեւ թէ դիտակից էր իր անբնական վիճակին, տրուած ըլլալով որ երեսփոխան չէր մինչ իր կառավարութիւնը ամբողջովին կազմուած է երեսփոխաններով: Իր այս անակնկալ հրաժարումէն ետք, միակ խօսքը սա է·— «Դահլիճ մը պէտք է միատարր ըլլայ» եւ իր բարեկամներէն չէ ծածկած որ այլեւս ձանձրացած էր «փոխանդումէն»:

Քաղաքային կռիւներէ կը վախնայ կառավարութիւնը, որ անդօր է դսպելու հակամարտ յոյզերը:

Սակայն բանակը աչալուրջ կը հսկէ: Ինչպէս միշտ, վերջին խօսքը կը պատկանի զինուորականներուն:

Ընդհանուր ապստամբութեան նախապատրաստութեան դործ· ձէվտէթ Սունայ, որ մասնաւորապէս կ'ղեկավարէ Կիպրոսի տաղնապի վտանդաւոր օրերուն կացութեան ակնդի էր դարձած եւ թոյլ չէր տուած արկածախնդրութիւն բռնել, կարմ ու պատրաստ վիճակի մէջ կը պահէ բանակը, ի հարկին զինեալ միջամտութեամբ վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը, եթէ խանգարուի:

Համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուած է: «Շէրիաթճի»ները դործի վրայ են պայքարելու համար բոլշեւիզմի դէմ: Ժողովրդավար տարբերն ու արհեստակցական միութիւնները յարձակումի ենթակայ են իրենք ալ բոլշեւիկ:

Աշխատաւորական կուսակցութեան պետը «մենք համայնավար չենք» կը պոռայ: Սակայն հակառակորդները չեն ուդեր հաւատալ:

Ուր պիտի յանդի այդ ու ճախի այս ալա թուրքա պայքարը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԻԼ

ՀԱՅՐ Յ. ՄՍԸՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ՝ «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Ա.

Եղեռնի Յիսնամեակին առիթով վերջին ամիսներուն լոյս տեսած աշխատութիւններուն մէջ իր պատուոյ տեղը ունի բազմավաստակ գիտնական եւ դասախօս Հայր Յովհաննէս Մսըրեանի Ֆրանսերէն գիրքը՝ «Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը» — Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան վիճակը՝ Օսմանեան Սահմանադրութենէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը (1908–1923):

Կարելի է նոյնիսկ ըսել, որ այս գիրքը, որուն հրատարակութեան նիւթապէս օժանդակած է «Համազգային» Մշակութային Ընկերակցութիւնը, մեր ազգային դատի արտաքին փրոփականտի գործին մէջ կուգայ բաց մը լրացնելու: Հայ Դատի Յանձնախումբին («Հայկական Տեղեկատուութեան Կեդրոն») հրատարակած առաջին գրքոյկը բուն իսկ Եղեռնի էութեան եւ հետեւանքներուն կը վերաբերէր եւ կը քննարկէր անոնց քաղաքական, իրաւական եւ քաղաքակրթական երեսները: Նոյն Յանձնախումբի երկրորդ գրքոյկը կը պարփակէր փաստաթուղթեր եւ վկայութիւններ: Շահ մըն էր նաեւ, անշուշտ, հրատարակութիւնը Հ. Մորկընթաուի «Հայաստանի ողբերգութիւնը» գրութեան: Գովելի ձեռնարկներ էին նոյնպէս ու մեծապէս շահեկան՝ օտար ուսանողական շրջանակներու մէջ ազգային քարոզչութեան տեսակէտէ, հայ ուսանողական միութիւններու միացեալ յանձնախումբի անդլերէն եւ Ֆրանսերէն հրատարակութիւնները: Նմանօրինակ աշխատութիւններ լոյս տեսան նաեւ այլ դաղութներու մէջ: Հայր Յովհ. Մսըրեանի գործը հաւանաբար միակն է սակայն, որ 125 էջնոց լուրջ գիրքի մը թոյլատրած բաւական լայն սահմաններուն մէջ, կուտայ ոչ միայն Եղեռնի պատմականը՝ վկայութիւններով եւ փաստաթուղթերով հանդերձ, թուելով ցեղասպանութեան մեթոտները կարելի բոլոր մանրամասնութիւններով, այլ նաեւ 1908էն մինչեւ 1915 երկարող պատմական ամբողջ շրջանը՝ թուրք քաղաքական մտածողութեան հոլովոյթով, հայեւթուրք յարաբերութիւններով եւ հայկական հարցի միջազգային զարգացումով: Եղեռնի պատմականէն ետք, ան կ՚անդրադառնայ նաեւ 1917էն 1923 տարիներու միջազգային դաշնագրերուն մէջ Հայաստանի եւ Հայութեան վերապահուած տրամադրութիւններուն, Սեւրի արդար յաղթանակէն ետք՝ Լօզանի միջազգային խաբեբայութեան:

Սեղմ յառաջաբանի մը մէջ, յարգելի վարդապետը նախ կը շեշտէ Ապրիլեան Եղեռնի ցեղասպանական բնոյթ ունենալը, ապա տրամաբանական բացատրութիւնը կուտայ գրքի կառոյցին, — այն է՝ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը դնել իր պատմական ամբողջական պարունակին մէջ՝ այնքան յոյսեր արթնցնող Օսմանեան սահմանադրութենէն ետք եւ վերջին յոյսերը խեղդող Լօզանի դաշնագրէն առաջ:

Յառաջաբանին կը յաջորդէ շատ լաւ ընտրուած մէջբերում մը՝ Ա. Անտոնեանի «Նայիմ Պէյի Յուշեր»էն, ուր Ապտիւլահատ Նուրի Պէյի բերնով կ՚արտայայտուի փանթուրքիստ տրամադրութիւնը՝ ոչ մէկ խորութիւն դնելու Օսմանեան կայսրութեան ոչ-թուրք տարրերուն, ի մասնաւորի Հայերուն եւ Արաբներուն միջեւ:

Գիրքը կը բաղկանայ հինգ գլուխներէ: Առաջին գլուխին մէջ, «Օսմանեան Սահմանադրութեան յայտարարութեան յաջորդող շրջանը» խորագրով, Հայր Յովհ. Մսըրեան պատմականը կ՚ընէ 1908 Յուլիսէն մինչեւ 1914ի վերջերը երկարող յաջորդող յոյսերու եւ յուսախաբութեանց աւելի քան վեց տարիներուն:

Կ՚անդրադառնայ Օսմանեան բազմազգ կայսրութեան դժգոհ տարրերուն մէջ խմորուած յեղափոխական շարժումներուն, Երիտասարդ Թուրքերու եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան գործունէութեան ու գործակցութեան, 1907ի Փարիզի խորհրդաժողովին եւ հոն տրուած որոշումներուն, Սելանիկի բանակի դերին, եւայլն: Ան կը նկարագրէ Սահմանադրութեան հռչակման յաջորդող օրերու համաժողովրդական պոռթկուն խանդավառութիւնը եւ, Հայոց անկեղծ գործակցութեան փափաքին եւ որոշումներուն իբրեւ հակադրութիւն, թուրք քաղաքական մտածողութեան մէջ՝ աստիճանական զարգացումը համիսլամական եւ թուրքճիական դաղափարաբանութեան: Կը նկարագրէ Կիլիկիոյ դէպքերը, Սելանիկի բանակին երկրորդ եւ արմատական միջամտութիւնը, որուն հետեւանքով Կայսրութեան քաղաքական դեկը ուղղակիօրէն ձեռք առին Երիտասարդ Թուրքերը, Հայոց յուսախաբութիւնը եւ սակայն, հակառակ այդ բոլորին, մեր ժողովուրդի եւ ի մասնաւորի Դաշնակցութեան պարկեշտ կեցուածքը Օսմանեան պետութեան նկատմամբ, գործակցութիւնը շարունակելու ամուր պատրաստակամութեամբ մը արտայայտուած: Ապա՝ Պալքանեան պատերազմը, Թուրքիոյ համար ոչ-նպաստաւոր իր արդիւնքով, Էնվէր–Թալէաթ–Ճեմալ եռապետութեան կազմութիւնը, Կայսրութեան ոչ-թուրք տարրերուն նկատմամբ բացասական վերաբերմունքի եւ ճնշողական քաղաքականութեան զարգացումը, որուն հետեւանքով նաեւ Հայութեան դիմումները եւրոպական պետութեանց՝ բարենորոգումներու նոր ծրագրի մը գործադրութեան ակնկալութեամբ: Հոֆ եւ Վեսթենենկ: Փաստօրէն Օսմանեան կայսրութեան քաղաքական իրադարձութիւններուն ամբողջական մէկ պատկերը՝ հայ ժողովուրդի զանգուածային սպանդին նախորդող վեց-եօթը տարիներուն, որոնք այնքան յոյսեր բերին մեզի եւ որոնց ընթացքին այնքան անկեղծօրէն փարեցանք քաղաքացիական ամբողջական իրաւունքներով օժտուած Օսմանեան պետութեան հպատակներ դառնալու դաղափարին. յոյսեր ու ծրագիրներ, որոնք յօդս ցընդեցան համաթրքական ազգայնականութեան ուժեղացման եւ Երիտասարդ Թուրքերու կողմէ իրենց հայ գործակիցներուն տրուած պաշտօնական խոստումներուն ծրագրուած անտեսումին հետեւանքով:

Երկրորդ գլուխն է «Ցեղասպանութեան գործադրութիւնը»: Առաջին բաժնին մէջ հեղինակը կը փաստէ զանգուածային ըսպանդին նախածրագրուած բնոյթը, փաստերու լոյսին տակ՝ կը ճշդէ պատասխանատուութիւնները, կ՚անդրադառնայ դերման քաղաքական ղեկավարութեան դաղափարական դերակատարութեան, կը մէջբերէ բազմաթիւ վկայութիւններ՝ Ա. Մանտելսթամէն, Տամատ Ֆերիտ Փաշայէն, Մուսթաֆա Քեմալ Փաշայէն, Տոքթ. Լեփսիուսէն, Հայերու Օգնութեան Զուիցերական Կոմիտէի հրատարակութիւններէն, Ռընէ Փինոնէն, Դերկոմս Պրայսէն, Թոյնպիէն, Անտոնեանէն, եւայլն: Երկրորդ բաժինը կը վերաբերի ցեղասպանութեան այն եղանակներուն եւ մեթոտներուն, որոնք կանխամտածուած կերպով գործադրուեցան Թուրքերուն կողմէ, — դաղտնի հրահանդներ, «ապահով» պաշտօնեաներու նշանակում, արուեստական-օրէն ըմբոստութիւն առաջացնելու կոչուած քայլեր, զինաթափում, բանակի հայ զինուորներու բնաջնջում, այր մարդոց, ապա կիներու եւ երախաներու սպանդ, փոքրերու թրքացման աշխատանքներ, եւայլն: Եղեռնի մեթոտներու թուումին կ՚ընկերանան ականատեսներու վկայութիւններ, ինչպէս նաեւ յաճախակի արտատպումներ Անտոնեանէն, Մորկընթաուէն, Լեփսիուսէն եւ ուրիշներէ: Երրորդ եւ վերջին մաս մըն ալ յատկացուած է սուրիական անապատին մէջ դանդաղօրէն մահացող տարագիր բազմութիւններու վիճակին նկարագրութեան:

Երրորդ գլուխը խորագրուած է «Հայոց կացութիւնը դաշնագրերու պատրաստութեան շրջանին»: Ան կը ներկայացնէ Թուրքիոյ քաղաքական կացութիւնը պատերազմի վախճանին, ամբողջական եւ վերջնական փլուզման ստոյգ վտանդէ մը ետք, անոր կողմէ շահագործումը դաշնակից պետութիւններու ներքին հակամարտութիւններուն, անգլիական դիւանագիտութեան խաղերը եւ, վերջին հաշուով, Հայոց տրուած արդարացի խոստումներուն մոռացումը՝ մեր մեծ դաշնակիցներուն կողմէ: Ան կը խօսի տակաւին Սեւրի անհետեւանք մնացած յանձնառութիւններուն, Կիլիկիոյ «Հայկական օճախ»ի ծրագրին եւ Ֆրանսական ձախող քաղաքականութեանը եւ վերջապէս՝ Լօզանի տխրահռչակ դաշնագրին մասին: Յստակ եւ անվիճելի տրամաբանութեամբ մը, պարբերաբար տեսակէտներ փոխառնելով Մանտելսթամէն եւ ուրիշներէ, Հայր Յովհ. Մսըրեան ցոյց կուտայ, թէ դաշնակիցները իրենց «դերագոյն շահեր»էն ոչինչ զիջած պիտի ըլլային, եթէ Թուրքիոյ պարտադրէին Սեւրի յանձնառութիւններուն իրականացումը կամ առնուազն վնասուց ամբողջական հատուցում մը՝ Հայոց նկատմամբ, իբրեւ նախապայման անոր մասնակցութեան Լօզանի խորհրդաժողովին: «Այսպէսով, — կը դրէ ան, իրաւամբ, — թերեւս առանց ուղելու... մարդկութեան այդ բարձր ժողովը լռելեայն նուիրագործեց Հայկական Հարցը Հայութեան բնաջնջումով անէացնելու թրքական լուծումը, ցեղասպանութեան ճամբով ոչ-բաղձալի փոքրամասնութեան մը ոչնչացման լուծումը» (էջ 84):

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար.)

ԱՐԴԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ասոնք անհրաժեշտ պայմանները կը կազմեն: Սակայն, անշուշտ գոյութիւն ունին տարբերակներ: Այսպէս, Իրաքի մէջ զօր. Քասըմը տապալող պետական հարուածը այն նորութիւնը ունեցաւ, որ օդուժը մեծ դեր մը խաղաց: Առաջին փորձ մը կատարուած էր արդէն, թէեւ առանց յաջողութեան, 1962 Փետրուար 27ին, Սայկոնի մէջ, Տիէմի դէմ: Խնդիրը կը կայանայ կեդրոնական իշխանութիւնը, այս պարագային նախագահական պալատը, օդային ռմբակոծութեամբ չէզոքացնելուն մէջ:

Սան Տոմէնկի մէջ, տակաւին վերջերս, գնդապետներու գլխաւորած պետական հարուածին մէջ, առաջին անգամ տեսանք «գորտ–մարդերը»: Արժանթինի մէջ նաւատորմիղն էր որ վճռական նեցուկը հանդիսացաւ Փերոնի տապալումին, 1955 Սեպտեմբերին:

Անգամ մը որ կարգին զինուած են ու պատրաստ, պետական հարուածը գլխաւորողներուն կը մնայ կշռել գործողութեան տեւողութիւնը: Պետական հարուածներուն համար յանձնարարուած ժամը կը սահմանափակուի կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3: Հարկ է օգտուիլ օրուան իշխանութիւններուն քունէն եւ գործել լաւագոյն պայմաններու մէջ: Իրապէս յիմարութիւն պիտի ըլլար, օրինակ, եթէ երբեք ձայնասփիւռի կեդրոնը գրաւելու ելած հրասայլերը ճամբան խճողումի մատնուէին: Հարուածը հարկ է տրուի շատ արագ, որպէսզի ձայնասփիւռի առաջին հաղորդումները ժողովուրդը կատարուած իրողութեան մը դէմ առ դէմ բերեն:

Սուրիոյ մէջ պետական վերջին երկու հարուածները կատարուեցան առաւօտեան ժամը 2ի եւ 3ի միջեւ: 1958 Յուլիս 14ին, Իրաքի մէջ Քասըմի կազմակերպած հարուածը առաւօտեան ժամը 6ին արդէն իսկ վերջ գտած էր: Իսկ ան որ, աւելի ուշ, Քասըմը տապալեց, ժամը 5ին սկըսաւ, եւ թերեւս օդուժին միջամտութիւնը բացատրուի անով որ հարկ էր փութացնել գործողութիւնը: Այս դեռնի–վրայ, սակայն, դափնեպսակը կուտանք Հարաւային Քորէայի զօրավար Փարքին, որ 1961 Մարտ 16ին, իրագործեց վայրկեան առ վայրկեան չափուած պետական հարուած մը: Գործի անցած ժամը 3,35ին, յաջողութիւնը կատարեալ եւ վերջնական էր արդէն ժամը 6ին:

Յարմարագոյն օրը Շաբաթ առաւօտն է: Հանգստեան օր ըլլալով Շաբաթը, կազմակերպութիւններն ու ժողովրդային խմբաւորումները կարելիութիւն չունին իրենց համակիրներուն կողքին մնալու եւ շատ կարեւոր անձնաւորութիւններ կընան ձեռք «ձգուիլ» առաւօտեան իրենց սովորականէն երկար քունին մէջ: Արաբական երկիրներու մէջ, սակայն, կրնայ աւելի յարմար ըլլալ հինգշաբթի–ուրբաթ գիշերը. կամ ալ, այլ երկիրներու մէջ, ազգային տօներու նախորդող գիշերը, ինչպէս էր պարագան, օրինակ, Սայկոնի մէջ Տիէմը տապալող հարուածին: Անա-

ՏԳԵՂ ԱՂՋԻԿ

Կայարան ես դնացի Գայանէի հետ: Թեւանցուկ շրջելով կառամատոյցում, մենք սպասում էինք գնացքին: Երբեք Գայանէն այնքան լաւը չէր եղել, ինչպէս այդ օրը: Լիակատար երջանկութեան ըղդացումը հնչում էր նրա իւրաքանչիւր խօսքի, ծիծաղի մէջ: Նա պատմում էր ինձ, որ ընկերուհուց ստացել է մի նոր նամակ, նա երկու օրով յետաձգել է իր գալը՝ ինչ–որ անձնական պատճառով: Խոստացել է գալուց յետոյ պատմել բանաւոր: Բայց հասկանալի է նաեւ առանց այդ:

Մեր ծանօթութիւնից յետոյ նա, իմ խնդրանքով, ոչ մի անգամ չէր հաղել ինձ համար ատելի դարձած այն հագուստը, որն այնքան սազում էր նրա ընկերուհուն եւ այնքան չէր սազում նրան: Աղատուելով ընկերուհուն նմանուելու աւելորդ ցանկութիւնից, նա այդ ժամանակամիջոցում կարել էր իր համար երկու նոր հագուստ, որոնք մէկը միւսից աւելի էին սազում նրան: Այնուամենայնիւ, ինչպիսի՛ մեծ ուժ է հագուստը... Ես կարծես նոր էի տեսնում, թէ ինչպիսի բարեձեւ իրան ունի Գայանէն: Իսկ երջանկութիւնը նրա քալուածքը դարձրել էր համարձակ, ինքնավստահ, հպարտ: Դա քալուածք չէր, այլ յաղթական երաժշտութիւն:

Ես այլեւս բոլորովին մտահոգուած չէի այն բանով, թէ դուր պիտի գա՞յ արդեօք Գայանէն իմ ընկերներին: Ես միայն այրւում էի անհամբերութիւնից՝ տեսնելու նրանց ապշած կերպարանքները: Երբ գընացքը երեւաց, ես, առանց թողնելու մեր թեւանցուկը, կանգ առայ Գայանէի հետ՝ երեսով դէպի գծերը:

Իմ ընկերները, իրենց փոքրիկ ճամպրուկները ձեռքերին, կանգնած էին դուռը բաց հարթակում՝ վակոնի ուղեկցի յետեւում: Երբ նրանց վակոնն անցաւ մեր առջեւով, նրանք տեսան ինձ եւ ուղեցին բղաւել, բայց նոյն վայրկեանին նկատեցին իմ ընկերուհուն եւ բացագանչութիւնը կանգ առաւ նրանց կոկորդում: Ես թուլացայ ծիծաղից: Սրտի ամենախորքից ծիծաղեց նաեւ Գայանէն:

Վակոնը կանգ առաւ մեզանից մի քիչ այն կողմ: Ընկերներս իջան եւ սառած հայեացքները մեզ վրայ յառած, սկսեցին դանդաղ մօտենալ: Մենք նկատեցինք, ինչպէս նրանցից մէկը կսմթեց միւսի թեւը, իսկ միւսը ոտքով մի թեթեւ աքացի տուեց նրան:

Բայց նրանց աչքերի մէջ կար ոչ միայն զարմանք: Մեծագոյն հրճուանքով ես նկատեցի, որ Գայանէն, երջանկութիւնից ու սիրուց վերափոխուած իմ Գայանէն խիստ դուր է գալիս նրանց, եւ նրանք տարակուսում են՝ մի՞թէ այս գեղեցիկ աղջիկն այն տգեղ աղջիկն է...

Ուստի եւ, երբ նրանք մօտեցան ու բարեւեցին ինձ, իսկ ես ծանօթացրի նրանց իմ ընկերուհու հետ, ես յանկարծ, փարատելու համար նրանց տարակուսանքը, սկսեցի խելայեղ հազալ: Ըստ երեւոյթին նրանք սխալ հասկացան իմ հազը, ուստի եւ զայրացած նայեցին ինձ եւ նրանցից մէկը գոռաց.

— Յիմար...

— Այսինքն՝ ապուշ, — բացատրեց միւսը: Ապա շփոթուած դիմելով Գայանէին, կմկմաց.— հազում է տեղի ան-տեղի, երեւի մրսել է, իսկ դեղ չի գործածում:

— Գործածում է, — ժպտաց Գայանէն՝ սքանչելի խորամանկութեամբ: — Շուտով նրա հազը բոլորովին կը կտրուի:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

(8 եւ վերջ)

կընկալի տպաւորութիւնը յաջողութեան ամէնէն էական տուեալը ըլլալով, նախընտրելի է պետական հարուածի մը ձեռնարկել բոլորովին չսպասուած մէկ վայրկեանին, ինչ որ պատահեցաւ Ալժէի մէջ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, միջազգային համաժողովի մը նախօրեակին:

Ամենափափուկ կէտը կը մնայ սակայն տեսնուած պատրաստութիւններուն բացարձակ գաղտնապահութիւնը: Պատրաստուող գործողութիւններուն տեղեակ պիտի ըլլան կարելի նուազագոյն մարդիկ: Օրինակի համար Նասրը, երբ Ֆարուքը տապալեց, մատնուեցաւ դաւին մասնակից սպայէ մը եւ ստիպուեցաւ պետական հարուածը 24 ժամով կանխել: Ստորադաս սպաները, ինչպէս Ալժէի պարագային, հարկ է իրենց կարգախօսին տեղեկանան վերջին վայրկեանին միայն (օրինակի համար գոց եւ կնքուած պահարանով մը, որ պիտի բացուի Ժ. ժամուն):

Վերջապէս, չափազանց կարեւոր է նաև տեղւոյն վրայ տրամադրութեան տակ ունենալ անհրաժեշտ գունդերը՝ առանց երբեք զինուորական արտասովոր շարժումներով կասկած արթնցնելու: Ասոր համար անհրաժեշտ է այս կամ այն զօրանոցին մէջ գունդերը համախմբելու որոշ պատրուակ մը գտնել:

Ալժէի մէջ, օրինակ, պատերազմական ժապաւէնի մը խաղարկութիւնն ու ափրեւասիական համագումարը պետական հարուածը գլխաւորող ուժերու համախմբումին լուրջ պատրուակները հանդիսացան: Սայկոնի մէջ, Տիէմը տապալող սպաները զայն համոզեցին որ ցոյցեր պիտի շղթայազերծուէին քաղաքին մէջ եւ թէ անհրաժեշտ էր մայրաքաղաքին մէջ գունդեր կեդրոնացնել՝ զանոնք զսպելու: Սան Տոմէնկի մէջ, նախագահ Պօշը տապալող զօրավարները արուեստական տագնապ մը ստեղծեցին Հայիթիի դրացի հանրապետութեան հետ, ինչ որ թոյլ տուաւ գունդերու տեղափոխութեան, առանց երբեք կասկածի տեղի տալու:

Հարուածի առաջին իսկ վայրկեանին, հարկ է չէզոքացնել ձայնասփիւռն ու հաղորդակցութեան բոլոր կեդրոնները: Ձայնասփիւռին վերապահուած է հոգերանական - բարոյական մեծ դեր մը: Առաւօտուն, շատ կանուխ, պէտք է ամէն ինչի կատարուած, վերջացած երեւոյթ տալ՝ սփռելով շարունակաբար ջատագով պատգամներ (սուտ կամ իրաւ): Ինչ կը վերաբերի հեռաձայնային - հեռագրական հաղորդումներուն, անոնց անդամահատումը կեդրոնական իշխանութիւնը կը զրկէ իր հաւատարիմ մարմիններու, մանաւանդ ոստիկանութեան աջակցութենէն: Այս իսկ պատճառով, պետական հարուածը գլխաւորողները հարկ է իրենց տրամադրութեան տակ ունենան հեռագրային - հեռաձայնային կարգ մը մասնագէտներ եւ ձայնասփիւռի լաւ խօսնակ մը:

Նախագահական պալատին գրաւումը, այսինքն գլուխին տրուած հարուածը, կը կազմէ պետական հարուածին վերջին մասը: Հոս է որ հրասայլերը, եւ կամ ալ, ըստ պարագային, օդուժը, կը կատարեն վճռական դերը: Պետական հարուածին յաջողութիւնը պիտի ըլլայ հրապարակէն վերցնել պետութեան գլուխը, կամ զայն սպաննելով, ինչ որ պատահեցաւ Ֆէյսալ թագաւորին, զօր. Քասըմին, Տիէմին, Լումումպային, եւ կամ ալ արգելափակելով՝ ինչ որ վիճակուեցաւ Թուրքիոյ մէջ Մենտէրէսի — որ յետոյ կախաղանի վրայ վերջացաւ — եւ, տակաւին երէկ, Պէն Պէլլայի: Եմէնի օրինակը, ընդհակառակն, ուր զօր. Սալալ շատ յաջողութեամբ գլուխ բերաւ պետական հարուածը բայց թողուց որ Էմիր Պատըր փախչի, ցոյց կուտայ որ երբ գլուխը մնայ անձեռնմխելի, պետական հարուածը կրնայ բախիլ բուռն ընդդիմադրութիրններու: (Այս էր նաեւ Ալժէի մէջ, զօր. Շալի ձախողութեան պատճառներէն մէկը):

Մալափարթէ, երէկ, կը մատնանշէր Ֆաշիստ յեղաշրջումներուն վտանգը, այսօր, շատ հաւանաբար, աշխարհի ժողովրդավար պետութիւններէն շատերը զգուշացնէր արհեստիւ բանակ կոչուած այս վտանգին դէմ: «Գէշը այն է, կ'ըսէր Թրոցկի, որ բանակի ըմբոստութիւնները միշտ զինեալ ըմբոստութիւններ են»:

Թ. Ա. Թ.

ՊԵՆՏԱԿՈՆԸ

Ամերիկեան մայրաքաղաքին մէջ պետութեան մէջ պետութիւն մը կայ, որ կը գործէ ինքնագլուխ եւ զոր հակակշռել նախագահ Ճոնսընն անդամ չի կրնար: Այս հսկայ շէնքը Պենտակոնն է, (Հնդանկիւն) որ կը պատսպարէ Միացեալ Նահանգներու պաշտպանութեան նախարարութիւնը ինչպէս նաեւ՝ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու հրամանատարութիւններն ու սպայակոյտերը: Փոթոմաք դետի հարաւային ափերուն վրայ կը գտնուի եւ օտարներու ինչպէս նաեւ Ամերիկացիներու հետաքրքրութիւնը կը գրգռէ: Կարելի է Պենտակոն այցելել եւ հիանալ իր գրասենեակներուն, սրահներուն ու վաճառատուներուն վրայ ու դըլխապտոյտով դուրս ելլել:

Ամերիկացիք շատ մը զուարճալի ու սարսռազգեցիկ պատմութիւններ կը պատմեն մարդոց մասին, որ հոն կորսուած ու գտնուիլ չեն կրցած կամ՝ խենթեցած են ի տես կատարելութեանը զետեղումներուն, որոնք ելեկտրոնական ուղեղով կը գործեն:

Ուրիշներ, Պենտակոնը կը ներկայացնեն իբրեւ շէնք քաղաք մը, որուն մէջ մարդամեքենաներ (ռոպոթ),, ու Ֆրանկըշթայններ կ'ապրին ու կը գործեն եւ ուր ամէն ինչ կոճակով կ'ըլլայ:

Կարգ մը թիւեր բաւական են, ըմբռնելու համար այս հսկայ-գաղանին ծաւալն ու բարդութիւնը: Պենտակոնի միջանցքներու ընդհանուր երկարութիւնը 28 հազար մեթր է: Կան 17 գարեջրատուն - սրճարաններ: Շէնքին մէջ կ'աշխատին 30 հազար քաղաքական ու զինուորական պաշտօնեաներ: Իր վաճառատուներուն մէջ մարդ կրնայ դնել ինչ որ ուղէ — սառնարանէն սկսեալ մինչեւ մատանի կամ հարսանեկան զգեստ: Ինքնաշարժներու տեղաւորման համար գոյութիւն ունեցող տեղը այնքան մեծ է, որ կրնայ ինը հազար ինքնաշարժ պարունակել: Անձնակազմը ամէն օր կը սպառէ 7 հազար գաւաթ կաթ, 20 հազար պնակ կերակուր, 30 հազար սանտուիչ եւ 40 հազար սկահակ սուրճ:

Չորս պաշտօնեաներ կը հետեւին պատի ելեկտրական ժամացոյցներու կանոնաւոր գործունէութեան, չորս պաշտօնեաներ ալ կան, այրած ելեկտրական լամբերը փոխելու համար...

Պենտակոն այցելող օտարականները մասնաւորաբար զոհ կը մնան տեսնելով ելեկտրական տախտակները, որ ցոյց կուտան արհեստագիտութեան ու մեքենագիտութեան, ինչպէս նաեւ ինքնագործութեան կատարեալ տիրապետումը: Նմանապէս, հիացում կ'առթեն՝ սքանչելի վարսայարդարատուները, վաճառատուները, եւայլն: Այցելուները սակայն չեն կրնար բոլոր շէնքերը շրջիլ: Շատ դիւրաւ կը յոգնին ու չեն կրնար շարունակել:

Շէնքի մասնաւոր մաս մը կայ, ուր արգիլուած է այցելութիւնը: Խիստ գաղտնի է: Հոն կը գտնուին զանազան սպայակոյտերու, պաշտպանութեան նախարար Պ. Մաքնամարայի ու միւս գաղտնի սպասարկութեանց գրասենեակները: Յայտնապէս, հոն կը տրուին որոշումները՝ զինուորական ու քաղաքական բնոյթ կրող կարեւոր հարցերու մասին:

Քաղեց Ա. Օ.

ՍՏԱՑԱՆՔ LIVRES REÇUS

LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN (Le sort de la Population Arménienne de l'Empire Ottoman) par Jean Mécerian, S. J., Editions de l'Imprimerie Catholique, Beyrouth 1965.

×

CATALOGUE DES THESES DE SCIENCES PHYSIQUES, soutenues devant la Faculté des Sciences de l'Université de Paris de 1945 à 1960, par Araxie Torossian (Conservateur à la Bibliothèque de l'Université de Paris), Paris 1964, Person-éditeur.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Նիւթեր հայ արուեստի պատմութեան» մատենաշարին հերթական գիրքը՝ «Սպիրիդոն Մելիքեան» խորագրով հաւաքածոն լոյս ընծայած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի կաճառը:

Հաւաքածոյին մէջ ամփոփուած նիւթերը կը լուսաբանեն անուանի երաժշտագէտ, երգահան, խմբավար, մանկավարժ եւ Կոմիտասի աշակերտ Սպիրիդոն Մելիքեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Հաւաքածոն կը բովանդակէ բազմազան նիւթեր, որոնք ամփոփուած են հետեւեալ բաժիններուն մէջ՝ Ս. Մելիքեանի յօդուածներն ու դասախօսութիւնները, ժամանակակիցները երաժիշտին մասին (յուշեր՝ գրուած անոր արուեստակիցներուն, ընկերներուն եւ աշակերտներուն կողմէ), Նամակներ, Փաստաթուղթեր (զեկուցագիրներ, պաշտօնական գրութիւններ եւ ինքնակենսագրութիւն), յաւելուած, ուր ներկայացուած են Թիֆլիսի Հայոց երաժշտական ընկերութեան վարչութեան 1913–1918ի արձանագրութիւնները:

×

Լոյս տեսաւ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի երկերու հաւաքածոյին երկրորդ հատորը:

«Բանաստեղծութիւններ» բաժինին մէջ ժամանակագրական կարգով դասաւորուած են Յովհաննիսեանի 1888–1928 տարիներու չափածոյ գործերը:

«Սեւագրութիւններ եւ պատառիկներ» բաժինին մէջ ամփոփուած նիւթերուն մեծ մասը առաջին անգամն է, որ լոյս կը տեսնէ:

«Թարգմանութիւններ եւ փոխադրութիւններ» բաժինին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տպագրուին Շէյքսփիրի «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» եւ «Մակբէթ» ողբերգութիւններէն թարգմանուած հատուածներ:

Առաջին գլուխի մը մէջ ներկայացուած են հեղինակին պատանեկան տարիներուն գրուած բանաստեղծութիւնները:

Հատորը խմբագրած է Ռ. Զարեան:

ԺՊԻՏ

Երկու բարեկամուհիներու միջեւ:

— Ուրեմն մէկ շաբաթէն կ'ամուսնանա՞ս Մերկերիոսին հետ, կը հարցնէ առաջինը:

— Այո՛, կը պատասխանէ երկրորդը:

— Ես ալ կը կարծէի, թէ պարզ սիրարկած մըն էր, կ'ըսէ առաջինը:

— Մերկերիոս ալ այդպէս կը կարծէր, կը յարէ երկրորդը խորամանկ ժպիտով մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (274)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Դուրսէն թրքական թմբուկներն ալ սկսան թնդալ. Թուրքերը հեղեղի պէս կը խուժէին խրամներու մէջ, ինչպէս տեղատարափէ մը վերջ՝ ջուրը կը խուժէ փոսերու մէջ: Եւ այդ մարդկային հեղեղին վրայ ագետէգեր կը ծածանէին: Խրամներէն անդին աշխոյժ նժոյգներու վրայ նստած՝ սուր գլխարկով սպաներն ալ երեւցան: Լուսնի լոյսի ճառագայթներու տակ կը փալփլէին ակունքներն ու արծաթէ օղակները ձիերու կազմածներու վրայ: Շատերու սաղաւարտին շուրջ փաթթուած սպիտակ փաթթոց կ'երեւէր:

Աշտարակի նման փաթթոցով եասաուլները ասդին անդին արշաւելով կը կազմակերպէին յարձակումի պատրաստուող գունդերը:

Կէս գիշերին բերդին շուրջ բոց արձակեցին թնդանօթները ու հինգ վայրկեան տեւող որոտումի մը մէջէն տեղացին բերդին վրայ գնդակները. յետոյ հարիւր հազարներու կոկորդէն բարձրացան Պիսմիլլահ եւ Ալլահ գոչումները, եւ ագետէգերը գրեթէ թռչելով դիմեցին պարիսպներու վրայ:

Հին դրան քով ու պարիսպներու վրայ՝ երեսուն տեղեր ալ կրակներ վառեցան, ռումբերն ու պսակները շչալով կրակ առին՝ կայծ սփռելով ու լայն շրջանակ մը գծելով կը թռչէին, կարծես հրեղէն ծիրանի գօտի մը ըլլար:

Սակայն յարձակողները աներկիւղ կը դիմէին, կը մագլցէին, կը ճգնէին, կը մղուէին պարիսպներու վրայ: Յարձակումի սանդուխները արագօրէն կը կառչէին պարիսպներուն եւ անոնց վրայէն սկիւռներու ճարպիկութեամբ կը ցատկըռտէին դէպի վեր Ենիչէրիները, Ասապները եւ հետեւակի փոխուած այրուձին:

Կը շաչէին կացինները սանդուխներուն ճանկերուն վրայ ու կը տեղար կրակն ու քարը:

— Ալլահ աքպար, եա քերիմ, եա ֆեթթահ:

Ագետէգ պոնճուքները շարունակ ետ կ'ինյնային, սակայն նորանոր ձեռքեր կը յափշտակէին զանոնք, խորտակուած սանդուխներու տեղ նորեր կը բարձրանային, գահավիժածներու գալարուող մարմիններու վրայէն՝ նորանոր գունդերու հեղեղը կը խուժէր:

Պատերը իրենց մարմնով ծածկելու չափ խիտ էին պարիսպներու վրայ: Երբ նիզակ մը ծակէն դուրս ցցուէր՝ մարդու կը հանդիպէր ու կը գլորէր Թուրքերը, սակայն անմիջապէս յաջորդները կուգային. այդ վտանգաւոր աստիճաններէն եւ ոչ կը զգուշանային, այլ բախտին կը յանձնուէին թէ նիզակը փոր մտնէր՝ կամ թէ անութին տակէն սահէր օդը հարուածելով:

Բերդին վրայ դուռ գոյութիւն չունէր այլեւս: Պարիսպին դերանով ծածկած ծակերը՝ սանդուխներու վրայ ելած թուրք տապարաւորներ կը կտրէին: Վերէն ինկողները հետերնին կը քշէին տապարաւորներն ալ, որոնք կրակի ու արիւնի մէջ թաւալելով կը գլորէին, մինչեւ որ յաջորդ բոպէին նոր խուժաններու մարմինները ծածկէին զանոնք:

— Ալլահ աքպար, եա քերիմ, եա ռահիմ:

— Յիսուս, օգնէ:

Ու կը տեղար կրակը, կը շաչէին կացինները, կը պայթէին ռումբերը, կը ճարճատէին սանդուխները, կ'որոտար ու կը փոթորկէր արիւնոտ մրրիկը:

Յիսունի չափ յարձակողներ մինչեւ ցանկապատնէշ կրցան հասնիլ. պատնէշը ճարճատելով սկսաւ դէպի դուրս հակիլ: Մեքչէի յափշտակեց զինուորի մը ձեռքէն ռազմական կացինը ու պատնէշի պարաններէն մէկը կտրեց:

Պատնէշը վրան կառչած զրահակիրներով մէկտեղ թաւալեցաւ հարիւրաւորներ աւլելով պարիսպէն:

— Պարիսպին վրայ, պարիսպին վրայ, — պոռաց Մեքչէի, ու մէկուկէս գրկաչափ տէգ մը առած նետուեցաւ պարիսպին վրայ:

Մեծղի քառակուսի քարեր ու զարզուպաններէն ներս նետուած կէս քուինթալնոց գնդակները կը տեղային գետին, խառն ի խուռն տապլտկող Թուրքերուն վրայ:

Բայց վարէն ալ կը սլանային նետերն ու քարերը. Մեքչէի սաղաւարտին դիմակի տակէն արիւն սկսաւ հոսիլ:

— Տիար փոխ-հրամանատար, — պոռացին իրեն անդրադարձնելու համար:

— Կրակ, կրակ, — պատասխանեց Մեքչէի:

Եւ իր երկաթէ կօշիկով վար քշեց կրակի մը ածուխները գետին տապլտկողներու վրայ:

Բայց Հունգարացիներէն ալ կ'ինյնային պարիսպներուն վրայ, որը դուրս, որը ներս: Բայց ոչ ոք կը նայէր թէ ո՞վ էր մեռնողը, ինկողին տեղ նոր ռազմիկ կը ցատկէր ու կը նետէր քարերն ու գնդակները, մինչեւ որ սանդուխները դարձեալ լեցուէին, ու մինչեւ վեր հասնող Թուրքերը սակրերով ու տէգերով կ'ընդունուէին պաշարուածներէ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պատարագ ժամը 10ին:

Երկուշաբթի Մեռելոց, պատարգը կը սկսի ժամը 10ին: Կը կատարուի հոգեհանդիստ մեր բոլոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս արարողութիւններուն:

×

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Վարդավառի առթիւ, պատարագ կը մատուցուի այս կիրակի առաւօտ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանսէն Մալաթիացի ընտանիք մը, նկատի ունենալով, որ Մալաթիոյ 22 հազար հայ բնակչութեան կոտորածը տեղի ունեցած է Յուլիս ամսուան ընթացքին, այս կիրակի հոգեհանդիստ կատարել կուտայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին Վալանսի Հայութիւնը, մասնաւորապէս Մալաթիացիները:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Յունիս 21ին.— Ողբացեալ Միհրան Հրաչեանի թաղման առթիւ, Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոխան ծաղկեպսակի.— Յովհաննէս Հացագործեան, Պօմոնի Կ. Խաչի դպրոցին՝ 30 Ֆրանք: Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը՝ Պօմոնի դպրոցին՝ 30: Այրի Տիկ. Աթէշեան, Պօմոնի Աղքատախնամին՝ 40: Տաճատ Շալճեան, եկեղեցւոյ՝ 10: Ժան Ակինեան (երկրաչափ), Պօմոնի Աղքատախնամին՝ 10, Միքայէլ Խաչիկեան, Մարսէյլի Աղքատախնամին՝ 20: Վոսփոր Ընկերութիւնը՝ Պօմոնի Կ. Խաչին՝ 20, եկեղեցիին՝ 10, Աղքատախնամին՝ 10 եւ Կ. Խ.ի դրպրոցին 10: Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, Մարսէյլի Աղքատախնամին՝ 50, Արենուշներու Միութեան 50 եւ Պօմոնի Աղքատաց՝ 50 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—
26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձի առիթով այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ նախաձեռնութեամբ «Արզութեան» խումբին:

Շիրիմներու այցելութիւն ժամը 15ին:

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, բարձրախօս:

Մատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային, շիրիմներու այցելութենէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա–Շանթիէ:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարուժան» խումբին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի: Այս կիրակի ամբողջ օրը Շաթօ Պօ–Ռը–կառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ (Սէյսինէ Վէր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ):

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէյի, Ռընաժի եւ Ռոնտոյի հասարակութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Օթոքառի ժամերը.— Դրպրոցէն կը մեկնի 8,45ին: Շրմէն տր լա Փրլէնէն՝ 9ին: Փլաս Վէրտէօնէն՝ 9,25ին: Ռիւ Տալամպէռէն՝ 9,25ին: Քուռ Պէրիա կամուրջի մօտէն՝ 9,35ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Վալապռի գեղատեսիլ անտառին մէջ (Էքսի ճամբուն վրայ, Կարտանի մօտ):

Բարձր հովանաւորութեամբ
Պ. ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ
Կարտանի քաղաքապետ եւ ընդհ. Խորհուրդի նախագահ
Կը նախագահէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր.— Երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր, պուլի մրցում:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, դիւրամատչելի գիներով:

Կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծախելը արգիլուած են:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ
ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման զրկել հին հասցէն եւ՝ 3 Ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 Ֆրանք առժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային:

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՃԱՊԱՐԵՑԷՔ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 21

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ
21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ — ԳԻՆ՝ 2450 ՖՐԱՆՔ
TRANSTOURS, 22 Rue du 4 Septembre
Ամէն Երկուշաբթի, Ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը ժամը 16,30–18
Tél. : RIC. 77-40

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կրօն. ընկ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Վարդավառի տօնին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի: Կը պատարագէ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւը:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ պատգամաւորի զեկուցում, դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութիւնը եկեղեցիին մէջ, Վարդավառի աւանդական հոգեհանդիստէն վերջ կազմակերպած է ճաշ մը՝ թուրք ցեղասպանութեան զոհ հայկական Յիսնամեակի առթիւ, կիրակի 25 Յուլիս ժամը 13ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցներն ու բարեկամները:

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Ալֆորվիլի Հայերէն կը խնդրէ որ եկեղեցական արարողութեանց բոլոր կարգադրութեանց համար նախապէս դիմեն Ատենապետ Արամ Գալայճեանի, 13 Ռիւ տը լա Թանշ, կամ Ատենադպիր Ասատուր Գույումճեանի, 130, Ռիւ Էթիէն–Տոլէ, առաջքն առնելու համար բազմաթիւ զանցառութեանց:

(ԿՆԻՔ)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱԼՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 23 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ԹՐ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10363 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.363

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

—o—

2 ՄԵՌԵԱԼ, 150 ՎԻՐԱՒՈՐ, 250 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Աթէնքի մէջ, Հորեքշաբթի վիշեր: Ոյժը կողմակերպուած էր ուսանողնե – րէն կողմէ: Մօտ 3000 ուսանողներ հա – ւաքուած են Համալսարանին առջեւ եւ պահած են նորընտիր կառավարութեան դէմ արտայայտուիլ: Մինչ ժամը 21,30ին ցոյցը կը վերջնանար, յանկարծ ոստի – կիթ խումբեր թափօր կը կազմէին եւ կը պատրաստուէին դէպի Խորհրդարան կը գնալ: Այդ պահուն ոստիկանութիւնը կը դիմամէր եւ կը փորձէր արգելք հանդի – սանալ տողանցքին յառաջանալուն: Առա – ջին բախումը կը պատահէր այդ պահուն, ուսանողները թալանի կուտային սրճա – րան մը եւ կը փախչէին քովնակ փողոց – ները, կրկին թափօր կազմելու համար, թէ անդին: Խումբերը կը կեցնէին երթե – ւոյթը եւ կը սկսին պոռալ.— «Փափան – դրէու», «Նովաս, հրաժարուի», «ժողո – վրդապետութիւն»:

Ցոյցերը եւ բախումները չաս ծանր բնոյթ կը ստանային, ուսանող մը կը սպանուէր, մօտ 150 վիրաւորներ հիւան – դանոց կը փոխադրուէին, ուր ծանրօրէն վիրաւորուած ուրիշ ուսանող մըն ալ պի – տի մեռնէր: 250 ուսանողներ կը ձերբա – կալուէին:

Օրուան նշանաբաններն էին.— «Օփե – րէթի կառավարութիւն», «Հանրաքուէ», «Ինծանօթ պզտիկ բանաստեղծ մը յա – նկնութիւնն ունի իշխանութիւնը ձեռք առնելու»: Իրրեւ նորութիւն կարելի է յիշատակել միայն այն երեւոյթը, որ ա – ռաջին անգամ ըլլալով, միապետութեան դէմ արտայայտութիւններ լսուած են, ինչպէս.— «Կ'ըսենք արքունիքին որ ժա – մանակը անցած է երբ կրնար իշխանու – թեան ղլուխ բերել իր մարդիկը», կամ «Արքունիքին նախարարները, առնէտներ, պիտի ձմռուին», «Կ'ըսենք թագաւորին թէ եթէ չուզեր որ տապալի միւս թագա – ւորներուն պէս, պէտք է վարուի ժողո – վուրդին թագաւորին պէս», «Անկախ՛ն պատասխանները», եւայլն, եւայլն:

Այս ցոյցերուն առթիւ Նովաս եւ Փա – փանդրէու իրարու վրայ կը ձգեն անոնց տացած արհնալի բնոյթին պատասխա – նատուութիւնը:

Իսկ ցոյցերէն առաջ, Նովաս կոչ մը ը – րած էր ժողովուրդին ուր կ'ըսէր.— «Կա – ռավարութիւնը վճռած է ճգմել որեւէ դէմ եւ ուժն ունի ընելու: Ձեզմէ, յոյն ժողովուրդ, միայն բարոյական աջակցու – թիւն կ'ուզենք: Ձեր ներկայացուցիչներն պիտի Խորհրդարանը, անոնք պէտք է ո – րոշեն:

Ցոյցը ուղղելով յոյն երիտասարդու – թեան, Նովաս չէջտած է.— «Մի՛ տար – ւեք ժամն անբովանդակութենէ մը եւ կառավարելի նշանաբաններէ: Ցունաստան հրաշալի իրագործումներու, հին դարե – րու պատմութիւն մը ունի եւ նուիրական խորհրդանշանները: Անոնց է, որ տուիք ձեր հաւատքը, լսեցէք անոնց»:

Իրաց այս կացութեան մէջ, լսած է նաեւ նոր վարչապետը, ոչ մէկ բան կըր – նալ կարգադրելէ փողոցի պոռչտուքնե – րով կամ մամուլի իւրացնումով, այլ հանդարտ խօսակցութիւններով պատաս – խանատու քաղաքական դէմքերու:

Փափանդրէու յայտարարած է Միւնի – խի Ցունտոյչը Ցայքունկին.— «Ներկայ կառավարութիւնը պիտի տապալի, յա – ջորդին թագաւորին պէս»:

Ցոյցերուն առթիւ Նովաս կոչ մը ուղղեց նաեւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն, մեղադրելով զայն թէ անոնք կ'աջակցին ռազմական ուժերու կիրառման, որպէսզի Ցունաստան չկարենայ ինքնուրոյն զարգանալ:

Ամերիկեան պատասխանատուները, սակայն, կը մերժեն Նովասի մեղադրանքները:

Ամերիկեան դեսպանատունը Աթէնքի մէջ հրապարակային դա – տաւարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ անդլիացի փրոֆեսօրին համար, որ ամ – բաստանուած է հակախորհրդային դոր – ծունէութեան համար:

ԺԱՆԷՖ ԹՈՐՔՋ ՎԵՐՄԵՐՇ, որ Ֆրան – սայի համայնավար պատուիրակութեան գլուխն է Պուքրէշի համագումարին, ծա – փահարութեան չէ արժանացած Զինոցի – ներուն եւ Ռուսերուն կողմէ երբ դատա – պարտած է կոլեան քաղաքականութիւնը:

ՕՐԼԻԻ օդակայանը գործադուլի մէջ պիտի ըլլայ Շաբաթ եւ Կիրակի: Ցոյս կայ որ պաշտօնէութեան այս գործադու – լը պիտի չվնասէ երթեւեկին, բայց յա – պաղումներ կը նախատեսուին:

ԳԱՀԻՐԻ մէջ ձերբակալուած է Ալ – Ախպար Թերթին խմբագրապետին կոր – դը, Մուսթաֆա Ամին: Մամուլը հրա – հանգ ստացած է ոչ մէկ լուր հրատարա – կել այս խնդրին մասին:

ՈՒՈՇԻՆԿԲՐՆ վերադարձին, Մք· Նա – մարա յայտնած է ճոնսընին թէ Վիէթ – նամի կացութիւնը ի՛նչ ստիճան վատ – թարացած է:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրեցին հիւ – լէական մարդին համար:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՅ հերթական Խորհուրդէն ետք, Ալէն Փէյրըֆիթ յայտարարեց.— «Ներկայ կացութեան մէջ, Ֆրանսա որո – շած է չմասնակցիլ Հասարակաց Շուկայի որեւէ նիստի»: Պատասխանելով Մալրոյի Զինաստանի ճամբորդութեան վերաբեր – եալ հարցումին, կառավարութեան բան – բերը ըսած է.— «Մալրոյի անցեալը դին – քը կը մղէ Զինաստանով հետաքրքրուե – լու»:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ անտարբերութեամբ դի – մաւորուած է Ցունաստանի կառավարա – կան տագնապը: Մակարիոս կ'անդիտանայ նոր դահլիճը դոր չէ հնորհաւորած եւ ներկայիս Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ յարաբե – րութիւնները նուազագոյնի իջած են: Ե – թէ Նովասի կառավարութիւնը մնայ, չատ հաւանաբար բոլորովին խզուին Նիկոսիոյ եւ Աթէնքի յարաբերութիւնները:

ՀԱՄԱՐԱԿԱՅ Շուկայի տագնապը ոգե – կոչուած է հոլանտական Ծերակոյտին մէջ, ուր Արտաքին Նախարար՝ Լուննս յայտնած է թէ Ֆրանսա բռնաբարած է Հռոմի դաշնագիրը: Նախարարը չհշատ – է նաեւ թէ Հոլանտա ոչ մէկ պիջում կ'ը – նէ սկզբունքի հարցերու շուրջ, ինչ կը վերաբերի Հասարակաց Շուկայի տագ – նապին:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, գերմանական մշակու – թային նոր կեդրոն մը պիտի բացուի, աշնան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ խորհրդարանական խմբակցութեան դիւանը, Ապր· Ժողովի նախագահութեան յանձնեց խմբակցու – թեան 66 երեսփոխաններու ստորագրու – թիւնը, խորհրդարանական բացառիկ նիստի մը համար: Ծանօթ է որ Ֆ· Մի – թերան նախաձեռնարկ եղած էր այս հը – րաւէրին, Հասարակաց Շուկայի տագ – նապին վաղորդայնին: Ցարդ 99 ստորա – գրութիւն հաւաքուած է բայց նիստ դու – մարելու համար 242 ստորագրութիւն պէտք է ըլլայ:

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդէն որ երեք Ցոր – դանանցիներ ամբաստանուած են իրրեւ լրտես Իսրայէլի հաշուոյն: Երկուքը քա – ղաքային են, մէկը դիւանագիտական:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ հրապարակային դա – տաւարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ անդլիացի փրոֆեսօրին համար, որ ամ – բաստանուած է հակախորհրդային դոր – ծունէութեան համար:

ԺԱՆԷՖ ԹՈՐՔՋ ՎԵՐՄԵՐՇ, որ Ֆրան – սայի համայնավար պատուիրակութեան գլուխն է Պուքրէշի համագումարին, ծա – փահարութեան չէ արժանացած Զինոցի – ներուն եւ Ռուսերուն կողմէ երբ դատա – պարտած է կոլեան քաղաքականութիւնը:

ՕՐԼԻԻ օդակայանը գործադուլի մէջ պիտի ըլլայ Շաբաթ եւ Կիրակի: Ցոյս կայ որ պաշտօնէութեան այս գործադու – լը պիտի չվնասէ երթեւեկին, բայց յա – պաղումներ կը նախատեսուին:

ԳԱՀԻՐԻ մէջ ձերբակալուած է Ալ – Ախպար Թերթին խմբագրապետին կոր – դը, Մուսթաֆա Ամին: Մամուլը հրա – հանգ ստացած է ոչ մէկ լուր հրատարա – կել այս խնդրին մասին:

ՈՒՈՇԻՆԿԲՐՆ վերադարձին, Մք· Նա – մարա յայտնած է ճոնսընին թէ Վիէթ – նամի կացութիւնը ի՛նչ ստիճան վատ – թարացած է:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրեցին հիւ – լէական մարդին համար:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՅ հերթական Խորհուրդէն ետք, Ալէն Փէյրըֆիթ յայտարարեց.— «Ներկայ կացութեան մէջ, Ֆրանսա որո – շած է չմասնակցիլ Հասարակաց Շուկայի որեւէ նիստի»: Պատասխանելով Մալրոյի Զինաստանի ճամբորդութեան վերաբեր – եալ հարցումին, կառավարութեան բան – բերը ըսած է.— «Մալրոյի անցեալը դին – քը կը մղէ Զինաստանով հետաքրքրուե – լու»:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ անտարբերութեամբ դի – մաւորուած է Ցունաստանի կառավարա – կան տագնապը: Մակարիոս կ'անդիտանայ նոր դահլիճը դոր չէ հնորհաւորած եւ ներկայիս Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ յարաբե – րութիւնները նուազագոյնի իջած են: Ե – թէ Նովասի կառավարութիւնը մնայ, չատ հաւանաբար բոլորովին խզուին Նիկոսիոյ եւ Աթէնքի յարաբերութիւնները:

ՀԱՄԱՐԱԿԱՅ Շուկայի տագնապը ոգե – կոչուած է հոլանտական Ծերակոյտին մէջ, ուր Արտաքին Նախարար՝ Լուննս յայտնած է թէ Ֆրանսա բռնաբարած է Հռոմի դաշնագիրը: Նախարարը չհշատ – է նաեւ թէ Հոլանտա ոչ մէկ պիջում կ'ը – նէ սկզբունքի հարցերու շուրջ, ինչ կը վերաբերի Հասարակաց Շուկայի տագ – նապին:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, գերմանական մշակու – թային նոր կեդրոն մը պիտի բացուի, աշնան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ խորհրդարանական խմբակցութեան դիւանը, Ապր· Ժողովի նախագահութեան յանձնեց խմբակցու – թեան 66 երեսփոխաններու ստորագրու – թիւնը, խորհրդարանական բացառիկ նիստի մը համար: Ծանօթ է որ Ֆ· Մի – թերան նախաձեռնարկ եղած էր այս հը – րաւէրին, Հասարակաց Շուկայի տագ – նապին վաղորդայնին: Ցարդ 99 ստորա – գրութիւն հաւաքուած է բայց նիստ դու – մարելու համար 242 ստորագրութիւն պէտք է ըլլայ:

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդէն որ երեք Ցոր – դանանցիներ ամբաստանուած են իրրեւ լրտես Իսրայէլի հաշուոյն: Երկուքը քա – ղաքային են, մէկը դիւանագիտական:

Օր ը Օր ի �jն

«ՏԷՐՏԷՐ ԵՂԻ՛Ր, ՀԱՅ ԳՐՈՂ»

—o—

— Խորհո՛ւրդ տուր, խրա՛տ տուր եւ – րոպայի սա մեր գրոց–բրոցներուն որ Տէրտէր ըլլան, որպէսզի միանգամ ընդ – միշտ ազատին օրուան հացուպանիրը ճա – րելու մտմտուքէն… Պայմանաւ, սա – կայն, որ պաշտօն ձեռք բերեն Ամերիկա – հայաստանի մէջ… Այո՛, խօսքս մտիկ ըրէ, փորձառու առեւտրական եմ, վեր – ջապէս, եւ այս խորհուրդս իրենց հաս – ցուր՝ բարեւներուս հետ…

— Կատակի՞ ելած ես… Մտաւորական մէկը հոգեկան ի՞նչ բաւարարութիւն կըր – նայ ստանալ Աստուծոյ պաշտօնեայ դառ – նալով…

— Ես ինձի «Աստուծոյ պաշտօնեայ»ի խօսք ըրի՞, եղբայր… կարծեմ, ըսածս չլսեցիր — ես փորձառու առեւտրական եմ եւ հոգեկան բաւարարութիւն չեմ խաղցներ…ես կ'ուզեմ որ մեր մտաւորա – կաններն ալ, որոնք «մեր» Ամերիկայէն դուրս տեղեր կ'ապրին, մեր Տէրտէրնե – րուն պէս *պլիֆթէք* ուտեն… Կրցա՞յ ինի – գինքս հասկցնել…

— Ուրեմն, ըսել կ'ուզես որ Ամերիկա – հայաստանի Տէրտէրները *պլիֆթէ՞ք* կ'ու – տեն եւ ապրուստի, այսինքն, հացուպա – նիրի մտահոգութիւնը չունի՞ն…

— Հապա ի՞նչ կարծեցիր… Ինծի նա – յէ՛, ես թաղական եմ եւ ըսածս գիտեմ, հաշիւէ, թուաբանութենէ բան կը հաս – կընամ եւ գիտեմ որ տոլարը հարիւր սենթ է, փաունտն ալ 16 ունկի… Մեր Տէր – տէրները, վարդապետները եւ եպիսկո – պոսները նիւթական շատ բարեկեցիկ վի – ճակ ունին «մեր» ա՛յս Ամերիկային մէջ…

— Կը չափազանցես… Առածնի՞ն ինչ է որ, շաբաթը բանի մը տոլար… կին ու – նին, զաւակ ունին, դիւրի՞ն է…

— Հասկցուեցա՛ւ, դուն ապգին հետ կապդ կտրեր ես եւ անցուդարձէն տեղ – եակ չես… Հիմա, ա՛ռ սա թուղթը, ա՛ռ սա գրիչը, ե՛ս ըսեմ, դուն գրէ… Նախ, ըսեմ թէ ինչպէս Ամերիկա կուգան… Հեռու, աղէատիկ երկիրէ մը ճամակ կը գրեն եւ կ'ըսեն թէ երկու տարի առաջ ձեռնադրուած են եւ կ'ուզեն Տիրոջը ծա – ռայել Ամերիկայի մէջ… «Բաց տեղ կա՞յ…» Այո՛, կայ… Աստուծոյ տուա – ծէն, «մեր» Ամերիկան եկեղեցի է որ կը շինէ՝ իրարու ետեւէ… Տէրտէրը կուգայ …Ճամբու ծախքը մենք կուտանք… Գրէ՛, հազար տոլար…

— Գրեցի՛…

— Իրեն լուր տրուած է թէ շաբաթա – կանը 75 տոլար է, տունն ալ ձրի… Գրէ՛…

— Գրեցի՛…

— Ի՞նչ գրեցիր…

— Ըսածդ, 75 տոլար…

— Տեսա՞ր որ հաշիւէ չես հասկնար ե – ղեր… բարեկա՛մ, «ձրի տուն» ի՞նչ ըսել է — շաբաթը 25 տոլար ըսել է…

— Շիտակ ես…

— Մեր Տէրտէրը շատ գոհ է, շատ ու – րախ է եւ շատ երախտապարտ՝ իր ծու – խին… Իր եկած տեղը շաբաթը 40 տո – լար շինէր, մե՛ծ բան էր…

— Այո՛, բայց ապրուստի համեմատա – կան սղութիւնը նկատի առնելով, նորէն առածը բան մը չէ…

— Մի՛ անապարեր… Տէրտէրը բանի մը ամիս Ամերիկա մնալէ ետք, կը լսէ որ սովորական մեբեճագիր աղջիկ մը շաբա – թը 90 տոլար կը շինէ՝ ֆուրին մէջ… Աչքը կը բացուի եւ օր մըն ալ կը դիմէ Թաղական Խորհուրդին — «Օդորմածնե՛ր, չի բաւեր կոր, երկու ծայրերը իրարու չեմ կրնար կոր բերել… Տղաս ֆոլէճ պի – տի երթայ, երէցկինը դաշնակի դաս պի – տի առնէ… Ձար մը…

— Իրաւունք ունի…

— Նորէն կ'աճապարես… Մեբեճագիր աղջիկը շաբաթը 40 ժամ կ'աշխատի, Տէրտիրոջ աշխատանքը, բար ճաքի, բան ժամէն աւելի չէ…

— Դո՛ւն ալ իրաւունք ունիս…

— Ի՛նչ որ է, 75ը կը հանեն 90ի, եր – բեմն ալ 100ի…

— Հոգ չէ, հարուստ գաղութ է, բող տայ, ի՞նչը կը պակսի…

— Այս ձեւով, շաբաթականը կը բար – ձրանայ 115ի կամ 125ի՝ ձրի տուն ալ միասին հաշուելով…

— Նորէն մեծ բան մը չէ… Եղբայր, ես ալ կը կարծէի որ կարեւոր բան մը պիտի բսէիր…

— Սպասէ… Մեր Թաղական Խորհուր – դը վիճակագրական Տախտակ մը պատ – րաստել տուաւ… Այս Տախտակին հա – մաձայն, Ամերիկայի մէջ, իւրաքանչիւր Տէրտէր տարին առնուազն չիսուն հոգի կը թաղէ՝ մանաւանդ սա վերջին տասը տա – րին, երբ «հիւ»երը աշնան տերեւներուն նման, իրարու ետեւէ կը թափին… Ա – մէն մէկ թաղումի համար Տէրտէր մը նուէր կը ստանայ, ամէնէն բիչը, տասը տոլար… Շաբաթականը ելաւ 135ի…

— Ուրախ ենք…

— Երկու շաբաթը անգամ մը հարսնիք կայ… Ամէն մէկուն՝ բսան տոլար նը – ւէր… Շաբաթականը ելաւ 145ի…

— Բաւական մեծ գումար է…

— Երբեմ շաբաթը անգամ մը կնունք կայ… Ամէն մէկ կնունքի համար կ'առ – նէ, ամէնէն բիչը, տասը տոլար… Ու – րեմն, վեր, վար հինգնոց մըն ալ աւել – ցուր — ելաւ 150… Ինքնաշարժին ծախքն ալ, հեռաձայնն ալ, բժշկական ծախքերն ալ Թաղականները կը վճարեն… եղաւ 160… Ծնունդին, Զատիկին տուն–օրհ – նէքի կ'ելլեն ու տարեկան, այդ ձեւով ալ կը շինեն 2000 տոլար… Շաբաթականը ելաւ 180ի…

— Եղբա՛յր, աս Տէրտէրութիւն ըսածդ ի՛նչ շահաբեր գործ է եղեր…

— Հիմա, խելդ տեղ բերա՞ւ թէ ինչու կը յանձնարարեմ որ գրես Ատլանտեանի անդիի կողմերը չարչարուող ու խչուող հայ մտաւորականներուն որ հոգեկան բաւարարութիւն, մաւարարութիւն ծովը նետեն ու Տէրտէր ձեռնադրուին՝ կը կրկնեմ, Ամերիկա փախադրուելու պայ – մանաւ…

— Այդքան եկեղեցի կա՞յ…

— Ա՛տ ալ մտածելիք բան ըլլար… Դուն, Ամերիկահայ գաղութին «եկեղեցի շինէ» ըսէ, բան ու գործը կը ձգէ, կը շի – նէ… Գրէ՛, չմաժէ բող չվախնաս… Գործ շա՛տ…

— Բայց, ներողութիւն, ինչո՞ւ այս խորհուրդը Ամերիկայէն դուրս ապրող գրոց–բրոցներուն պիտի տանիք եւ Ամերի – կա ապրողներուն պիտի չտանիք… Ատո՛ր խելքս չհասաւ…

— Խելք ունի՞ս որ հասնի… Բարեկամ, Ամերիկահայ մտաւորականը — եթէ այդ հազուագիւտ ապրանքէն դեռ մնացած է — իր բեռը կապած է… Ինչպէս Անգ – լիացին կ'ըսէ «իր բոյնը փետրած է» կամ, ինչպէս Ֆրանսացին կ'ըսէ, «ոսնաման – ին մէջ յարդ ունի»… իսկ Եւրոպայի հայ մտաւորականը բոյն ունի՝ փետուր չունի, ոսնաման ունի՝ յարդ չունի…

— Բայց մոռցար շատ կարեւոր կէտ մը — երբ Եւրոպայի մէջ հայ մտաւորական մեռնի, բաջ գինուորին պէս, կը գրեն «պատնէշին վրայ ինկաւ…» Մե՛ծ փառք է…

— Եթէ առանձին գրեն, այո՛, բայց վախ – ճամ ասկէ ետք, պիտի գրեն — «պատնէ – շէն վար ինկաւ» եւ… Մնացածն ալ մըտ – քէս ըսի…

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՐ Յ. ՄՍԼՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ՝ «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զորրորդ գլուխին մէջ («Լօզանի դաշնագրէն առաջ»), հեղինակը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ մէջ (ի մասնաւորի Պոլիս) բնակութիւն հաստատած հայ փոքրամասնութեան վիճակին չեչտելով, որ Լօզանով ստեղծուած փոքրամասնութեանց «իրաւունքները» մեռեալ տառ են մնացած այնտեղ: Ան կ'ակնարկէ նաեւ հայ պատմական յուշարձաններու դիտաւորեալ փճացումի քաղաքականութեան: Ապա եր կարօրէն կը խօսի Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ գաղութներու կազմութեան, ինչպէս նաեւ, մասամբ, ներկայ վիճակին մասին: Տալով ականատեսի եւ գաղթական նոյ ընդունման մարմիններու նախկին անդամի իր անձնական յուշերը, Հայր Մսրեան մանրամասն կերպով կը նկարագրէ Հայութեան մնացորդացի հաստատումը այս երկիրներուն մէջ, տեղացի ժողովուրդին եւ հոգատար իշխանու թիւններուն ցուցաբերած դուրգուրանքն ու օգնութիւնը, գաղթականներու սկզբնական ողբերգական վիճակն եւ սեփական ջանքերու բերումով անոնց վիճակի աստիճանական աշխատանքի ու ընդունակութիւններու բերումով անոնց վիճակի աստիճանական բարելաւումը: Կան նոյնիսկ բառական ընդարձակ մանրամասնութիւններ 1933 Յունուարին պատահած հիւղասան ներու մեծ հրդեհին մասին: Եւ հեղինակը այս գլուխը կ'աւարտէ՝ մէջբերելով Պէյրութի «Լիսան–Իւլ-Հալ» թերթի տնօրէն Պ. Ճըլալան Հայէքի 1965 Ապրիլ 17ի առաջնորդող յօդուածէն հատուած մը, լի գրուատանքով Լիբանահայ գաղութին մասին, ուր կը կարդանք, ի միջի այլոց.

«Ինչպէս կարելի է երեւակայել Լիբանան մը՝ առանց հայ բժիշկներուն, հայ հիւանդապահուհիներուն, առանց այն ուսուցիչներուն, նկարիչներուն, առեւտրականներուն, արհեստաւորներուն, գործաւորներուն եւ գրչի մարդոց, որոնք Հայեր են: Լիբանանը, առանց Հայերուն, պիտի ըլլար նուազ հարուստ, նուազ կենսունակ եւ նուազ յառաջադէմ՝ դիտաւորութեան եւ արտադրութեան մարզերուն մէջ»:

Հայր Մսրեան առանձին գլուխ մը յատկացուցած է Ալեքսանդրէթի սանճաքի հայ բնակչութեան (ե. գլուխ): Սանճաքի հայարնակ դիւղերը թուելէ եւ բնակչութեան մասին հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ ետք, ան հակիրճ պատմականը կ'ընէ նաեւ այդ չրջանի պարզումին եւ ժողովուրդի տեղափոխութեան դէպի Սուրիա եւ Լիբանան: Ապա բաղմաթիւ էջեր կը յատկացնէ ձէպէլ–Մուսայի բարեկամներու 1915ի հերոսական ինքնապաշտպանութեան:

Գրքի վերջաւորութեան տրուած են նախկին օսմանեան քաղաքացիներու սուրիական կամ լիբանանեան հպատակութիւնը հաստատող երկու հրամանագրերը, ստորագրուած 1924ին եւ 1925ին, Ֆրանսայի մարզպաններու կողմէ (Վէկան եւ Սարրայ):

Գիրքը կը պարունակէ երեք քարտէս – ներ.— ա) Զարդերու եւ տեղահանու թեանց քարտէսը. բ) Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ դրացի երկիրները. գ) ձէպէլ–Մուսայի քարտէսը:

Կարելի է անշուշտ, սահուն եւ ընտիր ֆրանսերէնով գրուած այս գրեթէ ամբողջական գործին մէջ մատնանշել կարգ մը երկրորդական թերիներ, դնել քանի մը կէտեր, որոնց տրուած կարեւորութիւնն ու գործադրումը բաւարար չեն թուիր: Կարելի է, օրինակ, ըսել, թէ ցեղասպանութեան քաղաքական հիմնական դրդապատճառ համաթուրանական վարդապետութեան բնոյթին չէ տրուած անհրաժեշտ տեղը, թէ երբեմն պէտք եւ դածէն աւելի չեշտը կը դրուի կրօնական առելութեան վրայ, կամ թէ, ինչպէս դիտել կուտար դէպքերուն մասնակից եւ լաւատեղեակ ձէպէլ–Մուսայի բարեկամ մը, քառասնօրեայ հերոսամարտի պատմութեան համար օգտագործուած աղբիւրները մասնակի են կամ միակողմանի: Ընդհանուր կերպով պէտք է նշել որ Թալէաներու եւ Էնվերներու համար փանթիւրքիզմը վախճանական փանիսլամիզմի մը ճամբուն վրայ իրրեւ անմիջական հանդրուան չէր ներկայանար. փանթիւրքիզմը հակազդեցութիւն մըն էր աւելի՝ տարիներ չարունակ Օսմանեան պետութեան դեկավարներուն կողմէ փայփայուած համիսլամականութեան երազին դէմ, եւ ինքնին վախճանական նպատակ մը՝ համաթուրանական դաղափարաբանութեան դատ յաղողութեան իրրեւ հեռանկար: Կարելի է տակաւին ըսել, որ հնարաւոր էր բառական բան դեղչել Լիբանանի դաղթականներուն եւ դաղթականներու կեանքին նկարագրութենէն, եւ փոխարէն աւելի՛ ծանրանալ Հայ Դատի ներկայ դոյլիճակին, հայ ժողովուրդի ներկայ պահանջներուն վրայ:

Այս բոլորը սակայն մասնակի բացեր են միայն, մեւնոյն հարցերուն տարբեր մօտեցման եղանակներ թերեւս: Իր ամբողջութեան մէջ, Հայր Յովհաննէս Մսրեանի գործը յաղողութիւն մըն է: Գիրք մը, որուն իւրաքանչիւր էջը վկայութիւն մըն է վաստակաւոր վարդապետին դիտական խուզարկու մտքին եւ հայ մարդու հարազատ սրտին ի նպաստ: Գիրք մը, ուր պատումի կենդանի ոճ մը միաժամանակ կը պարուրէ տրամաբանական փաստարկութիւնները եւ հայեցի դգացումի ու մարդկայնական ըմբռնումներու ամէնէն իրաւ արտայայտութիւնը – ները: Գիրք մը, որ անվարան կարելի է դնել ոեւէ օտարի ձեռքին մէջ՝ մեր ժողովուրդի վերջին չրջանի պատմութեան կարեւոր մէկ մասին, անոր ապրած ահաւոր ողբերգութեան եւ անոր ոտնակոխուած իրաւունքներուն չուրջ յստակ գաղափար մը տուած ըլլալու ապահովութեամբ: Անոր երեւումը անժխտելի չափ մըն է մեր ազգային դատի արտաքին փորձական – տին համար:

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՊՈԽՈՒՄԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռուհրի չրջանին մէջ երկար տեւնէ ի վեր կը պակսէր բարձրագոյն ուսմանց կեդրոն մը: «Գիտական Խորհուրդ» ըսուած միջհամալսարանային վերին մարմինը չատոնց որոշած էր առնուազն չորս համալսարաններու հաստատումը արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ՝ Պոխում, Պրեմըն, Ռէկլինհաուզըն եւ Քոնսթանց, բայց կարգ մը դժուարութիւններ արգելք էին այս ծրագիրներու իրականացման: Նախ՝ Պոնի կեդրոնական կառավարութեան նիւթական մասնակցութիւնը պէտք էր ապահովէր առանց որեւէ իրաւասութիւն խոստանալու, որովհետեւ ըստ Սահմանադրութեան (1949) մշակութային բոլոր գործերը Դաշնակցային Հանրապետութեան նահանգային պետութեանց կը պատկանին, այսինքն կեդրոնական կառավարութիւնը խառնուելու իրաւունք չունի մասնակից «երկիր»ներու մշակութային գործերուն: Երկրորդ՝ ծրագրուած մեծ չինարարութեանց համար ժամանակ պէտք է: Երրորդ՝ չկան անհրաժեշտ որակեալ դասախօսներ՝ ըստ բաւականին:

Արեւմտեան Գերմանիոյ մտաւորական դասուն մէջ արթնցած է վերջին տարիներու ընթացքին այն գաղափարը, թէ Գերմանիա իր տնտեսական յառաջդիմութեան հետ նոյն արագութեամբ հասցուցած չէ ճարտարագէտներ եւ գիտնականներ: Ուրեմն, ոչ պետական հանդամանքով, բայց ընդհանուր հաւանութեամբ կազմուած էր «Գիտական Խորհուրդ»ը համալսարաններու տնօրէններէ եւ դաշնակցային երկիրներու ներկայացուցիչներէ, որ զրաղեցաւ նոր համալսարաններ հաստատելու խնդրով:

Այժմ Պոնի կառավարութիւնը վերջնապէս հաւանութիւն տալով «Գիտական Խորհուրդ»ին առաջարկներուն իրաւասութեան, խոստացաւ պետական պիւտճէէն յատկացնել երեք միլիառ մարք 15 տարուան ընթացքին, եւ ընդհանուր առմամբ ենթարկուեցաւ այն սկզբունքին, թէ չինութեան եւ ուրիշ երկրորդական հարցերու վերաբերմամբ միայն մինչեւ պիտի ըլլայ, բայց նոր կազմուելիք 18 հոգինոց «Կրթական Խորհուրդ»ին (որ չորս ձայն պիտի ունենայ (14 Յուլիս 1965): 18 հոգինոց երկրորդ յանձնախումբ մը իր կարգին պիտի մշակէ «Գիտական Խորհուրդ»ին առաջարկները, որոնք ըստ առաջնոյն, պիտի առաջնորդուին Գերմանիոյ գիտական մակարդակի բարձրացման սկզբունքով:

Բացի վերոյիշեալ համալսարաններէն (Պրէմըն, Պոխում, Ռէկլինհաուզըն, Քոնսթանց) ծրագրուած են երեք բժշկական ակադեմիաներ՝ Հանովըր, Ուլմ, Լիւպէք: Իսկ ճարտարագիտական բարձրագոյն վարժարանը պիտի հաստատուի Տորթմունտի մէջ:

Բացայայտ է որ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցող համալսարանները պիտի կ'ընդլայնուին նոր կառուցներով եւ լրացուցիչ չէնքերով, եւ ուր որ կարելի է, կը սկսին հիմնարկել մէկ քանի մասնաչէնքերով:

Ահա Պոխումի համալսարանին բացումը, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 30ին: Երկու մեծ չէնքերու բանալիները յանձնուեցան նորակազմ տնօրէնութեան: Նոյն-բերին պիտի սկսին դասախօսութիւնները 2000 ուսանողներով, որոնց թիւը հետզհետէ 15·000ի պիտի հասնի մէկ երկու տարիէն՝ երբ չէնքերը լրացուած ըլլան: Այդ չրջանի դպրոցասարտները ստիպուած են դեռ ուրիշ համալսարաններու մէջ արձանագրուիլ, թէեւ ամէն կողմէ կը տեղեկանանք թէ համալսարանները լեցուն են, ինչպէս Պերլինի համալսարանը, որ վերջերս, նոյնիսկ Պերլինցի ուսանողներու հարիւր մարք կ'առաջարկէր, եթէ Աբեւմտեան Գերմանիոյ մէջ ուսանելու երթան...:

Պոխումի համալսարանին բացման հանդէսին մէջ խօսած է նաեւ քաղաքական մեծ ազդեցութիւն վայելող Տիւսէլտորֆի կառավարութեան վարչապետը՝ Մայէր, եւ յայտարարած է որ Ասիրնի, Էսսէնի (ճարտարագիտական) եւ Տիւսէլտորֆի (բժշկական) բարձրագոյն վարժարանները ամէնէն արագ կերպով պիտի ընդլայնուին: Իսկ Պոխումի առաջին վեցամսեայ դասախօսներու թիւը թէեւ վախճան է, բայց հետզհետէ անոնց թիւը պիտի հասնի 257ի, երբ չէնքերը ամբողջապէս կառուցուած ըլլան: Այս ծրագիրներու յաղողութիւնը կասկածէ դուրս է, քանի որ կամքը եւ դրամը կայ:

Պ. ՓՐՈՒՆՁԵՄ

ՊԱՌԱԽԻՆ ՅՈՅՍԸ

Ամէն իրիկուն, վերջալոյսին, երբ դիմացի պերեմաններոյին նոճիները ոսկեփայլ ճառագայթներով օծուած կ'ըլլային եւ Սթամպուլը հեռուէն մանիշակագոյն մշուշի մը մէջ կ'աննիւթանար, ամէն իրիկուն, անպատճառ Մաննիկ տատու կը կենար իր փայտաչէն անակին սեմին վրայ եւ իր պառաւի խորշոմած ու չորցած ձեռքովը պատսպարելով աչքերը արեւուն վերջին ճաճանչներէն, յուսահատութեամբ կը նայէր ճամբուն վրայ...

Նէհար ու ոսկրուտ պառաւ մըն էր ան, անհամար խորշոմներ կը փոթորիկէին իր դէմքը մաղերը ցանցառ ու ճերմակ կը կտրատէին սեւ պոչամային տակ ու չրթունքները կ'անհետանային ատամնատոկ բերանին խորութեան մէջ. հակառակ իր յառաջացած տարիքին, բարձր հասակը չէր կքած, թերեւս անոր համար որ քանի տարիներէ ի վեր ստիպուած էր անկիա ինքզինքը սպասման ձգտումին մէջ պահել, վիզը երկնցուցած դէպի երկար ճամբան ու ականջները ուշադիր ամենափոքր աղմուկին:

Մաննիկ տատու կրնար չատոնց մեռած ըլլալ. բայց անկիա կը սպասէր. իր պառաւի անզոյն եւ պղտոր աչքերուն մէջ վերջալոյսի ճաճանչները կը հանդիպէին ամէն իրիկուն, հաստատ ու անհուն հաւատքի եւ յոյսի ցոլքերուն:

Իր վիշտը չատ խորունկ էր սակայն, անսահմա՛ն. իր թաղին մէջ ամէնքն ալ դիտէին ու ցաւակից էին իրեն. երբեմն երբ իր երկար սպասումէն ջլատուած հեծեծադին կ'ողբար ու թերեւս, ո՞վ դիտէ, նախզգալով ահռելի իրականութիւնը՝ անձկութեան եւ յուսահատութեան տաղնապի մը մէջ կը հառաչէր, դրացիները կուզային ու կը մխիթարէին զինքը:

— Այսչափ համբերեցիր, քի՛չ մըն ալ համբերէ, Մաննիկ տատու, չատը դնաց քիչը մնաց... քու ցաւդ ամէնուս դլուխն է:

Բայց անկիա անմխիթար կը դոչէր. — Եավրո՛ւս... անօրէննուն ձեռքը մնաց... աս քանի տարի է՛. հիմա կտրիճ մարդ եղած է՛... հարը մարը բախտաւոր էին, ժամանակին հողը գրկեցին ապահեցան, իմ չոր դլխուս եկաւ այս ձիւնը...

Մաննիկ տատու չատ տաժանելի կեանք մը ունեցած էր. ծայրէ ծայր դժբախտութեանց ու տառապանքի չարք մը. բայց ամէն բանի տակացած էր մեծ քաջութեամբ: Կանուխէն կորսնցուցած էր ամուսինը. յետոյ իր միակ աղջիկը ասկին ծայրով — ոսկեթել բանուածքներ չինելով — մեծցնելէ ետքը ամուսնացուցած էր ու քանի մը տարուան ընթացքին աղջիկն ու փեսան մեռած էին որբ մը ձգելով իրեն: Տարիքին մէջ յառաջացած՝ անկարող դլալով ինքզինքը իր հին արհեստը ձեռք առնելու դողդողացող ձեռքերուն համար, օր մը հոս, օր մը հոն՝ աշխատելով, թաղեցիներու տնական դործերուն օդնելով մեծցուցած էր Ներսէսը, իր թոռը:

Հակառակ իր կացութեան՝ հպարտ ու յարդուած կին մը եղած էր Մաննիկ տատու ու քիչ մը իր դժբախտութիւններուն համար, քիչ մըն ալ իր բարձր հասակին ու խիստ երեւոյթին հետեւանքով պատկառանքով կը վարուէին հետը. երբ կիրակի օրերը եկեղեցի կ'երթար Ներսէսին հետ սեւ չղարչը դլուխը ու սեւ չալը կռնակը, որ ամուսնոյն մահուընէն ի վեր ուսերուն վրայ կրած էր, դրեթէ անընդհատ սուդի մէջ ըլլալով, թաղին նոր հարսերը եւ օրիորդները ձեռքը կը համբուրէին, իր դողդոջուն ու չորցած ձեռքերը որոնց վրայ խունկի եւ կնդրուկի տարտամ բուրմունք մը կը ծածանէր:

— Ան առենը բախտաւոր եմ եղեր եւ չէի գիտեր, կ'ըսէր վշտին սատկութենէն — կղակը կափկափելով, երբ կը յիշէր այդ օրերը, եավրուս Ներսէս քովս էր... չորցած, զօսացած կեանքիս արեւն էր... հիմակ է որ աշխարհը մութցաւ իմ աչքիս:

Ուրիշ տատներ ինքզինք կ'անիծէր:

— Կուրանայի ու չտեսնայի՛... արտուղ դուրսան ըլլայի՛... եավրո՛ւս... ապրեցա՛յ... ապրեցայ որ աս ցաւերը տեսա խոցոտի... հիմա պիտի մօրուքդ բուսած կարիճ եղած ես. մէյ մը քովս տեսնեմ քեզի ու աչքերս զոցեմ...

Մաննիկ տատուն վիշտը չատ մեծ էր, բայց դեռ կ'անպիտանար իր ցաւին դարձակութիւնը. Ներսէս Պապը ամէն դէպքին օրը ձերբակալուած ըլլալով, անդէպքին նոյնպէս ինկած էր. այդ օրը իսկ սպանուած էր անտարակոյս. բայց թաղեցիները ու պառաւին հեռաւոր ազգականները կարծես համաձայնած՝ խաբած էին զինքը. Մաննիկ տատուն կը կարծէր թէ իր թոռը բանտն է:

Զինքը խաբած էին խնայելու համար իրեն ու կարծելով թէ այդ յոյսերը պիտի մեռնի... այնքա՛ն պառաւ էր Մաննիկ տատու, բայց անկիա ապրեր էր, յաճախ ապրեր էր սպասելով ու յուսալով ապատութեան օրուան:

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

(1 – Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ԾԱՒԱՋԸ»

ԿԵԱՆՔԸ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԷՋ

Այսօր, աւելի քան ենթադրութիւններ են, թէ մեր արեգակնային դրութեան ուրիշ մոլորակներու մէջ եւս եւ նոյնիսկ անկէ դուրս կեանք գոյութիւն ունի: Բայց կեանքը զանազան ձեւեր ունի եւ դէպի գերագոյն ձեւեր տանող բնաշրջում կը պահանջէ այնքան մասնայատուկ պայմաններ, որ նմանօրինակ ձեւեր — հաւանաբար — քիչ տեղեր կը գտնուին մեր ծիրկաթինին մէջ: Ընդհակառակն, կեանքի ստորագաս ձեւեր, անկասկած գոյութիւն ունին բազմաթիւ տեղերու մէջ:

Սկիզբէն պէտք է ըսենք, թէ երկնային մարմնի մը մթնոլորտին մէջ թթուածինի բացակայութիւնը արդելք չէ, որ այնտեղ զարգանան որոշ կենդանիներ, որոնք կատարելապէս կը յարմարին այս կազի բացակայութեան, ինչպէս են անօդակեաց կենդանիները: Ցարդ մեր ունեցած տուեալներուն համաձայն, բարձր ջերմաստիճանները չեն յարմարիր կեանքի գոյութեան, բայց շատ ցած ջերմաստիճանները բոլորովին չեն սպաններ կենդանիները, արդելք կ'ըլլան միայն անոնց զարգացման, աճին: Ջուրի բացարձակ չգոյութիւնը կրնայ գլխաւոր արդելք մը ըլլալ կենդանի էակներու զարգացման համար: Ըստ մեր այժմու ծանօթութիւններուն, ջուրը այն միջավայրն է, ուր առկախ կը մնան փրոթեիններն ու կենդանի մարմինը կազմող միւս տարրերը:

Երկնային ուրիշ մարմիններու մէջ կեանքի գոյութեան մասին ապացոյցներ կերպով մը մեզի կուտան երկնաքարերը: Երկնաքարերու միջուկին մէջ, որոնք մեծ ուշադրութեամբ տարրալուծուած են, երբեմն երեւան հանուած են շատ պարզ կենդանիներ, մանրէներ, բայց հակառակ ձեռք առնուած զգուշական միջոցներու, մանրէագէտները տարակոյս կը յայտնեն այս մասին, քանի որ անոնցմէ ոչ մէկը յաջողած է զարգացնել մեծ ապահովութիւն ներկայացնող ձեւ մը, որ կարենայ բացարձակապէս արդելք հանդիսանալ երկնաքարերու երկնագնդային մարմիններով «վարակման»: Այնուամենայնիւ, քանի մը երկնաքարերու մէջ վստահաբար գտնուած է ածուխ, որ անհրաժեշտ տարր է կառուցմանը քիմիական այն բաղադրութիւններուն, զորս կը պահանջէ կեանքը: Ասիկա թանկագին նշան մըն է, քանի որ երկնաքարերը կրնան մեզի գալ ոչ միայն մեր արեգակնային դրութեան շրջանակէն, այլ նաեւ տիեզերքի մեծ հեռաւորութիւններէ:

Հրատ մոլորակի ուշադիր եւ մանրամասն քննարկումը դրաւ շարք մը հարցեր, որոնք կապ ունին անոր մակերեսին վրայ գտնուող կարգ մը բոյսերու հետ: Նոյնիսկ կը խօսի նոր գիտութեան մը՝ աստղաբուսաբանութեան մասին: Այս տեղ, մէկ կողմէ խօսքը այն ուղղակի դիտողութեան մասին է, որ կատարուած է հեռադիտակով եւ որով կարելի է տեսնել բացառապէս գունաւոր մարզեր, որոնք կ'ենթադրուին, թէ բուսական մարզեր են: Արդարեւ, եթէ Հրատ մոլորակի մթնոլորտը շատ աղքատ է թթուածինով, որուն շատ պէտք չունին բոյսերը, ի փոխարէն, ան հարուստ է պիոքսիտ տը քարպոնով, որ շատ անհրաժեշտ է բոյսերու աճին ու զարգացման համար: Հրատի մակերեսին վրայ տիրող ցուրտը, յատկապէս անոր հասարակածի ցուրտը արդելք չէ նոյնիսկ մեծ բուսականութեան աճին:

Բնականաբար մեծցնող ոչ մէկ գործիք բաւարար է ստուգելու համար, թէ ինչ տեսակ է Հրատի բուսականութիւնը: Մեր ունեցած տեղեկութիւնները հիմնուած են միայն լուսապատկերներու տարրալուծումներուն վրայ, որոնք կը կատարուին մասնաւոր գործիքներով՝ լուսակացոյցներով եւ կրնան մանրամասն տարրալուծել մոլորակի մակերեսէն գոյացած լոյսը: Այս եղանակով ձեռք բերուած կարգ մը արդիւնքներ կրնան դիւրաւ մեկնաբանուիլ, եթէ ընդունինք, թէ մոլորակին վրայ գոյութիւն ունի որոշ բուսականութիւն մը: Կան հետազօտողներ, որոնք լուսապատկերներու հիման վրայ հաւաստեցին, նոյնիսկ, թէ այդ բուսականութիւնը կոնաբերներէ կը բաղկանայ, տեսակ մը հեռաւոր ազգականը մեր եղեւիններուն եւ նոճիներուն: Բայց ասիկա վերոյիշեալ տուեալներու միակ կարելի մեկնաբանութիւնը չէ: Հարցը պէտք է նկատել դեռ անլոյծ: Թերեւս այս ուղղութեամբ վերջերս արձակուած տիեզերանաւերը աւելի լաւ լուսաբանեն հարցը:

Արուսեակ մոլորակի մասին եւս չենք կրնար ընել վստահ եզրակացութիւններ: Անոր մակերեսի ջերմաստիճանը բաւական բարձր է թոյլ չտալու համար, որ այնտեղ զարգանան կեանքի բարձր ձեւեր: Ինչպէս կը տեսնենք, գիտա-երեւակայական բոլոր վէպերը Հրատի եւ Արուսեակի բնակիչներուն մասին, որոնք ներկայացուած են Երկրագունդի բնակիչներէն աւելի գերագաս, պարզապէս մտացածին են:

Ամէն ինչ որ ցոյց տուինք երկնային ուրիշ մարմիններու մէջ կեանքի գոյութեան մասին, ընդունելի են այն ծանօթութիւններու լոյսին տակ, զորս ունինք ներկայիս կենդանի նիւթերու կառուցուածքի մասին եւ երկրի վրայ կատարուած փորձարկումներու հիման վրայ:

Միթէ կարելի՞ է ուրիշ ձեւի կեանք, մեր երկրագունդի կեանքէն բոլորովին տարբեր հիմերու վրայ:

Եթէ նկատի առնենք միայն հիմնականը, այսինքն բջիջի քիմիական բաղադրութիւնը, այդ պարագային բոլոր ինչ որ կենդանի է երկրագունդի վրայ, երեւան կուգայ շատ միակերպ ձեւի տակ բաղկացած, այսինքն միեւնոյն քիմիական հիմնական բաղադրութեամբ կը գտնենք ամէնէն պարզ ու նաեւ ամէնէն բարդ կենդանի էութիւններու մէջ: Միթէ կարելի՞ է որ մեթապոլիզմը, որ կեանքի դիծն է, հնարաւոր ըլլայ նաեւ քիմիական ուրիշ հիմերու վրայ, քան այն հիմունքները, որ գոյութիւն ունին մեր երկրագունդին վրայ: Կենդանի արարածներու բաղադրութեան մաս կազմող եւ քիմիական կեդրոնական տարրը եղող ածուխը միթէ կրնա՞յ փոխարինուած ըլլալ քիմիական ուրիշ տարրով մը ինչպէս է գայլախաղը կամ ջրածինը՝ Ֆլոր կազով: Եւ դեռ կարելի է թուել ուրիշ նման փոխարինումներ:

Սկզբունքով, կարելի է այս իրողութիւնը: Բայց հաստատելու համար այս բանը, չունինք փորձնական ոչ մէկ հիմնական ապացոյց:

Առայժմ վստահ չենք, թէ արդեօք կեանք գոյութիւն ունի՞ օրկանական կեանքի համար բոլորովին անյարմար եղող երկնային մարմիններու մէջ, ինչպէս է լուսինը, նկատի ունենալով, որ այնտեղ լիովին բացակայ է մթնոլորտը, հետեւաբար նաեւ թթուածինը, ջուրը եւն.: Լուսնի մակերեսին վրայ ջերմաստիճանի փոփոխութիւնները հսկայական չափերու կը հասնին: Ցերեկ ատեն ջերմաստիճանը 100էն բարձր է, իսկ դիշեր ատեն, այնքան ցած, որ ալքոլն իսկ պիտի սառէր այնտեղ: Այնուամենայնիւ կ'ենթադրուի, թէ խորունկ ու նեղ ճեղքերու մէջ, որոնցմով լեցուն է լուսնի մակերեսը, կարելի է գոյութիւն ունենան մանրէներու նման փոքր էակներ: Այս իսկ պատճառով, դէպի լուսին արձակուած հրթիռները ուշադրութեամբ կը հականեխուին, պատճառ չդառնալու համար, որ մեր այս բնական արբանեակին մէջ առաջ գայ աւելի մեծ նեխում մը: Այս իրողութիւնը սակայն, արդելք պիտի չըլլայ, որ ապագայի մանրէաբանները, որոնք պիտի քննարկեն լուսնէն բերուած նմոյշներ, յայտարարեն, թէ այդ մանրէները այնտեղ տարուած են երկրագունդէն: Դժբախտաբար ոչ ոք պիտի կարենայ անոնց ընդդիմախօսել ուժեղ պատճառաբանութիւններով:

Երկնային ուրիշ մարմիններու վրայ կեանքի գոյութեան մասին ապահով տեղեկութիւններ ստանալու համար անուղղակի ապացոյցները բաւական չեն: Միայն այն ատեն, երբ պիտի կարենանք ձեռք ձգել տեղւոյն վրայէն տիեզերագնացներու կողմէ բերուած ուղղակի ապացոյցներ, մեր ունեցած ծանօթութիւնները պիտի ամրապնդուին եւ ապա թոյլ պիտի տան, որ ճշգրիտ ենթադրութիւններ ընենք այն կեանքին մասին, որ գոյութիւն ունի այնտեղ, տարբեր մեր երկրագունդի կեանքէն: Մենք այժմ հեռու չենք այս ժամանակէն: Բայց համաձայն մեր ունեցած առժամեայ տուեալներուն, երկրագունդէն դէպի տիեզերք թռող տիեզերագնացները մօտակայ երկնային մարմիններու պէս պիտի չհանդիպին գերազանցօրէն կազմակերպուած եւ օժտուած էակներու:

Ն. Կ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ (Յառաջ).— Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը տօնուեցաւ Յուլիս 18ին: Նախաձեռնողն էր Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն: Իր մասնակցութիւնը բերաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը:

Դաշտահանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով, որմէ ետք ընկ. Ե. Գասեան հիմնական ու սեղմ դիծերով ոգեկոչեց յիշատակը մեր հերոսներուն: Այս առթիւ կոչ ըրաւ երիտասարդութեան, որ տէր կանգնի իր հայրերու ժառանգութեան: Խօսեցաւ նոյնպէս ընկ. Գ. Քիրէճեան: Ընկերը, իր կարգին, պանծացուց հայ հերոսին գործը, նուիրումի ոգին, հայրենասիրութեան զգացումը: Հայ հերոսը իւրայատուկ տիպար մըն է, որ կը հարստացնէ մեր պատմութիւնը:

Օրուան խօսնակը՝ ընկ. Ա. Շահինեան մէջ ընդ մէջ եւ յաջորդաբար բարձրախօսին առջեւ հրաւիրեց ներկաներէն շատերը, որոնք երգով, արտասանութեամբ եւ նուագով շէնցուցին մթնոլորտը: Յիշատակենք քանի մը անուններ. Օրիորդներ Քէչէճեան, Զէլէպեան, Յովսէփեան, Խաչերեան, Տիկիններ Պապիկեան, Սարգիսեան, Սիմոնեան, ընկերներ Տօնիկեան, Քէհաեան, Խ. Մարտիրոսեան, Խաչատուրեան, Շահինեան, Գասեան, Պօյաճեան եւ ուրիշներ:

Յիշատակելի օր մը անցուցինք:

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

×

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Պուլ. Օտտոյի Թաղականութեան եւ Կապոյտ Խաչի հովանաւորած դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 10ին, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Պառ Էնթերնասիոնալի սրահին մէջ:

Հանդէսը կը ղեկավարէր դպրոցին աւագ ուսուցիչը՝ Գուրգէն վրդ., որ հանդէսին պաշտօնական բացումէն առաջ ներկայացուց դպրոցին մէկ տարուան աշխատանքին պատկերը եւ իր խօսքը վերջացուց այսպէս. «Դուք ալ դիտէք, որ դպրոցը նախորդ տարիներուն ունեցած է 22–25 աշակերտուհի: Այս տարեշրջանին ունեցանք 65 աշակերտներ: Օր. Անի Բարունակեան եւ Տիկ. Փարիզ Արմաղանեան հակառակ իրենց բազմազբաղ վիճակին եւ առանց գոյզն վարձատրութեան ամբողջ տարին պաշտօնավարեցին եւ իրեն կարելին ըրին որպէսզի հայ մանուկներ մեսրոբեան այբուբենը սորվին:

Հանդէսին պաշտօնական մասը սկսաւ դպրոցին քայլերգով: Հոդեպարար երեւոյթ էր տեսնել 8էն 15 տարեկան երախաներու արտասանութիւնները, երգերը, մենախօսութիւնները եւայլն, որոնք բուռն ծափեր խլեցին:

Գովելի է Գուրգէն վրդ.ի տքնաջան աշխատանքը իր պաշտօնակիցներով եւ արդիւնքը զոհացուցիչ է:

Հանդէսին փայլը աւելցուցին հայ Արենոյշները, որոնք ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. Շամիրեանի ներկայացուցին հայկական պարեր:

Խօսք առաւ Ա. Արմաղանեան, որ Թաղականութեան եւ Կ. Խաչի անունով շնորհաւորեց դպրոցին մշակները:

Այս բոլորէն ետք ցաւ է ըսել, որ բազմաթիւ ծնողքներ կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ:

ԱՐԱՄ ՋԱՇՏԵՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (275)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Կռիւը նոյնքան կատաղի էր Հողէ ամբոցին վրայ ալ: Հոն Տոպոյ ինքը կ'առաջնորդէր պաշտպանութիւնը: Երբ Թուրքերը ռումբերու ու պսակներու դժոխային կրակներէն ալ անցան, զերաններ բերել տուաւ պարիսպին վրայ դնելով զանոնք, անոնցմով կը մաքրէր Թուրքերը:

Փոքրիկ դադար մը հետեւեցաւ եւ ան օգտագործեց ձի նետուելու՝ տեսնելու համար թէ Հին դրան քով ի՞նչպէս կը դիմանային: Ու մինչ կը դառնար բանտերու ամրոցի կողմէն, տեսաւ որ հոն յարձակումը դադրած էր. ու զանոնք Հողէ ամրոցին օգնութեան զրկեց: Այն ամրոցի ուշադրութիւնն ալ դէպի այն կողմը դարձած էր, ու անհամբեր կը սպասէին զինք շարժելու: Ցանկապատին վրայ ելած, պարիսպէն դուրս հակած, թնդանօթներու վրայ բարձրացած կը դիտէին թէ ինչպէս կը կռուէին դիմացի ամրոցին վրայ: Ուստի Տոպոյի խօսքին վրայ գրեթէ ցատկելով խուժեցին դէպի Հողէ ամրոցը:

Սակայն Թուրքերը դարձեալ փորձ մը սկսան բանտի ամրոցին դէմ ու սանդուխներ դրին. սկիզբը մէկ, երկու, երեք, յետոյ տասը, տասնըհինգ:

Ու քանի որ ո՛չ կրակ ու ո՛չ քար կը թափէր անկէ՝ աշխուժօրէն սկսան վեր մագլցիլ:

Երբ ծերունի Շուքան կեցած տեղէն ետ նայեցաւ պարիսպին, հեւացող Թուրքի մը գլուխը կը ցցուէր:

— Վայ, անէծքի ծնունդ, — գոչեց ծերուկը:

Ու տէդին հաստ մասով հատ մը իջեցուց անոր գլխուն, Թուրքը տասը հոգի հետը քշելով գլորեցաւ սանդուխէն:

— Հոս եկէ՛ք, մարդիկ, հո՛ս, — պոռաց Շուքան ուրիշ սանդուխի մը մարդիկը ծեծելով:

Առաջին հոն հասնողը Յովհաննէս Փրիպեք եղաւ, որ թնդանօթաձիգի աթոռակ մը առած վեր ելլող դրօշակիր Թուրքի մը քիթին բերնին շպրտեց:

Վարը պահապանութիւն ընող զինուորն ալ օգնութեան վազեց: Երկու վայրկեան չանցած՝ հասաւ Փեթէօն ալ պահեստի գունդին մէկ մասով, ու հոն ալ սկսան թռչիլ յարձակողներու վրայ հրավառ պսակները, ցուպերը, քարերն ու ռումբերը:

Տոպոյի ուշադրութիւնն ալ հոն դարձաւ. ու տեսաւ թէ ազգային դրօշին կոթը գնդակէ մը կոտրեցաւ. շուտով մը վարը կեցող գունդին դրօշը բերել տուաւ ու Ստեփան Նատիին տուաւ:

Արդէն արշալոյսը կը ծագէր:

Ստեփան Նատի արշալոյսի կարմիր շողերուն մէջ վազեց դէպի վեր դրօշը ձեռքին. ոչ զրահ ունէր ոչ ալ սաղաւարտ, այնուհանդերձ ցատկեց ամրոցին դուրս ցցուած գագաթին վրայ՝ փնտռելով երկաթին ծակը, դրօշը տնկելու համար:

— Մի՛ դներ, — գոչեց Տոպոյ, — կըրնան յափշտակել:

Նոյն ակնթարթին Ստեփան Նատի ձեռքը սրտին տարաւ ու ինքնիր վրայ դառնալով փռուեցաւ պարիսպին վրայ պարկի մը պէս՝ թնդանօթի մը քով:

Տոպոյ բռնեց դէպի իրեն թռչող դրօշը եւ Պոչքայիին տուաւ.

— Բռնէ՛, տղաս:

Արշալոյսին բացուելուն Պոյլքի ամրոցին դէմ ալ յարձակում սկսաւ: Ութ դրօշներ կը դիմէին անոր դէմ. ծագող արեւու ծիրանեգոյն ճառագայթները հրավառ յակինթներու կը փոխէին պոնճուքներու ոսկի գունդերը:

Այդ ամրոցին դիմաց այնքան անգամ դաս առած էին Թուրքերը, որ Ենիչէրիները միայն կը յանդգնէին գալու. բանակին ամէնէն ծեր ու փորձ վագրերը: Գլուխնին սաղաւարտ անցուցած, դէմքերնին ու վզերնին պողպատէ թելէ քօղով ծածկուած էր, կուրծքերնուն ու բազուկներուն վրայ երկաթ եւ ոտքերնին թեթեւ մուճակներ քաշած:

Հոն Գրիգոր ու Զոլթայի կը հսկէին վտանգին: Ամբողջ դիշերը պէտք եղաւ հսկել անդորձ, եւ անշարժ մտիկ ընելով միւս երեք ամրոցներու կրակոտ եւ ազըմկալից կռիւին:

Աւելի լաւ եղաւ, գոնէ կը լուսնար:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երկու ամիս առաջ Պէյրութէն մեկնած եւ այժմ Փարիզ գտնուելը ենթադրուած Տոքթ. Յակոբ Պէրպէրեանի հասցէն պիտոյ ղներէն կը խնդրուի իմացնել տիկ որ «Յառաջ»ին։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պատարագ ժամը 10ին։

Երկուշաբթի Մեռելոց, պատարագը կը սկսի ժամը 10ին։ Կը կատարուի հոգեհանդիստ մեր բոլոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս արարողութիւններուն։

×

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Վարդավառի առթիւ, պատարագ կը մատուցուի այս կիրակի առաւօտ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանսէն Մալաթիայի ընտանիք մը, նկատի ունենալով, որ Մալաթիոյ 22 հազար հայ բնակչութեան կոտորածը տեղի ունեցած է Յուլիս ամսուան ընթացքին, այս կիրակի հոգեհանդիստ կատարել կու տայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին Վալանսի Հայութիւնը, մասնաւորապէս Մալաթիացիները։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիշատակի առթիւ Քահանայապետական Լեւոն Եան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կատարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոքր Տամ տը լա կարտի սրբավայրը ի Մարսէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մատուցուի Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Փրան սաբնակ Հայ Կաթողիկէներու։ Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մասնակցի նաեւ աղջային ուխտագնացութեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուբա Օգոստոս 2էն 7։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայբենակցական Միութիւնը եկեղեցիին մէջ, Վարդավառի աւանդական հոգեհանդիստէն վերջ կազմակերպած է ճաշ մը՝ թուրք ցեղասպանութեան զոհ հայկական Յիս նամեակի առթիւ, կիրակի 25 Յուլիս ժամը 13ին, 17 Ռիւ Պլէօ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայբենակիցներն ու բարեկամները։

Ծախքերու մասնակցութիւն։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Բոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իրրեւ դիւրօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկները, եւ իրրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան։

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իրրեւ մանկապարտէզի վարիչ Փը րանոացի օրիորդ մը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Յակոբ Լէյլոզեան կը փնտռէ Խորէն Գրիգորեան (բնիկ Ակնոյ), կինը Սրբուհի, աղջիկը՝ Ալիս։ Տեղեկացնել՝

9, Rue Cadet, Paris (9e) — PRO. 60-92

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏՏՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ։ Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին։ 25 Յուլիսի կիրակի առ – աջին մատուցուելիք պատարագէն ետք, Ֆաֆէ Մարկի հեւէի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիվ գեաակի ափին։

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձի առթիւ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ նախաձեռնութեամբ «Ար – դութեան» խումբին։

Շերիմներու այցելութիւն ժամը 15ին։

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, բարձրախօս։

Մատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային, շերիմներու այցելութենէն յետոյ ընկերավարական խնջոյք տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա–Շանթիէ։

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պղ աղբիւրի պուրակին մէջ։

×

ԿՐՃՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե – րունդի «Վարուժան» խումբին եւ մաս – նակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայր – եան» ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի։ Այս կիրակի ամբողջ օրը Շաթօ Պօ–Ռը – կառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պղ ջուրի մօտ (Սէյսինէ Վէր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ)։

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Բարձրախօս, հայկական երգեր եւ ա – նակնկալներ։

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէյի, Ռընա – ժի եւ Ռոնսոյի հասարակութիւնը։

ԾԱՆՕԹ.— Օթոքառի ժամերը.— Դպրոցէն կը մեկնի 8,45ին։ Շրմէն տը լա Փըլէնէն՝ 9ին։ Փլաս Վէրտէօնէն՝ 9,25ին։ Ռիւ Տալամպէռէն՝ 9,25ին։ Փուռ Պէրիա կամուրջի մօտէն՝ 9,35ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդար – ձին առթիւ, այս կիրակի ամբողջ օրը, վայրագի դեղատեսիլ անտառին մէջ (էքս ճամբուն վրայ, կարտանի մօտ)։

Բարձր հովանաւորութեամբ

VICTOR SAVINE
Maire de Gardanne,
Président du Conseil Général

Կը ներկայանայ ընկ. Ա. ՔՕՍԷԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած յայտա – գիր.— Երգ, արտասանութիւն, հայկա – կան պարեր, պուլի մրցում։

Ճոխ պիւֆէ, չամփուրով խորոված, դիւրամատչելի գիներով։

Կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծա – խելը արգիլուած են։

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈՓԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք։ Խաղադաշտ եւ լոգանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք*
Երեք չաբաթէն աւելի օրական	14 ֆրանք
Երեք չաբաթէն պակաս օրական՝	15 ֆրանք

Ագռանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին։

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

—o—

Կրօն. ընկ. Վարչութիւնը կը ծանու – ցանէ թէ այս կիրակի Վարդավառի տօ – նին առթիւ պատարագ պիտի մատուցուի։ Կը պատարագէ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՕՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ապր. Առաջնորդարանի զրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ մխայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ասիպողական զործերու համար։

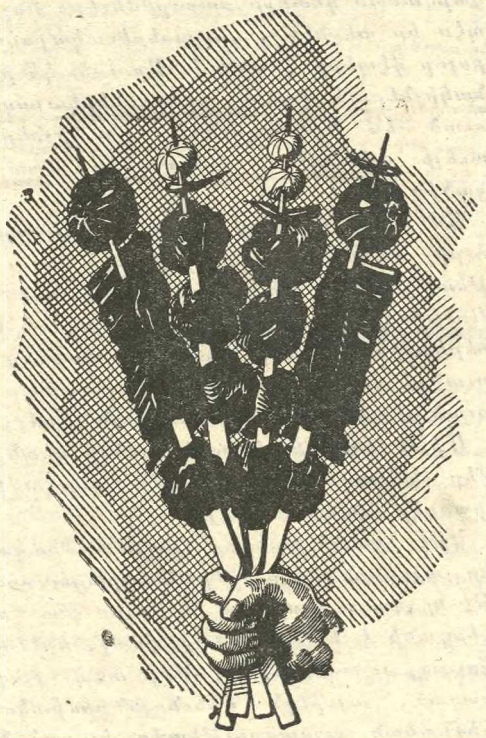

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր։
Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ։
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղչ ունենալ։
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 24 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10364

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.364

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

—o—

«Յուլիս ամսոյ 25ին կատարեցէ՛ք մեր տանը» կը պատգամէ ծանօթ երգը, նուիրուած հանճարի արշաւանքի մեր ան-ման հերոսներուն:

Հաւատարիմ այդ պատգամին, հայրե-նադարձ Հայութիւնը օտար, հիւրընկալ ափերու տակ ամէն տարի նոյն թուա-կանին ջերմեռանդութեամբ եւ երախտա-գիտական զգացումներով կ'ողկոյզէ ա-զգային նշոյլները:

Ազատագրուած հայրենիքի՝ ընդդէմ բռնակալութեան եւ անոր տարեդարձը իր մէջ կը խտացնէ մեր բոլոր հերոսներն ու զիւցազնամարտ-ները:

«Հերոսներու Օր»ն է Յուլիս 25ը:

Մեծ եղեռնի լիճամեակին տարիներ առաջ մեծ արժէք կը տանեան այն հայրե-նակիր ու անձնազոհ մարտիկները, այն երիտասարդ ու տարեց, անուանի եւ ան-ծանօթ, համեստ ու խոնարհ հերոսները, որոնք իրենց կարմիր արիւնը թափեցին յանուն ազատութեան եւ անկախ հայրե-նիքի, բռնակալութեան ամէնէն դժխեմ օրերուն:

1894ին սկսեալ կարմիր Սուլթանը իր հայամէնի քաղաքականութիւնը կը դարձրէր հայկական նահանգներուն մէջ: Առաջին տարիներ արեան մէջ կը խեղդէր երիտասարդները:

1895էն 1896 երեք հարիւր հազար անմեղ ու անպաշտպան Հայեր կը ջարդուէին Օսմանեան կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը:

Սասունէն վերջ ապստամբութեան դրօշ կը պարզէր 1895ին արծուերոյն Զէյթունը: 1896ին քանի մը տասնեակ փեհլեւան-ներ կը ղրկէին Պոլսոյ Պանք Օթոմանը՝ բողոքելու համար հաստատուած ջարդին դէմ եւ պահանջելու՝ 1878ին Պերլինի դաշնագրով խոստացուած բարենորո-գումները:

Պատիւ Հայկիս մշտատեւ ահուսարսա-փի տակ պահելու համար գաւառի Հայու-թիւնը, 1891ին կազմած էր Համիտիէ հեծելազունդերը, բաղկացած Քիւրտերէ, որոնց գեղապետները մեծ նուէրներով եւ առանձնաշնորհներով կը պարգեւատրէր:

Ահաժանեա՛ պի՛տի ուրիեացես»:

Հարստահարութիւնները անպատիժ կը գործադրէին՝ քաջալերութեամբ տե-ղական իշխանութեանց: Քիւրտ մարդիկ գերազանցը 1896ին Ազրակի շրջանին մէջ, Մ. Բարթողիմէոս վանքին մօտ ան-ցնող ջարդած էր հարիւրաւոր անմեղ հայեր, որոնք կը հետապնդէին վանէն՝ Պաշնական Մկրտիչ Աւետիսեանի դէմ հա-րուցեալ դատի մը համար:

Հաճասոյի արշաւանքը կազմակերպուե-ցաւ՝ դատ մը ապրելու համար Ապտիլ Հա-միտին եւ Քիւրտերուն:

Դաշնակցութեան սուրբ պրօշին տակ պիտուրապուած հարիւր քանդհինոց քա-ջարի երիտասարդները մասնակցեցան ար-շաւանքին՝ փորձառու խմբապետներու գլխաւորութեամբ, — «Աջից վարդան, ձախից իշխան»:

1897 Յուլիս 25ին «Կարկուտ տեղաց հայոց դաշտերը», այլապատճին, ջարդի գեղի վրաններուն վրայ, սար-սափի մատնելով ջարդարար Քիւրտերը: Ջրհեղեղ քալ Ֆետայիին կանանց ձեռք չէր տար երբեք:

Հասնողի արձագանգը հասաւ մինչեւ Եւրոպա: Սուլթան Համիտ այլեւս չէր ճարձակեցաւ Հայ ջարդել: Հայութիւնը ջարդերէն ետք, ազատ համաստատած ջարդի չորեակ մը, առանց համաստատած ջարդի: Ներկայ յարաբերական խաղաղութեան Նահանջ Հայ գիւղացին չարունակեց կե-նալ:

Քիւրտն ու Թուրքը հասկցան միանգամ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԹԷՆՔԷՆ ԳԱԶԻՐԷ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կացութիւնը հանդարտած չէ Յունաս-տանի մէջ, ուր ցոյցեր կը նախատեսո-ւին նաեւ ուրբաթ օրուան համար, սպանուած ուսանողին յուղարկաւորու-թեան առթիւ: Փափանդրէու որոշած էր ներկայ ըլլալ արարողութեան, կոչ ընե-լով սակայն որ ամէն բան հանդարտ կեր-պով ըլլայ:

Ամէն պարագայի մէջ, հարցը այն է թէ հրապարակային ցոյցերն ու երկրին խառնակութիւնները պիտի ծառայե՞ն Փափանդրէուի: Նախկին վարչապետը կ'ուզէ որ Նոյեմ վառահութեան քուէ չառնայ Յուլիս 30ին երբ իր դահլիճով Խորհրդարանին ներկայանայ: Միւս կող-մէ քաջալերելով հրապարակային ցոյցե-րը, Փափանդրէու կ'ուզէ ցոյց տալ թէ քաղաքական միակ պարագլուխն է, որ իր ետին ունի ժողովուրդը: Բայց ցարդ նախկին վարչապետը կռմռնած է ծայրա-յեղ ձախին վրայ եւ հարց է թէ ո՞վ զով կը զործածէ:

×

Գահիրէի մէջ ալ քաղաքական չփոթ կացութիւն մը կայ: Ալ-Ախպարի օդնա-կան խմբագրին ձերբակալութիւնը բա-ւական ապմուկ հանած է: Կը պարզուի թէ Ամին լրտեսութիւն կ'ընէր ի չահ Ամերի-կայի եւ դործի վրայ բռնուած է երբ փաստաթուղթեր կը յանձնէր ամերիկացի դիւանագէտի մը:

Նոսր ալ չատ բառն ճառ մը խօսած է Ամերիկայի դէմ, յեղափոխութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ.— «Ուշինկթըն ճնշում բանեցուց 1963էն ի վեր եւ ուզեց որ յանձնառութիւններ առնենք իրեն հանդէպ՝ ոչ հիւլէական ռումբ չինել, ոչ հրթիռ, եւ արտօնութիւն տանք իրեն որ քննութիւններ կատարէ մեր երկիրը, ա-պահով ըլլալու համար որ մեր խօսքը կը յարգենք, անշուշտ մերժեցինք»:

Լիբանանեան Ֆրանսերէն օրաթերթը Լը Սուար (Տիկրան Թօսպաթ) կը պրէ թէ ապստամբութեան չարժում մը ճգմուած է Ադէքանդրիոյ մէջ: Փարիզեան մամուլը որ արձագանգ կը հանդիսանայ Լը Սուա-ռի տեղեկութեանց, կ'ըսէ թէ թերթը իր լուրերուն ապրիւրը չի տար:

Կ'ըսուի թէ Նասըր տապալելու հա-մար, նախատեսուած էր պալատը ռմբա-կոծել (ինչպէս Սալկոն) բայց վերջին պահուն դաւը երեւան ելած է եւ օդանա-ւր վար առնուած, Գահիրէէն 60 քիլո-մեթր մնացած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՑ Պահպանողական կուսակ-ցութեան զեկավարը՝ Ալէք Հիւմ, անա-կընկալ կերպով հրաժարեցաւ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ Հելու Պաշիա Քարամէի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը:

ընդմիշտ, որ Հայն ալ դիտէ զէնք գործա-ծել եւ պատժել իր ջարդարարները:

Շաւիլի զերեզմանատան մէջ կը հանդիպի Սահասորի հրամանատար Իշխան Յովսէփ Արղութեան, որուն դամբարանը ուխտա-տեղի է դարձած տասնեակ տարիներէ ի վեր: Վայրը դարձեալ ուխտի պիտի եր-թանք հան:

Ոչ եւս են այսօր մեր հերոսները: Սա-կայն անթառամ է անոնց յիշատակը մեր հոդիներուն մէջ:

Փա՛ռք հերոսներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օր ը Օրին

ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՒՐ...

—o—

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակ-ման տարեդարձին առթիւ (23 Յուլիս 1908) նորէն ձեռս առի անգլիական թեր-թի մը Պոլսոյ երբեմնի թղթակցին մէկ գիրքը, որուն մէջ կայ «պատկերազարդ» պատմութիւն մը:

Սահմանադրութենէն տասը ամիս ետք, 1909ի Ապրիլին, երեսփոխանական ժողո-վին որոշումով, իր գահէն վար կ'առնեն արիւնարբու գազանը, որուն անունն էր Աբտիւլ Համիտ:

Որոշումը կը տրուի 23ին: Օր մը ետք, Շէյխ-իւլ-Իսլամը, կը հրատարակէ փեթ-վա մը — տեսակ մը կոնդակ կամ հրո-վարտակ — որ կ'ըսէր.

— Փատիշահ Աբտիւլ Համիտը, Արեւայ Արեւայից եւ Հրամանատար Հաւատացե-լոց, անարժան է իշխելու...

Յաջորդ օրը, Ապրիլ 27, Մէճլիսը Մե-բուսանի կողմէ նշանակուած երեք հոգի-նոց պատգամաւորութիւն մը երկտրգի պալատը կ'երթայ՝ տրուած որոշումը պաշտօնապէս գազանին տեղեկացնելու համար: Պատգամաւորութեան անդամնե-րէն մէկը Թուրք է, գօրավար Էսատ փա-շան, միւսը՝ Հրեայ մը՝ Քարասօ Էֆէն-տին, երրորդը՝ Հայ մը՝ (կարծեմ) Ա-զարեան Էֆէնտին:

Երբ երեք բանբերները Սուլթանին շրե-դաշուխ դահլիճը կը մտնեն, յիշեալը վա-րագոյրի մը հետեւէն դուրս կուգայ, վա-խէն լեղապատառ եղած, հալած ու մա-շած, տժգոյն եւ հոգեպէս ջախջախուած:

— Ինչո՞ւ եկած էք, կը հարցնէ:

Հրեան ու Հայը ձայն-ձուն չեն հաներ, իսկ Էսատ փաշա կը պատասխանէ.

— Համաձայն հրատարակուած փեթ-վային, ազգը ձեզ գահընկէց ըրաւ... Ազգային ժողովը կը ստանձնէ ձեր եւ ձեր ընտանեկան պարագաներուն ապահովու-թեան վրայ հսկելու պարտականութիւ-ն... Ուէք մէկէն վախնալու պէտք չու-նիք, վստահ եղէք...

Դժոխածին Սուլթանը, որ պալատին խոհանոցին մուկերէն անգամ կը վախ-ար, կը հարցնէ.

— Գոնէ կեանքս ապահո՞վ է... Ես յանցաւոր չեմ... Ձակատագիրս (խըս-մէթս) ա՛ս է եղեր...

Եւ Էսատ փաշա կուտայ հետեւեալ պա-տասխանը.

— Թուրքերը ազնուական եւ մեծահոգի մարդիկ են... Ո՛չ մէկ անարդարութիւն կ'ընեն...

— Ուրեմն, ինծի երդում ըրէ որ ինծի յայտարարութիւնդ պիտի չփոխուի... Երդում ըրէ որ խօսքդ ետ պիտի չառնես:

Փաշան կը կրկնէ.

— Թուրքերը ազնուական մարդիկ են եւ անարդար գործ չեն տեսներ... Ազգա-յին ժողովը կ'երաշխաւորէ ձեր ապահո-վութիւնը, մի՛ վախնաք...

— Թոյլ պիտի տա՞ն, որ ինչ մը ատեն ետք հոս մնամ... Կ'ուզեմ որ ինծի տրա-մադրեն Հրաղանի պալատը, ուր բան-տարկել տուած էի եղբայրս... Փեսաս, Քեմալետտին փաշան դուրս ելլէ, բանի որ հարեմական օբէնքով, միասին չենք կրնար ապրիլ... Ես էի որ շահեցայ թուրքերէն պատերազմը... Ազգին շահերը պաշտպանած եմ, միշտ... Բնա՛ւ յանցանք չունիմ...

Ու Էսատ փաշա պատասխանի ետ եւ ասէ.

— Մեր Սահմանադրական վարչաձեւին տակ անկարելի է որ անմեղը պատժուի... Դատապարտութիւնը կուգայ դատ ու դատաստանէն ետք, ճշմարիտ կը կա-տարուի, յանցանքը կը հաստատուի եւ յետոյ յանցաւորը կը պատժուի...

×

Հատորին անգլիացի հեղինակը, Ջրէն-սիս Մըք-Քալըկ, Էսատ փաշայի բերնէն բառ առ բառ փրցուած այս պատմութեան կը կցէ հետեւեալ տողերը՝ դիտել տալէ ետք թէ «Ապրիլ 27էն ի վեր, թուրքերէն թերթերը լուտանքներ կը թափեն գահըն-կէց Սուլթանին գլխուն»:

— Իսկ հայերէն թերթերն ալ կ'երեւա-կայեն թէ մինչեւ Սուլթան Համիտի գա-հակալութիւնը, Օսմանցի Քրիստոնեաները ջարդուած չէին Թուրքիոյ մէջ... Թուր-քիա հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր, Ապ-տիլ Համիտի ծնունդէն ալ շատ առաջ, մնած էր թաւալգլոր անկումի ճամբան եւ Քրիստոնեաներու զանգուածային կո-տորածներ տեղի ունեցած էին անոր նա-խորդներուն օրով ալ...

×

Հիմա, շա՛տ ազդուած Էսատ փաշայի այս սրտառո՛ւչ հաւաստիքէն թէ «Թուր-քը ազնուական ըլլալով» անմեղը չի պատ-ժեր, կ'ուզեմ հարցնել իր բոռներուն, որ ի Անգարա.

— Ուրեմն, դուք, առանց դատի, դա-տաստանի, մա՛րդ չէք պատժեր... Ձեր պապերէն մէկն է այս հաւաստիքը տուո-ղը... Շա՛տ լաւ, շա՛տ բարի... Կրնա-յի՞ք մեզի յայտնել թէ ե՞րբ, ո՞ւր տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1915ի Ապրիլին ձեր-բակալուած երեւելի Հայերուն դատավա-րութիւնը... Ո՞ր ֆադաֆին մէջ, ո՞ր ամ-սուան ո՛ր օրը... Ո՞վ էր դատաւորը, ո՞վ էր ընդհանուր դատախազը... Ձերբակալ-ուած ու մէկ գիշերուած մէջ աֆսորուած հայ մտաւորականները փաստաբան ու-նէի՞ն... Օրինակ, ո՞վ էին Ակնունիի, Խաժակի, Վարուժանի, Մուրատ Պոյաճ-եանի, Տաղաւարեանի, Զօհրապի, Վարդ-գէսի եւ տասնեակներով ուրիշներու փաս-տաբանները... Կրնայի՞ք երեւան հանել դատարաններու արձանագրութիւննե-րը... Քաղաքակրթուած երկիրներու մէջ, ամէնէն հասարակ մարդասպանին դատավարութեան արձանագրութիւնն ան-գամ կրնաս առնել ու կարդալ — բառ առ բառ, հարցում առ հարցում, պատասխան առ պատասխան... Եթէ չէք հաւատար, առնեցէք ձեզի դրկեցէք — ձրի — լան-տուի, Քրիքրնի, Տոքթոր Փրքիոյի, Հաուփթմանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու դատերուն պատմութիւնը... Յետոյ, ե-թէ դատ ու դատաստան տեղի ունեցաւ, նիստերը դռնփա՞կ էին թէ հրապարակա-յին... Մահապատիժները ո՞ւր եւ ե՞րբ գործադրուեցան... Իրեւ նմոյշ, կրնա-յի՞ք ըսել թէ բանաստեղծ Սիամանթօն կամ Վարուժանը ֆաղաֆական, էրէական ի՞նչ ոճիր գործած էին... Յետոյ, կրնա-յի՞ք մեզի լուր տալ թէ ո՞ւր թաղուած են այս «յանցաւոր»ները... Եթէ դուք, նորելուկ Թուրքերդ, անծանօթ էք, այս մանրամասնութեանց, հարցուցէ՛ք ձեր պապերուն... Օրինակ, Իսէօնիւին, որ ա-մէն բան գիտնալու է... Այո՛, հարցու-ցէք, փնտռեցէք ու մեզի լուր մը տուէք՝ փոխանակ լրբօրէն ուրանալու ձեր պապե-րուն գործած անասելի ոճիրը, որուն մեղ-սակից էք դո՛ւք ալ, բանիւ եւ գործով, Անգարացի թէ Ստամպոլցի պայեր ու պայասիներ...

Բայց, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս կը ճանչնաք ձեզ՝ ձեր սուտերով ու ձեր կեղծիքներով եւ ձեր խու ու գեհենի խառնուածքով...

— Թուրքը ազնուակա՞ն, որ առանց դատ տեսնելու մարդ չի պատժե՞ր...

Պապ ու թոռ իրարմէ վար չէք մնար...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՅՈՒՇԵՐ

ՊԱՐՈՆ ԳԱՍՊԱՐԸ

Ո՛չ մէկդ մենք, որ իր ընկերներն էինք, այլեւ Զակաղիկի բոլոր Հայերը, նոյնիսկ տեղացիները «Պարոն Գասպար» կը կոչէին ինք։

Պարոն ըսել՝ մօտաւորապէս կը նշանակէ ըսել կոմս, դերկոմս, մարքիզ, պարոն կամ ասոնց մօտ բան մը, որ ենթակային կը տրուի, համաձայն իր արժէքին ու արժանիքներուն։

Այս իմաստով պարոն մըն էր ուրեմն Գասպար Իփէկեան, Իսթըրն Ծխախոտի ընկերութեան Զակաղիկի գործարանին ընդհանուր անօրէնը, ասկէ չուրջ երե – սունհինգ տարի առաջ։

Հայերով լեցուած էր գործարանը, ուր մօտ հազար հինգ հարիւր տեղացի բան – ուորներու հետ՝ երկու հարիւրի չափ Հայեր կը պաշտօնավարէին եւ որ կամա – րական եղբայրներուն սեփականութիւնն էր առեն մը, բայց եաքէն դնուեցաւ Իս – թըրն ընկերութեան կողմէ, թէեւ մինչեւ 1931 պահէց Կամսարական անունը։

Ես ալ, քանի մը ընկերներու հետ, այս մեծ ընկերութեան պաշտօնեայ դարձայ 1928ին, չնորհիւ Պարոն Գասպարի, որ իբրեւամբ կը նկատուէր անդորձ Հայերու «հայր եւ պաշտպան»։

Գործադուրկ Հայ մըն էի ես ալ այդ թուականին, Աղբալեանի, Շանթի, Թա – ւորեանի, Շէմսի եւ այլոց հետ դուրս նետուած ըլլալով Ազգքանդրիոյ Պօղոս – եան վարժարանէն, իբրեւ «միլիոն նա – հատակներու վրայ նոր նահատակներ» ինչպէս այն առեն կը կոչէին մեզ՝ նոր վարչութեան անդամները։

Ճշդիւ չեմ դիտեր Գասպար Իփէկեանի ծննդեան թուականը, բայց ստուգապէս դիտեմ, թէ այս բազմաշնորհ Հայը մա – հացաւ 1952 Մարտ 27ին, Պէյրութի մէջ, ուր տարիներ առաջ փոխադրուած էր, իբրեւ անօրէն հոն՝ բացուելիք ծխախոտի գործարանին։

Իր սերունդի մարդիկը մեծ պատերազ – մը պատերազմեցան իրենց ուժերուն լի թափովը։ Այս «պատերազմիկ»ներէն էր Պարոն Գասպարն ալ, որ միւսներուն պէս իր աղեղը լարուած պահեց միշտ, մինչեւ վերջին վայրկեանը, մինչեւ մահուան հրեշտակին երեւումը։ Մէկը՝ հայ մշա – կոյթի մողերէն, աննուաճ սպասարկու՝ հայ գիրին ու գրականութեան, աննա – հանջ գինուորեալ՝ Մաշտոցեան «կայա – րութեան»։

Կը դո՞ր, կը տեսնէ՞ր արդեօք մահ – ուան ստուերը իր ճամբուն վրայ, քանի որ վերջին երկու-երեք տարուան մէջ յծուած էր հեւ ի հեւ ու աքնաջան աշխա – տանքի, ունեցածէն բան մը աւելի տալու համար իր ժողովուրդին, որուն ծառայեց չման չխուճ տարի, բանիւ եւ դործով, իր բազմատան հոգսերուն եւ բազմապի – սի կարողութիւններուն ամբողջ պահես – ը դնելով նժարին մէջ։

Իր գործունէութիւնը միայն գրականու – թեան մարդին չի պատկանիր, այլ կ'ընդ – գրկէ նաեւ հանրային, քաղաքական, տը – գային, կուսակցական եւ կրթական լայն ու արձակ գօտիները։

Բոլորը այս «գօտի»ներուն մէջ ուղե – կիցի անշուք դեր մը չէր իր կատարածը։ Առաջաւոր եւ պատասխանատու դիրքե – րու վրայ եղաւ միշտ Կովկասի, Իրանի, Թուրքիոյ եւ Միջին Արեւելքի մէջ, տեղ մը՝ իբրեւ հանրայինկուսակցական դոր – ծիչ, ուրիչ տեղ մը՝ իբրեւ քաղաքական դէմք, գրադէտ, ուսուցիչ, մեծ ընկերու – թիւններու վարիչ։ Անհնայ վատնեց իր «դրամագլուխ»ը դեռ պատանի հասակէն, ամէն ուր որ այդ դրամագլուխը հանրօ – րէն օգտագործելու հարկը յիշեցուցին իրեն։

Անսպառ եռանդ էր թէ՛ խօսքի մէջ, թէ՛ գործի։ Իր կապարճը լեցուն էր միշտ։ Եւ երբեք դէնքերը վար չդրաւ, չնահան – ջեց, անձնատուր չեղաւ։

Բարեկեցիկ ու նահապետական ընտա – նիքի գաւակ էր։ Ծնած էր Սամսոն, ուր առացած էր իր նախակրթութիւնը, ապա յաճախած եւ աւարտած էր Պոլսոյ Ռո – պըրթ գոլէճը։ Թրնեւի մէջ հետեւած էր նաեւ համալսարանական դասընթացքի։ Հմուտ էր անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի։ դիտէր նաեւ գերմաներէն եւ ռուսերէն։ սահուն կերպով կը խօսէր թուրքերէն եւ արաբերէն։

Խօսքի մէջ դեղեւուղ, գործի մէջ ընկըր – կող չէր։ Որեւէ աշխատանք, ամէնէն հա – մեստն մինչեւ ամէնէն «աղնուական»ը, կը կատարէր նոյն բարեխղճութեամբ ու ձեռնհասութեամբ։ Խորութիւն չէր դներ աշխատանքի ձեւին ու տեսակին մէջ։ Կրնար հաւասար եռանդով եւ հաւասար նուիրումով վարել, օրինակ, մեծ հաս – տատութեան մը տնօրէնի պաշտօնը կամ հասարակ բանուորի մը դործը։

Տեղին եւ պարագային համեմատ՝ կ'ապրէր մեծատունի չռայլութեամբ, տե – ղին ու պարագային համեմատ, օրավար – ձով աշխատող գործաւորի մը պէս։ Փուլ – մանով կը ճամբորդէր՝ եթէ ունենար, եզասյլով՝ եթէ չունենար։

Իրեն համար՝ մեծութիւնը գործին մէջ էր եւ ոչ թէ գործի տեսակին։ Կեանքին մէջ եւ ոչ թէ ապրելակերպին։ Անձնա – կան ինքնաշարժով կ'երթեւեկէր Զակաղի – կի մէջ, տունէն՝ գործարան, բայց կրնար հետիոտն քալել ամբողջ ժամ մը, եթէ հարկ ըլլար։

Անգամ մը, 1947ին, միասին ճաշեցինք «Յուսաբեր»ի խմբագրատան մէջ։— Հայ, պանիր եւ խաղող։ Բայց, լոյսի պէս ճա – շեցինք։ Գիտէի, որ ամերիկեան պանդոկներու մէջ բնական ու ճաշած մարդ էր։ բայց, հայ ու պանիրը կերաւ, ինչպէս եթէ Փարիզի մեծագոյն ճաշա – րաններէն մէկուն մէջ ըլլար։

Յետոյ աւելցուց։

— Ծօ, տղայ, աս ի՞նչ համով ճաշ էր։

«Ծօ տղայ» էի ես իրեն համար, ինչ – պէս ուրիշներ ալ, կ'ենթադրեմ։ Աւելի մտերմութեան ձայնանիշն էր, սիրոյ եւ դուրդուրանքի, նաեւ պարտաւանքի տը – տայ յատկութիւն, եթէ ուղէր պարտաւելի բան մը մատնանշել մեր խօսքին կամ յայտնած կարծիքներուն մէջ։ — Ծօ՛ տը – պայ, ատ ի՞նչ ծուռ բան ըսիր…

Լաւ խօսող էր, հակառակ իր ճաթած ձայնին։ Կրնար խօսիլ որեւէ առեն, որեւէ տեղ, որեւէ նիւթի չուրջ։ Գրեթէ միշտ յանպատրաստից։ Կը զարմանայի խօսելու իր այս դիւրութեան վրայ, ես որ երկու խօսք իրարու քով չեմ կրնար բերել, նոյնիսկ եթէ նախապէս պատրաստուած ըլլամ։

Օր մը, հարցուցի իրեն։

— Պատահա՞ծ է, որ խօսելու առեն մոռնաք ձեր ըսելիքը եւ թելը կորսնցնէք։

— Շա՛տ, — ըսաւ։

— Ի՞նչ կ'ընէք այդ պարագային։

— Վերջին նախադասութիւնը կը կըրկ – նեմ տարբեր ձեւով, օրինակ, ժխտականը դրականի կամ հարցականը հաստատա – կանի վերածելով, մինչեւ որ նոր դադա – փար մը իմնայ միտքս եւ կորսուած թելը վերագտնեմ։

Միտքս պահեցի ասիկա՝ յետագային կեանքի մէջ օգտագործելու համար, թէեւ վատահ չէի — եւ վատահ չեմ, — որ ան – դամ մը կորսնցնելէ եաք՝ կրնայ վերա – դառնալ կորսուած թելը։

Զակաղիկի մէջ յաճախ կ'այցելէի իրեն՝ իր բնակարանին մէջ, որ ընդարձակ վիլ – լա մըն էր։ Անդադար կը ծխէր եւ ան – դադար կը խօսէր։ Ըսենք՝ անդադար ծը – խելը մեծ բան մը չէ, այդքանը ես ալ կրնայի ընել, բայց անդադար խօսի՞լը հապա, եւ այն ալ այնպէս, որ լսողը չձանձրանայ։ Ձձանձրացնել։ ասիկա փո – քըր առաքինութիւն մը չէ։ Մարդիկ կան, որ եթէ երկու վայրկեան խօսին, երրորդ վայրկեանին ձանձրոյթէ յօրանջել կու տան։ Գասպարը հաճելի պատմող էր դրականութեան մէջ եւ նոյնքան հաճելի ղրուցընկեր՝ կեանքի մէջ։

Մշակած էր դրականութեան դրեթէ բո – լոր սեռերը, բայց իր նախասիրութիւն – ները ուղղուած էին պատմական թատե – րախաղին։ Երբեմն հատուածներ կը կար – դար ինծի իր մէկ թատերախաղէն՝ «Աբա եւ Շամիրամ», զոր գրած էր Թիֆլիս, 1916ին, եւ զոր յաճախ սրբագրեց ու վե – րամշակեց յետագային։ Թատերախաղը առանձին հատորով լոյս տեսաւ 1948ին, Պէյրութի մէջ, բայց աննկատ անցաւ դժբախտաբար։

Իր այդ գործին ակնդրէզ, «երկու խօսք վերնագրին տակ, կը գրէր։

«Վարագոյ վանքի բարձունքին, ուր բանակեր էինք հանդչելու համար, կը պարզուէր խոնջ հայեացքին դէմ հրաշալի բնանկար մը, անզուգական, գեղեցիկ, խորհրդաւոր ու ներշնչող։

«… Անհուն յափշտակութեամբ կը դի – տէի այդ անսպիւռ գեղեցկութիւնը, որ կը խորհրդանշէր իմ ժողովուրդին գեղ – պաչա հոգին եւ այն սլացքը դէպի վեր, որ յատկանշած է զայն իր բազմադարեան դոյութեան ընթացքին։

«Ահա այդ պաշտապին յափշտակութեան եւ ամենախորունկ յուզումներուն մէջ յղացուեցաւ այս երկը»։

×

Վերջին անգամ տեսայ «Պարոն Գա – պար»ը Գահիրէի մէջ, 1951ին։ Վերջին այցը եղաւ ասիկա։ Սովորական Գասպա – րը էր, — առոյգ, չէնշող, խօսուն։ Ընկ – ճուած էր, դրեթէ կորաքամակ։ Մեկնե – լու առեն ակամայ կը մտածէի, թէ ասի – թը պիտի ունենայի՞ արդեօք անգամ մը եւս տեսնելու դինք եւ միասին հաց ու պանիր ուտելու։ Ո՛չ, այդ առիթը այլեւս չունեցայ։

Վերջին անգամ դայն տեսած ըլլալու տխուր նախապատրաստումը ունէր նաեւ վա – հանը (Նաւասարդեան), որ, ճամբու դնե – լէ եաք, «մեր լաւ Գասպարը», եկաւ բաւ ինծի. «ինձ թուում է, որ այլեւս պիտի չտեսնենք նրան։ Ափսո՛ս…»։

Քիչեր միայն կրնան ըսել իրենցմէ վեր – ջիններուն, երբ մահուան հրեշտակը առ – նէ տանի իրենց հոգին.— կեանքս պարապ չանցուցի։

Մեր Գասպարը այդ քիչերէն էր։

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐ

Երեւակայութեամբ պայքէ 67-68 տա – րիներ առաջուան ժամանակաշրջանը։ Նկատի ունեցէք այդ օրերու այն դժուար պայմանները, որոնց տակ կ'ապրէր ամ – բողջ Հայութիւնը։ Երկու բռնակալու – թիւններ, թրքական եւ ցարական, ար – ցանի մէջ առած երկու գանդուածներ, — Արեւմտահայութիւն եւ Արեւելահա – յութիւն — արիւն փսխել կուտային ա – նոնց, մահ ու աւեր սփռելով հայաշխա – հի ամենայառնին անկիւնները։ Եւ այս եր – կու բռնակալութեանց կողքին նաեւ ա – նոնց մենաորը՝ քրտութիւնը, կողոպտ – չամբ չկեցող չկասպային։ Թատերախաղը առանձին հատորով լոյս տեսաւ 1948ին, Պէյրութի մէջ, բայց աննկատ անցաւ դժբախտաբար։

Իր այդ գործին ակնդրէզը, «երկու խօսք վերնագրին տակ, կը գրէր։

«Վարագոյ վանքի բարձունքին, ուր բանակեր էինք հանդչելու համար, կը պարզուէր խոնջ հայեացքին դէմ հրաշալի բնանկար մը, անզուգական, գեղեցիկ, խորհրդաւոր ու ներշնչող։

«… Անհուն յափշտակութեամբ կը դի – տէի այդ անսպիւռ գեղեցկութիւնը, որ կը խորհրդանշէր իմ ժողովուրդին գեղ – պաչա հոգին եւ այն սլացքը դէպի վեր, որ յատկանշած է զայն իր բազմադարեան դոյութեան ընթացքին։

«Ահա այդ պաշտապին յափշտակութեան եւ ամենախորունկ յուզումներուն մէջ յղացուեցաւ այս երկը»։

×

Վերջին անգամ տեսայ «Պարոն Գա – պար»ը Գահիրէի մէջ, 1951ին։ Վերջին այցը եղաւ ասիկա։ Սովորական Գասպա – րը էր, — առոյգ, չէնշող, խօսուն։ Ընկ – ճուած էր, դրեթէ կորաքամակ։ Մեկնե – լու առեն ակամայ կը մտածէի, թէ ասի – թը պիտի ունենայի՞ արդեօք անգամ մը եւս տեսնելու դինք եւ միասին հաց ու պանիր ուտելու։ Ո՛չ, այդ առիթը այլեւս չունեցայ։

Վերջին անգամ դայն տեսած ըլլալու տխուր նախապատրաստումը ունէր նաեւ վա – հանը (Նաւասարդեան), որ, ճամբու դնե – լէ եաք, «մեր լաւ Գասպարը», եկաւ բաւ ինծի. «ինձ թուում է, որ այլեւս պիտի չտեսնենք նրան։ Ափսո՛ս…»։

Քիչեր միայն կրնան ըսել իրենցմէ վեր – ջիններուն, երբ մահուան հրեշտակը առ – նէ տանի իրենց հոգին.— կեանքս պարապ չանցուցի։

Մեր Գասպարը այդ քիչերէն էր։

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՊԱՌԱԽԻՆ ՅՈՅՍԸ

Երբեմն այդ յոյսը կ'արծարծուէր իր մէջը ու տունին մէջ ամէն բան կարկի կը դնէր։ Թոռանը անկողինը կը պատ – բաստէր, անոր սիրած կերակուրը կ'ե – փէր։ իր պառաւի ոսկրուտ ձեռքերով մէկիկ մէկիկ կը շարէր Ներսէսին դիր – քերը այն կարգով որ ձգած էր անիկա վերջին մեկնած օրը… ա՛ռ այդ օրը… Մաննիկ տատու այսօրուան պէս կը յի – շէր, թոռանը մատղաշ դէմքը… սեւ աչքերուն մթին տխրութիւնը ու մանա – ւանդ սեւ խոպոպիք մը ճերմակ ճակտին վրայ իջած մինչեւ դրեթէ մէկ աչքը…

— Սա մաղդ անդին ըրէ՛, Ներսէ՛ս, ը – սեր էր պառաւը՝ անհանդիստ այդ սեւ դիծէն որ թոռանը ճակատը երկուքի կը բաժնէր… ու Ներսէս առանց պատաս – խանելու մեկներ էր չտապով։

Կը յիշէր պառաւը, չատ լաւ կը յիշէր ու կը խորհէր թէ խեղճ պատանին դի – տէր դլխուն գալիքը։

— Ճիտը ծուռ, խուղիի պէս գնաց տու – նէն… ա՛ռ այն օրը… աչքիս առաջքն է, ա՛ռ այն օրը…

Ցաջորդաբար պատահած ազգային դէպքերուն Մաննիկ տատուին սիրտը յոյսով լեցուած էր։ թէեւ որեւէ կերպով խելքը բանի մը չէր հասներ… Կգկտուր լուրեր հասեր էին ականջին ու ի՛նչ ջեր – եռանդութեամբ կ'աղօթէր յաղթանակին «թագաւորաց քրիստոնէից եւ դինուորեալ մանկանց նոցա»։ իր պառաւի անթափան – ցելի մտքին մէջ լոյսի ճաճանչ մը սպըր – դեր էր։ ա՛հ, չէր հասկնար, իրաւ է, չէր հասկնար, բայց սրտատին կը յուսար, յամառօրէն կը յուսար… նոյն միջոցին դժբախտութիւնը աւելի ընդարձակուեր էր ու չատ տուներէ երիտասարդներ ան – հետացեր էին ու չատ տուներ սուդով պատերազմած էին… Բայց հակառակ ճըն – շող դժբախտութեան, հակառակ ամէն տաժանելի մարտիրոսութեան, հակառակ յոգայլ ու սարսափահար օրերու՝ բան մը ծնած էր… արբազան բա՛ռ մը դոր հա – ւատքով իրարու ականջի կը փսփսային։ ու թէեւ Մաննիկ տատուն մխիթարողնե – րուն սիրտն ալ խոցոտուած ըլլար, իրեն պէս պատուներ, կիներ ու նոր հարսերն անդամ, դեռատի աղջիկներն ու տղաք – ներն իսկ որոնք դաւի ու սուդի մէջ էին՝ իրեն պէս յամառօրէն ու յուսահատօրէն օրուան մը կը սպասէին…

— Երբ պատերազմը դա՛յ…

— Մաննիկ տատու, արեւդ սիրեմ, մեզի համար ալ աղօթէ՛։

Հիմա երբ կիրակի օրերը իր հետդհետէ դեղեւուղ քայլերով, սեւ չղարշը դլխուն, սեւ չալը կռնակին եկեղեցի կ'երթար, չատ ու չատ թաղեցի կիներու կը հան – դիպէր, որոնք պատերազմողներէն կամ ի – րենց սեմին վրայէն աչքերնին արցունքով լեցուն կը պաղատէին իրեն…

— Մաննիկ տատո՛ւ, աղօթքդ ընդու – նելի ըլլայ…

Ու երբ հիմա «Տէր ողորմիա»յի առեն ինքզինքէն ելած, արցունքը երեսին, եր – կու ձեռքերը բաղկատարած կ'աղօթէր, մինակ իր Ներսէսին համար չէր, այլ ա – մէնուն համար, «տատապելոց եւ հեծե – լոց ու դերելոց» պատերազմողներուն համար։ ու տիրացուներուն մանկական խումբին ձայներուն խառնելով իր ձայնը, կը հե – ծեծէր։

— Աստուածա՛ծ, անուչի՛կ Աստուածա՛ծ, մենք մեղաւոր ենք, մատղաչներուն ձայ – նը լսէ՛…

Քանի տարիները կ'անցնէին, այնքա՛ն փոխանակ պատերին յոյսը տկարանալու՝ կ'արծարծուէր ու անոնք որ խարան էին դինքը, սարսափով կը տեսնէին որ անի – կա չէր մեռներ ու ամէն օր կը յուսար իր Ներսէսին վերադարձին։ չէ՞ որ պատերա – զմիւնը պիտի դար վերջապէս…

Հետզհետէ այդ սպասումը անձկալի հետաքրքրութեան մը կը փոխուէր։ երբ եկեղեցիին արարողութենէն եաքը դաւի – թին մէջ կեցած իր սեւ եւ չոր սիլուէթը կը տեսնէին, թաղեցիները արագօրէն կ'անցնէին եւ կը ղդուշանային իր նայ – ուածքին հանդիպելու, որովհետեւ ամէ – նուն կը հարցնէր միօրինակ կերպով։

— Ի՞նչ լուր, որդի՛… պատերազմը ե՞րբ պիտի դայ…

— Պիտի դայ, մարիկ… պիտի դա՛յ, համբերէ, չատը գնաց քիչը մնաց։

Տարիներէ ի վեր անդադար կը լսէր նոյն բանը, ու այս յոյսի բառը հետզհե – տէ աւելի դանդաղութեամբ, նուաղ խան – դաղաութեամբ կ'ելլէր ծանօթներուն բերնէն։

Ու վերջապէս, ահաւասիկ, այդ օրը ե – կա՛ւ… ու պատերազմը չէր մեռած. երեք օր անդադար փոքրիկ տնակին սեմին վրայ, վիդը ձգտած, իր յոդնած սիրտը բար – խաւն երջանկութիւնով. ապասեց Ներսէ – սին… ամէ՛նքը… ամէնքը զարմանք էին ու իր Ներսէսը չէր եկած… Թաղեցիները իրենց խանդավառութեան ու անսահման երջանկութեան մէջ մոռցեր էին, վատ – րէն մոռցեր էին Մաննիկ տատուին վիշ – տը… ու մինչ իր դրանը առաջքին յաղ – թական երիտասարդութիւնը թաղին, ա – պատակով պատերազմէն դինուցած՝ պատրաստ կ'անցնէր, անփոյթ՝ իր կեանքին, դրեթէ իր սրտին վրայ կոխելով, Մաննիկ տատու իր վերջին չունչը կուտար։

Ջորրորդ օրուան իրիկունը, վերջապէս, առաջին անգամն ըլլալով դրացիները չտեսնելով պատաւը իր սեմին վրայ, մը – տեր էին տունը ու գտեր էին դինքը իր բազմոցին անկիւնը կծկուած՝ Ներսէսի սեզանին քով, — որուն վրայ դիրքիր չարուած էին այն կարգով որ խեղճ պա – տանին ձգած էր վերջին օրը, — գլուխը բարձին, անշունչ ու մեռած արդէն քանի ժամերէ ի վեր… Իր աչքերը բաց մնա – ցեր էին ու դինքը տեսնողները կը պատ – մէին թէ անօրինակ, անմարդկային ար – տայայտութիւն մը կար անոնց մէջ, իր – րեւ թէ հարցնել ուղէին՝ թէ ի՞նչ էր պա – տահած, ինչո՞ւ պատերազմը դեռ չէր վերջացած, ինչո՞ւ Ներսէսը չէր եկած… Թաղեցիները որով օրօրած էին դինքը սպասումներէ եւ որ իր յոյսը սպաններ էր սրտին մէջ… Ու հակառակ դրացի ամէնէն ճարտար պատասխաններու ջանքերուն, Մաննիկ տա – տուին աչքերը բա՛ց մնացեր էին…

ՋՈՊԻ. ԵՍԱՅԵԱՆ

(2 – վերջ)

լու, թալանելու, առեւանգելու եւ սպանելու բնածին ունակութիւններով, որոնք կը քաջալերուէին Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ կողմէ, չնայած եւ կենսագործող Հայկոմէ, չնայած բնչահեղձ ընելու չնչական մտադրութեամբ:

Նկատի ունենալէ այս բոլորը ու կ'ըմբռնէք մեծութիւնն ու տարողութիւնը այն խիզախ ելոյթին, որ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ մկրտուեցաւ Յանասորի Արշաւանք անունով:

Արշաւանք՝ հակահարուածով փոխադարձելու, մէկ աչքի դէմ երկու աչք հանելու առաջին եւ վճռական ելոյթն էր Յանասորի Արշաւանքը, որ կատմակերպուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Շատ դիւրին է քննադատելի եւ խեղճ կէտեր փնտռել ու գտնել, 1897ի ժամանակաշրջանը դիտելով 1964ի ակռանով:

Շատ դիւրին է օդամուղ սաւառնակներու, հիւլէական ռումբի, հրթիռներու եւ տիեզերանաւերու մեր այս օրերուն վրճիռներ արձակել, երեք հարիւր մօսինեներով զինուած Յանասորի մեր հերոսներու կատարած հրաշք-ուրծի մասին:

Գամական իւրաքանչիւր դէպք պէտք է դիտել ու վերլուծել իր առեղուան առիթական տուեալներով:

Երբ այս տողերով մօտենանք Յանասորի Արշաւանքին, այն առեն միայն կըրնանք գնահատել պատմական այն ան-գրպարտը, զոր ունեցաւ ան Հայութեան բեկեալ հոգեբանութեան մէջ:

Յանասորի Արշաւանքին կատմակերպիչ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, յիսուն տարիով կանխեց մեծատարղանդ համայնաւոր հայ բանաստեղծին՝ Եղիշէ Չարենցի նշանախօսքը — հայ ժողովուրդ, ըստ միակ փրկութիւնը ըստ սեփական ուժի մէջ է:

Այդ սեփական ուժին մէկ առնաւոյթներուն էր Յանասորի Արշաւանքը, որ մեր գոյութեան հիմերը քանդող անարդ թշնամին ստիպեց խուճապահար դուրս — եաման ալլահ, ֆետան եկաւ, ո՞ւր փախչիք:

Յանասորի Արշաւանքէն ետք, ըստ ֆեդայիին, յաչս հայ ժողովուրդին զարձաւ «Հայոց փրկութեան» խորհրդանիշը, իսկ յաչս մեր թշնամիներուն՝ հարուածող, անհնա՛յ հարուածող պողպատեայ բազուկը, որ յարգանք պարտադրեց մեր սեփական ուժին հանդէպ:

Յանասորի Արշաւանքը ինքնավստահութիւն ներշնչեց մեր ժողովուրդին եւ հանդիսաւ հերոսական՝ դիւցազնական՝ առաջին ելոյթը, որուն յաջորդեցին մեր միւս հերոսամարտերը՝ Վասպուրականի, Տպային Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա Տաղի, Սարտարապատի, Հաչ-Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ:

Առանց Յանասորի Արշաւանքի հայա-կերտ ոգիին, դիւցազնական ոգիին, ինքնական կը դառնար մեր ազգային գոյութիւնը, ինքնական կը դառնար նաեւ մեր այսօրուան հայրենիքին գոյութիւնը:

ԴԵՂԵՐՈՒ ԴԱՐԸ

Կ'ապրինք դարու մը մէջ, ուր կ'իշխէ անաստական ոուժը եւ ատոր համար ա-նաստական դարաշրջան կը կոչենք զայն:

Ամէնուն ծանօթ է այս բանը:

Բայց, կ'ապրինք նաեւ դարաշրջանի մը մէջ, ուր կ'իշխեն դեղահատները, փուչ-նները, անիւաձեւ ու ձուաձեւ դեղերը:

Առայժմ, անաստական ոուժը կը զոր-ծածուի անապատի մէջ, մինչդեռ, դե-ղահատները կը ճարակին մարդկութեան մէջ եւ արդիւնքը՝ հաճելի չէ բնաւ:

Այս առընչութեամբ, Զուիցերիոյ մէջ

Յանասորի Արշաւանքէն առաջ, ունե-ցեր ենք ուրիշ հերոսամարտեր, որոնք վերջացեր են «յաղթանակի հաւասար պարտութիւններով»:

Յանասորի Արշաւանքը վերջացաւ մի-այն ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ:

1897 Յուլիս 25ին, «Կարկուտ տեղաց Յանասորայ դաշտումբ»: Կարկուտը՝ չան ֆեւտայիներու դնդակներուն: Եւ այդ կարկուտին տակ, թշնամին չյմեցաւ, ըն-կերկեցաւ, ցիրուցան եղաւ եւ բնա-ջնջուեցաւ:

Շունչ քաշեց մինչ այդ հալածուող, թալանուող եւ բնաջնջուող Հայութիւնը: Այդ չունչին շնորհիւ վերընճիւղեցաւ Հա-յոց հոգիներուն մէջ զարնելու, հարուա-ծելու բնազդը: Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման:

Այդ չունչին շնորհիւ, այսօր տակաւին, ըլլայ հայրենի մեր ժողովուրդը, ըլլայ արտասահմանի Հայութիւնը կը յամառի իր ազգային երազներուն իրականացման վրայ:

Այդ յամառութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ այն օրը, երբ Մասիսի կատարէն պիտի նշուլէ ազատութեան արշալոյսը եւ իրա-կանութիւն պիտի դառնայ Ամբողջական, Միացեալ Հայաստանի երազը:

Այդ յամառութիւնը պիտի տեւէ մին-չեւ այն օրը, երբ Երեւանի հրապարակ-ներէն մէկուն վրայ պիտի կանգնեցուի Յանասորի Արշաւանքի անզուգական հե-րոսներուն յուշարձանը, որպէսզի ամբողջ Հայութիւնը անոր առջեւ խոնարհելով իր յարգանքի տուրքը մատուցանէ հայ ազա-տագրութեան բազինին վրայ զոհաբեր-ուած մեր աննման հերոսներու, չան ֆե-ադայիներու յիշատակին:

Մինչ այդ, ամէն տարի, «Յուլիս ամ-սու 25ին», պիտի կատարենք անոնց տօնը:

Փա՛ռք Յանասորի Արշաւանքի հերոս-ներուն եւ պատիւ այդ Արշաւանքը կազ-մակերպած եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի ազգային ձգտումներուն հարազատ ար-տայայտիչը հանդիսացող մեր անզուգա-կան կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան:

«Ա. Օ.»

տեղի ունեցաւ հետաքրքրութիւն մը, որ խիստ լուսաբանող է:

Ժողովուրդը ինչո՞ւ դեղահատներ ու փուչիներ կ'առնէ:

Որովհետեւ, ջղային եղած է, անհան-դարտ է, անհամբեր է, դիւրագրգիռ է, որովհետեւ, դլխացաւ ունի, որովհետեւ, չի քնանար:

Անքնութիւն ունեցողները, սովորաբար հիւանդկան մարդիկ են եւ անոնց թիւը չատնալով: Անդրադառնք, ջլախտ տառա-պողները, որ ջղային ցաւերու ենթակայ են, չատ անդամ դործունեայ, ամբարտաւան եւ յանդուգն մարդիկ են, որ իրենց աչ-խատանքին կամ իրենց ձեռնարկներուն պատճառով զանազան տեսակի յուզում-ներ, տագտաուկներ ու նեղութիւններ դի-մադրաւելու ստիպուած են:

Մեղմացուցիչ դեղերու չարաչար դոր-ծածութեան երեք պարագաներ յիշատա-կեմ:

Ոստիկան մը, քանիներկու տարի չարու-նակ, ամէն օր, ութէն տասը Սարիտոն կ'առնէր, այսինքն, տասնեւութուկէս քի-լօ փենասէթին: Կին մը — որովհետեւ, կիները բացառութիւն չեն կազմեր — քանըերեք տարուան ընթացքին, նոյն դեղէն սպառեց քանըմէկ քիլօ իսկ երկ-րորդ կին մը, տասնըհօթը տարի, ամէն օր, այդ նոյն Սարիտոնէն կ'առնէր 18 դեղահատ, այսինքն՝ երկուքը միասին, աւելի քան քանըհինդկան քիլօ փենա-սէթին, տասը հազար զուիցերական ֆը-րանք արժէքով: Երկու կիներն ալ մեռան իւրմիէ:

Ամերիկեան հետաքրքրութիւններ ալ կը յայտնեն ամերիկեան հոգին վրայ, քնա-բեր եւ հանդարտեցուցիչ դեղերու գնման համար տրամադրուած ընդհանուր դու-մարը:

Գլուխդ կը դառնայ եւ այն եղրակա-ցութիւնը կը հանես՝ թէ Միացեալ Նա-հանգներու մէջ, այրերու եւ կիներու մե-ծամասնութիւնը ուրիշ քուն չի ճանչնար, քիմիականօրէն պատրաստուած քունէն զատ:

Ուշադրաւ է, որ այս յայտնութիւնները մեղի կուգան հարուստ, չատ լաւ կազ-մակերպուած երկիրներէ, որ դրեթէ տե-ւական բարօրութիւն կը վայելեն եւ զա-դափար չունին քաղաքական տանկնուվրա-յութեանց մասին: Հետեւաբար, հան-դարտեցուցիչ դեղերու չարաչար գործա-ծութիւնը արդիւնք չէ տհաւոր փորձու-թեանց, աղէտներու եւ արդարանալի ան-դոհանքի:

Պարզապէս, արդիւնք է ժամանակակից քաղաքակրթեալ կեանքի ստացած թա-փին, իր ջղայնութեան եւ ադմուկին:

Ո՛րքան կը յառաջանանք մեր այս դա-րուն մէջ, այնքան աւելի ուժգնօրէն կը հաստատուի թէ մարդը չէ ստեղծուած իր հնարած մեքենաներուն համար եւ ոչ ալ՝ իր պարտադրած արագութեանց:

Հետազօտութիւնները ցոյց կուտան, թէ մեր լիչատակած թունաւորուածներու թիւը, ուղղակի կը հետեւի մեքենակա-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՈՒՆԻ ԻՐ ՕՐԻՆԱԿՈՐ ԹԵՄԸ

Մարսէյլի թեմական ընտրութիւնները տեղի ունեցան Յուլիս 4ին, Մարսէյլ քա-ղաքի եւ իր բոլոր արուարձաններուն մէջ, կատարեալ օրինականութեամբ, կարգա-պահութեամբ եւ ազգային բարձր գիտակ-ցութեամբ՝ չնորհիւ գաղութին բոլոր քաղաքական եւ մշակութային կազմա-կերպութեանց ներկայացուցիչներու մի-չեւ տեղի ունեցած երկար բանակցու-թեանց ընթացքին ձեռք բերուած ար-դիւնքին:

Մարսէյլի հայ գաղութը անսահման ու-րախութեամբ դիմաւորեց գոյացած հա-մերաշխութեան ոգին եւ կատարեց իր ազ-նիւ Հայու պարտականութիւնը, անխոիր քուէարկելով մթացեալ ցանկին, որ կա-տարելապէս համազգային բնոյթ մը կը կրէ· ցանկ մը, որ կազմուած է բոլոր կազմակերպութիւնները ներկայացնող անձնաւորութիւններէ, որոնք ուխտած են ծառայել ժողովուրդի չահերուն եւ հաւա-տարիմ մնալ Ս. Էջմիածնայ Մայր Աթո-ռին: Ա՛յս էր ժողովուրդին ցանկութիւնը· թէ՛ իրարահասկացողութեամբ եւ թէ հա-մերաշխութեամբ կարդադրել Մարսէյլը Առաջնորդով մը օժտելու հարցը, Հա-յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ սահմանադրական օրէնքներու տրամա-դրութեանց հիման վրայ եւ այսպէս ալ եղաւ:

Այժմ Մարսէյլ ունի իր օրինաւոր թե-մական Խորհուրդը, որ ընտրեց զաղու-թիս առաջնորդը:

Անշուշտ դանուեցան մասի վրայ համ-բուող քանի մը փառամոլ ու անպարծ խանգարիչներ, որոնք իրենց անպատկառ նկարադրով ու վնասակար գործունէու-թեամբ ծանօթ են զաղութին անդամնե-րուն:

Ժողովուրդին դատաստանը եղաւ անո-դոք:

Մարսէյլ Վ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

նցման կորնթարդին: Եւ ասիկա կը նշա-նակէ, թէ չենք հանդուրժեր կամ՝ պէտք եղածին չափ չենք հանդուրժեր այն տե-ւական խռովքին, որ մեղի կը պատճառէ ինքնաչարժը, մեր դարաշրջանի փառքը եւ ախտը (հիւանդութիւնը): Մարմինը ունի իր պահանջները, իր օրէնքները, իր չափերը եւ իր բարախտմները (տրոփ-նները): Ասոնցմէ ոչ մէկը կը ներդաշնակէ այն խելացնոր եւ հեւացող աշխարհին հետ, զոր ստեղծած է դիւութիւնը:

Ի՞նչպէս պիտի դիմադրաւենք զայն:

Ցայտնի չէ՛:

Թերեւս աւելի մեծցնելով յիմարանոց-նները:

ՓԻԷՌ ԿԱՔՈՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (276)

ԽԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Երկու հարիւրի չափ ասպեներ ջրալից սիկերով կը չարժէին ամբողին առջեւ: Էն, ծաղ զան. հաղիւ թէ կարելի ըլլայ մինչեւ դլուխնին հասնիլ՝ կրակը պիտի վառնին:

Թուրքերը սանդուխով չկոան. այլ երբ պաշտպանողները պարիսպին վրայ չար-ունցան, իսկոյն հաղարաւոր ձեռքեր չարժեցան ու քար եւ նետեր սկսան տե-ղալ պաշտպանողներուն վրայ:

Քար մը Զոլֆայլին դլխուն դպաւ, բա-ւականաչափ սաղաւարտ ունէր, միայն կտկտալին դամբ կոտրեց վրայէն:

Զոլֆայլ հայհոյեց.

— Կեդ՛ը անօրէն չուներ, — բաւ-կտկտալը փրցնելով, — ասոր փոխա-րէն հարիւր դլուխ պիտի ծակեմ:

Քառորդ մը չանցած՝ սկսան լսուիլ բա-դաղնչութիւնները.

— Ա՛ռ, հէթանոս, սաղաւարտիս փո-խարէն:

Եւ ուրիշի մը·

— Առ համաես մը էկէրէն:

Եղան մարթով ծածկուած հսկայ իր մը կը բարձրանար բանակէն, տեռքն անդամ կը զարմացնէր: Միայն սանդուկները չի-սուն ասպեներ էին: Տակը երկու հարիւր Ենիչէրիներ ալ մոտած էին:

Գրիգոր հրդեհիչ տախտակներ բերել տուաւ ու վառել պատրոյդը:

Հսկայ տանիքը կրիայի մը նման կը մօտենար պարիսպին: Եթէ կացիններով մարթն ալ վրայէն քերթէին՝ մինչեւ որ կարենային կրակ տալ անոր՝ արդէն պա-րիսպին վրայ պիտի հասնէր:

Ու հարց էր թէ կարելի պիտի ըլլա՞ր կրակ տալ. որովհետեւ ոչ թէ միայն այլ տախտակներու վրայէն ալ կը կաթ-կըթէր ջուրը. Թուրքերը դաս առած էին:

Արեւելեան լեռներու ետեւէն ծագեցաւ արեւը եւ Ագեքսանդրի ամբոցին վրայ կռուողներուն աչքերը կը չլացնէր: Ա-րեւն անդամ Թուրքերուն կ'օդնէր:

Երբ յարձակող ամպհովանին պարիսպին զատիմերին հասաւ՝ Գրիգոր զոչեց·

— Պահակեդ՛ը:

Զինուորները չէին կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ, սակայն հրացաններու ձայները չուտով հասկցուցին պատճառը:

Թուրքերը խելք մտածած էին ու հսկայ իրին չուրջ հրացաններ զետեղած էին եր-դեհոնի խողովակներու նման, դէպի պաշտպանողները ցոյած խողովակներով· Գրիգոր անդրադարձած էր·

— Ոաքի — զոչեց կրակէն վերջ: — Տակառ...

Ու դլորեց հրեղէն տակառը:

Թուրքերը այս անդամ դեհին չպատակե-ցան, այլ կամ մէկդի կը քչէին, կամ ալ վրայէն ցատկելով կը չարունակէին առաջ դալ:

— Երկու տակառ, — զոչեց Գրիգոր:

Ու երրորդին պատրոյդն ալ վառելով՝ ինքնիր ձեռքով ուղղեց:

Երկու տակառները դարձեալ ճամբայ բացին վաթը վիստացող բազմութեան մէջ-էն: Հաստամէջք Ենիչէրի մը բռնելով երրորդը՝ փոսի մէջ դլորեց ու վրան հոդ նետեց: Երբ հոդին վրայ կոխեց՝ տակա-ռը պայթեցաւ օդը նետելով Ենիչէրին հոդով մէկտեղ, ու չուրջը կեցողներէն քան հոդին չափ տապալեց:

Ատոր վրայ կեցաւ վեր դիմող դունդը· բայց եաւէն կը լսուէր եասաուլներու զոչումը, իլէրի, եւ սաուլ, ու չուրի ուիկերուն ֆչֆչոցը որոնք ցիրուցան տա-րածուող կրակը կը մարէին մեծ կատա-դութեամբ:

— Հիմա քար վրանին, — զոչեց Գրի-գոր:

Կ'ուղէր սպասել որ ճամբան նորէն խիտ խիտ լեցուի:

Իրապէս դունդը նորէն առաջ նետուե-ցաւ փողերու թմրուկներու ճայնով· Ալ-լահ զոչումը կարծես հազարաւոր վագրե-րու մռնչիւնը ըլլար: Ու սանդուխներու անտառը սկսաւ մօտենալ պարիսպին:

Ենիչէրի մը ճանկով պարան նետեց պարիսպին վրայ ու եաթաղանը ակռանե-րուն մէջ սեղմած կապիկի ճարպիկու-թեամբ սկսաւ վեր բարձրանալ: Գլխուն վրայ քար մը ինկաւ ու սաղաւարտը վար ձդեց: Գլուխը սեխի մը կը նմանէր, սպիի պիծով մը: Սակայն ան չարունակեց մա-դլցիլ:

Գրիգոր նիզակ առաւ որպէսզի սպան-նէ: Թուրքը երբ գլխաչափ մը միայն հե-ռու մնաց Գրիգորէն՝ գլուխը բարձրա-ցուց· դէմքը քրտնած էր ու կը հեւար:

Կարծես Գրիգորին կուրծքին զարկած ըլլային, ապշեցաւ մնաց: Այդ դէմքը, Գարբիէլ վարդապետին դէմքն էր, իր եր-բեմնի վարժապետին. նոյն այդ թուխ աչքերը, այդ նուրբ պեխերը. նոյն այդ դուրս ցցուած յօնքի ոսկորները:

— Դուն Գարբիէլ վարդապետին եղ-բա՞յրն ես, — զոչեց Թուրքին:

Անիկա սակայն առանց բան մը հասկը-նալու ապշած նայեցաւ իրեն:

— Սակեցուցէք, — զոչեց Գրիգոր մէկդի քաշուելով, — մայրենի լեզուն անդամ մոռցեր է:

ԿԵԶԱՄ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վարդուհի Ճէլալեան, Պ. Ժորժ Ճէլալեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Քէչեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժ. Արդարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յով. Ճէյլանլը եւ զաւակները (Պոլիս), Պ. Կ. Ճէլիլ եւ զաւակները (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պրուսալեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ժ. Պրուսալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Պուրսալեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մ. Քիւրքճեան եւ զաւակը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յով. Աբգարեան ինչպէս նաեւ Մարան-կոզեան, Աշըգեան, Հոպճանեան, Հաճեան, Աւագեան եւ Սէթեան ընտանիքները կուգան սգալ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, աներոջ քեռայրին եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ՃԷԼԱԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, 62 տարեկանին, որ տեղի ունեցաւ 16 Յուլիսին, Կրընոպլի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 19 Յուլիսին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ֆոնթէնի գերեզմանատունը:

Ընտանեկան պարագաները, այս տխուր առիթով շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակներով ու նամակներով եկան ցաւակցութիւն յայտնել եւ մասնակցիլ իրենց սուգին:

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Թորգոմեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր զաւկին՝

ՕՆՆԻԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ

(56 տարեկան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս շաբաթ (Յուլիս 24) առաւօտ ժամը 10,45ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Լեւոն Քէչիշեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք նամակով, հեռաձայնով, անձնապէս, հետաքրքրուեցան իրմով, արկածին առթիւ:

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, եկեղեցւոյ գմբէթի նորոգութեան յատկացուելու համար.—

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պօղոսեան իրենց ծնողաց եւ եղբօր մահուան յիշատակին 100 Ֆր.: Այրի Տիկին Քոչարեան իր ամուսնոյն Ստեփան Քոչարեանի մահուան տարելիցին առթիւ 120, Տէր եւ Տիկին Հաճի Պօղոսեան իրենց թոռան ամուսնութեան առթիւ 40, Օր. Էրիքա Մալիք (Զուիցերիա) 50, Տիկին Տօրիս Շէյթօ (Զուիցերիա) 50, Տէր եւ Տիկին Արսէն Արապեան իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ 50, դարձեալ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պօղոսեան, կրթական եւ բարենպատակ ձեռնարկներու ի նպաստ 100 Ֆ.:

×

Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (18 Ապրիլ).— Այրի Տիկ. Շաքարեան, եկեղեցւոյ՝ իւղագին 5 Ֆր.: Տ. Պաղտասար Նաճարեան, եկեղեցւոյ՝ 10, Կ. Խաչին՝ 10, Տ. Մամբրէ Գուլումեան, եկեղեցւոյ՝ 5, Տիկ. Վեռթայմ Նաճարեան, եկեղեցւոյ՝ 10, Տիկ. Գուլումճեան՝ Եկեղեցւոյ՝ 10, Տ. Լեւոն Օհանեան, եկեղեցւոյ՝ 10: Տիկ. Շահլամեան, իւղագին՝ 10: (Կիր. 19 Ապրիլ) Զաքար Շարոյեան եւ որդիք, փոխան՝ ողբ. Շնորհիկի հոգեհանդիստի, եկեղեցւոյ՝ 20, Կ. Խաչին՝ 20, Առաջնորդարանին՝ 20, Աղքատախնամին՝ 20 եւ «Շաւարշ Միսաքեան» սրահին՝ 20: Տիկ. Արաքսի Անդրէասեան, ողբ. Վարդգէսի հոգւոյն, եկեղեց.՝ 10: Տիկ. Գուրպանեան, իւղագին, 10: Տէմիրճեան եւ Պաղչաճեան ընտանիք, եկեղեց.՝ 5: Տիկին Զարուհի Փափազեան, իւղագին, 10: Լեւոն Շահինեան, ննջեցելոց, 10: Տիկին Տօռումեան, ննջեցելոց՝ 10: Ամերիկարնակ Տիկ. Աղաւնի Միրաքեան, եկեղեց. 20, Կ. Խաչին՝ 10: Ղազարոս Նարինեան, եկեղեց.՝ 10: Պարգեւ Թէքնէեան, ննջեցելոց եւ նահատակաց 20: Տիկ. Սվաճեան, եկեղ.՝ 5: Տէր եւ Տիկ. Մինասեան, ննջեցելոց 10: Տէր եւ Տիկ. Սերոբ Քէհեաեան եւ եղբարք, ննջեցելոց եւ նահատակաց 20:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիկին Հեղինէ Ս. Թորոսեան եւ զաւակները՝ Հրայր եւ Վիգէն կը նուիրեն 150 Ֆրանք՝ Տան բացման առթիւ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբին: 25 Յուլիսի Կիրակի ամբողջ օրը, Քաֆէ Մարկի ետեւի գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Լա Ռիզ գետակի ափին:

×

ՇԱՒԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձի առիթով այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին եւ նախաձեռնութեամբ «Արդութեան» խումբին:

Շիրիմներու այցելութիւն ժամը 15ին:

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, բարձրախօս:

Մատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային, շիրիմներու այցելութենէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք տեղի կ'ունենայ Շաւիլի դպրոցին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա-Շանթիէ:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ Յուլիս 25ին, կիրակի ամբողջ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ պաղ աղբիւրի պուրակին մէջ:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հերոսներու օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարուժան» խումբին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէին եւ Կապոյտ Խաչի: Այս կիրակի ամբողջ օրը Շաթօ Պօ-Ռը-կառի գեղատեսիլ ծառաստանի եւ պաղ ջուրի մօտ (Սէյսինէ Վէր Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ):

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի դիներով՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Բարձրախօս, հայկական երգեր եւ անակնկալներ:

Սիրով կը հրաւիրուի Լանսէյի, Ռընաժի եւ Ռոնտոյի հասարակութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Օթոքառի ժամերը.— Դրպրոցէն կը մեկնի 8,45ին: Շըմէն տը լա Փըլէնէն՝ 9ին: Փլաս Վէրտէօնէն՝ 9,25ին: Ռիւ Տալամպէռէն՝ 9,25ին: Քուռ Պէրիա կամուրջի մօտէն՝ 9,35ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 68րդ տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Վալապռի գեղատեսիլ անտառին մէջ (Էքսի ճամբուն վրայ, Կարտանի մօտ):

Բարձր հովանաւորութեամբ

VICTOR SAVINE

Maire de Gardanne,
Président du Conseil Général

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստաակն խնամուած յայտագիր.— Երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր, պուլի մրցում:

Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, դիւրամատչելի դիներով:

Կրակ վառելը եւ զուրսէն ապրանք ծախելը արգիլուած են:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 Ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիսնամեակի առթիւ Քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կատարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը ի Մարսէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մասնակցի Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Ֆրանսաբնակ Հայ Կաթողիկէներու: Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մասնակցի նաեւ ազգային ուխտագնացութեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուրտ Օգոստոս 2էն 7:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

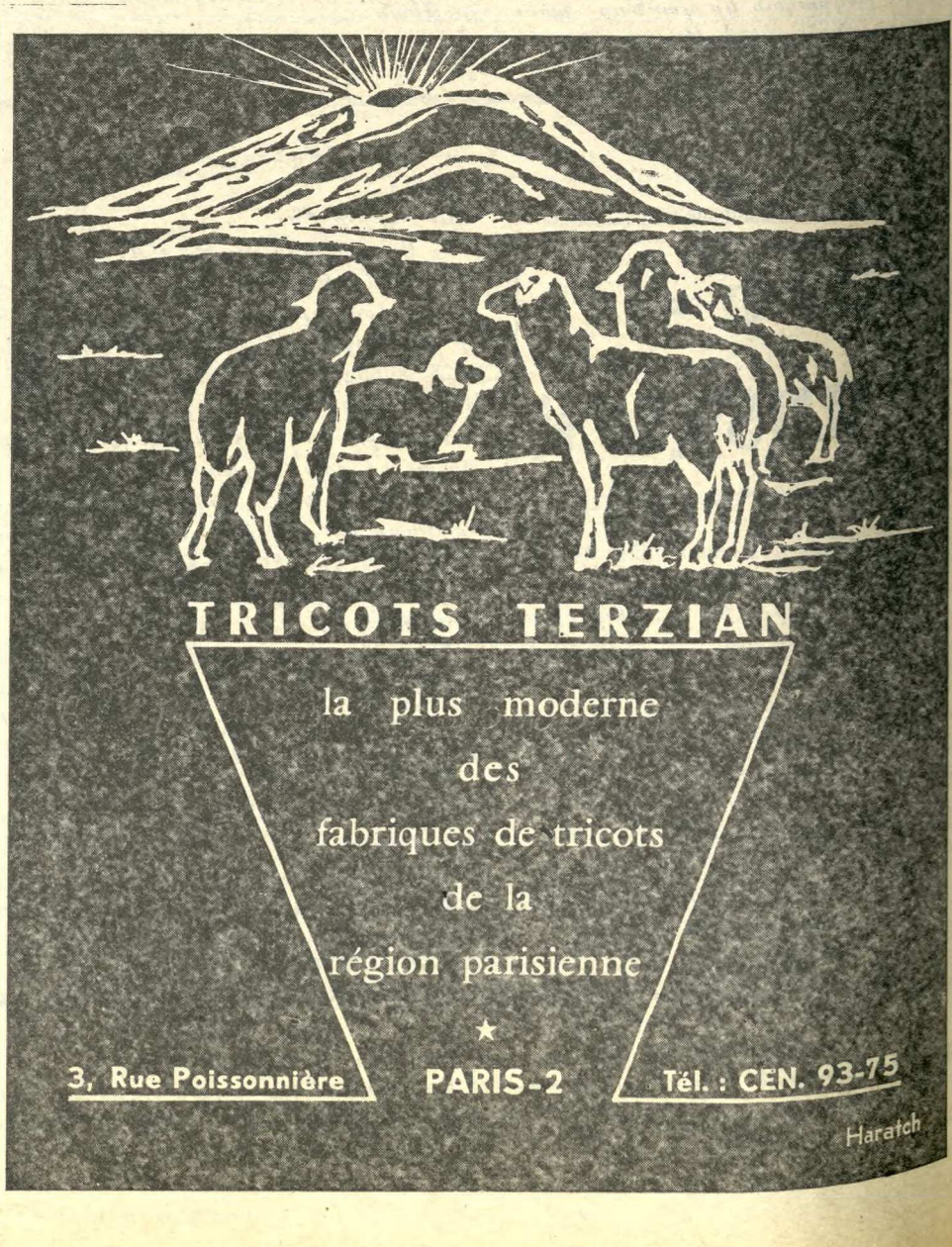
TRICOTS TERZIAN
la plus moderne
des
fabriques de tricots
de la
région parisienne
★
3, Rue Poissonnière PARIS-2 Tél. : CEN. 93-75
Haratch

ԱՐՄԱՒԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՅՈՒԼԻՈՒ
DIMANCHE
25 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10365 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.365

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԵՒ ՏԱՐՕՆ

—o—

Հեթանոսական հին ժամանակ մեծ ուրախութիւն մը կ'ապրէր ամէն տարի, երբ Վարդավառի տօնը կը հանդիսանար։ Ամէնքը կը սպասէին այդ օրուան, որպէսզի ջուր շռայլեն իրարու վրայ։ Ջուրը կը նկատուէր իբրեւ մաքրութեան, սրբագործման եւ նորոգման խորհրդանիշ։ Ուստի ամէնքը կ'ուզէին ջուր ցանել ուրիշներու վրայ, որպէսզի անոնք ալ մասնակից ըլլան այդ սրբագործման։

Ժամանակ մը Վարդավառի տօնը կը տօնուէր Ամանորի հետ միասին։ Ամանորի տօնակատարութիւնները կը տեւէին տասներկու օր։ Ամանորի տասներկու օրերուն ամէն օր ուրիշ մարդ մը կը դառնար թագաւոր։ Ան կը կոչուէր «Տօնի թագաւոր»։ Ամանորի տասներկու օրերուն ամէն մարդ կը ջանար ուրիշներուն հետ ջուր շռայլել, որպէսզի ինքն ալ «Տօնի թագաւոր» դառնայ։

*

Տարօն

Վարդավառ է այսօր: Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, տժգոյն, աղօտ յիշատակ մը միայն:

Բառը ինքնին, — Տարօն — ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Թերեւս խորհուրդ մը:

Երբ կ'ըսենք Մուշ — կը հասկնանք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը: Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, շնչեր ու անցեր: Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը: Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով:

— «Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»:

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ: Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ, — ծիծղուն, ծփուն եւ անարուեստ:

Անահիտի հովանին է — կ'ըսեն — փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետն ու Արածանին, եւ ասդին, մինչեւ Իննակնեան լեռները: Այլեւ Վահագնի հողին:

Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել դաղտնիքը Ասուրի:

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին դաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ:

«Կաղ Դեւ»ն է այս, — իրեն յատուկ խցիկով եւ գուբով, որուն յատակը, — ո՛վ գիտէ —ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անդնահատելի հարստութիւնները: Թոնիրները կը վառին դիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան: Մաքրած ու իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու...:

×

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ: Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատ-շատեր մոխիր ցանած իրենց գլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն:

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջղաձգութեան:

Վարդավառի կիրակի մըն էր — 1915 Յունիս 28 — երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ դետին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին: Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ: Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մա՛հ կ'ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, դաղանային մոլուցքով մը: Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն:

Հայ չմնաց Մուշի մէջ: Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր Էնվերը ինք:

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սերոբներու, Զավուշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն: Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն...:

×

Փլաւ՝ Ֆիզիքական աշխարհը. բայց կ'ապրի հոգեկանը:

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ Տարօնի ոգին: Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համբանքով փրկուեցան հայաջինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար:

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ:

Զուշանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին:

Յուլիս 1931 Շ.

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԿԷՍԻՆ ՄԷՋ

Պուրժուա լայնօրէն կը բացատրէր հայկական բարձրաւանդակի միջազգային արժէքը, աւելցնելով՝ թէ ջուրի շտեմարան մըն է, ուրկէ կը սնանին Կովկաս, Թուրքիա, Իրաք, Սուրիա: Կարին ռազմական կեդրոնն է, ուրկէ կը մեկնին առեւտրական, ռազմական ուղիները:

«Բարենորոգումներու համար չէ որ կը պայքարէին Անգլիա եւ Ռուսիա, այլ Փոքր Ասիոյ համար»:

«Սուլթանը լռեցուց կոտորածներու դէմ բողոքները, բարենորոգում պահանջողները, իւրաքանչիւրին մենաշնոր մը տալով»:

Այդպէս ալ պիտի ըլլայ 1912–14ի տագնապին ատեն: Զօհրապ կը գրէ. «Հայաստան կը տիրապետէ հողամասի մը, որ կ'երկարի Պարսից ծոց, Միջերկրական, Իսկենտէրուն»: Շահրիկեան կը կրկնէ. «Աշխարհագրական դիրքով Հայաստան պիտի դառնար միջազգային շահերու առարկայ, որովհետեւ կը դտնուի Պարսից ծոցին եւ Միջերկրականի ճամբաներուն վրայ»:

Միջազգային պայքարը պիտի յայտնուի անդամ մըն ալ, երբ սեղանի վրայ պիտի դրուի հայկական բարենորոգումներու հարցը Ռուսիոյ նախաձեռնութեամբ: Զօհրապ երախտագիտութիւն կը յայտնէ Ռուսիոյ, որ մոռնալով «Հայաստանն առանց Հայի» Լոպանովեան տարազը՝ ստանձնած է Հայերու պաշտպանութիւնը»: Մանտելսթամի համաձայն Ռուսիա հարցը կը վերցնէր մարդասիրաբար. «Թուրք եւ քիւրտ ոճրագործներու դանակէն Հայերը ազատելու համար Ռուսիոյ մղած պայքարը պիտի մնայ մեր պատմութեան փառայեղ էջերէն մէկը»: (Լը Սոր տը լ'Ամփիր Օթոման, Լօզան 1917, էջ 294):

Ռուս քաղաքականութիւնը դարձաւ մարդասիրական, եղաւ հայասէր սահմանին երկու կողմերը բնակող հպատակներու համար: Քանի մը տարիներ առաջ «Համիտ եւ Նիքոլա կը մրցէին բրտութեամբ՝ իրենց իշխանութեան տակ գտնուող հայ նահանդներու մէջ: 1895–96ին ցարին դիրքը քաջալերեց «Կարմիր Սուլթանը» իր սարսափելի քաղաքականութեանը մէջ Հայերու հանդէպ: Իշխան Լոպանով յայտարարեց շնականօրէն «Իր սահմաններուն մօտ նախընտրելի էր ունենալ «Հայաստանը՝ բայց առանց Հայի»: Առանց Հայերու դիւրին պիտի ըլլար ցարականութեան կլլել հայ նահանդները՝ երբ Փոքր Ասիոյ բաժանումը կատարուէր: Լոպանով Համիտի ամէնէն մտերիմ գործակիցը կ'ըլլար Հայերու ամէնէն ողբերգական վայրկեաններուն: Ռուս կառավարութիւնն էր որ Թաթարները զինեց Հայերու դէմ, ճնշել սկսաւ հայ տարրը Կովկասի մէջ: Այնուհետեւ սկսաւ սիրաշահիլ Հայերը՝ գործածելու համար Թուրքիոյ դէմ: 1895ին Համիտի մեղսակից ցարը պաշտպան կանգնեցաւ Հայերուն, մինչդեռ քսան տարի առաջ խողխողել տուած էր զանոնք: Բարենորոգումներ պահանջելով Ռուսիոյ նպատակն էր մօտենալ նեղուցներուն եւ Իսկենտէրունի, իր տիրապետութիւնը հաստատել հայկական բարձրաւանդակին վրայ: Մեւնոյն ատեն կը հետաքրքրուէր Քիւրտերով, որոնք զինուած էին ռուս զէնքերով»: (Ռըվիւ Փոլիթիք Էնթէրսասիոնալ, 1917, թիւ 26, էջեր 149-208):

Փոքր Ասիոյ բաժանման լուրերը կը տարածուէին Պալքանեան պատերազմին սկիզբը: Գերման դեսպանը Կրէյի կը դիմէր ստուգելու համար լուրերը, իսկ անգլիական արտաքին նախարարութիւնը կը հաւաստէր թէ բաժանումի հարց չկայ: 1912 Նոյեմբերին յաճախակի կը յիշուին դաղտնի բանակցութեանց լուրերը:

Այդ օրերուն Պոլսոյ ռուս դեսպանը կը հաղորդէ Արտաքին նախարարին, անշուշտ անկէ թելադրուած, թէ 1895 Հոկտեմբեր 20ի բարենորոգումներու հրովարտակը մեռեալ տառ մնացած է Քիւրտերը կը թալլեն, հողերը կը յափշտակեն: Հայ զանգուածները Ռուսիոյ կը դառնան, կը խնդրեն բարենորոգումներու գործադրութիւնը, նոյնիսկ Հայաստանի գրաւումը: Հայերու կաթողիկոսը կը թախանձէ Ռուսիայէն, Տիրոջ անունով, պաշտպանել Թուրքիոյ դժբախտ հայ ժողովուրդը:

Սաղոնով անմիջապէս կը հաղորդէ Թուրք դեսպանին, թէ բարենորոգումներու ծրագիրը գործադրուելու է, Հայաստանի մէջ կրնան խռովութիւններ ծագիլ, եւրոպական միջամտութիւն մը կրնայ տեղի ունենալ, երկու պետութեանց յարաբերութիւնները կրնան ազդուիլ: «Հայկական Հարցը Ռուսիոյ համար պետական կարեւորագոյն հարց մըն է»: Պոլսոյ դեսպանը խորհուրդ կուտայ բրժիշկ Զաւրիէվի խոհեմ գտնուիլ, Թուրքերը չգրգռել, Եւրոպայի քաղաքական խնդրանք չներկայացնել, բայց մամուլի միջոցով ներկայացնել Հայերու զանգատները, ցոյց տալ հարստահարութիւնները, Թուրք վարչութեան յոռի կողմերը: (14 Դեկտեմբեր 1912):

Փարիզի հայ գաղութը կը դիմէ հանրապետութեան նախագահին, կը դիմէ անգլիական դեսպանին: Հայերու խնդրածը մայիսեան ծրագրի գործադրութիւնն է, ոչ ինքնավարութիւն, ոչ հպատակութեան փոփոխութիւն: Պօղոս Նուպար Փարիզի ռուս դեսպան Իզուոլոքիի կ'ըսէ.

ՄԱԳՆԻՍ

Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր ամիսները որ վրայ էին հասնում, վառարան շինող Գաբրիէլի տունը դառնում էր կատարեալ սրբի դուռ. պատուէրները տեղում էին իրար յետեւից եւ Գաբրիէլը չգիտէր որին հասնէր:

— Վարպետ, վառարանը քանդուել է, հարկաւոր է նորոգել, խնդրեմ, վաղը դաք շինէք:

— Վարպետ, շինութիւնը վերջացրինք, վառարանը մնացել է դնելու, խնդրեմ, դաք:

— Վարպետ, վառարանը ծուխ է անում:

— Վարպետ...

— Չեմ կարող գալ, չէ՛, գործ շատ ունեմ, ուրիշի տարէք:

— Ուրիշ վարպետ չենք ուզում, քեզ ենք ուզում:

— Ես շուտ չեմ կարող գալ, գործս շատ է, կ'ուշանամ:

— Վնաս չունի, թող ուշ լինի, միայն թէ ե՛կ: Թէ փողի բան է ասա՛:

— Ո՛չ, փողի բան չէ, ժամանակ չունիմ, հասկանո՞ւմ էք, ժամանակ, մինչեւ ձեր գալը պատուէրներ շատ եմ ստացել. չեմ կարող հասցնել:

Սակայն ոչ ոք չէր համաձայնում, որ ուրիշ վարպետ կանչէր. «Թող քիչ ուշ լինի, միայն թէ Գաբրիէլի ձեռքով լինի»:

Գաբրիէ՞լը, Գաբրիէ՛լը, այնքան շնորհալի էր վառարան շինող Գաբրիէլը: Բայց ինչ արած, որ այդքան շնորհալիութեան հետ նա ունէր մի մեծ պակասութիւն, խմում էր: Երբ նրա խումը գալիս էր, վառարան շինել չէ՝ բռերով որ ոսկի բաշխէին, աչքին չէր երեւայ. նա պէտք է իրենն անէր. մի լաւ՝ պէտք է կոնծէր, մի երկու օրով հարբած մնար, ապա թէ ծանր գլխով գործի գնար:

— Ա՛յ, վարպետ, հէչ բան որ չէ, ափսո՛ս է քեզ, մէկ նայիր, ի՛նչ ես դառել: Ինքդ չէնքով–շնորհքով մարդ, սաղ քաղաքին յայտնի, ամէն տեղ անունդ կը խօսին, իսկ ինքդ էդ տեսակ խմին գերի: Էդ զահրումար խմելն ի՞նչ է, որ չես կարող վաղ գալ: Ամօթ չէ՞ — մի անդամ առաւօտեան պատահելիս նրան յանդիմանեց իր քաւորը — մի մտածի՛ր, տնաշէ՛ն, ինքն կնոջ ու երեխաների տէր, հասակդ յիսունին մօտիկ... ջահէլ էլ չես, որ ասեմ թէ անձիդ չես կարող տիրել... Ափսոս չէ՞ քեզ, որ դինետներն ես քարշ գալիս ու էնտեղից շատ անդամ քեզ ձեռքերի վրայ են տուն բերում... էդ հալա հերիք չէ, կօշիկդ չարժողն էլ վրէդ կը խօսի... Ափսո՛ս...

Քաւորը մինչդեռ խօսում էր, Գաբրիէլը գլուխը քաշացնում էր:

— Ասա՛, շիտակ չէ ասածս:

— Շիտակ է, քաւոր ջան, շիտա՛կ... գլուխը բարձրացնելով՝ հազիւ լսելի ձայնով խօսեց Գաբրիէլը:

— Նայիր, երեսիդ գոյնը կ'ասես մեռելի գոյն լինի, էնքան որ խմելուց դալկացել–դեղնել է... Եթէ ինքդ քեզ չես խղճայ, գոնէ մանրս–խոշորիդ խղճայ, կնոջդ խղճա, Աստուա՛ծ ունեցիր...

— Լաւ ես ասում, քաւոր ջան, լաւ...

— Լաւ ասելուցս ի՞նչ օգուտ... աշխըրքի երեսին լաւ բան չա՛տ, մեղի՞ ինչ, մեր ձեռքն ի՞նչ կ'ընկնի, դու կատարելն ասա:

— Կատարե՞լը, ինքնաբերաբար արտասանեց Գաբրիէլը, ի՞նչ կատարել:

— Չխմես:

— Չխմե՞մ, հը, չխմե՞մ, ինքն իրեն այս անդամ հարց տուեց Գաբրիէլը եւ ինկաւ պատասխանի յետեւից, թէ ի՛նչպէս չմխէր: Կամ կարո՞ղ էր արդեօք չխմել:

— Այո՛, չխմես. ի՞նչ դժուա՞ր բան է:

— Դժուար չէ, ինչի՞ է դժուար:

— Թէ որ չէ, էլ ի՞նչ:

— Լաւ կը լինի, քաւոր ջան, էլ չեմ խմի, վճռական կերպով խոստացաւ Գաբրիէլը:

— Հաստատ խօ՞սք ես տալիս:

— Հաստատ, աչքերը թարթելով եւ գլուխը շարժելով ձայնեց Գաբրիէլը: Հաստատ քաւոր ջան, հաստատ:

— Տես, սանահէր, խօսքիդ տէրը լինես, էլ չխմես, թէ չէ՝ է՛լ անունդ չեմ տայ:

— Էն գրկած մեռոնդ վկայ:

— Լաւ:

Քաւորը խիստ ուրախացած, որ Գաբրիէլն այլեւս խմելու չէր, Գաբրիէլն էլ խիստ ուրախացած, որ քաւորը պատճառ դարձաւ իրեն այլեւս չխմելուն, իրարից գոհ բաժանուեցին:

×

Երեկոյեան դէմ էր: Գաբրիէլը գործը վերջացուցած, վերադառնում էր տուն: Քաւորի խօսքերը դեռ նրա ականջումն էին: Նա մեծ հրճուանքի մէջ էր, որ խօսք էր տուել կնքահօրը եւ առաւօտից մինչեր երեկոյ կարողացել էր չխմել: Դա հօ կատարեալ յաղթութիւն էր: Գաբրիէլն այնքան էր ուրախացել դրանով, որ մի վառարանի փոխարէն կ'ասես երկուսը շինած լինէր:

«Այո, այո, լաւ է ասում քաւորս, խըմելն ի՞նչ բան է... Մեղք եմ, եթէ ես մեղք չեմ, կինս ու որդիքս են մեղք. սըրանից յետոյ է՛լ պիտի չխմեմ. տե՛, մի օր չխմեցի՝ ի՞նչ եղաւ, հօ չմեռա՞յ... մանաւանդ որ քաւորիս խօսք եմ տուել»:

Եւ շարունակում էր ճանապարհը:

Նրա տունը գտնւում էր գիւղի ծայրում, մի թմբի գլխին եւ ծխնելոյզից բարձրացող ծուխը երեւում էր հեռուից:

Գաբրիէլն արդէն մօտեցել էր տանը. հարկաւոր էր անցնել էլի մի հարիւր քայլ եւ նա արդէն տանը կը լինէր: Բայց այդ հարիւր քայլ տարածութեան վրայ, ճանապարհից քիչ ներքեւ, կար մի օղետուն, ուր սովորութիւն էր արել նա ամէն երեկոյ, անց կենալիս մտնել, մի–երկու գաւաթ կոնծել, վերջաբանն անել ու գնալ տուն:

Նա արդէն հասել էր այդ օղետան դիմաց, երբ ստամոքսի մէջ ինչ որ բան ըզգաց, կարծես այնտեղ մի բան շարժուեց, մի ինչ որ պահանջ առաջ եկաւ եւ կարծես մի բան ըստ երեւոյթին նրա մարմինը քաշեց դէպի օղետուն:

Գաբրիէլը քայլերը դադարեցրեց, մի րոպէ կանգ առաւ, գլուխը պատացրեց, ձեռը տարաւ ճակատին, շփեց ու մտածեց.

— Ոչ, ես քաւորիս հաստատ խօսք եմ տուել, պիտի չխմեմ. հարկաւոր չէ, պէտք է դառնամ» ,մտմտաց նա եւ բարձրաձայն ինքն իրեն հրաման արձակեց.

— Գնա՛, Գաբրիէլ, առաջ անցիր, ուղիղ գնա՛, չծռուես, գնա՛...

Եւ զինուորի նման գցելով քայլերը, անցկացաւ փորձանքոտ տեղից: Բաւականին հեռացաւ, ապա ետ նայեց եւ տեսաւ, որ արդարեւ անց էր կացել օղետան դիմացից, խիստ ուրախացաւ իր այդ յաղթութեամբ, ոգեւորուեց իրանով, խնդաց ու կանչեց.

— Կեցցես, Գաբրիէլ, կեցցես, որ կարողացար խօսքիդ հաստատ մնալ, օղետունն չմտնել ու չխմել... Կեցցես... որ էդպէս է, արի գնանք, ես քեզ պատիւ տամ...

Ու քայլերը նորից ուղղեց դէպի օղետուն...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

«ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ»

«Կանոնագիրք Հայոց»ի սոյն հատորը բաղկացած է երեք հիմնական մասերից. Ա) Բնագրեր՝ յաւելուածներով, Բ) Ծանօթագրութիւններ ու ցանկեր եւ Գ) «Նախաբան»: Եթէ առաջին ու երկրորդ բաժինները նպատակ ունեն մասնագէտներին լաւագոյն եղանակով ներկայացնել նիւթը, ապա երրորդ մասով հրատարակողը ցանկացել է, ամենադիպուկ ու հնարաւորին չափ սեղմ ձեւակերպումներով, տեղեակ պահել հարցի պատմութեանը, իր նպատակին, իր ստեղծագործական եղանակին, ինչպէս նաեւ բնութագրել «Կանոնագիրք Հայոց»ի պատմական դերն ու գիտական նշանակութիւնը: Դա, ըստ էութեան խտացուած մի ծրագիր է, որին հեղինակն անդրադառնալու է առանձին գրքով, որովհետեւ ընդգրկելու է նաեւ երկրորդ հատորի նիւթերը: Այս առումով հատորն ամբողջական է եւ շնչում է աւանդական դասականութեամբ: Այն խմբագրուած է հմուտ բանասէրներ եւ ձեռագրագէտներ Յ. Անասեանի եւ Էմ. Պիվազեանի կողմից:

«Հայերը ինքնավարութիւն չեն ուզեր, ոչ ալ հպատակութիւն փոխել, այլ միայն 1895ի ռուս-անգլեւֆրանսական ծրագրին գործադրութիւնը» (13 Մարտ 1913):

Պատրիարքին ընկերակցութեամբ պատուիրակութիւն մը կը դիմէ Մեծ Վեզիրին ողբալի կացութեան մասին յուշագիր մը կը ներկայացնէ: (29 Ապրիլ 1913):

Թուրք մամուլը կը տարաձայնէ թէ Թուրքիոյ ազէտներուն պատճառը Հայերն են: Պատրիարքարանը կը բողոքէ: Պատրիարքը դարձեալ կը ներկայանայ Եպարքոսին, կը դիմէ զգացումներուն, կը յայտնէ թէ ճարահատ՝ կոչում պիտի ընէ քաղաքակիրթ աշխարհի կարեկցութեան: Եպարքոսը մտիկ կ'ընէ ուշագիր, բայց մինչեւ այդ թուականը կառավարութեան տրուած 176 թագրիրները կը մնան անպատասխանի:

Անգլիոյ Արտաքին նախարար Կրէյ ապահովցուց Գերմանիան, թէ Փոքր Ասիոյ բաժանման հարց չկայ: Գերմանիա կը յուսար որ Անգլիա պիտի ընդդիմանար ռուս նախաձեռնութեան 1878ի Կիպրոսի համաձայնութեամբ:

Երբեակ Զինակցութիւնը կը մտածէր Թուրքիան կազմակերպել: Անգլիա կը կասկածէր թէ Գերմանիա կ'ուզէ իւրացնել Անատոլուն, ռուս դեսպանը կը տեղեկագրէր, թէ Գերմանները գործօն քարոզչութիւն կը կատարեն Հայերու մէջ ընդդէմ Ռուսիոյ: 1913ի Ապրիլին կասկածները երկուստեք էին, երկու պետութեանց գործիչները իրարու դէմ, քարոզչութիւն կը կատարէին Կիլիկիոյ մէջ, արեւելեան նահանգներուն մէջ...:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ամէն անգամ, երբ մեր անցեալի իրականութեան վրայ կախուած չարագուշակ ամպերը ճակատագրական սպառնալիք են ներկայացրել, ասես, տարերային ինչ-որ օրինաչափութեամբ, ոչ միայն հրապարակ են իջել հմուտ զօրավարներ, ծնուել են ժողովրդական հուժկու ապստամբութիւններ, այլեւ ստեղծուել են զրական յատուկ արտադրանքներ՝ իրենց վրայ վերցնելով հայրենասիրական դիմադրութիւն կազմակերպելու մեծ գործը:

Ը. դարի սկզբներին, յատկապէս բիւզանդական բռնապետական տենդագին մաքառումները, կրօնա-դաւանաբանական քայքայիչ աշխատանքները, արաբական վտանգը, առանց այն էլ վազուց ջլատուած եւ պետականազրկուած հայ ժողովրդի համար օրհասական սպառնալիք են դարձել: Եւ ահա այդ օրերին էլ ծնւում է «Կանոնագիր Հայոց»ի զաղափարը: Ժամանակի յայտնի գործիչ ու մեծ հայրենասէր Յովհան Օձնեցին էր այդ գործի մտայղացողը եւ իրագործողը: Ինչպէս նկատուած է դրախօսող հատորի «Նախաբան»ում, Յովհան Օձնեցու գլխաւոր նպատակն էր՝ հաւատարիմ մնալ հին աւանդներին «Սրբոյն Գրիգորի» Լուսաւորչի «չխոնարհել յայլ ազգաց»: Այս կոչը մի կողմից հետապնդում էր քրիստոնէական եկեղեցու բուն նպատակը, իսկ միւս կողմից՝ հայ ժողովրդի ազգային կերպարանքն անվթար պահպանելու եւ նրա հոգեւոր աշխարհի դռներն ամբօրէն փակելու ձուլման եւ օտարացման ազդակործան փորձութիւնների առջեւ: «Կանոնագիր Հայոց»ի ստեղծման զաղափարն այդ առումով իր դարի խոշորագոյն միջոցառումներից մէկն էր՝ խարբսխուած համազգային այնպիսի հղօր գործօնների վրայ, ինչպիսիք էին ազգային եկեղեցին, սովորոյթը, հաւատքը, հայրենի աւանդութիւնները: Այս տեսակէտից Յովհան Օձնեցին հանդիսանում է Մխիթար Գոշի ամենախոշոր նախորդը, իրաւաբանական մտքի եւ համապատասխան զրականութեան բնագաւառում:

Հիմա, հայագիտական մտքի զարգացման այս, իրօ՛ք, աննախընթաց օրերին, վիթխարի նշանակութիւն ունի «Կանոնագիրք Հայոց»ի հանդամանալից ուսումնասիրութիւնը: Նրա մէջ իւրովի արձանագրուած են աւատատիրական կարգերի ներքին մեխանիզմն ու շերտաւորումները, վերջիններիս կապն ու փոխյարաբերութիւնները, ընկերային ըմբռնումները, ինչպէս նաեւ պատմա-քաղաքական իրադարձութիւնների զանազան կողմերը: «Կանոնագիրք Հայոց»ը վիթխարի նիւթ է բովանդակում հայ եւ ուրիշ ժողովուրդների փոխադարձ կապերի, մշակութային յարաբերութիւնների, համատեղ պայքարի, ինչպէս նաեւ նրանց ներքին հակասութիւնների ու թշնամացնող վէճերի շարժառիթների մասին: Հարուստ ու բազմակողմանի են դպրոցների թատերական արարողութիւնների, բանաստեղծութեան, լեզուի, թարգմանական արուեստի, բարոյականութեան, ընտանիքի կընոջ վիճակի, հին հաւատքի, տարազի, ծէսերի, ճարտարապետութեան, քաղաքային կեանքի, արհեստների, արուեստների, երկրագործութեան, բժշկութեան եւ նման այլ բնագաւառներին ու հարցերին վերաբերող տեղեկութիւնները:

«Կանոնագիրք Հայոց»ը բացառիկ ժողովածու է իրաւաբանական մտքի պատմութեամբ զբաղուողների համար: Դա դարեր շարունակ կեանքի ու կենցաղի հիման վրայ մշակուած իրաւաբանական սահմանումների հաւաքածու է, որ երբեմն դուրս գալով եկեղեցու եւ եկեղեցականների կեանքից, թեւակոխել է ժողովրդի կենցաղի ոլորտները, նպատակ ունենալով հնարաւորին չափ տնօրինել նաեւ նրա բախտը: Յատկանշական է, որ հէնց այս ուղղութեամբ զարգանալով էր, որ այն յետագայում պայմանաւորեց Դաւիթ Ալաւկաւորդու կանոնադատաստանագրքային երկի երեւան գալը: Իսկ շատ չանցած, ծնունդ առաւ Մխիթար Գոշի հռչակաւոր դատաստանագիրքը, որի հիմքում ընկած նիւթերի մէջ վճռական տեղ է գրաւում «Կանոնագիրք Հայոց»ը:

Ահա այս հարցերին եւ մի շարք այլ խնդիրների է, որ Վ. Յակոբեանը իրեն յատուկ սեղմ ու դիպուկ բնութագրութիւններով եւ ճիշդ եզրահանդումներով անդրադարձել է իր կուռ «Նախաբան»ում:

Ինչպէս յայտնի է, Յովհան Օձնեցու ձեռքով կազմուած Ը. դարի «Կանոնագիրք Հայոց»ը բովանդակալիս է եղել շուրջ 48 կանոնախմբեր, որոնք եւ փակուած են եղել նոյն հեղինակի յիշատակարանով: Յետագայում, բնականաբար, գործող այս ձեռնարկը հարստացել է ստեղծուած նորանոր կանոնախմբերով, ընդգրկելով ընդամէնը 57 կանոնախումբ: Ներկայ հատորը ներկայացնում է լոկ Յովհան Օձնեցու կազմած մասը (24 կանախումբ), որն իրաւաբանական եւ բնագրագիտական առումով մի ամբողջութիւն լինելով, իրաւունք ունէր առանձին հատորի նիւթ դառնալու: Վ. Յակոբեանը, երկարատեւ հետազօտման շնորհիւ, կարողացել է իշխել ամբողջ նիւթի վրայ եւ բծախնդիր հետեւողականութեամբ, վերոյիշեալ 48 ձեռագրերի օգնութեամբ, առաջին անգամ, տպագրութեան ներկայացրել այդ գործի ճշգրտուած բնագիրը՝ համապատասխան տարընթերցուածներով եւ ճոխ ծանօթագրութիւններով: Խրախուսելի է նրա եռանդը թարգմանական նիւթերը ստուգել նաեւ մայրենի բնագրերով կամ նրանց համարժէք այլ աղբիւրներով:

Ամենուր իշխում է միօրինակութիւնը, հետեւողականութիւնը, ընդունուած ըսկզբունքի անխաթար կիրառումը, առանց որի հատորը կարող էր շատ բան կորցնել:

Հատորի նախաբանը, ձեռագրերի նկարագրութիւնը, յաւելուածը, ծանօթագրութիւնները, ցանկերը՝ իրենց ընդգրկումներով, բազմակողմանիութեամբ եւ մանրամասնութեամբ արել են ամէն ինչ, որպէսզի օգտագործող մասնագէտի գործը դիւրանայ ըստ ամենայնի:

Նուիրուածութիւն, սէր, գիտելիքներ, հմտութիւն եւ ի վերջոյ՝ յաջողուած արդիւնք, ահա այն բառերը, որոնցով կարելի է բնութագրել ներկայ հրատարակութիւնը:

ԱՍ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԻՑ ԱՆՑ

Դա լինում է կէս գիշերից անց, երբ քնած են լինում ոչ միայն մերոնք, տնեցիները, այլեւ մեր ամբողջ բակը, որ մի ուրոյն աշխարհ է իր հոգսերով ու ցաւերով, ուրախութիւններով ու տխրութիւններով:

Սովորութեանս համաձայն, ես լայն եմ բացում պատուհանիս փեղկերը, կանգնում նրա առջեւ եւ զգում, թէ ինչպէս հովն ալիք-ալիք յորդում է ներս, մետաքսի սառնութեամբ քսւում ճակատովս, շոյում իմ ծանրացած կոպերը եւ դուրալի անդորրով պարուրում յոգնած մարմինս:

Միակ ելեկտրալամբը, որ կախուած է ընդարձակ, ծառաշատ բակի կենտրոնում, բարձր սիւնից, հազիւ է լուսաւորում կալաչափ մի տարածութիւն, մնացած մասը թողնելով փափուկ, խշխշան ըստուերների մէջ:

Վաղուց նկատել էի, որ երբ մեր բակում լռում է երեխաների աղմուկը եւ տնեցիները քաշւում են ներս, սիրահար մի զոյգ, հաւանօրէն փողոցները չափչափելուց յոգնած, գալիս նստում է ծառերի տակ եւ ստուերոտ մի անկիւնում մնում երկար, երկա՛ր...

Եւ այն բանից, որ նստում են իրարից հեռու, իւրաքանչիւրը նստարանի մի ծայրին, ենթադրում էի, որ խիստ ջահէլներ պիտի լինէին, այսինքն այն հասակում, երբ սէրը մի նրբանուրբ երազ է թւում, որ ամենաչնչին հպումից կարող է ցնդել, վերանալ:

Նստում են մեծ մասով լուռ, ասես իրարով արբած, իրարով հմայնուած, միայն իրար նայելու, մէկ մէկու ներկայութիւնը զգալու տենչով:

Վերջապէս գալիս էր բաժանման պահը: Հեռու հեռուից էլ կարելի է զգալ, թէ որքան դժուար էր լինում այդ պահը նրանց համար:

Կանգնում էին ստուերուտի մէջ դէմ դիմաց, մէկ մէկու մատների ծայրերից բռնած: Երբ աղջիկն էր ուզում հեռանալ, տղան էր նրա ձեռքը քաշում, ետ պահում եւ երբ հեռանալ ուզողը տղան լինէր, աղջիկն էր քաշում նրա ձեռքը: Ու մնում էին երկա՛ր, երկա՛ր, հիմա էլ ոտքի վրայ կանգնած, դէմ դիմաց, էլի լուռ եւ անձայն:

Նուիրական մի տեսարան էր դա, որ չէր կարող սիրտ չյուզել:

Բայց ահա մէկ օր էլ իմ մէջ հայրը գլուխ բարձրացրեց, այո՛, ծնողը:

Մի՞թէ սրանք իրենց գլխին մեծ չունեն, հայր-մայր չունեն, որոնք զբաղուեն, հետաքրքրուեն իրենց զաւակներով, հարց տան, իմանան, թէ որտե՞ղ են անցկացնում իրենց ժամանակը եւ ե՞րբ են վերադառնում: Կարելի է ուշանալ, — տէ, մեզնից ո՞վ չի ուշացել: Բայց այսպէս յաճա՞խ եւ մինչեւ կէս գիշեր:

×

Մէկ անգամ, սովորականին պէս, պատուհանի մօտը կանգնած, ես սիրահար զոյգի կողմն էի նայում, երբ ալիք-ալիք ներս յորդացող հովի հետ մի ծանօթ ծիծաղ, հարազատ կարկաչ հասաւ ականջիս:

Ակամայ կասկած սողոսկեց սիրտս եւ ես ոտքերիս ծայրերի վրայ անաղմուկ անցայ ննջարան:

Մերոնք քնած էին, իսկ աւաղ որդուս անկողինը... դատարկ էր:

— Մի՞թէ նա...

Մօտեցայ, ետ դցեցի վերմակը, թէեւ հեռուից էլ երեւում էր, որ նրա տակը ոչ ոք չկայ:

Այո, չէի սխալւում:

Ես գլխահակ դուրս եկայ ննջարանից, զգոյշ փակեցի դուռը եւ ինձ թուաց, թէ նրա ետեւում մնաց իմ պայծառ ջահէլութիւնը:

Այդ գիշեր, ինչպէս եւ յաջորդ օրերին, միայն մի հարց էր հոլովւում իմ մտքում:

— Տէր Աստուած, այս ե՞րբ մեծացաւ...

ԲԵՆԻԿ ՍԷՅՐԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (277)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ահաւոր կռիւը մինչեւ մայրամուտ տեւեց. այն ատեն Թուրքերը յոգնաբեկ քաշուեցան ամէն կողմէն:

Բերդին շուրջ հազարաւոր թուրք դիակներ ու վիրաւորներ սփռուած էին: Զախջախուած ոսկորներով դալարուողներ, էյ վահ, եթիշին ու մէտէտ Ալլահ (ով Աստուած իմ) գոչումներ ու հռնդիւններ կը լսուէին ամէն կողմէն:

Բայց բերդն ալ մեռելներով ու վիրաւորներով լեցուած էր, ու պատերը եւ պատուանդանները ներսէն ալ արիւնաներկ էին: Ամէն ոք արիւնոտ, քրտնած, փոշոտ ու պատառոտուն էր: Յոգնած կիներ կը հաւաքէին մեռելներն ու վիրաւորները:

Սպաները լուացուելու գացին. ինքը Տոպոն ալ այնքան մրոտած էր, պեխերն ու մօրուքը այրած, որ եթէ իր հրամանատարութեան սաղաւարտը գլուխը չըլլար, մարդ պիտի չճանչնար զինքը:

Եւ այդ վիճակի մէջ ընդունեցաւ, Պապա թնդանօթին յեցած, նոյն օրուան տեղեկատուութիւնները:

— Ես յիսուն մեռեալ եւ եօթանասուն ծանր վիրաւոր ունիմ: Հինգ քուինթալ վառօդ սպառեցինք, — յայտարարեց Մեքչէի:

— Երեսուն մեռեալ եւ հարիւր տասը վիրաւոր ունիմ: Ութ քուինթալ վառօդ գնաց — իմացուց Գրիգոր Պոռնեմիսսա:

— Այս գիշեր իսկ պէտք է պարիսպներու նորոգութեան աշխատութիւնը սկսինք:

— Երեք քուինթալ վառօդ, քսանըհինգ մեռեալ, յիսունի չափ վիրաւորներ, — ըսաւ Ֆիւկետի, ու ձեռքը երեսին սեղմեց:

— Դո՞ւն ալ վիրաւոր ես:

— Ոչ, — պատասխանեց Ֆիւկետի: — Բայց ակռայի այնպիսի ցաւ մը ունիմ, կարծես հրաշէկ երկաթ մխած ըլլան երեսիս:

Տոպոյ տեղեկատուներու մէջ տեսաւ նաեւ Վարշանին ալ:

Լրտեսը տերվիշի հագուստ հագած էր, ու կարծես կարմիր գոգնոց ունենար, կուրծքէն մինչեւ ոտքը կարմիր էր:

— Վարշանի, հոս եկուր, — ըսաւ տեղեկատուութիւնները ընդհատելով, — վիրաւո՞ր ես:

— Ոչ, — պատասխանեց Վարշանի, — ստիպուած էի մեռելներ փոխադրել, մինչեւ որ յաջողեցայ ներս սպրդիլ:

— Ի՞նչ լուր կայ, ուրեմն:

— Տիար Սալքայի այս երկրորդ անգամ գրեց ամէն կողմ դաւառներուն ու քաղաքներուն:

— Ու դեռ մարդ չեկա՞ւ:

— Ասկէ անկէ եկած են, — պատասխանեց Վարշանի քաշքշուկ կերպով, — բայց իրարու կը սպասեն՝ որպէսզի կարենան Թուրքերուն վրայ յարձակիլ:

Տոպոյ հասկցաւ թէ Սալքայի ոչ մէկ տեղէ պատասխան ընդունած էր:

— Ի՞նչ գիտես Թուրքերու մասին:

— Չորս օրէ ի վեր մէջերնին կը թափառիմ, ու տեսայ թէ սաստիկ յուսալքուած են:

— Աւելի ուժով, — ըսաւ Տոպոյ փայլուն աչքերով:

Ու լրտեսը կրկնեց որպէսզի շուրջը կեցողներն ալ լսեն:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

50 Ֆրանք ընկ. Կարօ Երանեանէ, Դաշնակցական իր մկրտութեանե 56ամեակին առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Հ. Հ. Թագւորեանէ 30 Ֆրանք, ի նպաստ օգնութեան գործին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Պ. Գէորգ Չէնպէրճեանի մահուան առթիւ Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է կարգ մը բարեկամներէ, փոխան ծաղկեպսակի ի նպաստ դըպրոցի 100 Ֆր.: Ցաւակցութիւններ այրիին եւ զաւակներուն:

×

Կ. Խաչի Կռընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մայրերու օրուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Քարաքանեան 50 Ֆ., Զատիկեան 40, Էսքինեան 30, Սամոյեան եւ Մարկոսեան 15ական, Օնպաշեան, Իւլրիշ, Միքայէլեան, Յովակիմեան, Ալիքեան, Պուրսալեան, Եէմէնիճեան, Մինասեան, Անտոնեան, Սահակեան–Սինանեան, Վ. Աւագեան, Տ. Սանճեան, Մ. Թագւորեան, Մ. Կիւմիւշեան, Պ. Մանուկեան, Ժ. Բ. Ստանպուլեան, Հաճեան ընտանիք, Քէշիշեան, Ս. Քիւրաճեան, Մութաֆեան, Պ. Մուրատեան, Տոզիկեան, Սիմոնեան, Սիսլեան, Չիֆճեան, Մարգարեան, Նիքոլա, Արապեան, Միսքճեան, Ա. Կիւմիւշլեան, Ա. Գրլրճեան, Տ. Սահակեան, Վ. Իսպէնչեան, Կարմիրեան, Խաչիկեան, Յ. Գրլրճեան, 10ական: Ներսէսեան, Ասլանեան, Տոզրամաճեան, Մ. Մառանճեան, Քէհիրեան, Քիրազեան, Փափազեան, Յովնանեան, Մարգարեան, Ա. Ճերմակեան, Գօճակէօղեան, Կ. Մեսրոպեան, Զուլալեան, Գ. Թիւֆէնկճեան, Այվազեան, Թորոսեան, Աբրահամեան, Երկանեան, Ուղուրլեան, Սիսլեան, Ինճէեան, Գարակոզեան, Ջաղացպանեան, Սալամանեան, Մ. Մուրատեան, Ճերմակեան, Քիւրաճեան, Ժամկոչեան, Գէորգեան, Մարաշլեան, Ա. Կիւրինեան, Երէցեան, Կ. Կիւրինեան, Բունարճեան, Ա. Բունարճեան, Եկաւեան, Գույումճեան, Տ. Ստանպուլեան, Բաբախեան եւ Նահապետեան 5ական: Տիպիտապեան եւ Արթինեան 3ական, Թէլալեան 2, ընդհ. գումար 718 Ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեանէ իրենց աղջկան ուսումնական յաջողութեան առթիւ 20:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ՅՕՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 կիրակի, այս տարուան բանակավայրին մէջ՝ Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (Վօքլիւզ)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, դիւզի աբրային խնդրանքով եւ շրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն սկսեալ փութպոլի, վօլիպոլի եւ զանազան խաղերու մրցումներ, Թաղապետարանի մարզադաշտին մէջ:

Երեկոյ ժամը 20,30ին, խարոյկի շուրջ հայկական երգեր ու պարեր գեղջկական տարազներով: Սկաուտական խաղեր:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախկին հայ Արենոյշներն ու Արիները եւ Միութեան բոլոր բարեկամները:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈԼԱՆՏԱ

Պելժիոյ ճամբով
ԼԻԻՔՍ Օթոքառով

ՉՈՐՍ ՕՐ, ՕԳՈՍՏ. 13–14–15–16

ՄԵԿՆՈՒՄ Ուրբաթ Օգոստ. 13 ժամը 7,30ին:

Հաւաքուիլ Մեթրօ Շաթօ–տը–Վէնսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը, դէպի Պրիւսէլ: Ճաշ Մօպէօժ, այցելութիւն պելժիական մայրաքաղաքին: Մեկնում դէպի Հոլանտա, ժամանում ԹԻԼՊՈՒՐԿ, իրիկուան ճաշ եւ բնակութիւն:

Օգոստոս 14ին, մեկնում դէպի Քացհէօվըլ, այցելութիւն Էֆթելինկ: Ճաշ լճին համբաւաւոր ճաշարանը:

Զբօսանք – պտոյտ – ճաշ եւ բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 15, Աստուածածին: Մեկնում դէպի Ամսթերտամ, այցելութիւն քաղաքը եւ Ռամպրանտ թանգարանը, ծովի լողանք, վերադարձ Թիլպուրկ Լա Հէյի ճամբով, Ռոթերտամ ճաշ և բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 16, մեկնում դէպի Փարիզ, այցելութիւն Անվերս, ճաշ՝ Պրիւսէլ, մեկնում դէպի Ուաթերլօ, վերադարձ Փարիզ ժամը 20ին:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 169 ՖՐԱՆՔ

ԱՅՍ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ:

Պատուիրակ
ԷՏՈՒԱՐ ՃԷԶԻՐԵԱՆ
RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիսնամեակի առթիւ Քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կատարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը ի Մարսէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մասնակցի Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Ֆրանսաբնակ Հայ Կաթողիկէներու: Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մասնակցի նաեւ ազգային ուխտագնացութեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուրտ Օգոստոս 2էն 7:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 Ֆրանք
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 Ֆրանք

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով մեկնողներու արձանագրութիւնները կը դադրին Յուլիս 17ին:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

OUVERT TOUS LES JOURS

SIRDAR-GRILL

50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA

Entresol: RESTAURANT-GRILL

NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE

Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)

Après 20 h. DINERS-SOUPERS aux chandelles et en musique

Avec les « ARMENOFF »

dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)

leurs répertoires folkloriques arménien, oriental, russe, tzigane et israélite

Réservations : ou 225 - 39 - 69
225 - 38 - 60

OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՄԱՉԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 27 JUILLET 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10366 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.366

ՄԵՒ ՃԳՆԱԺԱՄԸ (*)

Պոլիս, 4 Յուլիս

Այլեւս ակնարկները կամ խորհրդաւոր փոխաբերեալ չեն, այլ պարզ, միրկ բա– ներ, արտասանուած զարմանալի սուռ– նութեամբ մը:

« — Հայերը վտանգաւոր տարր են, եւ որոշած է տեղափոխել զանոնք, ցըր– ուել ալ ու ձախ:

« — Ուրեմն արտօնեցէք մեզ որ ղուխ– ին առնենք եւ երթանք մեր ուզած տեղը:

« — Վա՛յ, առանձ միտքե՞ր ալ ունիք: Երբեք ներելի չէ այդպիսի բան եր եւս – խօսիլ անգամ: Չի՛ վայլեր, էֆէնտի...»

Հասարակ խօսակցութիւն մը չէ այս, Աբդիան Ահմեթ մէկ սրճարանին մէջ, կամ Հայատ–Փաշայի մարդերու վրայ, հանդիներու միջեւ: Երիտասարդ Թուրք – քին պատասխանատու պաշտօնեաներէն մէկն է խօսողը, եւ խօսած է այնպիսի վստահ մը որ քիչ մը աննախընթաց է սա նախնական «սահմանադրութեան» տա– րիներուն մէջ:

Եւ այդ պաշտօնատարը միակը չէ իր տեսակին մէջ: Ատենէ մը ի վեր, բովան– դակ Պալքան–Ասիան Թուրքիան ու լորձունք կը թքնէ հայ ժողովուրդի հասցէին, մեծ ու պզտիկ, նոյնիսկ հազիւ կաթէն կտրուած Օսմաններ կամ Ազիէներ ակռայ կը կրճտեն «կեավուր էրմէնիներու» դէմ, որոնք միակ պատասխանատուներն են այս բոլոր փորձանքներուն:

Քթած են բոլոր դէմքերը, չնորհիւ խանդավառ քարոզութիւններու եւ դի– մումի ստորագրութիւններու, որոնց տուն կուտայ Նեղը–Օսմանիէի հռչակաւոր Զաքարոզիը:

Ատոմովանիներ որ չափազանց վարպետ դիւանագէտ մը սարքեցին այս խաղը, ինչ երկուսն վարձահատոյց, ու մին– չեւ օրուան այս ժամը՝ իրենց անկեն է որ Թաւալի դիւանին ուժգնութեամբ մը, որ հետքերուն վրայ սրտելով արիւն ու ականջ, սուղ ու պատուհաս, անէնք ու կրէժ:

Իրենց առաջին գործը եղաւ, ամէն տեղ, կառավարական դիւանաթափ ընել հայ ժողովուրդը:

Ճիշդ է որ դիւանագիտական իշխանութիւ– նը, ժամանակ օրէնքով մը, պայմանա– կան կուսակ դնելը յանձնելու, բայց ատիկը կանուխէն սկսած էին արդէն տարածումը: Այսպէս, կեսարիան դիտա – ցած կ'ինկին, եթէ չենք սխալիր, փե– տրուարէն սկսած, արկածալի պայթիւն մը պատրաստ բռնելով· Տիլբանակերտ՝ նմանապէս: Հարիւրաւոր Հայեր բանտ թղուած՝ կը բռնադատուէին՝ ոչ միայն իրենց ունեցած դէնքերը յանձնել, այլեւ մասնել ուրիշներու: Եթէ ձեռք պղտիկ չունենար, աքցաններ ձեռք կ'առ– նէին եղունգ, մէս, մազ փետահարել, կամ ոտքերնէր կը տաքցնէին՝ մարմիններու ոտիկաներ համար, կամ ծանրութիւններ կը կախէին ամօթալիքներէն, կամ հռացած իշ կը լեցնէին գլուխն ի վար...

Ինչո՞ւ կը յիշեմ այս սարսափ – ները, որոնք առասպել կը թուին, եւ ո– րոնք սակայն հազիւ իրականութեան մէկ պատ պահերը կը կազմեն: Եւ ի՞նչ խօսք որ ոչ միայն չատեր Թուրքմահ ինկան, կամ ենթեցան, կամ «տանկման», կամ վերջապէս անձնասպան ըլլալ փորձեցին — անունները կրնանք յիշել — այլեւ, հետաքրքրաւոր՝ սուտ, իրաւ՝ խոստովանու – թիւններ ըրին, առանց սակայն ապատե– ցուելու, ինչպէս կ'երեւայ կե– տրոնի պատասխանատուներէն, պատերազմական վճռաբերէն, ուր կը յիշուի այս ամբաստանութիւնը «դնահատելի ծառայութեան» համար, իբրեւ պատճառ պատժի թե– լադրման...

Ուրիշն բոնի եւ մոլեգին դիւանաթափու– մէն յետոյ, կամ անոր զուգընթացաբար, սկսան ձերբակալել իրրեւ երկրորդ քայլ — բոլոր անոնք, որոնց «ձեռքը ոտքը կը բռնէ»... Եւ ահա հազարաւոր մտաւորա – կանները, երիտասարդները, պրոֆիլներ, «երեւելիները» կամ յեղափոխականները — իրենք դիրենք պատն ոքտորի մէջ կամ բանտի մը խորը, եթէ երբեք ճամբան սպաննուած չէին:

Առին զէնքը — դիմադրութեան միջո– ցը· առին, ինչ որ պատն· չկրթացուցին դիմադրութեան ոչին ալ, կամ ով որ կրնար իրր այն համարուիլ: Ալ ի՞նչ կը մնար՝ պրծադրելու համար բուն ծրա– դիրը, ամրողջ Հայութեան տեղափոխու– մը՝ սարերէ, ձորերէ դէպի անջրդի անապատները: Այո՛, այնքան ուշադիր եղած էին մանրամասնութիւններուն, որ տեղափոխման միջոցին իսկ, չմոռցան պատելու 17–51 տարեկան այրերը, իրրեւ դիմադրող, եւ իրենց վայրագ ու արիւ– նաղանդ աչքերուն առջեւ մնաց միայն հարիւր հազարաւոր բողմութիւն մը ան– պաշտպան մայրերու, քոյրերու, մա – նուկներու, որ կրնային անարգել եւ ան– պատիժ քշել ո՛ւր որ թելադրէր իրենց իժի բնազդը:

Եւ ահա «ելք»ը այս նահատակ ժողո– վուրդին, ահա ելքը կայանէ կայան, հանդրուանէ հանդրուան, հասարակածա– յին այս արեւուն տակ, եւ ինչո՞ւ չէ, հասարակածային օդակները, հետո՛ւ բա – րեկամ աչքէ:

Այն հազուագիւտ օտարականներն ան – դամ, որ ճամբան կը հանդիպին այս ան– վախճան կարաւաններուն, ուրիշ չատ դիակներ է որ կը տեսնեն քան կենդանի բաղմութիւններ: Երիտասարդ Թուրք կա– ռավարութիւնը անոպայ երիտասարդի բոլոր մոլեգնութիւնն ու գազանութիւնը փոխանցեց: Այս առթիւ Թուրքիոյ Ար– տաքին նախարար՝ Ըշըք բողոքած է եւ չեշտած որ Թուրքեւյունական երկկողմա– նի չափանիշը պէտք չէ տուժեն յոյն– կիպրական այս խոպերէն:

ՎԻԷԹՆԱՄ

ՄՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան հայածիչ օդանաւ մը վար առնուած է առջի օր խորհրդային Սուէն հրթիռի մը կողմէ, Հանոյէն 65 քիլոմեթր արեւմուտք:

Սայիոնի ամերիկեան բանբերը յայտա– րարած է թէ ցարդ չեն պնդեր որ հրթիռ մըն էր իսկապէս, բայց առջին տուեալ– ները կարծել կուտան թէ օդանաւը վար առնուած է Սուէն հրթիռով մը: Եթէ այս պարագան ճշդուի, առջին անգամ ըլլա– լով, Մոսկ· Միութիւնը միջամտած կ'ըլ– լայ Վիէթնամի պատերազմին եւ այս դէպքը կրնայ շատ ծանր հետեւանքներու դուռ բանալ: Օդանաւին անձնակազմին երկու օդաչուներն ալ կորսուած կը նը– կատուին:

Յամաքի վրայ ալ, կացութիւնը աւելի փայլուն չէ: Վիէթքոնկը կը շարունակէ իր յարձակումները: Ըստ Հանոյի տեղե– կութեանց, 1964 Օգոստ· 3էն ի վեր ամե– րիկեան 400 օդանաւեր վար առնուած են:

Վիէթնամն ալ բաւական դժուարու – թիւններ ունի երիտասարդները համոզե – լու համար, որ կառավարական ուժերուն միանան: Ամանք նոյնիսկ իրենք կը վիրաւորեն կամ կնոջ կերպարանք կ'առնեն որպէսզի զատին ծառայութե – նէ: «Ինչո՞ւ մեռնիլ Ամերիկացիներու համար կ'ըսեն, կը նախընտրենք ողջ մնալ»:

ՀՌՈՄ

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸՆ ԱՌԱՋ

Ծանօթ է որ Իտալիոյ համայնավար կուսակցութիւնը ամէնէն զօրաւորն է թէ՛ քանակով, թէ՛ որակով: Ներկայիս ունի 1·700·000 անդամ եւ մեծ է այն ապդե – ցութիւնը զոր ունի Իտալիոյ մէջ եւ դուրսը, զազափարական պետնի վրայ:

Երկու կարեւոր դէպքեր կը բնորոշեն ներկայիս, Իտալիոյ համայնավար կու– սակցութեան ընթացքը: Նախ վիճաբա – նութեան խնդիրն ատոմային էներկիա մը պատելու համար պէտք է եր– թալ մինչեւ 1923–26, այսինքն այն շըր– ջանին, երբ դեռ Սթալին իր բացարձակ ազդեցութիւնը չունէր ռուս կուսակցու – թեան եւ Միջազգայինին վրայ:

Օրակարգի դլխաւոր հարցը համայնա– վար կուսակցութեան գոյութեան իսկ հարցն է եւ ասիկա ոչ միայն Իտալիոյ այլ եւ բովանդակ աշխարհի մէջ: Այս հարցը մէջտեղ դրած է մանաւանդ ձիորթիօ Ա– լինատա, որ հին չարքային մըն է: Իր տեսակէտը պարզ է: Ընկերվարական կու– սակցութիւնները անանկացած են, հա – մայնավար կուսակցութիւնները անանկա– ցած են: Ոչ մէկը ոչ միւսը հասած է իր նպատակներուն: Դրամատիրական ընկե– րութիւնը խորապէս բարեփոխուած է եւ այսօրուան աշխարհը ոչ մէկ կապ ունի այն աշխարհին հետ ուր Կ'ապրէր Լենին: Նկատի առնելով իր պատմական ծագու– մը եւ տարիքը, ռուսական յեղափոխու – թիւնը չի կրնար օրինակ ծառայել արեւ – մտեան յեղափոխութեան: Պէտք է ջնջել համայնավար կուսակցութիւնը եւ ստեղ– ծել նոր կուսակցութիւն մը, որ համա – ձայնի մէկ կամ միւս ձեւով բոլոր անոնք որոնք ընկերվարական զազափարներ ու– նին: Զարմանալի կը թուի թէ Ամենատես կրցած է նման տեսակէտ մը պաշտպանել առանց հետապնդելու կուսակցութեան դե– կանէն կամ ատոմքոնելու չարքերէն:

Կարեւոր է նկատել նաեւ թէ Լոնկօ համամիտ է Ամենատեսի տեսակէտնե – րուն: Իտալիոյ համայնավար կուսակցու– թեան Դեկտեմբերի համագումարը հա– մաշխարհային հետաքրքրութիւն պիտի չարժէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պելժիա վերջապէս պիտի ունենայ իր կառավարութիւնը, երկու ամսուան ատ– նակ եւ: Ընկերային – քրիստոնեայ եւ ընկերվարական համաձայն են կառավար– ութիւն կազմելու համար Հարմելի պե – կավարութեան տակ: Հաւանական կը նը– կատուի որ Փօլ–Անրի Սփաք, Արտաքին նախարար մնայ:

Պանտինկի խնամական համագումա – րին առթիւ, նախագահ Սոքարնօ յայտա– րարած է թէ Ինտոնեզիա, ի մօտոյ, իր «հիւլէական ռումբը կ'ունենայ եթէ Ա է – լան ուզէ...»:

Լիբանանի մէջ, Ռաշիտ Քարամէ կազ– մեց իր կառավարութիւնը, Խորհրդարա– նէն դուրս առնելով իր նախարարները, որուան ըլլալով որ ոչ խորհրդարանա – կան համախմբման վրայ կրնար կռթնիլ ոչ ալ մեծամասնութեան երեսփոխաննե– րուն վրայ:

Սուրիոյ Պաաս կուսակցութեան դե – կավարութիւնը յայտարարեց թէ երկու տարի որոշած է իրրեւ վերջնական թուա– կան, նոր Սահմանադրութեան մը վաւե– րացման համար: Ներքին ճակատի վրայ, Պաասը կը նախատեսէ «Հանրային ժողովրդապետութեան իրագործումը», հիմնուած ընկերային արդարութեան, բո– լոր քաղաքացիներու հաւասարութեան եւ հանրային ու անձնական ազատութեան վրայ: Պաասը կը նկատէ նաեւ թէ Պա – ղեստինի ազատագրումը իր դլխաւոր պատասխանութիւնը կը մնայ:

(*) Թղթակցութիւն (11–7–1915) Սո – փիայի «Հայաստան»ին, տե՛ս «Յառաջ» Յունիս 26 եւ Յուլիս 6:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԿԷՍԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թուրք կառավարութիւնը 1912 Դեկտեմբերին հրատարակեց բարենորոգումներու ծրագիր մը: Անգլիայէն սպաներ ուղեց հսկելու համար ոստիկանութեան, արդարութեան, երկրագործական, հանրային շինութեանց վրայ: Գերմանիա համաձայն էր, բայց Ռուսիա ընդդիմացաւ, որովհետեւ չուզեց վէճի բռնուիլ համաձայնական Ռուսիոյ հետ: Անգլիական օժանդակութիւն մը համաձայն էր Կիպրոսի Համաձայնութեան, բայց կը հակասէր ռուս ծրագրին: Գերմանիոյ համաձայնութիւնը անգլիական սպաներ դրկելու, կասկածներ արթնցուց ռուս դիւանագիտութեան. Սազոնով կը կարծէր, թէ անգլեւգերման համաձայնութիւն մը կընքուած է Փոքր Ասիոյ ամբողջականութիւնը պահելու համար:

Ռուսիա յայտնեց թէ արեւելեան նահանգներէն մաս մը դրաւելու նպատակ չունի, բարենորոգումներ կը պահանջէ կաթոդիկոսին եւ Հայերու թախանձանքին տեղի տալով: Երբեք չի կրնար ընդունիլ որ օտար սպաներ հաստատուին Կովկասի սահմաններուն մօտ: Ֆրանսա յայտնեց Սազոնովի, թէ անգլիական ըսպաներու մերժումի պարագային, Թուրքիա կրնայ գերման սպաներ կանչել: Սազոնով յայտնեց թէ այդ պարագային պիտի ստիպուի զինուորական ուժ գործածել, ռուս դիւանագիտական տետրակը՝ «նարնջագոյն դիրքը», յիշած չէ անգլեւռուս, Ֆրանքեւռուս բանակցութիւնները, վէճերը, սպառնալիքը:

Գերմանիա պատրաստ էր համաձայնելու Անգլիոյ հետ բարենորոգումներու շուրջ, բայց Կրէյ խոստացած էր գործակցիլ Ռուսիոյ հետ, ապահովաբար չափաւորելու համար պահանջքները: Արդարեւ միջնորդի դեր կատարեց Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, աշխատեցաւ հաշտեցնել ռուս եւ գերման եւ Թուրք տեսակէտները, փրկել Թուրքիան եւ պահել Ռուսին եւ Թուրքին բարեկամութիւնը:

Երբեակ Զինակցութիւնը առաջարկեց նախապէս ընդունիլ Թուրքիոյ ամբողջականութեան պահպանումը, Թուրք կառավարութեան մասնակցութիւնը բանակցութեանց: Առաջին կէտին համար Ռուսիա վերապահ գտնուեցաւ, երկրորդին համար առարկեց թէ Հայերը վստահութիւն չեն ունենար, խորհրդակցութիւնները կրնան երկարաձգուիլ: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ նախարարները սկսան ձանձրանալ Սազոնովի անվերջ առարկութիւններէն: Ֆրանսա կը բանակցէր արդէն Ճավիտի հետ երկաթուղիներու շինութեան համար, Անգլիա մէջտեղ կը դնէր Քուէյթի եւ Տիգրիսի նաւարկութեան հարցերը: Երբեակ Համաձայնութիւնը սկսաւ բանակցիլ ազդեցութեան գօտիներու ճշդումին համար:

Ռուսիոյ կողմէն Մանտելսթամ առաջարկեց վեց նահանգները մէկ նահանգ ընել եւ ընդհանուր կառավարիչ մը նշանակել իրեն տալով եւրոպացի, Թուրք, հայ խորհրդականներ: Գր. Զօհրապ եւ Յարթ. Շահրիկեան նման ծրագիր մը կը դծէին: Գերման դեսպանը յայտնեց, թէ Փոքր Ասիան կը բաժնուի եւ Թուրք վեհապետութիւնը կը վերցուի, Ռուսիա նըպատակ ունի կցելու այդ հողամասը: Սազոնով կը բողոքէր գերման դեսպանին կասկածներուն դէմ, որովհետեւ Ռուսիա միտք չունի ո՛չ կցելու, ո՛չ ալ ինքնավարութիւն տալու, իսկ եթէ մերժուի այդ ծրագիրը, Հայերը կրնան ըմբոստանալ, այն ատեն անհրաժեշտ կ՚ըլլայ զինուորական միջամտութիւն մը:

Անգլիոյ Արտաքին նախարարը կը վախնայ որ ռուս սպառնալիք մը յոռի ազդեցութիւն կ՚ունենայ Հնդկաստանի իսլամներուն վրայ: Աւստրիա դէմ է Փոքր Ասիոյ բաժանման, Իտալիա լուռ կը մնայ, 1913 Յուլիսին կացութիւնը կը դառնայ գրեթէ անել: Գերմանիա որոշ կերպով ընդդիմադիր է ռուս տեսակէտին, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը մնան վերապահ, Շահրիկեանի բառերով գերման դեսպանին քովէն կը քալեն:

Ռուսիա բանակ մը կը կեդրոնացնէ Արարատի մօտերը, Ֆրանսա կը բողոքէ, ռուս սպառնալիքին կը պատասխանէ գերման սպառնալիքը, Ռուսիոյ շարժումը պլըֆ մըն էր, որովհետեւ Ռուսիա պատրաստ չէր ճակատելու Երբեակ Զինակցութեան դէմ, ապահոված չէր Ֆրանսայի օժանդակութիւնը: Վիճաբանութիւնները բուռն են, կը վախցուի որ ռուս գործիչներ Քիւրտերը կը դրդռեն Հայերու դէմ, Թուրք կառավարութիւնը խիստ հսկողութիւն հաստատած էր վրտանգաւոր կեդրոններու վրայ:

Երբեակ Զինակցութիւն: Անգլիա եւ Ֆրանսա կը յայտնեն թէ ռուս ծրագիրը չափաւորելու է, համաձայնութեան կէտեր գտնելու է, որովհետեւ առանց Թուրքիոյ հաւանութեան կարելի չէ բարենորոգումներ կատարել: Թուրքեւռուս ծրագիրներու միջինը գտնելու աշխատանքը կը ստանձնէ Ֆրանսա: Համաձայնական երկու պետութիւնները համաձայն չէին ռուս ծրագիրը պարտադրելու: Սազոնով կը կրկնէր թէ նպատակ չունի ինքնավար Հայաստան մը ստեղծելու, կ՚ուզէ հանդարտեցնել Ռուսահայերը, բարենորոգումներ իրականացնել, որպէսզի երկու կողմի Հայերը հանդարտին, այլապէս կրնան ըմբոստանալ եւ դժուարին կացութիւն մը ստեղծել:

Գերմանիա կը մերձենայ Ռուսիոյ, կանխելու համար առանձնական գործ մը, կը չափաւորէ ռուս ծրագիրը, վեց նահանգները երկու նահանգներու բաժնելով երկու քննիչներու հսկողութեան տակ:

Այս մերձեցումը կասկածներ կուտայ Ֆրանսայի, մանաւանդ՝ երբ Պօղոս Նուպար կը յայտարարէ թէ ինք դիմած է Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութեան, որպէսզի գործակցի բարենորոգումներու իրագործման: Ֆրանսա կը վախնայ որ գերմանեւռուս գործակցութիւնը կը տըկարացնէ Ֆրանքեւռուս զինակցութիւնը, Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպան Պոմփար կը հետաքրքրուի Պօղոս Նուպարի յայտարարութեամբ:

Համաձայնութիւն մը կը կնքեն գերմանեւռուս դեսպանները, համաձայնութիւն նաեւ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Երիտասարդ Թուրքերը համաձայնեցան բարենորոգումներ կատարելու: Զօհրապ եւ Շահրիկեան կը գրեն, թէ օրէնքներ կան, բայց գործադրող չկայ: Մայիսեան ծրագիրը վերցուած էր վիլայէթներու օրինագիրքէն: Երկար բանակցութեանց, վէճերու արդիւնքը եղաւ օրէնքներու գործադրութիւնը պարտադրել: Բանակցող պետութիւններ գոհացան համեստ ծրագրով, որովհետեւ կարգադրեցին ազդեցութեանց գօտիներու բաժանումը:

Գերմանիա կը կարծէր, թէ հեռացուց ռուս ծրագիրը, Ռուսիա յաղթութիւն մը կը կարծէր Թուրքերու եւ Գերմաններու դէմ: Ռուսիա յաջողեցաւ արդիլելու գերման գիծերու շինութիւնը, անգլիական սպաներու գալուստը, արդիլեց անգլեւգերման համաձայնութիւն մը բարենորոգումներու շուրջ: Զօհրապ կը գրէ. «Գերմանիա եւ Անգլիա համաձայն են բարենորոգումներու գործադրութեան, բայց ոչ ռուս հովանաւորութեան տակ»:

Ռուս դեսպանը կը գրէ Սազոնովի. «Բարենորոգումներու շուրջ ռուսեւթուրք համաձայնութիւնը նոր դարագլուխ մը կը բանայ հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ»:

Բանակցութիւնները բուռն եղան, Ֆրանսա չափաւորեց Ռուսիոյ ձգտումները, ռուս սպայակոյտը յայտնեց թէ բանակը պատրաստ չէ ընդհանուր պատերազմի, ամէնն ալ խուսափեցան ահեղ բախումէն, որ պիտի չուշանայ:

«Ռուսիա երկու հարիւր քիլոմեթր հեռու կը մնայ Միջերկրականէն, կը դիտէ Նեղուցներուն եւ Իսկէնտէրունի» պիտի գրէ ամերիկացի պատմաբան Ֆէյ:

Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա կը սկսին բանակցիլ Միջերկրականի պաշտպանութեան համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Մարդկային ընկերութեան պատմութիւնը իր կայուն հունին մէջ մտաւ միայն այն ատեն, երբ Հին Արեւելքի քիչ թէ շատ զարգացած ցեղերն ու ժողովուրդները թեւակոխեցին երկրագործական-անասնապահական արտադրող տընտեսութեան ասպարէզը եւ ասով իսկ համակողմանի նախադրեալներ ստեղծեցին ժամանակակից քաղաքակրթութեան զարգացման համար:

Եօթնէն հինգերորդ հազարամեակներու (Ք. Ա.) ընթացքին տեղի ունեցած տընտեսական խաղաղ յեղափոխութեան այդ բախտորոշ բարեշրջումը կ՚ընթանար Եփրատ-Տիգրիս-Արաքս գետերուն, Միջերկրական ծովի արեւելեան մարզերուն, Արեւմտաիրանական սարահարթին, Փոքր Ասիոյ հարաւային եւ Միջին Ասիոյ արեւմտեան շրջանները ընդգրկող լայնածաւալ տարածութեան վրայ:

Հայկական լեռնաշխարհի նախնադարեան պատմութեան այս կարեւոր փուլը, դըժբախտաբար, քիչ ուսումնասիրուած է, թէեւ Եփրատի արեւմտեան ափին՝ մասնաւորապէս Խարբերդ – Մալաթիա շրջաններուն, եւ Վանի երկրագործական ովասիսին մէջ գտնուած են Ք. Ա. 6–5րդ հազարամեակներու տասնեակ մը նշանաւոր հնավայրեր: Համեմատաբար լաւ է ուսումնասիրուած Արարատեան դաշտին հարաւը, Արաքսի մօտերը գտնուող Քիւլթափա բնակատեղին:

Հայաստանի երիտասարդ հնագէտներէն Ռ. Թորոսեան յաջողեցաւ գտնել Ք. Ա. 5–4րդ հազարամեակներուն վերաբերող չափազանց հետաքրքրական բնակատեղի մը՝ Արարատեան դաշտին կեդրոնը, Էջմիածնի հարաւը:

Հնագիտական – հետախուզական պեղումներու միջոցով պարզուեցաւ, որ բնակավայրը կը գրաւէ քանի մը հեկտար տարածութիւն, կառուցապատուած է փոքրիկ կլոր հիւղակներով, որոնց մօտ կը հանդիպինք նաեւ հացահատիկի աղիւսապատ հորեր: Կացարանները աղքատ եւ անպաճոյճ են, ունին յարդախառն հում աղիւսէ շարուած պատեր, կաւածեփ, երբեմն ներկուած յատակ, աղօթատեղիներ եւայլն: Թէեւ մշակութային այս շերտը պահպանուած է շնչին չափով մը միայն, սակայն հոն գտնուած իրերն ու առարկաները անդնահատելի աղբիւրներ են Հայաստանի բնիկներուն տնտեսութեան, կենցաղին, առօրեայ կեանքին եւ այլ մարզերու ուսումնասիրութեան համար:

Այս վայրին մէջ գտնուած իրերը ցոյց կուտան ոչ միայն երկրագործութեան եւ անասնապահութեան, այլեւ խեցեգործութեան, ոսկրագործութեան, քարագործութեան եւ այլ արհեստներու զարգացման նախնական մակարդակը եւ անոնցմէ ամէն մէկուն գրաւած տեղը նախնադարեան համայնքին կեանքին մէջ:

Առանձնակի հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն կայծքարէ, երկաթաքարէ, մեծ անասուններու ոսկորներէ պատրաստուած աշխատանքի այն գործիքները, որոնք օգտագործուած են հողի մշա-

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

ԿԱՄ

«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

Յուլիսի օր մը Քաֆէ Ռոյալի մէջ կը ճաշէինք: Օդը տարուան այդ եղանակին համար խիստ տաք էր: Չեմ դիտեր յիշեցի՞ արդեօք թէ՝ հրապարակի վրայ առեւտրականի պէս բան մըն էի: Եթէ չէք մոռցած, 1922ի ամառը, հրապարակը մեծ տագնապ մը անցուցած էր: Ես ալ այդ տագնապին մէջ գտնուած էի: Հետեւաբար երբեմն կը հառաչէի...

— Եկուր նայիմ, ըսաւ Թարլիյոն հաստատօրէն, մարդ պէտք չէ երեսէ ձգէ նաեւ դեղարուեստը: Եկուր պտոյտ մը ընենք Ազգային Նկարասրահին մէջ:

Քաֆէ Ռոյալէն մինչեւ Թրաֆալկարի հրապարակը քալեցինք, ինչ որ անմաքուր պտոյտ մըն էր Յուլիսի շլացուցիչ յետմիջօրէի արեւին տակ: Սկսանք շրջագայիլ Նկարասրահին մէջ. նայեցանք նկարներուն յափշտակուած նայուածքներով ու վերջապէս կանգ առինք «Միւշիտորա ոտքերը լուացած պահուն» նկարին առջեւ:

— Ի՛նչ գլուխ գործոց, հառաչեց Թարլիյոն, եթէ երբեք երեք ոտք չունենա՛ր:

Առջի պահուն չէի կրցած նշմարել Միւշիտորային երրորդ սրունքը. բայց ինծի ցոյց տալէն յետոյ ա՛լ ուրիշ բան չէի տեսներ բացի այդ ստուերային սրունքէն՝ կախուած միւս երկուքին մէջտեղէն:

— Նայէ՛, բացատրեց, Կէյնսպարա այդ սրունքը դէշ կերպով նկարած ըլլալուն համար ներկով զայն ծածկեց ու տեղը ուրիշ մը յարմարցուց. բայց Միւշիտորային երրորդ սրունքը նորէն մէջտեղ ելաւ: Ինչ որ կ՚ուզես ըսէ, տեսակ մը անհաճելի բան մը կայ չափազանցեալ սրունք մը ունենալուն մէջ, թէեւ կարգ մը մարդիկ կ՚ախորժին ատկէ, ըսելով, թէ ոչ մէկ բան չափազանց է կնոջ մը համար...

Այսպէս սրունքներու մասին բարձրաձայն խօսակցած պահերնիս էր, որ դիմացնիս ելաւ Թուխ երիտասարդ մը:

— Պարոն, ըսաւ խօսքը Թարլիյոնին ուղղելով, երախտապարտ պիտի ըլլայի եթէ հաճէիք ինծի ըսել թէ ո՞ր սրահին մէջ ցուցադրուած են Մանէթին նկարները:

Մարդ կը զարմանայ, թէ ինչո՞ւ այս հարցումը չէ ըրած այն բազմաթիւ համազգեստաւոր պաշտօնեաներուն, որոնց գոյութիւնը հոն այս տեսակ հարցումներու համար է:

— Կարծեմ, եթէ չեմ սխալիր, Մոնէթ ըսել կ՚ուզէք, ըսաւ Թարլիյոն:

— Մանէթ, պատասխանեց, Թուխ երիտասարդը:

— Լաւ ուրեմն, բախտաւոր էք, ըսաւ Թարլիյոն, որովհետեւ մենք ալ ճիշդ Մանէթին գործերը կ՚ուզէինք տեսնել: Սա՛ կողմէն, Պարոն:

Իրեն գառնուկներու պէս հետեւեցանք: Մանէթներուն ուրտեղ գտնուելուն մասին Թարլիյոնի դիտութիւնը՝ նայիլ եղաւ ան բոլոր սրահներուն ուր Մանէթ գոյութիւն չունի: Նորէն անցանք Կէյնսպարայի երեք սրունքով տիկինին առջեւէն, Թարլիյոն շարունակ մեկնութիւններ տալով: Թուխ երիտասարդը լուռ ու մունջ կը քալէր: Ասիկա երկայնահասակ երիտասարդ մըն էր նուրբ բայց ուժեղ կազմուածքով, իր քիթը, որ ազնուականի տեսակէն էր, ձեւաւոր պիտի ըլլար եթէ ժամանակին կոտրած չըլլար, այնպիսի եղանակով մը որ յաւէտ մէկ կողմ հակած մնալու դատապարտուած էր, թէեւ իր երեւոյթը ճէնթլմէնի երեւոյթ էր, բայց այնպիսի խրոխտ ու զայրացածի ձեւով մը կը քալէր, որ կը խորհէի թէ՝ իրեն հետ խօսքի մտնելը բաւական մեծ քաջութեան կը կարօտէր: Իր սեւ աչքերուն ետին պերճախօս բան մը կար: Իր գլխարկը, կակուղ տեսակէն, շատ գործածուածի վայելչութիւնը ունէր ու ասպետականօրէն դրուած էր գլուխին:

Վերջապէս պատկեր մը երեւցաւ մեր աչքերուն առջեւ, մեծ ու խիստ կապոյտ պատկեր մը: Հիմա ո՛վ կրնայ նկարագրել այս պատկերը, որ այնչափ կապոյտ էր, կապոյտ նոյնիսկ զինուորներուն ոտքերուն տակի խոտը, զինուորներուն դէմքը ու անոնց ձեռքը գտնուող հրացանները: Կապոյտ ծառի մը կոթնած մարդ մը կայ, որուն դէմքը ահռելիօրէն կապոյտ էր, մինչ զինուորները այնպիսի դիրքի մէջ բռնած էին իրենց զէնքերը, որ կասկածի տեղի չկար թէ զարնելու վրայ էին այն մենաւոր մարդը որեւէ յանցանքի մը համար:

— Մանէթ, ըսաւ Թարլիյոն:

Թուխ երիտասարդ օտարականը յափշտակուած էր: Գլխարկը իր ձախ աչքին վրայ քիչ մը քաշեց որպէսզի լոյսը չխափանէ իր տեսողութիւնը:

— Եկո՛ւր փսփսաց Թարլիյոն: Ալ մեր ներկայութիւնը աւելորդ էր ու մեկնելու վրայ էինք երբ օտարականը յանկարծ նայուածքը ինծի ուղղելով.

— Նայեցէք, պարոն, ըսաւ խստօրէն, ես շատ լաւ կը հասկնամ թէ ի՛նչ ըսել է սպանութիւնը: Ես ալ շատ մարդ սպաննած եմ...

— Զինուորական ծառայութի՞ւն, հարցուց Թարլիյոն:

— Ո՛չ, Պարոն, շաչեց օտարականը: Ես ոչինչ չեմ դիտեր բանակի, եւայլնի մասին: Ես Զէյթունցի մըն եմ:

— Խնդրեմ, ներողամիտ գտնուեցէք, պաղատեցայ օտարականին. ի՞նչ է Զէյթունցին:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

(1 – Շար.)

կութեան, բերքահաւաքի եւ մթերումի ժամանակ:

Այս գործիքներուն ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ երկրագործութիւնը կարեւոր տեղ մը գրաւած է Արարատեան դաշտի բնիկներուն մօտ:

Առաջին բրուտագործ վարպետները մեծ քանակութեամբ ամաններ կը պատրաստեն երկրագործութեան, անասնապահութեան եւ կենցաղային այլ պէտքերու համար: Հակառակ ցած մակարդակին, բրուտները իրենց պատրաստած թասերը, կարասիները, գաւաթները, սափորները, փոքրիկ անօթները կը գունազարդէին սեւ, շագանակագոյն, կարմիր, սպիտակ ներկերու պարզունակ նախշերով եւ քանդակազարդերով, որոնք լայն կիրարկում գտած էին Կիլիկիոյ, Սուրիոյ, Հիւս. Միջագետքի, Իրանի եւ Կեդր. Ասիոյ խեցեգործութեան մէջ: Այս առարկաներուն հետազօտութեամբ կարելի կ'ըլլայ ճշդել Թեղուտի բնակավայրին ժամանակաշրջանը (Ք. Ա. 5րդ հազարամեակի երկրորդ եւ 4րդ հազարամեակի առաջին կէսը) երբ Միջագետքի մէջ պատմական թատերաբեմէն կ'անհետանար Հասունա-Հալաֆեան երկրագործական մշակոյթը եւ առաջին կարգի վրայ կուգայ Օպերեան մշակոյթը: Կը պարզուի, որ Հայաստան կապուած էր առաջաւոր Ասիոյ մշակոյթի այս մեծ կեդրոններուն հետ ոչ միայն մշակոյթով եւ տնտեսութիւնով, այլեւ ցեղագրական ամուր աղերսներով: Հայկական Տաւրոսէն հիւսիս եւ հարաւ՝ Հիւսիսային Միջագետքի եւ պատմական Հայաստանի ամբողջ տարածութիւնը հինէն ի վեր գրաւուած է խուրրիտանական ցեղերուն կողմէ, որոնք յետագային կազմուող հայ ժողովուրդին հիմնական միջուկը կազմեցին: Այդ թուականներուն այս ցեղերուն մեծ մասը տարածուեցաւ այսօրուան Վրաստանի, Ադրբեջանի եւ նոյնիսկ Տաղստանի սահմաններուն մէջ, այդ պատճառով ալ Մուղան – Ղարաբաղի տափաստանին եւ նոյնիսկ Լեռնային Տաղստանի բարձրադիր շրջաններուն մէջ գտնուած են բնակավայրեր, Հայաստանեան խեցեղէնի բնորոշ շերտերով:

Թեղուտի կացարաններուն մէջ խեցեղէն իրերուն հետ միասին յայտնաբերուած են պղինձէ պատրաստուած նախնական իրեր, որոնք նման են Վանի շրջանի եւ Հալաֆի մետաղի գործիքներուն եւ զէնքերուն եւ կը բնորոշեն մետաղագործութեան ամէնէն նախնական փուլը:

Մետաղէ եւ քարէ պատրաստուած գործիքներուն դիւտը ցոյց կուտայ, որ Ք. Ա. 5րդ հազարամեակի 2րդ կիսուն Հայաստանի բնիկներուն մեշակոյթը թեւակոխած էր արդէն պղինձէ-քարեդարեան զարգացման նոր փուլը, որ բնորոշ է Արեւելքի բարձր զարգացումի հասած ցեղերուն համար:

Ինչպէս կը տեսնենք, Թեղուտի բնակատեղիին նախնական ուսումնասիրութիւնն իսկ կուտայ պատմահնագիտական կարեւոր նիւթ: Կասկածէ վեր է, որ անոր յետագայ մասնագիտական ուսումնասիրութիւնը եւ ընդլայնուած պեղումները չափազանց հետաքրքրական տուեալներ կ'ընձեռեն Հայաստանի վաղ երկրագործներուն կեանքին եւ կենցաղին, տնտեսական եւ ընկերային վիճակի մասին:

Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԿԻՆԵՐԸ

Մոսկուայի ամէնէն մեծ զաղտնիքներէն մէկն ալ այն է, թէ ի՞նչով կը զբաղին Ռուսիոյ երկու Առաջին Տիկինները: Ցայտնի է, թէ կարտրն փարթիներ չեն տար անոնք, կիներու հաւաքոյթներու չեն նախագահեր, եւ նոր շէնքերու հիմնաքարեր չեն դետեղեր: Նինա Խրուշչեւ իբրեւ ռուս կիներու նախագահուհի, բազմաթիւ այցելուհիներ կ'ընդունէր Կրեմլինի մէջ, թէյասեղանի համար, բայց, այսօր, ո՛չ տիկին Բրեժնեւ եւ ոչ ալ տիկին Կոսիգինի անունը կը գտնուի կնոջական միութեանց անդամներու անուանացանկերուն գլուխը:

Արդեօք նորաձեւութեա՞մբ կը զբաղին: Ո՛չ, անշուշտ: Վիքթորիա Բրեժնեւ եւ Կլաուտիա Կոսիգին չեն զեկավարեր համայնավարական նորաձեւութիւնը: Կասկածելի է թէ Մոսկուայի ամէնէն լաւ հագուող տասը կիներու ցանկին մէջ կը գտնուին — եթէ ընդունինք, թէ այդպիսի ցանկ մը գոյութիւն ունի:

Արդեօք կը մասնակցի՞ն պետութեան զեկավարներու զուարճութեանց կամ բարձրաստիճան խորհրդային զեկավարներու եւ դիտնականներու հացկերոյթներուն, Բայց, այդպիսի փարթիներ եւ հացկերոյթներ չեն տրուիր Կրեմլինի զեկավարներու կողմէ, որոնք խստօրէն իրենց աշխատանքը զատած են իրենց զուարճութիւններէն:

Պետութեանց զեկավարները, իրենց պաշտօնական այցելութիւններէն ետք, Մոսկուայէն կը մեկնին առանց ամենափոքր գաղափար մը կազմելու, թէ ի՞նչպէս կ'ապրին Կրեմլինի զեկավարները եւ իրենց կիները, երբ իրենց պաշտօնական զբաղումներէն դուրս կը գտնուին: Անցեալին կը պատկանի պարզ ժպիտը Նինա Խրուշչեւի, որուն ճառագայթող դէմքը կ'ուրախացնէր Կրեմլինի բոլոր այցելուները եւ անոնց այն տպաւորութիւնը կուտար, թէ իրենց տան մէջ կը գտնուէին:

Հիմա, Կրեմլինի զեկավարներու կիները իրենց տուներուն մէջ կ'ապրին եւ իրենց ընտանիքներով կը զբաղին, Անշուշտ, տան գործերուն մէջ իրենց օգնականները ունին, իրենց գնումները կատարելու իրենք չեն երթար, բան մը՝ որ Մոսկուայի մէջ ժամանակի կորուստ կը նկատուի, հակառակ այն իրողութեան, որ Կրեմլինի մէջ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու համար կայ մասնաւոր վաճառատուն մը, ուր երբեք, սովորական վաճառատուներու մէջ նկատուող պակասները չկան: Հոն կան նաեւ արտասահմանէն ներածուած բոլոր ապրանքները, զորս մարդ դժուար կեր գտնէ խորհրդային վաճառատուներու մէջ:

Բազմաթիւ աշխատող Ռուսուհիներ տունը, տան գործերուն եւ իրենց զաւակներուն համար կը ձգեն ընտանիքի տարիքոտ անդամները, բայց, ոչ տիկին Բրեժնեւ եւ ոչ ալ տիկին Կոսիգին կ'աշխատին, հակառակ անոր, որ կ'ենթադրուի թէ երկուքն ալ համալսարանական զարգացում ունին:

Խրուշչեւի անկումէն ետք, երբ Բրեժնեւ ու Կոսիգինի իշխանութիւնը ստանձնեցին, շատ լուրջի առին խնամիականութեան մասին ամբաստանութիւնները, որոնք իրենց նախորդի անկումի պատճառներէն մէկն էին:

Պաշտօնապէս մերժեցին թոյլ տալ որ լուրերու խորհրդային գործակալութեանց կողմէ որեւէ տեղեկութիւն տրուի իրենց ընտանիքներու մասին:

Ցատկապէս Բրեժնեւ չէր ուզեր որ իմացուի, թէ իր կրտսեր զաւակը՝ Միխայիլ, մասնաւոր աշխատակիցն է յետմիջօրեայ կառավարական պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»յի, որուն խմբագրապետն էր Խրուշչեւի փեսան՝ Ալեքսէյ Աճուպէյ, որ հեռացուեցաւ թերթէն: Սակայն, Միխայիլ Բրեժնեւ միայն 20 տարեկան է ու դեռ կ'ուսանի Մոսկուայի Հրապարակագրական վարժարանին մէջ, այնպէս որ, չի կարծուիր թէ դիշերանց խմբագրապետ պիտի նշանակուի, ինչպէս եղած էր Ն. Խրուշչեւի փեսային համար:

Բրեժնեւի երէց զաւակը՝ 30 տարեկանէն վեր է եւ կ'աշխատի Մոսկուա, Արտաքին Առեւտուրի նախարարութեան մէջ ու վերջերս, Անգլիա այցելած առեւտրական առաքելութեան մը անդամ էր: Բայց այն ատեն այս հարցին շուրջ լռութեան դաւադրութիւն մը ստեղծուեցաւ ու Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատունը մերժեց հաստատել շրջան ընող զրոյցը, թէ այն Բրեժնեւը ազգականական որեւէ կապ չունէր ռուսական Համայնավար կուսակցութեան պետին հետ:

Բրեժնեւ ունի 32 տարեկան աղջիկ մըն ալ, Կալինան, որ նոյնպէս լրագրող է: Կ'աշխատի՝ մամլոյ գլխաւոր գործակալութիւններէն մէկուն մէջ: Ամուսնացած է վերելքի մէջ եղող ռուս տնտեսագէտի մը հետ, բայց, Մոսկուայի մէջ քիչեր դիտեն, թէ անոր առաջին ամուսինը Մոսկուայի Կրկէսի (ցիրք) անդամ էր:

Կոսիգինի ընտանիքը, Բրեժնեւի ընտանիքէն աւելի լրջօրէն նկատի առաւ խնամիակեանութեան մասին ամբաստանութիւնները: Ռուսերն անդամ Կոսիգինի ընտանիքի մասին աւելի բան մը չեն դիտեր, բացի անկէ, թէ երկու աղջիկ ունի: Վերջերս, ընտանիքը Կրեմլինի շատ մօտ գտնուող Կրանէվսկի փողոցէն փոխադրուեցաւ Լենինի բլուրին վրայ պետական տուն մը, ուր միշտ կ'ապրէին խորհրդային զեկավարները: Կոսիգինի ընտանիքի մասին հակառակ Բրեժնեւ ընտանիքէն աւելի քիչ բան ծանօթ ըլլալուն, տիկին Կոսիգին տիկին Բրեժնեւէն քիչ մը աւելի յաճախ կը տեսնուի հրապարակի վրայ: Բարձրահասակ, թարշամած դեղձանահեր կին մըն է, եւ այնպէս կը թուի՝ թէ երիտասարդ տարիքին դեղուհի մըն էր:

Հիմա, 50ի շուրջ է եւ շատ ծանր, միջին տարիքի շատ մը Ռուսուհիներու պէս, բայց, շատ աւելի դեղեցիկ երեւոյթ ունի քան տիկին Բրեժնեւ, որ շատ դէր է կոնքերուն կողմը եւ քանի մը ամիս պէտք է պահեցողութիւն ընէ՝ նիհարնալու համար:

Երբ տիկին Կոսիգին հրապարակ կ'ելլէ — երբեմն, օդակայան կ'երթայ դիմաւորելու արտասահմանէն վերադարձող ամուսինը — այնքան կը խուսափի լրագրողներէն, որ ոչ ոք զինք կը տեսնէ ինքնաշարժով մեկնած պահուն:

Ոչ Բրեժնեւ եւ ոչ ալ Կոսիգին ընտանիքը սեփական ինքնաշարժ ունին եւ Մոսկուայի երկու Առաջին Տիկինները գնումի կ'երթան պետական ինքնաշարժներով, որոնք միշտ պատրաստ են, նոյնիսկ երբ պէտք են հեռաձայն մը ընելու համար:

Ռուս զեկավարներու կիներուն միակ զբաղումը՝ այնպէս կը թուի թէ ընտանիքին հոգ տանիլը, տղոց եւ աղջիկներուն վրայ հսկելը եւ թոռներուն ուշադրութիւն դարձնելն է, թէեւ ոչ ոք դիտէ թէ քանի՞ հատ ունին: Ասոնցմէ անդին, անոնց կեանքը գաղտնիք է:

Թարգմ. ՎԷՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓՈՔՐԱԳՈՅՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ).— Ահա այս վերնագրով կէս ժամուան պատկերասփռում մը տեսանք Գերմանիոյ առաջին յայտագրէն Յուլիս 3, ժամը 15,30ին: Առաքումը Քէօլնէն էր, բայց ամբողջ պատկերները առնուած էին Հեսըն նահանգի պատկերասփիւռի հաստատութեան կողմէ: Հայաստան ինչպէս որ է՝ իր բնական տեսարաններով, վերաշինական եւ ճարտարարուեստական նուաճումներով կը ցուցադրուէր գերման հասարակութեան: Վերջին վիճակագրութեամբ, 15 միլիոն պատկերասփիւռ գործիք ունեցողներ կան Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Արեւմտեան Պերլինի մէջ, ուրեմն առնուազն 30 միլիոն տեսնողներ եղան: Մանաւանդ որ օրը Շաբաթ էր, եւ այդ պահուն պատկերասփիւռ դիտողները շատ կ'ըլլան: Պիտի ջանանք կրկնել տալ այդ առաքումը նաեւ տարբեր ժամանակի մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (278)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Թուրքերը սաստիկ յուսալքուած են, տիար բերդակալ: Եղանակը ցուրտ է իրենց համար. պարէն չունին: Այս իմ երկու աչքերովս տեսայ՝ երբ Նոկրատէն մարդ մը հինդ կառք ալիւր բերաւ երէկ. ամաններուն ու գլխարկներու մէջ լեցնելով յափշտակեցին, եւ ոչ իսկ խմոր շինեցին, այլ պարզապէս ափով կ'ուտէին ալիւրը, հում հում, ինչպէս որ պարկէն հանած էին: Սակայն ի՛նչ է այդ հինդ կառքը այդ ահագին բազմութեան համար:

— Քրիստափոր, — ընդհատեց Տոպոյ, զինակրին դառնալով, — գնա մսագործներուն եւ ըսէ, թէ ամէնէն ընտիր կենդանիները մորթեն զինուորներուն համար. այսօր ամէն մարդ խորոված պիտի ուտէ:

Ու նորէն լրտեսին դարձաւ:

— Ենիչէրիները երէկ արդէն սաստիկ կը տրտնջէին, — շարունակեց լրտեսը:

— Աւելի ուժով:

— Ենիչէրիները կը տրտնջէին, — շարունակեց Վարշանի պոռալով. — կ'ըսէին թէ Աստուած Հունգարացիներուն հետ է: Եւ կ'ըսէին նաեւ, թէ վարժուած էին ամէն տեսակ ռազմական զէնքերու, բայց դժոխքի կրակին չեն վարժուած: Դեռ երբեք չեն տեսած այնպիսի դժոխային հրաշքներ՝ որոնց դէմ հոս ստիպուած են կռուելու:

Տոպոյ վայրկեան մը ինքնիր առջեւ նայեցաւ անխօս:

— Ժամ մը վերջ, — ըսաւ, — պալատին առջեւ գտնուէ. Նիկողոս Վաշի կ'ընկերանաս մինչեւ Սարվաշքէօ:

Յետոյ Շուքանին դարձաւ:

Ծերուկին գլուխը, քիթը, բերանը փաթթուած էին, հազիւ երկու աչքերն ու պեխերը կ'երեւէին. այնուհանդերձ հաստատ ու հնչուն ձայնով տեղեկացուց.

— Այսօր ընդամէնը քսան քուինթալ վառօդ սպառեցինք:

ԺԹ.

Ծագող արեւը երբ երկրին նայեցաւ՝ մշուշը փարատելով, արիւնոտ, ծխոտած, պատառոտուն բերդ մը տեսած պիտի ըլլայ: Տեղ տեղ դեռ կը ծխային խանծող դերանները, եւ իւղոտ ու ծծմբոտ տակառներու կտորուանքները: Դիակի ու մարդու հոտ ամէն կողմը:

Պարիսպէն ու ծակերէն վար կը նայէին. բայց միայն դիակ հաւաքող տերվիշները կը տեսնուէին. այնքան շատ էին դիակները՝ որ տերվիշները չէին հասնիր հաւաքելու:

Թնդանօթներն ալ լուռ էին. արեւն անդամ ցրտահար կը դողար կարծես, եւ քաղաքն ու ձորը՝ մինչեւ աշտարակներ հասնող մշուշով ծածկուած էին:

Մշուշը ութի ատենները միայն ցրուեցաւ. եւ այն ատեն արեւը կարծես անդամ մըն ալ ուզեց գարնան դիւթանքը յիշեցնել, մաքուր կապոյտ երկնակամարէն ախորժելի ջերմութիւն մը սփռելով:

Բերդիններն ալ իրենց մեռելները կը փոխադրէին: Գիւղացիներն ու կիները պատգարակներով, իսկ Հին դրան քովէն կառքով կը հաւաքէին: Վաղենտ վարդապետը կը թաղէր, իսկ Մարտինոս վարդապետը մահամերձներուն վերջին խորհուրդները կը մատակարարէր:

Սակայն դարձեալ շարժեցան Թուրքերը ու սկսան հաւաքուիլ բերդին շուրջ: Հեռուն՝ լեռներէն ալ կ'իջնէին ու կուգային զանազան դունդեր:

Ցայտնի էր թէ բոլոր դունդերը պիտի միանային, եւ հազիւ թէ բոլորը հաւաքուած ըլլային՝ միացած ուժերով պիտի յարձակէին բերդին վրայ ամէն կողմէն:

Զինուորները դիշերուան կռիւէն վերջ երկար ու խոր քուն մը քաշեցին: Տոպոյ թոյլ տուաւ, սակայն ամրոցներու մօտ պէտք էին քնանալ: Ամրոցներու վրայ լոկ մէկ մէկ պահակ կը պտըտէր: Սպաներն ալ մեռելական խոր քունի մէջ կը նիրհէին: Պոռնեմիսսա ժամը ութի ատեններն ալ այնքան խոր կը քնանար՝ տակաւին Գորտ թնդանօթի հովանիին տակ, որ ոչ փողի ձայնէն եւ ոչ ալ երթեւեկողներու աղմուկէն արթնցաւ. բուրդէ հաստ ասրապի մը մէջ պլլուած էր ու իր շագանակագոյն երկար մազերը եղեամէն ճերմըկցած էին, դէմքը բոլոր մուր էր:

Մեքչէի լաթով մը ծածկեց գլուխը ու իր վերարկուն ալ վրան սփռեց:

Տոպոյ լայնաբերան թնդանօթները մանըր երկաթէ գամերով լեցնել տուաւ: Պատառուածքներու առջեւ տեղ տեղ քարերով լեցուն կառքեր քշել տուաւ, ուրիշ տեղեր ալ դերաններով, տակառներով, կաշիով եւ ուրիշ բաներով լեցնել կուտար:

Պարիսպին եզերքը քարակոփները քանի մը տեղեր տաշեցին՝ որպէսզի սանդուխներու ճանկերը չկարենային կառչիլ:

Պարիսպին վրայ քարեր կրել տուաւ: Խոհանոցի բոլոր սաներն ու կաթսաները ջուրով լեցուն դուրս հանուեցան: Ամրոցներու վրայ կաթսաներու քով կուպր բերել տուաւ, որքան որ կարելի էր գտնել բերդին մէջ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Օգափոխութեան կայանի առաջին խումբը Փարիզ կը վերադառնայ այս երկուշաբթի (Օգոստ. 2) ժամը 21,45ին, Կառ տը Լիոն:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Բ. խումբը կը մեկնի երեքշաբթի Օգոստոս 3:

Հաւաքուիլ Կառ տը Լիոնի Մեծ ժամացոյցին տակ, երեքշաբթի (Օգոստ. 3) առաւօտ ժամը 7ին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը կուտայ իր տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Պ. Պարժի զովասուն ծառերուն տակ:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով, աւանդական շամփուրով խորոված:

Հայկական պարեր եւ զանազան անակընկալներ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Իրենց այցելութեան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.— Այրի Տիկին Արուսեակ Ճիհանեան (Սարսէլ) եւ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Միլօշեան 50ական ֆրանք: Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գալլճեան 30 ֆր.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

(ՄԱՐՍԷՅԼ)

Ողբացեալ Միհրան Հրաչեանի թաղման առթիւ, Մուրատ Ռափայէլեան Նախկ. Աշակերտաց Միութեան հետեւեալ անդամները իրենց Միութեան նուէիրած են՝ փոխան ծաղկեպսակի 25ական ֆրանք.—

Էտմոն Զագարեան, Սուրէն Էքսէրճեան, Արամ Շէխիկեան, Նիկողոս Մինասեան, Մկրտիչ Մկրտիչեան, Գէորգ Վիմեան, Գառնիկ Ստեփանեան, Օ. Ծովիկեան, Գրիգոր Դաւիթեան, Միրագեան, Ֆիլիփ Փափազեան եւ Յակոբ Փափազեան: (Վերոյիշեալ գումարները կը գտնուին՝ իրենց Միութեան գանձապահին մօտ):

Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Հրաչեան ընտանիքէն, իրենց ողբ. հօր թաղման առթիւ, հետեւեալ նուէրները.— Քաղաքի Ազքատախնամին՝ 100, Ազգ Առաջնորդարանին՝ 100, Պօմոնի Կ. Խաչին 50 եւ եկեղեցւոյ 30: Այս առթիւ, Արծրունի Ջրբաշեան Հ. Բ. Ը. Միութեան նոր սրահին կը նուիրէ 30: Զօրիկեան ընտանիք եկեղեցւոյ 20: Հայկ Գործունեան, Պօմոնի աղքատաց 50: Վրոյր Շալճեան եկեղեցւոյ 10: Ալիքսան Պապայեան Առաջնորդարանին 10: Շաքարեան, Փարիզի Մշակոյթի տան 20: Յրթն. Մէքճեան Պօմոնի աղքատաց 10: Տիկին Մոռընօն քաղաքի Ազքատախնամին 50: Այրի Տիկ. Հայկուհի Շալճեան եւ որդիք «Հայ-Բոյժ»ին 20:

Փոքրիկն Առաքել Սէմէրճեանի մկրտութեան առթիւ Օր. Ն. Սէմէրճեան կը նուիրէ եկեղեցւոյ 10, Ս. Ժեռոմի եկեղեցւոյ 10 եւ Պօմոնի աղքատաց 10 ֆրանք:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

30ՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 կիրակի, այս տարուան բանակավայրին մէջ՝ Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (Վօքլիւզ)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, դիւզի աբրային խնդրանքով եւ շրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն սկսեալ փութպոլի, վօլիպոլի եւ զանազան խաղերու մրցումներ, Թաղապետարանի մարզադաշտին մէջ:

Երեկոյ ժամը 20,30ին, խարոյկի շուրջ հայկական երգեր ու պարեր դեղջկական տարազներով: Սկաուտական խաղեր:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախկին հայ Արենոյշներն ու Արիները եւ Միութեան բոլոր բարեկամները:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանք:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, ղրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիսնամեակի առթիւ Քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կատարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը ի Մարսէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մասնակցի Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Ֆրանսաբնակ Հայ Կաթողիկէներու: Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մասնակցի նաեւ ազգային ուխտագնացութեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուրտ Օգոստոս 2էն 7:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

La Revue M. I. S. S. I.

(MAGAZINE D'INFORMATION SPIRITUELLE ET DE SOLIDARITÉ INTERNATIONALE)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

REVUE MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

REVUE MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAR. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	*14 ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	*15 ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական մեկնումը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 19,30ին: Հաւաքուիլ որոշեալ ժամուն Մշակոյթի Տունը, 17, *Ռիւ Պլէօ:*

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, *Պէյրութ, լաթակազմ*	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՄԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28
ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 28 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10367

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.367

ՏՈԿԱՅԻՆՔ

—o—

«Տոկացիւճ» կ'ըսենք, կ'անցնինք ա՛յնպէս կարծես տարրականօրէն պարզ, եւ ըստ ընդհանրացման հետեւանքով՝ հասարակ բան մը եղած ըլլալը ասկից։ Գա՛րշ ու հասարա՛կ։ Եղած–չեղածը ձկի բան. — տոկացիւճ։

Հապա, թող ենթական Հայ չըլլա՛ր, այլ ուրիշ՛ այլ ցեղի, ժողովուրդի, ազգի զաւակ։

Այն ատեն, արար աշխարհ կ'իմանար, թէ ինչի՛ մասին է խօսքը։

Այն ատեն, ոչ մարդկութիւնը կը տեղեկանար, թէ ի՛նչ կատարուեցաւ, ի՛նչպէս եւ որո՛ւ։

Անցնող չուրջ յիսուն տարիներու ընթացքին.

— Հայաստան եւ Հայութիւն, որոնք 1915–18ին անգա՛մ անդունդի եզրն էին հասած, Գէորգ Էմինի խօսքերով՝ յանկարծ Սարտարապատը «նոր Ալարայր»ի փոխակերպեցին, «չարդեցին թուրք դաշինքների ողնաշարը» եւ «մի քուռ որբերի ու գաղթականների համար» «սեփական հողում մի քուռ հող նուաճեցին» քանդի ... «ազատութի՛ւնն է միակ, ճշմարիտ կրօնը, որին արժէ՛ հաւատալ, եւ որի համար արժէ՛ մեռնիլ»։

— Սակայն, նման անհիմանալի «աւա – րտ»ով փրկուած քուռ մը հողն ու քուռ մը որբերը կրկի՛ն երկաուեցան՝ ձարքով ու հոգիով։ Եւ ուրեմն, հար – կաւոր եղաւ կրկի՛ն անգամ դիմել ոգի – կան, հոգեկան եւ միայն Հայո՛ւն հաս – կնալի «ներքի՛ն աւարայրում»ին — այն է՝ ՏՈԿԱՅ։ Եւ տոկացի՛նք։

— Հայրենիքի մէջ՝ լենինեան տարի – ներուն, յետ–լենինեան չրջանին սթալինեան տասնամեակներուն, երկրորդ Աշ – խարհամարտի տարիներուն, անհատի պաշտամունքի ամենատատկացո՛ծ ժա – մանակաշրջանին, անհատի պաշտամունքի դատապարտութեան մէջոգին, անոր յա – ջորդ տարիներուն։ Աւտնցմէ իւրաքանչիւրին՝ ՏՈԿԱՅԻՆՔ. — եւ այս «տոկայ»ին իւրաքանչիւրը նկարագրելու հա – մար պրուած տասը տարբեր բովանդա – կութեամբ տասն անգամ տասը հատորներ անհատի ու անճարակ պիտի մնային վա – հրաբար ու լման փոխանցելու, թէ ի՛նչ կատարուեցաւ, ի՛նչպէս եւ որո՛ւ։

— Դարձեալ ու միշտ՝ բոլոր նման հատորներէ միայն մէկ բառ պիտի ստայ – ուէր. — ՏՈԿԱՅԻՆՔ։

— Տոկայինք մինչեւ այն ատենն ու այն պայմանները, երբ Սիպիրի մէջ տա – րիներ անցուցած Գուրգէն Մահարին ե – րեսնական վերադարձած՝ կրնար հրապարա – կով պատմել Արամներու, եկարեաններ – ու, վահեաններու, Իշխաններու եւ Միհրներու վարած վանի հերոսամարտը, պատմել մանուանող, թէ ինչպէս այդ հերոսամարտի ատեն, Յովհաննէս Կու – րտիկեան հայդուկներուն եւ ժո – ղովուրդն կը պատուիրէր, հրաղէնի խնայողութեան պայմիններուն ընդմէջէն.— «Ղաղա՛ղ, ղաղա՛ղ, ձեռքի՛ դանակներ, ձեռքի՛ դանակներ, ձեռքի՛ մեր նահատակներուն ... (կո՛ւմփ–կո՛ւմփ)... իմացա՛ք մահով (տա՛մ – տա՛մ–պո՛ւմ)... մեռնիլ ազատութեան ... ապրել ստրկական... մի մարդու ճակատէն... վահեցիները... Այարա՛յր ... (պա՛մ–պա՛մ–պա՛մպ) ... — Այսպէս ու տա՛ր համար տոկայինք — հայրենիքի մէջ։

— Սակայն նաեւ հայրենիքէն դուրս, նաեւ հո՛ն տոկացիւճ։ Եւ երկար, չատ երկար տաեն — բարդ ու միշտ բաղմա – պատկուող պատճառներով, այս «դուրս»ը եղաւ դաժա՛ն, ոդեղո՛ւրկ ու սպաննի՛չ։

— Սակայն, տոկացինք։ Բուռ մը մանկըտիք Հալէպի որբանոց մը ինկան, բուռ մը փախստական Փարիզի մայթերուն վրայ հասակ նետեցին, բուռ մը տարա – դիր մինչեւ ամերիկեան ափերը հասան եւ խելակորոյս խլեակները բուռ առ բուռ՝ ամէն, ամէն, ամէ՛ն կողմ ցրուեցան. — Հայեր ի սփիւռս աշխարհի։

— Բայց Հալէպի հայ պատանիները «հայապահ որբանոց»ը փոխակերպեցին հայ ԴՊՐՈՑի՛, Փարիզի բուռ մը փախըս – տականները կրօնական հրովարտակի նը – մանող հայաշունչ ԹԵՐԹ հրատարակե – ցին, ամերիկեան ափերուն «սթարվի՛նկ արմիճիրքից» (տա՛ճ Հայեր) անունով նկարագրուողները՝ հայապահպանման գործին ծառայող երկնաքեր հաստատու – թիւններ կոթողեցին, եւ այն բոլոր բուռ մը խելակորոյս խլեակները, որոնք տեղ մը՝ որեւէ տեղ կրցան քով քովի դալ ու միաբերան արտասանել այն միակ երկու հայերէն բառերը, որոնցմէ ամէնէն առա – ջինն է ԿԱՐՕՏ, եւ ամենավերջինն է՝ ԿԱՐՕՏ, տասնք բոլորն ալ ՏՈԿԱՅԻՆ։ Հայեր — ի սփիւռս աշխարհի։

Ասոնցմէ իւրաքանչիւրի մղած տասը տարբեր պայքարները, տասն անգամ տա – սը հատորներով պատմողները կրնա՞ն կրնա՞ն վաւերաբար ու լման ըսել, թէ խնայո՛ղ՝ ի՛նչ կատարուեցաւ, ի՛նչպէս եւ որո՛ւ։

— Ձեն կրնար։ Կրնան միայն կուտակել ու դիզել, եւ ապա մէկ ամենապարփակ բառի մէջ խտացնել ամէնը — ՏՈԿԱ – ՅԻՆՔ։

— Բոլոր Գէորգ Էմիններու եւ բոլոր Գուրգէն Մահարիներու նման, մենք ալ հին ու նոր Աւարայրները պատմեցինք.— ու պատմեցինք այնպիսի տենդով ու այն – քան յաճախ, որ մեր մանուկները այդ հին ու նոր Աւարայրները դոյ սորվեցան։ Մենք ալ, բոլոր Գէորգ Էմիններու եւ բոլոր Գուրգէն Մահարիներու նման մեր հայրենիքի պաշտամունքը կրկնեցինք այնպիսի չեմռեռանդութեամբ ու այնքան անձանձիր, որ այդ պաշտամունքը մեր դաւակներուն ալօթքը դարձաւ։ Եւ բոլոր Գէորգ Էմիններու եւ Գուրգէն Մահարի – ներու նման կառչեցանք այն հաւատքին, թէ.— «ԱԶԱՏՈՒԹԻ՛ՒՆՆ Է ԱՅՆ ՄԻԱԿ ՃՇՄԱՐԻՏ ԿՐՕՆԸ, ՈՐԻՆ ԱՐԺԻ՛Ր ՀԱՒԱՏԱԼ, ԵՒ ՈՐԻ ՀԱՄԱՐ ԱՐԺԻ՛Ր ՄԵՌՆԵԼ ...»։

— Յիսուն տարի է ահա, (1915ի ԴԼ – ՀՈՒԹԻՆ սկսեալ) որ յիսուն տարիներ երկնամարմիններու տակ՝ Հայաստանէն մինչեւ հեռաւորագոյն արտահայաստան՝ յիսուն տարիներ ձեւերով, յիսուն տար – իներ «դժոխք»ներէ անցանք։

Եւ այս ամէնը մենք մեզի ու աշխարհին կը ներկայացնենք մէ՛կ բառով միայն — ՏՈԿԱՅԻՆՔ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒԻ ԴԻՐՔԸ ԿԸ ԽԱԽՏԻ

Կը թուի թէ Յունաստանի կացութիւնը տարբեր դիմագիծ կը ստանայ օրերու ընթացքին։ Փափանտրէուի սկսած է նախ կրճռնցնել ժողովրդական համակրութիւնը զոր կը վայելէր, կը թուի թէ ժողովուրդը ձանձրացած է կամ սկսած է խոհեմ ըլլալ։ Ուսանողները արդէն չնչած էին, վերջին պահուն, երկուշաբթի օր – ուան ցոյցը եւ կը նախատեսուէր որ երեքշաբթի օրուան ընդհանուր գործադուլին չատ հետեւողներ չըլլան։

Ամէն կողմ փոքր հաւաքոյթներ կամ ցոյցեր կ'ըլլան բողոքելու համար ոստիկաններու վարուելակերպին դէմ։ Փի – րէյսի մէջ, փաստաբանները հաւաքուած են նոյն նպատակով։ Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ երկիրը անտարբեր է այլեւս կառավարական տաղնապին նկատմամբ։

Կը սպասուէր որ երեքշաբթի օրուան համար նախատեսուած գործադուլը ան – չաքժութեան մատնէր ամբողջ երկիրը, բայց վերջին լուրերու համաձայն որեւէ հետեւանք պիտի չունենար Աթէնքի եւ Փիրէյսի նաւահանգիստին վրայ։ Աչխատանքի Դաշնակցութեան պատասխանատուները մէկը, յայտարարած է Ֆիկարոյի թղթակիցին.— «Շարժումներ կան ընկերակցութեան մէջ։ Միաձայնութիւն կարելի չեղաւ գոյացնել։ Կարգ մը մաս – նաճիւղեր բոլորովին մերժեցին գործա – դուլ ընել, ուրիշներ տարակարծիք են։ Օրինակի համար, երկաթուղի, ապահով է որ ուղեվարներուն կէսը աչխատանքի պիտի երթայ»։

Ի՞նչպէս բացատրել այս ձախողութիւ – նը։ Նախ պէտք է նկատի առնել որ Յու – նաստանի Աչխատանքի Դաշնակցութիւնը ինքնավար կազմակերպութիւն մը չէ, ինչպէս է Ֆրանսայի համանուն կազմա – կերպութիւնը։ Իր ղեկավարներուն մեծ մասը կառավարութենէն կախում ունին, որմէ կը նշանակուին։ Անշուշտ Փափան – տրէուի կոմմնակից են եւ ղէմ՝ նուազ բայց պիտեն նաեւ թէ երէ Նուազ վըս – տահութեան քուէ ստանայ, իրենց դիրքը կը խախտի։ Կը նախընտրեն խոհեմ ըլ – լալ։ Աչխատաւորներու ապրուստի մա – կարդակը չատ խախուտ է, որպէսզի ու – ժեղ ընկերակցութիւններ դոյութիւն ու – նենան։ Բանուորները դիտեն թէ իւրա – քանչիւր ապատ պաչտօնի համար, քսան թեկնածու կայ։ Այդ պատճառաւ, ցարդ ոչ մէկ ընդհանուր գործադուլ յաջողութիւն ունեցած է։ Մնաց որ երեքչաբթի օրուան գործադուլը ըլլալով միայն քա – ղաքական, նուազ հաւանականութիւն ու – նէր արդէն յաջողելու։ Ընկերակցութեան մէկ ուրիչ պատասխանատուն ըսած է.— «Աբդէն զրեթէ անկարելի է իրենց ան – դամավճարները գանձել։ Ի՞նչպէս կ'ու – զէք որ համոզենք թէ գործադուլ ընեն այնպիսի մարդիկ, որոնց գլխաւոր մտա – հոգութիւնն է իրենց աչխատանքը չկոր – սընցնել եւ ոստիկանութեան հետ ալ խըն – դիր չունենալ։

× Յունաստանի թագաւորը եւ քոյրը՝ իշխանուհի Սոֆի անհանգիստ եղած են տղուն վիչէր։ Կը թուի թէ ուտելիքէ պըզ – տիկ թունաւորում մը ունեցած են, որ ծանր հետեւանք չէ ունեցած։

× Երեքշաբթի առտու Յունաստանի մէջ, ջուր եւ էլեկտրականութիւն չէին տուժած գործադուլէն, միայն երթեւեկի խանգարումներ կային։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ թագաւորը փարիզ եկած է, «տունելու» համար Քարավէլ օդանաւ մը զոր Սիւա–Ավիասիոն կը յանձնէ Յոր – դանանի օդային ընկերութեան։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ Հանրապետութեան նա – խագահ վերընտրուեցաւ միակ թեկնա – ծուն՝ Ամերիքօ Թոմաս։

ՆԱՍՐ կը հերքէ պէյրութի կը Սուար օրաթերթին լուրերը ըստ որոնց դաւ մը երեւան եկած էր իրեն դէմ, Ադէքսան – դրիոյ մէջ։ Ռայսը հերքած է նաեւ ապայ մը ձերբակալուած ըլլալու լուրը։

Ս. ՏՈՄԷՆԿԻ մէջ, Տօքթ. Պաուերաս մերժեց առժամեայ կառավարութեան վոխ–վարչապետութիւնը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

—o—

Այս անգամ Լոնտոնի այս շաբթուան *Իքոնոմիսթ*ն է որ կը զբաղի Լոնտոնի ծանօթ տագնապով։ Կուտանք յօդուածին գլխաւոր մասերը, զանց առնելով այն բաները որոնք արդէն ըսուած ու կրկնուած են ցարդ լոյս տեսած յօդուածներուն մէջ։

×

Անգլիոյ հայկական եկեղեցին ծանր կը – ռիներու նիւթ զարձած է իր հոգեւորականն պետին՝ Պատկ Աբգ. Թումայեանի եւ իր լաւագոյնս ճանչցուած անդամ Նու – պար Կիւլպէնկեանի միջեւ։ Եկեղեցին իր տեսակին մէջ միակն է Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, արեւելեան ինքնատիպ չինութիւն մը, որ իր անհատական գլուխը կը տնկէ Այլբրնա կարտընսի մէջ, Քենսինկթըն։ ... Հայերը զանգուածային ձեւով քրիս – տոնեայ զարձան, երբորդ զարուն եւ ե – պան արեւելեան ինքնագլուխ եկեղեցիկ մը որ Ս. Բարսեղի ծիսականութիւնը կը զործածէ եւ կը հետեւի Յուլիոսեան օրա – ցոյցին։ Կարգ մը Հայեր Հռոմի ենթակայ են եւ անդամ մը ունին Ս. Ժողովին մէջ, յանձին Կարդինալ Ազաճանեանի, ծնած Սթալինի ծննդավայրը, Կովկաս։ Դարե – րու ընթացքին, Հայերը չատ տառա – պանքներ ունեցած են, ամէնէն ծանրը եղած է 1915ին մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդը Թուրքերու կողմէ։

Եկեղեցին կառուցուած է Գալուստ Կիւլպէնկեանի կողմէ 1922ին, իր ծնող – քին յիչատակին, իր աճիւններն ալ հոն են։ Եկեղեցին ճոխ կերպով մատակարա – ուած է։ Հանդանակութիւն չկայ եւ ոչ մէկ վճարում որեւէ արարողութեան հա – մար։ Արքեպիսկոպոսն ալ լաւ ամսական կ'առնէ։ Անցեալ Մայիսին, Արքեպիսկո – պոսը պաչտօնանկ եղաւ, երեք ամիս պայմանաժամով։ Մնամակալներուն մէ – դպրանքները եպիսկոպոսին դէմ անորոչ կը մնան։ Արքեպիսկոպոսը կը պնդէ որ քաղաքական պատճառներով պաչտօնանկ եղած է։ Այս տարի չինամեակն էր հայ – կական ջարդերու եւ հոգեհանդիստ կը մատուցուէր նահատակներու յիչատակին Սէնթ Մարթին–ին–Թը–Ֆիլտս եկեղեցին։ Արքեպիսկոպոսը հրաւանդ ստացած էր խնամակալներէն որ Թուրքիոյ չակնարկէ այլ ընդհանուր խօսքերով յիչէ միայն Մէջին Արեւելքը։ Թումայեան Արք. մեր – ժած է հնազանդիլ, առարկելով թէ Մէ – ջին Արեւելքը միչտ օղնած է Հայերուն եւ Թուրքերը պէտք է կրնան իրենց ըրածին պատասխանատուութիւնը։

Նուազար Կիւլպէնկեան սպառնական ձե – ւով նայած է Արքեպիսկոպոսին երբ ան «Թուրքիա» բառը զործածած է եւ զայն պաչտօնանկ ըրած չարաթ մը առք։ Ե – պիսկոպոսը կ'ըսէ նաեւ թէ Կիւլպէնկեան նոր Թրքահպատակութիւն առած էր, ինչ որ զինքը չատ ժողովրդական զարձուցած չէ հայ համայնքին մէջ։

Օրինաւոր կացութիւնը չատ բարդ է։ Ս. Սարգիս թրքաբին կը պատկանի բայց ըստ Արքեպիսկոպոսին հողը զպատքին սեփականութիւնն է։ Պատկ Աբգ. կ'ըսէ նաեւ թէ իր պաչտօնազրկումը ի զօրու չէ ցորչափ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հաւանութիւնը չէ ստացած։ Մինչ չունի անկէն չարժելու երբ պայմանաժամը լը – բանայ Օգոստ. 3ին։ Կիւլպէնկեան եւ խնամակալներն ալ կ'ըսեն թէ եկեղեցին իսկապէս անձնական է եւ ինչ կ'ուզեն կ'ընեն։ Եպիսկոպոսը եւ իր խորհրդա – տուները կ'ուզեն խոստումն ունենալ կա – րենալ օգտագործելու անպլիական եկե – ղեցի մը։ Ամէն պարագայի մէջ, Պատկ Աբգ. կը մնայ Ս. Սարգիս իբրեւ սկըզ – բունքի հարց։

ՀԱՅՐԵՆՍԷՐ ԳՐՈՂԸ, ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

(Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 145ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

«Հ. Ղեւոնդ Ալիշան մեր ազգին ամէնէն մեծ գրագէտն է, ան հայկական դիտութեանց միակ հեղինակութիւնն է՝ ԺԹ. դարու, ան է մեր նորագոյն բանաստեղծութեան հայրը եւ, վերջապէս միայն անոր կը պատկանի հայկական երկրորդ քերթողահայր պատուանունը», — այս ձեւի դնահատում մը ըրին ժամանակակիցները Նահապետին: Նման եւ կամ աւելի ջերմ տողեր գրած են անոր մասին Արփիարեանը, Արծրունին, Վարուժանը, Աղայեանը, Թումանեանը, Շիրվանզադէն...

Սկսելով ստեղծագործել 19 տարեկանէն եւ ստեղծագործելով Մխիթարեան միաբանութեան մէջ, Ալիշան, բնականաբար, պէտք է ընթանար իր նախորդ «հայրերուն» արդէն գծած ուղիով: Անոնց պէս ինքն ալ սկսաւ գրել գրաբար եւ իր հմտութիւնը ցոյց տալու համար կ'աշխատէր գրել որքան կարելի է բարդ եւ դըժուարամատչելի: Բանաստեղծութեան նիւթերը դարձեալ կուգային նախորդներէն, այսինքն՝ գրուատանք կրօնքին հասցէին, եկեղեցական զանազան տօներու փառաբանութիւն, երկարաշունչ գովաբանականներ Քրիստոսի, Աստուծոյ, զանազան սուրբերու մասին, ներբողներ՝ նուիրուած իրենց հրատարակութիւններուն մեկենասներուն եւայլն:

Այսպէս սկսաւ Ալիշան, բայց այս չէր Ալիշանը:

Սովորական միջակութիւն մը չէր, որուն կարողանար կաշկանդել վանական նեղ, խեղդիչ միջավայրը: Եւ ժամանակաշրջանն ալ նոյնը չէր: Ընկերային-քաղաքական պայմանները իրենց զօրաւոր ազդեցութիւնը ունեցան Ալիշան – բանաստեղծին վրայ:

19րդ դարուն Կովկասի մէջ սկսած պատերազմները, ռուսական բանակներուն յաղթական յառաջխաղացումը հաստատ յոյսեր կը ներշնչէին բազմաչարչար Հայութեան, որ կը մօտենայ ազատութեան բաղձալի վայրկեանը: Հարկ էր ոտքի հանել հայ ժողովուրդը, հարկ էր պատմական անցեալէն դուրս բերել անոր փառքը կազմող հերոսները՝ Վարդանն ու Վահանը, Մուշեղն ու Ներսէսը, գրուատել անոնց մեծագործութիւնները նորերը եւս այդ ոգիով դաստիարակելու համար: Հարկ էր պատմել հինաւուրց եւ հերոսական ժողովուրդի մը պատմութիւնը, որպէսզի՝

Իմանան ազգեր
Թէ Հայք չեն անցեր:

Գրչի իր միւս զինակիցներուն՝ Պատկանեանի, Պէշիկթաշլեանի, Շահազիզի հետ Ալիշան մեր գրականութեան մէջ մտցուց ազատագրական պայքարին թըռիչքը, զէնքերուն եւ սուրերուն շառաչը, կռուին աղմուկը: Իր բազմաթիւ բանաստեղծութիւններով հայ ժողովուրդին ազգային զարթօնքը նախապատրաստողներէն մէկը եղաւ, հայորդիներուն մէջ արթնցնելով այն ճշմարիտ դիտակցութիւնը, որ՝

Թող աշխարհաց լուր լինի,
Որքանի եմք կենդանի՝
Հայաստան ո՛չ տի մեռնի:

Իսկ ընթերցող լայն խաւերուն հասկընալի ըլլալու համար անհրաժեշտ էր հրաժարիլ գրաբարէն եւ գրել ժողովուրդին հասկնալի աշխարհաբարով: Ալիշան յաջողեցաւ կատարել այդ եւս: Անհրաժեշտ էր հրաժարիլ Աստուածն ու սուրբերը փառաբանող ոտանաւորներէն եւ նիւթերը քաղել Հայոց պատմութենէն: Ալիշան այդ ալ կարողացաւ ընել: Պէտք էր, վերջապէս, դասական պաղ, անկենդան, մարմարէ հերոսներուն փոխարէն ստեղծել վիպապաշտ շունչով լեցուն զօրաւոր, լիարիւն, կենսալից տիպեր, որոնք վարակէին, ոգեւորէին ընթերցողները, բազմութիւնները: Ալիշան այդ ալ ըրաւ:

Այս բոլորին հետեւանքով Ալիշան յաջողեցաւ բացառիկ դիրք մը գրաւել Մխիթարեան գրիչներուն մէջ եւ ապահովեց իր հաստատուն տեղը հայ դասական գրողներուն համաստեղծութեան մէջ: Անոր բանաստեղծական ժառանգութեան այն ընտիր վարդափունջը, որ կը կրէ «Երգք Նահապետի» ընդհանուր խորագիրը, ընդմիշտ մտած է մեր գրականութեան ոսկէ Ֆոնտին մէջ, իսկ այդ շարքին պատկանող զանազան գործեր թարգմանուած են ռուսերէն, անգլերէն, Ֆրանսերէն, դերմաներէն, իտալերէն, դանիերէն լեզուներու:

Ալիշան միեւնոյն ատեն մեծ պատմագէտ, աշխարհագրագէտ մըն է: Անոր սկզբնական աշխատութիւնները, որոնք կը տպագրուէին «Բազմավէպ»ին մէջ («Հայաց ազգին պարծանքները», «Երաժշտութիւն», «Կազմութիւն նիւթոց») այն նախաստիճաններն էին, որ ձեւաւորեցին անոր միտքը եւ գրիչը: 1853ին կը հրատարակուի Ալիշանի առաջին ծաւալուն (800 էջ) աշխատութիւնը՝ «Քաղաքական աշխարհագրութիւն» խորագրով, ուր հեղինակը պատմական եւ աշխարհագրական մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ աշխարհի վրայ գոյութիւն ունեցող բոլոր պետութիւններուն մասին: «Հայր Ալիշանի այս գործը, — գրեց անգլիական «Լ'Օրիենտ» թերթը, — իր պարունակած նիւթին տեսակէտէն կրնայ համարուիլ ցարդ հրատարակուած այդ կարգի գործերէն թերեւս առաջինը»:

Երկու տարի ետք Ալիշան կը հրատարակէ իր միւս՝ «Տեղեկագիր Հայոց մեծաց» աշխատութիւնը (105 մեծադիր էջ): Հայաստանին երեսը բնաւ չտեսած Ալիշանը հիացիկ բծախնդրութեամբ կը նկարագրէ պատմական Հայաստանի բոլոր դաւառները, կուտայ անոնց դիտական պատմութիւնը, դետերուն, լեռներուն, լիճերուն, լեռնաշղթաներուն տեղադրութիւնը այնպիսի ճշգրտութեամբ, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ հետաքրքրական: Ահա թէ ինչու այդ աշխատութիւնը առաջին օրէն իսկ արժանացաւ Ֆրանսացի հայագէտ Էտ. Տիւրիօրիէի ուշադրութեան, որ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ դրուատական «Երկու խօսքով» հրատարակեց «Ժուռնալ Ազիաթիկ»ի մէջ (1863 թիւ 3-4), իսկ այդ աշխատութեան մասին գրախօսական մը գրեց ակադեմական Մարի Ժան Պրոսսէ:

Այնուհետեւ իրարու կը յաջորդեն Ալիշանի կարեւոր մենագրութիւնները, որոնցմէ «Սոփերք Հայկականքը» (1853-1890, 24 հատորիկներ), «Սիսուանը», (1885· նոյնը՝ Ֆրանսերէն 1899), «Այրարատը» (1890), «Սիսականը» (1893), «Հայրուսակը» (1895), եւայլն:

1886ին, Ֆրանսերէն թարգմանուած գործերուն համար ընդհանրապէս, եւ «Սմբատ Գունդստաբլ Հայոց եւ անսիզք Անտիոքա» աշխատութեան համար յատկապէս, Ֆրանսական ակադեմիան Ալիշանին կը շնորհէ Պատուոյ Լեգէոնի շքանշանը: 1887ին կ'ընտրուի Իտալիոյ Ասիական Ընկերութեան պատուոյ անդամ, իսկ 1894ին՝ Մոսկուայի Հնաբանութեան Ընկերութեան անդամ: 1896ին Պետերբուրգի Հնախօսական Ընկերութիւնը, իսկ 1897ին Ենայի Փիլիսոփայական ակադեմիան զինքը կը դասեն իրենց պատուոյ անդամներու շարքին:

Ալիշան եղաւ մեր հոգեւոր մշակոյթի այն մեծ դէմքերէն մէկը, որ արժանացաւ «Նահապետ հազար թոռների» (Ղ. Աղայեան) պատուանունին:

Ս. ՇՏԻԿԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ Եսայեան վարժարանի սաներուն նախաձեռնութեամբ 1913ին կազմակերպուեցան «Գրական ասուլիսներ», ուր յաջորդաբար քննութեան առնուեցան Լ. Շանթի «Հին Աստուածներ»ը, Գ. Զօհրապի նորավէպերը, Դ. Վարուժանի «Հեթանոս Երգեր»ը, Ռ. Զարդարեանի «Յայգալոյսը» եւայլն:

Ռ. Զարդարեանի գործին եւ արուեստին մասին խօսած է նաեւ Կոմիտաս վարդապետ: Ստորեւ՝ վարդապետին խօսքը, որ, դժբախտաբար, անծանօթ մնացած է:

Ահա երիտասարդութիւնը, որ մեր առջեւն է: Ահա չորրորդ անգամն է, որ ան խուռներամ կը վազէ հոս՝ իր գրականութեամբ ու գեղարուեստով հետաքրքրուելու համար, մինչ մենք... ծերացածներս, Զարդարեանի նկարագրած դամփռին նման քոսոտած, փողոցի տղոց քար նետելուն կը սպասենք շարժուելու համար: Մինչ երիտասարդութիւնը, որ կեանք եւ արեւ կը սիրէ, կը վազէ կ'երթայ հոն, ուր գեղարուեստը կը փառաբանուի: Ու գեղարուեստը արդէն ազգի մը արեւն ու կենսունակութեան ջիղը չէ՞ միթէ:

Մեր մէջ կենսունակութեան ջիղը խաթարուած է, որովհետեւ մայր երկրէն հեռացած, գաղթավայրերու մէջ է, որ կ'ուզենք զայն բխեցնել: Գաղթականութիւնը չէ, որ սնունդ պիտի տայ գրականութեան, գեղարուեստին, այլ բուն իսկ հողը, ուրկէ հեռացած է ան եւ որուն վերադառնալուն կոչ եղաւ այստեղ (*):

Կովկասեան գրականութեան յայտնի դէմքերէն մէկը՝ Խորէն Եպս. Ստեփանէ (**), իր կատարած ուսումնասիրութիւններէն ետք, կուգար կովկասեան մամուլին մէջ իր ձայնը հնչեցնելու, թէ հայ ժողովուրդը փտած է, որովհետեւ գեղարուեստ չունի: Այո՛, աղնիւ ներկաներ, մահուան արժանի է այն ժողովուրդը, որ զուրկ է գեղարուեստէ, որովհետեւ ժողովուրդ մը, որ գեղարուեստ չունի, կը նշանակէ թէ զգալու կարողութիւնը չունի: Եւ ի՞նչ է ժողովուրդ մը, որ չի զգար:

Բարեբախտաբար ժամանակը ցոյց տուաւ, թէ Ստեփանէ Եպս. անիրաւ էր իր կարծիքին մէջ, որովհետեւ եկան յետոյ միտքեր՝ ցոյց տալու համար, թէ մեր ժողովուրդը իր ծոցին մէջ գեղարուեստի ընդունակութիւնը պահած է: Եկան Խըրիմեաններ, Սրուանձտեանցներ եւ աւելի նոր ժամանակներուն՝ Չիթունիներ, որոնք ժողովուրդին ծոցէն դուրս քաշեցին գրական մարգրիտներ: Այդ ապացոյց էր, թէ հայ ժողովուրդը արժանի չէ մեռնելու:

Ցարդ դաւառը մեր աչքին առջեւ լծորդուած էր խաւարի հետ: Մենք մեծ մասամբ դաւառը կը ճանչնանք իր ոգիտութիւնով եւ յետամնացութեամբ: Բայց դաւառը իմ աչքիս առջեւ կը պատկերանայ իբրեւ սրբավայրը հայ գեղարուեստի նշխարներուն, հոն կը տեսնեմ հայ երգը՝ հայ գեղջուկին շրթներուն վրայ, հայ գութանը, հայ գեղջուկը՝ իր արօրին ու մաճկալին հետ, ու քարերն անդամ նուիրականութիւն մը կը յիշեցնեն: Այդ քարի բեկորներն են մեր հայրենիքը, աղնիւ հանդիսականներ, հո՛ն են շերտերը մեր գեղարուեստին եւ ոչ թէ մայրաքաղաքներուն մէջ, ուրկէ մենք դաւառը կը դիտենք իբրեւ խաւարի վայր:

Ռուբէն Զարդարեան, որուն կը նուիրակէ իր միւս՝ «Տեղեկագիր Հայոց մեծաց» աշխատութիւնը (105 մեծադիր էջ): Հայաստանին երեսը բնաւ չտեսած Ալիշանը հիացիկ բծախնդրութեամբ կը նկարագրէ պատմական Հայաստանի բոլոր դաւառները, կուտայ անոնց դիտական պատմութիւնը, դետերուն, լեռներուն, լիճերուն, լեռնաշղթաներուն տեղադրութիւնը այնպիսի ճշգրտութեամբ, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ հետաքրքրական: Ահա թէ ինչու այդ աշխատութիւնը առաջին օրէն իսկ արժանացաւ Ֆրանսացի հայագէտ Էտ. Տիւրիօրիէի ուշադրութեան, որ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ եւ դրուատական «Երկու խօսքով» հրատարակեց «Ժուռնալ Ազիաթիկ»ի մէջ (1863 թիւ 3-4), իսկ այդ աշխատութեան մասին գրախօսական մը գրեց ակադեմական Մարի Ժան Պրոսսէ:

Այնուհետեւ իրարու կը յաջորդեն Ալիշանի կարեւոր մենագրութիւնները, որոնցմէ «Սոփերք Հայկականքը» (1853-1890, 24 հատորիկներ), «Սիսուանը», (1885· նոյնը՝ Ֆրանսերէն 1899), «Այրարատը» (1890), «Սիսականը» (1893), «Հայրուսակը» (1895), եւայլն:

1886ին, Ֆրանսերէն թարգմանուած գործերուն համար ընդհանրապէս, եւ «Սմբատ Գունդստաբլ Հայոց եւ անսիզք Անտիոքա» աշխատութեան համար յատկապէս, Ֆրանսական ակադեմիան Ալիշանին կը շնորհէ Պատուոյ Լեգէոնի շքանշանը: 1887ին կ'ընտրուի Իտալիոյ Ասիական Ընկերութեան պատուոյ անդամ, իսկ 1894ին՝ Մոսկուայի Հնաբանութեան Ընկերութեան անդամ: 1896ին Պետերբուրգի Հնախօսական Ընկերութիւնը, իսկ 1897ին Ենայի Փիլիսոփայական ակադեմիան զինքը կը դասեն իրենց պատուոյ անդամներու շարքին:

Ալիշան եղաւ մեր հոգեւոր մշակոյթի այն մեծ դէմքերէն մէկը, որ արժանացաւ «Նահապետ հազար թոռների» (Ղ. Աղայեան) պատուանունին:

Ս. ՇՏԻԿԵԱՆ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

ԿԱՄ

«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

Իր սեւ, սպառնալից աչքերովը պահ մը դիտեց զիս, ու ես յստակօրէն ըմբռնեցի թէ՝ իր քիթը վէճի մը մէջ կոտրած է, որ իր հակառակորդին կոտրած քիթէ աւելի բանի մը արժած ըլլալու է:

— Զէյթուն, ըսաւ, Հայաստանի մէջ բերդաքաղաք մըն է: Հինգ հարիւր տարիներէ ի վեր Զէյթունը վար չէ դրած իր զէնքերը, բայց հիմա, աւաղ, այրած քարերու վերածուած է ան: Զէյթունցիները, պարոն, Հայաստանի լեռնաբնակներն են: Ես Հայ մըն եմ:

— Ո՛հ, շատ կը ցաւիմ, մոլտաց Թարլիյոն:

— Ինչո՞ւ, գոչեց Հայը:

— Անոր համար որ շատ դէշ կերպով վերաբերուեցան ձեզի հետ, անանկ չէ՞, ըսաւ Թարլիյոն: Բոլոր այն ջարդերը եւայլն...

Օտարականը պահ մը անթարթ աչքերով դիտեց զայն ու սկսաւ ծիծաղիլ: Պիտի յիշեմ այդ ծիծաղը, նոյնպէս Թարլիյոնը:

Օտարականը յետոյ մատը վեր բռնեց ու մեղմօրէն դպաւ Թարլիյոնի ուսին:

— Մտիկ ըրէք, ըսաւ: Ձեր խօսելակերպը զիս կը նեղացնէ: Թուրքերը շատ մը Հայեր սպաննած են. սակայն նոյնպէս Հայերը սպաննած են շատ մը Թուրքեր: Կրնաք ինծի վստահիլ, թէ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր մարդ միեւնոյն գործին լծուած՝ ալ կը վարժուի ատոր: Ասոր համար է որ հպարտ եմ Հայ ըլլալուս: Երախտապարտ պիտի ըլլայի եթէ ըսէիք ձեր հայրենակիցներուն թէ փոխանակ մեզի հինցած, քուրջացած զգեստեղէններ տալու զէնք տային: Նաեւ աւելի երախտապարտ պիտի ընէիք եթէ անանկ ափեղցփեղ բաներ չխօսէիք Հայերու մասին: Մնաք բարով, պարոններ, ես Անգլիա եկած եմ հանրութիւնը շահագրգռող գործի մը համար:

Ու մեկնեցաւ:

— Չէի դիտեր որ, մոլտացի, Հայերը ասանկ են: Եւ ի՛նչ լաւ անգլերէն կը խօսի...

— Հը՛մ, ըրաւ Թարլիյոն մտածկոտ: Անշուշտ ոչ ոք Հայ եմ պիտի ըսէր եթէ Հայ չըլլար, այնպէս չէ՞:

— Նաեւ, ըսի, շատ կռուազան երիտասարդ մը կ'երեւայ: Մանէ՛թ, իրաւ ալ:

— Դուն ալ անանկ կռուազան պիտի ըլլայիր եթէ կտոր մը երախայ եղած ատենէդ ի վեր ջարդերու եւ հալածանքներու մէջ գտնուած ըլլայիր ու տօնի օրերուն ետեւէդ վազէին Վանի լիճին շրջակայքը արիւնաթաթախ եաթաղաններով ոռնացող Թուրքեր ու մազոտ Քիւրտեր:

Բ.

Ահա՛ ճշգրտօրէն ինչ որ պատահեցաւ նոյն օրուան կէս գիշերին ատենները Պրուք փողոցը՝ Քլարիճիս պանդոկին քովերը: Ճորճ Թարլիյոն ու ես միատեղ ճաշած ու յետոյ Պրուք փողոցը տան մը մէջ պրիճ խաղացած էինք: Դուրս ելած էինք կէս գիշերուան մօտ. Թարլիյոն իր ինքնաշարժը ձգած էր Քլարիճիսին առջեւը ու մենք դէպի հոն կը քալէինք, երբ երիտասարդ մը մեղ ճեղքելով անցաւ՝ արագօրէն սուրացող օթոյի մը ետեւէն վազելով: Կառքը կանգ առաւ Կրովնըր հրապարակը ու երիտասարդն ալ աներեւոյթ եղաւ: Մենք յիսուն քայլի չափ հեռու էինք. ես որոշապէս չէի կրցած նըշմարել, թէ մա՞րդ մը թէ կին մը դուրս ելաւ կառքէն ու տուն մը մտաւ. աւելի դէր ու մանրուկ մարդու մը կը նմանէր: Յետոյ կառքը սահեցաւ դնաց ու հալածող երիտասարդին հետքն ալ կորսնցուցինք:

— Կատակի համար չէր որ կը վազէր, ըսաւ Թարլիյոն:

— Թերեւս տուշ մը ընելու դնաց, ըսի: Տաք գիշեր մըն էր, ու ինքնաշարժի մը ետեւէն վազելը թաց գործ մը եղած ըլլալու էր:

— Տեսնենք, ըսաւ Թարլիյոն: Սկսանք դէպի Պրուք փողոցը քալել ու անցանք ճիշդ այդ տունին առջեւէն ուր մտած էր գիրուկ մարդը: Միւս քովի տուներուն պէս տուն մըն էր, եւ ճիշդ փողոցին անկիւնը ըլլալուն դարձանք Կրովնըրի հրապարակը, աւելի ճիշդը դառնալու վրայ էինք երբ երիտասարդ մը մեզի զարնուեցաւ իր աճապարանքին մէջ:

— Ա՛հ, ըրաւ Թարլիյոն:

— Ներողութիւն, ըսաւ օտարականը:

— Նորէն դո՞ւք էք, ըսաւ Թարլիյոն:

— Բարի իրիկուն, պարոններ, ըսաւ Հայը տեսակ մը զայրացկոտ քաղաքավարութեամբ: Եթէ կը ներէք շատ ստիպողական գործ մը ունիմ: Ու երթալու շարժում մը ըրաւ:

— Ատիկա նշմարեցինք, ըսաւ Թարլիյոն: Շիտակը ըսելու համար ատկէ զատ բան մը չնշմարեցինք:

— Անիծեալ ըլլայ, շաչեց Հայը: Ուրեմն վազելս տեսա՞ք:

— Ան ալ տեսաւ, ըսի, Պրուք փողոցէն դէպի մեզ եկող ոստիկանը ցոյց տալով:

— Եթէ չէք ուզեր օրէնքի ներկայացուցիչին կողմէ հարցուփորձի ենթարկուիլ, թելադրեց Թարլիյոն, աւելի լաւ կ'ընէք որ մեզի հետ թեւ թեւի շրջան մը ընէք հրապարակին վրայ:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

(2 – Շար.)

ԿԱՐՃ ԵՎ ԵՐԿԱՐ

ՆՅԱՆՏՈՒՆ

— Ես ալ ուրախ եմ, որ ձեզ տեսայ, պարո՛ն Ալեքսանդր, ըսաւ Ռուբէն, ձեռքը սեղմելով անոր։ Ինչպէ՞ս կ՚անցնէ ձեր կեանքը։

— Ինչպէս որ կրնայ անցնիլ աքսորեալի մը կեանքը, պատասխանեց Ալեքսանդր։ Ես ալ ձեզ տեսնելով ուրախ եմ, որովհետեւ ձեզ կրնամ հարցնել, թէ ինչո՞ւ համար ինծի հետ այդքան սառն վարուեցաք, երբ Պոլիս էի։ Ես ձեզ ոչինչ վնաս հասցուցած չեմ։ Ինչո՞ւ համար ինծի հետ այդքան անտարբեր եղաք։

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, պարո՛ն Ալեքսանդր, որ ձեզ ընդունելութեան չենք արժանացուցած։ Ես ալ ձեզ տեսնելով ուրախ ե

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Օդափոխութեան կայանի առաջին խումբը Փարիզ կը վերադառնայ այս երկուշաբթի (Օգոստ. 2) ժամը 21,45ին, Կառ տը Լիոն:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Բ. խումբը կը մեկնի երեքշաբթի Օգոստոս 3:

Հաւաքուիլ Կառ տը Լիոնի Մեծ Ժամացոյցին տակ, երեքշաբթի (Օգոստ. 3) առաւօտ ժամը 7ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

(ՄԱՐՍԷՅԼ)

1965 *Յուլիս 9ին, ողբացեալ Օրատին Տատուրեանի թաղման առթիւ, Փոխան ծաղկեպսակի եղան հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Զարգաւաթճեան, եկեղեցւոյ 20 Ֆրանք: Ռաֆֆի Մակարեան, եկեղեցւոյ 30: Գրիգոր Հաճեան, եկեղեցւոյ 10: Հայկ Միւզիքեան, եկեղեցւոյ 10, Ժան Մակարեան, եկեղեցւոյ կը նուիրէ 20 Ֆրանք:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի այրի Տիկին Տիլանեանէ, Օ. Թորգոմեանի մահուան առթիւ: Այս առթիւ, մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Թորգոմեանի եւ ընտանիքին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ–Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ազարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ այս կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ գտնուող պաղ աղբիւրի պուրակի մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը խօսի

Ընկ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Բարձրախօս, գեղարուեստական բաժին տեղւոյն վրայ: Առատ կերուխում՝ մատչելի գիներով «խորոված»:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջանի հայրենակիցները:

ՎԵՐՋԻՊՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւին վրայ զրկել դումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անդամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւը, 15069–82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող դումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր դումարները զրկել միայն ՄԱՆՏԱ – ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք – փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անդամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը կուտայ իր տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Պ. Պարժի զովասուն ծառերուն տակ:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով, աւանդական շամփուրով խորոված:

Հայկական պարեր եւ զանազան անակընկալներ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանք:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, զրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԼԱՆՏԱ

Պելժիոյ ճամբով
ԼԻՒՔՍ Օթոքառով

ՉՈՐՍ ՕՐ, ՕԳՈՍՏ. 13–14–15–16

ՄԵԿՆՈՒՄ Ուրբաթ Օգոստ. 13 ժամը 7,30ին:

Հաւաքուիլ Մեթրօ Շաթօ–տը–Վէնսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը, դէպի Պրիւսէլ: Ճաշ Մօպէօժ, այցելութիւն պելժիական մայրաքաղաքին: Մեկնում դէպի Հոլանտա, ժամանում ԹԻԼՊՈՒՐԿ, իրիկուան ճաշ եւ բնակութիւն:

Օգոստոս 14ին, մեկնում դէպի Քացհէօվըլ, այցելութիւն Էֆթելինկ: Ճաշ լճին համբաւաւոր ճաշարանը:

Զբօսանք – պտոյտ – ճաշ եւ բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 15, Աստուածածին: Մեկնում դէպի Ամսթերտամ, այցելութիւն քաղաքը եւ Ռամպրանտ թանգարանը, ծովի լոգանք, վերադարձ Թիլպուրկ Լա Հէյի ճամբով, Ռոթերտամ ճաշ և բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 16, մեկնում դէպի Փարիզ, այցելութիւն Անվերս, ճաշ՝ Պրիւսէլ, մեկնում դէպի Ուաթերլօ, վերադարձ Փարիզ ժամը 20ին:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 169 ՖՐԱՆՔ

ԱՅՍ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ:

Պատուիրակ

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷԶԻՐԵԱՆ
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ՅՕՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 կիրակի, այս տարուան բանակավայրին մէջ՝ Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (Վօքլիւզ)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, գիւղի աբբային խնդրանքով եւ շրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն սկսեալ ֆութպոլի, վօլիպոլի եւ զանազան խաղերու մրցումներ, Թաղապետարանի մարզադաշտին մէջ:

Երեկոյ ժամը 20,30ին, խարոյկի շուրջ հայկական երգեր ու պարեր գեղջկական տարազներով: Սկաուտական խաղեր:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախկին հայ Արենոյշներն ու Արիները եւ Միութեան բոլոր բարեկամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը Յուլիս 26էն Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝ 400 Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	*14 Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	*15 Ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական մեկնումը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 19,30ին: Հաւաքուիլ որոշեալ ժամուն Մշակոյթի Տունը, 17, *Ռիւ Պլէօ:*

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիսնամեակի առթիւ Քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կատարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը ի Մարսէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մասնակցի Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Ֆրանսաբնակ Հայ Կաթողիկէներու: Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մասնակցի նաեւ ազգային ուխտագնացութեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուրտ Օգոստոս 2էն 7:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՐԱՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 29 JUILLET 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10368 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.368

ԼՈՒՍԱՒՈՐԵՆՔ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Գոյութեան պայքարը անհատներէն փոխանցուած է ցեղերու եւ ազգերու:

Մերը, որ դարեր տեւող եղեռներով լի է, դարձած է յաջորդական սերունդներու համար սեւեռուն հետաքրքրութիւն եւ մղձաւանջ:

Կ'ուզենք ապրիլ, մարդ էակին անբռնաբարելի իրաւունքը եղող ազատութեամբ եւ հայրենիքով, որ քսաներորդ դարու Արիսպագորսներու ժողովներէն ճանչցուած է:

Այդ իրաւունքը սակայն կը մնայ ուրացուած անոնց կողմէ, որ անդամ այդ ժողովներուն, կը շարունակեն հաշիւներով մօտենալ մասնակի հարցերու:

Մասնակի հարց մըն ալ մեր հայրենի հողերու պարագան:

Մինչ մենք աշխարհի առջեւ փաստերով ու վկայութիւններով կը պահանջենք դործուած ոճիրի մը սրբագրութիւնը, արդարութենէ ճառող ուրիշներ, կը մնան անտարբեր մեր պահանջին հանդէպ:

Իսկ իրական ոճրագործը, կ'աշխատի ուրանալ իր յանցանքը ու չնականօրէն կը փորձէ մեզ, զոհերս յանցաւոր հանել:

Մարդկային խղճմտանքը կուրացած, ողբերգութիւն մըն է տեղի ունեցածը:

Պատրանքներ չենք կապեր ըլլալիքներու մասին եւս:

Քաղաքական մեր պահանջներու հետապնդումը նոր չէ:

Աւելի քան մէկուկէս դարու պատմութիւն մը ունի ան:

Դաւիթ Բէկի օրերէն սկսած հայ քաղաքական միտքը գլուխը ամէն կողմ կը դարնէ ցեղին սեփական մորթը փրկելու եւ հայրենի հողերուն վրայ անոր խաղաղ կենցաղը ունենալու համար:

Աշխարհի անսահման տարածութիւններուն տիրանալէ ետք, հզօրներ դեռ կը մնան կառչած տիրապետելու եւ իշխելու սնափառ մտքին:

Զարդ, կոտորած, զրկանք եւ հարստահարութիւն, դեռ կը շարունակեն մնալ իրողութիւն:

Միապետութիւններ շատոնց տեղի տրուած են սահմանադրական եւ հանրապետական վարչաձեւերու, բայց մարդը կարծես մնացեր է տկարին, խեղճին, անզօրին ու խաղաղասէրին մորթը քերթելու հին քաղաքականութեան կառչած:

Փոխուած են անունները, մնացած է նախկին նմանատեացն ու հարստահարողը:

Այսպէս եկեր հասեր ենք քսաներորդ դարու վերջին քառորդի դռներուն:

Չենք ուրանար լուսաւոր մտքերով եւ արդարադատ հոգիներով անհատներու գոյութիւնը: Անոնք սակայն այնքան քիչ են կամ տկար, որ մեծ յոյսեր դնել անոնց վրայ, պիտի ըլլար ուրիշ տեսակի պատրանքներ սնուցանել:

Մեր հաւաքական բոլոր տեսակի պայքարները, մեր միացեալ ճակատով հրապարակային բոլոր ելոյթները, այս բոլորէն ետք կը մնան մեզի համար միակ սխիթարութիւն:

Յիսնամեակը արթնցուց հայ ժողովուրդին մէջ միացեալ ճակատով մեր իրաւունքները հետապնդելու միտքը:

Յիսնամեակը եղաւ նոր անկիւնադարձ մը, անդրադառնալու համար մեր ընելիքներուն:

Ամէն բանէ առաջ պէտք է հաշտուինք մեր պայքարին արդար ըլլալու մտքին հետ:

Յետոյ պէտք է ընդունինք, որ ամէնէն արդար դատերն անդամ կը կարօտին ուժի եւ տեւական հետապնդման:

Սփիւռքի մէջ մեր ուժը մեր քանակն ու նիւթական եւ մտաւորական հարստութիւններն են:

Մեր քանակին անկորուստ պահպանումը, ուրեմն, կուզայ առաջին գծին վրայ:

Պատրանքներէ տարուելով պէտք չէ մոռնանք սերունդները որոնք կը մեծնան խառնուած տարարիւն բազմութիւններու, եւ եթէ լրջօրէն չհսկենք անոնց քայլերուն, կրնան կորսուիլ:

Նիւթական եւ մտաւորական մեր ուժերը պէտք է գործածենք մեր քանակին անկորուստ պաշտպանութեան համար:

Եթէ արագօրէն վերանուաճելիք հարց մը ըլլար մեր հայրենիքը, նման մտահոգութիւններ պիտի չունենայինք:

Ազատ եւ վերանուաճուած հայրենիք մը չուտով պիտի դառնար մեր զանգուածներուն վերջին կայանը:

Հայրենասիրութեամբ տոչորուած ըՍփիւռքը աւելի քան իր երկու երրորդով պիտի կատարէ հայրենադարձ, եթէ Հայ Դատի բարեյաջող կարգադրութիւններ ըլլան:

Մենք կը հաւատանք ատոր:

Մինչ այդ սակայն, պէտք է լուսաւորենք մեր հոգիները: Պէտք է հաւատք ունենանք մեր պայքարին արդարութեան:

Արդարեւ պայքար մըն է մերինը. երբ իջած ասպարէզ կը դրենք, կը խօսինք, աշխարհի եւ մարդկութեան ցոյց կուտանք դիմադիծը ոճրագործին, ու մեր յափշտակուած հոգերը կը պահանջենք:

Այս պայքարը, որ ներկայիս բանաւոր եւ գրաւոր քարոզչութիւնն ունի իրրեւ զէնք, կրնայ յանկարծ մտնել նոր փուլերու մէջ, եթէ տեղի ունենան քաղաքական անակնկալներ:

Սպասումներու ճամբուն վրայ լուսաւորենք մեր միտքը:

Ոչ ոք իրաւունք ունի պարտականութենէ փախուստ տալու:

Այր, կին, մեծ, փոքր, հարուստ, աղքատ, բոլորը պէտք է աշխատին լուսաւորել իրենց միտքը ու ըլլան պատրաստ իրենց անսահման նուիրումով քար մը քարի վրայ դնելու եւ ստատելու մեր պայքարին բարեյաջող վախճանին:

Սկսած ենք անոր, ու պիտի շարունակենք, ամէնքս միասին, առանց տրտնջելու, առանց տատանելու եւ յուսահատելու:

Այս կը պահանջէ մեր որդիներուն ու թոռներուն ապագան, որ կը նշանակէ ցեղին ապագան:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Յուլիս 23 թուականով.—

Կուսակցութեան մէջ սկսած պառակտումը նոր բարդութիւններու տեղի տուաւ այսօր եւ Ալփասլան Թիւրքէշի խմբակը պայքարի ձեռնարկեց հիներուն դէմ: Այս սուր հակամարտութեան հետեւանքով, կուսակցութեան վարչական խորհուրդին կարգ մը անդամները կը պատրաստուին հրաժարիլ եւ ճշդել իրենց դիրքը, Թիւրքէշական խմբակին դէմ: Ինչպէս կը յիշուի, Ազգ. Պաշտպանութեան նախարար եւ ՃՔՄՓ կուսակցութեան վարիչ դէմքերէն Հասան Տինճէր բուռն բողոքագիր մը տուած էր Ալփասլան Թիւրքէշի դէմ, եւ յիշեցնելով անոր «լեղուագարութիւնները» հիներու եւ զանազան անձերու հասցէին, պահանջած է որ պարտն ու պատշաճը տնօրինուի Թիւրքէշի դէմ: Առաջին քայլը առաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Ֆուատ Ուլուճ, որ հրաժարեցաւ երէկ, երկարատեւ վիճաբանութիւններէ յետոյ:

ՃՔՄՓի վարչութիւնը ստիպողաբար զումարուեցաւ երէկ եւ նկատի առաւ Հասան Տինճէրի բողոքագիրը՝ Ալփասլան Թիւրքէշի դէմ, որուն հակառակորդները պահանջեցին որ Թիւրքէշ պատուոյ ատեանին յանձնուի եւ կուսակցութենէն վրտարուի: Այս վիճաբանութեանց ընթացքին, Ֆուատ Ուլուճ հրաժարեցաւ թէ՛ ընդհ. քարտուղարի պաշտօնէն եւ թէ վարչութեան անդամակցութենէն:

Մինչ այդ, Ալփասլան Թիւրքէշ մամուլի ասուլիս մը սարքեց այսօր եւ լրագրողներուն լուսաբանութիւններ տուաւ իր ծանօթ յայտարարութիւններուն մասին, ըսաւ թէ անոնք սխալ արձագանգ դտած են թերթերուն մէջ, եւ իր նպատակը բոլորովին տարբեր բան էր: Թիւրքէշ հրաւիրեց Տինճէրը որ փաստէ իր վերագրումները, եւ ըսաւ թէ ինք որեւէ նպատակ չունի պառակտելու կուսակցութիւնը, այլ կը փափաքի ՃՔՄՓի ծրագիրը բարեկարգել եւ աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել: Թիւրքէշ ըսաւ այս առթիւ.

— Ես չըսի թէ կամ կը շահինք եւ կամ կը քանդենք ամէն բան: Եթէ կորսնցնեմ իսկ, դարձեալ չեմ հեռանար ՃՔՄՓէն:

Այս հերքումին առջեւ, զինքը լսող լրագրողն ալ պատասխանեց.

— Դուք էիք որ այդ խօսքերը ըսիք, ինչ որ ըսիք ես ան գրեցի:

ՀՐԱԺԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Հասան Տինճէրի բողոքագրէն ետք, կուսակցութեան վարչութիւնը մինչեւ ուշ ատեն զումարուեցաւ, երբեմն շատ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան եւ Հասան Տինճէր թուեց թէ կուսակցութեան մէջ մտնելէն ի վեր, Ալփասլան Թիւրքէշ ինչե՛ր ըրած է: Տինճէր պահանջեց որ Ալփասլան Թիւրքէշ պատուոյ ատեանին յանձնուի:

Հասան Տինճէրի այս պահանջը բուռն բողոքներու տեղի տուաւ վարչութեան մէջ, որ արդէն երկուքի բաժնուած էր եւ անդամներուն մեծամասնութիւնը Թիւրքէշական էին: Տինճէր խստիւ քննադատուեցաւ անոնց կողմէ, եւ ընդհ. քարտուղար Ֆուատ Ուլուճ յուզումով ոտքի ցատկեց եւ պոռաց.— կը հրաժարիմ, այս երիտասարդները չեմ զոհեր ձեզի:

ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ

Այս յուզումնալից մթնոլորտին մէջ, ուշ ատեն տրուեցաւ որոշումը եւ ՃՔՄՓի վարչութիւնը մերժեց Ալփասլան Թիւրքէշը յանձնել կուսակցութեան պատուոյ ատեանին: Ասկէ զատ, Թիւրքէշը ամբաստանող երկու անձեր, Հասան Տինճէր եւ Դատական նախարար Իրֆան Պալան, մէկ մէկ ազդարարութիւն ստացան, ուր կ'ըսուէր թէ կուսակցութիւնը պառակտող ընթացքներու մէջ կը դտնուին, եւ կրրկնութեան պարագային իրենք պիտի յանձնուին պատուոյ ատեանին: Դէպքերը եւ երեւոյթները ցոյց կուտան թէ Ալփասլան Թիւրքէշ կուսակցութիւնը ձեռք անցուցած է: Վարչութեան անդամները, մէկ երկու բացառութեամբ, Թիւրքէշի կողմը յարած են: Իր կուսակիցներն են կուսակցութեան փոխ-նախագահ Մուսթաֆա Քէփիր, Ճէվատ Օտեազմաղ, նախարար Մէհմէտ Ալթընսոյ, Գիւղերու նախարար Սէյֆի Էօզթիւրք, Իսմայիլ Սաֆա Ազայ:

Թիւրքէշի դէմ խմբուած են Հասան Տինճէր, Ահմէտ Օկուզ, Իրֆան Պարան, Ահմէտ Թահթագրլրճ, Վէլի Պաշարան, Բասիմ Հանճրօղլու:

ԹԻՒՐՔԷՇ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԵՑԱՒ

Զանազան շրջանակներէ կը հաղորդուի թէ ՃՔՄՓի վերին մարմինէն հարցագիր մը զրկուած է Ալփասլան Թիւրքէշի, եւ իրմէ բացատրութիւն կը պահանջուի հոս ու հոն ըսած իր խօսքերուն եւ յայտարարութիւններուն մասին: Հարցարանը կարճ է եւ կտրուկ, — Այս խօսքերը ըսիք թէ ոչ:

Այս հարցապնդումէն ետք է որ Ալփասլան Թիւրքէշ մամուլին յայտարարած է թէ իր խօսքերը սխալ հասկցուած են: Ամէն պարագայի մէջ, ՃՔՄՓի «հին տարրերը» ամէն միջոցի պիտի դիմեն, կուսակցական համաժողովէն առաջ Թիւրքէշը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ամերիկացիք առաջին անդամ ըլլալով ռմբակոծեցին խորհրդային հրթիռներու արձակման կայանները որոնք կը գտնուին Հանոյէն 64 քիլոմեթր հիւսիս-արեւմուտք:

Ուոշինկթընի մէջ ալ Ապահովութեան Ազգ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է քննելու համար կացութիւնը: Ճոնսրն բացառիկ վարկեր պիտի ուղէ Վիէթնամի պատերազմին համար:

Խորհրդային արձակարաններու ռմբակոծութեան առթիւ, Պաշտպանութեան կցորդը՝ Սիլվեսթըր զեկոյց մը հրատարակած է ուր կ'ըսէ թէ ամերիկեան օդաչուները տեղեկացուցած են որ հակահրթիռային կայան մը բոլորովին քանդած են, ուրիշի մըն ալ մեծ վնասներ հասցուցած: Երեք ամերիկեան հալածիչ վար առնուած են յարձակման ընթացքին: Ըստ Սիլվեսթըրի այդ կայաններէն մէկէն է որ արձակուած է այն հրթիռը որ վար առաւ, առջի օր, ամերիկեան օդանաւը:

Ամերիկեան հակազդեցութիւնը շատ բուռն մտահոգութեանց առիթ տուած է Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

Ուոլթըր Լիփման քննադատելով Վիէթնամի ամերիկեան քաղաքականութիւնը կը դրէ թէ Միացեալ Նահանգները Չինաստանի խաղը կ'ընեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընդհ. գործադուլը գրեթէ ամբողջովին ձախողեցաւ: Շարժումին մասնակցեցան միայն շինարարութեան բանուորները բայց հանրային սպասարկութիւնները բանած են կանոնաւոր կերպով:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ Մակարիոս Արք. մերժած է բրիտանական բողոք մը ընտրական նոր օրէնքին վերաբերեալ, ըստ որուն այլեւս անջատ ցանկ պիտի չըլլայ թուրք կամ յոյն համայնքին համար այլ միայն մէկ ցանկ:

ՏՐՆԻԷԼ ՌՈՓՍ, յանկարծամահ եղաւ առջի օր, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան: Ծնած էր 1901ին, իր ամբողջ կեանքը նուիրած է գրականութեան: Իր ամէնէն ծանօթ գործերն են.— «Մահ, ո՞ւր է յաղթանակդ», «Քրիստոսի Եկեղեցւոյ պատմութիւնը», «Յիսուս իր ժամանակին» եւայլն: Տնօրէնն էր Էքլեգիա պարբերաթերթին: Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ ընտրուած էր 1955ին: Յատկանշական եւ մեծագոյն դէմքերէն մէկն է դարուս Կաթոդիկէ մտքին:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, թուրք բանակը կազմ ու պատրաստ է: Առջի օր Միլիէթ օրաթերթը կը դրէր թէ ի մօտոյ թուրք անկախ պետութիւն մը կրնայ կազմուիլ Կիպրոս, որոշ զարմանք յառաջացնելով պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Նման բան մը անշուշտ անկարելի է:

ՍԹԻՎԸՆՍԸՆԻ յաջորդին՝ Կոլտպերկի երդման արարողութեան առթիւ նախագահ Ճոնսրն յայտարարած է թէ որեւէ երկիր պէտք չէ կասկածի Ամերիկայի համբերութենէն եւ յարատեւութենէն:

ԲԱԶՄԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՅԵԼԻՆ

Ա.

Հին են մեր ազգային մշակոյթի բազմազան ճիւղերը, որոնք վերջին տասնամեակներում եռանդուն կերպով ուսումնասիրուել են առանձին դիտնականների կողմից: Պատմութեան բնագաւառում հսկայական աշխատանք են կատարել մեծ դիտնականներ Լէոն եւ Յ. Մանանդեանը, Հայոց հին գրականութեան գծով՝ մեծանուն դիտնական Մ. Աբեղեանը, լեզուաբանութեան մարզում՝ բազմավաստակ դիտնականներ՝ Հ. Աճառեանը, Գ. Ղափանցեանը եւ Ստ. Մալխասեանը, ճարտարապետութեան մէջ՝ Թ. Թորամանեանը, բժշկութեան բնագաւառում՝ Լ. Յովհաննիսեանը, հին Հայաստանի մշակոյթի գծով՝ Խ. Սամուէլեանը եւ ուրիշներ:

Սակայն, անհրաժեշտ էր վերոյիշեալ ուսումնասիրութիւնների համադրումը մի ընդհանուր գործի մէջ, որպէսզի ընթերցողը ամփոփ գաղափար կազմէր հայ ժողովրդի մշակոյթի մասին: Այդպիսի մի ամբողջական աշխատանք է վաստակաւոր դիտնական, Փրոֆ. Առաքել Առաքելեանի «Հայ ժողովրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն» երկհատոր մեծածաւալ ուսումնասիրութիւնը: Այս պատկառելի գործը տասնամեակների տքնաջան աշխատանքի արդիւնք է եւ համարձակ մի փորձ՝ շարադրելու հայ ժողովրդի մտաւոր մշակոյթի պատմութիւնը: Եւ դա յաջողուել է հեղինակին: Առաջին հատորը, որ լոյս տեսաւ 1959ին, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան ո՛չ միայն մեր ընթերցողների, այլեւ սփիւռքահայութեան կողմից: Երկրորդ հատորը հրատարակուեց 1964ի վերջերին: Երկու հատորներն ընդգրկում են շուրջ 25 դարի պատմութիւն՝ ցոյց տալով մեր մշակոյթի՝ մաքառումներով ու ոգորումներով լեցուն, լուսաւոր ու խաւար, ուղիղ ու խոտոր անցած ճանապարհը: Այստեղ հայ ժղովրդի մշակոյթի զարգացման պատմութիւնը անխզելիօրէն կապուել է նրա հասարակական կեանքի ու պայքարի հետ: Հեղինակը ըստ արժանւոյն գնահատելով ընկերային քաղաքական ազդակների ներգործման դերը, պատմական դէպքերին ցուցաբերելով առարկայական մօտեցում, բնաւ չի նսեմացրել մշակոյթի էութիւնն ու առանձնայատկութիւնը:

Առաջին հատորը բովանդակում է ստրկատիրական եւ աւատապետութեան դարաշրջանները: Երկրորդ հատորն ընդգրկում է 14–18 դարերը: Երկու հատորներում էլ հեղինակը համոզիչ բնութագրել ու ներկայացրել է այդ հասարակաձեւերի ընկերային եւ գաղափարական կեանքի տարբեր, իւրայատուկ կողմերը, միմեանց նկատմամբ դրանց ունեցած աղերսն ու փոխազդեցութիւնը:

Աշխատութեան էութիւնն ու նպատակը ճիշդ ընկալելու համար առաջին հատորի սկզբում կայ ներածական, որտեղ շօշափւում են հայ ժողովրդի պատմութեան պարբերացման խնդիրները: Ստրկատիրական հասարակաձեւը ընդգրկում է 6րդ դարից (Ք. Ա.) մինչեւ մեր տարեգրութեան 3–4րդ դարերը: Այս ժամանակահատուածի հասարակական կեանքի ընդհանուր նկարագիրը վերջանում է «Հայ եւ վրաց ժողովուրդների համատեղ պայքարը Պարսից Սասանեան զաւթիչների դէմ» ենթագլխով, որից յետոյ քննւում է այդ շրջանի մշակոյթը: Հանգամանօրէն է խօսւում անգիր բանահիւսութեան, ճարտարապետութեան, դիցաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան բնագաւառների մասին:

Առաջին հատորի մեծ մասը յատկացուած է Հայաստանի աւատապետական դարաշրջանի հասարակական կեանքին ու մշակոյթին: Իւրատիպ են եղել հայ ժողովրդի ապրած ստրկատիրական եւ աւատապետական հասարակաձեւերը իրենց ինքնատիպ մշակոյթով: Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, իրար յաջորդող օտար բռնակալների ասպատակութիւնները, տեւական, կործանարար պատերազմները խանգարել են երկրի ընկերային եւ հոգեկան կեանքի օրինաչափ զարգացմանը: Ու թէպէտ դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը տառապել է իրար յաջորդող բռնակալների լծի տակ, ունեցել նիւթական եւ հոգեւոր մեծ կորուստներ, սակայն նրա մտաւոր կեանքի յառաջընթացը երբեք կանգ չի առել, ստեղծագործող միտքը միշտ պայծառ է մնացել ազգային նկարագրով եւ տոգորուած յոյսով ու լաւատեսութեամբ: Փրոֆ. Առաքելեանը կարողացել է իր երկու հատորներում էլ վեր հանել եւ ցոյց տալ հայ ժողովրդի կորովը, ստեղծագործող ուժը, տոկուն կամքը: Մաքառումներով ու սխրանքներով հարուստ է Հայոց պատմութիւնը, որի մէջ գլխաւոր հերոսը միշտ եղել է ինքը՝ հայ ժողովուրդը, իր մարդասիրական եւ ժողովրդավարական գաղափարներով: «Ֆէոդալիզմի դարաշրջան» ընդարձակ բաժնում Հայաստանի հասարակական կեանքի պայմանները քննւում եւ մեկնաբանւում են հարեւան ազգերի կեանքին ու պատմութեանը սերտ առընչուած: Այստեղ տրւում է հայ, վրացի եւ անդրկովկասեան միւս ազգերի միատեղ պայքարը՝ Պարսիկների, Բիւզանդացիների, Արաբների, սելջուկ Թուրքերի ու Մոնղոլների նուաճողական քաղաքականութեան դէմ՝ յանուն խաղաղ եւ ինքնուրոյն կեանքի:

Մանրամասնօրէն է շօշափուել հայ ժողովրդի դիրն ու լեզուն, թարգմանական և ինքնուրոյն գրականութիւնը, պատմագրութիւնը, գիտութիւնն ու արուեստը: Գրերի գիւտի դրդապատճառների մասին խօսելիս Առաքելեանն առարկում է այն դիտնականներին, որոնք հայկական գրերի գիւտի միակ պատճառը տեսնում են քրիստոնէական կրօնի տարածման մէջ, հեղինակը եզրակացնում է, որ հայկական «գրերի գիւտի մէջ կարեւոր, առաջնակարգ դեր են կատարել հայ ժողովրդի քաղաքական եւ մշակութային անկախութիւնը պահպանելու հանգամանքները»:

Աւելի քան 50 էջ նուիրուած է հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան եւ տաղաչափական արուեստին: Միջնադարեան նշանաւոր քնարերգուներից ներկայացուած են Դաւթակ Քերթողը, Գրիգոր Նարեկացին, Յովհաննէս Սարկաւագը, Ներսէս Շնորհալին, Ֆրիկը եւ Յովհաննէս ու Կոստանդին Երզնկացիները: Նկարագրելով միջնադարեան մռայլ միջավայրը, բնութագրելով այդ շրջանի կեցութեան պայմանները, հեղինակը ցոյց է տալիս, որ աշխարհամերժ գաղափարախօսութեան տիրապետութեան այդ պայմաններում անգամ ազգային ոգին կանգ չի առել, այլ ընթացել է յառաջ՝ ուժգին մաքառելով խաւարի դէմ եւ ուղի հարթել աշխարհիկ եւ հայրենասիրական քնարերգութեան համար: Այդ շրջանում է, որ ազգային բանահիւսութիւնը նոր լից ու կենսունակ ուժ է հաղորդել հայ միջնադարեան քնարերգութեանը, որ ոչ միայն նախադրեալներ է ստեղծել աշխարհիկ բանաստեղծութեան համար, այլ եւ յաճախ ներթափանցել նոյնիսկ հոգեւոր երգերի ու տաղերի մէջ, ազդել նրանց վրայ, այստեղ եւս ներմուծել ազգային եւ հայրենասիրական տարրեր:

ԳՐ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՆՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

ԱՐԴԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ կը հաւատամ բժշկական ընդհանուր քննութեան (չէք–ափ): Շատ մը մարդիկ կ՚անտեսեն զայն, որովհետեւ, ինքզինքնին շատ լաւ կը զգան: Կը կարծեմ, թէ անհրաժեշտ է պարբերաբար բժշկական ընդհանուր քննութեան ենթարկուիլ եւ վերապարենաւորուելու առիթներ ունենալ: Նմանապէս համոզուած եմ, թէ իմաստութիւն պիտի ըլլայ, մարմնական ընդհանուր քննութեան մը հետ հոգեբանական ընդհանուր քննութիւն մըն ալ կատարել:

Հոգեկան առողջութեան մասին կարգ մը թելադրանքներ ունիմ ձեզի: Ջերմօրէն կը յանձնարարեմ ամէնուն քիչ մը, տարին գէթ մէկ անգամ, առանձնանալ, տեսնելու համար թէ ո՞ւր կ՚երթան, որո՞նք են իրենց նախասիրութիւնները, իրենց փառատենչութիւնները եւ իրենց ձգտումները: Գիտէ՞ք թէ ճիշդ ուղղութեան կը հետեւիք եւ, գլխաւորագոյնը, գիտէ՞ք թէ ո՛ւր կ՚ուզէք հասնիլ: Ոչ միայն ձեր գործերուն մէջ, այլ նաեւ՝ ձեր անձնական կարեւոր մարզերուն մէջ — ձեր տան մթնոլորտին, ձեր ընտանիքի անդամներուն հետ ձեր յարաբերութեանց, կացութեան հանդէպ ձեր զգացումներուն ու կեանքի կարեւորութեան, ձեր արժանապատուութեան եւ ձեր ամբողջականութեան:

Առանց վերապահութեան ձեզի ջերմօրէն կը յանձնարարեմ որ ունենաք զբաղում մը եւ նաեւ՝ հանգիստի շրջան մը: Կրնամ ձեզի ըսել՝ թէ երկուքն ալ կը նպաստեն ձեր հոգեկան առողջութեան: Պէտք չէ ըլլաք այն անուս մարդերէն, որոնք զրկանքներու կ՚ենթարկուին, որոնք կ՚ըսեն, թէ հինգ տարի հանգիստ չեն ըրած — իբր թէ առաքինութիւն մը ըլլար ատիկա:

Ատիկա ցոյց կուտայ ձեր կողմէ կամ սխալ դատողութիւն մը, կամ ձեր ընտանիքին դէմ լուրջ յարձակում մը եւ կամ՝ երկուքն ալ: Առանց վերապահութեան բոլոր հիւանդներուն կը յանձնարարեմ ու կ՚ըսեմ՝ թէ իրենց կեանքը աւելի լաւ պիտի ըլլայ, եթէ կարգ մը «երկրորդական զբաղումներ» ունենան եւ շատ աւելի լաւ պիտի ըլլայ, եթէ այդ երկրորդական զբաղումները լուրջի առնեն:

×

Եթէ ձեզ հոգեբանական ընդհանուր քննութեան ենթարկէի, ձեր մասին որոշ բաներ գիտնալ պիտի ուզէի: Նախ եւ առաջ, ձեւ մը պիտի գտնէի ձեզի հարցնելու ձեր անձնական յարաբերութեանց հաստատութեան մասին: Ի՞նչպէս էք ուրիշներու հետ: Զո՞վ կը սիրէք, զո՞վ չէք սիրեր եւ ինչո՞ւ: Այն տարօրինակ մարդերէ՞ն էք, որ մէկ օր կ՚ըսեն ու միւս օրը իրենց ըսածը կ՚ուրանան: Ձեր յարաբերութիւնները ի՞նչ չափով լաւ են:

Երկրորդ բանը, որ պիտի ուզէի գիտնալ այն է, թէ ի՞նչպէս կը դիմադրաւէք կացութիւն մը, երբ ընթացքը լաւ չէ: Ձեր պաղարիւնը կը կորսնցնէ՞ք: Կը վախնա՞ք: Անշարժութեան կը դատապարտուի՞ք: Կը նեղուի՞ք այն աստիճան որ չէք կրնար գործել:

Պիտի ուզէի գիտնալ, թէ ի՞նչպէս կը դիմադրաւէք իրականութիւնը՝ իր դժուարին պահերուն: Պիտի ուզէի գիտնալ, թէ ձեզ ո՞րքան ուրախութիւն կուտայ ստեղծագործական նուիրումը: Մեր տրղայութեան բոլորս կ՚ուրախանանք առնելով: Բայց, իբրեւ հասուն մարդ, պէտք է մեր մեծագոյն գոհունակութիւնը գտնենք տրուելու, նուիրուելու մէջ — ըստեղծագործական աշխատանքներու, ժողովուրդին, գաղափարներու:

Կ՚ուզեմ գիտնալ, թէ ի՞նչպէս կ՚ընդունիք մեր յոյսերու ի դերեւ ելլելը: Այն-

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

ԿԱՄ

«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

— Չեմ ուզեր տեղէս շարժիլ մոլտաց օտարականը սաստկօրէն: Վերջապէս գլտայ զինքը ու չեմ ուզեր առնել քալել.

— Նոյնը պիտի ընէ ինքն ալ, ըսի: Ան ալ աս տունը մտաւ...

— Տեսա՞ք ներս մտնելը:

Հաստատական նշան ըրինք գլուխնովնիս:

— Ահ, բայց Նորին Վսեմութիւնը չա՛տ խորամանկ է, ըսաւ Հայը:

Իր թեւերը մտանք ու բռնութեամբ սկսանք զինքը քաշկռտել դէպի հրապարակը:

— Հիմա ըսէք նայիմ, յարեց Թարլիյոն, ի՞նչ կը նշանակէ այս Վսեմութիւն եւայլն ափեղցփեղութիւնը:

— Անիկա ձեզի պէս չի խորհիր, մոլտաց երիտասարդը դաժանօրէն:

— Հոս նայեցէք, ըսի, աս դաւադրութիւն մըն է եւ կամ չէ: Երկու պարագային ալ ձեր վիճակը դժուարին պիտի ըլլար եթէ...

— Լաւագոյնը մեզի ամէն բան խոստովանիլ է, վերջացուց Թարլիյոն: Մենք Անգլիացի ըլլալով մեծ կարեկցութիւն ունինք հալածուած ժողովուրդներուն հանդէպ...

— Ատիկա արդէն նշմարած եմ, ըսաւ Հայը հեգնօրէն:

Ապահովաբար ուսեալ մէկը կ՚երեւար: Զինքը բռնի կերպով կը քալեցնէինք մեր մէջտեղը. նոյնիսկ քաղաքավարութեան սիրոյն մեր ընկերութենէն հաճոյք զգացածի երեւոյթը չունեցաւ:

— Կարծեմ թէ՝ ըսաւ Թարլիյոն, վերէն վար ռումբերով լեցուն էք:

— Պարո՛ն, սաստեց Հայը:

— Պարո՛ն ձեզի, ըսաւ Թարլիյոն:

— Ես պարզապէս պիտի ըսէի թէ, յարեց Հայը, իմ կարծիքովս դուք կատարեալ ցաւագար մըն էք: Ես ռումբ կրող մարդու մը երեւոյթը ունի՞մ: Ատրճանակը աւելի կը նախընտրեմ:

— Ո՛հ, ըսի ես ծաղրանքով, կը հասկընա՞ք:

Պահ մը զիս դիտեց իր խոշոր սատանայական աչքերովը:

— Ու մէկ գնդակը, ըսաւ փափկութեամբ, միշտ բաւական է...

Ես տեղի տուի:

— Եւ ուրկէ՞ կուգայ, հարցուց Թարլիյոն, Նորին Վսեմութեան խնդիրը:

— Աս դիշերէն վերջը ալ տեղէ մը գալիք չունի, ինչու որ Նորին Վսեմութիւնը պիտի մեռնի:

Ու այս խօսքերով Հայը կանգ առաւ ու մէյ մը իմ եւ մէյ մըն ալ ընկերոջս երեսը նայեցաւ: Իր կոտրած քիթը դէմքին դաժան ու վայրագ երեւոյթ մը կուտար: Կը խորհէի թէ՝ ժամանակին իր տեսակին մէջ դեղեցիկ դէմք մը ըլլալու էր ան, որովհետեւ նոյնիսկ կոտրած քիթ մը զայն այնչափ տգեղ չէր դարձուցած: Թարլիյոնի չափ երկայնահասակ էր, բայց աւելի նիհար, վտանգաւոր նիհարութիւն մը: Թարլիյոն դարձաւ: Իմ վրաս մեծ գաղափար մը չունէր:

— Պարոն, ըսաւ, դուք ձեր ընկերութիւնը կը բռնադատէք ինծի, ու ես չմերժեցի ձեզի. վստահեցայ ձեր վրայ: Եթէ ձեզի հետ իբր ճէնթլմէն վարուեցայ, պատճառը այն է որ բնականէն լաւատես տրամադրութիւն ունիմ, հետեւաբար ապահով կը զգամ թէ՝ զիս պիտի չմատնէք ու պիտի չջանաք զիս շեղեցնել գործէս: Իմ նպատակիս զօրութիւնը պիտի ըմբռնէք երբ ըսեմ ձեզի թէ՝ երիտասարդ աղջիկ մը կայ խնդրին մէջ, թէ ես երդում ըրած եմ, ու եթէ դուք ալ իմ տեղս ըլլայիք պիտի ընէիք նոյնը: Գիշեր բարի, Տեարք, յուսամ թէ զիրար վերըստին պիտի տեսնենք, երբոր ես նուազ զբաղած ըլլամ կենսական գործերով:

— Ուժո՛վ բռնէ, գոչեց Թարլիյոն: Ու երիտասարդին դառնալով ըսաւ. ինչո՞ւ կը վազէիք այդ կառքին ետեւէն. ո՞ր սատանան է այդ Նորին Վսեմութիւն ըսածնիդ, կ՚ուզենք գիտնալ ասիկա:

— Ահմէտ Իզզէթ փաշան, Ժէօն Թիւրքը, ըսաւ Հայը ցած ձայնով:

— Հա՛, հասկցայ, ըսաւ Թարլիյոն. հասկցայ. Էնվէր փաշա, Ճէմալ փաշա, Թալաաթ փաշա եւ Ահմէտ Իզզէթ փաշա. Միութիւն ու Յառաջդիմութիւն Քոմիթէն: Այո՛ հասկցայ: Թալաաթ փաշա արդէն սպաննուած է, չէ՞:

— Մեզմէ չորս հոգի, ըսաւ Հայը տխրօրէն, Հայաստանէն ճամբայ ելանք տարի մը առաջ, իւրաքանչիւրնիս վրէժի առաքելութիւն մը ունենալով: Մէկը զարկաւ ու սպաննեց Թալաաթը Պերլինի փողոցներէն մէկուն մէջ քանի մը ամիս առաջ: Ճէմալն ալ վերջերս սպաննուեցաւ: Էնվէրը Պուխարա փախաւ. սպանութիւն մը կազմակերպուած է ու տեղի պիտի ունենայ հոն քիչ ատենէն: Իսկ ես, չորրորդը, վերջապէս գտայ Ահմէտ Իզզէթը, իրենցմէ ամէնէն դարշելի մարդասպանը: Չկայ աշխարհի մէջ Հայ մը որ պիտի չուզէր զարնել Իզզէթը, եթէ առիթը ունենար: Բայց, դժբախտաբար, կան Հայեր որ Արեւմուտք գալով դրամ դիզելու ախտէն վարակուած կը մոռնան սպաննելու փառքը: Իսկ ես, Զէրթունցի մը, երբեք պիտի չմոռնամ ասիկա...

— Անգլերէնը շատ լաւ կը խօսիք, դիտել տուի: Արդեօք անգլիական դպրո՞ց գացած էք:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

(3 – Շար.)

քան տհա՞ս էք դեռ, որ կ'ուզէք ձեր փափաքածը ունենալ ձեր փափաքած պահուն: Եւ եթէ չունենաք, ձեր անդորրութիւնը կը վերագտնէ՞ք: Պէտք է աշխատինք մեր փափաքածները ունենալու համար եւ զանոնք ունենալու համար, պէտք են՝ ժամանակ, ծրագիր ու նուիրում: Պէտք է հիասթափութիւնները ընդունինք, ապագային շահելու համար: Լաւ գիտէ՞ք ասիկա:

Ապա կ'ուզեմ դիտնալ, թէ ի՞նչ չափով ձերբազատուած էք անդոհանքէ (անձկութիւն, մղձաւանջ): Ի՞նչպէս կ'արտայայտուիք երբ ջղայնացած եւ մտահոգ էք: Ատեն-ատեն, ամէնքս ալ այդպէս ենք: Ատեն-ատեն, կեանքը հոգեկան վատառողջութիւն կ'ունենայ: Բայց, եթէ տեւապէս ջղային էք, հիւանդ էք: Երբ կը ճնշուիք ու ջղայնութիւն մը կը զգաք, կ'ուզեմ դիտնալ, թէ ի՞նչպէս կը դիմադրաւէք կացութիւնը եւ ի՛նչ կ'ընէք: Վերջապէս կ'ուզեմ դիտնալ — երբ մտատանջ էք, օգնութիւն կ'ուզէ՞ք: Շատ մը մարդիկ չեն ուզեր: Կը խորհին՝ թէ կրնան գլուխ ելլել, ժամավաճառ կ'ըլլան, բան մը չեն ըներ փոխանակ ուղղամտօրէն խորհելու, թէ օգնութեան պէտք ունին:

×

Այս բոլոր խորհուրդներու էութիւնը ա՛յն է, թէ ուրիշները քննելէ առաջ, պէտք է մենք մեզ քննենք: Անհրաժեշտութիւնը կը սկսի մեր մտքերուն մէջ: Միաւոր մըն ենք ուրիշ մարդոց մէջ եւ երբ քաջութիւնը ունինք տեսնելու թէ կանոնաւոր ու շինարար կերպով ի՞նչպէս կրնանք վարել մեր զգացումները, այն ատեն կրնանք ջնջել մէկ քանին մեր շահախնդրութիւններէն, նախապաշարումներէն, յիշաչարութիւններէն եւ մեր մոլեռանդութիւններէն: Միայն այս կերպով կրնանք — բառին լայն իմաստով — աւելցնել խոնարհամիտ ըլլալու, կրնանք աւելցնել իրերու կարելիութիւնը:

Թարգմ. ՎԷՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Ազատ մարդը սպառնալիքներէ չի վախնար:

ԿԻԿԵՐՈՆ

Ազատութիւնը՝ Աստուծոյ մեծագոյն նուէրն է մարդկութեան:

ՏԱՆԹԷ ԱԼԻԿԵՐԻ

Ազատութեան եւ իր կեանքին արժանի է ա՛ն միայն, որ ամէն օր կը տիրանայ անոնց:

ԿԷՕԹԷ

Օրէնքը ո՛չ մէկ ատեն մեծ մարդ մը ստեղծեց: Ազատութիւնը՝ կերտեց հսկաներ եւ հերոսներ:

ՇԻԼԼԷՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առեւտուրի նախարար նշանակուեցաւ Լիպարիտ Վարդանեան: Նախկին նախարարը՝ Դերենիկ Վարդանեան «այլ աշխատանքի անցած է»:

×

Մինչեւ 1973 լոյս պիտի տեսնէ Ա. Իսահակեանի գործերուն ամբողջական հաւաքածոն՝ 12 հատորներով:

Այս հատորներուն մէջ պիտի զետեղուին նաեւ գրագէտին անտիպ աշխատութիւնները՝ «Յիշատակարան»ը, «Մասսա Մանուկ» դիւցազներգութիւնը, «Ուստա Կարօ» վէպը, ինչպէս նաեւ երկերուն տարբերակները եւ բանաստեղծին հարուստ նամականին:

Հատորները բաժնուած են հետեւեալ բովանդակութեամբ. առաջին հատոր՝ բանաստեղծութիւններ (1888 – 1904), երկրորդ հատոր՝ բանաստեղծութիւններ (1905–1957), երրորդ հատոր՝ դիւցազնավէպեր, առակներ, թարգմանութիւններ, չորրորդ հատոր՝ պոէմներ, հինգերորդ հատոր՝ գեղարուեստական արձակ (1893–1926), վեցերորդ հատոր՝ գեղարուեստական արձակ (1927–1955), եօթներորդ հատոր՝ «Ուստա Կարօ» (առաջին տարբերակ), ութերորդ հատոր՝ նոյնը մշակուած գլուխներով եւ հատուածներով, իններորդ հատոր՝ օրագրեր, յուշեր, տասներորդ հատոր՝ նամակներ, տասնըմէկերորդ հատոր՝ նամակներ, տասներկուերորդ հատոր՝ յօդուածներ, ելոյթներ, ասոյթներ:

×

Ոռոգումներու ցանցը բարելաւելու համար հետեւեալ աշխատանքները կը կատարուին: Ապարանի ջրամբարը, որուն տարողութիւնն է 91 միլիոն խորանարդ մեթր, պիտի ոռոգէ 7·500 հեկտար տարածութիւն, Նոյեմբերեան ջրհան կայանը՝ 3·860 հեկտար:

×

Փինկ-փոնկի մրցաշարք մը տեղի ունեցաւ Փրակայի մէջ: Մասնակցողները պատանիներ էին եւ կը ներկայացնէին 19 եւրոպական երկիրներ: Այս մրցաշարքին առաջին հանդիսացաւ Գ. Վարդանեան (16 տարեկան), երկրորդ հանդիսացաւ՝ Ս. Սարխոյեան:

Շնորհիւ հայ մարզիկներուն, Խ. Միութիւնը շահեցաւ Եւրոպայի ախոյեանութիւնը փինկ-փոնկի մէջ:

×

Հայաստանի ամէնէն տարեց ուսանողը կը կոչուի Ա. Ղազարեան: 76 տարեկան է եւ դպրոց կը յաճախէ իր երկու թոռներուն հետ:

×

Յուլիսին եղանակը չափազանց տաք եւ միեւնոյն ատեն անձրեւոտ եղած է: Երեւանի եւ Արարատեան դաշտի մէջ ջերմաստիճանը բարձրացած է 40–41ի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (Յառաջ).— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 11ին Շաթօ Պօ Ռիկարի գեղատեսիլ ծառաստանին մէջ: Գաղութի անդամները եկած էին քաջալերելու այս ձեռնարկը:

Ատենապետուհի Տիկ. Մարի Միքայէլեան սեղմ խօսքերով բացումը կատարեց դաշտահանդէսին: Խօսեցաւ Կ. Խաչի դպրոցի մասին, տարուած աշխատանքներու մասին: Եւ, այս առթիւ, շեշտեց հայ դպրոցին անհրաժեշտութիւնը եւ օգտակարութիւնը հայապահպանման մեր աշխատանքներուն մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ներկաներէն շատեր: Յիշատակենք քանի մը անուններ: Փոքրիկն Ք. Սահակեան, Օր. Օնպաշեան, Օր. Անտոնեան, Կ. Մարանճեան, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբը եւայլն:

Խօսեցան Օր. Յովնանեան եւ ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեան: Առաջինը գրուատեց Կապոյտ Խաչի գործը, երկրորդը՝ յանուն Հայ Ազգ. Միութեան ոչ միայն գնահատեց տարուած աշխատանքը, այլեւ նախաձեռնարկ եղաւ նուիրահաւաքութեան մը, որմէ գոյացաւ 850 Ֆրանք:

Հաճելի օր մը անցուցինք:

ՄՈՒՐԱՏ

×

ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ԵՒՍ

ԼԻՈՆ. (Յառաջ). — Շաբաթ, Յուլիս 17ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Լիոնի Ֆր. Կապոյտ Խաչի երիցագոյն անդամուհիներէն այրի Տիկ. Արմենակ Սարայտարեանը, որուն ամուսինը, հակառակ կայսերական բժիշկ ըլլալուն, սպաննուեցաւ 1915ին:

Ողբացեալը երիտասարդ տարիքին մէջ իսկ կը նուիրուի հանրային գործունէութեան՝ հաւաքելով եւ խնամելով որբուհիներ: Յատկապէս Պոլսոյ մէջ, զինադադարի շրջանին:

Քեմալական շարժումին հետեւանքով, շատերու նման ինքն ալ կը հեռանայ Պոլսէն, իր երկու զաւակներով եւ չափահաս որբուհիներու խումբով եւ կը հաստատուի Փոն տ'Օպընա, Ֆրանսա:

Ողբացեալին ջանքերուն շնորհիւ որբուհիները կ'ունենան բնականոն կեանք եւ կը կազմեն հայկական բոյներ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի հիմնադրութեան օրերուն մեծ նուիրումով կը լծուի նախապատրաստական աշխատանքներու եւ կը դառնայ նախագահուհին Լիոնի մասնաճիւղին:

1941ին կը կորսնցնէ իր զաւակը՝ Եդուարդ, Թիէն-Զինի (Զինաստան) մէջ, Ֆրանսական դրօշին տակ:

Հակառակ իր վշտին եւ յառաջացած տարիքին, ողբացեալը տարիներ շարունակ քաջալերեց հայկական ձեռնարկները եւ ազգային աշխատանքները:

Այս քանի մը տողերը թող նկատուին յիշատակի փունջ մը՝ զետեղուած Տիկին Սարայտարեանի թարմ հողակոյտին վրայ:

Յիշատակը միշտ անթառամ պիտի մնայ:

Փ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՈՆԻ ծանօթ երաժշտագէտ եւ խմբավար Ռուբէն Գրիգորեան, որ աշխարհի առաջին կնոջական նուագախումբը կը ղեկավարէ, նուագահանդէսներ կուտայ Յուլիս 12էն մինչեւ Յուլիս 30, բացի հինգշաբթիէն, Պոսթոնի «Էսփլանատի Հաչ Շէլ» ամառնային սրահին մէջ:

«Պոսթըն Սընտէյ Հերըլտ» Յուլիս 11ի թիւով երկու պատկերազարդ էջ նուիրած էր նուագախումբին եւ անոր ղեկավար Ռուբէն Գրիգորեանի, որուն մասին կը գրէ, ի մէջ այլոց.

«Պ. Գրիգորեան, 1962էն ի վեր, երբ Պոսթոն հաստատուեցաւ, դարձած է ծանօթ հիւր ղեկավար մը եւ Արթըր Ֆիտլէր զինք քաջալերողներուն մէջ առաջիններէն էր:

«Պ. Գրիգորեան երաժշտութեան փրոֆեսէօր է Պոսթոն Քորսերվաթըրիի մէջ, ուր կ'ուսուցանէ նուագախումբ, երգչախումբ, սենեակի երաժշտութիւն, ինչպէս նաեւ ջութակ»:

«Սընտէյ Հերըլտ» յիշելէ ետք, թէ Պ. Ռ. Գրիգորեան ղեկավարն է Ս. Ստեփանոս Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ դպրաց դասին եւ «Կոմիտաս» երգչախումբին, կը յայտարարէ նաեւ, թէ ան երաժշտական ընտանիքի մը կը պատկանի: Իր մէկ եղբայրը՝ Հերի ջութակահար է Մինէափոլիսի Սիմֆոնիի մէջ: Իր զաւակը՝ Լեւոն, 20 տարեկան, դաշնակի մենանուագող է եւ յաճախ կը նուագէ Պոսթոնի բեմերուն վրայ: Իր տիկինը՝ կիրակնօրեայ նկարիչ է: «Վերջապէս, մէկը պէտք է ունկնդրէ», կը յայտարարէ Պ. Գրիգորեան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՏԵԱՆ ՅԱՒԻ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ, չափածոյ, գրեց Գառնիկ Ադդարեան, Պէյրութ 1965:

ՄԵԾ ՔԱՂԱՔԻՆ ԶԱՌԻՎԵՐԸ, վէպ (Ա. հատոր), գրեց Բաղարատ Թեւեան, Պոլիս, 1965:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (280)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Շողշողուն զրահ հագած եկաւ վերջապէս, գլուխը ոսկեզօծ սաղաւարտ, գաղաթը արծուի փետուրով, մէջքին լայն բերանով ականակուռ սուր, ձեռքերուն վրայ արծաթէ թիթեղներով ու հատիկներով երկաթէ ձեռնոց, ձեռքին մէջ ոսկեզօծ սլաքով թաւշապատ տէգ:

Ետեւէն իր երկու զինակիրներն ալ ոտքէն գլուխ զրահ հագած էին, մէջքերնին կարճ սուր, մազերնին սաղաւարտին տակէն ալեձեւ կախուած կը թափէր ուսերնուն վրայ:

Տոպոյ խորանին առջեւ կեցաւ ու սաղաւարտը հանեց:

Երկու քահանաները չէին կրնար խօսիլ, ուստի Մեքչէի խօսեցաւ անոնց տեղ ժողովուրդին.

— Եղբայրներ, — ըսաւ սաղաւարտը բազուկին վրայ հանդչեցնելով. — Երէկուան յարձակումէն վերջ՝ կը տեսնենք թէ Թուրքերը իրենց բոլոր ուժերը կը միացնեն. այսօր թշնամիին բոլոր ուժերը մերինին հետ պիտի չափուին: Բայց ուր Աստուած ներկայ է՝ անոր դէմ զուր տեղ կը ճգնին աշխարհի բոլոր հեթանոսները: Սուրբ խորհուրդին մէջ՝ զոր հոս կը տեսնենք, դիտենք թէ կենդանին Յիսուս ներկայ է. հետերնիս է. երկրպագենք իրեն ու աղօթենք:

Զէնքերու շառաչ մը լսուեցաւ ու բերդի ժողովուրդը միահամուռ ծնրադրեց:

Մեքչէի քահանային տեղ սկսաւ աղօթել.

— Հայր մեր...

Միւսները մեղմաձայն կը կրկնէին բառ առ բառ:

Երբ Ամէնը ըսին՝ երկար ու հանդիսաւոր լռութիւն մը յաջորդեց:

Մարտինոս վարդապետ՝ Մեքչէի ականջին հակած կը թելադրէր անոր ըսելիքները:

Մեքչէի ոտքի ելաւ ու նորէն սկսաւ խօսիլ.

— Աստուծոյ այս երկու հաւատարիմ պաշտօնեաները՝ Ս. Խորհուրդը պիտի բարձրացնեն մեզի ամէնուս կատարեալ արձակում տալու համար: Ժամանակը կարճ է որ ամէնքս կարենանք խոստովանանք ըլլալ. այսպիսի պարագաներուն Ս. Եկեղեցին արձակում կուտայ առանց խոստովանանքի ալ: Կը բաւէ որ դուք սրտանց զղջաք ձեր մեղքերուն վրայ:

Ու նորէն ծնրադրեց:

Սպասաւորը զանգակը հնչեցուց, Վաղենտ վարդապետը Ս. Խորհուրդը բարձրացուց. ժողովուրդը ծնրադրած կ'ունկընդրէր ծերունի քահանային արձակման բանաձեւին:

Երբ գլուխնին բարձրացուցին՝ Ս. Հաղորդութիւնը սեղանին վրայ դրուած էր արդէն ու երկու քահանաները ձեռքերնին օրհնելու տարածած, արցունքոտ աչքերով ու անշարժ կը նայէին դէպի մաքուր երկնակամարը:

Արարողութիւնը վերջանալուն՝ Տոպոյ դարձեալ գլուխը դրաւ սաղաւարտ ու քարի մը վրայ ելլելով հանդիսաւոր կերպով սկսաւ խօսիլ.

— Աստուծմէ վերջ ես ալ խօսք ունիմ ձեզի: Ասկէ երեսուն չորս օր առաջ երդում ըրած էինք բերդը չյանձնելու, ու մենք մեր երդումին վրայ մնացինք: Այս բերդը այնքան խիզախօրէն դիմադրեց յարձակումներու դէմ՝ ինչպէս ժայռ մը աշխարհասասան մրրիկին դէմ: Այսօր վերջին փորձն է որ կուգայ: Մեզի օգնութեան կոչեցինք զԱստուած: Սրբուած, անմեղ հոգիով ու մահուան պատրաստ պիտի կռուինք բերդին ու հայրենիքի փրկութեան համար: Նմանը չունի ձեր քաջութիւնը, որով մինչեւ այսօր պաշտպանեցիք բերդը. ու նաեւ նմանը չունի այն պարտութիւնը, զոր Թուրքերը կրեցին հոս մինչեւ այսօր: Վստահ եմ մեր զէնքերուն վրայ, վստահ եմ մեր հոգիներու արիութեան վրայ, վստահ եմ Տիրամօր վրայ, որ մեր հայրենիքին պաշտպանն է, վստահ եմ Ս. Ստեփանոս թագաւորին վրայ, որուն հոգին միշտ մեր ազգին հետ է. բայց ամէնէն աւելի կը վստահիմ Աստուծոյ վրայ: Օ՛ն ուրեմն, եղբայրներ, մեր բոլոր ուժով անվախ մինչեւ ցմա՛հ:

Թմբուկները դափեցին ու փողերը հընչեցին:

Զինուորները ամէն բան աչք առած սեղմեցին իրենց նիզակները ու գունդագունդ ցրուեցան: Տոպոյ ձի հեծաւ, իր երկու զինակիրներն ալ ձիով հետեւեցան իրեն:

Տոպոյ վերը ամէն կողմը դիտեց ու տեսաւ թէ Թուրքերու ձիերը մեծ երամներով, առանց զինուորներու կը ճարակէին դաշտերու ու հեռաւոր բլուրներու կողքին: Շուրջը ամէն կողմը նիզակներու անտառ, Թուրքերը ծովու նման կը թափէին բերդին շուրջ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Վերադարձ Յուլիսի խումբերու։

Պելֆոնթէյնէն ՓԱՐԻԶ կը հասնին Լիոնի կայարանը այս երկուշաբթի Օգոստոս 2, ժամը 21,45ին։

Պելֆոնթէյնէն ԼԻՈՆ կը հասնին՝ Փեռաշի կայարան այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 8,53ին։

Պելֆոնթէյնէն ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին՝ Սէն – Շարլ կայարանը այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 14,33ին։

ՄԵԿՆՈՒՄ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Փարիզէն՝ *ժամը 8ին Լիոնի կայարանէն ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 7ԻՆ Մեծ ժամացոյցին ներքեւ։*

ԼԻՈՆԷՆ՝ ժամը 17,16ին Փեռաշի կայարանէն։ Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 16ԻՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ժամը 12ին Սէն – Շարլ կայարանէն։ Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ։— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ֆօֆոէի եւ ընտանեկան պա – րագաներուն, ողբացեալ ընկերուհի

ԱՐՄԱՒԻ ՍԱՐԱՑՏԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ։— Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Միհալբճեանէ 100 ֆր. իր ամուս – նոյն մահուան երրորդ տարելիցին առ – թիւ։

×

Սէն Ժերմէն Թալլական Խորհուրդը չնորհակալութեամբ առացած է՝ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները, ող – բացեալ Աստուր Համալեանի մահուան առթիւ։— Յարութիւն Մենճիկեան, Գա – յուսա Ահարոնեան, Կարպիս Փոխոգեան (Սէնթ–Էթիէն) 20ական ֆր., Տիկին Ով – աննա Թուրիկեան, Մխոք Գարբիէլ – եան, Պօղոս Թուրիկեան, Ճիւան Մաթոս – եան, Կարապետ եւ Տիրան Եկաւեան, Սահակ Աւետեան, Պ. Արէգ, Կարպիս Կոտճեան, Մինաս Պաֆիլեան, Գալուստ Ահարոնեան, Բարսէղ Էժտահարեան, Ար – տաշէս Էժտահարեան (Լիոն), Մինաս Պօ – ղոսեան, Գասլօ Տիարպէքիրլեան, Պ. Գրիգորեան, Լուիզ Թումիկեան, Յ. Թու – միկեան, Միշըլ Պօղոսեան, Յոյակեան Յովհաննէս, Յակոբ Պօղոսեան 10ական ֆրանք կը նուիրեն Թալլին Եկեղեցւոյ պայծառութեան։

Էժտահարեան Բարսէղ, Էժտահարեան Արտաշէս (Լիոն), Լեւոն Թումիկեան, Յովհաննէս Թուրիկեան, Յակոբ Փա – փազեան, Միշըլ Պօղոսեան, Մարման – եան Ալէքսանդր 10ական ֆր. իսկ Յակոբ Համալեան 20 ֆր. Թալլին պարտքին։

Պ. Պ. Սուրէն Արզումանեան 20 ֆր. եւ Պօղոս Արզումանեան 10 ֆր. Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի վարչութեան։

Տիկին Ոսկանիա Թուրիկեան, Պ. Թու – րիկեան 10ական, իսկ Միհաքեան բնտա – նիք 15 ֆ. Թալլին պզքառներուն։ Պ. Յարութիւն Նիկողոսեան 10 ֆ. Մարսէյ – լի Առաջնորդարանին։ Պ. Միշըլ Պօղոս – եան 15 ֆ. Աթաթիւրքիոյ Տիկիսաու ամաթիներին։

Թալլական Խորհուրդը, այս առիթով իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալի Տիկնոջը, զաւակն – րուն եւ մօտաւոր ազգականներուն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն ար Շեբիւի Հայ Ապր. Միութիւնը կատարէ իր տարեկան մեծ դաշտահան – դէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Պ. Պարժի դաշտուն ծառերուն տակ։

Ճոխ պիւֆէ դիւթամատչելի գիներով, աւանդական չամփուրով խորոված։

Հայկական պարեր եւ դանազան անա – կնկալներ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանք։

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժա – նորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն վարչութեան երեք օր ա – ռաջ, զրկելով 5 ֆր. եւ անպայման իրենց հին հասցէն (նախընտրաբար կցել թեր – թին պանտը)։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլեան Նահատակներու Յիսնամեա – կի առթիւ Քահանայապետական Լեւոն – եան հայ վարժարանը ի Հռոմ, պիտի կա – տարէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը ի Մար – սէյլ, ուր Օգոստոս 1 ժամը 17ին պիտի մատուցանէ Հայրապետական Պատարագին, զոր պիտի մատուցանէ Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ, Առաջնորդ Փրան – սուական Հայ Կաթողիկէներու։ Նոյն ժառանգաւորաց վարժարանը պիտի մաս – նակցի նաեւ ազգային ուխտագնացու – թեան, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Լուրտ Օգոստոս 2էն 7։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանի աբ – ձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ – նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Բէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսում – նասէր աշակերտներ 10 – 12 տարե – կան։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ապ. Առաջնորդարանի դրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Շաբաթ եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ուխտագնացի դործերու համար։

La Revue M. I. S. S. I.

(MAGAZINE D'INFORMATION SPIRITUELLE ET DE SOLIDARITÉ INTERNATIONALE)

vous présente son numéro d'Avril 65 entièrement consacré à l'Arménie sous le titre

« ARMENIE ET ARMENIENS A TRAVERS LE MONDE »

Au sommaire :

Un délicieux petit dictionnaire de curiosités Arméniennes, avec une merveilleuse illustration de monuments antiques Arméniens et de personnalités Arméniennes.

Cette revue est en vente :

DANS TOUTES LES PAROISSES

REVUE MISSI
6, Rue d'Auvergne
LYON (2e) - (Rhône)

REVUE MISSI
38, Bd. Raspail
PARIS (7e)
(BAB. 02-59)
de 14 h. 30 à 18h.30

Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince PARIS-6e
et chez le Journal HARATCH

ՃԱՄԲԱՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք։ Խաղադաշտ եւ լոգանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝ 400 ֆրանք*
Երեք չաթթէյն աւելի օրական	*14 ֆրանք*
Երեք չաթթէյն պակաս օրական՝	*15 ֆրանք*

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Շաբաթ օր ժամը 16էն 19ը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական մեկնումը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 19,30ին։ Հաւաքուիլ որոշեալ ժամուն Մշակոյթի Տունը, 17, *Ռիւ Պլէօ*։

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՅԱՐԲԵՐԴՅԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ–Անթուանի մասնաճիւղի անդամա – կան ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նամարեանի ապարակը։ Խիստ կա – ւոր է անդամներու ներկայութիւնը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. «Անի» կամիսէն հե – ռաձայնու օրը կը տօնէ այս կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ դանուող պտղաբեր պուրակի մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը խօսի

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Բարձրախօս, գեղարուեստական բաժին ուղղակի վրայ։ Առատ կերուխում՝ մաս – նակի դիներով «խորոված»։

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջանի հայ – բնակիչները։

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ՅՕՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տէրէ պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 կիրակի, այս տարուան բանակոյրին մէջ՝ Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (Վօքլիւզ)։

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, *դիւղի սրբատի խնդրանքով եւ շրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մա – տուցուի պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ*

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն սկսեալ փութ – պոլի, վօլիպոլի եւ դանազան խաղերու մրցումներ, Թալլաբեւտրանի մարզա – դաշտին մէջ։

երեկոյ ժամը 20,30ին, խարոյկի չուրջ հայկական երգեր ու պարեր դեկլա – կան տարազներով։ Սկաուտական խա – ղեր։

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախ – կին հայ Աբեղոյշներն ու Աբիները եւ Մխիթեան բոլոր բարեկամները։

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միչեւ 1/4 սիւմակ		
ՀՈՓԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միչեւ 1/8 սիւմակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ ամգամ հրատարակելի եւ ձշմարտուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԱՐՁԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
30
ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI
30 JUILLET
1965

LE NUMÉRO : 0,30 Fr.

41ԱՐԿ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10369 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.369

ՕՐՈՒԱՆ ՀՕՍՔԸ

ԼՈՎԱՅՈՅՁ ԱՇԽԱՐՀԸ

—o—

Երկրորդ աշխարհամարտի վախճանէն ետք սկսաւ վերջ խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած ղեռ երկրագունդին վրայ։

Ջէնքերը չդադրեցան որոտալ վերջին երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին՝ մերթ Ասիոյ, մերթ Աֆրիկէի, երբեմն նոյնիսկ արեւմտեան կիսագունդի ցամաքան կողմերը, յաճախ առանալով բազմաթիւ կեանքերու բնոյթ։

Երբեմն զազափարական պոյն կը տրուի ռազմիկներու կռիւներուն։ Համայնավարութեան եւ ժողովրդավարական սկզբունքներու հակամարտութիւն։

Տարակոյս չկայ, որ համայնավարական գրոհը տեղ տեղ պարարտ հող գտած է։ Ասիա տեսնուեցաւ Քորէայի ու Քուբայի մէջ։ Այսօր նոյն յաւէտ կը տառապի Վիէթնամ։

Արտաքին այս երեւոյթին նաեւ ծած-կուած է աշխարհակալութիւնը։ Ամերիկա եւ Արեւմտեան Միութիւնն կը ճակատին՝ ամրապնդելու համար իրենց դիրքը աշխարհի վրայ։

Միւս կողմէ բազմաթիւ բարդ հարցեր իրենց լուծումին կը սպասեն Միջերկրական Արեւելքի մէջ։

Առաջին կարգի վրայ կուգայ Հայկական հիդրը, որ բոլորովին մոռացու-թեան տրուած է աշխարհի ճակատագիրը վարող մեծերուն կողմէ։

Քանի տարի առաջ, ազատագրութեան վարդապետին, յոյսերով օրօրուելանք, Հայկն կրկին հնաթաթախուելու համար, երբ անգամ մը եւս մոռցան մեզ եւ ուրացան մեր գառը։

Բայց մենք յուսահատող չենք։ Ան-կախ պիտի շարունակենք հետապնդել մեր արդար գառը, մինչեւ որ հասնինք մեր վերջնական նպատակին։

Երկրորդ վիրաւոր հարցը կը վերաբերի Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն։

1948ի կռիւներու պահուն իրենց հայրենի տուներէն հեռացան մէկ միլիոն Արաբներ եւ ապաստանեցան դրացի ցեղակից երկիրները, չուռով իրենց տեղերը վերադառնալու յոյսով։

Հայերը յիսուն տարի առաջ բռնի ար-տաքսել եղան իրենց գարաւոր բոյնե-րէն եւ ցրուեցան ի սփիւռս աշխարհի, ամէն օր առիթ մը աւելի կորսնցնե-լով վերադարձի յոյսը։

Աւա՜ղ պղծիկանները Հայերու վրայ անցան այն առաւելութիւնը, որ Միաց-եալ Ազգերու կազմակերպութեան եւ քայլ կիրճերու նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը վայելեցին, մինչ Հայերը դատարար եւ անարդօրէն ջարդուեցան եւ անապատներու մէջ մեռան, առանց ունենալու որեւէ աջակցութիւն։

Պաղեստինի արաբ գաղթականներու կացութիւնը վերջերս աւելի ծանրա-ցաւ, երբ Լիկան ամէն օր նոր ծրագիր կը ներկայացնէ արդար լուծում մը գտնելու հա-մար։

Նպաստի բաշխարու հարցը ուրիշ կատա-ղի կիրք մըն է, որ կը քաշքշուի տարիներէ ի վեր, առանց վերջնական կարգադրու-թեան մը յանգելու։ Բարեմաթիւ չհաւնի ի-րար կը խաչաձեւուն նպաստահոգներու այդ շարասար չրջանին մէջ։

Պաղեստի մէջ երբեմն կա-ւարութիւնները քանիցս փորձեցին սի-րաշրել Մուլա Մուսթաֆա Պարզանին, պատերազմական կամ տեղական ինքնա-վարութիւնը խոստանալով, սակայն Թուր-քիոյ մնացին խոստումները եւ քրդա-կան ինդիրը կը մնայ տակաւ։

Հողայոյս չրջան մը կը նկատկայնէ նաեւ եմէնի, ուր գեղամիջեան կռիւները չատուով տարիներէ վեր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Մաքարիոսի ուղղուած պաշտօնական բողոքագրով մը կը մերժէ ընդունիլ Կիպրոսի բնտրական նոր օրինագիծը, որ կը ջնջէ համայնքա-յին քուէարկութեան եւ բնտրութեան դրութիւնը։ Անկարա, իր կարգին, նման բողոքագիր մը յղած էր քանի մը օր ա-ռաջ։

ԻՐԱՔի առհմանագլուխին պտնուող թրքական Քիւրքիւրչա դիւղը պնդացիրի հարուածներ ստացաւ իրաքեան օդանաւէ մը։ Սպաննուեցաւ թուրք դիւղացի մը եւ վիրաւորուեցան ութ ուրիշներ։ Հաւանա-բար իրաքեան օդանաւը քրտական չըր-ջաններուն վրայ հետախուզութիւն մը կը կատարէր։

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ իր առաջին հիւլէական ռումբը պիտի պայթեցնէ յառաջիկայ Նո-եմբերին, յայտարարեց գօրավար Հա-րթոնօ, որ բարձրաստիճան դիւնուրա-կան մըն է։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍՐՆ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց, թէ օդային համրով ամերիկեան ամրոզի դ ատարժին մը, որ կը բարկանայ 15·797 պինուտա-կաններէ, պիտի փոխադրուի Վիէթնամ։ Այս ճեւով, մօտ առնէն ամերիկեան ու-ժերու թիւը Վիէթնամի մէջ 75·000էն պիտի բարձրանայ 125·000ի։ Միւս կող-մէ, ամէն ամիս զօրակոչի պիտի ենթար-կուին 35·000 երիտասարդներ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ մամուլի ա-սուլիս մը պիտի տայ Սեպտեմբեր 9ին։

«ՀՈՐՉ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը դատապարտէ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն չահե-րուն, անձնասուր բլլալով Միացեալ Նա-հանգներու հիւլէական ուժի սպառնալի-քին առջեւ», յայտարարեց Թուքիոյ մէջ Լիւ Նինկի, որ կը պլիսուրէ չինական պատուիրակութիւնը՝ հիւլէական դէնքե-րու չնջումին նուիրուած համաչխարհա-յին 11րդ համագումարին մօտ։

ԹԻԹՕ Պելկրատի մէջ ընդունելու-պաշտօնական այցելութիւնները Հարի-մանի եւ Նաչերիի։ Միացեալ Նահանգ-ներու նեկրկայացուցիչը յայտարարեց, թէ Եւկոսլաւիա կրնայ գրական դեր մը առանձնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի յա-րաբերութիւններուն մէջ։ Գալով Հրոյ-կատանի վարչապետին, չնչաց այն դէ-րը, որ կրնան ունենալ խաղաղութեան ամրապնդման ճամբուն վրայ՝ ոչ յանձ-նառու երկիրները։

ՊԵԼԺԻՈՅ նարակամ կառավարութիւ-նը ներկայացուց Թագաւորին եւ Խորհր-դարանին առջեւ։ Համաչխարհային Բ. պատերազմէն ի վեր 18րդ կառավարու-թիւնն է, որ կ'ունենայ Պելժիա։

Հանրապետականներուն կ'օգնէ Արար Միացեալ Հանրապետութիւնը 25·000 ե-գիպտացի զինուորներով, մինչ Էմիր Պաարի կ'աջակցի Սէուտ Արարիա։

Ռլրտումներ անպակաս են նաեւ Ատէ-նի չրջանին եւ Պարսից Ծոցի փոքր իշխա-նապետութեանց մէջ, որոնք կը վայելեն անգլիական կառավարութեան հովանա-ւորութիւնը։

Չէ խաղտած նկատելս կիպրոսը, ուր նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան Թուր-քերու ապդեցութիւնը բոլորովին ջնտե-լու համար։

Ե՞րբ պիտի խաղայ աշխարհ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ԳԱՂՈՒԹԸ ՈՐ ԿԸ ՀԵՒԱՅ

—o—

Շաթօպրիանի Աթալային կարմրամորթ հերոսը իր տարիքը կուտայ։

— Ծաղիկներու յաջորդ լուսնին, եօթն անգամ տասը ձիւն, առաւել երեք ձիւն պիտի ըլլայ որ մայրս գիս աշխարհ բե-րած է…

Եթէ Ամերիկահայ գաղութը, սխալ-մամբ, Շաթօպրիան կարդացած ըլլար, կրնար, նմանապարար, պատասխանել, երբ իր տարիքը հարցնէիր։

— Յաջորդ ձիւնին, եօթն անգամ տասը ձիւն, առաւել եօթը ձիւն պիտի ըլլայ որ փոքորիկը գիս Նոր Աշխարհ բերած է։

Երեք, չորս ձիւն եւս աւելցուցէք այս տարիքին վրայ ու այն ատեն գաղափար մը կ'ունենաք թէ մեր ամէնէն բազմա-դամ ու ամէնէն հարուստ գաղութը ո-նինոց է։

Արդարեւ, առաջին դասու «հին»երը Ամերիկա ինկեր են ութսունական թուա-կաններուն։ Ամերիկեան Ցեղափոխութե-նէն առաջ անգամ ափ մը Հայեր ովկիա-նոսը կտրեր են — ո՞վ գիտէ քանի ամի-սէն — ապահով երդիք ու բախտ փնտռե-լու համար։

Բայց չեմ կարծեր որ որեւէ հետք մնա-ցած բլլայ այդ հատընտիր ուխտաւորնե-րու սերունդէն։

Երբ Ղըզըլչախչախէն Ամերիկա անցած գեղացի Օհաննէսը իր անունը փոխէ «Ճան»ի, Մարտիրոսն ալ «Մարթին»ի, սպասելով որ իրենց թոռներն իրենց փա-փագեան ու Յակոբեան մականուններն «Փրիսթլի»ի եւ «Ճէյֆրպսըն»ի վերածեն, ա՛լ սերո՞ւնդ կը դիմանայ։ Պաղպատ բլ-լայ կը հալի ամերիկեան հնոցին մէջ։

Հիմակուհիմա, երէկուան գիւղէն ու բաղաքէն ներածուած հայկական անուն-ներ ու մականուններ շատ կան հեռաձայ-նի տոմարին կամ ժամուն արձանագրու-թեանց մատեանին մէջ, բայց անոնց ալ օրերը համրուած են։ Լա՛ւ, լա՛ւ յոռե-տեսի համբաւ չշահելու համար պատ-րաստ եմ այս «օրեր»ը «տարիներ»ու փո-խելու։

Եւ սակայն, «օր» ըլլան թէ «տարի», համրուած են։

Հանդիպած եմ «նոր»երու, որոնք ա-կընդհէտ կը սպասեն որ «օլտմէն»ը (հայ-րիկը) իր երթալիք տեղը երթայ, «յե-տոյ, ես գիտեմ թէ անուանս ի՛նչ պիտի ըլլայ»…

Անշուշտ, « կարապետ »ը Չարլզի եւ « Նուարդ »ը Նորայի վերածելով այս ա-նուններուն տէրերը Ամերիկացի չեն ըլ-լար — նախ, եանիթիները կր բողոքեն — բայց կը խեղդուին ամերիկեան ծովուն մէջ, որ ուրիշ ծովու չի նմանիր։ Այսօր չխեղդուին, շնորհիւ իրենց ծնողքին ներ-կայութեան, պիտի խեղդուին հետո, ե-րեսուն տարի ետք։ Դատապարտուած են։

Անուանափոխութեան այս մարգանքը մէկէն է միայն այն բազմաթիւ պատճառ-ներէն, որոնց հետեւանքը պիտի ըլլայ գաղութին ձուլումը, դարը իր վերջաւո-րութեան չհասած։ Լաւատեսութիւնը իր անհերքելի աստիճանին հասցուցած մար-դիկ կրնան չհաւատալ այս տեսութեան։ Բայց հաւատան թէ չհաւատան, «տես-նուող գիւղը առաջնորդի պէտք չունի»։

×

Եւ մեր պարագային, ե՛ւ ուրիշ ժողո-վուրդներու պարագային, մայր հայրե-նիքէն ծովերով ու ցամաքներով բաժ-նուած բազմութիւն մը անպայման իր դիմագիծը կը կորսնցնէ, եթէ չկարենայ պահել իր մայրենի լեզուն, իր տոհմիկ բարերը, իր աւանդութիւնները։ Նոյն-իսկ իր մեղքերը։

Մանաւանդ այն բազմութիւնը, որուն կապը մայր հայրենիքին հետ զգացական է, փոխանակ ըլլալու փիզիքական։ Եւ ենթակայ է ուրիշներու հակակշիռին։

Մեծապէս դիւրացած պիտի ըլլար ար-տասահմանի մեր համայնքները Հայ պա-հելու նիգը, եթէ բոլորովին ազատ ըլլար Հայաստան երթալ գալու իրաւունքը։

Դժբախտաբար, խստօրէն կաշկան-դուած է այդ իրաւունքը, նոյնիսկ հիմա, երբ Սթալինեան շղթայէն շատ մը օղակ-ներ փրթած են։

Առայժմ, Ամերիկայի մէջ թէ այլուր, լեզուն եւ մնացեալները էհչ-շատ պահո-ղը հին սերունդին Մնացորդացն է։ Բայց, երբ այդ սերունդը անհետանայ, նոր սե-րունդը պիտի չկարենայ իր ազգային իմք-նութիւնը պահել։

Եւ պէտք է, ցաւ ի սիրտ, խոստովանիլ որ պահել ալ չուզեր։

Երբ 18–20 տարեկան տղուն կամ աղջ-կան կ'ըսես, կէս կատակ, կէս շիտակ, — «Դուք խարբերդցի էք», երկուքը մի-աբերան կը պատասխանեն — «Մենք Ամե-րիկացի ենք»։

Այս յայտարարութենէն ետք կը սպա-սէք որ հայերէ՞ն սորվին։

— Մենք հայերէն սորվելու պէտք չու-նինք…

Ինչո՞ւ։

Որովհետեւ, անկիւնի նպարավաճառը, ամառուան այս ամիսներուն ալ, հայերէն գիտցող աշկերտ չի փնտռեր… Որովհե-տեւ հայերէն լրագիրը *պէյսպոլի* եւ *ֆութպոլի* մասին բան չի գրեր… Որով-հետեւ, *թէյէվիժըն*ին վրայ, դերասանը հայերէն «չի խօսար»… Որովհետեւ Այ-բիշ կամ Խոպացի *պոյ ֆրէնտ*ն ու *կըրլ ֆրէնտ*ը «էեզ շատ կը սիրեմ»էն բան մը չի հասկնար…

Իսկ հին սերունդը, խելքը բոչունին կեր բրած, կը սպասէ որ իր զաւակները իրենց *պէյսպոլ*ն ու *կըրլ ֆրէնտ*ները Սուրբ Մեսրոպի սիրոյն մատաղ ընեն ու ետին հայերէն սորվին…

×

Բնականաբար, արտաքց կը ծափահա-րեմ Ամերիկայի մէջ ալ դպրոցներ բա-նալու նպատակաւ թափուած ճիգերը։ Բայց, միեւնոյն ատեն ալ չեմ կրնար անտեսել այն ակներեւ իրողութիւնը որ ուր, տասը կամ հարիւր հայ ընտանեաց շաբաթը մէկ, երկու ժամ հայերէնի դաս տալ կը նշանակէ լիճին ջուրը պարպել … թէյին դգալով։ Ամերիկահայաստանի նորահաս սերունդին համբաւքը յիսուն հազարը կ'անցնի…

Ինչ կ'ընէ գաղութը այս ցաւը դարմա-նելու համար — եկեղեցի կը շինէ։

Եւ այդ աշխատանքին նուիրած է իր տասը կաթիլ էրտիճին իսը։

Որովհետեւ յուսահատած է եւ ուրիշ բանի խելքը չի հասնիր։

Բայց, արդար ըլլանք — ի՛նչպէս հաս-նի, երբ աչք մը նետէ Միացեալ Նահանգ-ներու բարէպին վրայ — աշխա՛րհ մը եւ այդ աշխարհին վրայ ցանցնուած ափ մը Հայ։ Քանի՛ դպրոց բանալու է որ մրցի ամերիկեան դպրոցին հետ։

Եկեղեցին ուրիշ բան է։ Դիւրին է Հա-յը եկեղեցի տանիլ, բայց շատ դժուար է Հայուն զաւակը Հայուն դպրոցը տա-նիլ։

— Ըստեղուկս Ամերիկա է։

Այո՛, Ամերիկահայաստանը կը հեւայ … Նորէն, փա՞ռք տանք որ եօթն անգամ տասը ձիւն եւ առաւել եօթը ձիւն դի-մացեր է։

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ԿՄՈՑՇ

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐՈՒ ՀԵՏ ՃԱՇԵՑԻ...

—o—

Քանի մը ամիս առաջ, Միջին Արեւելքի մէջ իր կատարած ղրկապտոյտի ընթացքին, Գահիրէի հանդիպեցաւ Քլիվլըէնտի (Մ. Ն.) մեր լաւ ընկերներէն Գ. Թ...:

Առիթով մը — «ի դիտութիւն» — մեր ընկերը ըսաւ, թէ միա՛յն Քալիֆորնիոյ նահանգին մէջ ԵՐԵՍՈՒՆԸՀԻՆԳ միլիոնատէրեր կան: Աշխարհ չզարմացուց դիս: Երբեմնի բոկոտն ու մերկ, անօթի ու ծարաւ տարագիր Հայը միայն կրնայ միլիոնատէր դառնալ 1915էն ընդամէնը 30–35 տարի ետք, եւ այն ալ՝ ճաշարաններու մէջ պնակ լուալով, ապակի մաքրելով, ձեռնասայլի վրայ բանջարեղէն ծախելով կամ նման որեւէ աշխատանք կատարելով:

Միլիոնատէր Հայը բացառութիւն չէ, սակայն բացառութիւն է հա՛յ միլիոնատէրը: Տարբերութիւն մը կայ անշուշտ այս երկուքին միջեւ: Առաջինը նախ միլիոնատէր եւ ապա միայն Հայ է: Երկրորդը նախ Հայ է եւ յետոյ միայն միլիոնատէր:

Եթէ հանուամ մը չէ միլիոնատէր Հայը մեր ժողովուրդին համար, յաւելում մըն ալ չէ, բայց ապահովաբար բազմապատկութիւն մըն է հայ միլիոնատէրը ազգին ու հայրենիքին համար:

Չեմ դիտեր, թէ Քալիֆորնիոյ մէջ միլիոնատէր Հայե՞րը չատ են թէ հայ միլիոնատէրները: Սա որոշ է, որ միլիոնատէր Հայը վնաս մը չէ մեզի համար, եւ թէ օդուտ մըն ալ չէ:

Խախտը այնպէս բերաւ, որ ես ալ իմ նամ երեսունհինգ միլիոնատէր Հայերու կամ հայ միլիոնատէրներու քաղաքին մէջ: Է՛հ, — մտածեցի ինքնիրմով, — չի՞ կըրնար ըլլալ, որ ես ալ յանկարծ միլիոնատէր դառնամ: Հարցը այն է, որ երկար պիտի չմնամ Քալիֆորնիա, ուստի՝ ինծի համար միլիոնատէր դառնալու հաւանականութիւններ կան միայն երկնքի արքայութեան մէջ...

Կարճ պատմ մը ըրի միլիոնատէրերու քաղաքին մէջ եւ, բա՞խտը ըսենք թէ պատահմունք, հանդիպեցայ հին ծանօթներէս մէկուն: Ուրախ–ուրախ մօտեցաւ ինծի եւ, առանց «բարեւ – Աստծու բարին»ի ըսաւ.

— Այսօր ճաշկերոյթ կայ միլիոնատէր Հայու մը տունը:

Ճաշկերո՞յթ թէ հացկերոյթ — տարակոյսի մէջ ինկայ ես: Չէ՞ որ վարժապետ եմ վերջապէս (ճաշը չեն ուտեր, ճաշ կ'ընեն): Բայց այս կէտը յանձնենք ետքնոպացիի բարեհամ ուշադրութեան եւ շարունակենք մեր զրոյցը:

— Ի՞նչ կ'ըսես, — հարցուց հին ծանօթս:

— Ինչի՞ մասին:

— Ճաշկերոյթի մասին:

— Հացկերոյթի՞ մասին. ինծի՞ ինչ հացկերոյթը կամ ճաշկերոյթը: Ես ո՛չ միլիոնատէր եմ ատ այժմ, ո՛չ ալ հրաւիրուած եմ:

— Հրաւիրուած ես, — չըսէ՞ հին ծանօթս:

Ուրկէ՞ ուր... ես ոչ կարգին հագուստ ունիմ, ո՛չ ալ որեւէ տեղեկութիւն այն մասին, թէ հացը ի՛նչպէս կ'ուտեն միլիոնատէրերու տան մէջ, — դանակո՞վ, պատառաքաղո՞վ թէ ղդալով: Չի՞ կրնար պատահիլ, որ դանակով ուտելիք բան մը պատառաքաղով կամ մատներով ուտեմ եւ խայտառակուիմ:

— Վա՛զ անցիր, — ըսի ծանօթիս:

— Զըլլա՛ր, հրաւիրուած ես իրրեւ դարիք մարդ, — աւելցուց ծանօթս: — Քեզի պէս ուրիշ երեք–չորս գարիբներ ալ հրաւիրուած են:

Նոր միայն հասկցայ, թէ գարիբ ըլլալն ալ երբեմն իր առաւելութիւնները ունի:

Կամաց–ակամայ համակերպեցայ ճաշատպրիս: Հին ծանօթս ու ես ուղղուեցանք քաղաքին աջակողմը, երկար ծառուղիի մը 64րդ քիլոմեթրին վրայ՝ լուսապարդուած վիլլա մը, ընդարձակ եւ ծաղկաւէտ պարտէզի մը մէջ: Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ հին ծանօթիս հետ մըտանք դրախտի չորրորդ պարունակը:

Առաջին յարկին վրայ՝ լայնածաւալ սրահ մը: Սրահին մէջ՝ նոյնքան լայնածաւալ սեղան մը: Սեղանին չուրջ ապահովարի նստած են 50–60 հոգի, ծօնական զգեստներով (կիները՝ հոլանի): Ակնարկ մը նետեցի հագուստ–կապուտիս վրայ եւ նոր միայն անդրադարձայ, որ ներկաները կրնային տան ծառաներէն մէկուն տեղ դնել զիս:

Կեանքիս մէջ այսքան դաւաճ ու պնակ չէի տեսած: Ո՛չ ալ այսքան ուտելիք–խմելիք: Ո՛չ ալ այսքան պատուղ՝ նոյնիսկ պողպատճառներու մօտ: Եղածը եղաւ, — ըսի մտքիս եւ դացի նստայ 61րդ թիկնաթոռին վրայ:

Ճաշը սկսաւ:

Ճաշ չէր, բազոսատօն էր, հին Հռոմի ա՛յնքան համբաւաւոր խրախճանքներէն մէկը:

Ճաշելու ատեն, ատ լ խոհեմութիւն, կը նայէի քովիններուս՝ տեսնելու համար, թէ ի՛նչը ինչով եւ ի՛նչպէս կ'ուտեն: Ախկա օգտակար եղաւ ինծի: Կըրնամ վստահեցնել բարեկամներս, թէ ֆիասկօ բան մը չըրի ճաշի ատեն:

Ձիշդ երեք ժամ տեւեց խնջոյքը: Աւելորդ է ըսել, թէ ճաշէն ետք 4–5 տեսակ զովացուցիչներ խմեցինք, վրայէն ալ՝ ալ՝ մեծ գաւաթներով պրազիլիական սուրճ: Հետն ալ ծխեցինք կէս մեթրնոց հոլանտական սիկար:

Միտքս ինկաւ, որ տարիներ առաջ Գահիրէի մէջ, «համով ճաշ» մը ըրած էինք Գասպար Իփէկեանի հետ հաց–պանիր եւ խաղող: Եւ վճարած էինք միայն քառասուն սանթիմ: Ցիշեցի նոյնպէս, որ Լիբանանի Խորհրդարանի անդամներէն Մովսէս Տէր–Գալուստեանի հետ տեղական ճաշարանի մը մէջ փուլ կերած էինք, երկուքիս համար վճարելով դարձեալ քսանըհինգ սանթիմ:

Ինծի չի՛նար հաշուել, թէ այս խնջոյքը քանի՛ հազար տոլար արժած էր տանտիրոջ: Սա միայն կրնամ ըսել, թէ մէկ դիչերուան մէջ ծախսուած գումարով ամբողջ տարի մը ձրի ճաշ կրնային ընել Գահիրէի հայ վարժարաններուն աղքատիկ սանները...

Ճաշէն ետք անցանք քովի սենեակը, ուր փոճերի սեղանները պատրաստ էին: Կազմուեցան քառեակներ, եւ խաղը սկսաւ: Կը խոստովանիմ, թէ ես զաղափար չունիմ փոքերի մասին: Տզայութեանս վաթսունըվեց կը խաղայի մեծ մայրիկիս հետ եւ միշտ ալ «կը կթուէի»: Միւս բոլոր խաղերուն մէջ այս մէկը միայն ծանօթ է ինծի:

Մեր առանձնութենէն օգտուելով՝ հարցուցի տանտիրոջ.

— Դուք զրաղարան ունի՞ք:

— Ի՛նչպէս չէ, խնդրեմ, — ըսաւ եւ դիս առաջնորդեց հանդիսակաց սրահը:

Փառաւոր զրաղարան մըն էր՝ փառակամ գիրքերով լեցուն: Մնացի ժամ մը եւ դրեթէ բոլոր գիրքերը աչքէ անցուցի: Բոլորն ալ անպէտքէն էին: Հայերէն մէկ գիրք միայն գտայ, — «Նասրէտտին Հոճայի զուարճալիքները»:

Սկսայ մտածել.— օսմանեան երբեմնի մեծազօր կայսրութենէն այս մարդը միայն մնաց: Եւ այս «մնացորդ»ն ալ եկաւ բազմեցաւ միլիոնատէր Հայու մը դրասեղանին վերի յարկը:

Երեւանի մէջ երկու անգամ կը հրատարակեն Րաֆֆիի երկերը կէս միլիոն տպաքանակով: Այս կէս միլիոնէն հատ մը չկայ հոս, բայց կայ Նասրէտտինը՝ իր զուարճալիքներով:

Նիկոլ Աղբալեան կ'ըսէր, թէ հայանալու համար պէտք է Րաֆֆի կարդալ: Սակայն մոռցած էր ըսելու, թէ ի՛նչ բանի համար պէտք է կարդալ Նասրէտտին Հոճան:

Ամերիկաբնակ ընկերներէս մէկը նամակ մը զրած էր ինծի. բայն նամակը եւ անդամ մը եւս կարդացի.

«Հազար–հազար տոլարներ կը ծախսուին լիւֆսի համար, իսկ հայ գիրքը որբ է: Աչխարհի ժողովուրդներուն մէջ ամէնէն զժբախտն էինք եւ հիմա վախնամ ամէնէն քեթեւսօլիկը զարձած ենք: Միլիոնատէրեր ունինք, որոնք կրնային մեր հանրային – մշակութային կեանքը զրախտի վերածել, բայց մոխիրի մէջ կը պահեն: Հացկերոյթները զարձած են մեր մշակութային հանդէսները, եւ ճոխ խնջոյքը՝ ակադեմիա»:

Առտուան դէմ պառկած վերապարձայ: Քնատ աչքերով ծառան բարեւեց պիս յարգալից խոնարհութեամբ: Հասկցա՞ւ արդեօք, որ այդ դիչեր միլիոնատէրերու հետ ճաշած էի:

Այո՛, սիրելի ընկերներ, բարեկամներ, ծանօթներ եւ անծանօթներ, Քալիֆորնիոյ մէջ միլիոնատէրերու հետ ճաշած մարդ եմ ես: Այս կէտը արձանագրեցէք ձեր ծոցատետրին մէջ եւ... քա՛ն այնմ վարուեցէք ինծի հետ:

Արձանագրեցէք նաեւ, որ Նասրէտտին Հոճան ծալապատիկ նստած է Քալիֆորնիոյ միլիոնատէր Հայուն տան վերի յարկը, իսկ մեր «Հոճա»ները դուրսը՝ բակին մէջ մնացած են...:

Բ. ԹՇԵՆԻՆ

ԲԱԶՄԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՅՑԵԼԻՆ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բնորոշելով հայկական առակներէ ա՛ռը, հեղինակը քննադատած է Մարին, որ մեր առակներուն յատաջացումն ու զարգացումը արուեստականօրէն բաժանել է երեք մասերի (ասորա–քրիստոնէական, յունա–բիւզանդական եւ ազգային–տիպական): Առաքելեանը եղրակացնած է, որ Մառը այդ բաժանումով «հայկական անցեալ չըլնան պրակտիքութիւնը զրկած է իր հիմքէ՝ հայկական կեանքէ»:

Երկրորդ հատորը պարունակած է չուրջ 5 զարեայ (14–18րդ զարեր) հասարակական կեանքի եւ հոգեկան մշակոյթի ընդհանուր նկարագիրն ու պնդատոհանը: Ընկերային կեանքի չարագրանքը սկսած է Լէնկ Թեմուրի եւ նրա յաջորդների արշաւանքներով, որոնք նեխուժելով Հայոց երկիրը, իրենց հետ բերել են ազէտ եւ աւեր, կոպտութիւն ու կոտորած, սուր ու սով: Այնուհետեւ, հայաստանում սկսւում են Թուրք–պարսկական կրկնուղղ աւերիչ պատերազմները: Ցոյց է տրուած, որ թէեւ հայ ժողովուրդը զարերով դիմադրել է անասնային ծանր կացութեան մէջ, բայց երբեք չի թուլացել նրա ստեղծագործ եւ ազատասէր ոգին: Ահաւոր դժոխային պայմաններում անդամ Գառնեցիները ընդվզում են Ամիրդունա խանի դէմ եւ չեն ուզում զոհել իրենց հայրենի երկիրից: «Ազատագրական չարժումները Հայաստանում 16–18րդ դարերում» բաժնում հեղինակին յաջողուել է վեր հանել հայ ժողովրդի հերոսական խոյանքները՝ Թուրք–պարսկական լծից ազատագրուելու նպատակով: Իմիամօծնում կայացած խորհրդակցութիւնները, դիմումը Հոմին, Իսրայէլ Օրու գործունէութիւնը, այս ամէնը ներկայացուել են որպէս ազատագրական չարժման կազմակերպչական եւ գործնական դրուագներ: Ուշադրաւ է «Ռուսոփիլ հոսանքը Հայաստանում» ենթագլուխը, որտեղ արժէքաւորուած են ռուսահպատակ չարժումները Արեւելեան Հայաստանում, հայ–վրացական սերտ բարեկամութիւնը եւ համատեղ պայքարը Թուրք–պարսկական կրկնուղղ ոտնձգութիւնների դէմ:

Ամբողջ գիրքը ներկայացնելու համար պէտք է ամբողջ գիրքը կարդալ: Ես միայն ուզեցի ընդգծել հեղինակի հետաքրքրութիւնները եւ ընդհանուր գաղափար տալ գործի մասին: Ինչպէս ըսի, գիրքը հարուստ է նիւթերով, որոնք կրնան ծառայել իրրեւ ուղեցոյց ուսումնասիրողներու համար:

Ես կը կարծեմ, որ Մառը իր ուսումնասիրութիւնները կատարած է ոչ միայն գիտական հետաքրքրութենէ մղուած, այլ նաեւ ազգային ինքնագիտակցութեան զգացումով: Ան ուզած է ցոյց տալ, որ հայ ժողովուրդը ունի հարուստ անցեալ, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ոգին, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն կեանքը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն պատմութիւնը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն մշակոյթը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ապրելակերպը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ճակատագիրը:

Ես կը կարծեմ, որ Մառը իր ուսումնասիրութիւնները կատարած է ոչ միայն գիտական հետաքրքրութենէ մղուած, այլ նաեւ ազգային ինքնագիտակցութեան զգացումով: Ան ուզած է ցոյց տալ, որ հայ ժողովուրդը ունի հարուստ անցեալ, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ոգին, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն կեանքը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն պատմութիւնը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն մշակոյթը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ապրելակերպը, որ ան ունի իր ինքնուրոյն ճակատագիրը:

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ ԿԱՄ «ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

— Ախկա, պարոն, զաղափար մըն է: Բայց նոյնիսկ անպլիական զպրոց մը պիտի չկրնար մոռցնել տալ ինծի թէ՝ ես Հայ մըն եմ եւ թէ Հայու մը աւազ պարտականութիւնն է Թուրք սպաննել: Պա – տերազմի ատեն ես Զէյթունի մէջ կուտեցայ, յետոյ իբր անկանոն զինուոր ծառայեցի Անգրանիկի հրամանին տակ, իսկ պատերազմը վերջանալէն ի վեր կը հետապնդեմ Ահմէտ Իզզէթ փաշան, ու վերջապէս այս դիչեր գտայ զինքը: Քանի մը ամիս կայ որ Լոնտրա է կեղծ անունի մը տակ, որովհետեւ դիտէ թէ՝ Դաշնակներու եւ Հնչակներու կողմէ պատպատրաստուած է ինք, եւ հետեւարար կը վախնայ: Իմ ներկայ զործս զինքը յաւէտ բաժին է այս վախէն:

Ու այս ըսելով մէկ ոստումով ինք – զինքը ձերբազատեց մեր ձեռքերէն ու հեռացաւ արագ քայլերով դէպի հրապարակը: Թարլիյոն, սակայն, իրմէ աւելի արագաչարժ էր եւ բռնեց զինքը երբ ան չնչահատ հասած էի իրենց:

— Ըմբռնեցիք լաւ մը թէ՝ ըսաւ Թարլիյոն, Պրուք փողոցի մէջ տուն մը մըտնել, փաչա մը սպաննել ու հեռանալ դիւրին բաներ չեն:

— Հոգս չէ, հեռանամ թէ ոչ, ընդմիջեց Հայը: Պերլինի մէջ Թալաաթը սպաննող ընկերս անպարտ արձակուեցաւ: Չեմ կրնար հաւատալ, թէ ձեր անպլիացի երդուեալները իմ կարծածիս չափ հատ դլուխ ըլլան: Ուրեմն թոյլ կուտա՞ք...

Հրաչալի էր. ի՞նչ թոյն կրնար ներմուծել պարզ հարցումի մը մէջ այս կոտրած քիթով երիտասարդը:

— Չեզի հանդէպ ակարութիւն մը ունեցայ, մոլուցք Թարլիյոն, ու անհանդուրժելի կուզայ ինծի թոյլ տալ ձեզի որ երթաք ասդին անդին փաչաներ սպաննէք. աւոր տեղ եկէք բան մը խմեցէք մեզի հետ:

— Եթէ ըսեմ ձեզի որ, ընդմիջեց Հայը, այդ տունին մէջ կայ դեռատի աղջիկ մը զոր պէտք է աղատեմ, այն ատեն թերեւս պիտի հասկնաք, թէ լաւագոյն է ուրիչին զործին չխառնուիլ:

— Փաչան ձեր սիրուհի՞ն յափշտակած է, հարցուցի անուշութեամբ:

— Քո՛յրս է, ցաւագար, ըսաւ յուղնարեկ: Կը կարծէ՞ք, որ ես թոյլ պիտի տամ դիտակցաբար որ փոքրիկ քոյրս դիչեր մը աւելի մնայ այդ նողկալի ծերուկ արարածին տունը:

— Հասատատ բռնէ, ըսաւ Թարլիյոն ինծի: Ու ես կառչեցայ երիտասարդին թեւին ու սկսանք նորէն պտըտցնել զինքը, հակառակ իր կամքին, հրապարակին վրայ: Քովէն քալած ատենս կը զգայի կարծր, խոշոր բան մը իր եաեւի տարաձի զրպանէն, ու ատոր հպումը հաճոյք չէր տար ինծի:

— Հիմա, ըսաւ Թարլիյոն վճռական չեչառով մը, ի՞նչ է ա քրոջ խնդիրը:

Հայը անհամբերութենէն կը պոռթկար:

— Զըսի՞ ձեզի ժամ մըն է որ եթէ իմ տեղս ըլլայիք դուք ալ նոյնը պիտի ը – նէիք: Պէտք է նո՞րէն ըսեմ ձեզի թէ քուրիկս այդ լիտի ծերուկին կողմէ առեւանդուած է աչքերուս առջեւէն: Պէ՞տք է ըսեմ ձեզի, թէ Զէյթուն վերջապէս ռմբահոծուեցաւ ու մոխիրի վերածուեցաւ Ահմէտ Իզզէթ փաչայի հրամանով, թէ Թուրքերը մխացող քաղաքը մտնելով աւերն անցուցին մարդ, կին ու երախայ: Պէ՞տք է որ ձեր սնոտի ու անկուշտ հետաքրքրութեան զոհացում տալու համար հոգիս չարչարեմ բացատրելու համար թէ ի՞նչպէս հայրս ու մայրս զաշունահարուեցան աչքերուս առջեւ, թէ ինչպէս ես ազատեցայ այդ վայրենիներուն ձեռքէն, որոնք զիս մեռած կարծելին, թէ ի՞նչ – պէս քուրիկս Ահմէտ Իզզէթին հարկմամբ փոխադրուեցաւ, ու փաչան երդում ը – բաւ որ պիտի չդպչի Զարդեւէզ քրիստոնեաները մինչեւ որ քոյրս չհամակերպի իր ցանկութիւններուն: Համակերպե՞ց: Ո՛չ: Ու Զարդը չարունակուեցաւ դիչեր: Ահմէտ Իզզէթ մահապէտ զարար մըն է, ու ահա այս մարդն է որ իր ձեռքին տակ ունի այդ տունին մէջ քոյրս, մինչ դուք զիս վար կը դնէք ձեր փուճ հարցումներով ու խենթ մեկնութիւններով: Ախոր մինչեւ փոքրիկ հեռեւեցայ, բայց վախաւ ձեռքէս: Զոնդոնի մէջ նորէն գտայ զինքը, ու նորէն Անապիսը փրկելու ծրագիրով զրաղած՝ հետքը կորսնցուցի: Ի՞նչ ապրել եմ եղեր: Բայց իմ նպատակս այն էր որ նախ ազատեմ աղջիկը ու ապահով տեղ մը տանիմ ու անկից վերջը սպաննեմ զինքը: Հիմա սակայն կը հասկնամ որ ուրիչ միջոց չկայ, այլ մաքրել զինքը ուղիղ Ահմէտ Իզզէթ փաչայի հրամանով, աղջիկը կը պահէ կղպանքի տակ իր նրբասենեակին կից սենեակի մը մէջ. հետեւաբար հիմա այս տունին մէջ ալ քիչ եւս նոյնը ըլլայ: Իր ըրած չարագործութիւններուն մղձաւանջալը տանջալով քունը թեթեւ է: Գիչերը արդէն կը յառաջանայ ու ես հոս կայնած ձեր ծոյլ հետաքրքրութեան զոհացում տալու կ'ըսեմ խատիմ: Իրաւ, պարոններ, թող տանէք որ գործի ձեռնարկեմ:

ՄԱՑԻԼ ԱՐԼԷՆ

(4 – Շար.)

կան բռնակալութեան դէմ՝ յօդուտ ոու – սական կողմնորոշման: Այս ֆոնի վրայ են դրսեւորուել նաեւ Դաւիթ Բէկի մղած կռիւները՝ թուրք – պարսկական ախրա – հութիւնից Հայաստանը ազատագրելու պատերազմներում: Ազգաթող չեն արուած ա – նպատակով: Ազգաթող չեն արուած ա – զատագրական չարժումներն ու խմորում – ները նաեւ Արեւմտեան Հայաստանում:

Բարձր գնահատականի է արժանի մա – տաւոր դիւանական մեզուածքն աշխա – տանքը՝ հայ գաղթավայրերի ընդհանուր պատմութիւնը չարադրելու դժուարին գործի բնագաւառում, որ նոր երեւոյթ է մեր պատմագրութեան մէջ: Նեբկայաց – ուել է այդ գաղթավայրերի առանձնա – յատուկ դերը հայ մշակոյթի պարպման գործում եւ թէ լինչպէս այդ գործընթացը կեանքը չնչել է բուն երկրի զարկերակով՝ Հայաստանի կեանքով:

Գրքի էջերում ընդգրկուած են մի քան – զարեան հայ բանահիւսութիւնը՝ ժողո – վրդական երգերը եւայլն: «Երգի ու բա – նաստեղծութեան առաջին հեղինակը հան – դիսանում է ինքը՝ ժողովուրդը», իրա – ւացիօրէն ասում է հեղինակը: Բարձր գնահատելով Փրոֆ. Մ. Աբեղեանի հայ ժողովրդական առեղծագործութեան ուղ – ղութեամբ կատարած ուսումնասիրու – թիւնները, հեղինակն առարկում է Աբեղ – եանին որոշ խնդիրներում: «Անառարկե – լի է, որ ժողովրդական երգերի ամենա – փոքր կառուցուածքը երկտողն է, սակայն չի կարելի համաձայնել մեծանուն հեղի – նակի հետ, որ սիրոյ երգերից՝ «իբրեւ մի սաղմից զարդացել է ժողովրդական երգը»: Ապա եզրակացնում է. «Թամա – նակակից դիտութիւնը ցոյց է տալիս, որ երգը յառաջացել է աշխատանքի հոլովոյ – թում, եւ առաջին երգը հանդիսացել է ո՛չ թէ սիրային, այլ աշխատանքային երգը»: Փրոֆ. Առաքելեանն արժէքաւոր դիտողութիւններ է անում նաեւ ժողո – վրդական եւ հոգեւոր երգերի ազերսի ու փախաղեցութեան կապակցութեամբ: Մորացնելով անմահ երաժշտագէտ Կո – միտասի այն միտքը, որ ժողովրդական երգն է ազդել մեր հոգեւոր երգերի վը – րայ, փրոֆեսէօրը որոշակի ցոյց է տա – լիս, որ այդ ազդեցութիւնը դրսեւորուել է միայն աշխարհիկ երգերի ձեւի ու ե – ղանակի մէջ, իսկ հոգեւոր երգերի բո – վանդակութեան բնագաւառում ժողովրդ – ական երգերի ազդեցութիւնը բացակա – յում է:

«Հայկական տպագրութիւն» դլխում արժէքաւոր տեղեկութիւններ են հաղորդ – ւում տպագրական գործին նուիրուած հայ նշանաւոր մարդկանց առաջին տպա – գրուած գրքերի եւ տպարանների վայրերի մասին: Մանրակրկիտ է արուած տպա – գրական գործի սկզբնաւորումը, դժուա – րութիւնները, զարգացումն ու ընդհա – նուր պատմութիւնը:

«Բժշկութիւն» դլխում չարադրուած է հայ բժշկութեան համառօտ պատմու – թիւնը: Այստեղ Փրոֆ. Առաքելեան հա – կադրում է այն տեսակէտներին, որ իբր թէ բժշկութիւնը Հայաստանում ազգա – յին չէ, այլ յառաջացել է թարգմանաբար կամ ուրիշներին նմանուելով: Հեղինակը դանում է, որ հայ բժշկութիւնը ոչ մի – այն ինքնուրոյն, ազգային դիտութիւն է, այլեւ մեծ դեր է խաղացել մեր լեզ – ուի բառապաշարի զարգացման գործում: Ցիրաւի, 14–18րդ դարերում հայ բժիշկ – ներն իրենց աշխատանքով ճոխացրել, հարստացրել են Հայոց լեզուն: Բժշկու – թիւնը մեր դիտական լեզուի մէջ ներդրել է բազմաթիւ դեղերի, պատուհների, ծա – ռերի, խոտաբոյսերի, հումաների, բան – ջարաբոյսերի, դեղանիների, որդերի, հան – քաքարերի, ապերի, մետաղների, բոյսերի եւ այլ առարկաների անուններ ու նոր բառաձեւեր:

Կանդ առնելով ժամանակագրիների վը – րայ, Փրոֆ. Առաքելեանը ճշդում է նը – րանցից ամանց կենսագրութիւնն ու գործերին վերաբերող բանասիրական մութ կամ վիճելի տեղերը եւ անում պատշաճ դիտողութիւններ: Ժամանակագրիների գործերից քաղուած մէջբերումների մի – ջոցով ընթերցողը ծանօթանում է այս կամ այն հեղինակի գործի առանձնա – յատկութեան, լեզուի, ոճի, դրելաձեւի եւ աշխարհայեացքի հետ:

«Պատմագրութիւն» դլխում Դաւիթ – ժեցու մասին խօսելիս Փրոֆ. Առաքել – եան ցոյց է տալիս Շահ Աբբասի կատա – րած բարբարոսութիւնները նաեւ Վրաս – տանում: Առաքել Դաւրիժեցին իր գործի թ, ժ, եւ ԺԱ. եւ ԺԲ դլուխները նուիրել է վրաց ժողովրդի կրած ատապանքնե – րին: Նա խորութիւն չի դնում հայ եւ վրաց ժողովուրդների միջեւ: Հոդեկան խոր վշտով ու ցաւսմոլ է խօսում Շահ Աբբասի ձեռքով Վրաստանում կատար – ուած դաղանութիւնների մասին: Ցոյց է արուած նաեւ, թէ ինչպէս պատմաբանը հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկա – մութեան մասին ունի բազմաթիւ վկայու – թիւններ:

Անկարելի է, ի հարկէ, երկու հսկայա – կան հատորներում ընդգրկուած բոլոր դլուխների եւ հեղինակների մասին թէ – կուզ հարեւանցի անդրադառնալ մի դրա – խօսականի սահմաններում, քանի որ ա – մէն մի հատորը հոգեւոր մշակոյթի մի անպարփակ ու խոր ծով է:

Այժմ մի քանի խօսք նկատուած թերու – թիւնների մասին:

Մի քանդարեան բանաստեղծութեան մէջ մեծ տեղ են դրաւում մեր չարականները, որոնք ուղիղ մի հազարամեակ 5–15րդ դարեր) զոյատեւել, զարգացել եւ ունե – ցել են զօրեղ ազդեցութիւն մեր քնարեր – դութեան վրայ: Սակայն, ցաւօք սրտի, Փրոֆ. Առաքելեանը միանդամայն աչքա – թող է արել դրական այդ հարուստ ու հին տեսակը: Հայկական չարականները միայն կրօնական չեն. այնտեղ կրօնական դդացմունքների հետ արտայայտուել են նաեւ աշխարհիկ եւ հայրենասիրական տրամադրութիւններ: Մենք ունենք 20ից աւելի չարականապիր – բանաստեղծներ

ՆԵՓԱԼ

Նեփալը, հիւսիսէն, 750 քիլոմեթրի վրայ, Թիպէթի սահմանի երկայնքով դրացի է Չինաստանի եւ հարաւէն դրե – թէ նոյն տարածութեամբ, Հնդկաստանի հետ, մինչեւ Գանգէս գետի ծագումն մօտ:

Քաթմանտու գաչտէն, ուր գոյութիւն ունին պուտտայական եւ հնդիկ 2·500 տաճարներ եւ որ անյիշելի ժամանակնե – րէ ի վեր կոչուած է «Զաստուածներու հովիտը», մինչեւ Հիմալայա լեռներու խստաչունչ չղթայի հիւսիսը, 140·000 քառ. քիլոմեթրի վրայ կը տարածուի բը – նական աննման գեղեցկութիւններով օժ – տուած եւ գետ անբաւարար կերպով ճանչցուած երկիրը, երկիրը էվերեսթ լե – րան եւ լեռնապնացներու, առանց որոնց դժուար է յղանալ հիմալայան բարձունք – ներու վերելք մը, երկիրը կուրքա գին – ուորներու, որոնք տարիներ չարունակ, աւանդաբար կը դինուորագրուին բրիտա – նական կամ հնդկական զօրամասերուն դրօշին ներքեւ:

Ազգային հիանալի պարտէզներու մայ – րաքաղաքը եղող Քաթմանտուի եւ ուրիշ մօտակայ քաղաքներու՝ Փաթանի եւ Պաթկաոնի հնադարեան բերդաքաղաքին մէջ (Նեփալցիները սովորաբար Պաքթա – փուր կ'անուանեն զայն), նեղ փողոցնե – րու, վառ գոյներու եւ ձայներու համա – պարփակ ժխորին մէջ, այնտեղ, ուր տե – դացիներու ներդրաւող եւ պայծառ ժպի – տին ներքեւ քօղարկուած է աղքատու – թիւնն ու թշուառութիւնը, կեդրոնացած է աշխարհի ամենաբարձր լեռներու տար – րատը դանուող այս փոքրիկ երկրի ամ – բողջ կեանքը: Միակ հանդարտ ու վեհա – պետօրէն անտարբեր էակներն են՝ սրբա – զան նկատուած կովերը, որոնք ծուլօրէն եւ անարդել կը պտըտին քաղաքի փողոց – ներուն մէջ, իսկ ամենուրեք, ամէն քայ – լափոխի — ազօթքի օվասիաններ — նեփա – լական տաճարներ, — ասիական ճարտա – րապետութեան ճշմարիտ դոհարներ:

Նեփալի մէջ կը դանուի առասպելական Լումպինին, Պուտտայի ծննդավայրը: Բայց պուտտայականութիւնը երկրի իր – նայ պատմական միակ կրօնքը չէ. դարերէ ի վեր Պուտտա եւ Շիւա արդարօրէն ի – րենց միջեւ կը բաժնեն մօտաւորապէս 10 միլիոնի հասնող նեփալցի հաւատացեալ – ները: Քաթմանտուէն քանի մը քիլոմեթր հեռու գտնուող Պակմանի գետի ափին, ճարտա – րապետական գմայլելի ներդաշնակութեան մը մէջ կը բարձրանայ Շիվա չաստուածի հոչակաւոր տաճարը եւ ուխտատեղին: Այստեղ, միայն Հնդիկները կրնան նայիլ միակը եղող «լինկամ»ին, ուր վարպետօ – րէն քանդակուած են Շիվայի չորս դէմ – քերը: (Աւանդութիւնը կը պահանջէ, որ այս Լինկամը յատիաենապէս պահպանուի մարդկային մարմնի ջերմաստիճանով): Այս տաճարի կողքին կը դտնուի Սվայան – պունաթի տաճարը, որ կը տիրապետէ Քաթմանտուի ամբողջ հովտին եւ իր մէջ կը պահէ Պուտտայի արձանի անդին պո – հարը:

Հնդիկ կրօնքը կը տիրապետէ Նեփալի հարաւային չրջանին մէջ: Որքան բար – ձրանայ դէպի հիւսիս, կը նուազի Թիւբ քարածածկ փոքր բնակարաններուն, ո – րոնց վերեւ իբր խորհրդանիշ կը բարձրա – նան Շիվայի եռաժանին եւ փիղի դլուխով աստուածին՝ Կանէչի նուիրուած տաճար – ները: Անոնց տեղը երեւան կուգան պուտ – տայական աւաններն ու դիւղերը՝ ամբոց – ներու նման հաստատուն կառուցուած տուներով:

Բայց այս երկրի բնական հրաչալիք – ները դժուարամատչելի են: Ճամբաները դժնդակ եւ անձրեւային եղանակներուն անանցանելի: Դեռ վերջերս, երկրի եր – կաթուղիները ունէին միայն 63 մղոն եր – կարութիւն, իսկ բոլոր խճուղիները ոչ իսկ 500 մղոն:

Կը պատմեն, թէ թագաւորը, երբ փո – փոքի տեսնել իր երկիրը, ճամբորդու – թիւնը կրնայ կատարել միայն իր անձ – նական ուղղաթիռով, բայց երբ այս օդա – նաւն ալ անգործածելի է, միապետը ըս – տիպուած է դիմել ձիու մը օգնութեան, իսկ եթէ վերջ ի վերջոյ ձին ալ չկրնայ յառաջանալ երկրի արկածալից արահետ – ներուն վրայ, անոր հպատակները զայն կը տեղափոխեն պատգարակով: Զարմա – նալի չէ, որ դեռ քանի մը տարի առաջ, այս չրջաններուն մէջ անիւի քաղաքա – կրթիչ դերը դրեթէ լիովին անծանօթ էր:

Անիւները առաջին հերթին եկան հա – րաւէն, քանի մը տարի առաջ Հնդիկնե – րու կողմէ չինուած խճուղիին վրայ, Քաթմանտուն կապելով Ռեքսաուլին եւ կարելիութիւն ստեղծելով առեւտրական փոխանակութիւններու Գանգէսի բերրի դաշտավայրին հետ: Վերջին տարինե – րուն, անիւները իջան նաեւ հիւսիսէն: Խօսքը մեծ խճուղիին մասին է, որ կը ձեղքէ Հիմալայա լեռները ու երկրի մայ – րաքաղաքը կը կապէ Թիպէթի Լհասա քաղաքին հետ: «Թագաւորական ուղին» ինչպէս կ'անուանեն զայն Նեփալցիները, չինուեցաւ վերջին տարիներու ընթացքին:

Նեփալը իր անկախութիւնը ձեռք բե – րաւ 1947ին: Տարիներ չարունակ նկատ – ուած ըլլալէ վերջ հնդկական եւ յատկա – պէս բրիտանական ազդեցութեան ճշմա – րիտ չրջան մը, 1950ի Նեփալ–հնդկական դաչինքի հիման վրայ, երկու երկիրներու միջեւ հաստատուած են «խաղաղութեան, բարեկամութեան եւ առեւտրական» յա – րաբերութիւններ:

Դարեր չարունակ անծանօթ մնացած, հնադարեան կարդուսարքերու մէջ սահ – մանափակուած Նեփալը ներկայիս իր ու – դին կը բանայ դէպի արդիական քաղա – քակրթութիւն մը:

Ռ. Փ.

(Մ. Մաչոց, Յովհան Մանդակունի, Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ Մաշտոց, Ստեփանոս Սիւնեցի, Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի, Կիրակոս Երզնկա – ցի եւ ուրիշներ), որոնց նշանաւոր դոր – ծերի մասին անհրաժեշտ էր խօսել: «Քը – նարերդութիւն» դլխում տեղ է դտել եւ Գրիգոր Մագիստրոսը: Բայց Մագիստրո – սը աւելի չուտ պիտանական, լեզուաբան, փիլիսոփայ եւ հռետոր է, քան քնարեր – դու: Ճիշդ է, նա դրել է մի կրօնապա – տում պոէմ՝ «Հաղարտողեան» վերնա – գրով, սակայն այդ անարուեստ, պար – զունակ գործը իրաւունք չի տալիս մեզ, որ նրան դնենք Դաւթակի, Նարեկացու եւ Շնորհալու կողքին՝ իբրեւ նշանաւոր բանաստեղծի: Նպատակայարմար կը լի – նէր, եթէ Մագիստրոսը դրուէր «Հռետո – րութիւն», «Փիլիսոփայութիւն» կամ «Լե – զու» դլուխներից որեւէ մէկում եւ ոչ «Քնարերդութիւն» մասում:

Կան նոյնպէս այլ թերութիւններ:

ԳՐ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Աբքայանիատին վրայ տեսաւ նաեւ եր – կու փաչաներն ալ. Աւելի փաչան՝ հսկայ տեղի նման փաթթոցով ու պատաւի դէնուցած դէմքով. իսկ միւս փաչան՝ ա – նոր հսկայի մը նման. երկուքն ալ մե – ծաքեզ գաֆքաճ հագած էին, սակայն Ա – դամանդակուռ դէնքերէն կայծեր կը ցայ – տէին ամէն չարժումին:

Բէկերը հիանալի նժոյդներու վրայ ա – նանկած կ'առաջնորդէին զունդերը, ձի – ճեծած էին նաեւ ազաներն ու եասաուլ – ները. միւնները ամէնքն ալ հետիոտն: Թրքական ռազմական դրօշներու մէջ կ'ե – բերը մեծ սեւ դրօշ մըն ալ: Բերդիննե – րը դեռ բնաւ չէին տեսած զայն, միայն պաններն կը հասկնային անոր նշանակու – թիւնը. «Գերութիւն չկայ այլեւս. բեր – դին մէջ ամէն կենդանի էակ սուրէ պիտի անցնի»:

Կէսօրուան մօտերը որոտային Թրքա – կան թնդանօթները եւ սկսան հնչել բա – նակին չեփորները:

Բերդին չուրջ ծուխ ամպ մը բռնած էր. պատերն անդամ դողացին Ալլահ աֆ – պար գոչումէն:

Ներսն ալ կրակները վառեցան:

×

Տապոյ գիւղացի կիները ու բերդ ա – պաստանած բոլոր մարդիկը կաթսաներ – բով պարիսպներու քով կանչել տուաւ: Մինչեւ իսկ հիւանդներն ալ իրենք գիրենք դուրս քաշկռտեցին. ով որ առքի կրնար կենայ՝ թոզուց պահած տեղը, որպէսզի եթէ ուրիշ բան ալ չկարենար ընել՝ գէթ հրամանները կամ օդնութեան կոչը հա – դորդելու ծառայէր: Կային այնպիսիներն ալ՝ որոնց երկու ձեռքերն ալ կապուած էին եւ սակայն մէջտեղ եկան. կրակին քով կեցած ոտքով փայտ կը քշէին կրա – կին վրայ:

Ներքին տուներու մէջ մարդ չէր մնա – ցած բացի ալոգմէ ու պալատին մէջ եր – կու կիներէն:

Իսկ տիկին Պալոկ... խեղճ տիկին Պա – լոկ...: Զաւակը գինուորական դպրոց դրած էր. սակայն չէր համարձակեր Տո – պոյին նայէր. ինքն ալ գինուոր մը դար – ձած էր: Տապոյին հրամանները ամէնքը մեքենաբար կը կատարէին. անոր կամքը կը տիրէր ամէնուն վրայ. խօսելու ան – դամ պէտք չունէր, կը բաւէր իր մէկ նշանը՝ ու մարդոց անգամները հպա – տակօրէն կը չարժէին:

Ի՞նչ պիտի ըլլար բերդը, եթէ Տապոյի մէկ մարդն անգամ դողար վախէն: Այո, խոհեմութիւն կը քարոզէր ամէնուն. ղը – բահ, սաղաւարտ գնել կուտար ամէնուն. սակայն երբ մահը պարիսպներու վրայ երեւցաւ՝ առանց խորութեան առաջնոր – դեց իր մարդիկը անոր դէմ:

Ոչ ոք հայրենիքէն աւելի թանկագին է:

Խեղճ կնոջ համար պաշարման այդ օ – րերը՝ չարչարանքի օրեր եղան: Դողը կը բռնէր ամէն առաւօտ երբ իր զաւակը Տա – պոյին կ'ընկերանար, սրտատրոփ կը լըս – եակէր զայն ամէն վայրկեան, արդեօք վտանգ մը չպատահե՞ց անոր: Որքան կ'ուրախանար ամէն անգամ՝ երբ Բրիս – տափոր գինակիրը կը փոխանակէր իր զաւակը, երբ ան յոդնած, վառօդէն ծխա – ւած, պալատ կը դառնար:

ԿԵԶԱՐ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՓՈՏ

— Տղա՛ս, ինչո՞ւ չես երթար պառկե – լու: Ձե՛ս տեսներ, որ մթնելուն պէս թռչուններն անմիջապէս կը ննջեն, կ'ը – սէ մայրը մանչուկին:

— Կը տեսնեմ, մամա՛: Բայց, ասոնց մայրիկն ալ միասին կը ննջեցա՛յ, կը յարէ խորամանկ մանչուկը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Վերադարձ Յուլիսի խումբերու:

Պելֆոնթէնէն ՓԱՐԻԶ կը հասնին Լիոնի կայարանը այս երկուշաբթի Օգոստոս 2, ժամը 21,45ին:

Պելֆոնթէնէն ԼԻՈՆ կը հասնին՝ Փեռաչի կայարան այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 8,53ին:

Պելֆոնթէնէն ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին՝ Սէն – Շարլ կայարանը այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 14,33ին:

ՄԵԿՆՈՒՄ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Փարիզէն՝ *ժամը 8ին Լիոնի կայարանէն ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 7ԻՆ Մեծ Ժամացոյցին ներքեւ:*

ԼԻՈՆԷՆ՝ ժամը 17,16ին Փեռաչի կայարանէն: Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 16ԻՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ժամը 12ին Սէն – Շարլ կայարանէն: Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի միջմասնաճիւղային դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին Տէր եւ Տիկին Մամուրեանէ 50 Ֆր. (Լիոնէն), իրենց խնամիին՝ ողբացեալ Ռոզա Տամլամայեանի յիշատակին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարսէյլէն Ստեփան Մենեքշէեան կը փնտռէ իր հօրաքոյրը՝ Սրբուհի Մանուշեան – Մենեքշէեան եւ զարմիկները՝ Գէորգ, Սերգօ եւ Մալթա:

Գրել Ստեփան Մենեքշէեանի՝
71, Allée du Petit-Pont
Verdurons-Bas
ST-ANTOINE - MARSEILLE

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ՅՕՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 *կիրակի, այս տարուան բանակավայրին մէջ՝ Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (Վօքլիւզ)*

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, *դիւզի աբբային խնդրանքով եւ շրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ*

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն *սկսեալ* փութպոլի, վօլիպոլի *եւ զանազան խաղերու մրցումներ, Թաղապետարանի մարզադաշտին մէջ:*

Երեկոյ ժամը 20,30ին, *խարոյկի շուրջ հայկական երգեր ու պարեր դեղջկական տարազներով: Սկաուտական խաղեր:*

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախկին հայ Արենոյշներն ու Արիները եւ Միութեան բոլոր բարեկամները:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ այս կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ գտնուող պաղ աղբիւրի պուրակի մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը խօսի

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Բարձրախօս, դեղարուեստական բաժին տեղւոյն վրայ: Առատ կերուխում՝ մատչելի դիներով «խորոված»:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջանի հայրենակիցները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Փոն տը Շերիւի Հայ Ազգ. Միութիւնը կուտայ իր տարեկան մեծ դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Պ. Պարժի զովասուն ծառերուն տակ:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի դիներով, աւանդական շամփուրով խորոված:

Հայկական պարեր եւ զանազան անակընկալներ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանք:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԼԱՆՏԱ

Պելժիոյ ճամբով
ԼԻԻՔՍ Օթոքառով

ՉՈՐՍ ՕՐ, ՕԳՈՍՏ. 13–14–15–16

ՄԵԿՆՈՒՄ Ուրբաթ Օգոստ. 13 ժամը 7,30ին:

Հաւաքուիլ Մեթրօ Շաթօ–տը–Վէնսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը, դէպի Պրիւսէլ: Ճաշ Մօպէօժ, այցելութիւն պելժիական մայրաքաղաքին: Մեկնում դէպի Հոլանտա, ժամանում ԹԻԼՊՈՒՐԿ, իրիկուան ճաշ եւ բնակութիւն:

Օգոստոս 14ին, մեկնում դէպի Քացհէօվըլ, այցելութիւն ԷՖթելինկ: Ճաշ լճին համբաւաւոր ճաշարանը:

Զբօսանք – պտոյտ – ճաշ եւ բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 15, Աստուածածին: Մեկնում դէպի Ամսթերտամ, այցելութիւն քաղաքը եւ Ռամպրանտ թանգարանը, ծովի լողանք, վերադարձ Թիլպուրկ Լա Հէյի ճամբով, Ռոթերտամ ճաշ և բնակութիւն:

ՕԳՈՍՏ. 16, մեկնում դէպի Փարիզ, այցելութիւն Անվերս, ճաշ՝ Պրիւսէլ, մեկնում դէպի Ուաթերլօ, վերադարձ Փարիզ ժամը 20ին:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 169 ՖՐԱՆՔ

ԱՅՍ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ:

Պատուիրակ

ԷՏՈՒԱՐ ՃԷԶԻՐԵԱՆ
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif
Régie par la loi du 1-7-1901

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝* 400 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝	15 *Ֆրանք*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի զրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ–Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի աղարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

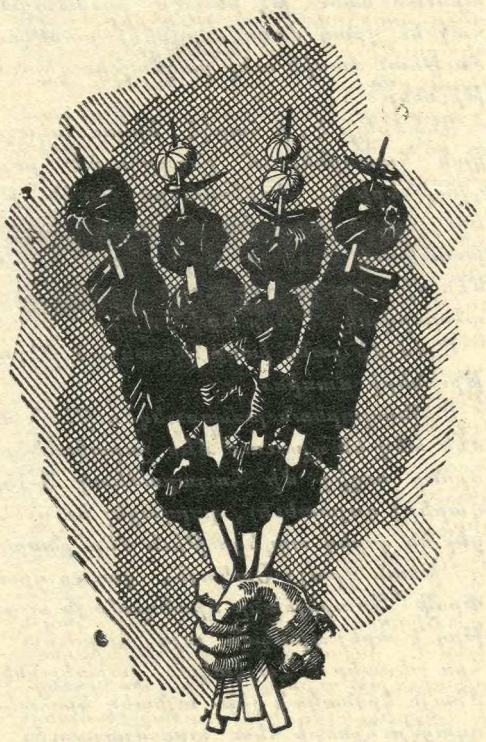

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:
Առաջնակարգ կովկասեան խորոված ներ:
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՄԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆ· Հատը 0,30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 31 JUILLET 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10370 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.370

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈՒՅՆ Հ.Յ.Դ.ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԻՆ

—o—

Քան տարեկան է արդէն Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը, որ ծնունդ առաւ այս Լոյսաքաղաքին մէջ 1945ին, պատերազմեան վարդապետներ։

Անդամատուրեան եւ յոյսի օրեր էին։ Հայկական նոր վերածնունդի մը նախօրեակին կ'ապրէինք կարծես։ Քաջալերա – կան եւ յուսադրիչ լուրեր կը հասնէին հայրենիքէն։ Միջպատերազմի դիւանագիտութեան օրակարգին վրայ պիտի գրաւէր գրեթէ Հայկական Հարցը, կը հաւատա – ինք։

Չ՞որ Հայերն ալ իրենց արեան ծովերն էին տուած դաշնակիցներու յաղթանակին։ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ հազարաւոր քաղաքացի Հայեր պէնքի ուժ էին առնուած եւ ճակատ ղրկուած։ Հայաստանի մէջ աւելի քան հարիւր հազար Հայորդիներ մատած էին կարմիր բանակին մէջ, հերոսաբար կռուած Գերմաններուն դէմ եւ ամօղին դռներ բա – ցած։ Բազմաթիւ զօրավարներ, բարձրաստիճան սպաներ եւ պարզ պիներուներ քաղաքական պատասխանչան էին ստացած։

Իրաւունք ունէինք վարձատրութիւն յաղթական դաշնակիցներուն կողմէ, տա – ճապան կարի եւ Ազատհանի նահանգներ առնալու։

(Շա՛ւը յոյսերը)։

Այդ հեռանկարէն քաջալերուած՝ Հ· Յ· Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն նախաձեռնարկ եղաւ կազմա – կերպելու Հայ երկտեա երիտասարդու – թիւնը, զայն զօտեվարակելու համար իր գաղափարապահութեամբ եւ հայրենասէր – պան ոգին արծարծելու անոնց մէջ։

Հայկական Դատի հետապնդումին հա – մար պէտք ունէինք երիտասարդ, դիտա – կից քարմ ուժերու, որոնք պիտի գային անդադրելու երկունքներուն՝ թեթեւցնելով անոնց բեռը։

Մեծ ոգեւորութեամբ ոլորտնուեցաւ ձեռնարկը։ Բազմաթիւ հայրենասէր ծր – նողքներ իրենց զաւակները կը յանձնէին Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին, որպէսզի ա – նոնք ժողովութեան չէնջարկուին՝ զուրկ նաեւ ժողովութեան ակը իրենց զաւակներէն տարուելով ու տպրին Հայկական չրջանակի մէջ, հայ բնակութե – ան եւ բնակուհիներու հետ միասին։

Քան տարիէ ի վեր հազարաւոր հայ պատկ ու պղպիկներ մտան Նոր Սերունդի շարքերը, փարիզի թէ գաւառի մէջ, Թեմականի Հայկականութեամբ, ներ – շնչեցան պղտասիրութեամբ, յաւարժոնս նկունեան ու սիրելին Հայրենիքը, Հայոց պատմութիւն եւ Հայերէն լեզու սորվե – ցան եւ սերտօրէն կապուեցան զարաւոր փառաւոր պատմութեան ակը իրենց ազգին։

Քան տարեկան քաջալերուած է Նոր Սերունդը, որ ամուր հիմն – ուած վրայ դրուած՝ վստահութեամբ կը նայի դէպի ապագան։

Ունի իր պաշտօնաթերթը՝ Հայաստան՝ շարքին ու Ֆրանսերէն լեզուներով, որ հանդիսանութեամբ կը հրատարակուի ամէն տարի։ Ունի իր ակումբն ու խմբագրա – տունը Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Ամէն տարի կը դումարէ իր Պատգամաւորական ժողովը՝ մանակցութեամբ բոլոր մաս – նաճիւղերու։ Կը կազմակերպէ Հայերէնի դասընթացքներ Հայաշատ կեդրոններու մէջ, ինչպէս նաեւ պատմահասութիւններ՝ դասընթացքներ եւ բանաւոր՝ ընկեր–ընկերուհի – ներու համար։ Կը տօնէ իր «Օր»ը։ Ունի իր տարեկան հրատարակութիւնները։

Այդ տարեկանները մէկն է տարե – կան Օպտատոսին։ Բոլոր մասնաճիւ – ղերէն երկու տեղ երիտասարդներ ամ – բողջ մէկ ամիս հայաշունչ մթնոլորտի մէջ կ'ապրին, հեռու քաղաքներու ժխո – րէն ու հոգերէն։

Այս տարուան տեղի կ'ունենայ Մի – ջերկրականի դեպատեսիլ ափերուն վրայ, արեւափայլ կապոյտ երկնքի տակ։

Իտալ ժամպրավայր մըն է ճամբա – րը, ուր Փարիզի ու գաւառի մասնաճիւ – ղերու անդամ – անդամուհիները իրարու կը ծանօթանան, բարեկամութիւններ կը հաստատեն, կարծիքներ կը փոխանակեն, խմբական պատկերներ կը սարքեն, դասա – խօսութիւններ կը լսեն, հանդէսներ կը կազմակերպեն ու պատասխանական կապե – րը կ'ամրապնդեն։

Ու Սեպտեմբերին երբ վերադառնան իրենց տեղերը, անոնք աւելի եռանդով ու աշխոյժով գործի կը լծուին, նոր տա – րեշրջանին նոր նուաճումներ կատարելու հաստատ մտադրութեամբ։

Ողջո՛յն Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Սէն Ռաֆայէլի ճամբարին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃՈՆՍԸՆԻ ՃԱՌԷՆ ԵՏՔ

—o—

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ Կ'ՈՒԶԵՆ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

—o—

Նախագահ Ճոնսընի մամուլի տասուլիսը չափազանց նկատուած է ընդհանրապէս եւ դժ ձգած արեւմտեան այն շրջանակները որոնք դէմ են Վիէթնամի պատերազմին տարածման։

Ձիշդ է որ նախագահը, ցոյց տալով հանդերձ թէ Ամերիկա պատրաստ չէ տեղի տալու, պատրաստակամութիւն յայտնեց բանակցելու եւ խօսելու Հանոյի հետ։

Ճոնսըն բացատրեց Ամերիկացիներուն թէ ինչո՞ւ երիտասարդ, ազատ խոհ – ատող Ամերիկացիները պէտք է տատա – պին, աքնին ու յամառ մեռնին հեռաւոր հողամասի մը վրայ։ 50 վերջին տարինե – րու փորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ հաղանջը ազատութիւն չի բերեր եւ ոչ ալ տկարութիւնը՝ խաղաղութիւն։

Ճոնսըն ըսաւ նաեւ թէ տասնամեակ տա – րի է, Միացեալ Նահանգներու երեք նա – խագահները, մէջն ըլլալով ինք, խոստա – ցած են օգնել Վիէթնամի քայ ժողովուր – դին, յանուն ազատութեան պաշտպանու – թեան։

Ապա, նախագահը կը ծանրանայ բա – նակցութեանց անհրաժեշտութեան վրայ, կը յիչէ թէ այդ ուղղութեամբ նամակ մըն ալ ղրած է ՄԱԿի ընդհ· քարտուղար Ու· Թանի, ուր կը խնդրէ որ ՄԱԿը ամ – բողջ չանքը թափէ բանակցութեան հա – մար։

Թէեւ գոհունակութեամբ ընդունուած, Ճոնսընի կոչը մեծ յոյս չի ներչնչեր, ՄԱԿի չրջանակներուն։

×

Զօր· Ձիափ, որ Տիէն–Պէն–Ֆուի յաղ – թականն է, յայտարարեց թէ «Ամերիկա – ցիք պիտի միրճուին եւ դունդ առ դունդ պիտի մաքրուին։ Ճոնսըն կրնայ, առանց դժուարութեան առնելու հաղարաւոր մարդիկ ղրկել, բայց նոյնքան պիւրին չբլլար դանոնք դուրս հանել»։

Ձիափ կ'ըսէ թէ «նոյնիսկ եթէ Ճոնսըն անձնատանութեան ճամբան բռնած է, պիտի պարտուի»։

Ճոնսընի վերջին որոշումներուն և ձեռք առած միջոցներուն կապակցութեամբ մեկնաբանութիւններ եղան Մոսկուայի, Փեքինի, Սայկոնի եւ Հանոյի մէջ։

Մոսկուայի ձայնասփիւռի խօսնակը «միամիտ» ու միեւնոյն ատեն «վտանգաւոր» որակեց ամերիկեան քաղաքակա – նութիւնը Վիէթնամի մէջ։ Խօսնակին համաձայն, Ամերիկա արդիւնքի մը պի – տի չկրնայ հասնիլ երկու հարիւր հազար դինուորներով իսկ։ Նոր Զելանտայի պաշտօնաթերթ «Մ· Նա – հանգները վտանգաւոր եւ ծանրակչիռ քայլ մը կ'առնեն Վիէթնամ դրկելով 50 հազար դինուորներ եւս։ Գալով Մ· Նա – հանգներու նախագահին դիւանագիտա – կան բանակցութիւններով խաղաղութիւնը վերահաստատելու առաջարկին, Նոր Զե – նտանտի պաշտօնաթերթը «խա – բեբայութիւն» մըն է, որ կը ձգտի «քնա – ցնել ընդդիմադիր ճակատը» եւ ամերի – կացի ժողովուրդը։

Հանոյ, իր կարգին, դրեթէ նոյն միտ – քը կը յայտնէ, աւելցնելով անմիջապէս, թէ Հարաւային Վիէթնամ ապահովարար պիտի «ապատպրտի» եւ երկրին երկու մասերը՝ Հիւսիս եւ Հարաւ պիտի վերա – միացուին կրկին։

Միւս կողմէ, սակայն, Սայկոն կը թուի գոհ ըլլալ այս նոր կարպատրու – թիւններէն։ Աշդարեւ, գօրավար Քիի (Հարաւային Վիէթնամի վարչապետ) յայտարարութեան համաձայն, «ժամա – նակը եկած է, որ փառանք թէ կ'ընդու – նինք պատերազմը»։ Այս առթիւ գօրավա – րը դիտել տուաւ, թէ Հարաւային Վիէթ – նամ կը կռուի ոչ միայն համաձնաւոր Վիէթնամցիներու, այլեւ աշխարհի հա – մայնավարութեան դէմ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻՏՐՈՒԹի երեք թերթերու խմբագրա – պետներ բանտարկուած եւ դանազան դա – տապարտութիւններ կրած են։ Ալ Հա – յաթ, Ալ Սափա եւ Ալ Պայրաֆ թերթե – րու պատասխանատուներն են որոնք բա – նակը կամ ապահովութեան ուժերը վար – կարելով յօդուածներ հրատարակած են։

ԱՆԳԼԻՈՑ պահպանողական կուսակցու – թեան պարլամենտական ընտրուեցաւ Էտուարտ Հիթ։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ կը ձգտին վերահաստատել բրիտանական ազ – դեցութիւնը աշխարհի վրայ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆի թագաւորը Ֆրանսայէն գնուած «Քարավէլ»ով մը Փարիզէն Ամ – ման հասաւ առջի օր։

ՆԱՍԵՐի անձնական բանագնացը՝ Հա – սան Սապրի Ալխոլի Սէուտական Արա – բիա ժամանեց։ Կը թուի թէ պիտի բա – նակի Ֆէյսալի հետ, որպէսզի վերջ դրուի եմէնի պատերազմին։

ՓԸԹի ՓԼԱՄԱՐի մահափորձին մաս – նակիցներէն մէկը՝ Լուի ար Քոնամ, 15 տարուան արկելափակումի պատասխա – ուեցաւ։

Ալ Ժիի մէջ պաշտօնապէս տորպրը – ուեցաւ Ֆրանքեւժէնական քարիւղի նոր համաձայնագիրը։

ՕՂՈՍՏՈՍի արձակուրդին «խաժուամբ» ակաւ ուրբաթ երեկոյ եւ պիտի չարու – նակուի մինչեւ երկուշաբթի։ Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութիւններու 10 միլիոն Ֆրանսացիներ պիտի «տեգափոխ – ուին»։ Միայն Փարիզէն եւ չրջաններէն 2·500·000 հոգի։ Ճամբաներուն վրայ պի – տի երթեւեկին աւելի քան 2 միլիոն ինք – նաչարժներ, առանց հաչուելու օտար դրօսաչրջիկներու ինքնաչարժները։ Ոս – տիկանութիւնը հակտութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է ճամբաներուն վրայ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅի պիտանականները նախագահ Ճոնսընի ներկայացուցին Մարիները Դ·ի նկարահանած լուսանկարները։ Մարտի վրայ կեանքի նշաններ չեն երեւար, թէեւ, համաձայն պիտանականներուն, դեռ կարելի չէ վերջնական պատասխան մը տալ այս մասին։

ԺԸՆԵՒի ապագինման խորհրդաժողո – վին Խորհ· Միութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց, թէ «օտար ուժերու պար – պումը Վիէթնամէն եւ օտար կայանն – րու հաչուեյարդարը օտար երկիրներու մէջ աւելի կենսական է, քան հիւլէական դէնքերու ոչ–ընդհանրացումի հարցը»։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը հակառակ տե – սակէտ արտայայտած է։

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

—o—

ՀԱՑԵՐՈՒՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԼԻԲԱՆԱՆ ԼԱ ՀԷՅԻ ԱՏԵԱՆԻՆ ՊԻՏԻ ԴԻՄԷ

—o—

Թուրքիոյ լիբանանեան կալուածներուն խնդիրը հետզհետէ կը բարդանայ, Ան – կարայի կառավարութեան ժխտական դիրքին պատճառով։

Օսմանեան կայսրութեան օրով, Լիբա – նանցիք Թուրքիոյ մէջ ունէին 300 միլիոն Լիր· ոսկի արժէքով կալուածներ (հող ու չէնք)։ 1914–18ի պատերազմի վախ – ճանին, Թուրք կառավարութիւնը դրաւեց այս կալուածները, առանց հատուցում վճարելու ակնարկութեան։ Անկէ ի վեր բանակ – ցութիւններ (ատկախուած եւ բարմիցա վերսկսած) տեղի ունեցան Լիբանանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, բայց երկու կողմերուն դժացում առնոց արդիւնքի մը կարելի չեղաւ յանդիլ։

Նախարարաց Խորհուրդի նախագահու – թեան ուղղուած յուչագրով մը, Ազատ – քին Գործոց նախարարութիւնը կը հաս – տատէ, թէ Անգարայի կառավարութեան դիրքը՝ Թուրքիոյ լիբանանեան կալուած – ներուն տարընչութեամբ, դրական չէ, հա – կառակ այն իրողութեան, որ լիբանանեան կառավարութիւնը յարգեց իր բոլոր յանձնառութիւնները Լիբանանի մէջ դրա – նուած Թրքական կալուածներու վերա – բերմամբ, եւ այս՝ 29 Սեպտեմբեր 1962 թուականին կնքուած համաձայնութեան մը հիման վրայ։

Ցաւալին այն է մանաւանդ, կ'ըսէ յու – չագիրը, որ Թրքական կողմը առկախեց ամէն բանակցութիւն Թուրքիոյ լիբանան – եան կալուածներուն մասին, երբ լուծար – քի ենթարկեց Լիբանանի Թրքական կալ – ուածները եւ դանձեց անոնց փոխարժէքը։

Ուստի, կը չարունակէ յուչագիրը, Ազ – ատքին Գործոց նախարարութիւնը կը նկատէ, որ լաւ պիտի ըլլայ առիթ մը տալ Անգարայի իչխանութիւններուն, որ – պէսզի որոչ պայմանաժամի մը մէջ նոր առաջարկներ ներկայացնեն Թուրքիոյ լի – բանանեան կալուածներուն մասին, բայց այն կալուածներէն, որոնք կը պատկանին Հայերուն, այս վերջիններուն 1914–1924ի չրջանին դադրած բլլալով։ Այս վերջին խնդիրը առկախ պիտի ձգուի, մինչեւ որ կարելի բլլայ գնահատել Հայերու կալ – ուածներուն արժէքը։

Այն պարագային, երբ Թուրք կառավա – րութիւնը տրամաբանական պայմանաժա – մի մը ընթացքին գոհացուցիչ կարգա – դրութիւն մը չառաջարկէ, Ազատքին Գործոց նախարարութիւնը կը դանէ, թէ անհրաժեչտ պիտի բլլայ դիմել Լա Հէյի Միջազգային Առեանին եւ պահանջել Լի – բանանցիներուն հատուցումը Թուրքիոյ իրենց կալուածներուն համար, նկատի ունենալով նաեւ Հայերու կալուածները, եւ այս՝ Լօզանի դաշնագրին հիման վրայ։

Եզրակացնելով, Ազատքին Գործոց նա – խարարութեան յուչագիրը Նախարարաց Խորհուրդէն կը պահանջէ քննել այս հա – ւանականութիւնը եւ բան այնմ որոչում մը տալ։

«ԱԶԴԱԿ»

«ՄԱՐԴ ՉՈՒՆԻՔ»

Խրիմեան եւ Չերազ Լոնտոնի մէջ կ'այցելեն հայասէր Անգլիացիներու, դեսպաններու եւ ամէնէն վերջ Թուրքիոյ դեսպան Միւզուրուսի, որ Յոյն էր: Դեսպանը մտիկ ընելէ ետք պատուիրակութեան Պերլինի Վեհաժողովին ներկայացնելիք ծրագրին մասին տրուած տեղեկութիւնները, կ'ըսէ. «Կը թուի թէ ձեր առաջնորդարաններուն մէջ մարդիկ չունիք»:

Պատուիրակութիւնը յուսախաբ կը վերադառնայ, բայց լաւատես է ապագային համար, որովհետեւ միջազգային դաշնագրով մը Հայուն անունը կը յիշուէր, Հայերէ բնակուած գաւառներու գոյութիւնը կ'ընդունուէր, թէեւ Հայաստան բառ գործածուած չէր, թէեւ խնդրած էին որ գրուէր:

Նար Պէյ Պոլսոյ մէջ յօդուածը բաւարար չէր գտներ, բայց կ'ընդունէր որ հայ ժողովուրդը կրօնական համայնքէն քաղաքական մարմին մը կ'ըլլար, հաւաստիք մը ապագայ բարելաւումներու: Կոչ կ'ընէր ժողովականներուն ուժ տալ դաստիարակութեան գործին եւ մարդ պատրաստել, ժողովուրդը պատրաստելու համար, զեկավարելու համար:

Այդ օրէն ի վեր երեսուն տարիներ կը սահին, բարենորոգումներու հարցը միջազգային բանակցութեանց առարկայ կ'ըլլայ, Թուրքիա պատերազմիկ կը դառնայ, Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպան Պոմփար Փարիզ կը վերադառնայ: Պօղոս Նուպար բարիգալուստի կ'երթայ շնորհակալութիւն յայտնելու բարենորոգումներու համար Ֆրանսայի օժանդակութեան եւ մասնաւորաբար դեսպանին:

Պոմփար կ'ըսէ Պօղոս Նուպարին. «Վսեմապատիւ, պարտաւոր եմ ձեզի ըսելու թէ ձեր Պատրիարքարանին մէջ մարդ չունիք»: Դեսպանը քաղաքավարութեան համար մասնաւորած է խօսքը, փոխանակ ըսելու. «Հայերդ մարդ չունիք»:

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը գրող Ժաք տը Մորկան կը գրէր, թէ Հայերը չունեցան Լուդովիկոս մը կամ Ռիշլիէօ մը եւ ընկերաբան Տեքան կ'ընդունէր որ հայ ժողովուրդը տառապած է միշտ հեղինակութեան բացակայութենէն:

Եւ սակայն հայ ժողովուրդը դարերով ցոյց տուած է թէ ընդունակ է վարչական եւ զինուորական տաղանդով օժտուած մարդեր տալու, որոնք սակայն ծառայած են օտարներուն, մոռցած են հայրենիք եւ ազգութիւն եւ երբեմն անկէ եղած են հակառակորդ: Ընկերային այս երեւոյթը բացատրութեան կարօտ է:

Գերման պատմաբան Քերվինիոս կը գրէր, թէ Օսմանեան կայսրութիւնը կառավարողները, փաշաները պաշտօնի կոչող, պաշտօնանկ ընողները հայ ռայաներն են: Ամիրաներուն տեղերը դրաւեցին էֆէնտիները, վարչական բոլոր կազմակերպութեանց մէջ հայ պաշտօնեաներ կային: Վիքթոր Պեռար կը գրէր. «Որքան Ռուսիա կը նեղէ հպատակ Հայերը, նոյնքան Ալի փաշա բարձր պաշտօններ կու տայ Օսմանեան Հայերուն»:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը հայ վարչութիւն մըն էր գրեթէ, նախարարը միայն Թուրք էր, բոլոր պաշտօնեաները Հայեր էին, դիւանագէտներ էին: «Ռըվիւ տէ Տէօ Մոնտ» կը գրէր. «Թուրքիոյ ամէնէն կանոնաւոր պաշտօնատունը Արտաքին նախարարութիւնն է եւ ան ալ ամբողջովին Հայերու ձեռքն է»: Արտաքին նախարարութեան ընդհանուր քարտուղար նշանակուեցաւ Սարգիս Համամճեան, որ նախապէս Հռոմի դեսպան էր: Իր շուրջ հաւաքեց պատրաստուած հայ երիտասարդութիւն մը եւ նախարարութիւնը վերածեց հայ կեդրոնի մը:

Թուրքիոյ գրեթէ բոլոր դեսպանատուներուն մէջ Հայեր կային: Արթին Փաշա Տատեան Փարիզի դեսպանատան առաջին քարտուղարն էր, իրեն յաջորդեց Միսաք էֆէնտին, որ յետոյ Լահէյի դեսպան նշանակուեցաւ: Տաւուտ փաշա կառավարիչ եղաւ Լիբանանի եւ յետոյ նախարար: Պերլինի դեսպանատան աւագ քարտուղարն էր վեհաժողովի ատեն Պաղտատլեան, Պեղերբուրգի դեսպանատան մէջ առաջին քարտուղար Գավաֆեան:

Բազմաթիւ երկիրներու մէջ հիւպատոսները, հիւպատոսական պաշտօնեաները Հայեր էին:

Սուլթան Ազիզի խորհրդականն էր Աբրահամ փաշա, Խտիւին գործակալը: Համիտի անձնական դանձին նախարարները Հայեր եղած են միշտ՝ Յակոբ, Փորթուկալ, Յովհաննէս Սագըզ փաշաներ:

Յակոբ փաշա երկու անգամ Ելեմտական նախարար եղած է, Վահան Նաղլը՝ Դատական նախարարի խորհրդական: Առեւտրական նախարարութիւնը վարած է երկար ատեն Յովհաննէս Զամիչ փաշա, անտառներու Վերատեսչութիւնը՝ Պետրոս Գույումճեան: Երկրագործութեան առաջին նախարարը Գրիգոր Աղաթոնն է, որուն մահը վիշտ պատճառած է Ազիզի, արքայական դանձէն ամսաթոշակ յատկացուցած է այրիին եւ որբերուն:

Նափոլէոնի օրով Ֆրանսայի վարչապետ Էմիլ Օլիվիէ կը գրէր. «Տիգրան, Նուպար փաշաները մտաւորական չքնաղագիւտ կարողութեամբ օժտուած են եւ նշանաւոր նախարարներ կրնային ըլլալ որեւէ երկրի մէջ»:

Պոլսոյ Առեւտրական Առաջին Սենեակի նախագահ Կարապետ Շահպազ կը հիացնէր Լորտ Պրայսը իր օրէնսգիտական հմտութեամբ: Երուսաղէմի վանքը երեսուն հազար ոսկի արժէքով հողային դատ մը կորուսած էր իսլամ դատարանին առջեւ: Շահպազ անհատական ազդեցութեամբ, Սուլթանին դիմելով բեկանել կուտար Շէյխ իւլ Իսլամին վճիռը:

Ի՞նչ կը մտածէին այս դիւանագէտները ազգը վրդովող հարցի մասին, ոչինչ գիտենք, լուռ մնացին միշտ:

Իրաւաբաններ, բժիշկներ, քաղքենի դասակարգի պատկանող պատկառելի անձնաւորութիւններ հեռու կը մնային ազգային կեանքէ: Մէկ քանիներ երեսփոխան ընտրուեցան, անմիջապէս զրկեցին Ընդհ. Ժողովին: Ստեփան Փափազեան ըսաւ. «Այս էֆէնտիները չեն զիջանիր մեզի հետ ժողովի նստելու»: Փափազեան կ'ընդունէր որ աթոռները կը մնան համեստ անձնաւորութեանց, աթոռամոլներուն, մինչդեռ ուրիշներ կ'ուծանային ազգային կեանքէն:

Նոյն երեւոյթը Կովկասի մէջ: Գրիգոր Արծրունի կը դանդատէր պետական բարձրը պաշտօններու հասած Հայերու, քաղքենիներու անտարբերութենէն: «Բարձր դիրքի տիրացող Հայ մը միշտ կը հեռանայ Հայութենէն, կ'ուծանայ, կ'անհետանայ: Բազմաթիւ ռուս նշանաւոր ընտանիքներ հայ ծագում ունին»: Ռուսպարսկական պատերազմին Մանուկ պէյ Միրզա, իշխան Մատաթով, գնդապետ Պորիսով, Նազարով, Նափոլէոնի դէմ կռուող բանակին մէջ Մատաթով, Տելիանով նշանաւոր ռազմագէտներ էին, պատուանշաններով զարդարեցին իրենց կուրծքերը, բայց օտար մնացին Հայութեան:

Ընկերային երեւոյթը վերջին դարուն չէ միայն, դարաւոր է, մեծ, բացառիկ դէմքերը միջավայր չունին մայր երկրին մէջ, ոչ գնահատող կայ, ոչ հնազանդող:

Լամարթին Դամասկոսի մէջ կը հանդիպի Հայու մը, որ քարտէսի մը վրայ կը բացատրէ պետութեանց քաղաքականութիւնը: Լամարթին կը յայտնէ, թէ «նման խելացի մարդու մը չէ հանդիպած»: Կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ տղան Եւրոպա չի զրկեր: Դամասկոսցին կը պատասխանէ. «Եթէ Եւրոպա զրկեմ՝ անոր թշուառութեան պատճառ պիտի ըլլամ, հոն քաղաքակրթութիւն եւ արդարութիւն պիտի տեսնէ, վերադարձին շատ զգալի պիտի գտնէ անոնց բացակայութիւնը եւ պիտի տառապի, մինչդեռ այսօր բաղդատութեան եզր չունենալով, կացութեան կը համակերպի»:

Դամասկոսցի Հայուն նման որքան ուրիշներ կան, որոնք իրենց պատեանէն դուրս չեն գար, անծանօթ կը մնան միջավայրին:

Երբ Հայ մը բարձր դիրքի կը հասնի, նոյնիսկ ընկերային կամ բարոյական հաստատութեան մը օժանդակութեամբ, կը մոռնայ ընկերային պարտականութիւնը ժողովուրդին հանդէպ: Երեւոյթը նոյնն է սահմանին մէկ եւ միւս կողմը: Աբդար Յովհաննէսեան ութսուն տարի առաջ կը գրէր. «Մայրեր զարդերնին կը ծախեն որդիին բարձր կրթութիւն տալու համար: Թիֆլիսցի ազգային մը 11 ուսանող կը պահէ ռուս համալսարաններու մէջ, գաւառացի Հայեր հանդանակութեամբ կը պահեն ուսանող մը: Ուսանողներու թիւը համեմատաբար բնակչութեան թիւին, բարձր է: Ուսանողներ կը գոչեն թէ հասարակութիւնը օգնելու է իրենց, որովհետեւ ապագայ յոյսն են, ապագային զեկավարներ պիտի ըլլան: Երբ ուսումնին կ'աւարտեն՝ կը մոռնան ամէն բարիք եւ խոստում»:

Աբդար կը յիշէ համալսարաններու մէջ դասախօսող ուսուցիչներ, որոնք չեն հետաքրքրուիր ազգային կեանքով, չեն մշակեր դիտութիւն, այնքան բժիշկներ, փաստաբաններ կան, անուանի դէմքեր, բայց օտարին համար: Պատկանեան դասախօս է մայրաքաղաքի համալսարանին մէջ, Ներսէսեան, Ղամբարեան Մոսկուայի մէջ, Եղիազարեան Ղազանի մէջ, Աբէլեան Ցիւրիխի մէջ, Արծրունի Ախէնի Փոլիթեքնիքին մէջ:

Արծրունի ուծացման, անտարբերութեան պատճառ կը գտնէ ժողովուրդին գնահատելու անկարողութիւնը, նոյնիսկ ապերախտութիւնը. «Հայոց ազգային ասպարէզէն հեռացաւ, որպէսզի այլեւս չվերադառնայ այն մեծ գործիչը, որի անուան հետ կապուած են Հայ Ազգին բարոյական վերածնութեան ժամանակամիջոցի ամենաթանկ յիշատակները: Հեռացաւ, ինչպէս միշտ տկար, միշտ հալածուած նոյնիսկ այն ազգից, որուն ծառայում էր նա, միշտ վշտացած նրանցից, որոնց նա իր ամբողջ կեանքն էր նուիրել, հեռացաւ մահը սրտում, դեռեւս Ֆիզիքական մահից առաջ: Դա, ինչպէս երեւում է Հայոց բոլոր գործիչների վիճակն է, խաւարասէր ազգերի մէջ բոլոր գործողների ճակատագիրն է գործել եւ հալածուած մեռնիլ»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՀԱՅՈՒ ԲԵԿՈՐՆԵՐ» (*)

Արուեստի հանդերձանքներէ զուրկ չեն այն քսան պատմուածքները, որոնք տեղ գտած են Վահրամ Մավեանի վերոյիշեալ գիրքին մէջ: Թէեւ, այս պարագային հարկ է ճշդել, թէ այնքան ալ ճիշդ պիտի չըլլար պատմուածքի պատմուճան հագցնել հատորով ներկայացուած դրութիւններուն, որովհետեւ, անոնցմէ գրեթէ ո՛չ մէկը ունի այդ տարազը բնորոշող յատկանիշը: Իրականութեան մէջ օրագրութեան եւ ակնարկին միջեւ տարուբերող սեռ մըն է, զոր մշակած է հեղինակը:

Սեռ մը, որ յամենայն դէպս շահեկան եւ հետաքրքրական է:

Զանազան առիթներով եւ այլազան

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

ԿԱՄ

«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

— Բայց կեցէք, գոչեց Թարլիյոն, ինչո՞ւ սակայն սպաննել թշուառական մարդը: Ինչո՞ւ չազատել քոյրերնիդ ու ձգել փաշան որ փաշա մնայ մինչեւ որ իր մղձաւանջները սոսկալի մահով մը մեռցընեն զինքը: Պիտի չհամարձակի աղջըկան ետեւէն հետապնդել, ու ի՞նչ պատճառ կայ անգամ մը քոյրերնիդ ազատելէն յետոյ երթալ անարժէք մարդու մը համար վերջ ի վերջոյ կախաղան ելլել: Հէ՛, ի՞նչ կ'ըսես Ռալֆ:

— Շատ ճիշդ է, ըսի: Եկէք ու բան մը խմենք:

— Խմելու ժամանակ չէ հիմա, շաչեց Հայը: Գիշերը կը յառաջանայ. յետոյ, ինչպէս ըսի, փաշան թեթեւ քուն ունի, քրոջս սենեակը մտնելու պահուս պիտի արթննայ. զինքը տեսնելուս աչքերս կարմիր պիտի տեսնեն ու պիտի չկրնամ ինքզինքս զսպել զինքը մեռցնելէ: Նաեւ երդումս կատարելու համար պէտք է սպաննեմ զինքը:

Թարլիյոն բերանը բացաւ, ու նորէն գոցեց: Գիտէ, թէ ինչ կ'անցնէր միտքէն: Նորէն բացաւ բերանը ու ըսաւ.

— Ընկերս ու ես թերեւս կրնայինք ձեզ օգնել, եթէ փոխադարձ խոստում մը ընէք մեզի...

— Ես բան մըն ալ չեմ խոստանար:

— Անպիտան տղայ, ըսաւ Թարլիյոն: Իմ ըսել ուզածս սա է որ եթէ ընկերս ու ես օգնենք ձեզի քոյրերնիդ դուրս հանելու համար այդ տունէն, դուք ալ սպանութեան խնդիրէն կը հրաժարի՞ք: Մենք կերպով մը կը զսպենք Նորին Վսեմութիւնը մինչեւ որ դուք ազատէք քոյրերնիդ: Սակայն մեզի պատուոյ խօսք տաք, կամ անոր պէս զօրեղ բան մը, որ վերջը պիտի չզաք ու սպաննէք այդ թշուառական փաշան: Ալ երկայն խօսք չեմ ուզեր. կամ կ'ընդունիք եւ կամ կը մերժէք:

— Բայց ես երդումո՛վ կապուած եմ Դաշնակներուն, գոչեց Հայը:

— Խերը անիծեմ անոնց, ըսաւ Թարլիյոն, այո՛ կամ ո՛չ ըսէք:

— Կը խոստանամ, ըսաւ Հայը յանկարծ:

— Դուք դիւրի՛ն կը կարծէք տունը մտնելը, ըսի, սակայն ի՞նչպէս:

— Սա կը տեսնէ՞ք, դանակի պէս կը կտրէ պատուհանները, ըսաւ Հայը, ցոյց տալով ափին մէջ փայլուն պզտիկ խաղալիկ դաշոյն մը: Արժանթինեան գիւտ մըն է ասիկա:

— Խնդիրը աւելի կը դիւրանայ եթէ նախ օթօս հոս բերենք, ըսաւ Թարլիյոն: Ես կը խորհիմ որ եթէ Բոլս կառք մը կենայ դուռին առաջքը, ոչ մէկ ոստիկան պիտի համարձակի կասկած մը ունենալ, մանաւանդ, Ռա՛լֆ, եթէ դուն դրաւես անոր քշելու տեղը:

— Ես ալ տուն պիտի մտնեմ ձեզի հետ, ըսի, վճռականօրէն:

— Լաւագոյնը այս է, ըսաւ Հայը: Երկուքնիդ հազիւ պիտի կրնաք զսպել Նորին Վսեմութիւնը, մինչեւ որ ես առաջին կզպուած դուռը բանամ ու Անայիսը ձեռք անցընեմ. նաեւ Բոլս օթօն պարապ աւելի ազդեցիկ է:

Գ.

Կառքը բերինք տունին առջեւը՝ Տէվիս փողոցը երկու ոստիկաններու մօտէն անցանք, որոնք մեզի նոյնիսկ չնայեցան: Պէտք է ըսեմ որ զողութիւն ընելը դիւրին է երբ մարդ խոշոր ճոխ օթօ մը ունի իր տրամադրութեան տակ:

Մէյֆէրի բոլոր տուներուն պէս ասալ քովընտի պզտիկ դուռ մը ունէր, որ կ'առաջնորդէր պզտիկ բակի մը, ուր կային խոհանոցը եւ պատուհան մը:

— Կառքին մէջ սպասեցէք, ըսաւ թուխ երիտասարդը, ու անյայտ եղաւ բակին մէջ: Նուազ քերթելու ձայն մը լսեցինք, խեղդուկ հայհոյանք մը. նորէն քերթուուք, ու յետոյ լոյսը փայլեցաւ մեծ դուռին վերի ապակիներուն վրայ: Դուռը բացուեցաւ ու Հայը կը կայնէր առջեւը իբր թէ բոլոր տունը իրեն պատկանած ըլլար: Հիացայ իր վրան:

Թարլիյոնին առաջին խօսքը, երբ սրահ մտած էինք՝

— Ինծի տուէք ձեր ատրճանակը, եղաւ:

Հայը յանձնեց իր զէնքը հառաչով մը:

— Շատ կամաց, փսփսաց, բայց շատ արագ: Նախ փորձենք վերի յարկի սենեակները հասկնալու համար թէ ո՞ր է իր ննջասենեակը: Դուռին պզտիկ հպում մը՝ կ'արթնցնէք զինքը, հետեւաբար անմիջապէս զինքը փաթթեցէք սաւանի մը մէջ ու խեղդեցէք ձայնը, եթէ ոչ ամբողջ ծառաները ոտքի կը հանէ: Ես անդին քոյրս կը գտնեմ, դուրս կը հանեմ տունէն ու ձեզ կը սպասեմ օթոյին մէջ: Փողը երկու անգամ հնչեցնելուս կը հասկնաք թէ ձեզի կը սպասեմ: Այն ատեն աղնուութիւնը կ'ունենաք մեզ մինչեւ Բիթս պանդոկը տանիլ, ուր ձեր ազդեցութիւնովը քրոջս համար դիշերելու տեղ կը ճարենք: Մի՛ մոռնաք թէ՝ հաստատ ձեռքերով պէտք է զսպէք Ահմէտ Իզզէթը՝ մինչեւ որ ես փողը հնչեցնեմ. լաւ մը խափանեցէք ձայնը ու թող մի տաք որ բերանը բանայ: Հիմա գործի սկսինք:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

(5 – Շար.)

դրամատուն էր եւ ամեն ինչ պատրաստ էր, որ ես ինքնասպան լինեի։ Ես ուզում էի մեռնել, որովհետեւ ինձ թվում էր, թե ամբողջ աշխարհը ինձ համար դարձել է անտանելի դժոխք

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Վերադարձ Յուլիսի խումբերու:

Պելֆոնթէնէն ՓԱՐԻԶ կը հասնին Լիոնի կայարանը այս երկուշաբթի Օգոստոս 2, ժամը 21,45ին:

Պելֆոնթէնէն ԼԻՈՆ կը հասնին՝ Փեռաչի կայարան այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 8,53ին:

Պելֆոնթէնէն ՄԱՐՍԷՅԼ կը հասնին՝ Սէն – Շարլ կայարանը այս երեքշաբթի Օգոստոս 3 ժամը 14,33ին:

ՄԵԿՆՈՒՄ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Փարիզէն՝ *ժամը 8ին Լիոնի կայարանէն ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 7ԻՆ Մեծ ժամացոյցին ներքեւ:*

ԼԻՈՆԷՆ՝ ժամը 17,16ին Փեռաչի կայարանէն: ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 16ԻՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ժամը 12ին Սէն – Շարլ կայարանէն: ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարսէյլէն Ստեփան Մենեքչէեան կը փնտռէ իր հօրաքոյրը՝ Սրբուհի Մանուչեան – Մենեքչէեան եւ զարմիկները՝ Գէորգ, Սերգօ եւ Մալթա:

Գրել Ստեփան Մենեքչէեանի՝
71, Allée du Petit-Pont
Verdurons-Bas
ST-ANTOINE - MARSEILLE

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ
ՅՕՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Օգոստոս 1965 *կիրակի, այս տարուան բանակավայրին մէջ՝* Լա Պասթիտ տէ Ժուրտէն (*Վօքլիւզ*)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Առաւօտ ժամը 10ին, *դիւզի աբբային խնդրանքով եւ չրջանի ժողովուրդի ջերմ փափաքով պիտի մատուցուի պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմին Առաջնորդ*

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կէսօրէ ետք ժամը 16էն *սկսեալ* փութպոլի, վօլիպոլի *եւ զանազան խաղերու մրցումներ, Թաղապետարանի մարզադաշտին մէջ:*

Երեկոյ ժամը 20,30ին, *խարոյկի շուրջ հայկական երգեր ու պարեր գեղջկական տարազներով: Սկաուտական խաղեր:*

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, նախկին հայ Արենոյչներն ու Արիները եւ Միութեան բոլոր բարեկամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանք:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն Հերոսներու օրը կը տօնէ այս կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մօտ գտնուող պաղ աղբիւրի պուրակի մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը խօսի

Ընկ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Բարձրախօս, գեղարուեստական բաժին տեղւոյն վրայ: Առատ կերուխում՝ մատչելի գիներով «խորոված»:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ չրջանի հայրենակիցները:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1965 – 1966
Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 *տարեկան: Դիմել՝*
Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ
Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte — 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 — 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches — 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 — 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie — 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit — 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc — 15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. *հատոր*, 1965, *լաթակազմ* — 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, *լաթակազմ* — 15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, *Պէյրութ*, *լաթակազմ* — 20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ
ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ
SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ
Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31
DOMAINE DES VEISSIÈRES à VALESCURE (VAR)
Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լոգանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:
Մասնակցութիւն — *Մէկ ամիս՝* 400 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական — 14 *Ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական՝ — 15 *Ֆրանք*
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE 17, Rue Bleue, PARIS (9e)
×
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

OUVERT TOUS LES JOURS
SIRDAR-GRILL
50, Champs-Elysées — Paris (8e)
Sous-sol : SNACK - TEA ROOM
Rez-de-chaussée : CAFETERIA
Entresol : RESTAURANT-GRILL
NOS SPÉCIALITÉS RUSSES, ORIENTALES ET FRANÇAISES
— VUE PANORAMIQUE SUR LES CHAMPS-ELYSÉES —
SERVICE AIMABLE ET RAPIDE
Notre excellent menu à 29 F. (boisson comprise)
Après 20 h. DINERS-SOUPERS
aux chandelles et en musique
Avec les « ARMENOFF »
dirigés par NOEL DJARBIKIAN (d'Erévan)
leurs répertoires folkloriques
arménien, oriental, russe, tzigane et israélite
Réservations : ou 225 - 39 - 69
225 - 38 - 60
OUVERT JUSQU'A 2 H. DU MATIN

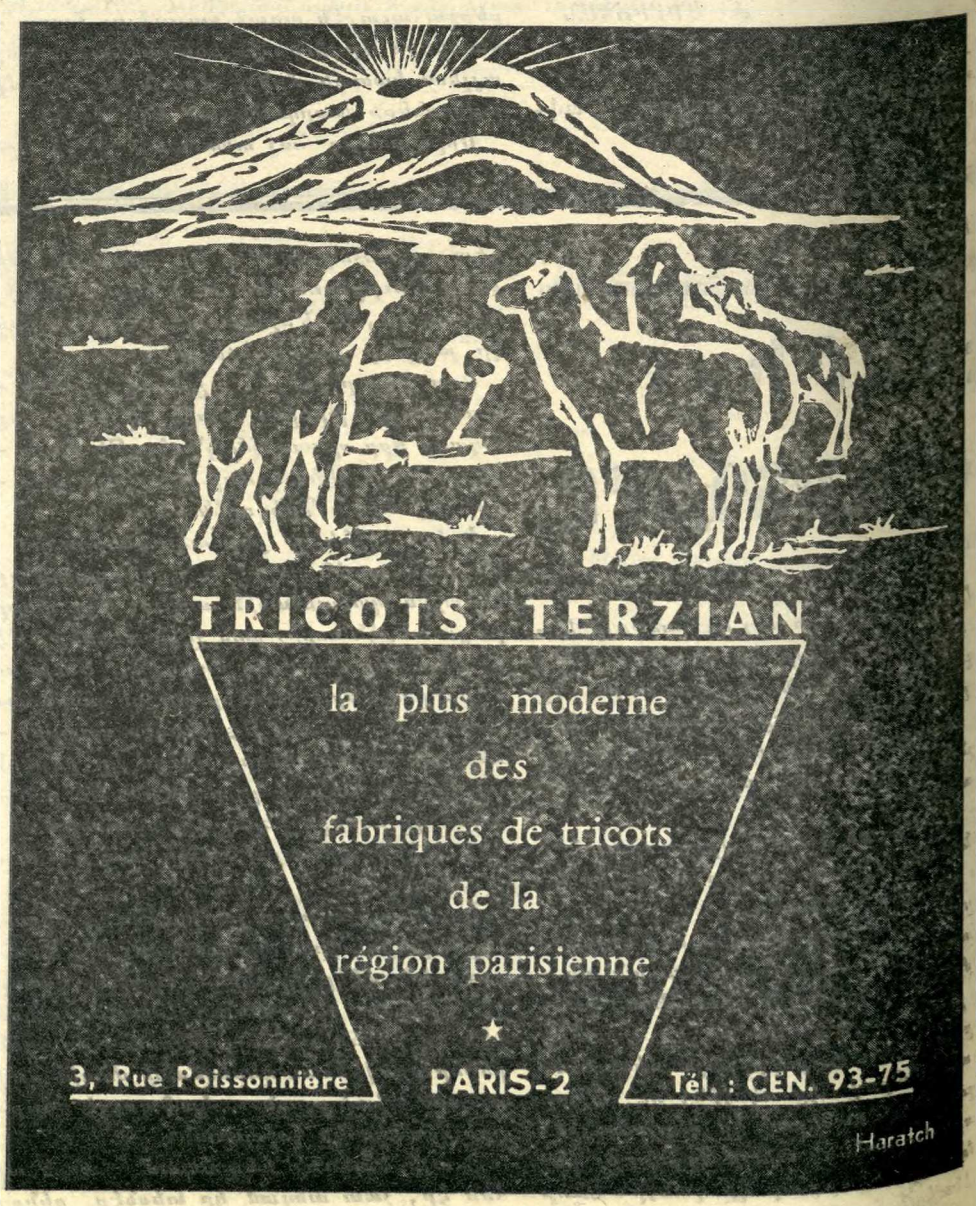
TRICOTS TERZIAN
la plus moderne
des
fabriques de tricots
de la
région parisienne
★
3, Rue Poissonnière PARIS-2 Tél. : CEN. 93-75
Haratch